Updated in June 2020
Uzupełniono w czerwcu 2020

THE MASSACRE AT KONIUCHY

MORD W KONIUCHACH

On February 12, 2001, the Canadian Polish Congress wrote to Poland's Institute of National Remembrance (Instytut Pamięci Narodowej—IPN) to request the initiation of an investigation into a mass murder perpetrated in the village of Koniuchy (now Kaniūkai, Lithuania) during World War II. According to the perpetrators, some 300 defenceless Poles—mostly women and children—were massacred. The actual number of murdered villagers was probably closer to 40.

The village of Koniuchy, as well as its civilian population, was obliterated on January 29, 1944. Their only crime was that they were Poles who attempted to protect their lives and property from incessant and violent raids by marauding Soviet partisans. This war crime has been amply documented in accounts written by the actual perpetrators—members of the "Death to the Fascists" and "To Victory" detachments of the so-called Lithuanian Partisans. Not only did they describe the massacre in lurid detail, but they also vilified the victims and glorified their vile deeds.

Our findings were first published in 1998 in the book **The Story of Two Shtetls Brańsk and Ejszyszki.** ***An investigation carried out by*** **Nasza Gazeta***, a Polish newspaper published in Vilnius (Wilno), has revealed important new information about the crime. They managed to locate survivors of the massacre in Koniuchy who confirmed the gruesome circumstances of the massacre and identified some of the victims by name. Soviet, German and Lithuanian archival documents confirming the massacre have also come to light.***

Professor Witold Kulesza, the director of the IPN's Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation, announced on February 22, 2001, that there would be a formal investigation into this matter, thus bringing to fruition an undertaking commenced by the Congress' Information Services in 1996. In April, a preliminary report by the IPN confirmed that the crime had indeed occurred: the village was almost entirely wiped out and the victims numbered around fifty. In May, the Council for the Preservation of the Memory of Struggles and Martyrdom announced the planned erection of a commemorative wooden cross at the site of the massacre and a plaque in the parish church in Butrymańce.

The matter has also been referred to the Lithuanian Genocide Centre (Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras) which has undertaken a separate investigation. What remains to be done is to strip Genrikas Zimanas, the partisan commander who oversaw the massacre, of Poland's highest military distinction, the Virtuti Militari, which was bestowed on him by Poland's Communist authorities and to bring to justice the perpetrators of this heinous deed, some of whom are living comfortably in the West.

In response to further inquiries by the Canadian Polish Congress, on March 1, 2002, the IPN's Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation released reports summarizing their investigations of the massacres at

Koniuchy and Naliboki. These reports are set out below in both Polish and English.

A memorial cross was unveiled in Koniuchy in 2004, on the 60th anniversary of the massacre. The investigation of the crime is still ongoing.

Another massacre of approximately 130 Polish civilians in the small town of Naliboki, carried out on May 8/9, 1943 by Soviet partisans, is also being investigated by the IPN's Commission for the Prosecution of Crimes Against the Polish Nation. The circumstances of that atrocity are described within.

After investigating the crime for almost twenty years with little apparent progress, on May 21, 2020, the IPN's Commission for the Prosecution of Crimes Against the Polish Nation completed the investigation as "discontinued" due to the deaths of the perpetrator leaders and the alleged inabibilty to identify the other perpetrators of the crime ("Śledztwo zostało zakończone postanowieniem o umorzeniu z dnia 21 maja 2020 roku wobec śmierci sprawców kierowniczych oraz niewykrycia pozostałych sprawców.") See "Śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. Nowogródzkie (S 13.2001.ZK)," Internet: https://ipn.gov.pl/pl/sledztwa/sledztwa/oddzialowa-komisja-w-lo/31491,Sledztwa-zakonczone-wydaniem-postanowienia-o-umorzeniu.html

POSTED MATERIALS:

---

(1) Letter from the Canadian Polish Congress to Poland's Institute of National Remembrance (IPN) – February 12, 2001 (in Polish with extensive citations in English from non-Polish sources)
(2) Letter from the Canadian Polish Congress to Poland's Institute of National Remembrance (IPN) – February 20, 2002 (in Polish)
(3) Letter from the Canadian Polish Congress to Poland's Institute of National Reembrance (IPN) – February 12, 2007 (in Polish)
(4) Releases by Polska Agencja Prasowa (PAP) – February 22, 2001 (in Polish with partial English translation)
(5) Article from the Warsaw daily *Rzeczpospolita* – February 23, 2001 (in Polish with English translation)
(6) Article from the Warsaw daily *Nasz Dziennik* – February 24, 2001 (in Polish)
(7) Article from the Warsaw daily *Nasz Dziennik* – February 27, 2001 (in Polish)
(8) Articles from the Toronto daily *Gazeta* – February 27, 2001 & March 22, 2001 (in Polish)
(9) H-Holocaust Net Discussion – March 1, 2001 (in English)
(10) Article from the Vilnius (Wilno) weekly *Nasza Gazeta* – March 8, 2001 (in Polish with partial English translation)
(11) Articles from the Vilnius (Wilno) weekly *Nasza Gazeta* – March 29, 2001 (in Polish)
(12) Report aired on Telewizja Polska (TVP) – May 11, 2001 (in Polish)
(13) Article from the Vilnius (Wilno) weekly *Nasz Czas* – January 24, 2002 (in Polish)
(14) Article from the Toronto daily *Gazeta* – May 4–6, 2001 (in Polish)
(15) Article from the Warsaw daily *Gazeta Wyborcza* – May 7, 2001 (in Polish)
(16) Articles from the Warsaw daily *Nasz Dziennik* – August 18, 2001 & August 28, 2001 (in Polish)
(17) Article from the Warsaw daily *Nasz Dziennik* – October 28, 2002 (in Polish)
(18) Article from the New York weekly *Forward* – August 8, 2003, coverage by *Frankfurter Allgemeine Zeitung* – August 12, 2003, and commentary by Andrzej Kumor
(18) Excerpts from the Warsaw weekly *Myśl Polska* – July 20–27, 1997, and the Bydgoszcz quarterly *Wileńskie Rozmaitości* – 2001 (in Polish)
(19) Investigation report of the Institute of National Remembrance – April 23, 2001 (in Polish); Report in *Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej*, no. 7 (August 2001)

(20)Investigation reports and communiqués of the Institute of National Remembrance on the massacres in Koniuchy and Naliboki:
March 1, 2002 (in Polish with English translation);
September 5, 2002 (in Polish with English translation);
May 15, 2003 (in Polish with partial English translation);
August 5, 2003 (in English);
Annual Report of the Institute of National Memory to the Seym and Senate of the Republic of Poland, January 2005 (in Polish);
August 9, 2005 (in Polish);
September 8, 2005 (in Polish);
September 13, 2005 (in English);
May 16, 2006 (in Polish);
December 10, 2007 (in Polish);
December 21, 2009 (in Polish);
August 2010 (in Polish);
January 2012 (in Polish);
October 2012 (in Polish);
November 2013 (in Polish);
August 2015 (in Polish);
November 2015 (in Polish);
February 2016 (in Polish);
November 2018 (in Polish);
February 2019 (in Polish);
May 2020 (in Polish)
(21)Polish media reports about the massacre at Naliboki – March 25, 2001 & March 26, 2001 (in Polish with partial English translation) with letter from CPC to IPN
(22)Lithuanian historian Rimantas Zizas about the massacre at Koniuchy – *Genocidas ir rezistencija,* no. 1 (11), 2002 (in Lithuanian with Polish translation)
(23)Excerpt from the scholarly historical studies *A Tangled* Web and The *Story of Two Shtetls* (in English)
(24)Soviet, German and Lithuanian reports about the massacre in Koniuchy (in English and Polish)
(25)Release of the Canadian Polish Congress on the 60th anniversary of the massacre in Koniuchy (in Polish)
(26)Polish media coverage of the 60th anniversary of the massacre in Koniuchy and the ongoing investigation (in Polish)
(27)Information about *A Tangled* Web and *The Story of Two Shtetls* (in English)

---

(1) LETTER FROM THE CANADIAN POLISH CONGRESS TO POLAND'S INSTITUTE OF NATIONAL REMEMBRANCE – FEBRUARY 12, 2001 (WITH REFERENCES TO SOURCES AND CITATIONS IN POLISH AND ENGLISH)

12 lutego 2001 r.

WP Prof. dr hab. Leon Kieres
Prezes Instytutu Pamięci Narodowej
oraz
WP Prof. dr hab. Witold Kulesza
Dyrektor Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

Instytut Pamięci Narodowej
00-207 Warszawa
Pl. Krasińskich 2/4/6

Wielce Szanowni Panowie Profesorowie!

Zwracamy się do Instytutu Pamięci Narodowej w celu rozpoczęcia badań i dochodzeń nad jednym

z licznych masowych mordów ludności cywilnej popełnionym na Kresach Wschodnich, co zdaje się być sprawą zaniedbaną. Mord ten popełniono wiosną 1944 r. na mieszkańcach wsi ***Koniuchy***, gmina Bieniakonie, powiat Lida, województwo nowogródzkie, przez partyzantów sowieckich. Istnieją liczne relacje samych sprawców tego mordu, oraz znane są dokładnie nazwiska członków niektórych oddziałów. Według twierdzeń sprawców w Koniuchach zginęło kilkaset osób narodowości polskiej, w większości były to kobiety i dzieci.

Podajemy poniżej zestawienie relacji (w języku angielskim oraz w tłumaczeniu polskim – kopie wymienionych źródeł też załączono) o mordzie w Koniuchach autorstwa sprawców:

(1) Sztab Brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią aby dać przykład innym.

Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodzi Jaakow (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite, a wszelka własność spalona. […]

Sygnał dano tuż przed wschodem słońca. W ciągu kilku minut okrążono wieś z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, a jedyny most był w rękach partyzantów. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. […] Słychać było huk eksplozji z wielu domów […] Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt.

The Brigade Headquarters decided to raze Koniuchy to the ground to set an example to others.

One evening a hundred and twenty of the best partisans from all the camps, armed with the best weapons they had, set out in the direction of the village. There were about 50 Jews among them, headed by Yaakov (Jacob) Prenner. At midnight they came to the vicinity of the village and assumed their proper positions. The order was not to leave any one alive. Even livestock was to be killed and all property was to be destroyed. …

The signal was given just before dawn. Within minutes the village was surrounded on three sides. On the fourth side was the river and the only bridge over it was in the hands of the partisans. With torches prepared in advance, the partisans burned down the houses, stables, and granaries, while opening heavy fire on the houses. Loud explosions were heard in many houses … Half-naked peasants jumped out of windows and sought escape. But everywhere fatal bullets awaited them. Many jumped into the river and swam towards the other side, but they too, met the same end. The mission was completed within a short while. Sixty households, numbering about 300 people, were destroyed, with no survivors.

Patrz: Chaim Lazar, *Destruction and Resistance* (New York: Shengold Publishers, 1985), s. 174-175.

(2) Komandir naszej bazy dał rozkaz aby wszyscy zdolni do noszenia broni mężczyźni przygotowali się do wyruszenia na akcję w ciągu godziny. […]

Gdy zbliżyliśmy się do naszego celu, zauważyłem, że partyzanci nadciągają ze wszystkich stron z rozmaitych oddziałów. […]

Nasz oddział otrzymał rozkaz aby zniszczyć wszystko co się rusza i zamienić wieś w popioły.

Dokładnie o ustalonej godzinie i minucie wszyscy partyzanci z czterech stron wsi otworzyli ogień z karabinów ręcznych i maszynowych, strzelając kulami zapalającymi w zabudowania wioski. Tym sposobem dachy gospodarstw zaczęły się palić.

Wieśniacy i mały garnizonowy oddział niemiecki [?] odpowiedział ciężkim ogniem ale po dwóch godzinach wioska wraz z pozycjami ufortyfikowanymi została zniszczona.

Myśmy mieli zaledwie dwóch lekko rannych.

Gdy później przemaszerowaliśmy przez Koniuchy nigdy nie powitał nas już wystrzał snajpera bowiem był to jak gdyby przemarsz przez cmentarz.

Our base commander gave the order that all able-bodied men should be prepared in an hour to leave for an operation. …

When we were closing in on our destination, I saw that partisans were coming from all directions, from various detachments. …

Our detachment got the order to destroy everything that was moving and burn the village down to its roots.

At the exact hour and minute all partisans from all four corners of the village started pouring rifle and machine-gun fire, with incendiary bullets, into the village. This caused the straw roofs of the houses to catch fire.

The villagers and the small German garrison [?] answered back with heavy fire, but after two hours the village with the fortified shelter was completely destroyed.

Our only casualties were two men who were lightly wounded.

When, later we had to go through Koniuchi [sic] we did not encounter any sniper shots, because it was like crossing through a cemetery.

Patrz: Isaac Kowalski, *A Secret Press in Nazi Europe. The Story of a Jewish United Partisan Organization* (New York: Central Guide Publishers, 1969), s. 333-334; także w: Isaac Kowalski, (komp. i red.), *Anthology on Armed Jewish Resistance, 1939–1945,* tom 4 (Brooklyn, New York: Jewish Combatants Publishers House, 1991), s. 390-391.

(3) *Jednakże na zdobywanie prowizji składało się więcej niż tylko przekonanie niechętnych chłopów. Stoi mi wyjątkowo jasno przed oczyma jedna taka akcja. Oddział w sile kompanii pod dowództwem Szlomo Branda wyruszył o zmroku tego zimowego dnia aby zaopatrzyć się w prowizje w „bogatej" wiosce niedaleko miasteczka Ejszyszki. Do celu dotarliśmy około północy. Wystawiliśmy czujki po obu stronach wioski, a ja wraz ze swymi ludźmi wszedłem do pierwszego gospodarstwa. […] Pracowaliśmy jak w gorączce przez całą noc zbierając jedzenie i byliśmy gotowi do odwrotu, gdy zaświtał ranek. Szlomo i 20 jego ludzi zostało z tył aby osłaniać nasz odwrót. My odjechaliśmy na saniach. […] W żadnym wypadku nie był to jakiś wyjątek. […]*

Udało nam się wymusić duże ilości broni i amunicji od wiosek, które kolaborowały [?] z Niemcami i były przez nich uzbrojone. Przedsięwzięto karne kroki wobec kolaborantów, a jedną z wiosek, która była notoryczna w swej wrogości do Żydów została całkowicie spalona.

Securing supplies, however, was often more than a matter of persuading reluctant peasants. One such operation I remember most vividly. A detachment, of company strength, under the command of Shlomo Brand, started out at dusk on a wintry day to forage for supplies at a "rich" village, near the town of Ishishok [Ejszyszki], which we reached towards midnight. We posted guards on both sides of the village, and I, together with my men, entered the first farmhouse. ... We worked feverishly the night through collecting food, and were ready to retrace our steps when dawn broke. Shlomo and 20 of his men stayed behind to protect our rear, and we started out in our sleighs. ... This was by no means an isolated incident. ...

We succeeded in wresting considerable quantities of arms and ammunition from villages who collaborated [?] with the Germans and were supplied with arms by them. Punitive measures were undertaken against collaborators; and one village which was notorious for its hostility to the Jews was burned down completely.

Patrz: Relacja Israela Weissa w: Baruch Kaplinsky (red.), *Pinkas Hrubieshov. Memorial to a Jewish Community in Poland* (Tel Aviv: Hrubieshov Associations in Israel and U.S.A., 1962), s. xiii. Pomimo, że Koniuchy nie są wymienione z nazwy, zarówno Israel Weiss jak Shlomo Brand są wymienieni na liście partyzantów żydowskich z Puszczy Rudnickiej w w/w książce I. Kowalskiego, *A Secret Press in Nazi Europe,* s. 405-407.

(4) *Koniuchy była wioska o zakurzonych drogach i osiadłych w ziemi, niepomalowanych domach. […] Partyzanci – Rosjanie, Litwini i Żydzi – zaatakowali Koniuchy od strony pól, a słońce świeciło im w plecy. Odezwał się ogień z wieży strażniczych [?]. Partyzanci odpowiedzieli ogniem. Chłopi uciekli do swych domów. Partyzanci wrzucili granaty na dachy, a w domach wystrzeliły płomienie. Chłopi wybiegali drzwiami i biegli drogą. Partyzanci ich gonili, strzelając do mężczyzn, kobiet i dzieci. Większość chłopów biegło w stronę niemieckiego garnizonu, a więc przez cmentarz na skraju miasta. Komandir partyzantów przewidział to i dlatego nakazał kilku swoim ludziom schować się przy grobach. Gdy ci partyzanci otworzyli ogień, chłopi zawrócili i wpadli w ręce żołnierzy, którzy ścigali ich z drugiej strony. Setki chłopów zginęło złapanych w ogień krzyżowy.*

Konyuchi [sic] was a village of dusty streets and squat, unpainted houses. ... The partisans — Russians, Lithuanians and Jews — attacked Konyuchi from the fields, the sun at their backs. There was gunfire from the guard towers. [?] Partisans returned the fire. The peasants ducked into houses. Partisans threw grenades onto roofs and the houses exploded into flame. Other houses were torched. Peasants ran from their front doors and raced down the streets. The partisans chased them, shooting men, women, children. Many peasants ran in the direction of the German garrison, which took them through a cemetery on the edge of town. The partisan commander, anticipating this move, had stationed several men behind the gravestones. When these partisans opened fire, the peasants turned back, only to be met by the soldiers coming up from behind. Caught in a cross fire, hundreds of peasants were killed.

Patrz: Rich Cohen, *The Avengers* (New York: Alfred A. Knopf, 2000), s. 145.

Potwierdzenie mordu w Koniuchach można znaleźć także w dzienniku partyzantów żydowskich pt. "Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest" (jest on dostępny w internecie: <www.yadvashem.org/about_holocaust/documents/part3/doc211.html> oraz <www.us-israel.org/jsource/Holocaust/Rudniki.html>), w którym podano, że napad miał miejsce w styczniu 1944 r. i wzięli w nim udział partyzanci z oddziałów Jacoba Prennera ("Śmierć faszystom") i Shmuela Kaplinsky'ego ("Ku zwycięstwu") tzw. Litewskiej Brygady. Ponadto swój udział w akcji likwidacji wsi Koniuchy potwierdza Zalman Wyłożny, który służył w oddziale "Śmierć faszystom". Powiada on, że „cała wieś została puszczona z dymem, a mieszkańcy wymordowani". Patrz: Janusz Gołota, "Losy Żydów ostrołęckich w czasie II wojny światowej," *Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego,* nr 187 (1998), s. 32 (autor powołuje się na zeznanie Zalmana Wyłożnego, Yad Vashem 1503-80-1).

Sprawę tę skomentował historyk Kazimierz Krajewski w książce pt. *Na Ziemi Nowogródzkiej. „Nów"–Nowogródzki Okręg Armii Krajowej* (Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1997), na s. 511-512, w sposób następujący:

Jedyną „winą" mieszkańców Koniuch było to, że mieli już dosyć codziennych – a właściwie conocnych – rabunków oraz gwałtów i chcieli zorganizować samoobronę. Bolszewicy z Puszczy Rudnickiej postanowili zrównać wieś z ziemią, tak by zastraszyć ludność innych wiosek. […]

Wymordowanie mieszkańców wsi Koniuchy (wraz z kobietami i dziećmi) opisane zostało przez Chaima Lazara jako wybitna „operacja bojowa", z której jest on autentycznie dumny. Opis „ufortyfikowania" wsi jest kompletną bzdurą. Była to normalna wioska, w której część mężczyzn zorganizowała samoobronę. Ich uzbrojenie stanowiło parę zardzewiałych karabinów.

Niestety znane są jedynie nazwiska partyzantów żydowskich, z których pochodziło około 50 sprawców. Podane są one na s. 405-407 w/w książki I. Kowalskiego, pt. *A Secret Press in Nazi Europe,* m.in.: Jacob Prenner (Prener), Shmuel Kaplinsky (Schmuel Kaplinski), Shlomo Brand, Isaac Kowalski, Chaim Lazar, Israel Weiss i Zalman Wolozni (Wyłożny). Ci partyzanci żydowscy byli przeważnie obywatelami RP. Należy ustalić personalia pozostałych sprawców.

Wobec przedstawionych tu dowodów, mamy nadzieję, że badania nad tą zbrodnią zostaną podjęte natychmiast.

Łączymy wyrazy prawdziwego szacunku

Komisja Informacyjna
przy ZG Kongresu Polonii Kanadyjskiej

załączniki (8)

---

(2) LETTER FROM THE CANADIAN POLISH CONGRESS TO POLAND'S INSTITUTE OF NATIONAL REMEMBRANCE – FEBRUARY 20, 2002

KONGRES POLONII KANADYJSKIEJ – Zarząd Główny
288 Roncesvalles Ave. Toronto, Ontario M5T 1Z3

Tel. (416) 532-2876 Fax: 416-532-5730 e-mail: kongres@kpk.org

20-go lutego 2002 r.

WP prof. dr hab. Leon Kieres
Prezes Instytutu Pamięci Narodowej

oraz

WP prof. dr. hab. Witold Kulesza
Dyrektor Komisji Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu

Instytut Pamięci Narodowej
Pl. Krasińskich 2/4/6
00-207 Warszawa

e-mail: sekretariat.ipn@ipn.gov.pl

Wielce Szanowni Panowie Profesorowie,

W 58-mą rocznicę masakry w Koniuchach

Minął już rok czasu**,** gdy Kongres Polonii Kanadyjskiej zwrócił się do Instytutu Pamięci Narodowej z prośbą o wszczęcie dochodzeń w sprawie mordu dokonanego na polskiej ludności wsi Koniuchy (obecnie Kaniūkai, na Litwie).

Uważamy za wskazane podsumować postęp w naszych własnych badaniach w ciągu minionego roku. Ustaliliśmy, że mord miał miejsce 29 stycznia 1944 r. Udało nam się, z pomocą p. Ryszarda Maciejkiańca (redaktora wileńskiego tygodnika “Nasza Gazeta”, obecnie “Nasz Czas”) oraz p. Andrzeja Kumora (redaktora torontońskiego dziennika “Gazeta”), ustalić przybliżoną listę ofiar tej tragedii. Uzyskano też relacje naocznych świadków polskich (niektóre z nich zostały zebrane i przekazane do IPN przez red. Maciejkiańca), dalsze relacje żydowskie, oraz oficjalne sprawozdania wojenne: litewskiej policji, sowieckich partyzantów, oraz wojska niemieckiego. Ustalono też kolejne nazwiska sprawców. Informacje te umieściliśmy w dossier internetowym KPK: http://www.kpk.org/KPK/toronto/koniuchy.pdf zawierającym ponad 50 stron materiałów źródłowych.

Koniuchy stały się więc chyba najlepiej udokumentowaną zbrodnią wojenną na byłych Kresach północnowschodnich RP, a może i w ogóle, bo wyjątkowo kilku sprawców opisało własny udział w masakrze. Ponadto wszystkie znane i liczne źródła: polskie, żydowskie, sowieckie, litewskie i niemieckie potwierdzają, że miała miejsce niczym usprawiedliwiona rzeź bezbronnej ludności cywilnej. Liczba ofiar śmiertelnych sięga conajmniej 40 osób, a więc jest to tragedia na skalę pogromu kieleckiego z 1946 r. Z innych względów jest to też sytuacja wyjątkowa – wielu sprawców znanych jest po nazwisku: Jacob Prenner, Shmuel Kaplinsky, Chaim Lazar, Isaac Kowalski, Shlomo Brand, Israel Weiss, Zalman Wylozny, Michail Truszin, Dovid Teper, Jankl Ratner, Peisach Volbe, Leiser Zodikov, Leib Zaiats (Zajac).

W związku z powyższym zwracamy się ponownie do IPN z prośbą o udzielanie nam informacji na temat konkretnych kroków powziętych przez Instytut w celu:

- zebrania następnych relacji naocznych świadków
- ustalenia kolejnych sprawców zbrodni oraz wszczęcia śledztwa przeciwko nim
- wydania odpowiedniej publikacji w celu udokumentowania zbrodni w językach: polskim, angielskim, rosyjskim, litewskim, i niemieckim
- zorganizowania międzynarodowych obchodów w 60-tą rocznicę masakry (w styczniu 2004 r.) oraz postawienia na miejscu godnego pomnika tej dotychczas zapomnianej tragedii

- odebrania krzyża *Virtuti Militari* nadanego w PRL Genrikasowi Zimanasowi, który dowodził całą akcją.

Przypominamy, że sprawców zbrodni w Koniuchach nigdy nie osądzono oraz nie ukarano – przeciwnie, niektórzy z nich zostali uhonorowani w szczególny sposób! Jest to sprawa leżąca w gestii IPN zarówno ze względu na rozmiary popełnionej wówczas zbrodni, jak i sposób jej dokonania. Opinia publiczna powinna być na bieżąco informowana o postępach w śledztwie oraz nowych, ważnych ustaleniach.

Łączę wyrazy prawdziwego szacunku,

Prezes, ZG KPK

(3) LETTER FROM THE CANADIAN POLISH CONGRESS TO POLAND'S INSTITUTE OF NATIONAL REMEMBRANCE – FEBRUARY 20, 2007

12 lutego 2007 r.

WP dr hab. Janusz Kurtyka
Prezes Instytutu Pamięci Narodowej
00-839 Warszawa
ul. Towarowa 28
POLAND

sekretariat.ipn@ipn.gov.pl

Wielce Szanowny Panie Prezesie!

W imieniu Kongresu Polonii Kanadyjskiej zwracamy się do Pana z prośbą o wyjaśnienie obecnego stanu śledztwa nad mordem popełnionym na mieszkańcach wsi Koniuchy na Wileńszczyźnie oraz miasteczka Naliboki na Nowogródczyźnie. Z powodów, które wyjaśniamy poniżej, jesteśmy bardzo zaniepokojeni – niezrozumiałą dla nas – zwłoką w przeprowadzeniu śledztwa.

Minęło już sześć lat od chwili, kiedy Kongres Polonii Kanadyjskiej zwrócił się do Pańskiego poprzednika z prośbą o wszczęcie dochodzeń nad zagładą wsi Koniuchy w dniu 29 stycznia 1944 r. oraz miasteczka Naliboki w dniu 8 maja 1943 r. dokonaną przez partyzantów sowieckich. Przekazaliśmy do IPN liczne dowody – w postaci relacji uczestników dokonanej zbrodni. Część zebranych materiałów opublikowano w piśmie „Glaukopis", nr 2–3/2005, s. 376–384, pt. „Zwyczajna pacyfikacja. Źródła żydowskie o zagładzie wsi Koniuchy". (Opracowanie jest dostępne w internecie: http://www.glaukopis.gross.pl/pdf/23art27.pdf). Ponadto pacyfikację wsi Koniuchy potwierdzają kolejne publikacje: Rachela Margolis, „Wspomnienia wileńskie" (Żydowski Instytut Historyczny, Warszawa 2005), s. 195, oraz Ilya Ehrenburg i Vasily Grossman, „The Complete Black Book of Russian Jewry" (Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey i London 2002), s. 289. Nie ma więc żadnej wątpliwości co do oddziałów, które dokonały rzezi mieszkańców wsi. Znane są, zresztą na podstawie ich własnych relacji nazwiska sprawców.

Z przykrością stwierdzamy, że Koniuchy i Naliboki to dwie z wielu zbrodni popełnionych w okresie II wojny światowej, które usiłuje się przemilczeć. Przynajmniej tak to wynika z lakonicznego opisu śledztwa w tomie „Polacy i Żydzi

pod okupacją niemiecką 1939–1945” wydanym ostatnio (w 2006 r.) przez IPN i z ewidentnej niechęci autora Dariusza Libionki do dokonania rzetelnej oceny tych wydarzeń (na s. 118–119 tejże publikacji).

Oczekujemy, w imieniu Polonii Kanadyjskiej, satysfakcjonującej i wyczerpującej odpowiedzi odnośnie obecnego stanu i terminu ukończenia śledztwa. Mamy nadzieję, że to możliwe szybko, albowiem i tak stracono już kilka lat.

Łączymy wyrazy szacunku,

Prezes Okręgu Toronto KPK

---

(4) RELEASES BY POLSKA AGENCJA PRASOWA (PAP) – FEBRUARY 22, 2001

Polska
18.00 22-02-01
Pion śledczy Instytutu Pamięci Narodowej zajmie się sprawą zbrodni w Koniuchach na Nowogródczyźnie, gdzie w 1944 r. sowieccy partyzanci mieli zabić kilkuset Polaków, w większości kobiety i dzieci.

IPN zbada zbrodnię w Koniuchach
22.2.Warszawa(PAP) - Pion śledczy Instytutu Pamięci Narodowej zajmie się sprawą zbrodni w Koniuchach na Nowogródczyźnie, gdzie w 1944 r. sowieccy partyzanci mieli zabić kilkuset Polaków, w większości kobiety i dzieci.
O podjęcie śledztwa w tej sprawie poprosił IPN Kongres Polonii Kanadyjskiej. W liście do IPN z 12 lutego (który otrzymał w czwartek PAP) Kongres przywołał m.in. opublikowane relacje sprawców zbrodni z wiosny 1944 r. na mieszkańcach wsi Koniuchy w dawnym woj. nowogródzkim (gmina Bieniakonie, powiat Lida).
W liście do IPN podano kilka publikowanych (z podaniem źródeł książkowych) relacji o tym mordzie. I tak w książce Chaima Lazara "Destruction and Resistance", wydanej w Nowym Jorku w 1985 r., znalazła się następująca relacja:
"Sztab brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite. (...) Sygnał dano tuż przed wschodem słońca. W ciągu kilku minut okrążono wieś z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, a jedyny most był w rękach partyzantów. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie (...) Słychać było huk eksplozji z wielu domów (...) Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt".
Autorzy listu cytują też relację Israela Weissa, opublikowaną w książce "Memorial to a Jewish Community in Poland", wydanej w Tel Awiwie w 1962 r.:
"Jednakże na zdobywanie aprowizacji składało się więcej niż tylko przekonanie niechętnych chłopów. Stoi mi wyjątkowo jasno przed oczyma jedna taka akcja. Oddział w sile kompanii pod dowództwem Szlomo Branda wyruszył o zmroku tego zimowego dnia, aby zaopatrzyć się w aprowizację w +bogatej+ wiosce niedaleko miasteczka Ejszyszki. Do celu dotarliśmy około północy. Wystawiliśmy czujki po obu stronach wioski, a ja wraz ze swymi ludźmi wszedłem do pierwszego gospodarstwa. (...) Pracowaliśmy jak w gorączce przez całą noc zbierając jedzenie i byliśmy gotowi do odwrotu, gdy zaświtał ranek. Szlomo i 20 jego ludzi zostało z tyłu, aby osłaniać nasz odwrót. My odjechaliśmy na saniach. (...) W żadnym wypadku nie był to jakiś wyjątek. (...) Udało nam się wymusić duże ilości broni i amunicji od wiosek, które kolaborowały z Niemcami i były przez nich uzbrojone. Przedsięwzięto karne kroki wobec kolaborantów, a jedną z wiosek, która była notoryczna w swej wrogości do Żydów została całkowicie spalona".

Według autorów listu, mimo, że Koniuchy nie są tu wymienione z nazwy, zarówno Israel Weiss jak Shlomo Brand figurują na liście partyzantów żydowskich z Puszczy Rudnickiej w książce I. Kowalskiego "A Secret Press in Nazi Europe", wydanej w 1969 r. w Nowym Jorku.
Następna cytowana w liście relacja pochodzi z książki Richa Cohena "The Avengers" ("Mściciele"), wydanej w Nowym Jorku w 2000 r.:
"Koniuchy były wioską o zakurzonych drogach i osiadłych w ziemi, niepomalowanych domach. (...) Partyzanci – Rosjanie, Litwini i Żydzi – zaatakowali Koniuchy od strony pól, a słońce świeciło im w plecy. Odezwał się ogień z wież strażniczych. Partyzanci odpowiedzieli ogniem. Chłopi uciekli do swych domów. Partyzanci wrzucili granaty na dachy, a w domach wystrzeliły płomienie. Chłopi wybiegali drzwiami i biegli drogą. Partyzanci ich gonili, strzelając do mężczyzn, kobiet i dzieci. Większość chłopów biegło w stronę niemieckiego garnizonu, a więc przez cmentarz na skraju miasta. Komandir partyzantów przewidział to i dlatego nakazał kilku swoim ludziom schować się przy grobach. Gdy ci partyzanci otworzyli ogień, chłopi zawrócili i wpadli w ręce żołnierzy, którzy ścigali ich z drugiej strony. Setki chłopów zginęło złapanych w ogień krzyżowy".
Według autorów listu, potwierdzenie mordu w Koniuchach można znaleźć także w dzienniku partyzantów żydowskich pt. "Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest". Podano tam, że napad miał miejsce w styczniu 1944 r. i wzięli w nim udział partyzanci z oddziałów Jacoba Prennera ("Śmierć faszystom") i Shmuela Kaplinsky'ego ("Ku zwycięstwu") tzw. Litewskiej Brygady.
Autorzy listu cytują też książkę Kazimierza Krajewskiego "Na Ziemi Nowogródzkiej. «Nów» – Nowogródzki Okręg Armii Krajowej", wydaną w Warszawie w 1997 r.: "Jedyną «winą» mieszkańców Koniuch było to, że mieli już dosyć codziennych – a właściwie conocnych – rabunków oraz gwałtów i chcieli zorganizować samoobronę. Bolszewicy z Puszczy Rudnickiej postanowili zrównać wieś z ziemią, tak by zastraszyć ludność innych wiosek. (...) Wymordowanie mieszkańców wsi Koniuchy (wraz z kobietami i dziećmi) opisane zostało przez Chaima Lazara jako wybitna «operacja bojowa», z której jest on autentycznie dumny. Opis «ufortyfikowania» wsi jest kompletną bzdurą. Była to normalna wioska, w której część mężczyzn zorganizowała samoobronę. Ich uzbrojenie stanowiło parę zardzewiałych karabinów".
Szef pionu śledczego IPN prof. Witold Kulesza powiedział w czwartek PAP, że przekazał sprawę oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni Przeciw Narodowi Polskiemu w Łodzi, która zajmuje się zbrodniami z dawnych Kresów Wschodnich II RP.
Prof. Kulesza podkreślił, że opisana sprawa nie była mu dotychczas znana, a podane w liście relacje robią "wstrząsające wrażenie". Pytany o wiarygodność informacji zawartych w liście Kongresu Polonii Kanadyjskiej, odparł, że "społeczność, która nadesłała faks, jest wiarygodna". Dodał zarazem, że "na tym etapie sama treść listu nie może być przedmiotem oceny".
Szef pionu śledczego IPN uchylił się od odpowiedzi na pytanie, czy cała sprawa może być odbierana jako swego rodzaju "odreagowanie" przez działaczy polonijnych sprawy mordu Żydów w Jedwabnem, którego w lipcu 1941 r. dopuścili się miejscowi Polacy (ta zbrodnia jest już przedmiotem śledztwa IPN). (PAP)
sta/ past/ psk/

Polscy historycy potwierdzają radziecką zbrodnię w Koniuchach
22.2.Warszawa (PAP) - Polscy historycy potwierdzają wymordowanie w 1944 r. przez radzieckich partyzantów mieszkańców polskiej wsi Koniuchy na Nowogródczyźnie. Był to odwet za zorganizowanie w tej wsi samoobrony przed napadami tej partyzantki.
W czwartek szef pionu śledczego Instytutu Pamięci Narodowej prof. Witold Kulesza zapowiedział, że IPN zajmie się zbrodnią w Koniuchach. O podjęcie śledztwa w tej sprawie poprosił IPN Kongres Polonii Kanadyjskiej.
Historyk Kazimierz Krajewski, który zajmuje się historią Nowogródczyzny w czasie II wojny światowej (napisał książkę o Nowogródzkim Okręgu Armii Krajowej) powiedział w czwartek wieczorem PAP, że zbrodnia w Koniuchach jest znana polskim historykom.
"Wieś została zaatakowana przez partyzantkę sowiecką i spacyfikowana: całkowicie spalona, a cała ludność, bez względu na wiek i płeć - wymordowana" - powiedział Krajewski. Dodał, że oceny co liczby ofiar są rozbieżne: polskie relacje mówią o trzydziestu kilku ofiarach, natomiast uczestnicy napaści w swych wspomnieniach, publikowanych także na Zachodzie, podają liczbę ponad 300 zabitych.
Wyjaśnił, że wieś ta, leżąca na skraju Puszczy Rudnickiej (wielkiego kompleksu leśnego), była stale nachodzona przez "czerwoną partyzantkę". "W pewnym momencie, w celu przeciwdziałania tym ciągłym grabieżom i napaściom, zorganizowano tam samoobronę - pod egidą administracji litewskiej i przy wykorzystaniu kilku starych karabinów" - powiedział. "Za to sowiecka partyzantka ukarała wieś" - dodał.
Krajewski potwierdził, że w napaści uczestniczył oddział partyzantki żydowskiej, który wchodził w skład zgrupowania radzieckiego. "Oni to opisują w swych wspomnieniach" - powiedział. Przytoczył

dziennikarzowi podaną już w liście Kongresu Polonii Kanadyjskiej do IPN relację z książki Chaima Lazara "Destruction and Resistance", wydanej w Nowym Jorku w 1985 r. Koniuchy nazwano w niej "gniazdem band i centrum antypartyzanckich intryg". Autor pisze, że partyzanci wymordowali całą wieś, łącznie z kobietami i dziećmi.
Prof. Kulesza poinformował, że przekazał sprawę oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni Przeciw Narodowi Polskiemu w Łodzi, która zajmuje się zbrodniami z dawnych Kresów Wschodnich II RP. Prof. Kulesza podkreślił, że opisana sprawa nie była mu dotychczas znana, a podane w liście relacje robią "wstrząsające wrażenie". (PAP)
sta/ psk/

TRANSLATION (PARTIAL)

Poland
18.00 22-02-01
The investigation section of the Institute of National Remembrance (IPN) will look into the massacre at Koniuchy in the Wilno area where in 1944 Soviet partisans allegedly murdered several hundred Poles, mostly women and children.

The investigation has been requested by the Canadian Polish Canadian (KPK). In a letter dated February 12, 2001, the Congress quoted published accounts of the perpetrators of the crime in Spring 1944 on the inhabitants of the village of Koniuchy in the former Nowogródek district. (These accounts are from the following publications: Chaim Lazar, *Destruction and Resistance*, New York, 1985; Israel Weiss, *Memorial to a Jewish Community in Poland*, Tel Aviv, 1962; Isaac Kowalski, *A Secret Press in Nazi Europe*, New York, 1969; Rich Cohen, *The Avengers*, New York, 2000.)

According to the authors of the letter, confirmation of the massacre at Koniuchy can be also found in a diary of Jewish partisans published as "Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest," which states that the attack took place in January 1944, with the participation of partisans from the units led by Yaakov Prenner ("Death to the Fascists") and Shmuel Kaplinsky ("To Victory") from the so-called Lithuanian Brigade. The authors of the letter also quote Polish historian Kazimierz Krajewski's *Na Ziemi Nowógrodzkiej: "Nów"—Nowogródzki Okręg Armii Krajowej*, published in Warsaw in 1997: "The only 'fault' of the inhabitants of Koniuchy was the fact that they had had enough of the daily – or, rather, nightly – robberies and assaults, and they wanted to organize a self-defence. The Bolsheviks from the Rudniki forest decided to level the village to the ground in order to terrorize into submission the inhabitants of other settlements. ... The murder of the population of Koniuchy, including women and children, has been described by Chaim Lazar as an outstanding 'combat operation,' of which he is genuinely proud. The description [by Lazar] of the village's 'fortifications' is complete nonsense. It was a normal village, in which some of the men had organized a self-defence unit. Their equipment consisted of a few rusty rifles."

Prof. Wiktor Kulesza, the chief of the investigation section stressed the fact that the event in question hadn't been known to him until now, and that the accounts quoted in the letter made a "shocking impression" on him.

---

(5) ARTICLE FROM THE WARSAW DAILY *RZECZPOSPOLITA* – FEBRUARY 23, 2001

Rzeczpospolita
<http://www.rzeczpospolita.pl/gazeta/wydanie_010223/kraj/kraj_a_8.html>
23 II 2001 r.

IPN bada zbrodnię z 1944 r.

Czy sowieccy partyzanci zabili kilkuset Polaków?

Pion śledczy Instytutu Pamięci Narodowej zajmie się sprawą

zbrodni w Koniuchach na Nowogródczyźnie, gdzie w 1944 r. sowieccy partyzanci mieli zabić kilkuset Polaków, w większości kobiety i dzieci.

O podjęcie śledztwa w tej sprawie poprosił IPN Kongres Polonii Kanadyjskiej. Kongres powołał się m.in. na opublikowane relacje sprawców zbrodni z wiosny 1944 r. na mieszkańcach wsi Koniuchy w dawnym woj. nowogródzkim (gmina Bieniakonie, powiat Lida).

W książce Chaima Lazara "Destruction and Resistance", wydanej w Nowym Jorku w 1985 r., znalazł się opis nocnego ataku ponad stu partyzantów sowieckich na Koniuchy. Napastnicy otrzymali rozkaz niedarowania nikomu życia. Zginęło ponad 300 mieszkańców wsi.

Podobną relację zamieścił Israel Weiss w opublikowanej książce "Memorial to a Jewish Community in Poland", wydanej w Tel Awiwie w 1962 roku.

Szef pionu śledczego IPN prof. Witold Kulesza przekazał sprawę oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciw Narodowi Polskiemu w Łodzi, która zajmuje się zbrodniami z dawnych Kresów Wschodnich II RP. (PAP)

TRANSLATION

IPN investigates a crime from 1944

Did Soviet Partisans Kill Hundreds of Poles?

The investigation department of the Institute of National Remembrance [IPN] is taking up the matter of a crime in Koniuchy in the Nowogrodek area, where in 1944 Soviet partisans allegedly killed hundreds of Poles, mostly women and children.

The Canadian Polish Congress requested the IPN to undertake an investigation into this matter. The Congress cited, among other items, published accounts by the perpetrators of the crime in the spring of 1944 against the residents of the village Koniuchy in the former Nowogródek province (Bieniakonie township, Lida county) [now in Lithuania].

In a book by Chaim Lazar, *Destruction and Resistance,* published in New York in 1985 [pp. 174-175], an account has been found of a night attack on Koniuchy by over a hundred Soviet partisans. The assailants received an order not to spare anyone's life. More than 300 residents of the village perished.

Israel Weiss published a similar account in the book *[Pinkas Hrubieshov:] Memorial to a Jewish Community in Poland,* issued in Tel Aviv in 1962 [p. xiii].

The chief of the investigation department, Prof. Witold Kulesza, referred the matter to the division of the Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation in Łódź, which takes up crimes from the former eastern borderlands of the Second Polish Republic. (PAP)

---

(6) ARTICLE FROM THE WARSAW DAILY *NASZ DZIENNIK* – FEBRUARY 24, 2001

Nasz Dziennik
Sobota-Niedziela, 24 lutego 2001r.
<http://www.naszdziennik.pl/>

IPN wszczął śledztwo w sprawie mordu w Koniuchach
Zginęli, bo byli Polakami?

Kongres Polonii Kanadyjskiej wystąpił do Instytutu Pamięci Narodowej o wszczęcie śledztwa w sprawie wymordowania przez żydowski oddział partyzancki podporządkowany Centralnemu Sztabowi Partyzanckiemu w Moskwie mieszkańców wioski Koniuchy na Nowogródczyźnie. Tragedia miała miejsce prawdopodobnie w kwietniu (historycy nie są zgodni co do dokładnej daty wydarzenia) 1944 r. Większość ofiar stanowiły kobiety i dzieci. Wśród ludności polskiej zamieszkałej na tych terenach pamięć o tragedii przetrwała do dziś.

- Moja matka pamięta tę tragedię, także inne starsze kobiety nie zapomniały tego straszliwego mordu – mówi Teresa Mielko z parafii Bieniakonie, do której należą także Koniuchy (obecnie na Białorusi). Ona sama urodziła się już po wojnie. Pamięta także mogiły pomordowanych w Koniuchach na miejscowym cmentarzu. Dziś są one bardzo zaniedbane, "bo wiadomo, rodzin już nie ma". Do tej pory nikt nie interesował się tragedią. Władza sowiecka ze zrozumiałych względów wolała ukryć tę sprawę. Zupełnie inaczej potraktowali mord w Koniuchach jego sprawcy mieszkający po wojnie w USA i Izraelu. Chaim Lazar w książce "Destruction and Resistance", wydanej w Nowym Jorku w 1985 r., pisał: "Sztab brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite. (...) Sygnał dano tuż przed wschodem słońca. W ciągu kilku minut okrążono wieś z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, a jedyny most był w rękach partyzantów. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. (...) Słychać było huk eksplozji z wielu domów. (...) Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt". Oto jego relacja opublikowana w książce "Memorial to a Jewish Community in Poland", wydanej w Tel Awiwie w 1962 r.: "Jednakże na zdobywanie aprowizacji składało się więcej niż tylko przekonanie niechętnych chłopów. Stoi mi wyjątkowo jasno przed oczyma jedna taka akcja. Oddział w sile kompanii pod dowództwem Szlomo Branda wyruszył o zmroku tego zimowego dnia, aby zaopatrzyć się w aprowizację w "bogatej" wiosce niedaleko miasteczka Ejszyszki. Do celu dotarliśmy około północy. Wystawiliśmy czujki po obu stronach wioski, a ja wraz ze swymi ludźmi wszedłem do pierwszego gospodarstwa. (...) Pracowaliśmy jak w gorączce przez całą noc, zbierając jedzenie i byliśmy gotowi do odwrotu, gdy zaświtał ranek. Szlomo I 20 jego ludzi zostało z tyłu, aby osłaniać nasz odwrót. My odjechaliśmy na saniach. (...) W żadnym wypadku nie był to jakiś wyjątek. (...) Udało nam się wymusić duże ilości broni i amunicji od wiosek, które kolaborowały z Niemcami i były przez nich uzbrojone. Przedsięwzięto karne kroki wobec kolaborantów, a jedna z wiosek, która była notoryczna w swej wrogości do Żydów, została całkowicie spalona".

O przeprowadzenie śledztwa w sprawie mordu w Koniuchach wniósł do IPN Kongres Polonii Kanadyjskiej w liście do IPN z 12 lutego br. Sprawę do łódzkiego oddziału Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu skierował, jako wiarygodną, prof. Witold Kulesza, szef pionu śledczego IPN.

W depeszy na ten temat przekazanej przez Polską Agencję Prasową sugerowano, że list wystosowany przez Kongres Polonii Kanadyjskiej ma na celu odwrócenie uwagi od zbrodni dokonanej w Jedwabnem. Warto jednak przypomnieć, że o zbrodni w Koniuchach pisano już wcześniej (m.in. na łamach "Naszej Polski") w kwietniu ub.r., a więc jeszcze przed publikacją książki Jana Tomasza Grossa o Jedwabnem. Kongres przywołał m.in. opublikowane relacje i wspomnienia sprawców zbrodni z wiosny 1944 r. na mieszkańcach wsi Koniuchy w dawnym woj. Nowogródzkim (gmina Bieniakonie, powiat Lida). Relacje o zbrodni znalazły się m.in. w wyżej cytowanych książkach, a także innej cytowanej w liście relacji pochodzącej z książki Richa Cohena "The Avengers" ("Mściciele"), wydanej w Nowym Jorku w 2000 r.: "Koniuchy były wioską o zakurzonych drogach i osiadłych w ziemi, nie pomalowanych domach. (...) Partyzanci Rosjanie, Litwini i Żydzi zaatakowali Koniuchy od strony pól, a słońce świeciło im w plecy. Odezwał się ogień z wież strażniczych. Partyzanci odpowiedzieli ogniem. Chłopi uciekli do swych domów. Partyzanci wrzucili granaty na dachy, a w domach wystrzeliły płomienie. Chłopi wybiegali drzwiami I biegli drogą. Partyzanci ich gonili, strzelając do mężczyzn, kobiet i dzieci. Większość chłopów biegło w stronę niemieckiego garnizonu, a więc przez cmentarz na skraju miasta. Komandir partyzantów przewidział to i dlatego nakazał kilku swoim ludziom schować się przy grobach. Gdy ci partyzanci otworzyli ogień, chłopi zawrócili i wpadli w ręce żołnierzy, którzy ścigali ich z drugiej strony. Setki chłopów zginęło złapanych w ogień krzyżowy". Według autorów listu, potwierdzenie mordu w Koniuchach można znaleźć także w dzienniku partyzantów żydowskich pt. "Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest". Podano tam, że napad miał miejsce w styczniu 1944 r. i wzięli

(7) ARTICLE FROM THE WARSAW DAILY *NASZ DZIENNIK* – FEBRUARY 27, 2001

Nasz Dziennik
Wtorek, 27 lutego 2001r.
<http://www.naszdziennik.pl/>

Monika Rotulska

Mord w Koniuchach badany od pięciu lat
Komisja Informacyjna Kongresu Polonii Kanadyjskiej zajmowała się sprawą mordu w Koniuchach od 1996 r. Dokumentacja dotycząca tej zbrodni została opublikowana przed trzema laty w książce "The Story of Two Shtetls Brańsk and Ejszyszki". Książka ta, jak się dowiedzieliśmy, została przesłana przez Kongres w roku wydania do ówcześnie zajmującej się tego typu sprawami Głównej Komisji Badania Zbrodnii przeciwko Narodowi Polskiemu.
"Nasz Dziennik" uzyskał informację, z której wynika, że list wysłany przez Kongres Polonii Kanadyjskiej do Instytutu Pamięci Narodowej 12 lutego br. w sprawie Koniuch jest w zasadzie przypomnieniem tej tragedii.
Komisja Informacyjna Kongresu zajmowała się mordem od 1996 roku. Wynikiem prac badawczych było opublikowanie książki Marka Paula pod tytułem "The Story of Two Shtetls Brańsk and Ejszyszki" (Toronto: The Polish Educational Foundation in North America, 1998). Informacje na temat zbrodni w Koniuchach znajdują się tam na stronach 99, 114-116. Książkę, jak się dowiedzieliśmy, przesłano wówczas do Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.
W ubiegłym roku sprawa ta po raz wtóry ujrzała światło dzienne za oceanem przy okazji wydania książki Richa Coehna "The Avengers", która została szeroko omówiona m.in. przez opiniotwórczy "New York Times".
Przypomnijmy, że w ubiegły czwartek Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu poinformowała, że Kongres Polonii Kanadyjskiej wystąpił do Instytutu o wszczęcie śledztwa w sprawie wymordowania przez żydowski oddział partyzancki podporządkowany Centralnemu Sztabowi Partyzanckiemu w Moskwie całej ludności wioski Koniuchy na Nowogródczyźnie. Prof. Witold Kulesza, były szef GKBZpNP, aktualnie szef pionu śledczego IPN, przekazał sprawę oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodnii na Narodzie Polskim w Łodzi, która zajmuje się zbrodniami na dawnych Kresach Wschodnich II RP. Tragedia ta miała miejsce prawdopodobnie w kwietniu 1944 r. Jak podają żydowskie źródła, zamordowano wtedy około 300 osób, w tym kobiety i dzieci.
Sprawcy zbrodni mieszkający po wojnie w USA i Izraelu w licznych publikacjach opisują ten mord. Chaim Lazar w publikacji "Destruction and Resistance", wydanej w Nowym Jorku w 1985 r. stwierdził, że: "Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt". Inne relacje znajdują się w publikacji "Memorial to a Jewish Community in Poland", wydanej w Tel Awiwie w 1962 r. Potwierdzenie mordu w Koniuchach można znaleźć także w dzienniku partyzantów żydowskich pt. "Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest". Podano tam, że napad miał miejsce w styczniu 1944 r. i wzięli w nim udział partyzanci z oddziałów Jacoba Prennera ("Śmierć faszystom") i Shmuela Kaplinsky'ego ("Ku zwycięstwu") tzw. Litewskiej Brygady.

---

(8) ARTICLES FROM THE TORONTO DAILY *GAZETA* – FEBRUARY 27, 2001 & MARCH 22, 2001

Gazeta *(Toronto)*
27 II 2001

Andrzej Kumor

Brawo KPK!
Czy zwrócenie uwagi na zbrodnię w Koniuchach to odreagowanie mordu na Żydach w Jedwabnem? Taki zarzut pojawił się w Polsce w związku z wnioskiem Kongresu Polonii Kanadyjskiej o rozpoczęcie śledztwa w sprawie wymordowania przez partyzantkę sowiecką kilkuset mieszkańców polskiej wsi Koniuchy w 1944 roku.
W skład sowieckiej bandy wchodziły tam bowiem oddziały żydowskie. Ze wspomnień sprawców tamtej jatki wynika, że są oni wprost dumni z "dobrze przeprowadzonej akcji bojowej", w której wystrzelano mężczyzn, kobiety i dzieci. Była to typowa pacyfikacja przeprowadzona przez Sowietów (nie cieszących się wśród chłopstwa zbyt dużym wzięciem) dla zastraszenia okolicy i ułatwienia masowej kradzieży żywności. Trzeba sobie zdać sprawę, że w czasach okupacji hitlerowskiej polski chłop nie tylko płacił różnego rodzaju kontrybucje, lecz jeszcze utrzymywał "leśnych" - jednych z nieprzymuszonej woli, innych niezbyt chętnie.
Dobrze się stało, że książka prof. T. Grossa, oskarżająca Polaków o wymordowanie Żydów z Jedwabnego i łamiąca swego rodzaju mitologię okresu wojny, zmusiła do dokładniejszych badań nad tamtymi latami. Jest to biała plama naszej historii, uwikłana w tworzenie wielu obiegowych stereotypów.
Kilka lat temu w wywiadzie dla "Gazety" prof. Tadeusz Piotrowski badacz wojennej historii Kresów mówił: "Polska przez długi czas była pod butem sowieckim, kiedy o tych rzeczach nie wolno było pisać. Dziś, gdy Polska jest wolna, sądzę, że musi do tego wrócić, że jest to naglące zadanie dla polskich historyków, nauczycieli, intelektualistów - wrócić do historii II wojny światowej i uporządkować ją, spisać wojenną historię polskich ziem wschodnich. Przecież ci ludzie byli polskimi obywatelami! Dlatego jest to zadanie dla Polski - włączyć te wydarzenia do własnej historii raz i na zawsze, tak aby można było o nich nauczać i uniknąć powtórki".
Pozytywnym elementem "terapii szokowej" zastosowanej przez Grossa, jest wyzwolenie lawinowego wprost odsłonięcia dziejów, które przez lata PRL-u skazane były na "oficjalną wersję historii", a w najlepszym wypadku przemilczenie.
Trudno więc twierdzić, że Koniuchy to "odreagowanie" Jedwabnego. Koniuchy - to konieczny element rozumienia prawdy o tamtych czasach, wydobycia z zapomnienia tych elementów naszych dziejów, które spychane z kart podręczników odejdą w zapomnienie wraz ze śmiercią ostatnich świadków.
Jedynie pamięć o ludobójstwie jest w stanie nadać sens tragedii tamtych ofiar i wydobyć z jednostkowych zdarzeń uniwersalne znaczenie.

Gazeta (Toronto)
22 III 2001

Andrzej Kumor

Morderca kawalerem Virtuti Militari?!
Po kilku zdawkowych relacjach prasowych zbrodnię w Koniuchach otuliła lepka mgiełka milczenia. Nie piszą o niej wielkonakładowe polskie dzienniki (o obcych w ogóle nie ma co mówić), historycy nie debatują o niej w radiu, prymas Polski nie zabiera głosu.
Mimo wszczęcia śledztwa przez Instytut Pamięci Narodowej, nie wiadomo, co się w tej sprawie robi ani co planuje się robić. Kilka tygodni temu pocztą elektroniczną wysłałem do sekretariatu IPN pytanie o postępy śledztwa. Do dziś nie dostałem odpowiedzi.
Czego dotyczy sprawa? Otóż, 29 stycznia 1944 roku kilkusetosobowy oddział partyzantki sowieckiej, dowodzony przez Genrikasa Zimanasa (po polsku: Henryka Zymana), pierwszego sekretarza południowego rejonu tzw. Litewskiej Partii Komunistycznej, w skład której wchodziła pięćdziesięcioosobowa grupa partyzantów żydowskich polskiego pochodzenia, pod dowództwem Jaakowa Prennera, wymordowała mieszkańców wsi Koniuchy. Pacyfikacja, podczas której zatłuczono lub wystrzelano ok. 300 mężczyzn, kobiet i dzieci, była przeprowadzona "dla przykładu" w związku z oporami wieśniaków w dostarczaniu prowiantu dla sowieckich bojowców.
Sprawa Koniuch trafiła do IPN za sprawą Kongresu Polonii Kanadyjskiej. Ta właśnie organizacja nadal gromadzi wszystkie dostępne dokumenty i informacje dotyczące tej zbrodni, dokonanej na polskiej ludności cywilnej - jednej z wielu, jakie miały miejsce na

wschodnich terenach Rzeczypospolitej (relacje te w formacie ".pdf" znaleźć można pod: http://www.kpk.org/KPK/toronto/koniuchy.pdf). Są tam również zamieszczone relacje świadków, do których dotarła ukazująca się w Wilnie "Nasza Gazeta" (Koniuchy położone są w rejonie solecznickim, niedaleko Ejszyszek).
Sprawców zbrodni nie trzeba szukać w argentynach czy paragwajach; przez dziesiątki lat, pewni swej bezkarności (podobnie jak niektórzy polscy UB-ecy z rozrzewnieniem wspominający rozwalanie "bandytów"), wręcz chełpili się "akcją bojową" w Koniuchach, dokładnie opisując we wspomnieniach jej przebieg.
Ba, główny herszt sowieckiej bandy, Genrikas Zimanas, został w PRL odznaczony za swe "internacjonalistyczne wyczyny" Orderem Virtuti Militari!!!
Pomordowani w Koniuchach nie mają swego pomnika i jakoś nie słychać, by minister Przewoźnik uwzględniał w planach to miejsce. Ofiary spoczywają na zaniedbanym cmentarzu, a na ich grobach rzadko migotają świeczki - "wiadomo - stwierdza rozmówczyni wileńskiej «Naszej Gazety» - rodzin już nie ma". Redakcja pisze, że jeszcze czas, aby udokumentować listę ofiar i upamiętnić miejsca pochówku.

•••

Zbrodnia jest zbrodnią, nawet jeśli popełnia się ją w czasach wojennego tumultu i zamieszania. W przypadku mordu w Koniuchach znane są nazwiska ofiar, wiadomo, gdzie są ich groby, znane są personalia sprawców, a okoliczności są szczegółowo opisane. Raporty na temat pacyfikacji istnieją w archiwach litewskich i niemieckich.
Wydawałoby się więc, że "detektywi" z IPN-u mają łatwą pracę. Czym zatem tłumaczyć ich opieszałość? Czyżby podejście do tragedii naszego narodu nadal naznaczone było politycznym oportunizmem? Czyżby znów ofiary ludobójstw dzielono na: "lepsze" i "gorsze", na: "politycznie poprawne" i "niewygodne"? Wydawałoby się, że po kilku dekadach sowieckiej tyranii przyszedł czas, by mówić otwarcie - niestety, w przypadku Koniuch słychać szepty: "jeszcze nie teraz...", "jeszcze nie dziś...".
A jeśli nie teraz, to kiedy - jak umrą ostatni świadkowie tamtych czasów?!

---

(9) H-HOLOCAUST NET DISCUSSION (IN DENIAL) – MARCH 1, 2001

Wlodzimierz Rozenbaum, Ph.D.,
Jewish-American historian
Staunch defender of Jan T. Gross's *Neighbors*

Isn't it ironic that the Polish Canadian Congress has mobilized [sic] historians on the Right to challenge the veracity of testimonies presented by Prof. Gross, yet it forced [sic] the Polish Institute of National Remembrance (IPN) to open an investigation of the Koniuchy massacre (purportedly committed by Polish Jews) based on hearsay and unverified statements from books by some unknown Jewish authors.

---

(10) ARTICLE FROM THE VILNIUS (WILNO) WEEKLY *NASZA GAZETA* – MARCH 8, 2001

Nasza Gazeta
Nr 9 (498) 8 – 14 marca 2001 r.
<http://nasza-gazeta.tripod.com/>

Czesław Malewski

Masakra w Koniuchach

12 lutego 2001 r. Zarząd Główny Kongresu Polonii Kanadyjskiej zwrócił się do prof. Leona Kieresa - prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, prof. Witolda Kuleszy - dyrektora Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz Instytutu Pamięci Narodowej w celu rozpoczęcia badań i dochodzeń nad jednym z licznych masowych mordów ludności cywilnej popełnionym na Kresach Wschodnich. Mord popełniony w 1944r. na mieszkańcach wsi Koniuchy (rej. solecznicki) przez partyzantów sowieckich.

Przedstawiamy Czytelnikom relację tych wydarzeń opublikowanych w Polsce, a także udokładnioną i uzupełnioną informacją zdobytą w rozmowie z żyjącymi świadkami ze wsi Koniuchy 2 marca br. Temat ten, ze zrozumiałych względów, był zakazany za czasów sowieckich, ale niestety i dzisiaj w publikacjach na Litwie nie wspomina się o dokonanej zbrodni.

Polscy historycy potwierdzają radziecką zbrodnię w Koniuchach

22 lutego b.r. szef pionu śledczego Instytutu Pamięci Narodowej prof. Witold Kulesza zapowiedział, że IPN zajmie się zbrodnią w Koniuchach, historyk Kazimierz Krajewski, który zajmuje się historią Nowogródczyzny w czasie II wojny światowej powiedział, że zbrodnia w Koniuchach jest znana polskim historykom. "Wieś została zaatakowana przez partyzantkę sowiecką i spacyfikowana: całkowicie spalona, a cała ludność, bez względu na wiek i płeć - wymordowana" - powiedział Krajewski. Dodał, że oceny co do liczby ofiar są rozbieżne: polskie relacje mówią o trzydziestu kilku ofiarach, natomiast uczestnicy napaści w swych wspomnieniach, publikowanych także na Zachodzie, podają liczbę ponad 300 zabitych. Wyjaśnił, że wieś ta, leżąca na skraju Puszczy Rudnickiej, była stale nachodzona przez "czerwoną partyzantkę". "W pewnym momencie, w celu przeciwdziałania tym ciągłym grabieżom i napaściom, zorganizowano tam samoobronę - pod egidą administracji litewskiej i przy wykorzystaniu kilku starych karabinów. Za to sowiecka partyzantka ukarała wieś".

Krajewski potwierdził, że w napaści uczestniczył oddział partyzantki żydowskiej, który wchodził w skład zgrupowania radzieckiego.(PAP)

Relacja wydarzeń z Warszawy

24 lutego 2001 r. Nasz Dziennik w wydaniu sobotnio - niedzielnym opublikował duży artykuł Moniki Rotulskiej p.t. "Zginęli, bo byli Polakami", który drukujemy w skrócie.

Kongres Polonii Kanadyjskiej wystąpił do Instytutu Pamięci Narodowej o wszczęcie śledztwa w sprawie wymordowania przez żydowski oddział partyzancki podporządkowany Centralnemu Sztabowi Partyzanckiemu w Moskwie mieszkańców wioski Koniuchy na Nowogródczyźnie. Tragedia miała miejsce prawdopodobnie w kwietniu (historycy nie są zgodni co do dokładnej daty) 1944 r. Większość ofiar stanowiły kobiety i dzieci. Wśród ludności polskiej zamieszkałej na tych terenach pamięć o tragedii przetrwała do dziś.

Moja matka pamięta tę tragedię, także inne starsze kobiety nie zapomniały tego straszliwego mordu - mówi Teresa Mielko z parafii Bieniakonie, do której należą także Koniuchy (obecnie na Białorusi). Ona sama urodziła się już po wojnie. Pamięta także mogiły pomordowanych w Koniuchach na miejscowym cmentarzu. Dziś są one bardzo zaniedbane, "bo wiadomo, rodzin już nie ma".

Władza sowiecka ze zrozumiałych względów wolała ukryć tę sprawę. Zupełnie inaczej potraktowali mord w Koniuchach jego sprawcy mieszkający po wojnie w USA i Izraelu. Chaim Lazar w książce "Destruction and Resistance", wydanej w Nowym Jorku w 1985 r., pisał: "Sztab brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow Prenner. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite. (...) Wieś okrążono z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, a jedyny most był w rękach partyzantów. Partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. (...) Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt". (...)

Kongres przywołał m.in. opublikowane relacje i wspomnienia sprawców zbrodni z wiosny 1944 r. na mieszkańcach wsi Koniuchy. Relacje o zbrodni znalazły się w książce Richa Cohena "Mściciele", wydanej w Nowym Jorku w 2000 r.: "Koniuchy były wioską o zakurzonych drogach i osiadłych w ziemi, nie pomalowanych domach. (...) Partyzanci Rosjanie, Litwini i Żydzi zaatakowali Koniuchy od strony pól, a słońce świeciło im w plecy. Odezwał się ogień z wież strażniczych. Partyzanci odpowiedzieli ogniem. Chłopi uciekli do swych domów.

Partyzanci wrzucili granaty na dachy, a w domach wystrzeliły płomienie. Chłopi wybiegali drzwiami i biegli drogą. Partyzanci ich gonili, strzelając do mężczyzn, kobiet i dzieci. Większość chłopów biegło w stronę niemieckiego garnizonu, a więc przez cmentarz na skraju miasta. Komandir partyzantów przewidział to i dlatego nakazał kilku swoim ludziom schować się przy grobach. Gdy ci partyzanci otworzyli ogień, chłopi zawrócili i wpadli w ręce żołnierzy, którzy ścigali ich z drugiej strony. Setki chłopów zginęło złapanych w ogień krzyżowy”.

Według autorów listu, potwierdzenie mordu w Koniuchach można znaleźć także w dzienniku partyzantów żydowskich pt. "Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest". Podano tam, że napad miał miejsce w styczniu 1944 r. i wzięli w nim udział partyzanci z oddziałów Jacoba Prennera "Śmierć faszystom" i Shmuela Kaplinsky"ego "Ku zwycięstwu" tzw. Litewskiej Brygady.

... i informacja z Koniuch

W 1939 r. Koniuchy były wielką wsią, w 85 domach mieszkało ponad 300 mieszkańców, z których duża część przed rozpoczęciem wojny zamieszkała w kolonii.

Świadkowie tych wydarzeń: Anna Suckiel (ur. 1929), Stanisława Woronis (ur. 1919 r.), Antoni Gikiewicz (ur. 1926 r.), Stanisław Wojtkiewicz (ur. 1929 r.) dobrze pamiętają wydarzenia z ostatniej wojny a szczególnie 29 stycznia 1944 roku.

W okresie okupacji niemieckiej, według słów świadków, częstymi nocnymi "gośćmi" we wsi byli sowieccy partyzanci, którzy rabowali od mieszkańców wszystko od ubrania i wyżywienia zaczynając. Po jednej z takich "odwiedzin"

mieszkaniec Koniuch Woronis wraz z sąsiadami zorganizował samoobronę, mającą strzec dobytek przed rabusiami (najbliższy posterunek policji litewskiej i niemieckiej był w Rakliszkach, Bieniakoniach, Bołcienikach).

O świcie 29 stycznia usłyszeli strzały ze wszystkich stron i zobaczyli ogień palących się zabudowań. Wyskoczyli z domu, zobaczyli partyzantów sowieckich mordujących ich sąsiadów, podpalających domy wraz z pozostającymi tam rannymi i dziećmi.

Udało im się uciec lub schować i pozostać przy życiu, jak mówią, dzięki Opatrzności Bożej.

Zginęło na miejscu 45 osób, 12 zostało rannych, z których część zmarła w szpitalu w Bieniakoniach. Wśród zamordowanych byli dorośli i dzieci z rodzin: Parwickich, Tubiniów [Turbinów], Marcinkiewiczów, Woronisów, Bobinów, Wojsznisów, Wandalewiczów [Bandalewiczów], Łaszakiewiczów, Pilżysów, Wojtkiewiczów, Molisów, Jankowskich.

Spłonęła prawie cała wieś z dobytkiem wielu pokoleń. Zostały z 85 tylko 4 domy rodzin: Aleksandrowiczów, Wandalewiczów [Bandalewiczów], Radzikowskich, Łaszakiewiczów. Pozostali przy życiu mieszkańcy zmuszeni byli szukać przytułku u swoich rodzin w innych miejscowościach lub szybko budować ziemianki.

Pochować zamordowanych na wiejskim cmentarzyku pomogli wojskowi Litwini, którzy stacjonowali w Rakliszkach (6 km od Koniuchów). Był to najbliższy posterunek niemiecko-litewski.

Wraz z przyjściem nowej władzy "koniuchowscy bandyci", jak ich nazywali Sowieci, też nie zaznali spokojnego życia. Rodziny Aleksandrowiczów i Wasiukajciów powędrowały na Sybir, a inni w niepewności oczekiwali na swój los, jeszcze inni zostawiając ojcowiznę i groby rodzinne zmuszeni byli wyjechać do Polski lub jak Leon Tubiń do dalekiej Kanady.

Wszyscy rozmówcy podkreślali, że istnieje potrzeba zachowania pamięci o niewinnie pomordowanych mieszkańcach Koniuch (jeszcze istnieje możliwość udokumentowania listy ofiar) i mają nadzieję, że władze samorządowe, władze republiki oraz Macierz, chociaż po wielu latach milczenia, oddadzą należyty hołd poległym.

Od redakcji: tragiczna śmierć poszczególnej osoby stanowi niepowetowaną stratę. A cóż dopiero, gdy chodzi o masowy mord. Dlatego chyląc głowy wobec niewinnie pomordowanych należy przyznać, iż jest to naszą wspólną winą, że miejsce tej tragedii i pochówku ofiar nie zostało jak dotychczas upamiętnione. Zróbmy to więc dziś w uszanowaniu ich przedwczesnej męczeńskiej śmierci i ku przestrodze potomnych - aby nigdy i nigdzie więcej podobna tragedia nie mogła się powtórzyć, a każda inicjatywa społeczna zmierzająca w tym kierunku zyska poparcie naszej redakcji.

A. Gikiewicz: " ... okrążyli całą wieś i wszystkich po kolei mordowali."

St. Woronisowa: " ... kogo tylko sowieci znaleźli w krzakach czy w jamie - zabijali."

St. Wojtkiewicz: "... nie oszczędzali nawet kobiet w ciąży."

TRANSLATION (PARTIAL)

In 1939 Koniuchy [*now known as Kaniūkai in Lithuanian*] was a large village; its 85 homesteads were inhabited by more than 300 people, many of them in the settlement nearby.

The witnesses to these events – Anna Suckiel (born in 1929), Stanisława Woronis (born in 1919), Antoni Gikiewicz (born in 1926), Stanisław Wojtkiewicz (born in 1929) — remember well the events of the last war, and especially those of 29 January 1944.

According to them, during the German occupation the village was often visited at night by Soviet partisans, who robbed the inhabitants of everything, especially clothing and food. After one such "visit," a resident of Koniuchy by the name of Woronis, together with some of his neighbours, organized a self-defence group to guard their property against the robbers. (The nearest posts of the Lithuanian and German police were located in Rakliszki, Bieniakonie and Bołcieniki.)

On 29 January 1944, at dawn, they heard shots coming from all sides and they saw flames from the burning buildings. They jumped out of their homes only to see the Soviet partisans murdering their neighbours and setting on fire houses with children and the wounded inside. They managed to run away or hide, thus staying alive, as they say, thanks to God's providence.

Forty-five people were killed on the spot, and twelve were wounded, of whom several died later in the hospital in Bienakonie. [*The estimate of about 50 murdered villagers has to be treated with considerable caution until it is verified.*] The murdered victims included both adults and children from the Parwicki, Tubiń, Marcinkiewicz, Woronis, Bobin, Wojsznis, Wandalewicz, Łaszakiewicz, Pilżys, Wojtkiewicz, Molis and Jankowski families.

The village together with the possessions accumulated by many generations was almost completely burned down. Out of 85 houses, only four were left standing (those of the Aleksandrowicz, Wandalewicz, Radzikowski, and Łaszakiewicz families.) The survivors had to take shelter with their families in other villages, or quickly prepare dugouts.

Lituanian soldiers, who were stationed at the nearest German-Lithuanian police post in Rakliszki (6 km distant from Koniuchy), helped bury the victims in the village cemetery. With the advent of the new rule [after the so-called liberation in mid-1944], the "Koniuchy bandits" — as the Soviets called them — did not enjoy peaceful life either. The Aleksandrowicz and Wasiukajć families were deported to Siberia. Others waited in suspense for their own fate; yet others were forced to move to Poland or, like Leon Tubiń, emigrate to faraway Canada, leaving behind their patrimony and family graves.

All the interlocutors stressed the necessity of preserving the memory of the innocent victims from Koniuchy. (There is still a chance to compile and document a list of victims.) They also hope that the local authorities, as well as the authorities of the Lithuanian Republic and those of Poland, though after many years of silence, will still pay proper homage to those who perished. [*One would also hope that the Jewish community will join in the commemoration.*]

The following snippets of the witnesses' testimonies have been used in

the article as captions for the accompanying photographs:

Anna Suckiel: "...they finished off the wounded Mrs. Woronis with a rock."

Antoni Gikiewicz: "...they surrounded the entire village and started murdering everyone, one after another."

Stanisława Woronis: "... whomever the Soviets found in the bushes or in a hole in the ground, they killed them."

Stanisław Wojtkiewicz: "... they didn't even spare pregnant women."

---

(11) ARTICLES FROM THE VILNIUS (WILNO) WEEKLY *NASZA GAZETA* – March 29, 2001 (in Polish)

Nasza Gazeta
Nr 12 (501) 29 marca - 4 kwietnia 2001
< http://nasza-gazeta.tripod.com/>

Czesław Malewski

Masakra w Koniuchach (II)

Kontynuując temat "Masakra w Koniuchach" ("Nasza Gazeta" nr 9 z dn. 8 - 14 marca 2001 r.) odwiedziliśmy dn. 17. 03. br. wieś Koniuchy ponownie. W wyniku powstała poniższa lista pomordowanych osób w oparciu o dokumentację L. Narkowicz, R. Maciejkiańca oraz Cz. Malewskiego. O uzupełnienie i udokładnienie listy ofiar prosimy również innych naocznych świadków tragedii.

Wina ich była w tym, że walczyli o godność ludzką

Puszcza Rudnicka podczas okupacji hitlerowskiej zaroiła się od oddziałów partyzanckich. Stała się domem, w którym znaleźli schronienie przedstawiciele różnych narodowości i orientacji politycznych.

" ... w Puszczy znajdowało się w tym czasie około 2000 ludności żydowskiej, mniej więcej 200 uzbrojonych partyzantów (głównie Białorusini i Rosjanie) oraz 20 minierów-zrzutków, których głównym zadaniem była dywersja na ważnym szlaku kolejowym Grodno - Wilno. Na całym zaś jej obszarze leżało ledwie kilka nędznych wiosek, które bardzo niewiele mogły świadczyć na rzecz tak dużej ilości ludzi" (1).

W tych warunkach dochodzi do konfliktów oraz tragedii.

Tadeusz [Stanisław] Truszkowski ps. "Sztremer" dowódca V batalionu 77 p.p. AK w swoich wspomnieniach pisze: " ... warunki naszej egzystencji były skomplikowane; oto równocześnie mobilizowałem z siatki konspiracyjnej 2. Kompanię; do siatki tej należała między innymi wieś Koniuchy, leżąca na skraju Puszczy Rudnickiej. Część chłopców z tej wsi znalazła się w szeregach kompanii. W tym samym również czasie pomiędzy mieszkańcami Koniuch, a jakimś oddziałem partyzantów radzieckich w Puszczy Rudnickiej powstał konflikt" (2).

Partyzanci sowieccy z Puszczy Rudnickiej grabili i nękali okoliczną polską ludność. Wsie te były biedne, bo mające liche piaszczyste grunta, na

których niewiele wschodziło. Z trudem mogli wykarmić rodziny, a tu jeszcze części "goście". Codzień mieszkańców Koniuch drążył niepokój o los dnia jutrzejszego i w tym celu została zorganizowana samoobrona. Organizatorami przeciwstawiania się rabunkom byli: Józef Bobin, Władysław Woronis, Jan Kodzis*.

Propaganda sowiecka przedstawiała ludzi z samoobrony jako zdrajców, kolaborantów, których trzeba ukarać. "Wina" tych osób była w tym, że walczyli o godność ludzką i bronili się przed sowieckimi rabusiami. W sowieckiej broszurce propagandowej pt. "Pirčiupiai" [“Pirciupie”] czytamy:"... w niektórych miejscowościach Puszczy Rudnickiej – Čebotariai [Czebotary], Daržininkai, Dargužiai [Darguże], Učkuronis, Kaniukai [Koniuchy] i Kruminiai - okupantom udało się stwożyć oddziały "samoobrony" z miejscowych nacjonalistów i elementów kułackich. Zawdzięczając partyzanckiej pracy rozjaśniającej wśród miejscowej ludności w niektórych wsiach, jak np. w Dargužiaj, "członkowie samoobrony" rozbroili się i oddali broń partyzantom, a w drugich, gdzie agitacja nie dała rezultatów (w Daržininkai, Kaniukai), partyzanci rozpędzili siłą te oddziały. Grupy samoobrony przestały istnieć" (3).

Rzeczywistość była inna. Partyzanci sowieccy wczesnym sobotnim rankiem napadli na bezbronną wieś, którą spalili mordując niewinnych ludzi.

29 stycznia 1944 roku zginęli:

1. Bandalewicz Stanisław ok. 45 lat
2. Bandalewicz Józef 54 lata
3. Bandalewiczowa Stefania ok. 48 lat
4. Bandalewicz Mieczysław 9 lat
5. Bandalewicz Zygmunt 8 lat
6. Bobin Antoni ok. 20 lat
7. Bobinowa Wiktoria ok.45 lat
8. Bobin Józef ok. 50 lat
9. Bobin Marian 16 lat
10. Bobinówna Jadwiga ok. 10 lat
11. Bogdan Edward ok. 35 lat
12. Jankowska Stanisława
13. Jankowski Stanisław
14. Łaszakiewicz Józefa
15. Łaszakiewiczówna Genowefa
16. Łaszakiewiczówna Janina
17. Łaszakiewiczówna Anna
18. Marcinkiewicz Wincenty ok. 63 lat
19. Marcinkiewiczowa N.
    (sparaliżowana, spaliła się)
20. Molis Stanisław ok. 30 lat
21. Molisowa N. ok. 30 lat
22. Molisówna N. ok. 1,5 roku
23. Pilżys Kazimierz
24. Pilżysowa N.
25. Pilżysówna Gienia
26. Pilżysówna Teresa
27. Parwicka Urszula ok. 50 lat
28. Parwicki Józef lat 25
29. Rouba Michał
30. Tubin Iwaśka (?) ok. 45 lat
31. Tubin Jan ok. 30 lat
32. Tubinówna Marysia lat około 4

33. Wojsznis Ignacy ok. 35 lat
34. Wojtkiewicz Zofia ok. 40 lat
35. Woronisowa Anna 40 lat
36. Woronis Marian 15 lat
37. Woronisówna Walentyna 20 lat
38. Ściepura N. - krawiec z miejscowości Mikonty.

W sprawozdaniu policji litewskiej za okres z 26 stycznia do 1 lutego 1944 r. zanotowano:

"29 stycznia około 200 bandytów rosyjskich napadło na wieś Koniuchy i całkowicie ją zniszczyło. Zginęło 36 osób i 14 zostało ciężko rannych. Mieszkańcy tej wsi kilkakrotnie sprzeciwili się zbrojnie bandytom. W odwecie zniszczyli wioskę" (4).

W innej relacji policji litewskiej przedstawiono wydarzenia następująco: "Podpalili wieś. Z 40 gospodarstw spaliło się 39 zabudowań i 1 łaźnia, 50 krów, 16 koni, 50 świń, 100 owiec, 400 kur i inny majątek. W walce ciężko ranili policjanta Juozasa Baronisa**, a policjanta z pomocniczego oddziału policji Juozasa Bobinasa** zabili. Zabili 35 osób cywilnych, 13 raniono z nich 10 ciężko" (5).

Dziennik pt. "Goniec codzienny", ukazujący się w Wilnie w okresie okupacji hitlerowskiej, nie odnotował na swych łamach tragicznych wydarzeń w Koniuchach.

Przypisy:
1) Tadeusz [Stanisław] Truszkowski (“Sztremer”), "Partyzanckie wspomnienia", Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1968; s. 140
2) tamże, s. 133
3) S. Sinkevičius, "Pirčiupiai", Wydawnictwo MINTIS, Vilnius 1979; wydanie rosyjskie, s. 18
4) LRVOA (byłe Archiwum Partii w Wilnie) zesp. 3377, inw. 58, vol. 273 s. 41
5) "Armija Krajova Lietuvoje" Vilnius 1999, s. 266

* Rodziny włościańskie Bobinów, Woronisów, Bandalewiczów, Kodziów mieszkały w tej miejscowości już na początku XIX w. o czym świadczą metryki kościelne parafii bieniakońskiej.

* *Juozas Baronis czyli Józef Woronis, Juozas Bobinas czyli Józef Bobin. Według relacji świadków nie należeli do policji litewskiej a do samoobrony.

Liliana Narkowicz

"Siła w cierpieniu"
(z zeznań naocznego świadka)

"Gdy Hitler ze Stalinem podzielili wschodnią Europę, Sowiety wkroczyły doń czerwoną armią w latach 1939-1940, i był to początek tego nowego okresu, o którym nikt na świecie nie wiedział przedtem, w co się wyrodzi kraj i ludzie, gdy zostaną opanowani przez współczesny bolszewizm".

"Naród został rosyjski, jakim był, tylko po wierzchu pociągnięty pleśnią bolszewicką".

"(..) bolszewicy pod naturalny potencjał ludzkiego kłamstwa podstawili

młyńskie koło, nie po to, by mleć mąkę albo piłować deski na tartaku, ale żeby przepytlować ludzką psychikę".

(Cytaty pochodzą z książki Józefa Mackiewicza "Droga donikąd" - Londyn, 1955)

...Każdego dnia z wdzięcznością wpatruję się w miłosierne oblicze Matki Boskiej Ostrobramskiej. Tej, która spoglądając z ram obrazu na ścianie, czuwała nade mną od kolebki. Tej, u stóp której, jako mała dziewczynka przyprowadzona przez rodziców, klęczałam w kaplicy wileńskiej. Tej, która ratowała mi życie i pozwoliła nieść krzyż Pański, jako krzyż mojegożywota.

Nazywam się Stanisława Woronis (ur.1919 r.) z domu Bandalewiczówna. Mam już ponad 80 lat. Urodziłam się w Koniuchach i najprawdopodobniej tu zakończę swoje życie. Namawiano nas, by repatriować się do Polski, ale jak mogliśmy zostawić swoją ziemię. Nieraz tak idę sobie przez wieś, a ludzie mnie pytają o receptę na czerstwy wygląd, dobre zdrowie, żywą pamięć. Ja odpowiadam: "Siła w cierpieniu".

W tych okolicach moi pradziadowie Bandalewiczowie siedzieli od wieków... Ta nasza ziemia, (nasza, czyli tych wszystkich, dla których jest maleńką ojczyzną-miejscem przyjścia na świat) rzeczywiście jest zroszona krwią. To, co dane było mi przeżyć, nigdy nie da się wykreślić z pamięci. Jestem najstarszą mieszkanką Koniuch. Urodziłam się za czasów polskich. Przeżyłam wojnę światową i okupację sowiecką. Teraz jestem obywatelką Litwy, uważającą się za Polkę, jak i wszyscy mieszkańcy naszej wsi. W czasach radzieckich oglądaliśmy filmy, czytaliśmy książki i gazety, i ciągle słyszeliśmy o tym, jak Niemcy okrutnie zachowywali się względem żołnierzy na wojnie, jak znęcali się nad ludnością cywilną.

My, prawowici mieszkańcy tej ziemi, gospodarze ojczystych zagród w Koniuchach przeżyliśmy masakrę naszych bliskich, sąsiadów i znajomych bynajmniej nie z ręki niemieckiej. Wieś, poza kilkoma domami, została bestialsko spalona. Ludność bezlitośnie wymordowana. Po niektórych rodzinach nie zostało nawet śladu. Partyzantka sowiecka, która miała prowadzić walkę przeciwko okupantowi przy poparciu ludności cywilnej (której nieraz pomagało się ubraniem i żywnością), partyzantka armii "wyzwolicielki" okazała się naszym największym i najstraszniejszym wrogiem, bo nie znającym litości nawet nad dziećmi, kobietami i starcami. Z Pircziupiai [Pirciupie], litewskiej wsi, znajdującej się obok lasów Rudnickich, uczyniono narzędzie propagandy. Wożono wycieczki. Mówiono o spalonych domach i zabitych mieszkańcach. Uczono "historii". Temat Koniuch był zawsze tematem zakazanym. Bezradny strach i ciążąca niepewność... Cierpieliśmy w milczeniu... Pamiętaliśmy w milczeniu...

Zostałam boleśnie doświadczona przez los. Najpierw rozdzierające krzyki bitych i zabijanych ludzi... Ryk bydła daremnie szukającego ucieczki z zamkniętych płonących obór... Łuna pożaru nad naszą wsią.... Płomień, który zniszczył naszą zagrodę i cały dobytek... Moje bose trzyletnie dziecko wyciągnięte z łóżka na siarczysty mróz... Świst kul sowieckich poza naszymi plecami podczas ucieczki...

A potem, już po wojnie "dla wyjaśnienia wypadków" sowieci zabrali męża. Był więziony na Łukiszkach, a po upływie pół roku wywieziony w głąb Rosji. Wrócił "za dobre sprawowanie się" (wykazał się jako solidny szewc), lecz z zakazem na całe życie opuszczania wsi na rzecz miasta... Przeżyliśmy przedwczesną śmierć córki jedynaczki - zaziębione nerki w czasie styczniowej ucieczki 1944 roku. Czuwanie nad dwoma osieroconymi wnukami w wieku 8 i 9 lat: szkoła, choroby, wojsko...

...Pamiętam, że to był 29 stycznia. Nad ranem ok. godz. 7-ej (ciemno zwykle było, więc nie mogła zrozumieć skąd biło światło) mąż obudził mnie strasznym szarpnięciem za ramię i krzykiem, że opuszczamy dom i to natychmiast. Nasz dom znajdował się w środku wsi. Pierwsze gospodarstwa już płonęły ...

Po drugiej stronie drogi, przecinającej naszą wieś jest las - niemy świadek okropnych wypadków. Partyzanci sowieccy często zaglądali do nas przedtem. Zwykle zjawiali się ze stanowczym rozkazem lub rewolwerem w ręku, byśmy dali kury, świniaka lub inną żywność. Potem dokonywali wręcz grabieżczych napadów, niczym bandyci. Nasi mężczyźni zbuntowali się. Nie mieliśmy czym karmić własne dzieci. U niektórych bieda aż piszczała. Kiedy zorganizowano samoobronę, rozprawiono się z nami w sposób bestialski, stosując mord i ogień. Mogłabym zrozumieć męskie porachunki, ale mordowania niewinnych ludzi, nigdy!.. To było gorsze niż wojna. Na wojnie ucieka się przed kulą. Tych, kogo w Koniuchach kula nie trafiła, lub tylko raniła, dobito żywcem.

Schroniliśmy się (z mężem i córeczką) kilka kilometrów od naszej wsi, u państwa Stackiewiczów. Choć byliśmy tylko zwykłymi włościanami, znaleźliśmy zrozumienie i przytułek. Pani była przerażona, że ja zamiast sukienki miałam nocną koszulę, a dziecko, na które zarzuciliśmy ciepłą chustę (był przecież styczeń i mróz daj Boże) miało nóżki... bose. Córeczkę natarto spirytusem, owinięto w ciepły koc, napojono herbatą. Przeżyła, ale konsekwencje ponieśliśmy wszyscy... Strach i świst kul poza plecami ,będę pamiętać do końca dni. Tak, jak płonącą wieś, daremnie błagającą o litość.

Wróciliśmy do Koniuch nie od razu. Partyzanci sowieccy czuwali i nie daj Boże, jak kogoś znaleźli. Tego krwawego dnia zginęła też bliska rodzina mego męża. Dwudziestoletnia Ania Woronis słynęła na całą okolicę ze swej urody... Tak bardzo szkoda mi chłopaczka Antka Bobina. Młody, piękny, pracowity. Nie mieszkał tu, służył u gospodarzy gdzie indziej. Ale akurat odwiedził wieś rodzinną. Ojciec jego był w szpitalu w Bieniakoniach. A Antek tak niewinnie zginął... Podobnie było z rodziną Pilżysów, która przyjechała z Wilna, gdyż nabyła tu dom... Nie utrzymywaliśmy z nimi bliższych kontaktów, gdyż mieszkali dalej, za rzeką. Wiem jednak, że mieli dzieci... Czym zawiniły dzieci?... Molisowa np. miała córeczkę w wieku 1,5 roku. Trzymała ją na ręku uciekając. Obie padły od kul...

...Mogiłę dla wszystkich zrobiliśmy wspólną. Tuż pod lasem. Niedaleko krzyża, który młodzież postawiła przed wojną dla upamiętnienia naszych katolickich korzeni. Jakby w przeczuciu wielkiego nieszczęścia i wielkiego cierpienia.... Pamięć ludzka jest zawodna, dlatego trzeba to wszystko udokumentować. Przypomniałam sobie 30 nazwisk. Niektórych imion już nie pamiętam. Ale żyją jeszcze inni naoczni świadkowie. Lista pomordowanych, jak na jedną wieś, będzie długa...

Codziennie patrzę z mego okna na las... Przedwojenny krzyż - symbol cierpienia naszego Pana, symbol męki. W oczach - zbiorowa mogiła niewinnych ludzi... Niech wreszcie sprawiedliwości stanie się zadość! Ludzie, połóżcie głaz! Zamieńcie spróchniały krzyż. Zostawcie stosowny napis... Bóg i Pani Ostrobramska ocalili nas od kuli, ale my jesteśmy już starzy. Niech jednak nasi prawnukowie wiedzą o tym, co się działo w Koniuchach krwawego 29 stycznia 1944 r.

Zanotowano (17 marca 2001r.)

---

(12)REPORT FROM TELEWIZJA POLSKI (TVP) – MAY 11, 2001

http://www.tvp.com.pl/
piątek, 11 maja 2001

Pamięć o pomordowanych w Koniuchach
Drewniany krzyż upamiętni ofiary pogromu dokonanego przez sowiecką partyzantkę we wsi Koniuchy na Litwie. W 1944 roku partyzanci spalili wieś i zamordowali mieszkających w niej Polaków.

Z pogromu w Koniuchach w powiecie lidzkim ocalały cztery budynki, spalono około 60. To z nich partyzanci rosyjscy wywlekali Polaków i rozstrzeliwali. W napaści uczestniczyli też partyzanci narodowości żydowskiej. Oceny co do liczby ofiar są rozbieżne. Pewne relacje mówią o ok. 50 ofiarach, natomiast uczestnicy napaści, w swych wspomnieniach publikowanych także na Zachodzie, podają liczbę ponad 300 zabitych. Ofiary pochowano w kilku miejscach. Działająca wtedy w pobliskiej Puszczy Rudnickiej partyzantka sowiecka rekwirowała u chłopów żywność i odzież. Gdy mieszkańcy wsi zorganizowali samoobronę, partyzanci odpowiedzieli brutalnym atakiem. Partyzanci podlegali Centralnemu Sztabowi Ruchu Partyzanckiego w Moskwie. Na cmentarzu w Koniuchach stanie drewniany krzyż z nazwiskami zamordowanych, a w pobliskim kościele w Butrymowicach zostanie wmurowana pamiątkowa tablica. Śledztwo w sprawie mordu w Koniuchach prowadzi Instytut Pamięci Narodowej w Łodzi.

---

(13)ARTICLE FROM THE VILNIUS (WILNO) WEEKLY *NASZ CZAS* – JANUARY 24–30, 2002 (in Polish)

Nasz Czas
Nr 4 (543) 24 - 30 stycznia 2002
< http://nasz-czas.tripod.com/>

Czesław Malewski

W 58 rocznicę masakry w Koniuchach
Bóg i Pani Ostrobramska ocalili nas od kuli...

Barbarzyństwo i bezprawie na Wileńszczyźnie trwało przez całą II wojnę światową. Polacy z Ziemi Wileńskiej nie mieli dnia wyzwolenia ani dnia zwycięstwa. Od Armii Czerwonej kto tylko mógł - uciekał. Ludzie zostawiali swoje domy, majątki, gospodarstwa... Ratowali życie. Dla wielu naszych rodaków, niestety, nie udało się uciec.

29 stycznia 1944 roku partyzantka sowiecka spaliła i wymordowała wielu mieszkańców wsi Koniuchy (obecnie rejon solecznicki) tylko dlatego, że sprzeciwili się grabieżom dokonywanym przez "wyzwolicieli".

Pisałem o tym na łamach "Naszej Gazety" w marcu ubiegłego roku. Publikacja pt. "Masakra w Koniuchach" została zauważona, ale tylko przez dziennikarzy w Polsce i dalekiej Kanadzie.

Świadkowie tamtych wydarzeń mieli nadzieję, że władze samorządowe i republikańskie chociaż po wielu latach milczenia oddadzą należyty hołd poległym. I chyba z tą nadzieją...

Przypomnę słowa pani Stanisławy Woronis:"W oczach - zbiorowa mogiła niewinnych ludzi... Niech wreszcie sprawiedliwości stanie się zadość! Ludzie połóżcie głaz! Zamieńcie spróchniały krzyż. Zostawcie stosowny

napis... Bóg i Pani Ostrobramska ocalili nas od kuli, ale my jesteśmy już starzy. Niech jednak nasi prawnukowie wiedzą o tym, co się działo w Koniuchach krwawego ranka 29 stycznia 1944 roku".

Czyżby znieczulica opanowała nasze władze (w tym nasze polskie rejonowe) i społeczeństwo?

---

(14) ARTICLE FROM THE TORONTO DAILY *GAZETA* – MAY 4–6, 2001

Gazeta *(Toronto)*
4-6 maja 2001
http://www.goniec.net/goniec/inne-dzialy/wywiady/nie-przepu%C5%9Bcili-nikomu-rozmowa-z-naocznym-%C5%9Bwiadkiem-zbrodni-w-koniuchach.html

"Nie przepuścili nikomu"

Z naocznym świadkiem pacyfikacji wsi Koniuchy rozmawia Andrzej Kumor

W lutym Kongres Polonii Kanadyjskiej wystąpił do Instytutu Pamięci Narodowej z prośbą o podjęcie śledztwa w sprawie zbrodni dokonanej w 1944 roku przez partyzantkę sowiecką i żydowską w Koniuchach, gmina Bieniakonie, powiat Lida, województwo nowogródzkie.

Jak pisze KPK w liście do IPN, jest to jeden z licznych masowych mordów popełnionych w trakcie wojny i po niej na ludności cywilnej Kresów Wschodnich. (Inna masakra, o której zbadanie zwrócił się KPK, dotyczy pacyfikacji wsi Naliboki przez partyzantkę sowiecką).

Relacje świadków zbrodni w Koniuchach zamieściła też wileńska "Nasza Gazeta".

Na temat zdarzenia istnieje obszerna dokumentacja. O pacyfikacji pisali m.in. sami zbrodniarze, wspominając "dobrze przeprowadzoną akcję". Znamy nazwiska pomordowanych, znamy nazwiska wielu morderców. Mimo to śledztwo w sprawie toczy się bardzo wolno.

W mordzie wzięło udział nie tylko ok. 50 żydowskich partyzantów z tzw. Brygady Litewskiej, ale także sporo partyzantów z oddziału "Śmierć Okupantom" – była to akcja sowiecko-żydowska. Jeden z partyzantów żydowskich stwierdził: uważaliśmy się za partyzantów żydowskich, nasz oddział był żydowski. Całością akcji dowodził Genrich Ziman (Genrikas Zimanas), po wojnie odznaczony w PRL Orderem Virtuti Militari.

Zamieszczamy poniżej relację mieszkającego w Kanadzie naocznego świadka tamtych wypadków. Oto relacja p. Edwarda Tubina, opowiedziana piękną kresową polszczyzną.

Andrzej Kumor: Ile Pan miał lat, gdy się zaczęła wojna?
Edward Tubin: Trzynaście lat.
A.K.: To znaczy, trzynaście lat miał Pan wtedy, jak...
E.T.: Jak ten pożar był. Jak była polska wojna, Niemcy poszli, to ja miałem osiem lat.
A.K.: Koniuchy należały do Polski przed wojną, czy to była całkiem polska wieś?
E.T.: Polska wieś, wszyscy byli Polacy, żadnego tam nie było jakiegoś Ruskiego, nikogo tam nie było innego.

Tam dookoła nas wszystkie wsie to byli Polacy. Tylko, że język był polski, i używali litewski i białoruski używali. No, a jak potem Ruskie po wojnie, no to wtedy po rusku.
A.K.: Jak Pan pamięta wieś jeszcze sprzed masakry, czy to była duża wieś?
E.T.: Duża była, zapomniałem policzyć wszystkich numerów, ale to tak było ponad osiemdziesiąt.
A.K.: Osiemdziesiąt domów.
E.T.: Mogłem policzyć, bo pamiętam wszystkie. Pamiętam wszystkie domy, gdzie stały, jakie domy były, w jakim stanie.

Byli ludzie biedni i byli ludzie, no nie tacy bardzo bogaci, ale... To znaczy mój ojciec to on był troszeczku najsilniejszy we wsi naszej.
A.K.: Był we wsi kościół?
E.T.: Nie, nie było, parafia nasza była w Bieniakoniach. Potem przeszliśmy, była wieś – majątek Erakliszki – nazywała się Butrymańce. Tam mieliśmy bliżej, a po drugie, jak Ruskie przyszli, to posadzili księdza i kościół zamknęli w Bieniakoniach.
A.K.: Co się uprawiało? Zboże?
E.T.: Nie, było pole bardzo takie uprawne, miejscami było, miejscami było przy piasku, kamieni było. To była ciężka ziemia.
No, ale ludzie stali, sami sobie robili, pomału. I żyli ludzie! Nie tak nadzwyczajnie, ale sobie, pomału.
A.K.: Kiedy partyzanci zaczęli przychodzić do wsi? Pamięta Pan?
E.T.: Jak przyszła wojna, jak zaczęli Niemców strzelać Żydzi, jak Niemcy na Ruskich poszli, w tym czasie stworzyła się partyzantka.
A.K.: Pan mówi, że Żydzi Niemców strzelali, to znaczy, że...
E.T.: Bo oni poszli po lasach, po ludziach, zaczęła się partyzantka. Wtenczas byli Ruskie... To znaczy, jak napadli Niemcy na Ruskich, to Ruskie też poszli w las do tej partyzantki.
Nie stworzyła się partyzantka prawidłowa, a stworzyło się bandyctwo i rabunek.
Bo jedna partyzantka była dokładna. Dokładna – to znaczy oni przyjdą do gospodarza i powiedzą: "Co dla nas dasz?". Tak powiedzą, podziękują, napiszą kartkę tobie i jak przyjdą drudzy, to pokażesz, że już byli.
A ci przyszli i się nie pytali ciebie...
A.K.: Który to był rok?
E.T.: Partyzantka zaczęła się, jak Niemcy poszli na Ruskich, i trwała do końca wojny.
A.K.: I przez ten cały czas przychodzili do wsi?
E.T.: Przez cały ten czas rabowali. I to stało się u nas, ten cały pożar w ostatnim czasie roku, był ten pożar, ta masakracja i wojna skończyła się latem. Oni wyszli z tej puszczy wszystkie.
A.K.: To była Puszcza Rudnicka?
E.T.: Puszcza nazywała się Rudnicka, ale mówili też Wisińcza. Ona łączyła się z Dałowiecką Puszczą. Wielka puszcza była i tam oni siedzieli i w tych czasach chodzili rabować.
Przyszli pierwszy raz do nas samych. Kazali, żeby założyć konia, ojciec poszedł, konia założył, wzięli klucze od składu, od stajni, wszystkich spędzili w kąt, z automatem jeden pilnował. I wszystko brali. Potem przyszli przy końcu, powiedzieli, że "nie ma zlituj i jak zameldujesz, przyjdziemy i ciebie spalimy".
No i tak stało się. Koń wrócił się, za jakichś parę dni, ale to pół konia było.
A.K.: To pierwszy raz tak było, jak brali, potem znowu przyszli?
E.T.: Potem przyszło ich więcej, zaraz przyszli z wieczora i poszli brać, po całej wsi rabować.
Przyszli do nas, też kazali konia założyć. Jeden facet siedział z koniem na naszym podwórku. My zaczęliśmy jego prosić, że u nas już byli i już brali i daliśmy mu butelkę samogonu. On wypił i mówi – to jakby był ukraiński język – że on pojedzie i powie, że u nas nic nie było.
Jak on pojechał, to my wszystko z domu, co tam było, jakie łachy, rzeczy, zaraz za stodołą do jam wrzucali. Otworzyliśmy owczarnik, owce, świnie, tam cielaków parę było, to wypędzili w las – w nocy to wszystko było.
Oni, jak już odjeżdżali, to wpadli do nas – dwóch – nie było nic w domu. Ja spałem z bratem, tym Leonem – na łóżku. Nakryte tak mieliśmy kołdrę wiejską, swojej roboty. Wpadli, zobaczyli, że nie ma nic, zerwali z nas kołdrę. Ojciec im mówi: "Towariszci, nie będzie dzieciom się czym nakryć". To jeden tak powiedział – słowem takim brudnym – mówi "a h... z twoimi dziećmi". No i poszli.
A ci nasi tacy byli, Woronis, Bobin, drudzy tacy, zebrali się – Godzis Jan – zebrali się, wzięli broń. Tam mieli parę takich karabinków.
A.K.: Od kogo tę broń dostali?
E.T.: To znaczy, jak Ruskie byli u nas, wojsko, i uciekali, to oni rzucali to i ludzie nabrali. Mieli takie karabiny, obrzynane lufy, takie krótkie, odrażanki wołali na nie. Strasznie

strzał był wielki z nich.
Partyzanci pojechali przez drugą wieś. To znaczy most był. Most spalony, ale zrobiony był taki temporary. Poszli tam podle tego mostu pod rzekę za górkę schowali się. Jak ci wjechali na most, to oni po nich łupnęli. Ci zostawili wszystko i uciekli. Ta wieś druga to tak było kilometr, dwa – najwyżej. Polecieli i akurat zdążyli tam ich spotkać i ich tam obstrzelali. Partyzanci wszystko pozostawili na tym moście i pouciekali.
Te nasze co obstrzelali, spokojnie wrócili się, tak po cichu, nikt nie wiedział, kto to był. Z tej wsi dali znać, że "wasze wszystkie rzeczy tam na moście zostały się". Nawet jeden wóz wpadł do rzeki. No i poszli, zebrali te rzeczy z powrotem.
Od tego czasu zaczęli nasze chodzić, pilnować wieś. Zaraz więcej znalazło się, tam broni mieli i zaczęli chodzić strzelać. Żeby oni byliby strzelali w swojej wsi, a chodzili bronić i drugiej wsi...
A.K.: Jak się nazywała ta wieś?
E.T.: Tam zaraz za rzeką była druga wieś, nazywała się Poczobuty. No i potem druga tam Gierwiszki. Niemiecko-litewskie wojsko było w Rakliszkach. Sztab tam był cały.
To była żandarmeria litewska, ale znaczy się pod Niemcami.
Oni przyjeżdżali do naszej wsi. I jak jeździli na zasadzki, to nasze też chodzili razem.
A.K.: Razem z litewską policją?
E.T.: Litewska policja była. To był majątek Rakliszki i zaraz, pięć kilometrów był majątek Policzniki. Tam też były te wojska. Tak że partyzanci nie dochodzili bliżej do tych miejscowości, gdzie wojsko stało.
Ale tu chodzili po tych wszystkich wsiach, rabowali.
Tak przyszło do tego czasu... I upominali, że "pilnujcie swojej wsi, nie wtrącajcie się w drugie wioski".
A.K.: Partyzanci tak mówili?
E.T.: Partyzanci tak mówili, przynosili ulotki – kartki. Ich to denerwowało i oni mieli łączność z Moskwą. Widzieliśmy, jak w nocy czasem samolot kręcił się nad tą puszczą, a z dołu strzelali rakiety, dawali znaki. Tam dla nich zrzucali broń.
Tak stało się, że oni zakrążyli.
Nie pamiętam dokładnie, czy to było z czwartku na piątek, czy z piątku na sobotę. To z samego rana było, szaro robiło się. Zaraz zaczęły automaty grać i już widzimy ogień, pali się. Strzechy były słomiane.
Ludzie zaczęli uciekać, rzucili się w las uciekać, w te krzaki. A oni byli od krzaków...
A.K.: Jak daleko był las od wioski?
E.T.: Zaraz, zaraz przez drogę taką było do takich krzaków. Cmentarz był i te krzaki były. Był kiedyś las wielki, ale spiłowali. Tylko takie małe krzaki były.
Od tych krzaków i z drugiego końca wioski też, tak samo, a od rzeki oni nie szli.
Spodziewali się, że każdy będzie uciekać w las.
Ja z mamą uciekałem do jamy schować się, no i widzę, jak od cmentarza lecą – może ich dwunastu było – strzelają. Może, żebym ja więcej był starszy, to za mamą wróciłbym, a ja od mamy odbiłem się, przez wieś przeleciałem, do sąsiada, sąsiad tam wyciągał z mieszkania kufry z ubraniem. Tam był mój brat Leon.
I z Leonem do rzeki uciekliśmy. To widziałem, jak padały kule zapalające. Sam widziałem. Myśmy tak pod rzekę polecieli. Patrzymy, zaraz po drugiej stronie rzeki olcha wielka rosła, taki dół był wymyty. I my patrzymy, a tu sąsiad jeden siedzi – z rodziną tam poleciał schować się pod tą rzeką. I myśmy tam poszli.
Siedzieliśmy tam, słyszeli strzały po drugiej stronie. Tam mieszkała rodzina Pilżysów. Widzieliśmy, jak do nich przyszli, do domu weszli. Postrzelali. Znaczy: dwie córki i ojca, matkę zastrzelili, wyszli z domu, to zapalili dom. Wszystko zapalili. Potem patrzymy, jak obok nas bliziutko, no może było z 50 metrów, leciał Woronis, stary gość, leciał i z kożuchem wpadł do wody. Zaraz za nim dwóch leciało z automatami. Podlecieli pod rzekę i puścili z tych automatów po rzece (serie). Myśleli, że on zabity będzie i oni z powrotem wrócili się.
Szczęście Bóg dał, że nie zobaczyli w lewą stronę, gdzie myśmy siedzieli pod tą górką. Jakby zobaczyli, toby zaraz nas wszystkich pobili.
A.K.: Ten Woronis zginął?
E.T.: Myśmy myśleli, że on zginął, ale nie wiem, czy oni jego ranili we wodzie... Patrzymy, patrzymy, na drugiej stronie na brzegu on wylazł z wody, za krzak uczepił się i poszedł

tamtą stroną rzeki.
Jemu zranili rękę bardzo mocno. To znaczy, że on tą ręką nie mógł (później) pracować. Połamali mu kość.
Jego żonę, córkę i syna zastrzelili partyzanci.
Po tym wszystkim myśmy zaraz powychodzili, już ludzie, którzy przyszli żywe, znaleźli rodziny zabite, już płacz po wsi... Pamiętam, jak dzisiaj to widzę.
A.K.: Wieś całą spalili?
E.T.: Spalili całą. Nasz dom...
Ojciec też uciekł pod rzekę i siedział i widział, że wszystko już spaliło się, nikogo nie było, a nasz dom ocalił się, stoi nasz dom. A potem patrzy, na koniu leciał jeden i podleciał z takim wiechciem zapalonym i podpalił dom nasz. Dom spalił się, a spichrz, zaraz był za domem – został się. Od ognia domu, to z drzwi smoła wyszła.
To tak było, że nasza stodoła już była na kolonii. My mieliśmy pójść na kolonię mieszkać, uciekać z wsi. Mieliśmy działkę na kolonii, postawiliśmy stodołę, przenieśliśmy i obora była nowa, a tu stara, żywioł był w domu jeszcze.
Baliśmy się wyprowadzać, bo nie daliśmy rady domu przenieść, a dom zostawić, a tam gdzieś mieszkać odgrodzić sobie w stajni domek, przeżyć przez zimę... Słyszeliśmy, że już tam chodzili, partyzanty chodziły, czy jakieś inne dziady chodziły. Tam kogoś zbili mocno. I baliśmy się tam przejść mieszkać...
A.K.: To było jeszcze przed tą masakrą?
E.T.: No i mama akurat poleciała do jamy, wpadła. Oni wiedzieli pewno... Podeszli.
Siostra siedziała blisko z córeczką. Puścili po siostrze z automata...
A.K.: Ile miała lat siostra?
E.T.: Siostra mogła mieć... Nie była stara. Mogła mieć koło 30 lat. Miała dziewczynkę, cztery latka, na ręku. Strzelili w dziewczynkę, na ręku, zabili...
Siedziała ta moja siostra, a drugi zobaczył i mówi, że ona jeszcze żyje i wziął karabin. Drugi facet mówi "ostaw kobietu"... Strzelił w siostru. Ona siedziała, a on tak na ukos w głowę strzelił siostrze, akurat w policzek przez szczękę, kula porwała jej zęby, szczękę. Siostra upadła. Tak że kula szła przez szczękę i koło piersi tak wyrwało...
A brat zaraz blisko w krzaki uciekał, tak jego spotkali i z automata puścili mu po głowie. To znaczy głowa na pół się rozleciała...
A.K.: Kto zginął z Pana rodziny?
E.T.: Mama zginęła, brat i siostry córka zginęła.
A.K.: Siostra przeżyła?
E.T.: Siostra była raniona.
A.K.: Z każdej rodziny ktoś zginął, z każdego domu ktoś zginął?
E.T.: Nie ze wszystkich domów, ale z wielu poginęło po kilka osób. Pilżysy – cztery osoby, Bandalewicz Stanisław, to też dwa syny i on został spalony w domu. Ja sam widziałem jeszcze, jak on leżał na werandzie i kości były spalone. Dzieci schowały się – jak to dom był, piec murowany i taki luk pod spodem był – to dzieci były pod tym piecem schowane i spaliły się, podusiły się.
Ze wszystkich tych rodzin pobili. Bobin został zabity. Została jego córeczka, z pięć lat miała, i żona została i syn został zabity.
A.K.: Strzelali do wszystkich, i do kobiet, i do dzieci?
E.T.: Nie było różnicy, kogo złapali, to wszystkich bili. Nawet kobietę jedną, uciekała tam w las ku cmentarzu, to nie strzelali, ale kamieniem zabili, kamieniem w głowę.
Jak mamę zabili, to może z osiem kul po piersiach puścili.
A.K.: I co później?
E.T.: No, ludzie poszli mieszkać do rodzin, do drugich wsi, do miasteczka, do Bieniakoniów poszli mieszkać, tam dali dla nich miejsca. Pomagali niektórzy ludzie w tym czasie. Ja poszedłem do wujka mieszkać, ojciec poszedł do córki, a brat u krewnych.
A potem, jak przeszła zima, wszystko skończyło się, to przyszliśmy do domu mieszkać, tam na kolonię. Mieliśmy stodołę.
Chleba było, grochu mieliśmy swojego dosyć, ale kartofli brakło, ani mleka i mięsa nie było. Tak musieliśmy męczyć się.
Siostra przyjechała ze szpitala. Ja i dwóch braci moich, ojciec i myśmy tak męczyli się. Jak zaczęliśmy więcej już wzmacniać się, to zaraz przyszli Ruskie, zaczęli dusić podatkami. Męczyli.

Potem też mordować zaczęli.
O tym, jak oni zrobili ten system ruski, to można by napisać książkę, jak poniszczyli wszystko. Tak nam dali w tyłek. I mordowali. Nie naszych samych, ale wszystkie wsi. Kołchozy porobili.
Potem dzięki Bogu, w 58 roku otworzyła się repatriacja do Polski. W 58 roku w czerwcu wyjechałem do Polski, na Śląsk.
Kontrakt zrobił Gomułka z Chruszczowem. Ze Śląska, z Polski Niemcy mogli jechać do Reichu swojego, a spod Rosji przyjęli Polaków. I nawet którzy byli sądzeni, w więzieniu, to puścili.
Ci, którzy byli przeciwnikami partyzantki, to ich wszystkich połapali i powywozili.
Znaczy ci z naszej wsi, którzy strzelali do partyzantów. Jak przyszli Ruskie, to zaraz wiedzieli, wydali tych, co bronili.
Połapali wszystkich: Woronis, Godzis, drugi Woronis. Dużo takich ludzi połapali, którzy byli przeciwnikami partyzantów, i wzięli do więzienia, do łagrów. Ale ani jeden nie umarł. Godzis wrócił, Woronis wrócił i drugi Woronis wrócił, Feliks. Nie pozabijali ich.
A.K.: Pan sam wyjechał?
E.T.: Wyjechałem z siostrą i z ojcem. I brat wyjechał z rodziną – dwoje dzieci. Myśmy byli na Śląsku, a potem w 60. roku brat zabrał mnie, siostrę i ojca do Kanady. Sprowadził nas.
(...) No i tak od tego czasu żyjemy. Mamy dwoje dzieci. Syn jest lekarzem w Sudbury, córka pracuje w Kingston. Wychowaliśmy dzieci, wyuczyli, daliśmy wszystko, co mieliśmy. Ciężko pracowaliśmy. Nie jesteśmy wykształceni. Nie miałem okazji się kształcić, była wojna, szkoły to miałem – można powiedzieć – jedną klasą, dwie klasy. Sam się uczyłem.(...)
A.K.: Ktoś pytał później o to, co się wtedy stało w Koniuchach? Rosjanie, było śledztwo?
E.T.: Jak przyszli Rosjanie, to zrobili śledztwo i szukali, kto był dowódcą. Brali ludzi. Nawet i mojego ojca brali na śledztwo.
Ojciec powiedział, że syn był w tym, syn zabity, a ja nie chodziłem. Zrobili śledztwo i taką mieli nienawiść na naszą wieś te Ruskie. Mówili, "wy jesteście bandyci, przeciwnicy ruskiej partyzantki". Tak było.
A.K.: Niektórzy mówią, że tę samoobronę we wsi uzbroili Litwini, że broń była od Niemców.
E.T.: To tak było. Niemcy dali pozwolenie na broń, pamiętam. Mieli Niemcy dać broń. Ale ktoś był w partyzantce, jakiś Litwin, czy może jakiś inny, a drugi był w niemieckiej policji w zarządzie, gdzie mieli nam dać broń, pomoc. To był kawałek, jakieś 20 kilometrów. I jak jeździli broń wziąć, to mówili, nie ma magazyniera, nie ma podpisu i tak wszystko odciągali. Dali jakiś granat, jakiś karabinek, tak na odczepnego.
A było napisane, ile mieli dać maszynowych karabinów, i mieli dać dwa działka, żeby wieś obstawić. I nie dopuścili, żeby dać broń.
A.K.: Nie dali w końcu?
E.T.: Mówili, że jeden brat Litwin był w tej partyzantce, a drugi był w całym tym zarządzie, gdzie był skład broni. I nie dostali. Mieli tam trochę swojej, ale to nic nie było.
A.K.: Oprócz tej partyzantki sowieckiej i żydowskiej, była jakaś inna w okolicy?
E.T.: Partyzantka była w Nowogródzkiem, na Białorusi, tam partyzanci byli dokładni (porządni – A.K.). Tu nie byli dokładni, tu byli bandyci i rabusie, tu AK nie było.
Mówią, że w pobliżu tej puszczy to nawet ludzie swoi też chodzili. Tacy, co chcieli jedzenie rabować, ubrania, wykarmić rodzinę, to chodzili podobno.
A.K.: Razem z partyzantami rabować chodzili?
E.T.: Była tam taka wieś jedna. Znaliśmy dobrze, że jeden z tej wsi, taki Polak, był też tam w tej partyzantce.
Była tam taka wieś, która po tym naszym spalenisku – jak to stało się – to znaczy tam strzelali Niemcy z dział w ten las. No, gdzie tam ich trafi, kto wie, gdzie oni tam byli w tych lasach.
Potem tam poszli w pobliże tych lasów, była tam taka wioseczka nieduża. Mówili, że z tej wioski też ludzie chodzili. Wzięli tam, nie wiem ilu mężczyzn, spędzili do stodoły i zapalili. To znaczy, Niemcy i Litwini.
Pamiętam, myśmy tam jeździli wozić las – dali nam normę Ruskie, las wozić – to na tym

miejscu stał krzyż. Mówili, że tam spędzili tyle i tyle ludzi i spalili.
To już było gdzieś w kwietniu – coś takiego.
A.K.: Pan myśli, że to było w odwecie za ten atak?
E.T.: Tak, za ten atak, no i za to, że partyzanci szkodę robili Niemcom dużą. Miny podkładali pod tory kolejowe.
O, nawet mój ojciec jechał z Wilna od córki, jak była w szpitalu, to też mina wyrwała i parowóz wykoleiło. Ale zdaje się, że wszyscy, co jechali w tym pociągu, przeżyli. Mieli miny z Moskwy, samolotem zrzucali.
A.K.: Gdy rozmawialiśmy pierwszy raz, Pan mówił, że "nikogo nie wini". Dlaczego?
E.T.: Ja widzę w ten sposób. Nie chciałem powiedzieć, że wina była partyzantów. Oni chodzili rabować, no, ale oni muszą coś jeść – prawda? Ja winowałem tych mądralów, co poszli w obronie. Oni tego nie musieli robić. Bo wieś z partyzantką nie nawalczy. Partyzanci są wyuczeni, oni się ćwiczą ci ludzie, a wieś co? No i za kilka tych osób zniszczyli wieś, spalili żywioł i ludzi pobili...
A.K.: To mieli prawo tak spalić wieś i dzieci, kobiety mordować?
E.T.: Podobno, że oni dostali rozkaz z Moskwy.
A.K.: Jak długo trwała masakra?
E.T.: To niedługo trwało, może koło godziny. Ich tam była masa. Oni wszystko palili, kogo widzieli, to zabili.
A.K.: Ludzie wrócili do wioski? Wioska przeżyła? Nie bali się ludzie, że drugi raz przyjdą?
E.T.: Zaraz w tym czasie, może po paru tygodniach, ludzie wrócili. No, ale to już nic nie było z nimi. Rabować już nie przychodzili, strzelać nie przychodzili.
Ludzie budowali ziemianki, i zaczęli mieszkać.
A.K.: Był Pan teraz niedawno na Litwie czy na Białorusi?
E.T.: Brat był, jakieś dziesięć lat temu. Ja jak wyjechałem, to nie byłem. Teraz jechać, to już nie ma co, bo mało kto tam jest. Mam siostry córkę, paru kuzynów mam, a znajomych może znalazłbym, a może nie. Wszystko zmieniło się.
A.K.: Mówił Pan, że nie zgadzają się niektóre nazwiska na liście pomordowanych.
E.T.: To znaczy (piszą, że) Marcinkiewicz i Marcinkiewiczówna była sparaliżowana – to nieprawda. Sparaliżowana była Jankowska. To ta kobieta spaliła się w domu. I nie wymieniony jest syn jej. To znaczy pasierb. Jankowski był wdowcem i ożenił się z tą kobietą – to był syn jego. On został zabity.
Potem piszą "Molis". Molisa to tylko została zabita żona i córka. Molis został się. Tam piszą "Molis Stanisław" – nie było takiego. Był ojciec, Molis Feliks. Ten ojciec poszedł mieszkać do drugiej wsi do żony krewnych i tam jakieś dziady zabiły go – ale to może za parę miesięcy.
Bobin Józef i Bobinówna, Marian Bobin i Jadwiga Bobin... Tam napisane jest "Antoni Bobin". Antoni Bobin to już jest z drugiej rodziny, to ten co pomagał wyciągać bratu kufer z ubraniem, to ten Bobin, druga rodzina była.
Potem był krawiec. Jego żony matka była z naszej wsi. Razem szyli. Partyzanci strzelali i zobaczyli go, jak schował się pod drzewo. Jego wieś nazywała się Mikontary. Mówili, że on wyciągnął paszport, ręce podniósł do góry, mówił po rusku, że jest partnoj, to znaczy, że jest krawcem z drugiej wsi. A mówią mu: "h... z tobą" i w łeb jemu strzelili, zabili go.
Wojtkiewicza żona była w ciąży i chłopak był, nie miał nawet dwa latka. Zabili ją, a chłopak został żywy. Przynieśli słomę, na nią rzucili, zapalili. Temu chłopaczkowi nogi poopalało, paluszki jemu odpadły. Przeżył pod tą matką. Jak zapalili, to tylko nogi mu się spaliły.
Było strasznie, było strasznie, nie przepuścili nikomu.
Jak pomyślę, to ja to wszystko dzisiaj widzę. Tę całą wieś, wiem, gdzie jaki dom stał, jak dziś, jak na swoje własne oczy.
(...) Przeżyliśmy dużo. Z tym pożarem, a potem, jak przyszli Ruskie. W skórę nam wszystkim dali, żeby pozbyć się gospodarki i zapisać do kołchozu.
Przez kilka lat wszystko poginęło; konie pozdychały, uprząż, Wszystko poniszczyli, pole poniszczyli; jak orałeś koniem swoim, to człowiek pomału sobie zrobił, przyszły traktory, puścili na pół metra pługi, wydostali na wierzch żółtą ziemię, a czarną zasypali. Wszystko poginęło i nic nie rosło.
Strasznie to było przeżyć. Sam musiałem chodzić na pole, żeby gdzieś ukraść siano,

słomy, żeby krowę wykarmić, samemu przeżyć. Pędziłem samogon przez tyle lat na handel. Dostałem pieniądze, kupiłem mąkę. I to było wszystko w strachu. Gdzie człowiek się nie ruszył, bał się, że zaraz przyjdą kontrolować. Podatkami nacisną. To tym, to tamtym.

Tak pili krew, przez cienką słomkę.

Moja siostra – ona już nie żyje – to ona tak nie lubiła tych Ruskich, że nie masz pojęcia!

Co myśmy przeżyli! I nie my jedni. Wszystkie wsie dookoła. Wileńszczyzna i Białoruś, Lida, Grodno.

A.K.: Bardzo dziękuję za rozmowę.

---

(15) ARTICLE FROM THE WARSAW DAILY *GAZETA WYBORCZA* – MAY 7, 2001

Gazeta Wyborcza
7 maja 2001

Co się zdarzyło w 1944 r. w Puszczy Rudnickiej
Krzyż w Koniuchach

Drewnainy krzyż upamiętni ofiary masakry około 50 mieszkańców wsi Koniuchy na Litwie – poinformował sekretarz generalny Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa Andrzej Przewoźnik. 57 lat temu wieś została doszczętnie zniszczona przez oddział partyzantki sowieckiej.

Śledztwo w sprawie tego, co wydarzyło się w styczniu 1944 roku w Koniuchach w rejonie sołecznickim, prowadzi od marca Instytut Pamięci Narodowej.
Na razie informacje o tym, co się tam wydarzyło, są niejasne. [?] Ich podstawą są powojenne wspomnienia Chaima Lazara – partyzanta tzw. Litewskiej Brygady Partyzantki Sowieckiej wydane w USA. Lazar wspomina w niej o ataku na „ufortyfikowaną, faszystowską" wieś Koniuchy, która odmówiła dostarczania sowieckim partyzantom żywności. Według Lazara w „akcji bojowej" wzięło udział 120 partyzantów, w tym 50-osobowy oddział partyzantki żydowskiej, którzy zabili 300 mieszkańców Koniuch. Fakt ataku na wieś potwierdzają również wspomnienia drugiego partyzanta Israela Weissa i autor opracowania o udziale Żydów w partyzantce sowieckiej w lasach rudnickich Rick Cohen.
Według Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, która w końcu kwietnia przeprowadziła wizję lokalną na miejscu zdarzenia, w trakcie ataku zginęło około 50 osób. Z 85 budynków wsi ocalały zaledwie cztery. Jak wynika z rozmów m.in. z ocalałą z masakry Stanisławą Wronisową nie ma jednej mogiły ofiar masakry. Ciała pochowano w Butrymowicach [Butrymańcach] i Bieniakoniach (dawna parafia, obecnie na terenie Białorusi).
Jak zapewnia Andrzej Przewoźnik, ofiary zbrodni zostaną upamiętnione jeszcze w tym roku. Obecnie przygotowywana jest dokumentacja techniczna. W Koniuchach ma stanąć drewniany krzyż z nazwiskami wszystkich zamordowanych, a w kościele parafialnym w Butrymowicach [Butrymańcach] zostanie wmurowana tablica. (PW)

---

(16) ARTICLES FROM THE WARSAW WEEKLY *NASZ DZIENNIK* – AUGUST 18, 2001 & AUGUST 28, 2001

Nasz Dziennik
18 sierpnia 2001r. - nr 192

Moro

Ludobójstwo w Koniuchach. Pomnikowy pat

Do czasu ustalenia nazwisk oraz liczby ofiar akcji żydowskiego oddziału partyzantki komunistycznej, który w styczniu 1944 roku w miejscowości Koniuchy w Puszczy Rudnickiej wymordował Polaków - mężczyzn, kobiety i dzieci, Rada Pamięci Ochrony Walk i Męczeństwa nie będzie w stanie skonkretyzować planów co do formy uczczenia pamięci ofiar.

- Wystąpiliśmy do IPN, którego prokuratorzy wszczęli śledztwo w tej sprawie, z pytaniem o podanie liczby ofiar, chociażby przybliżonej, a także nazwisk pomordowanych w Koniuchach - poinformowała Jolanta Adamska, szefowa działu zagranicznego Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. Do czasu otrzymania niezbędnych informacji Rada nie jest w stanie nic zrobić w tej sprawie, gdyż konieczne jest to do ustalenia formy, a także napisu mającego uczcić ofiary masakry. Rada także nawiązała współpracę w tej sprawie z merem Solecznik na Litwie, w pobliżu których znajdują się Koniuchy.

Już w maju tego roku prasa donosiła, że w Koniuchach stanie drewniany krzyż upamiętniający ofiary masakry oraz wbudowana zostanie tablica pamiątkowa w kościele parafialnym w Butrymańcach. Nie dojdzie jednak do realizacji tego projektu, gdyż opierał się on na błędnych informacjach, że w Koniuchach jest jedna mogiła zbiorowa. Po przeprowadzeniu wizji lokalnej w Koniuchach i okolicznych miejscowościach okazało się, że ofiary masakry zostały pochowane w grobach indywidualnych przez rodziny i znajomych, a ich szczątki znajdują się na cmentarzach w Bieniakoniach (ówczesna parafia, aktualnie w granicach Białorusi), na Litwie w Butrymańcach oraz w samych Koniuchach. Adamska, która uczestniczyła w wizji lokalnej, stwierdziła, że w Koniuchach cmentarz jest w fatalnym stanie i aktualnie nie da się nawet ustalić, które z mogił na tymże cmentarzu to miejsca pochówku ofiar tamtej zbrodni.

W lutym tego roku Kongres Polonii Kanadyjskiej wystąpił do IPN o wszczęcie śledztwa w sprawie wymordowania przez żydowski oddział partyzancki, podporządkowany Centralnemu Sztabowi Partyzanckiemu w Moskwie, całej ludności wioski Koniuchy na Nowogródczyźnie. Aktualnie oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo "w sprawie pacyfikacji przez partyzantów sowieckich w dniu 29 stycznia 1944 r. we wsi Koniuchy, gmina Lida, woj. nowogródzkie i zabójstwa kilkudziesięciu mieszkańców tej wsi". Żydowskie źródła podają, że wymordowano wtedy około 300 osób, w tym kobiety i dzieci. Sprawcy zbrodni, mieszkający po wojnie w USA i Izraelu, w licznych publikacjach opisują ten mord. Chaim Lazar w "Destruction and Resistance", opisując tę zbrodnię, stwierdził, że "zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt". Inne relacje znajdują się w "Memorial to a Jewish Community in Poland" oraz w dzienniku partyzantów żydowskich pt. "Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest".

Nasz Dziennik
28 sierpnia 2001r. - nr 200

Moro

Ludobójstwo w Koniuchach. Kolejni świadkowie

Trwają przesłuchania osób, które straciły najbliższych podczas masakry dokonanej w styczniu 1944 roku w Koniuchach przez żydowski oddział partyzantki komunistycznej.

- Niedawno zgłosiła się rodzina z Pomorza, która w czasie wojny mieszkała w Koniuchach i straciła bliskich - powiedziała prokurator Anna Gałkiewicz z łódzkiego oddziału Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Instytutu Pamięci Narodowej, prowadząca śledztwo w sprawie zbrodni. Nie są to jednak świadkowie naoczni. Dodała, że z 26 świadków żyjących w Polsce do tej pory udało się przesłuchać ponad połowę.

- Personalia świadków zostały ustalone na podstawie akt spraw wszczętych jeszcze przez Główną Komisję Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Co prawda nie dotyczą one bezpośrednio zbrodni w Koniuchach, ale popełniane były także na terenie Puszczy Rudnickiej i w powiecie lidzkim - powiedziała Gałkiewicz. Dziewiętnastu świadków to żołnierze AK, którzy byli w

oddziałach Armii Krajowej na południowych krańcach Puszczy Rudnickiej. Osoby te, jak wynika z ustaleń KŚZpNP, miały kontakty z partyzantką sowiecką i są pomocne przy ustalaniu personaliów sprawców zbrodni, a także nazwisk osób, które wówczas zginęły.

- Świadkowie dotychczas przesłuchani, podając liczbę ofiar, wymieniają od 36 do 48 nazwisk. Dla mnie osobiście najbardziej wiarygodnym jest pewien żołnierz AK, który wymienia z nazwiska 43 ofiary - powiedziała Gałkiewicz.

Ze wspomnień Żydów, którzy mordowali w Koniuchach wynika, że zginęło 300 osób. Sprawcy zbrodni mieszkający po wojnie w USA i Izraelu opisują ten mord w licznych publikacjach. W relacjach tych poczytują sobie jako powód do chwały także to, że mordowali tam również kobiety i dzieci. "Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt" - napisał Chaim Lazar w "Destruction and Resistance". Inne relacje znajdują się w "Memorial to a Jewish Community in Poland" oraz w dzienniku partyzantów żydowskich pt. "Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest".

- Nie ma już wątpliwości, że liczby podawane we wspomnieniach partyzantów są mocno przesadzone - powiedziała Gałkiewicz. W sprawie źródeł żydowskich, a także meldunku oficera Wehrmachtu dotyczącego tej zbrodni, jaki odnaleziono w Archiwum Akt Nowych, prokurator Gałkiewicz zwróciła się o opinię do historyków z Wydziału Ekspertyz IPN.

- Zwróciliśmy się także o pomoc karną do Litwy i Białorusi, gdzie mieszka część świadków - powiedziała Gałkiewicz. Chodzi przede wszystkim o przesłuchanie świadków, którzy mieszkają do tej pory w Koniuchach i okolicy. Z ustaleń IPN wynika, że żyją oni zarówno po stronie białoruskiej, jak i litewskiej.

- Zeznania świadków z Litwy i Białorusi otrzymamy najwcześniej na początku przyszłego roku, wtedy też będziemy w stanie podać pełną listę ofiar tej zbrodni - powiedziała prowadząca śledztwo. Wtedy też IPN przekaże ją do Rady Pamięci Ochrony Walk i Męczeństwa, która zapowiedziała budowę pomnika upamiętniającego ofiary tego mordu.

Śledztwo wszczęto 8 marca br. po tym, jak w lutym Kongres Polonii Kanadyjskiej wystąpił z doniesieniem do IPN. Aktualnie oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo "w sprawie pacyfikacji przez partyzantów sowieckich w dniu 29 stycznia 1944 r. we wsi Koniuchy, gmina Lida, woj. nowogródzkie i zabójstwa kilkudziesięciu mieszkańców tej wsi".

---

(16) ARTICLE FROM THE WARSAW WEEKLY *NASZ DZIENNIK* – OCTOBER 28, 2002

Nasz Dziennik
28 października 2002, nr 252(1445)

Śledztwo w sprawie zbrodni w Koniuchach
Uciekały boso po śniegu

Łódzki Instytut Pamięci Narodowej, prowadzący śledztwo w sprawie pacyfikacji przez sowieckich partyzantów wsi Koniuchy, zwrócił się o pomoc w udostępnieniu dokumentów do Litwy, Białorusi i Kanady. W sprawie przesłuchano 25 świadków. Zeznania potwierdzają, że napadu dokonała banda, w której najliczniejszą grupę stanowiły osoby narodowości żydowskiej.

Łódzki IPN przesłuchał 25 świadków. Są to głównie żołnierze Armii Krajowej, walczący w oddziałach stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, członkowie rodzin

ofiar zbrodni oraz mieszkańcy okolicznych wsi. Świadkowie rozsiani są niemal po całym świecie, często są to osoby stare, schorowane, dla których składanie zeznań jest wielkim przeżyciem. Z zeznań wynika, że napadu dokonali "nieznani partyzanci mówiący po rosyjsku". Żaden z dotychczas przesłuchanych nie wskazał ich tożsamości, ale jak poinformowała nas prokurator Anna Gałkiewicz - nazwiska i pseudonimy partyzantów odnaleziono w zebranych dokumentach. W toku śledztwa udało się potwierdzić, że napadu dokonał 100-120-osobowy oddział partyzantów, wśród których najliczniejszą grupę stanowiły osoby narodowości żydowskiej. Oddziały te potocznie nazywano Wiśniczą, od usytuowania ich baz pomiędzy wsią Wiśnicza a jeziorem Kiernowo. Jeden z odnalezionych świadków był w Koniuchach kilka dni po napadzie - 2 lutego 1944 r. Zeznał, iż widział popalone domy, rozpaczających ludzi, pozostawione dzieci. Z relacji osoby, której udało się przeżyć, usłyszał, że wieś podpalono z obu stron, a potem strzelano do uciekających. Atak nastąpił po dłuższej obserwacji, w czasie gdy patrole chroniące Koniuchów zeszły z posterunków, a wieś była pogrążona we śnie. Mieszkańcy wsi, opowiadając o sprawcach napadu, używali zamiennie określeń: "Żydzi" i "Ruscy". Część ofiar zginęła we własnych domach. I tak np. z pięcioosobowej rodziny P. tylko dwóch braci uniknęło śmierci, nie było ich w domu. Rodzice spłonęli.

Z relacji świadków wynika, że była to wyjątkowo okrutna zbrodnia. Bandyci nie oszczędzali nikogo, starców, kobiet, dzieci. Mieszkańcy okolicznych wsi opowiadali, że widzieli rano grupę przerażonych kobiet. Uciekały z Koniuch w bieliźnie, na bosaka i po śniegu, w wielostopniowym mrozie.

Archiwa potwierdzają zeznania

Do tej pory IPN otrzymał materiały z Białorusi. W tej chwili tłumaczone są na język polski. Archiwa na Litwie zawierają teczki personalne partyzantów sowieckich, meldunki i rozkazy. Przeszukano również archiwa krajowe. W Centralnym Archiwum Wojskowym znaleziono 3 dokumenty potwierdzające zbrodnię. Odnaleziono także kopię tajnego meldunku sytuacyjnego sporządzonego przez Oddział Operacyjny Wehrmachtu - Ostland w dniu 5 lutego 1944 r., a więc krótko po popełnieniu zbrodni, w Rydze. Z jego treści wynika, że w Koniuchach pojawiła się "średniej wielkości banda Żydów i Rosjan" oraz że "zastrzelono 36 mieszkańców, a 14 zostało rannych. Miejscowość w przeważającej części została obrócona w perzynę". Doniesienie w sprawie zbrodni w Koniuchach złożył Kongres Polonii Kanadyjskiej. Postępowanie wszczęto 8 marca 2001 r.

W styczniu 1944 r. z rąk Sowietów i Żydów zginęło tam 40 osób, a cała wieś została spalona.

Koniuchy to mała wioska położona na skraju Puszczy Rudnickiej w powiecie Lida w przedwojennym województwie nowogródzkim (obecnie Białoruś). Wioskę zamieszkiwali głównie Polacy. W czasie wojny w okolicznych lasach stacjonowali partyzanci sowieccy. Rabowali wszystko, co się dało: żywność, ubrania, zwierzęta. W celu zapobieżenia napadom chłopi zorganizowali samoobronę. Każdego dnia i każdej nocy wyznaczone patrole pilnowały wsi. W nocy z 28 na 29 stycznia 1944 roku partyzanci okrążyli wieś. Nad ranem podpalono zabudowania, a uciekających mieszkańców rozstrzeliwano. Mężczyźni, kobiety i dzieci ginęli albo w płomieniach, albo od kul. Ci, którzy ocaleli, ukryli się w pobliskich wsiach.

Anna Surowiec, Łódź

(17) ARTICLE FROM THE NEW YORK WEEKLY *FORWARD* – AUGUST 8, 2003: DENIAL, OBFUSCATION AND CONTEMPT FOR THE VICTIMS

Forward (New York)
August 8, 2003

Poles Open Probe Into Jewish Role In Killings

Group Fingers WWII Partisans

By MARC PERELMAN
FORWARD STAFF

Poland's official National Institute of Remembrance, created to investigate historic crimes of the Nazi and communist eras, is currently investigating allegations that Jewish partisans participated in a massacre of civilians in Poland in early 1944.

The institute launched the investigation in February 2001 at the request of the Canadian Polish Congress. Robert Janicki, deputy commissioner for prosecution of crimes against the Polish nation, told the Forward in a written statement that the institute was interviewing witnesses, including both victims and perpetrators, and was gathering archival material from several countries, but that no date had been set for the conclusion of the investigation.

Still, the institute has issued some preliminary reports, which contain allegations that some 50 to 60 Jewish partisans were part of a 120-strong Soviet partisan unit that attacked the village of Koniuchy on January 29, 1944. At least 35 civilians were killed, and the village, now located in Lithuania and called Kaniuakai, was burned to the ground, according to the reports.

The investigation, which has not been reported in the United States and was unknown to a series of scholars interviewed for this article, is creating unease among Jews because of its possible political motives.

"It is very convenient for the Canadian Polish Congress to raise this issue instead of providing explanations about pogroms of Poles against Jews during and after the war," said Hebrew University historian Dov Levin, who was a member of one of the Jewish partisan units operating under Soviet command in that region and has written several books on the issue.

Calls to the Canadian Polish Congress seeking comment were not returned.

Although relations between Poland and Israel have improved over the past decade, the affair is likely to fuel further acrimony in Polish-Jewish relations, which have been soured in recent years by disputes over the 1941 massacre of Jews by Poles in the village of Jedwabne, which some Poles blamed on German soldiers. The tensions spilled over into this country when a Polish-American leader made antisemitic remarks on the issue last year.

While some observers expressed concerns about the intentions of the Canadian group, they said the Polish remembrance institute was a solid and reliable institution. It gained credibility by conducting a thorough review of the events in Jedwabne, confirming that Poles played a central role in the massacre.

The Canadian Polish Congress has been pushing for years for an investigation of the Koniuchy killings, on which it published a book in 1998. The efforts gained new impetus after a Polish newspaper reported on the incidents in 2001, quoting survivors and citing new archival material confirming that a mass killing had taken place.

The fighting at Koniuchy is described in several Jewish accounts of partisans' battles, including "The Avengers," a book by Rich Cohen, published in 2000. The Jewish partisan units were part of a brigade commanded by the former Vilna ghetto fighter Abba Kovner, who went on to become a leading Israeli poet.

In its letter to the institute calling for an investigation, the Canadian group cited several accounts by Jewish partisans to back up its allegations. The letter highlighted the role played by the Jewish partisan groups and repeated the highest death estimates, while downplaying the reported pro-Nazi attitude of the villagers. It also downplayed contemporary accounts signaling the nearby presence of German and pro-German police forces or fortifications around the village.

The Canadian group has called on the Polish government to bring the perpetrators to justice and to strip the reputed commander of the partisan unit, Genrikas Zimanas, of Poland's highest military honor.

Anthony Polonsky, a historian at Brandeis University, said that under the circumstances, Poland's remembrance institute had no choice but to open an investigation.

The institute is now trying to reconstruct the actual events that took place in Koniuchy, a small village at the Polish-Lithuanian-Belarus border.

Severin Hochberg, a historian with the United States Holocaust Memorial Museum, said material he had seen suggested that civilians were indeed killed by partisans, a view endorsed by several experts interviewed for this article.
"At the time, the Soviets were on the offensive and the Jews fought with them, so I believe something serious took place," he said. "But there is still a lot of research to be done."
One of the issues needed to be settled is the number of deaths, which the Canadian Polish Congress puts around 300. [*This statement is not true: it is Jewish accounts that boast of this victim toll.*] Most accounts hover between 30 and 40.
A spokesman for the institute, Andrzej Arseniuk, told the Forward the institute was basing its research on the lower estimate.
An examination of preliminary findings summed up in several interim reports confirms that the institute is basing its research on the assumption that 36 to 50 people were killed.
In one report, dated September 9, 2002, the institute's regional office in Lodz said the villagers had organized a self-defense group to prevent Soviet partisans from looting, prompting the partisan units to attack the village in the early hours of January 29, 1944. The report cites witnesses saying that the most numerous group of partisans were "of Jewish nationality" and claims that there were some 50 Jews amid the 100 to 120 attackers.
In his letter to the Forward, the prosecutor cites a secret report from the German Wermacht command in Riga a week after the incidents saying that a group of Russians and Jews had killed 36 people and that the village was burned to the ground.
A similar death tally was found in a Lithuanian pro-German police report, according to Sarunas Lieckis [sic], a Lithuanian researcher. Soviet reports mention the event without giving body counts but emphasize that the self-defense units of the village were harassing the partisans, according to Lieckis.
Professor Levin of Hebrew University, who was a member of the "Death to the Occupants" partisan unit, said Koniuchy was an "event."
He refused to discuss the events further on the phone, adding that there were probably mischievous designs [*sic*] behind the initiative to publicize the events.
A key issue facing Polish researchers will be to determine the degree of autonomy of the Jewish units in the Soviet partisan hierarchy. The units were incorporated within the Soviet command-and-control chain at the time, according to historians Hochberg of the Holocaust Museum in Washington and Israel Gutman of the Yad Vashem museum in Jerusalem.
In its September 2002 interim report, the remembrance institute concurred, saying that the partisan units were under the direct command of the central partisan command in Moscow. That could indicate that singling out the Jewish units is unlikely since they were part of the partisan infrastructure.
However, Hochberg added that one could possibly speak of a "semiautonomous" situation in which the Jewish units had to fall in line with the Communist leadership while maintaining some leeway in deciding their participation in specific operations.
The remembrance institute is also investigating another killing in the village of Naliboki in May 1943.

Editor: It is not the Canadian Polish Congress who claims that 300 Poles were killed in Koniuchy, but rather boastful Jewish accounts of that massacre which have been published for decades. Dov Levin's calling the investigation of this massacre "mischievous" does not dignify a reply—it shows a distasteful and callous contempt for the victims.

TŁUMACZENIE

Polacy otwierają śledztwo w sprawie roli Żydów w zabójstwach

Oficjalny polski Instytut Pamięci Narodowej, stworzony dla badania historycznych zbrodni nazizmu i komunizmu, prowadzi obecnie dochodzenie w sprawie zarzutów uczestnictwa żydowskich partyzantów komunistycznych podlegających dowództwu NKWD w masakrze ludności cywilnej w Polsce, na początku 1944 roku.
Instytut rozpoczął śledztwo w lutym 2001 r. na żądanie Kongresu Polonii Kanadyjskiej.
Robert Janicki, zastępca szefa komisji d/s ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu, powiadomił redakcję „Forward" w pisemnym oświadczeniu, że Instytut przesłuchał świadków, włączając w to zarówno ofiary jak i sprawców i zgromadził materiały archiwalne z kilku krajów, ale data podsumowania dochodzenia nie została jeszcze ustalona.
Mimo to, Instytut wydał kilka wstępnych raportów, które zawierają domniemanie, że około 50 do 60

żydowskich partyzantów stanowiło część 120 osobowego sowieckiego oddziału partyzanckiego, który 29 stycznia 1944 roku zaatakował wieś Koniuchy. Według raportów co najmniej 35 cywilów zostało zabitych, a wieś obecnie znajdująca się na terytorium Litwy i nazywająca się Kaniukai została doszczętnie spalona.
Dochodzenie, o którym nie było doniesień w Stanach Zjednoczonych i które pozostawało nieznane grupie uczonych, z którymi rozmawiano pisząc ten artykuł, wywołuje zaniepokojenie wśród Żydów ze względu na jego możliwe motywy polityczne.
"Dla Kongresu Polonii Kanadyjskiej jest bardzo wygodne poruszanie tego zagadnienia zamiast udzielania wyjaśnień na temat pogromów Żydów dokonywanych przez Polaków w czasie wojny i po jej zakończeniu" - powiedział historyk Dov Levin z Hebrew University, który był członkiem jednego z żydowskich oddziałów partyzanckich operujących pod sowieckim dowództwem na tamtym terenie i który napisał kilka książek na ten temat.
Telefony do Kongresu Polonii Kanadyjskiej w sprawie komentarzy pozostały bez odpowiedzi.
Chociaż stosunki pomiędzy Polską i Izraelem poprawiły się w czasie minionej dekady, to sprawa ta może podsycić zjadliwość stosunków polsko-żydowskich, które pogorszyły się w ostatnich latach w wyniku sporów na temat masakry Żydów dokonanej przez Polaków we wiosce Jedwabne w 1941 roku, za którą Polacy obwiniali żołnierzy niemieckich. Napięcia przeniosły się do tego kraju [USA], gdy w ubiegłym roku przywódca polonii amerykańskiej wypowiedział antysemickie uwagi na ten temat.
Chociaż niektórzy obserwatorzy wyrazili zaniepokojenie intencjami grupy kanadyjskiej, potwierdzili jednak, że polski Instytut Pamięci jest solidną, godną zaufania instytucją. Zdobył on wiarygodność przeprowadzając szczegółowy przegląd wydarzeń w Jedwabnem, potwierdzając że Polacy odgrywali centralną rolę w tej masakrze.
Kongresu Polonii Kanadyjskiej od lat nalega na dochodzenie w sprawie zabójstw w Koniuchach, na temat których opublikował książkę w 1998 roku. Wysiłki te uzyskały nowy impuls po tym jak polska gazeta doniosła o tych incydentach w 2001 roku, przytaczając wypowiedzi ocalałych i cytując archiwalne materiały potwierdzające, że miały miejsce masowe zabójstwa.
Walki w Koniuchach opisane są w kilku żydowskich relacjach z bitew partyzanckich, włączając w to "The Avengers" - książkę napisaną przez Rich Cohen i opublikowaną w 2000 roku. Żydowskie oddziały partyzanckie były częścią brygady dowodzonej przez Abba Kovnera - byłego bojownika wileńskiego getta, który później stał się czołowym poetą izraelskim.
W piśmie do Instytutu domagającym się dochodzenia, Kongresu Polonii Kanadyjskiej, by poprzeć swe zarzuty, cytuje kilka relacji żydowskich partyzantów. Pismo podkreśla rolę odgrywaną przez żydowskie grupy partyzanckie i przytacza najwyższe z szacunków ofiar śmiertelnych, pomniejszając jednocześnie doniesienia o pronazistowskich nastawieniach mieszkańców wioski. Umniejsza też ono współczesne oceny sygnalizujące bliską obecność Niemców i proniemieckich sił policyjnych, czy też fortyfikacji wokół wioski.
Kongresu Polonii Kanadyjskiej wzywa rząd polski do postawienia sprawców zbrodni przed sądem i do odebrania szanowanemu dowódcy oddziału partyzanckiego, Henrikasowi Zimansowi, najwyższych polskich odznaczeń wojskowych.
Anthony Polonsky, historyk Uniwersytetu Bradeisa, powiedział, że w tych okolicznościach polski Instytut Pamięci nie miał innego wyjścia jak tylko otworzyć dochodzenie.
Instytut próbuje teraz zrekonstruować faktyczne wydarzenia jakie miały miejsce w Koniuchach, malej wiosce na granicy polsko-litewsko-białoruskiej.
Severin Hochberg, historyk z United States Holocaust Memorial Museum, powiedział, że materiały, które widział, sugerują, iż cywile na prawdę zostali zabici przez partyzantów - pogląd ten podziela kilku ekspertów, z którymi rozmawiano opracowując ten artykuł.
"W tym czasie Sowieci prowadzili ofensywę, a Żydzi walczyli razem z nimi, tak wiec wierzę, że coś poważnego wydarzyło się" - powiedział Hochberg. "Jednak jest jeszcze wiele do zbadania."
Jednym z zagadnień wymagających ustalenia jest liczba ofiar śmiertelnych, którą Kongres Polonii Kanadyjskiej określa na około 300 osób. Większość ocen waha się jednak pomiędzy 30 a 40.
Rzecznik instytutu, Andrzej Arseniuk, powiedział redakcji „Forward”, że Instytut opiera swe badania na tym niższym szacunku.
Analiza wstępnych ustaleń ujętych w kilku doraźnych sprawozdaniach potwierdza, że Instytut opiera swoje badania na założeniu, że zabito 36 do 50 osób.
W jednym z raportów, datowanym 9 września 2002 roku, regionalne biuro Instytutu w Łodzi mówi, że mieszkańcy zorganizowali grupę samoobrony by zapobiec rabunkom dokonywanym przez sowieckich partyzantów, pobudzając tym oddziały partyzanckie do ataku na wioskę we wczesnych godzinach 29 stycznia 1944 roku. Raport cytuje świadków mówiących, że najliczniejszą grupą byli partyzanci "narodowości żydowskiej" i i utrzymuje, że pośród 100 do 120 atakujących było około 50 Żydów.

W swym piśmie do „Forward” prokurator przytacza tajny raport dowództwa niemieckiego Wermachtu w Rydze, napisany w tydzień po incydentach, mówiący, że grupa Rosjan i Żydów zabiła 36 osób i że wioska została doszczętnie spalona.
Według badacza litewskiego - Sarunasa Lieckisa - podobne wyliczenie ofiar znaleziono w raporcie proniemieckiej policji litewskiej. Sowieckie meldunki wspominają wydarzenie bez podawania liczby ofiar, ale podkreślają, że oddziały samoobrony w wiosce niepokoiły partyzantów, potwierdza Lieckis.
Profesor Levin z Uniwersytetu Hebrajskiego, który był członkiem oddziału partyzanckiego "Śmierć Okupantom", powiedział, że Koniuchy były "wypadkiem" i odmówił dalszego dyskutowania na temat tych wydarzeń przez telefon, dodając, że są prawdopodobnie jakieś niegodne plany związane z inicjatywą rozpowszechniania [informacji] o tych wypadkach.
Kluczowym zagadnieniem stojącym przed polskimi badaczami będzie określenie stopnia autonomii oddziałów żydowskich w sowieckiej hierarchii partyzanckiej. Według historyków Hochberga z Muzeum Holocaustu w Waszyngtonie i Israela Gutmana z Muzeum Yad Vashem w Jerozolimie, oddziały te były w tym czasie wcielone do sowieckiego systemu dowodzenia i kontroli.
W tymczasowym raporcie z października 2002 roku, Instytut Pamięci wyraził tą samą opinię, stwierdzając, że oddziały były pod bezpośrednią kontrolą centralnego partyzanckiego dowództwa w Moskwie. Mogłoby to wskazywać, że wyodrębnianie Żydów [jako sprawców i odpowiedzialnych za mord] nie jest prawdopodobne, gdyż byli oni częścią [sowieckiej] infrastruktury partyzanckiej.
Hochberg dodał jednak, że można zapewne mówić o możliwej "pół-autonomii", w której żydowskie oddziały musiały stać w jednej linii z komunistycznym przywództwem, ale zachowując przy tym pewien margines swobody w decydowaniu o ich uczestnictwie w specyficznych operacjach.
Instytut Pamięci prowadzi również inne śledztwo w sprawie zabójstw dokonanych we wiosce Naliboki, w maju 1943 roku.

COVERAGE BY *FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG* -- AUGUST 12, 2003 (LORENZ JÄGER, “OPFER ALS TÄTER: EIN STREIT UM JÜDISCHE PARTISANEN”), AS REPORTED BY THE CZECH PRESS AGENCY *NÁRODNÍ TISKOVÁ AGENTURA*

Frankfurter Allgemeine Zeitung
August 12, 2003

OPFER ALS TÄTER: EIN STREIT UM JÜDISCHE PARTISANEN

Lorenz Jäger

Der "Forward" gehört zu den interessantesten, weil unbefangensten jüdischen Publikationen aus den Vereinigten Staaten. In der aktuellen Ausgabe ...

Národní iskova Agentura

Oběti jako pachatelé
Spor o židovské partyzány

„Forward" patří k nejzajímavějším, protože nejnezaujatějším židovským publikacím ze Spojených států. V aktuálním vydání Marc Perelmann referuje o masakru na civilistech v polsko-litevsko-běloruském pohraničí, kterému před téměř šedesáti lety padli za oběť obyvatelé vesnice Koniuchy, dnes litevské Kaniuakai. Nyní polský "Instytut Pamięci Narodowej" (IPN, obdoba našeho ÚDV, pozn.) zaměstnává to, co již vyšetřoval v pogromu v Jedwabnem, masakrem - a otázkou, jakou roli přitom hráli židovští partyzáni. Šetření narazilo na „Polsko-kanadský kongres", který již po léta tlačí na objasnění věci. Údaje o počtu obětí kolísají mezi třemi sty a několika tucty.
Podle údajů, které byly předloženy Instytutu Pamięci Narodowej, chopilo se tehdy obyvatelstvo vesnice proti sovětským partyzánům sebeobrany, bálo se z jejich strany drancování. Tak došlo v časných ranních hodinách 29. ledna 1944 k útoku na vesnici. Následkem zpráv několika očitých svědků prý mezi partyzány byli četní bojovníci "židovské národnosti", skoro polovina asi sto dvaceti ozbrojenců. Sovětské armádní dokumenty incident zmiňují, aniž by udali další údaje, zdůrazňují mezitím, že sebeobrana vesnice

partizánskou činnost citelně narušila. Židovské partyzánské jednotky byly pod velením Abba Kovnera (pozn. zřejmě pseudonym, česky to znamená „Otec Kownacký, dle města s polským názvem Kowno, litevsky Kaunas, druhé největší město Litvy) , který bojoval již ve Wilně (litevsky Vilnus, hlavní město Litvy) proti vražedným akcím německých pohotovostních oddílů a později se stal v Izraeli oslavovaným básníkem a poslancem Knessetu.
Méně známými jsou jeho plány na odplatu Německu, kterou chtěl provést po válce. Za každého zavražděného Žida měl zemřít jeden Němec. Jeho skupina plánovala připravit o život otrávenou vodou šest milionů lidí. Vyhlédnuty pro to byly Hamburk a Norimberk. Čin měl Němcům ukázat, že - jak řekl Kovner později - „po Osvětimi nemůže být žádné zpět k normalitě". Židovské vedení v Palestině se pokoušelo Kovnera kontrolovat, jenže se mu to nedařilo, prozradilo jej patrně Britům, aby zabránilo nejhoršímu. Nyní k spornému případu dospělo šetření polského IPN: Kanadsko-polské skupině se vyčítá, že mlčí o proněmeckém chování obyvatelstva vesnice a že přehání počet obětí.
„Forwardu" se podařilo dotázat Dova Levina z Hebrejské university y Jeruzalémě, který tehdy k partyzánské skupině „Smrt okupantům" patřil. Prohlásil, že prý „událost" Koniuchy byla, ale k dalším údajům nebyl ochoten. Šetření, jak se domnívá „Forward", se mohlo koncentrovat na otázku, jaký měly židovské partyzánské jednotky stupeň samostatnosti. Dosud se vychází z řetězce rozkazů, který vede na centrální velení v Moskvě, tak že zvýraznění židovských pachatelů válečných zločinů bylo pominuto. Ovšem historik Severin Hochberg z United States Holocaust Research Institute (Ústav USA pro výzkum holocaustu) považuje pro rozhodující hledání u židovských partyzánů za myslitelnou „poloautonomii". Další masakr z května 1943 ve vsi Naliboki je toho času právě v šetření.

COMMENTARY ON *FORWARD* ARTICLE

GAZETA (Toronto)
22-24 sierpnia 2003

Andrzej Kumor

Nie pasuje do ich bajki

Nożyce się odezwały. Nowojorski tygodnik "Forward" (wychodzi od 1897 roku w jidysz) z troską w głosie pisze 8 sierpnia o śledztwie, jakie w sprawie masakry polskiej ludności polskiej wsi Koniuchy (dziś na Litwie) prowadzi na wniosek Kongresu Polonii Kanadyjskiej polski Instytut Pamięci Narodowej. Przypomnijmy, że sowiecko-żydowska banda partyzantów spacyfikowała Koniuchy "dla przykładu" za opór miejscowych przy oddawaniu inwentarza i innych dóbr. Obszerną dokumentację tej zbrodni (w formacie pdf) znaleźć można na stronach internetowych KPK, pod adresem: http://www.kpk.org/english/toronto/koniuchy.pdf.
"Forward", piórem Marca Perelmana, niepokoi się, że próba dochodzenia prawdy o tym, co stało się w Koniuchach i wskazania winnych mordu jest "motywowana politycznie". Perelman cytuje jednego z żydowskich partyzantów sowieckich, Dova Levina, dziś profesora historii Uniwersytetu Hebrajskiego: "Kongresowi Polonii Kanadyjskiej jest wygodnie zajmować się tą sprawą, zamiast wyjaśniać pogromy, jakich Polacy dopuszczali się na Żydach podczas i po wojnie"... Zatem, można tylko "w jedną stronę", w drugą "nie nada".
Zarzuca się też stronie polskiej zawyżenie liczby ofiar, co jest o tyle śmieszne, że liczbę tę zawyżają sami ówcześni sprawcy, chełpiąc się we wspomnieniach "sprawnie przeprowadzoną akcją". Z tekstu "Forwarda" wynika, że samo wskazanie na żydowskie pochodzenie sprawców mordu zakrawa na antysemityzm, tymczasem - znów o ironio - to właśnie sami Żydzi chwalą się "zasługami". Okazuje się też, że wymordowani mieszkańcy wioski mieli... "pronazistowskie nastawienie".
W czym jest problem? A w tym, że wskazanie na mord w Koniuchach (jeden z wielu dokonany przez bandy) podważa rozpropagowany mit przebiegu II wojny światowej. W mitologii tej Polakom przypisano rolę współsprawców, zaś Żydzi wpisali się w rolę ofiar. Gdy role te się odwracały - nadworni historycy mają problem. Problem, który najłatwiej po prostu zakrzyczeć słowami: "antysemici, szowiniści, faszyści!".

---

(18) EXCERPTS FROM THE WARSAW WEEKLY *MYŚL POLSKA* – JANUARY 20–27, 1997, AND THE BYDGOSZCZ QUARTERLY *WILEŃSKIE ROZMAITOŚCI*

Myśl Polska
Nr 29-30 (1305-1306), 20-27 lipca 1997

Wiktor Noskowski

Czy Yaffa Eliach przeprosi Polaków?

Gremialnie natomiast Żydzi zasilali otriady sowieckie w podwileńskiej Puszczy Rudnickiej, skupione wokół podziemnego komitetu Komunistycznej Partii Litwy, reprezentowanego przez sekretarza Antanasa Snieczkusa.

Zgrupowanie to niezbyt liczne, nie prowadziło, jak zresztą wszystkie oddziały komunistyczne na Kresach Wschodnich, walki z Niemcami, koncentrując się na rozpracowywaniu ogniw niesowieckiej na tym terenie konspiracji (polskiej, litewskiej, białoruskiej). Dlatego przez nikogo nie trwożone biwakowało niczym na pikniku u wrót samego Wilna mając obozowisko z szałasów i ziemianek w międzyrzeczach Solczy, Wysińczy, Mereczanki i pobliskich jezior leśnych. […]

Biwakowanie w spokojnym obozowisku leśnym nie oznaczało zupełnej bezczynności. Wyprawy rekwizycyjne po żywność należały do czynności najważniejszych, niemal codziennych, w których udział i aktywność Żydów była nie do prześcignięcia. Okoliczne wsie uwolnione przez AK od obecności Niemców dzięki akcjom zbrojnym na stützpunkty w Koleśnikach, Olkienikach, Raduniu, Ejszyszkach, Rakliszkach, Horodnie, Bastunach, Dworzyszczu, Żemłosławiu, Werenowie, Bieniakoniach, stanęły otworem dla niemiłosiernie grabieżczych oddziałów partyzantki sowiecko-żydowskiej. Zabierano nie tylko żywność, lecz także ubranie, obuwie, pościel, wozy, bydło, które od czasu uboju wypasano na nadrzecznych łąkach.

Mieszkańcy ograbionych ze wszystkiego wsi często opuszczali swe gospodarstwa szukając miejsca w osiedlach bardziej oddalonych od puszczy. Bezludne, niszczejące, niczym skanseny wsie okraczały puszczę dokoła.

Zrozpaczeni, nękani grabieżą i rozbojem mieszkańcy większych wsi porwali za broń, by odstraszać nocnych rabusiów. Nie zdołali sie obronić, a co niektórych spotkała krwawa riposta ze strony partyzantki sowiecko-żydowskiej. W styczniu 1944 r. została zaatakowana i doszczętnie spalona duża wieś Koniuchy gminy ejszyskiej. Do uciekających z płonących domów chłopów, strzelano bez skrupułów. Dwie Żydówki-partyzantki dopadły niemowlaka przy zastrzelonej matce i wrzuciły go do płonącej chaty. […]

Z jeszcze większą perfidią zemszczono się za próbę samoobrony na mieszkańcach wsi Pirciupie. Tym razem, aby odwrócić od siebie poszlakę udziału w zbrodniczym szaleństwie sprowokowali do niego Niemców. Na szosie, naprzeciw wsi, ostrzelali z lasu przejeżdżający samochód i zabili jadących w nim dwóch Niemców. Reakcja okupantów była natychmiastowa: wszystkich mieszkańców spędzono do stodół i wieś podpalono. Zginęło wówczas 117 mieszkańców wsi.

Wileńskie Rozmaitości
(2001)

Wiktor Noskowski

Koniuchy—stygmat męczeństwa

Nocą 29 na 30 stycznia 1944 roku wataha ogarniętych zbójeckim szałem partyzantów sowiecko-żydowskich napadła na uśpioną, bezbronną, polską wieś Koniuchy, położoną na południowym obrzeżu podwileńskiej puszczy zwanej Rudnicką, nad rzeką Solczą, przy trakcie z Ejszyszek do Solecznik (obecnie terytorium Litwy).

W płomieniach podpalonych pociskami zapalającymi chłopskich gospodarstw poniosło śmierć męczeńską w ogniu bądź od kul rozpasanych zabijaków około 100 mieszkańców wsi w tym kobiet, starców, dzieci. Nie oszczędzono także zwierząt: koni, krów, świń, owiec, kur, psów, kotów.

O tej zbrodni, tak jak wielu podobnych podłościach dokonywanych pod symboliką sowiecką, nie wolno było głośno mówić, za to w ludzkiej pamięci pozostanie na zawsze jako stygmat męczeństwa.

Jak dalece niebezpieczne byłoby mówienie o tej zbrodni jeszcze przed trzydziestu laty świadczy fakt, że Stanisław Truszkowski, autor wydanej w roku 1968 książki “Partyzanckie wspomnienia” zdobył się zaledwie na całkowicie odbrutalizowaną wzmiankę o tej masakrze. Napisał wówczas: “pomiędzy mieszkańcami Koniuch a jakimś oddziałem partyzantki radzieckiej w Puszczy Rudnickiej powstał konflikt”. Wszystkim jednak wiadomym było jaki przerażający dramat ludzki przysłaniało to jedno słowo—konflikt.

Kroniki sowieckie spalenie wioski i wymordowanie wszystkich jej mieszkańców kłamliwie zwaliły na partyzantów polskich, czyli na Armię Krajową. Te drańskie inwektywy nawet nieprzychylni Armii Krajowej autorzy litewscy w wydanej w Wilnie w roku 1999 książce “Armija Krajova Lieutuvoje” potraktowali jako kłamstwo.

Po z górą czterdziestu latach milczenia nad tą zbrodnią nadeszła zza oceanu relacja i to z pirwszej ręki. Odezwali się autentyczni mordercy, jednak wcale nie głosem pokutników gotowych do ekspiacji, tylko głosem ohydnej fascynacji mordem, głosem pogardy dla ofiar tej potwórnej masakry.

Chaim Lazar w wydanej w Nowym Jorku w roku 1985 książce “Destruction and Resistance” napisał: “od pewnego czasu dowiedziano się, że wieś Koniuch przekształciły się w siedlisko złowrogich band. Jej niegodziwi mieszkańcy rozprowadzali wśród okolicznej ludności uzyskiwaną od Niemców broń, nawoływali do walki z partyzantami. Wieś była otoczona umocnieniami w postaci rowów strzeleckich, przed każdym domem znajdowało się stanowisko ogniowe. Po obu jej stronach zbudowano wyżki obserwacyjne.

Dlatego zostało postanowione przeprowadzić akcję zastraszenia nieprzechylnych partyzantom wieśniaków. Na ofiarę wybrano właśnie Koniuchy.

Pewnego wieczoru 120 najdzielniejszych partyzantów, uzbrojonych w najlepszą broń, wśród których było 50 Żydów pod dowództwem Yakowa Prennera, okrążyło wieś. Idącym do akcji rozkazano nie zostawiać przy życiu żadnego z mieszkańców, a zabudowania razem z inwentarzem spalić.

O świcie przy użyciu pochodni (nie pochodni, tylko pociskami zapalającymi—W.N.) Podpalono wieś. Płonące budynki zadudniły hukiem eksplozji (nie eksplozji, tylko Łamiącej się więźby—W.N.).

Półnadzy ludzie skakali przez okna próbując uciekać, ale nikt nie wymknął się z okrążenia. Niektórzy skakali wprost do rzeki, ale ich też zastrzelono. Akcja trwała krótko: zlikwidowano 60 domów, z 300 mieszkańców wsi nikt się nie uratował”.

To, posunięte do absurdu hieratyzowanie się rzekomą walecznością, miarą której są zmyślenia o rzekomym wyekwipowaniu w broń przez Niemców, nawet ufortyfikowaniu

wsi, na którą napadli, jest obrzydliwie śmieszną farsą odsłaniającą ich własną nicość człowieczą.

Jak zatem wytłumaczyć dlaczego—jak twierdzi—tak ciężko uzbrojeni wieśniacy dali się w pień wymordować. Dlaczego nie porwali za rzekomo posiadaną broń, nie zesli do rzekomych umocnień obronnych I nie próbowali odeprzeć napastników, tylko “skakali przez okna próbując uciekać”? Jakaż to znów chwała dla “najdzielniejszych partyzantów” z Puszczy Rudnickiej, wyznacznikiem której było strzelanie do uciekających przed nimi bezbronnych, sterroryzowanych I ograbionych wieśniaków?

W całej tej sprawie nie tylko makabryczność czynu, lecz także fakt, że w mordzie uczestniczyli Żydzi obywatele polscy—czy zwący się inaczej—sąsiedzi, z którymi przecież byliśmy w wielkiej bliskości w cierpieniu, a którzy poszli na stronę najeźdźcy sowieckiego. Nie potrafili wyzbyć się swej usłużnej nikczemności, z jaką już w roku 1939 wżenili się w sowiecką tyranię.

Koniuchy nie były jedyną straconą na stosie osadą. W odległych o kilkanaście kilometrów od Koniuch Niewoniańcach spalono kilka gospodarstw i zamordowano 8 mieszkańców. Pod Werenowem podpalono wieś Bojary i kilka osób zastrzelono.

Wszystkie usytuowane blisko puszczy osiedla narażone były na ustawiczne grabieżcze naloty. Zwący się partyzantami Żydzi wespół z sowieckimi bojcami buszowali nocami po wsiach niosąc postrach, terror i spusztoszenie. Niektóre z większych wiosek, w tej liczbie i Koniuchy, podejmowały próby pozorowania obrony polegające na każdonocnym czuwaniu paru osób, zdaniem których było odstraszenie kilkoma wystrzałami w razie usłyszenia idących tłumnie ludzi czy zaprzęgów. “Zbrojna” czata, która Żydzi wyczuli w Koniuchach, rozporządzała trzema karabinami podebranymi po uciekających przed Niemcami czerwonoarmistach, z których jeden miał strzaskaną kolbę, mogła skutkować blefem, a nie zdolnościądo samoobrony.

Mieszkańcy małych wiosek ogołoceni ze wszystkiego, pozostający bez środków do życia i możliwości dalszego gospodarowania na swojej ziemi, pozbawieni inwentarza, ziarna siewnego opuszcali swe domostwa szukając możliwości przetrwania w odleglejszych miejscowościach podejmując się pracy najemnej. Wisną 1944 roku miałem okazję zobaczyć Popiszki, jedną z takich doszczętnie złupionych i opuszczonych wsi. Puste, niczym skansenowskie chaty szczerzyły się powybijanymi oknami, dziurami po wydartych z pieców płytach żeliwnych, porozwieranymi drzwiami, Na opuszczonych poletkach, w pełnej ze sobą zgodnie karmiły się nieuprawianą glebą łopiany, osty, lebiody.

Ewokacje herosów żydowskich zawarte w książce Chaima Lazara wypada uzupełnić relacjami ocalałych od ognia wieśniaków, bo nie jest prawdą, że “nikt się nie uratował”. Ponad połowa z 250 mieszkańców uniknęła śmierci, udało się uciec z płonącej wsi. Jeden z nich to młodzian o nieustalonym nazwisku, który znalazł na krótko schronienie w partyzanckim oddziale AK. W latach sześćdziesiątych spotkałem w kołchozie w Butrymańcach ocalałego Władysława Woronisa. Był wystraszony, nieufny, bał się opowiadać o tym koszmarnym stosie. Do Polski natomiast wydostał się Józef Bondalewicz (mieszkał w Jeleniej Górze), który wyznał: “Ze snu wybudziła nas strzelanina i łuna pożaru w oknach. Było jasno jak w dzień, dookoła roiło się od partyzantów, którzy strzelali do każdego, kto wydostawał się z domu. Szum ognia i trzaski rozpadających się budynków przypomniał burzę z piorunami. Z różnych stron słychać było rozpaczliwe jęki palących się w domach ludzi, ryk zwierząt zamkniętych w chlewach.

Gdy wybiegłem ze swego domu zobaczyłem, jak z sąsiedniego domu Wójtkiewiczów wybiegła matka z niemowlęciem na rękach. Dwie kobiety—poznałem je po głosie, na pewno Żydówki, bo w oddziałach sowieckich kobiet nie było—zwaliły ją serią z automatu. Jedna z nich podbiegła do konającej, wyrwała dziecko i wrzuciła je do płonącej chaty. Przerażenie i niesamowity żar zmuszały każdego, kto wydostawał się z budynku, do niezwłocznej ucieczki. Bez tchu dopadłem do przyjaznych zarośli, skąd przedostałem się do wsi Kuże. Byłem uratowany.”

W pamięci ludzkiej zapisały się opowiadania naocznych obserwatorów nocnego pożaru, uczestników późniejszych uprzątań pogorzeliska, które można streścić następująco: w niedzielę 30 stycznia, kiedy napastnicy opuścili pogorzelisko, do Koniuch zjechali się ludzie z pobliskich miejscowości ciekawi tego, co się tej nocy stało. Nad pogorzeliskiem unosił się zapach spalenizny i pieczonego mięsa. Wszędzie tliły się niedopalone bierwiona, leżały zastygłe w boleściach okrwawione ciała poległych od kul albo nierozpoznawalne ludzkie kadłuby z odpalonymi kończynami, także wzdęte tusze zwierząt. Zidentyfikowane ciała kilkunastu zabitych zabrali krewni lub znajomi i pochowali na cmentarzach w Butrymańcach, Solecznikach, Bieniakoniach. Niedopalone szczątki 46 osób pochowano Na miejscowym cmentarzyku. Uczczono je dopiero w roku 1998 uroczystą egzekwią, kiedy do wolnej Litwy na groby swych rodziców i sąsiadów mógł przyjechać ocalały Leon Tubin mieszkający stale z bratem Edwardem w Kanadzie.

W miasteczku Bieniakonie na Białorusi mieszka najmłodsza z ocalałych 16-letnia wówczas Antonina Bobinówna, po mężu Ułanowska, która z bratem Marianem i siostrą Janiną wydostały się z płonącego domu. Spłonęli jej rodzice Józef i Wiktoria Bobinowie Z najmłodzym dzieckiem, pięcioletnią Jadzią.

Bolesną pamięć o Koniuchach przywołuje dziś przydrożny słup z tabliczką, po litewsku— “Kaniūkai”.

---

(19)INVESTIGATION REPORT OF THE INSTITUTE OF NATIONAL REMEMBRANCE – APRIL 23, 2001; REPORT IN *BIULETYN INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ*, NO. 7 (AUGUST 2001)

<http://www.ipn.gov.pl/aktual_sledztwa.html>

Komunikat w sprawie wybranych śledztw prowadzonych przez Oddziałowe Komisje Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
23 IV 2001

Informacja o postanowieniach o przedstawieniu zarzutów wydanych przez prokuratorów Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi

Informacja o śledztwie w sprawie zabójstwa, w styczniu 1944 r. przez partyzantów sowieckich, obywateli polskich mieszkańców wsi Koniuchy bm. Bieniakonie pow. Lidy woj. Nowogródzkie

W dniu 27 lutego 2001 r. do Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi, za pośrednictwem Głównej Komisji, wpłynęło pismo Kongresu Polonii Kanadyjskiej zawierające informację o zbrodni popełnionej przez partyzantów sowieckich w pierwszej połowie 1944 r., na mieszkańcach Koniuchy bm. Bieniakonie pow. Lidy woj. Nowogródzkie. Jak wynika z treści pisma partyzanci sowieccy mieli zaatakować wieś i zabić 300-tu jej mieszkańców.
Uznając, iż zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia zbrodni komunistycznej będącej jednocześnie zbrodnią przeciwko ludzkości, której karalność nie ulega przedawnieniu, w sprawie tej w dniu 8 marca 2001 r. wszczęto śledztwo.
Jak wynika z dotychczasowych ustaleń wieś Koniuchy położona była na skraju Puszczy Rudnickiej, w której swoje bazy posiadały liczne oddziały partyzantów sowieckich. Członkowie tych oddziałów dokonywali częstych napadów na okoliczne wsie i kolonie, w tym i na Koniuchy. Celem napadów był zabór mienia miejscowej ludności, głównie ubrań, butów, bydła, zapasów mąki. W czasie napadów stosowano przemoc wobec właścicieli rabowanego mienia. Mieszkańcy Koniuch zorganizowali samoobronę. Miejscowi chłopi pilnowali wsi, uniemożliwiając tym samym dalsze grabieże. Z tego powodu, najprawdopodobniej w dniu 29 stycznia 1944 r. (choć padają również daty kwiecień - maj 1944 r.) grupa partyzantów sowieckich z Puszczy Rudnickiej nocą okrążyła wieś. Nad ranem przy użyciu pocisków zapalających niszczono zabudowania wiejskie i rozstrzeliwano wybiegających z niej mieszkańców -

mężczyzn, kobiet i dzieci. Łącznie spłonęło większość domów (co najmniej 60). Zabito co najmniej 45 osób (liczba 300-tu ofiar wydaje się być zawyżona), część mieszkańców została ranna. Ci, którzy ocaleli uciekli do pobliskich wsi.
Stacjonujący w Puszczy Rudnickiej partyzanci sowieccy podlegali Centralnemu Sztabowi Ruchu Partyzanckiemu w Moskwie. Napadu dokonała grupa ok. 100 - 120-tu partyzantów pochodzących z różnych oddziałów. Wśród nich byli m. in. partyzanci narodowości żydowskiej. Niektórzy z nich w okresie powojennym opublikowali wspomnienia, relacje z walk partyzanckich w Puszczy Rudnickiej, stąd znane są nazwiska niektórych sprawców zbrodni w Koniuchach.
Obecnie poszukiwani są żyjący na terenie kraju świadkowie zbrodni, członkowie rodzin ofiar.

Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej, nr 7 (August 2001)

Anna Gałkiewicz, prokurator OKŚZpNP Łódź
INFORMACJA O ŚLEDZTWACH PROWADZONYCH W OKŚZpNP W ŁODZI
W SPRAWACH O ZBRODNIE POPEŁNIONE PRZEZ FUNKCJONARIUSZY
SOWIECKIEGO APARATU TERRORU

OKŚZpNP prowadzi również postępowania w sprawach o zbrodnie popełnione na terenie byłego woj. nowogródzkiego, a wśród nich takich, których sprawcami byli partyzanci radzieccy.

- Śledztwo (sygn. S 13/01/Zk) w sprawie zabójstwa przez partyzantów radzieckich w styczniu 1944 r. obywateli polskich, mieszkańców wsi Koniuchy, gm. Bieniakonie, pow. Lida, wszczęto 8 marca 2001 r., po zapoznaniu się z doniesieniem złożonym przez przedstawicieli Kongresu Polonii Kanadyjskiej. Jak wynika z dotychczasowych ustaleń, w nocy z 28 na 29 stycznia 1944 r. partyzanci radzieccy, pochodzący z kilku oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, okrążyli wieś. Nad ranem, przy użyciu pocisków zapalających, zniszczyli zabudowania wiejskie. Rozstrzeliwali wybiegających z domów mieszkańców wsi - mężczyzn, kobiety i dzieci. W efekcie spłonęła większość domów (co najmniej 60). Zabito około 40 osób, część mieszkańców została ranna. Ci, którzy ocaleli, uciekli do pobliskich wsi.

- Śledztwo (sygn. S 17/01/Zk) w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej na terenach powiatów Stołpce i Wołożyn. Postępowanie to obejmuje m.in. zabójstwa w nocy z 8 na 9 maja 1943 r. około 120 mieszkańców miasteczka Naliboki, pow. Stołpce; zabójstwa w maju 1943 r. w Kamieniu, gm. Iwieniec, pow. Wołożyn, żołnierzy AK; oraz rozstrzelania w grudniu 1943 r. 10 osób we wsi Derwno, pow. Stołpce.

---

(20)INVESTIGATION REPORTS OF THE INSTITUTE OF NATIONAL MEMORY ON THE MASSACRES IN KONIUCHY AND NALIBOKI

KONIUCHY

Oddziałowa Komisja w Łodzi

Informacja o stanie śledztwa w sprawie zabójstwa przez partyzantów sowieckich, w styczniu 1944 roku, mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida woj. nowogródzkie

Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie pacyfikacji w styczniu 1944 roku wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida woj. nowogródzkie.

Wieś Koniuchy położona była na skraju Puszczy Rudnickiej, w której swoje bazy posiadały liczne oddziały partyzantów sowieckich. Członkowie tych oddziałów dokonywali częstych napadów na

okoliczne wsie i kolonie, w tym i na Koniuchy. Celem napadów był zabór mienia miejscowej udności, głównie ubrań, butów, bydła, zapasów mąki. W czasie napadów stosowano przemoc wobec właścicieli rabowanego mienia. Mieszkańcy Koniuch zorganizowali samoobronę. Miejscowi chłopi pilnowali wsi, uniemożliwiając tym samym dalsze grabieże. Z tego powodu w nocy z 28 na 29 stycznia 1944 r. grupa partyzantów sowieckich z Puszczy Rudnickiej nocą okrążyła wieś. Nad ranem przy użyciu pocisków zapalających niszczono zabudowania wiejskie i rozstrzeliwano wybiegających z niej mieszkańców - mężczyzn, kobiety i dzieci. Łącznie spłonęła większość domów. Zabito od 36 do 50-ciu osób, część mieszkańców została ranna. Ci, którzy ocaleli uciekli do pobliskich wsi.

Stacjonujący w Puszczy Rudnickiej partyzanci sowieccy podlegali Centralnemu Sztabowi Ruchu Partyzanckiego w Moskwie. Napadu dokonała grupa ok. 100-120-tu partyzantów pochodzących z różnych oddziałów. Wśród nich była m. in. około 50-osobowa grupa partyzantów żydowskich. Doniesienie w sprawie popełnienia tej zbrodni złożył Kongres Polonii Kanadyjskiej. Postępowanie wszczęto w dniu 8 marca 2001 r.

W toku postępowania, m. in. w drodze komunikatów prasowych, kontaktów ze Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej ustalono nazwiska i adresy, a następnie przesłuchano 17-stu świadków. Są to żołnierze Armii Krajowej walczący w oddziałach stacjonujących w Puszczy Rudnickiej oraz członkowie rodzin ofiar zbrodni. Część z przesłuchanych świadków podała nazwiska lub pseudonimy partyzantów radzieckich, miejsce stacjonowania tych oddziałów, ich liczebność, potwierdzając, iż najliczniejszą grupę stanowili partyzanci narodowości żydowskiej. Oddziały te potocznie nazywano Wisińczą (od usytuowania ich baz pomiędzy wsią Wisińcza, a jeziorem Kiernowo). Jeden ze świadków był w Koniuchach w dniu 2 lutego 1944 r., a więc kilka dni po napadzie. Zeznał, iż widział popalone domy, rozpaczających ludzi, pozostawione dzieci. Z relacji osoby, która zdołała się ukryć w czasie napadu, słyszał, iż wieś podpalono z obu stron, a potem strzelano do uciekających ludzi. Atak nastąpił po dłuższej obserwacji, kiedy samoobrona zeszła ze swych stanowisk. Mieszkańcy Koniuch opowiadając o sprawcach napadu używali zamiennie określeń Żydzi i "Ruscy". Z zeznań świadków wynika, iż część ofiar, zwłaszcza osoby stare i schorowane, zginęła spalona we własnych domach. Natomiast do części mieszkańców, którzy starali się uciekać strzelano. W taki sposób zginęły osoby z rodziny P. Zwłoki małżonków Stanisława i Katarzyny P. odnaleziono zwęglone w domu. Ciało ich córki Genowefy P. ze śladami kul i przypalonymi stopami leżało na podwórzu.

Do akt załączono uwierzytelnioną kopię tajnego meldunku sytuacyjnego, sporządzonego przez Oddział Operacyjny dowódcy Wehrmachtu - Ostland w dniu 5.02.1944 r. w Rydze. Z treści meldunku wynika, iż w Koniuchach pojawiła się "średniej wielkości banda Żydów i Rosjan"..."zastrzelono 36 mieszkańców, 14 rannych. Miejscowość w przeważającej części została obrócona w perzynę".

Aktualnie historycy z Wydziału Ekspertyz i Opracowań Głównej Komisji poszukują dokumentów na temat tej zbrodni, sporządzonych przez partyzantów radzieckich, oraz danych dotyczących składu osobowego oddziałów radzieckich stacjonujących w Puszczy Rudnickiej. Trwają również poszukiwania byłych żołnierzy Armii Krajowej z Oddziału Dywersyjnego "Frycza". Jak bowiem ustalono część mężczyzn, którzy przeżyli masakrę w Koniuchach walczyła później w tym Oddziale.

Ustalane są adresy kolejnych świadków, których bliscy zginęli w Koniuchach. Opracowywane są odezwy o pomoc prawną nie tylko na Litwę i Białoruś, ale również m. in. do Kanady.

01.03.02

TRANSLATION

Regional Commission in Łódź

Information about the current state of the investigation into the January 1944
murder by Soviet partisans of the inhabitants of the village of Koniuchy, township

of Bieniakonie, county of Lida, Nowogródek province.

The village of Koniuchy was located at the edge of the Rudniki Forest where numerous Soviet partisan groups had their bases. Members of these groups frequently carried out raids on the nearby villages and settlements including Koniuchy. The purpose of those raids was to rob the local population of their property, mostly clothing, footwear, cattle and stores of flour. In the course of the raids, violence was commonly used against the rightful owners of those possessions. The inhabitants of Koniuchy organized self-defence. Local peasants guarded the village in order to prevent further robberies. For this reason, on the night of 28/29 January 1944, a group of Soviet partisans from the Rudniki Forest surrounded the village. In the early morning, they used incendiary bullets to set the buildings on fire. The escaping inhabitants – men, women and children – were shot down. Most of the village was destroyed. Between 36 and 50 inhabitants were killed on the spot, others were wounded. The survivors escaped to nearby villages. The Rudniki Forest partisans were under the command of the Central Staff of the Partisan Movement in Moscow. The massacre at Koniuchy was committed by a group of around 100-120 partisans from various units, including a Jewish partisan unit about 50 people strong.

This crime was reported [to the Institute] by the Canadian Polish Congress. The investigation was opened on March 8, 2001.

During the course of the investigation, through, among other means, press announcements and contacts with the World Association of the Home Army Soldiers, names and addresses were established and 17 witnesses were questioned. Included in this group were former members of the Home Army units stationed in the Rudniki Forest and the relatives of the victims. Some witnesses supplied the names or pseudonyms of Soviet partisans, the locations of their units and their numerical strengths; they also confirmed that the largest group consisted of Jewish partisans. The partisan units in question were commonly called "Wisińcza" because their bases were located between the village by that name and Lake Kiernowo. One of the witnesses was in Koniuchy on February 2, 1944, just a few days after the attack. He testified that he had seen burned-down homes, people driven to despair, and abandoned children. A survivor who managed to hide during the massacre told him that the village had been set on fire from opposite ends, then the escaping inhabitants had been shot at. The attack took place after a lengthy period of surveillance, after members of the self-defence left their posts and went home. The inhabitants of Koniuchy, in their accounts of the perpetrators, used interchangeably the terms "Jews" and "Russians". It appears from the depositions that some of the victims, especially the old and infirm, were burned to death in their homes. Those who tried to escape were fired at. This was the way in which the members of the P. family died. The bodies of Stanisław and Katarzyna P. (husband and wife) were found at their home charred. The body of their daughter Genowefa P., pierced by bullet wounds and with her feet partly burned, was lying in the backyard.

The investigation records also contain a certified copy of a secret field report prepared by the Operational Division of the Wehrmacht Command Ostland in Riga on February 5, 1944. The report states that in Koniuchy there appeared "a medium-sized band of Jews and Russians … 36 inhabitants were killed, 14 wounded. The village was for the most part destroyed." At present, historians from the Expert Evidence and Documentation Section of the Main Commission are searching for documents regarding this crime prepared by Soviet partisans, as well as for information about the personnel list of the Soviet units stationed in the Rudniki Forest. A search is also under way for Home Army veterans from the diversionary unit "Frycz", which some of the male survivors of the Koniuchy massacre later joined. Addresses of additional witnesses whose relatives died in Koniuchy are being established, and appeals for legal assistance are being formulated and sent out not only to Lithuania and Belarus, but also to Canada, among other places.

March 1, 2002

NALIBOKI

Oddziałowa Komisja w Łodzi

Informacja o stanie śledztwa w sprawie zabójstwa w maju 1943 roku mieszkańców miasteczka Naliboki pow. Stołpce woj. nowogródzkie

Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej na terenie pow. Stołpce i Wołożyn, woj. nowogródzkie.

Śledztwo w tej sprawie podjęto w dniu 20 marca 2001 roku. Postępowaniem objętych jest szereg zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich w latach 1942-1944. Jeden z głównych wątków śledztwa dotyczy napadu na miasteczko Naliboki pow. Stołpce.

Naliboki do września 1939 r. zamieszkane były głównie przez ludność polską i żydowską. Począwszy od 1942 r. na Naliboki zaczęły napadać bandy, ukrywające się w okolicznych lasach. Działalność tych band miała charakter wyłącznie rabunkowy. W celu obrony miejscowej ludności w Nalibokach powstał, składający się z Polaków, oddział "samoobrony". Wiosną 1943 r. dowódcy partyzantów radzieckich, stacjonujących w Puszczy Nalibockiej, zapragnęli podporządkować sobie "samoobronę" z Naliboków. Polacy nie wyrazili na to zgody. Doszło jednak do spotkania w trakcie którego zawarto porozumienie na mocy, którego partyzanci sowieccy i członkowie polskiej "samoobrony" nie mieli napadać wzajemnie na siebie. Miasteczko Naliboki i pobliskie osady miały stanowić domenę Polaków z "samoobrony". Pomimo tego w nocy z 8 na 9 maja 1943 r. partyzanci z kilku Oddziałów Brygady Stalina zaatakowali Naliboki. Zatrzymywali głównie mężczyzn i po wyprowadzeniu ich z domów rozstrzeliwali. Łącznie zginęło 120-129 osób. Plądrowano wszystkie domy zabierając z nich żywność i wartościowe przedmioty. Spalono część domów oraz m. in. miejscowy kościół i tartak.

Do chwili obecnej, w toku śledztwa, przesłuchano 24 świadków, w większości osób, w chwili zbrodni, zamieszkałych w Nalibokach lub pobliskich wioskach. Złożyli oni obszerne zeznania co do przebiegu wydarzeń będących przedmiotem postępowania. Część świadków wskazuje na konkretne nazwiska atakujących, zeznając, iż wśród nich znajdowali się również byli mieszkańcy Naliboków narodowości żydowskiej. Świadkowie podają również nazwiska rosyjskich partyzantów.

Przeprowadzono oględziny akt sprawy przeciwko dowódcy samoobrony w Nalibokach, przeprowadzonej w 1951 r. przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Warszawie. W toku postępowania uzyskano kserokopię szyfrogramu Brygady Stalina z dnia 11 maja 1943 roku do Ponamarienki i Kalinina. Szyfrogram ten zawiera meldunek o przeprowadzeniu ataku na Naliboki. Aktualnie ustalane są nazwiska i adresy kolejnych osób posiadających wiedzę na temat zbrodni. Weryfikowane są również listy ofiar przedstawione przez trzech świadków.

01.03.02

TRANSLATION

Regional Commission in Łódź

Information about the current state of the investigation into the murder of the inhabitants of the town of Naliboki, county of Stołpce, Nowogródek province, in May 1943.

The Regional Commission for the Prosecution of Crimes Against the Polish Nation in Łódź is conducting an investigation into the crimes committed by Soviet partisans on the soldiers of the Home Army and civilian population in the Stołpce and Wołożyn counties in the Nowogródek province.

This investigation was opened on March 20, 2001, and it covers a series of crimes committed by Soviet partisans in the period 1942–1944. One of the main threads of the investigation concerns the attack on the town of Naliboki, county of Stołpce.

Until September 1939, Naliboki was inhabited mostly by Poles and Jews. From 1942 on, various bands, which hid in the surrounding forests, started raiding Naliboki. The activities of those bands had exclusively criminal aims, i.e., robbery. In order to protect the local inhabitants, a group of Poles in Naliboki organized a self-defence unit. In the spring of 1943 the commanders of the Soviet partisans stationed in the Naliboki forest tried to subordinate this unit but the Poles refused. During a subsequent meeting an agreement was reached, whereby the Poles and the Soviets were not to attack each other, and the town of Naliboki with its surrounding settlements was to become the home territory of the Polish self-defense.
In spite of this, during the night of May 8/9, 1943, partisans from several units of the Stalin Brigade attacked Naliboki. They seized mostly men, whom they shot after taking them out of their homes. The total number of victims was 120-129 people. All of the houses were plundered, and food and valuables taken. Some buildings were burned down, including the church and the sawmill.

So far 24 witnesses have been questioned, most of them former inhabitants of Naliboki or nearby settlements who were present there during the attack. Their detailed testimonies about the course of events under investigation mention the names of some of the perpetrators, several of whom have been identified as former Jewish residents of Naliboki. The witnesses also mention the names of Soviet partisans. A review of the case brought against the leader of the Polish self-defense unit in Naliboki before the District Military Court in Warsaw in 1951 has also been undertaken. During those proceedings a copy of the cryptogram sent by the Stalin Brigade to Ponamarenko and Kalinin on May 11, 1943, had been obtained. The cryptogram in question contains a report about the attack on Naliboki. At present the names and addresses of additional persons having knowledge of these events are being sought and the lists of victims submitted by three witnesses are being verified.

KONIUCHY

Oddziałowa Komisja w Łodzi

Śledztwo w sprawie zabójstwa przez partyzantów sowieckich, w styczniu 1944 roku, mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida woj. nowogródzkie

Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie pacyfikacji w styczniu 1944 roku wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida woj. nowogródzkie.

Wieś Koniuchy położona była na skraju Puszczy Rudnickiej, w której swoje bazy posiadały liczne oddziały partyzantów sowieckich. Członkowie tych oddziałów dokonywali częstych napadów na okoliczne wsie i kolonie, w tym i na Koniuchy. Celem napadów był zabór mienia miejscowej ludności, głównie ubrań, butów, bydła, zapasów mąki. W czasie napadów stosowano przemoc wobec właścicieli rabowanego mienia. Mieszkańcy Koniuch zorganizowali samoobronę. Miejscowi chłopi pilnowali wsi, uniemożliwiając tym samym dalsze grabieże. Z tego powodu w nocy z 28 na 29 stycznia 1944 r. grupa partyzantów sowieckich z Puszczy Rudnickiej nocą okrążyła wieś. Nad ranem przy użyciu pocisków zapalających niszczono zabudowania wiejskie i rozstrzeliwano wybiegających z niej mieszkańców - mężczyzn, kobiety i dzieci. Łącznie spłonęła większość domów. Zabito od 36 do 50-ciu osób, część mieszkańców została ranna. Ci, którzy ocaleli uciekli do pobliskich wsi. Stacjonujący w Puszczy Rudnickiej partyzanci sowieccy podlegali Centralnemu Sztabowi Ruchu Partyzanckiego w Moskwie. Napadu dokonała grupa ok. 100-120-tu partyzantów pochodzących z różnych oddziałów. Wśród nich była m. in. około 50-osobowa grupa partyzantów żydowskich.

Doniesienie w sprawie popełnienia tej zbrodni złożył Kongres Polonii Kanadyjskiej. Postępowanie wszczęto w dniu 8 marca 2001 r.

W toku postępowania, m. in. w drodze komunikatów prasowych, kontaktów ze Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej ustalono nazwiska i adresy, a następnie przesłuchano 17-stu świadków. Są to żołnierze Armii Krajowej walczący w oddziałach stacjonujących w Puszczy Rudnickiej oraz członkowie rodzin ofiar zbrodni. Część z przesłuchanych świadków podała nazwiska lub pseudonimy partyzantów radzieckich, miejsce stacjonowania tych oddziałów, ich liczebność, potwierdzając, iż najliczniejszą grupę stanowili partyzanci narodowości żydowskiej. Oddziały te potocznie nazywano Wisińczą (od usytuowania ich baz pomiędzy wsią Wisińcza, a jeziorem Kiernowo). Jeden ze świadków był w Koniuchach w dniu 2 lutego 1944 r., a więc kilka dni po napadzie. Zeznał, iż widział popalone domy, rozpaczających ludzi, pozostawione dzieci. Z relacji osoby, która zdołała się ukryć w czasie napadu, słyszał, iż wieś podpalono z obu stron, a potem strzelano do uciekających ludzi. Atak nastąpił po dłuższej obserwacji, kiedy samoobrona zeszła ze swych stanowisk. Mieszkańcy Koniuch opowiadając o sprawcach napadu używali zamiennie określeń Żydzi i "Ruscy". . Z zeznań świadków wynika, iż część ofiar, zwłaszcza osoby stare i schorowane, zginęła spalona we własnych domach. Natomiast do części mieszkańców, którzy starali się uciekać strzelano. W taki sposób zginęły osoby z rodziny P. Zwłoki małżonków Stanisława i Katarzyny P. odnaleziono zwęglone w domu. Ciało ich córki Genowefy P. ze śladami kul i przypalonymi stopami leżało na podwórzu.

Do akt załączono uwierzytelnioną kopię tajnego meldunku sytuacyjnego, sporządzonego przez Oddział Operacyjny dowódcy Wehrmachtu - Ostland w dniu 5.02.1944 r. w Rydze. Z treści meldunku wynika, iż w Koniuchach pojawiła się "średniej wielkości banda Żydów i Rosjan"..."zastrzelono 36 mieszkańców, 14 rannych. Miejscowość w przeważającej części została obrócona w perzynę". Aktualnie historycy z Wydziału Ekspertyz i Opracowań Głównej Komisji poszukują dokumentów na temat tej zbrodni, sporządzonych przez partyzantów radzieckich, oraz danych dotyczących składu osobowego oddziałów radzieckich stacjonujących w Puszczy Rudnickiej. Trwają również poszukiwania byłych żołnierzy Armii Krajowej z Oddziału Dywersyjnego "Frycza". Jak bowiem ustalono część mężczyzn, którzy przeżyli masakrę w Koniuchach walczyła później w tym Oddziale. Ustalane są adresy kolejnych świadków, których bliscy zginęli w Koniuchach. Do Kanady, na Litwę i Białoruś skierowano wnioski o przesłuchanie w drodze pomocy prawnej świadków oraz odnalezienie dokumentacji archiwalnej związanej z przedmiotową sprawą.

05.09.02

TRANSLATION

Regional Commission in Łódź

Investigation in the matter of the murder by Soviet partisans in January 1944 of the inhabitants of the village of Koniuchy, township of Bieniakonie, county of Lida, Nowogród province.

The Łódź Regional Commission of the Commission for the Investigation of Crimes against the Polish Nation in the process of investigating the matter of the January 1944 pacification of the village of Koniuchy, county of Bieniakonie, county of Lida, Nowogród province.

The village of Koniuchy lay on the edge of the Rudniki Forest, wherein numerous units of Soviet partisans had their bases. The members of those units frequently carried out raids on nearby villages and settlements, among them Koniuchy. The purpose of the raids was taking possession of the property of the local population, primarily clothes, footwear, cattle, supplies of flower. In the course of the raids violence was used against the owners of the property being stolen. The inhabitants of Koniuchy organized a self-defence. The local peasants guarded the village, thereby preventing further robberies. For this reason on the night of January 28, 1944 a group of Soviet partisans from Rudniki Forest surrounded the village. In the early morning, employing incendiary munitions the village structures were being destroyed and the people running out of them shot – men, women and children. Concurrently fire destroyed the majority of the houses. About 36 to 50 individuals were killed, a portion of the inhabitants were wounded. Those who survived run away to neighboring villages.

The Soviet partisans stationed in Rudniki Forest were under the command of the Central Partisan Command in Moscow. The raid was carried out by ca. 100–120 partisans from various units. Among them there was, intra alia, a 50-person strong group of Jewish partisans.

The indictment in the matter of the perpetration of this crime was lodged by the Polish Canadian Congress. The investigation was begun on March 8, 2001.

In the course of the investigation, carried out intra alia via press releases, and contacts with the World Association of the Soldiers of the Home Army, names and addresses were established and subsequently 17 witnesses were deposed. These are soldiers of the Home Army who were stationed in the Rudniki Forest as well as members of the families of the victims. Some of the deposed witnesses gave the surnames or pseudonyms of Soviet partisans, the location where those units were stationed, their size, confirming that the most numerous group consisted of partisans of Jewish nationality. These units were called in common parlance, Wisińcza (from the location of their base between the village of Wisińcza and Lake Kiernowo). One of the witnesses was in Koniuchy on February 2, 1944, hence a few days after the raid. He testified that he saw burned-out houses, despairing individuals, abandoned children. From the statements of an individual who managed to hide during the raid, he learned that the village was set on fire from both ends and then they shot at the fleeing individuals. The attack took place after a lengthy observation, when the self-defense forces left their posts. The inhabitants of Koniuchy, in relating the details of the raid, used interchangeably the descriptors Jews and "Ruskies." From the testimony of the witnesses it transpires that a portion of the victims, particularly the elderly and the infirm, perished burned in their own homes. On the other hand, those inhabitants who sought to flee were shot. In this manner perished members of the family of P. The burnt bodies of Stansisław and Kararzyna P., husband and wife, were found in their house. The body of their daughter, Genowefa P. was found in the yard with burnt soles of her feet and evidence of bullet wounds.

To the records of the investigation was added an authenticated copy of a situational secret report prepared by Operational Division of the Wermacht Command Ostland prepared on February 5, 1944 in Riga. From the content of the report it transpires that there appeared in Koniuchy "a medium size group of Jews and Russians" ... "36 inhabitants were shot, 14 were wounded. The locality was turned into mostly charred ruins."

Currently, historians in the Expert and Documentation Section of the Main Commission are searching for documents created by the Soviet partisans regarding these crimes as well as for information regarding the composition of the personnel of the Soviet units stationed in Rudniki forest. Efforts are also continuing to locate soldiers of the Home Army who were members of the "Frycz" diversionary unit. Since it has been established that a portion of the men who survived the massacre in Koniuchy later fought in that unit. The addresses of other witnesses whose relatives perished in Koniuchy have been established. Requests have been made to Canada, Lithuania and Belarus for legal assistance in the deposition of the witnesses and discovery of archival documents relating to this subject matter.

September 5, 2002

NALIBOKI

Oddziałowa Komisja w Łodzi

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej na terenie powiatów Stołpce i Wołożyn

Postępowaniem objętych jest szereg zbrodni m. in.:

- zabójstwo w nocy z 8 na 9 maja 1943 r. około 120 mieszkańców miasteczka Naliboki pow. Stołpce,
- rozstrzelanie w grudniu 1943 r. 10 - ciu osób we wsi Derewno, pow. Stołpce,
- zabójstwo w maju 1943 r. w Kamieniu gm. Iwieniec, pow. Wołożyn 19-tu żołnierzy Armii Krajowej.

Najbardziej obszerny, zgromadzony dotychczas, materiał dowodowy dotyczy zbrodni w Nalibokach pow. Stołpce.

Miasteczko Naliboki pow. Stołpce woj. nowogródzkie do września 1939 r. zamieszkane było głównie przez ludność polską i żydowską. Począwszy od 1942 r. na Naliboki zaczęły napadać bandy rabunkowe rekrutujące się z rozbitych przez Niemców zdemoralizowanych oddziałów sowieckich, ukrywających się w okolicznych lasach. Działalność tych band miała charakter wyłącznie rabunkowy. W celu ochrony miejscowej ludności polskiej, w Nalibokach powstał, składający się z Polaków, oddział "samoobrony", którego dowódcą został Eugeniusz Klimowicz. Początkowo Polacy współpracowali ze, stacjonującymi w bazach położonych w Puszczy Nalibockiej, partyzantami sowieckimi dowodzonymi przez mjr Rafała Wasilewicza. Wspólnie zwalczali oni grasujące na tych terenach bandy rabunkowe, jak i Niemców. Wiosną 1943 r. doszło do dwóch spotkań Eugeniusza Klimowicza i Rafała Wasilewicza. Dowódcy sowieccy pragnęli podporządkować sobie "samoobronę" z Nalibok. Polacy nie wyrazili na to zgody. Zawarto jednak porozumienie na mocy którego partyzanci sowieccy i członkowie polskiej "samoobrony" mieli zaniechać wzajemnych napadów. Miasteczko Naliboki i pobliskie osady miały stanowić domenę Polaków z "samoobrony". Pomimo tego w nocy z 8 na 9 maja 1943 r., partyzanci sowieccy zaatakowali Naliboki. Zatrzymywali oni głównie mężczyzn i po wyprowadzeniu ich z domów rozstrzeliwali. Spalili również szereg zabudowań oraz miejscowy kościół. Łącznie zginęło ok. 120-128 mężczyzn oraz 3 kobiety. Przed opuszczeniem miasteczka partyzanci przeszukali domy, rabując dobytek mieszkańców.

Do chwili obecnej, w toku śledztwa, przesłuchano 24 świadków, w większości osób, w chwili zbrodni, zamieszkałych w Nalibokach lub pobliskich wioskach. Złożyli oni obszerne zeznania co do przebiegu wydarzeń będących przedmiotem postępowania. Część świadków wskazuje na konkretne nazwiska atakujących, zeznając, z wśród nich znajdowali się również byli mieszkańcy Naliboków narodowości żydowskiej. Świadkowie podają również nazwiska rosyjskich partyzantów. Przeprowadzono oględziny akt sprawy przeciwko dowódcy samoobrony w Nalibokach, przeprowadzonej w 1951 r. przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Warszawie. W toku postępowania uzyskano kserokopię szyfrogramu Brygady Stalina z dnia 11 maja 1943 roku do Ponamarienki i Kalinina. Szyfrogram ten zawiera meldunek o przeprowadzeniu ataku na Naliboki. Aktualnie ustalane są nazwiska i adresy kolejnych osób posiadających wiedzę na temat zbrodni. Weryfikowane są również listy ofiar przedstawione przez trzech świadków.

Niezależnie od powyższego, wyjaśniane są pozostałe wątki śledztwa, znacznie mniej udokumentowane od zbrodni w Nalibokach.

05.09.02

NALIBOKI and KONIUCHY

Anna Gałkiewicz
prokurator Oddziałowej KŚZpNP w Łodzi

Omówienie dotychczasowych ustaleń w śledztwach w sprawach o zbrodnie w Nalibokach i Koniuchach

Prokuratorzy Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzą śledztwa w sprawach o zbrodnie nazistowskie, komunistyczne i inne przestępstwa, stanowiące zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne popełnione nie tylko na obszarze centralnej Polski, ale również na terenie byłego woj. nowogródzkiego. W wypadku śledztw nazistowskich i komunistycznych popełnianych na terytorium centralnej Polski istnieje określona cezura czasowa, w okresie okupacji hitlerowskiej dochodziło do zbrodni nazistowskich, zaś zbrodni komunistycznych dopuszczano się począwszy od dnia wkroczenia na te tereny Armii Radzieckiej. Sytuacja wyglądała zupełnie odmiennie na terenach Kresów Wschodnich II RP, w tym

na obszarze b. woj. nowogródzkiego, gdzie w czasie okupacji hitlerowskiej, a zwłaszcza w 1943 r. i w pierwszej połowie 1944 r. na ludności tych ziem popełniano zarówno zbrodnie nazistowskie, jak i komunistyczne. Sytuacja mieszkańców woj. nowogródzkiego, szczególnie zaś wsi, osad i małych miasteczek była więc wyjątkowo trudna. Z jednej strony narażeni byli oni na represje okupanta hitlerowskiego (osadzano ich w hitlerowskich więzieniach i obozach, ginęli w pojedynczych i masowych egzekucjach, których sprawcami byli funkcjonariusze różnych formacji policji niemieckiej oraz kolaborujący z Niemcami funkcjonariusze policji białoruskiej) z drugiej zaś strony narażeni byli na ataki partyzantów radzieckich.
Podziemie radzieckie zaczęło powstawać na terenie woj. nowogródzkiego już w 1942 roku. Dowódcami poszczególnych oddziałów, w skład których wchodzili ukrywający się żołnierze Armii Radzieckiej, miejscowi Rosjanie i Białorusini, a także osoby narodowości żydowskiej – uciekinierzy z gett, byli oficerowie kierowani na te tereny z Moskwy. Partyzanci nie mieli oparcia wśród miejscowej ludności, siłą zabierali więc mieszkańcom poszczególnych wsi – żywność, odzież, konie. Tamtejszą ludność, wspierającą polskie podziemie, traktowano jak wrogów. W konsekwencji dochodziło do zabójstw pojedynczych osób, całych rodzin, rzeczywiście wspierających żołnierzy Armii Krajowej, czy też jedynie podejrzewanych o taką współpracę.
Do największych zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich doszło w Nalibokach i Koniuchach. W sprawie obu tych zbrodni Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi od marca 2001 r. dwa odrębne postępowania. Chronologicznie pierwsza zbrodnia miała miejsce w Nalibokach.
Miasteczko Naliboki, pow. Stołpce, przed wrześniem 1939 roku liczyło ok. 4.000 mieszkańców, wśród nich kilkaset osób narodowości żydowskiej, które po wkroczeniu na te tereny wojsk niemieckich wywieziono. W miasteczku utworzono posterunek policji białoruskiej. Stacjonujące w Puszczy Nalibockiej radzieckie oddziały partyzanckie, ale również członkowie działających w okolicy zwykłych band rabunkowych, siłą zabierali Polakom żywność, odzież, żywy inwentarz. Latem 1942 roku partyzanci radzieccy skutecznie zaatakowali przejeżdżający przez Naliboki oddział niemiecki. W sierpniu 1942 roku na polecenie Niemców, poparte groźbą kary śmierci w przypadku odmowy, utworzono w Nalibokach oddział samoobrony, składający się z miejscowych Polaków, wyłącznie mężczyzn sprawnych fizycznie. Części z nich dostarczono broń i amunicję, pozostali, tzw. bezkarabinowi pełnili warty nocne. W miasteczku jednocześnie zlikwidowano posterunek policji, oddając pieczę nad Nalibokami Polakom. Dowódcą oddziału samoobrony został Franciszek Adamcewicz, a po jego aresztowaniu Eugeniusz Klimowicz. Dla części członków samoobrony, od dawna działających w konspiracji ZWZ-AK, udział w samoobronie był przykrywką dla podziemnej działalności. Członkostwo w samoobronie dawało bowiem możliwość legalnego posiadania broni. Zdawali sobie z tego sprawę partyzanci radzieccy. W marcu i kwietniu 1943 roku doszło do dwóch spotkań partyzantów radzieckich z Eugeniuszem Klimowiczem i innymi członkami samoobrony. Inicjatorem tych narad był jeden z dowódców partyzantki radzieckiej – Rafał Wasilewicz. W czasie tych spotkań partyzanci radzieccy namawiali Polaków, aby ci wstąpili do ich oddziałów. Sugerowano, że partyzanci radzieccy przeprowadzą pozorowaną akcję na Naliboki, w trakcie której członkowie samoobrony poddadzą się i wraz z bronią przejdą do baz radzieckich w Puszczy Nalibockiej. Eugeniusz Klimowicz nie wyraził na to zgody. Zawarto jednak porozumienie, na mocy którego partyzanci sowieccy i członkowie polskiej samoobrony mieli unikać starć ze sobą. Miasteczko Naliboki i pobliskie osady miały stanowić domenę Polaków. Wbrew zawartemu porozumieniu nad ranem 8 maja 1943 roku partyzanci radzieccy zaatakowali Naliboki. Wyciągali oni z domów mężczyzn, rzeczywistych członków samoobrony lub jedynie podejrzanych o przynależność do tej formacji, rozstrzeliwali ich nieopodal domów pojedynczo lub w kilku- i kilkunastoosobowych grupach. Część zabudowań podpalono, z domów zabierano praktycznie wszystko – odzież, buty, żywność, z zagród - konie i bydło. Spalono również kościół, wraz z dokumentacją parafialną, szkołę, budynek gminy, pocztę i remizę. Atak trwał 2-3 godziny. Łącznie zabito 128 osób, głównie mężczyzn, ale wśród ofiar były również trzy kobiety, kilkunastoletni chłopcy i dziesięcioletnie dziecko. Zabitych pochowano na miejscowym cmentarzu. Niektórzy członkowie samoobrony zaskoczeni atakiem próbowali walczyć, zabili kilku partyzantów radzieckich i nie widząc szans na sukces wycofali się do lasu. Szczególnego pokreślenia wymaga

fakt, że ogromna większość ofiar to osoby celowo i z premedytacją zabite w egzekucjach, a nie zabite przypadkowo.
Dotychczasowe ustalenia śledztwa opierają się głównie na zeznaniach naocznych świadków zbrodni, byłych mieszkańców miasteczka. Do akt załączono opinię historyka – specjalisty odnośnie struktury oddziałów partyzantki radzieckiej stacjonujących w Puszczy Nalibockiej. Przeprowadzono również kwerendę w archiwach, poszukując dokumentów dotyczących tej zbrodni. W swych meldunkach do dowództwa partyzanci radzieccy przedstawiali atak jako swój sukces, informując o 250 zabitych, zarekwirowanej dużej ilości broni i amunicji, uprowadzeniu 100 krów i 78 koni oraz określając napad, jako skuteczne rozbicie niemieckiego garnizonu „samochowy". W rzeczywistości podczas ataku, w Nalibokach nie było Niemców, jedynie przez przypadek nocował tam tylko jeden policjant białoruski.
Ważnym materiałem dowodowym w śledztwie są także akta sprawy karnej Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie, sygn. Sr 749/51, przeciwko dowódcy samoobrony Eugeniuszowi Klimowiczowi, któremu zarzucono popełnienie zbrodni z art. 1 pkt 1 dekretu z dnia 31.08.1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną, polegającej na tym, że w maju 1943 r. w Nalibokach brał udział w zabójstwach partyzantów radzieckich. Zdaniem oskarżenia Eugeniusz Klimowicz, pomimo iż wyraził zgodę na przeprowadzenie pozorowanego ataku na Naliboki, zaczął jako pierwszy strzelać do partyzantów radzieckich. Eugeniusz Klimowicz został skazany wyrokiem z dnia 19 października 1951 roku na karę śmierci, zamienioną następnie na karę dożywotniego więzienia. Dopiero wskutek rewizji nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy w 1957 roku uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania. Sąd I instancji zwrócił akta do Prokuratury celem uzupełnienia śledztwa, a ta po sprawdzeniu linii obrony Eugeniusza Klimowicza, umorzyła postępowanie wobec braku dowodów winy. Cennym materiałem dowodowym są obszerne wyjaśnienia Eugeniusza Klimowicza, składane w toku postępowania przygotowawczego i na rozprawie oraz jego pismo do Sądu Najwyższego, w którym opisuje on przebieg ataku.
W rejonie Puszczy Nalibockiej działali partyzanci radzieccy II zgrupowania strefy iwienieckiej, którego dowódcą był Grigorij Sidoruk „Dubow". Zgrupowanie to wchodziło w skład Baranowickiego Zgrupowania Partyzanckiego.
W napadzie na Naliboki brali udział partyzanci radzieccy z oddziałów „Dzierżyńskiego", „Bolszewika", „Suworowa", dowodzonych przez Pawła Gulewicza, dowódcę Brygady Stalina oraz mjr Rafała Wasilewicza. Wśród atakujących byli również partyzanci żydowscy z oddziału dowodzonego przez Tuwię Bielskiego.
Świadkowie wymieniają znane sobie nazwiska partyzantów biorących udział w ataku, zaznaczając, iż wśród nich były również kobiety oraz mieszkańcy Naliboków narodowości żydowskiej. Wymieniają także nazwiska rosyjskich partyzantów, których rozpoznali w czasie napadu.
Wskazać przy tym należy, że niespełna 3 miesiące od ataku partyzantów radzieckich na Naliboki miasto to zostało ponownie spacyfikowane tym razem przez oddziały niemieckie, w ramach tzw. akcji Hermann, a jego mieszkańców wywieziono w głąb Rzeszy na roboty przymusowe.
Kolejne śledztwo dotyczy zbrodni popełnionej w styczniu 1944 r. w Koniuchach. Doniesienie w tej sprawie złożył Kongres Polonii Kanadyjskiej. Jak wynika z dotychczasowych ustaleń - wieś Koniuchy położona w gminie Bieniakonie, pow. Lida, była dużą, polską wsią, liczyła około 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów radzieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś zabierali jej mieszkańcom żywność, odzież i bydło. Z tego powodu w Koniuchach, utworzono, podobnie jak w Nalibokach, oddział samoobrony, składający się z mężczyzn zamieszkujących w wiosce. Nieformalnym dowódcą oddziału został Władysław Woronis, choć w istocie decyzje podejmowano kolegialnie.
Członkowie samoobrony skutecznie uniemożliwiali partyzantom radzieckim dalszy rabunek. Z tego powodu, w nocy z 28 na 29 stycznia 1944 r. grupa partyzantów radzieckich otoczyła wieś i około 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych i w popłochu uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. Na obecnym etapie śledztwa

wiadomo, iż co najmniej 1 ranna kobieta zmarła jeszcze tego samego dnia w szpitalu w Bieniakoniach, losów pozostałych rannych dotychczas nieustalono. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Część ofiar uległa spaleniu w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Miedzy innymi spośród 5-osobowej rodziny P. uratowało się jedynie dwóch braci, którzy w czasie ataku nie byli obecni we wsi. Gdy jeden z nich rano wrócił do Koniuch, zobaczył zwęglone zwłoki swych rodziców w domu i ciało siostry, ze śladami kul oraz przypalonymi stopami, leżące na podwórku. Część mieszkańców zdołała zbiec do lasu lub do pobliskich miejscowości, np. do odległego o 6 km od Koniuch majątku Kiemieliszki zbiegło około 10 osób - wyłącznie kobiet z małymi dziećmi na rękach. Zwłoki ofiar pochowano w Koniuchach oraz na cmentarzach w Butrymańcach i Bieniakoniach.
W toku śledztwa przesłuchano, w charakterze świadków, byłych żołnierzy Armii Krajowej, których oddziały stacjonowały w pobliżu Koniuch, oraz byłych i obecnych mieszkańców Koniuch, w części naocznych świadków zbrodni. Do akt załączono opinię Wydziału Ekspertyz i Opracowań Głównej Komisji. Przeprowadzono kwerendę w archiwach polskich, załączając do akt kserokopie przechowywanych w nich dokumentów dotyczących tej zbrodni.
Do chwili obecnej nie przeprowadzono jedynie kwerendy w materiałach Wojskowego Instytutu Historycznego. Z uwagi na proces jego przekształcania w Wojskowe Biuro Badań Historycznych, wgląd do zbioru materiałów poświęconych Wileńskiemu i Nowogródzkiemu Okręgowi Armii Krajowej był niemożliwy.
Uczestniczący w ataku na Koniuchy partyzanci pochodzili z oddziałów, które swe bazy miały usytuowane w Puszczy Rudnickiej. W doniesieniu Kongresu Polonii Kanadyjskiej wskazano, iż wśród atakujących byli partyzanci z oddziałów „Śmierć faszystom" i „Ku zwycięstwu", w tym 50-osobowa grupa partyzantów narodowości żydowskiej. Z dotychczasowych ustaleń śledztwa wynika, że napadu dokonały oddziały „Śmierć faszystom", „Margirio" i „Śmierć okupantowi". Dwa pierwsze należały do Brygady Wileńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego. Oddział „Śmierć okupantowi" wchodził w skład Brygady Kowieńskiej i również stacjonował w Puszczy Rudnickiej. Do oddziałów tych należeli Rosjanie i Litwini. Trzon oddziału „Śmierć faszystom" stanowili partyzanci żydowscy, uciekinierzy z getta w Wilnie i czerwonoarmiści zbiegli z niewoli niemieckiej. Przesłuchani dotychczas w toku śledztwa naoczni świadkowie zbrodni zeznali, iż napastnicy nie byli im znani, żaden z nich nie pochodził z Koniuch, stąd nie potrafili wskazać ich nazwisk.
W prowadzonym śledztwie trudność sprawia fakt, iż do chwili obecnej nie było rzetelnych opracowań historycznych na temat zbrodni w Koniuchach. Przebieg ataku opisywano, z reguły dość fragmentarycznie, w różnych opracowaniach typu pamiętnikarskiego, gdzie wskazywano, iż zbrodnia popełniona została wiosną 1944 roku, i które to opracowania mogą jedynie stanowić materiał pomocniczy w toku śledztwa. Nadto byli mieszkańcy wioski są rozproszeni w różnych rejonach Polski i świata, w związku z czym wymagało i wymaga czasu ich odszukanie i przesłuchanie. Nie ułatwia prowadzenia śledztwa fakt, iż Koniuchy, położone w chwili zbrodni w gminie Bieniakonie, obecnie znajdują się na terenie Republiki Litewskiej, zaś same Bieniakonie na terenie Republiki Białorusi. W toku śledztwa korzysta się więc z zagranicznej pomocy prawnej, co przedłuża postępowanie. Ostatnio uzyskano obszerny materiał dowodowy z Prokuratury Generalnej Republiki Litewskiej. Aktualnie jest on tłumaczony na język polski. Po zapoznaniu się z nadesłaną dokumentacją śledztwu zostanie nadany dalszy bieg.
Opisane zbrodnie w Nalibokach i Koniuchach zakwalifikowano jako zbrodnie komunistyczne, będące jednocześnie zbrodniami przeciwko ludzkości, których karalność nie ulega przedawnieniu. Wskazać przy tym należy, iż są to jedynie najbardziej tragicznie przykłady. Wiele bowiem innych wsi i osad na terenie woj. nowogródzkiego było atakowanych przez partyzantów radzieckich.
15.05.03

TRANSLATION (PARTIAL)

Despite a concluded agreement, in the early morning of May 8, 1943 the Soviet partisans attacked [the town of] Naliboki. They pulled out of houses men who were actual members of the self-defence as well as

those who were suspected of belonging to that formation, and shot them near their homes individually or in groups of several or a dozen or more. A portion of the buildings was set on fire and practically everything was taken from the houses—clothing, boots, food—and from the farms—horses and cattle. They also burned down the church, along with the parish records, the school, the county seat, the post office, and the coach house. The attack lasted two to three hours. In total 128 people were killed, mostly men, but the victims also included three women, a teenage boy, and a ten-year-old child. Those killed were buried in the local cemetery. Some members of the self-defence, who were taken by surprise by the attack, attempted to fight and killed a few Soviet partisans, but seeing no chance of success withdrew into the forest. It must be underlined especially that the vast majority of the victims were killed by execution purposely and with premeditation, and not by accident. …
Soviet partisans from the Second Concentration of the Iwieniec zone, commanded by Grigorii Sidoruk [*nom de guerre*] "Dubov," were active in the region of the Naliboki forest. That concentration formed part of the Baranowicze Partisan Concentration.
Soviet partisans from the following detachments took part in the assault on Naliboki: "Dzerzhinskii," "Bolshevik," and "Suvorov," commanded by Pavel Gulevich, the commander of the Stalin Brigade, and Major Rafail Vasilevich. Jewish partisans from the unit commanded by Tuvia Bielski were among the attackers.

KONIUCHY

Investigation in the Case of the Murder by Soviet Partisans of Koniuchy Inhabitants Investigation S 13/01/Zk

Investigation in the case of the murder by Soviet partisans of approximately 300 inhabitants of the village called Koniuchy, county of Lida, the Nowogródzkie voivodship, on January 29th, 1944, was initiated on March 8th, 2001.
In the course of the investigation, in fulfilling the tasks of preparatory proceedings as stipulated in article 297 of the Criminal Procedure Code and article 45 point 3 of the law on the Institute of National Remembrance – Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation of December 18th, 1998, people who inhabited Koniuchy and neighbouring villages in 1944 were found and interrogated as witnesses. The personal composition of the battalion 5 of 77 pp of the Home Army which operated in those years near Koniuchy was determined and living soldiers – members of the battalion were interrogated as witnesses.
The current places of residence of former inhabitants of Koniuchy were found out and proper requests for interrogation of these people were sent to the Prosecutor's Offices in Belarus, Lithuania and the Ministry of Justice in Canada. The Prosecutor's Offices in Belarus and Lithuania were also asked to send archival documents from the collections of their national archives.
The Consul General of Poland in Montreal was asked to provide information on the citizenship of two important witnesses who live in Canada.
Archival documents concerning the circumstances which are the subject of the investigation have been searched for.
In the New Act Archives in Warsaw a classified situation report of February 5th, 1944 made in Riga by the Operational Unit of the Wehrmacht Ostland Commander was disclosed. It informed about an action of the Soviet partisans in Koniuchy and included, among others, a number of the killed and wounded.
A research in the Central Military Archives was ordained, however, in its course no materials pertaining to the investigation were found.
From the "Karta" Centre information was acquired as pertains the "Frycz" Diversion Unit of the Home Army whose members were partially recruited from people who survived the pacification of Koniuchy.
The World Association of the Home Army Soldiers was also asked to send archival materials in its possession.

An opinion of the Research and Expertise Unit of the Chief Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation was acquired which was made on the basis of source materials and concerned the events under investigation.
The evidence pertaining to the case collected so far allowed for the reconstruction of events which took place on January 29th, 1994 in Koniuchy. The circumstances of the activities of partisan units subject to the Central Headquarters of the Partisan Movement in Moscow have been determined.
Currently, the roles in the event of commanders of the partisan units as well as of the units' members whose names and pseudonyms were given by witnesses is being determined.
In the course of activities by way of international legal assistance the personal data of these people have been established. The ensuing lists of Soviet partisans allow now to initiate activities which will determine which of these people are still alive and where they live.
Some measures were taken as to procure a list the harmed people, however this list is still incomplete and further activities are being conducted in this area.
Once the material requested by way of international legal assistance has been available and the sources of evidence available in Poland have been exhausted, a decision concerning further proceedings will be made.
At the present stage the date of the investigation's closure cannot be determined.

Prosecutor Robert Janicki
Chief Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation
Warsaw, August 5th, 2003

ANNUAL REPORT OF THE INSTITUTE OF NATIONAL MEMORY SUBMITTED TO THE SEYM AND SENATE OF THE REPUBLIC OF POLAND IN JANUARY 2005

Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 lipca 2003 r. – 30 czerwca 2004 r.
Warszawa, styczeń 2005
http://www.ipn.gov.pl/inf_rocz_2004.pdf

sygn. akt S 13/01/Zk
Postępowanie, wszczęte 8 marca 2001 r., w sprawie pacyfikacji przez partyzantów sowieckich w styczniu 1944 r. wsi Koniuchy, gm. Bieniakonie, pow. Lida, woj. nowogródzkie, i zabójstwa kilkudziesięciu mieszkańców tej wsi.
Wieś Koniuchy była dużą polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300 mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Z tego powodu w Koniuchach utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek.W nocy z 28 na 29 stycznia 1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś ok. 5 rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5–2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających na oślep mieszkańców strzelano.W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych.Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Z dotychcza sowych ustaleń śedztwa wynika, iż atak na Koniuchy przeprowadziła 120–150-osobowa grupa partyzantów sowieckich z oddziałów "Śmierć okupantowi", "Śmierć faszyzmowi", "Piorun" i "Margirio". Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńkiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe.Trzon oddziału "Śmierć faszyzmowi" stanowili partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Dotychczas nie ustalono osoby, która dowodziła całością ataku. Nie odnaleziono w tym zakresie żadnych dokumentów archiwalnych. Istnieje hipoteza ,że dokumenty takie, z uwagi na rozmiar i drastyczność zbrodni, nie istnieją.

W okresie sprawozdawczym poddano szczegółowej analizie obszerne materiały nadesłane z Prokuratury Generalnej Republiki Litewskiej w postaci zeznań mieszkańców Koniuch, naocznych świadków zbrodni, i dokumenty archiwalne (meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów uczestniczących w ataku, wykazy partyzantów z poszczególnych oddziałów, kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich). Świadkowie w swych zeznaniach potwierdzili brutalność działania partyzantów, którzy zaatakowali wieś. Na podstawie uzyskanych dokumentów opracowano wykazy partyzantów, którzy w dniu ataku należeli do poszczególnych oddziałów partyzanckich z Puszczy Rudnickiej. Skierowano odezwy o zagraniczną pomoc prawną do prokuratur generalnych Republiki Litewskiej i Federacji Rosyjskiej z prośbą o nadesłanie dodatkowych dokumentów oraz ustalenie adresów i przesłuchanie w charakterze świadków byłych partyzantów z oddziałów, które zaatakowały Koniuchy. Ostatnio uzyskano materiały z Republiki Litewskiej, przygotowywane są następne odezwy, m.in.do organów ścigania Izraela. W okresie sprawozdawczym, na podstawie dokumentacji zgromadzonej w toku śledztwa opracowano wykaz ofiar zbrodni i przekazano go Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, co pozwoliło na umieszczenie nazwisk ofiar na odsłoniętych w maju 2004 r.na Litwie krzyżu i tablicy ku czci zabitych mieszkańców Koniuch.

Oddziałowa Komisja w Łodzi

Śledztwo w sprawie zabójstwa przez partyzantów sowieckich, w styczniu 1944 roku, mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida woj. nowogródzkie

Postępowanie, wszczęte 8.03.2001 r., w sprawie pacyfikacji przez partyzantów sowieckich w styczniu 1944 r. wsi Koniuchy, gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie i zabójstwa kilkudziesięciu mieszkańców tej wsi.

Wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. Jak wynika z poczynionych ustaleń, w nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć Okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe. Należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margiris" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]".

W toku śledztwa przesłuchano już świadków mieszkających w kraju, zakończono również poszukiwania dokumentów w polskich archiwach. Zwrócono się z odezwami o zagraniczną pomoc prawną do organów ścigania Republiki Białoruś, dwukrotnie do Republiki Litewskiej, do Federacji Rosyjskiej. Uzyskano obszerny materiał dowodowy w postaci zeznań mieszkańców Koniuch, naocznych świadków zbrodni i dokumentów archiwalnych (meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w atakach, kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich). Ostatnio skierowano odezwę o pomoc prawną do organów ścigania Izraela.

09.08.05

KOMUNIKATY

Informacja o śledztwie dotyczącym zbrodni popełnionej w Koniuchach

Postępowanie, wszczęte 8.03.2001 r., w sprawie pacyfikacji przez partyzantów sowieckich w styczniu 1944 r. wsi Koniuchy, gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie i zabójstwa kilkudziesięciu mieszkańców tej wsi.

Wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. Jak wynika z poczynionych ustaleń, w nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć Okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe. Należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margiris" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]".

W toku śledztwa przesłuchano już świadków mieszkających w kraju, zakończono również poszukiwania dokumentów w polskich archiwach. Zwrócono się z odezwami o zagraniczną pomoc prawną do organów ścigania Republiki Białoruś, dwukrotnie do Republiki Litewskiej, do Federacji Rosyjskiej. Uzyskano obszerny materiał dowodowy w postaci zeznań mieszkańców Koniuch, naocznych świadków zbrodni i dokumentów archiwalnych (meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w atakach, kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich). Ostatnio skierowano odezwę o pomoc prawną do organów ścigania Izraela.

08.09.05

Information on the Investigation in the Case of Crime Committed in Koniuchy

Legal proceedings initiated on March 3, 2001 in the case of [the] pacification and murder of several dozens of residents of Koniuchy community (near Bieniakonie in Lida district, Novogrod [Nowogródek] voivodship) by Soviet partisans in January 1944.

Koniuchy was a big Polish village with some 60 buildings and over 300 inhabitants. Koniuchy was close to the Rudnicka Forest where numerous Soviet partisans had their bases. The partisans notoriously attacked and plundered the village. For that reason the Koniuchy community decided to form a self-defense group. In the night of 28/29 January 1944 a group of partisans surrounded the village and at 5 a.m. launched a 1.5-2 hours attack. The partisans put on fire the straw roofs of houses and shot those who ran out. As a result 38 persons were killed and more then a dozen wounded. Some of the victims were burnt in their houses and others were gunshot. The victims

were men, women and small children. Most of the buildings were burnt, only a few houses remained in the village. The attack was carried out by 120-150 Soviet partisans from several groups e.g.: „Śmierć Okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", and a group bearing name of Adam Mickiewicz. The group "Śmierć Okupantowi" was part of the Kaunas Brigade of Lithuanian Headquarters of Partisan Movement and the other four groups belonged to Vilnius Brigade. The groups were multinational with Jewish refugees from ghettos in Kaunas and Vilnius. In the encoded massage of January 31, 1944 to Anatas Šnieckus, Head of the Lithuanian Headquarters of Partisan Movement in Moscow, Genrikas Zimanas (Henoch Ziman), I Secretary of the South Branch of the Lithuanian Communist Party and Head of the South Partisan Brigade, writes: on January 29 the joint group of Vilnius partisans, „Śmierć Okupantowi" and „Margiris" groups and the special group of General Headquarters burnt down the most ardent and self-defensive village of the Ejszysk [Ejszyszki] region, Koniuchy (...).

The investigation witnesses who live in Poland have been already interrogated. Query for documents in Polish archival resources has been finished. Request for legal assistance was sent to prosecutors' offices in the Republic of Byelorussia, in the Republic of Lithuania (twice), and in the Russian Federation. Evidence in the form of testimonies of the inhabitants who witnessed the crimes as well as archival documents (Lithuanian Police reports, encoded messages of the Soviet partisans, copies of the personal files of Soviet partisans (in which files it is mentioned that they participated in the attacks), copies of military diaries of the partisan groups) had been gathered. Recently a request for legal assistance was sent to prosecutor's offices in Israel.

September 13, 2005

Oddziałowa Komisja w Łodzi

Śledztwo w sprawie zabójstwa przez partyzantów sowieckich, w styczniu 1944 roku, mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida woj. nowogródzkie

Postępowanie, wszczęte 8.03.2001 r., w sprawie pacyfikacji przez partyzantów sowieckich w styczniu 1944 r. wsi Koniuchy, gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie i zabójstwa kilkudziesięciu mieszkańców tej wsi.
Wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. Jak wynika z poczynionych ustaleń, w nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć Okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe. Należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margiris" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]".
W toku śledztwa przesłuchano już świadków mieszkających w kraju, zakończono również

poszukiwania dokumentów w polskich archiwach. Zwrócono się z odezwami o zagraniczną pomoc prawną do organów ścigania Republiki Białoruś, dwukrotnie do Republiki Litewskiej, do Federacji Rosyjskiej. Uzyskano obszerny materiał dowodowy w postaci zeznań mieszkańców Koniuch, naocznych świadków zbrodni i dokumentów archiwalnych (meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w atakach, kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich). Aktualnie oczekuje się na realizację wniosku o pomoc prawną skierowanego do organów ścigania Izraela.

16.05.2006

Oddziałowa Komisja w Łodzi

Śledztwo w sprawie zabójstwa przez partyzantów sowieckich, w styczniu 1944 roku, mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida woj. nowogródzkie

Postępowanie, wszczęte 8.03.2001 r., w sprawie pacyfikacji przez partyzantów sowieckich w styczniu 1944 r. wsi Koniuchy, gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie i zabójstwa kilkudziesięciu mieszkańców tej wsi. Wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. Jak wynika z poczynionych ustaleń, w nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5 – 2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć Okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe. Należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margiris" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]".

W toku śledztwa przesłuchano już świadków mieszkających w kraju, zakończono również poszukiwania dokumentów w polskich archiwach. Zwrócono się z odezwami o zagraniczną pomoc prawną do organów ścigania Republiki Białoruś i Kanady; do Republiki Litewskiej; do Federacji Rosyjskiej oraz do Izraela. Na wszystkie wnioski o zagraniczną pomoc prawną uzyskano odpowiedzi. Najobszerniejszy materiał dowodowy uzyskano z Republiki Litewskiej. Są to zeznania mieszkańców Koniuch, naocznych świadków zbrodni. Znacząca część uzyskanych dokumentów to materiały archiwalne. Są to meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w atakach, kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich.

10.12.2007

Oddziałowa Komisja w Łodzi

Śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki)

Instytut Pamięci Narodowej – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki), tj. o zbrodnie komunistyczne z art. 225 § 1 kk z 1932 r. w zw. z art. 4 § 1 kk z 1997 r. w zw. z art. 2 ust. 1 i art. 3 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 63 poz. 424 z późn. zm.).
Jak wynika z dotychczasowych ustaleń wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Wyłącznie z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. W nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. W dokumentach archiwalnych podaje się różną liczbę ofiar:
„zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko– – rannych",
„zabito 35 osób, rannych 13 w tym 10 ciężko rannych",– –
– – „zabitych i rannych więcej niż 50 osób",
„34 zabitych, 14 rannych, ilość– – osób żywcem spalonych nie ustalona".
Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ujawnionych ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe [NB oddział „Śmierć faszyzmowi" był złożony z Żydów], należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margirio" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]".
Śledztwo toczy się w sprawie. Nie przedstawiono dotychczas nikomu zarzutu popełnienia tej zbrodni. Generikas Zimanas zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie. Znane są nazwiska dowódców oddziałów „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", im. A. Mickiewicza, lecz zgromadzony materiał dowodowy nie pozwala na stwierdzenie w sposób jednoznaczny, że faktycznie oni dowodzili grupami partyzantów ze swych oddziałów, którzy uczestniczyli w ataku. W toku śledztwa przesłuchano kilkudziesięciu świadków – byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pp Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych świadków zbrodni, krewnych ofiar, byłych partyzantów sowieckich. Zgromadzono obszerny materiał archiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników

bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej). Trudność w prowadzonym śledztwie, poza odległością czasową od daty popełnienia zbrodni, sprawia fakt, iż Koniuchy położone są na terytorium Republiki Litewskiej zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Republiki Białoruś, stąd potrzeba korzystania w toku postępowania z zagranicznej pomocy prawnej. Wnioski o zagraniczną pomoc prawną skierowano do Federacji Rosyjskiej, Republiki Białorusi, Kanady, Izraela i trzykrotnie do Republiki Litewskiej.

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej na terenie powiatów Stołpce i Wołożyn

Postępowanie w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1942-1944 przez partyzantów sowieckich na żołnierzach AK i ludności cywilnej na terenie pow. Stołpce i Wołożyn woj. nowogródzkie.

W toku kompleksowego śledztwa gromadzony jest materiał dowodowy, dotyczący szeregu zbrodni, popełnionych przez partyzantów sowieckich. Podziemie sowieckie zaczęło powstawać na terenie woj. nowogródzkiego już w 1942 r. Dowódcami byli funkcjonariusze NKWD, kierowani na te tereny z Moskwy, zaś w skład poszczególnych oddziałów wchodzili ukrywający się żołnierze Armii Radzieckiej, miejscowi Rosjanie i Białorusini, a także osoby narodowości żydowskiej – uciekinierzy z gett. Nie mieli oni oparcia wśród miejscowej ludności, siłą zabierali więc mieszkańcom poszczególnych wsi żywność, odzież, konie. Zarówno żołnierzy AK jak i miejscową ludność wspierającą polskie podziemie traktowano jak wrogów. W 1943 r. i pierwszej połowie 1944 r. dochodziło więc do zabójstw pojedynczych osób lub całych rodzin rzeczywiście wspierających żołnierzy AK, czy też jedynie podejrzewanych o taką współpracę.

W ramach tego postępowania wyjaśniane są poszczególne wątki śledztwa, m. in. ataku partyzantów sowieckich na miejscowość Kamień w nocy z 14 na 15.05.1944 r., w którego wyniku zginęli żołnierze AK i bezbronna ludność cywilna, zabójstwa jesienią 1943 r. co najmniej 9-ciu osób we wsi Borowikowszczyzna gm. Pierszaje, pow. Wołożyn, zabójstwa w dniu 8.05.1943 r. ponad 120-tu mieszkańców miejscowości Naliboki, rozstrzelania w grudniu 1943 r. dziesięciu osób we wsi Derewno.

Najwięcej ofiar zginęło w wyniku ataku partyzantów sowieckich na Naliboki. Stacjonujące w Puszczy Nalibockiej radzieckie oddziały partyzanckie, ale również członkowie działających w okolicy zwykłych band rabunkowych, siłą zabierali Polakom żywność, odzież, żywy inwentarz. W sierpniu 1942 r. utworzono w Nalibokach oddział samoobrony. Dla części członków samoobrony, od dawna działających w konspiracji, udział w samoobronie był przykrywką dla podziemnej działalności. Członkostwo w samoobronie dawało bowiem możliwość legalnego posiadania broni. Zdawali sobie z tego sprawę partyzanci sowieccy. W marcu i kwietniu 1943 r. doszło do dwóch spotkań partyzantów sowieckich z członkami samoobrony. W czasie tych spotkań partyzanci sowieccy namawiali Polaków, aby wstąpili do ich oddziałów. Dowódca samoobrony nie wyraził na to zgody. Zawarto jednak porozumienie, na mocy którego partyzanci sowieccy i członkowie polskiej samoobrony mieli unikać starć ze sobą. Wbrew zawartemu porozumieniu nad ranem 8 maja 1943 r. partyzanci sowieccy zaatakowali Naliboki. Wyciągali oni z domów mężczyzn, rzeczywistych członków samoobrony lub jedynie podejrzewanych o przynależność do tej formacji, rozstrzeliwali ich nieopodal domów pojedynczo lub w kilku- i kilkunastoosobowych grupach. Część zabudowań podpalono, rabowano gospodarstwa. Atak trwał 2-3 godziny. Łącznie zabito 128 osób, głównie mężczyzn, ale wśród ofiar były również trzy kobiety, kilkunastoletni chłopcy i dziesięcioletnie dziecko.

Ustalenia śledztwa opierają się głównie na zeznaniach naocznych świadków zbrodni. Do akt załączono opinię historyka – OKŚZpNP odnośnie struktury oddziałów partyzantki sowieckiej stacjonujących w Puszczy Nalibockiej. Przeprowadzono również kwerendę w archiwach, poszukując dokumentów dotyczących tej zbrodni. W swych meldunkach do dowództwa partyzanci sowieccy przedstawiali atak jako swój sukces, informując o 250 zabitych, zarekwirowanej dużej ilości broni i amunicji, uprowadzeniu 100 krów i 78 koni oraz określając napad, jako skuteczne rozbicie niemieckiego garnizonu „samochowy". W rzeczywistości podczas ataku, w Nalibokach nie było Niemców, jedynie przez przypadek nocował tam tylko jeden policjant białoruski. Akcją

kierowali dowódca brygady „Stalina" Paweł Gulewicz, komisarz Aleksander Makajew i major Rafał Wasilewicz – przedstawiciel iwienieckiego międzyrejonowego centrum. Uczestniczący w ataku partyzanci mieli też rekrutować się z brygady Czkałowa (dowódca Michał Gribanow, komisarz Iwan Kazak). W akcji na Naliboki brali również udział partyzanci żydowscy. Świadkowie wymieniają znane sobie nazwiska partyzantów biorących udział w ataku, zaznaczając, iż wśród nich były również kobiety oraz mieszkańcy Naliboków narodowości żydowskiej.

21.12.2009

Oddziałowa Komisja w Łodzi (stan na sierpień 2010 r.)
Śledztwa w biegu

Śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki) (S 13/01/Zk).
Instytut Pamięci Narodowej – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki), tj. o zbrodnie komunistyczne z art. 225 § 1 kk z 1932 r. w zw. z art. 4 § 1 kk z 1997 r. w zw. z art. 2 ust. 1 i art. 3 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 63 poz. 424 z późn. zm.). Jak wynika z dotychczasowych ustaleń wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Wyłącznie z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. W nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. W dokumentach archiwalnych podaje się różną liczbę ofiar:
- „zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko rannych",
- „zabito 35 osób, rannych 13 w tym 10 ciężko rannych",
- „zabitych i rannych więcej niż 50 osób",
- „34 zabitych, 14 rannych, ilość osób żywcem spalonych nie ustalona".

Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ujawnionych ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe, należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Śnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margirio" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[…]". Śledztwo toczy się w sprawie. Nie przedstawiono dotychczas nikomu zarzutu popełnienia tej zbrodni. Generikas Zimanas zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie. Znane są nazwiska dowódców oddziałów „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", im. A. Mickiewicza, lecz zgromadzony materiał dowodowy nie pozwala na stwierdzenie

w sposób jednoznaczny, że faktycznie oni dowodzili grupami partyzantów ze swych oddziałów, którzy uczestniczyli w ataku.
W toku śledztwa przesłuchano kilkudziesięciu świadków – byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pp Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych świadków zbrodni, krewnych ofiar, byłych partyzantów sowieckich. Zgromadzono obszerny materiał archiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej). Trudność w prowadzonym śledztwie, poza odległością czasową od daty popełnienia zbrodni, sprawia fakt, iż Koniuchy położone są na terytorium Republiki Litewskiej zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Republiki Białoruś, stąd potrzeba korzystania w toku postępowania z zagranicznej pomocy prawnej. Wnioski o zagraniczną pomoc prawną skierowano do Federacji Rosyjskiej, Republiki Białorusi, Kanady, Izraela i trzykrotnie do Republiki Litewskiej.

Oddziałowa Komisja w Łodzi (stan na sierpień 2010 r.)
Śledztwa w biegu

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej na terenie powiatów Stołpce i Wołożyn (S 17/01/Zk).
Postępowanie w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1942-1944 przez partyzantów sowieckich na żołnierzach AK i ludności cywilnej na terenie pow. Stołpce i Wołożyn woj. nowogródzkie. W toku kompleksowego śledztwa gromadzony jest materiał dowodowy, dotyczący szeregu zbrodni, popełnionych przez partyzantów sowieckich. Podziemie sowieckie zaczęło powstawać na terenie woj. nowogródzkiego już w 1942 r. Dowódcami byli funkcjonariusze NKWD, kierowani na te tereny z Moskwy, zaś w skład poszczególnych oddziałów wchodzili ukrywający się żołnierze Armii Radzieckiej, miejscowi Rosjanie i Białorusini, a także osoby narodowości żydowskiej – uciekinierzy z gett. Nie mieli oni oparcia wśród miejscowej ludności, siłą zabierali więc mieszkańcom poszczególnych wsi żywność, odzież, konie. Zarówno żołnierzy AK jak i miejscową ludność wspierającą polskie podziemie traktowano jak wrogów. W 1943 r. i pierwszej połowie 1944 r. dochodziło więc do zabójstw pojedynczych osób lub całych rodzin rzeczywiście wspierających żołnierzy AK, czy też jedynie podejrzewanych o taką współpracę. W ramach tego postępowania wyjaśniane są poszczególne wątki śledztwa, m. in. ataku partyzantów sowieckich na miejscowość Kamień w nocy z 14 na 15.05.1944 r., w którego wyniku zginęli żołnierze AK i bezbronna ludność cywilna, zabójstwa jesienią 1943 r. co najmniej 9-ciu osób we wsi Borowikowszczyzna gm. Pierszaje, pow. Wołożyn, zabójstwa w dniu 8.05.1943 r. ponad 120-tu mieszkańców miejscowości Naliboki, rozstrzelania w grudniu 1943 r. dziesięciu osób we wsi Derewno. Najwięcej ofiar zginęło w wyniku ataku partyzantów sowieckich na Naliboki. Stacjonujące w Puszczy Nalibockiej radzieckie oddziały partyzanckie, ale również członkowie działających w okolicy zwykłych band rabunkowych, siłą zabierali Polakom żywność, odzież, żywy inwentarz. W sierpniu 1942 r. utworzono w Nalibokach oddział samoobrony. Dla części członków samoobrony, od dawna działających w konspiracji, udział w samoobronie był przykrywką dla podziemnej działalności. Członkostwo w samoobronie dawało bowiem możliwość legalnego posiadania broni. Zdawali sobie z tego sprawę partyzanci sowieccy. W marcu i kwietniu 1943 r. doszło do dwóch spotkań partyzantów sowieckich z członkami samoobrony. W czasie tych spotkań partyzanci sowieccy namawiali Polaków, aby wstąpili do ich oddziałów. Dowódca samoobrony nie wyraził na to zgody. Zawarto jednak porozumienie, na mocy którego partyzanci sowieccy i członkowie polskiej samoobrony mieli unikać starć ze sobą. Wbrew zawartemu porozumieniu nad ranem 8 maja 1943 r. partyzanci sowieccy zaatakowali Naliboki. Wyciągali oni z domów mężczyzn, rzeczywistych członków samoobrony lub jedynie podejrzewanych o przynależność do tej formacji, rozstrzeliwali ich nieopodal domów pojedynczo lub w kilku- i kilkunastoosobowych grupach. Część zabudowań podpalono, rabowano gospodarstwa. Atak trwał 2-3 godziny. Łącznie zabito 128 osób, głównie mężczyzn, ale wśród ofiar były również trzy kobiety, kilkunastoletni chłopcy i dziesięcioletnie dziecko. Ustalenia śledztwa opierają się głównie na zeznaniach naocznych świadków zbrodni. Do akt załączono opinię historyka – OKŚZpNP odnośnie struktury oddziałów partyzantki sowieckiej stacjonujących w Puszczy Nalibockiej. Przeprowadzono również kwerendę w archiwach, poszukując dokumentów dotyczących tej zbrodni. W swych meldunkach do dowództwa partyzanci sowieccy przedstawiali atak jako swój

sukces, informując o 250 zabitych, zarekwirowanej dużej ilości broni i amunicji, uprowadzeniu 100 krów i 78 koni oraz określając napad, jako skuteczne rozbicie niemieckiego garnizonu „samochowy". W rzeczywistości podczas ataku, w Nalibokach nie było Niemców, jedynie przez przypadek nocował tam tylko jeden policjant białoruski. Akcją kierowali dowódca brygady „Stalina" Paweł Gulewicz, komisarz Aleksander Makajew i major Rafał Wasilewicz – przedstawiciel iwienieckiego międzyrejonowego centrum. Uczestniczący w ataku partyzanci mieli też rekrutować się z brygady Czkałowa (dowódca Michał Gribanow, komisarz Iwan Kazak). W akcji na Naliboki brali również udział partyzanci żydowscy. Świadkowie wymieniają znane sobie nazwiska partyzantów biorących udział w ataku, zaznaczając, iż wśród nich były również kobiety oraz mieszkańcy Naliboków narodowości żydowskiej.

Oddziałowa Komisja w Łodzi (stan na styczeń 2012 r.)
Śledztwa w biegu

Śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki) (S 13/01/Zk).
Instytut Pamięci Narodowej – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki), tj. o zbrodnie komunistyczne z art. 225 § 1 kk z 1932 r. w zw. z art. 4 § 1 kk z 1997 r. w zw. z art. 2 ust. 1 i art. 3 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 63 poz. 424 z późn. zm.). Jak wynika z dotychczasowych ustaleń wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Wyłącznie z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. W nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. W dokumentach archiwalnych podaje się różną liczbę ofiar: „zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko rannych"; „zabito 35 osób, rannych 13 w tym 10 ciężko rannych"; „zabitych i rannych więcej niż 50 osób"; „34 zabitych, 14 rannych, ilość osób żywcem spalonych nie ustalona".
Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ujawnionych ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe, należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Śnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margirio" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]". Śledztwo toczy się w sprawie. Nie przedstawiono dotychczas nikomu zarzutu popełnienia tej zbrodni. Generikas Zimanas zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie. Znane są nazwiska dowódców oddziałów „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", im. A. Mickiewicza, lecz zgromadzony materiał dowodowy nie pozwala na stwierdzenie w sposób jednoznaczny, że faktycznie oni dowodzili grupami partyzantów ze swych oddziałów, którzy uczestniczyli w ataku.
W toku śledztwa przesłuchano kilkudziesięciu świadków – byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pp Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych świadków zbrodni, krewnych ofiar,

byłych partyzantów sowieckich. Zgromadzono obszerny materiał archiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej). Trudność w prowadzonym śledztwie, poza odległością czasową od daty popełnienia zbrodni, sprawia fakt, iż Koniuchy położone są na terytorium Republiki Litewskiej zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Republiki Białoruś, stąd potrzeba korzystania w toku postępowania z zagranicznej pomocy prawnej. Wnioski o zagraniczną pomoc prawną skierowano do Federacji Rosyjskiej, Republiki Białorusi, Kanady, Izraela i trzykrotnie do Republiki Litewskiej.

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej na terenie powiatów Stołpce i Wołożyn (S 17/01/Zk). Postępowanie w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1942-1944 przez partyzantów sowieckich na żołnierzach AK i ludności cywilnej na terenie pow. Stołpce i Wołożyn woj. nowogródzkie. W toku kompleksowego śledztwa gromadzony jest materiał dowodowy, dotyczący szeregu zbrodni, popełnionych przez partyzantów sowieckich. Podziemie sowieckie zaczęło powstawać na terenie woj. nowogródzkiego już w 1942 r. Dowódcami byli funkcjonariusze NKWD, kierowani na te tereny z Moskwy, zaś w skład poszczególnych oddziałów wchodzili ukrywający się żołnierze Armii Radzieckiej, miejscowi Rosjanie i Białorusini, a także osoby narodowości żydowskiej – uciekinierzy z gett. Nie mieli oni oparcia wśród miejscowej ludności, siłą zabierali więc mieszkańcom poszczególnych wsi żywność, odzież, konie. Zarówno żołnierzy AK jak i miejscową ludność wspierającą polskie podziemie traktowano jak wrogów. W 1943 r. i pierwszej połowie 1944 r. dochodziło więc do zabójstw pojedynczych osób lub całych rodzin rzeczywiście wspierających żołnierzy AK, czy też jedynie podejrzewanych o taką współpracę. W ramach tego postępowania wyjaśniane są poszczególne wątki śledztwa, m. in. zabójstwa w dniu 8.05.1943 r. ponad 120-tu mieszkańców miejscowości Naliboki, rozstrzelania w grudniu 1943 r. dziesięciu osób we wsi Derewno. Najwięcej ofiar zginęło w wyniku ataku partyzantów sowieckich na Naliboki. Stacjonujące w Puszczy Nalibockiej radzieckie oddziały partyzanckie, ale również członkowie działających w okolicy zwykłych band rabunkowych, siłą zabierali Polakom żywność, odzież, żywy inwentarz. W sierpniu 1942 r. utworzono w Nalibokach oddział samoobrony. Dla części członków samoobrony, od dawna działających w konspiracji, udział w samoobronie był przykrywką dla podziemnej działalności. Członkostwo w samoobronie dawało bowiem możliwość legalnego posiadania broni. Zdawali sobie z tego sprawę partyzanci sowieccy. W marcu i kwietniu 1943 r. doszło do dwóch spotkań partyzantów sowieckich z członkami samoobrony. W czasie tych spotkań partyzanci sowieccy namawiali Polaków, aby wstąpili do ich oddziałów. Dowódca samoobrony nie wyraził na to zgody. Zawarto jednak porozumienie, na mocy którego partyzanci sowieccy i członkowie polskiej samoobrony mieli unikać starć ze sobą. Wbrew zawartemu porozumieniu nad ranem 8 maja 1943 r. partyzanci sowieccy zaatakowali Naliboki. Wyciągali oni z domów mężczyzn, rzeczywistych członków samoobrony lub jedynie podejrzewanych o przynależność do tej formacji, rozstrzeliwali ich nieopodal domów pojedynczo lub w kilku- i kilkunastoosobowych grupach. Część zabudowań podpalono, rabowano gospodarstwa. Atak trwał 2-3 godziny. Łącznie zabito 128 osób, głównie mężczyzn, ale wśród ofiar były również trzy kobiety, kilkunastoletni chłopcy i dziesięcioletnie dziecko. Ustalenia śledztwa opierają się głównie na zeznaniach naocznych świadków zbrodni. Do akt załączono opinię historyka – OKŚZpNP odnośnie struktury oddziałów partyzantki sowieckiej stacjonujących w Puszczy Nalibockiej. Przeprowadzono również kwerendę w archiwach, poszukując dokumentów dotyczących tej zbrodni. W swych meldunkach do dowództwa partyzanci sowieccy przedstawiali atak jako swój sukces, informując o 250 zabitych, zarekwirowanej dużej ilości broni i amunicji, uprowadzeniu 100 krów i 78 koni oraz określając napad, jako skuteczne rozbicie niemieckiego garnizonu „samochowy". W rzeczywistości podczas ataku, w Nalibokach nie było Niemców, jedynie przez przypadek nocował tam tylko jeden policjant białoruski. Akcją kierowali dowódca brygady „Stalina" Paweł Gulewicz, komisarz Aleksander Makajew i major Rafał Wasilewicz – przedstawiciel iwienieckiego międzyrejonowego centrum. Uczestniczący w ataku partyzanci mieli też rekrutować się z brygady Czkałowa (dowódca Michał Gribanow, komisarz Iwan Kazak). W akcji na Naliboki brali również udział partyzanci żydowscy. Świadkowie wymieniają znane sobie nazwiska partyzantów biorących udział w ataku, zaznaczając, iż wśród nich były również kobiety oraz mieszkańcy Naliboków narodowości żydowskiej.

Oddziałowa Komisja w Łodzi (stan na październik 2012 r.)

Śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki) (S 13/01/Zk).
Instytut Pamięci Narodowej – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki), tj. o zbrodnie komunistyczne z art. 225 § 1 kk z 1932 r. w zw. z art. 4 § 1 kk z 1997 r. w zw. z art. 2 ust. 1 i art. 3 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 63 poz. 424 z późn. zm.). Jak wynika z dotychczasowych ustaleń wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Wyłącznie z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. W nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. W dokumentach archiwalnych podaje się różną liczbę ofiar: „zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko rannych"; „zabito 35 osób, rannych 13 w tym 10 ciężko rannych"; „zabitych i rannych więcej niż 50 osób"; „34 zabitych, 14 rannych, ilość osób żywcem spalonych nie ustalona". Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ujawnionych ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe, należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margirio" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]". Śledztwo toczy się w sprawie. Nie przedstawiono dotychczas nikomu zarzutu popełnienia tej zbrodni. Generikas Zimanas zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie. Znane są nazwiska dowódców oddziałów „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", im. A. Mickiewicza, lecz zgromadzony materiał dowodowy nie pozwala na stwierdzenie w sposób jednoznaczny, że faktycznie oni dowodzili grupami partyzantów ze swych oddziałów, którzy uczestniczyli w ataku. W toku śledztwa przesłuchano kilkudziesięciu świadków – byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pp Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych świadków zbrodni, krewnych ofiar, byłych partyzantów sowieckich. Zgromadzono obszerny materiał archiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej). Trudność w prowadzonym śledztwie, poza odległością czasową od daty popełnienia zbrodni, sprawia fakt, iż Koniuchy położone są na terytorium Republiki Litewskiej zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Republiki Białoruś, stąd potrzeba korzystania w toku postępowania z zagranicznej pomocy prawnej. Wnioski o zagraniczną pomoc prawną skierowano do Federacji Rosyjskiej, Republiki Białorusi, Kanady, Izraela i trzykrotnie do Republiki Litewskiej.

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej na terenie powiatów Stołpce i Wołożyn (S 17/01/Zk).

Postępowanie w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1942-1944 przez partyzantów sowieckich na żołnierzach AK i ludności cywilnej na terenie pow. Stołpce i Wołożyn woj. nowogródzkie. W toku kompleksowego śledztwa gromadzony jest materiał dowodowy, dotyczący szeregu zbrodni, popełnionych przez partyzantów sowieckich. Podziemie sowieckie zaczęło powstawać na terenie woj. nowogródzkiego już w 1942 r. Dowódcami byli funkcjonariusze NKWD, kierowani na te tereny z Moskwy, zaś w skład poszczególnych oddziałów wchodzili ukrywający się żołnierze Armii Radzieckiej, miejscowi Rosjanie i Białorusini, a także osoby narodowości żydowskiej – uciekinierzy z gett. Nie mieli oni oparcia wśród miejscowej ludności, siłą zabierali więc mieszkańcom poszczególnych wsi żywność, odzież, konie. Zarówno żołnierzy AK jak i miejscową ludność wspierającą polskie podziemie traktowano jak wrogów. W 1943 r. i pierwszej połowie 1944 r. dochodziło więc do zabójstw pojedynczych osób lub całych rodzin rzeczywiście wspierających żołnierzy AK, czy też jedynie podejrzewanych o taką współpracę. W ramach tego postępowania wyjaśniane były i wyłączane celem zakończenia kolejne wątki dotyczące poszczególnych zbrodni. W toku śledztwa wyjaśniane jest zabójstwo w dniu 8.05.1943 r. ponad 120-tu mieszkańców miejscowości Naliboki. Najwięcej ofiar zginęło w wyniku ataku partyzantów sowieckich na Naliboki. Stacjonujące w Puszczy Nalibockiej radzieckie oddziały partyzanckie, ale również członkowie działających w okolicy zwykłych band rabunkowych, siłą zabierali Polakom żywność, odzież, żywy inwentarz. W sierpniu 1942 r. utworzono w Nalibokach oddział samoobrony. Dla części członków samoobrony, od dawna działających w konspiracji, udział w samoobronie był przykrywką dla podziemnej działalności. Członkostwo w samoobronie dawało bowiem możliwość legalnego posiadania broni. Zdawali sobie z tego sprawę partyzanci sowieccy. W marcu i kwietniu 1943 r. doszło do dwóch spotkań partyzantów sowieckich z członkami samoobrony. W czasie tych spotkań partyzanci sowieccy namawiali Polaków, aby wstąpili do ich oddziałów. Dowódca samoobrony nie wyraził na to zgody. Zawarto jednak porozumienie, na mocy którego partyzanci sowieccy i członkowie polskiej samoobrony mieli unikać starć ze sobą. Wbrew zawartemu porozumieniu nad ranem 8 maja 1943 r. partyzanci sowieccy zaatakowali Naliboki. Wyciągali oni z domów mężczyzn, rzeczywistych członków samoobrony lub jedynie podejrzewanych o przynależność do tej formacji, rozstrzeliwali ich nieopodal domów pojedynczo lub w kilku- i kilkunastoosobowych grupach. Część zabudowań podpalono, rabowano gospodarstwa. Atak trwał 2-3 godziny. Łącznie zabito 128 osób, głównie mężczyzn, ale wśród ofiar były również trzy kobiety, kilkunastoletni chłopcy i dziesięcioletnie dziecko. Ustalenia śledztwa opierają się głównie na zeznaniach naocznych świadków zbrodni. Do akt załączono opinię historyka – OKŚZpNP odnośnie struktury oddziałów partyzantki sowieckiej stacjonujących w Puszczy Nalibockiej. Przeprowadzono również kwerendę w archiwach, poszukując dokumentów dotyczących tej zbrodni. W swych meldunkach do dowództwa partyzanci sowieccy przedstawiali atak jako swój sukces, informując o 250 zabitych, zarekwirowanej dużej ilości broni i amunicji, uprowadzeniu 100 krów i 78 koni oraz określając napad, jako skuteczne rozbicie niemieckiego garnizonu „samochowy". W rzeczywistości podczas ataku, w Nalibokach nie było Niemców, jedynie przez przypadek nocował tam tylko jeden policjant białoruski. Akcją kierowali dowódca brygady „Stalina" Paweł Gulewicz, komisarz Aleksander Makajew i major Rafał Wasilewicz – przedstawiciel iwienieckiego międzyrejonowego centrum. Uczestniczący w ataku partyzanci mieli też rekrutować się z brygady Czkałowa (dowódca Michał Gribanow, komisarz Iwan Kazak). W akcji na Naliboki brali również udział partyzanci żydowscy. Świadkowie wymieniają znane sobie nazwiska partyzantów biorących udział w ataku, zaznaczając, iż wśród nich były również kobiety oraz mieszkańcy Naliboków narodowości żydowskiej.

Oddziałowa Komisja w Łodzi (stan na listopad 2013 r.)

Śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (S 13/01/Zk). Instytut Pamięci Narodowej – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki), tj. o zbrodnie komunistyczne z art. 225 § 1 kk z 1932 r. w zw. z art. 4 § 1 kk z 1997 r. w zw. z art. 2 ust. 1 i art. 3 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 63 poz. 424 z późn. zm.). Jak wynika z dotychczasowych ustaleń wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60

zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Wyłącznie z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. W nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. W dokumentach archiwalnych podaje się różnąliczbę ofiar: „zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko rannych";„zabito 35 osób, rannych 13 w tym 10 ciężko rannych"; „zabitych i rannych więcej niż 50 osób"; „34 zabitych, 14 rannych, ilość osób żywcem spalonych nie ustalona". Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ujawnionych ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć okupantowi", „Śmierćfaszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe, należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margirio" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]". Śledztwo toczy się w sprawie. Nie przedstawiono dotychczas nikomu zarzutu popełnienia tej zbrodni. Generikas Zimanas zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie. Znane są nazwiska dowódców oddziałów „Śmierćokupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", im. A. Mickiewicza, lecz zgromadzony materiał dowodowy nie pozwala na stwierdzenie w sposób jednoznaczny, że faktycznie oni dowodzili grupami partyzantów ze swych oddziałów, którzy uczestniczyli w ataku. W toku śledztwa przesłuchano kilkudziesięciu świadków – byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pp Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych świadków zbrodni, krewnych ofiar, byłych partyzantów sowieckich. Zgromadzono obszerny materiałarchiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach sąadnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej). Trudność w prowadzonym śledztwie, poza odległością czasową od daty popełnienia zbrodni, sprawia fakt, iż Koniuchy położone są na terytorium Republiki Litewskiej zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Republiki Białoruś, stąd potrzeba korzystania w toku postępowania z zagranicznej pomocy prawnej. Wnioski o zagraniczną pomoc prawną skierowano do Federacji Rosyjskiej, Republiki Białorusi, Kanady, Izraela i trzykrotnie do Republiki Litewskiej.

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej na terenie powiatów Stołpce i Wołożyn woj. nowogródzkie (S 17/01/Zk).

Postępowanie w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1942-1944 przez partyzantów sowieckich na żołnierzach AK i ludności cywilnej na terenie pow. Stołpce i Wołożyn woj. nowogródzkie. W toku kompleksowego śledztwa gromadzony jest materiał dowodowy, dotyczący szeregu zbrodni, popełnionych przez partyzantów sowieckich. Podziemie sowieckie zaczęło powstawać na terenie woj. nowogródzkiego już w 1942 r. Dowódcami byli funkcjonariusze NKWD, kierowani na te tereny z Moskwy, zaś w skład poszczególnych oddziałów wchodzili ukrywający się żołnierze Armii Radzieckiej, miejscowi Rosjanie i Białorusini, a także osoby narodowości żydowskiej–uciekinierzy z gett. Nie mieli oni oparcia wśród miejscowej ludności, siłązabierali więc mieszkańcom poszczególnych wsi żywność, odzież, konie. Zarówno żołnierzy AK jak i miejscową ludność wspierającą polskie podziemie traktowano jak wrogów. W 1943 r. i pierwszej połowie 1944 r. dochodziło więc do zabójstw pojedynczych osób lub całych rodzin rzeczywiście wspierających żołnierzy AK, czy też jedynie podejrzewanych o taką współpracę. W ramach tego postępowania wyjaśniane były i wyłączane celem zakończenia kolejne wątki

dotyczące poszczególnych zbrodni m.in. w Kamieniu, Derewnie, Borowikowszczyźnie, Dziagwi, Rodziewszczyźnie. W toku śledztwa wyjaśniane jest zabójstwo w dniu 8.05.1943 r. ponad 120-tu mieszkańców miejscowości Naliboki. Najwięcej ofiar zginęło w wyniku ataku partyzantów sowieckich na Naliboki. Stacjonujące w Puszczy Nalibockiej radzieckie oddziały partyzanckie, ale również członkowie działających w okolicy zwykłych band rabunkowych, siłą zabierali Polakom żywność, odzież, żywy inwentarz. W sierpniu 1942 r. utworzono w Nalibokach oddziałsamoobrony. Dla części członków samoobrony, od dawna działających w konspiracji, udział w samoobronie był przykrywką dla podziemnej działalności. Członkostwo w samoobronie dawało bowiem możliwość legalnego posiadania broni. Zdawali sobie z tego sprawę partyzanci sowieccy. W marcu i kwietniu 1943 r. doszło do dwóch spotkań partyzantów sowieckich z członkami samoobrony. W czasie tych spotkań partyzanci sowieccy namawiali Polaków, aby wstąpili do ich oddziałów. Dowódca samoobrony nie wyraził na to zgody. Zawarto jednak porozumienie, na mocy którego partyzanci sowieccy i członkowie polskiej samoobrony mieli unikać starć ze sobą. Wbrew zawartemu porozumieniu nad ranem 8 maja 1943 r. partyzanci sowieccy zaatakowali Naliboki. Wyciągali oni z domów mężczyzn, rzeczywistych członków samoobrony lub jedynie podejrzewanych o przynależność do tej formacji, rozstrzeliwali ich nieopodal domów pojedynczo lub w kilku- i kilkunastoosobowych grupach. Część zabudowań podpalono, rabowano gospodarstwa. Atak trwał 2-3 godziny. Łącznie zabito 128 osób, głównie mężczyzn, ale wśród ofiar były również trzy kobiety, kilkunastoletni chłopcy i dziesięcioletnie dziecko. Ustalenia śledztwa opierają się głównie na zeznaniach naocznych świadków zbrodni. Do akt załączono opinię historyka –OKŚZpNP odnośnie struktury oddziałów partyzantki sowieckiej stacjonujących w Puszczy Nalibockiej. Przeprowadzono również kwerendę w archiwach, poszukując dokumentów dotyczących tej zbrodni. W swych meldunkach do dowództwa partyzanci sowieccy przedstawiali atak jako swój sukces, informując o 250 zabitych, zarekwirowanej dużej ilości broni i amunicji, uprowadzeniu 100 krów i 78 koni oraz określając napad, jako skuteczne rozbicie niemieckiego garnizonu„samochowy". W rzeczywistości podczas ataku, w Nalibokach nie było Niemców, jedynie przez przypadek nocował tam tylko jeden policjant białoruski. Akcją kierowali dowódca brygady „Stalina" Paweł Gulewicz, komisarz Aleksander Makajew i major Rafał Wasilewicz – przedstawiciel iwienieckiego międzyrejonowego centrum. Uczestniczący w ataku partyzanci mieli też rekrutowaćsię z brygady Czkałowa (dowódca Michał Gribanow, komisarz Iwan Kazak). W akcji na Naliboki brali również udział partyzanci żydowscy. Świadkowie wymieniają znane sobie nazwiska partyzantów biorących udział w ataku, zaznaczając, iż wśród nich były również kobiety oraz mieszkańcy Naliboków narodowości żydowskiej.

Oddziałowa Komisja w Łodzi (stan na sierpień 2015 r.)

Śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (S 13/01/Zk).

Instytut Pamięci Narodowej – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki), tj. o zbrodnie komunistyczne z art. 225 § 1 kk z 1932 r. w zw. z art. 4 § 1 kk z 1997 r. w zw. z art. 2 ust. 1 i art. 3 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 63 poz. 424 z późn. zm.). Jak wynika z dotychczasowych ustaleń wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Wyłącznie z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. W nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. W dokumentach archiwalnych podaje się różną liczbę ofiar: „zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko rannych”; „zabito 35 osób, rannych 13 w tym 10 ciężko rannych”; „zabitych i

rannych więcej niż 50 osób"; „34 zabitych, 14 rannych, ilość osób żywcem spalonych nie ustalona". Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ujawnionych ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe, należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margirio" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]". Śledztwo toczy się w sprawie. Nie przedstawiono dotychczas nikomu zarzutu popełnienia tej zbrodni. Generikas Zimanas zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie. Znane są nazwiska dowódców oddziałów „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", im. A. Mickiewicza, lecz zgromadzony materiał dowodowy nie pozwala na stwierdzenie w sposób jednoznaczny, że faktycznie oni dowodzili grupami partyzantów ze swych oddziałów, którzy uczestniczyli w ataku. W toku śledztwa przesłuchano kilkudziesięciu świadków – byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pp Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych świadków zbrodni, krewnych ofiar, byłych partyzantów sowieckich. Zgromadzono obszerny materiał archiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej). Trudność w prowadzonym śledztwie, poza odległością czasową od daty popełnienia zbrodni, sprawia fakt, iż Koniuchy położone są na terytorium Republiki Litewskiej zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Republiki Białoruś, stąd potrzeba korzystania w toku postępowania z zagranicznej pomocy prawnej. Wnioski o zagraniczną pomoc prawną skierowano do Federacji Rosyjskiej, Republiki Białorusi, Kanady, Izraela i trzykrotnie do Republiki Litewskiej.

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej na terenie powiatów Stołpce i Wołożyn woj. nowogródzkie (S 17/01/Zk).

Postępowanie w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1942-1944 przez partyzantów sowieckich na żołnierzach AK i ludności cywilnej na terenie pow. Stołpce i Wołożyn woj. nowogródzkie. W toku kompleksowego śledztwa gromadzony jest materiał dowodowy, dotyczący szeregu zbrodni, popełnionych przez partyzantów sowieckich. Podziemie sowieckie zaczęło powstawać na terenie woj. nowogródzkiego już w 1942 r. Dowódcami byli funkcjonariusze NKWD, kierowani na te tereny z Moskwy, zaś w skład poszczególnych oddziałów wchodzili ukrywający się żołnierze Armii Radzieckiej, miejscowi Rosjanie i Białorusini, a także osoby narodowości żydowskiej – uciekinierzy z gett. Nie mieli oni oparcia wśród miejscowej ludności, siłą zabierali więc mieszkańcom poszczególnych wsi żywność, odzież, konie. Zarówno żołnierzy AK jak i miejscową ludność wspierającą polskie podziemie traktowano jak wrogów. W 1943 r. i pierwszej połowie 1944 r. dochodziło więc do zabójstw pojedynczych osób lub całych rodzin rzeczywiście wspierających żołnierzy AK, czy też jedynie podejrzewanych o taką współpracę. W ramach tego postępowania wyjaśniane były i wyłączane celem zakończenia kolejne wątki dotyczące poszczególnych zbrodni m.in. w Kamieniu, Derewnie, Borowikowszczyźnie, Dziagwi, Rodziewszczyźnie. W toku śledztwa wyjaśniane jest zabójstwo w dniu 8.05.1943 r. ponad 120-tu mieszkańców miejscowości Naliboki. Najwięcej ofiar zginęło w wyniku ataku partyzantów sowieckich na Naliboki. Stacjonujące w Puszczy Nalibockiej radzieckie oddziały partyzanckie, ale również członkowie działających w okolicy zwykłych band rabunkowych, siłą zabierali Polakom żywność, odzież, żywy inwentarz. W sierpniu 1942 r. utworzono w Nalibokach oddział samoobrony. Dla części członków samoobrony, od dawna działających w konspiracji, udział w samoobronie był przykrywką dla podziemnej działalności. Członkostwo w samoobronie dawało bowiem możliwość legalnego posiadania broni. Zdawali sobie z tego sprawę partyzanci sowieccy.

W marcu i kwietniu 1943 r. doszło do dwóch spotkań partyzantów sowieckich z członkami samoobrony. W czasie tych spotkań partyzanci sowieccy namawiali Polaków, aby wstąpili do ich oddziałów. Dowódca samoobrony nie wyraził na to zgody. Zawarto jednak porozumienie, na mocy którego partyzanci sowieccy i członkowie polskiej samoobrony mieli unikać starć ze sobą. Wbrew zawartemu porozumieniu nad ranem 8 maja 1943 r. partyzanci sowieccy zaatakowali Naliboki. Wyciągali oni z domów mężczyzn, rzeczywistych członków samoobrony lub jedynie podejrzewanych o przynależność do tej formacji, rozstrzeliwali ich nieopodal domów pojedynczo lub w kilku- i kilkunastoosobowych grupach. Część zabudowań podpalono, rabowano gospodarstwa. Atak trwał 2-3 godziny. Łącznie zabito 128 osób, głównie mężczyzn, ale wśród ofiar były również trzy kobiety, kilkunastoletni chłopcy i dziesięcioletnie dziecko. Ustalenia śledztwa opierają się głównie na zeznaniach naocznych świadków zbrodni. Do akt załączono opinię historyka – OKŚZpNP odnośnie struktury oddziałów partyzantki sowieckiej stacjonujących w Puszczy Nalibockiej. Przeprowadzono również kwerendę w archiwach, poszukując dokumentów dotyczących tej zbrodni. W swych meldunkach do dowództwa partyzanci sowieccy przedstawiali atak jako swój sukces, informując o 250 zabitych, zarekwirowanej dużej ilości broni i amunicji, uprowadzeniu 100 krów i 78 koni oraz określając napad, jako skuteczne rozbicie niemieckiego garnizonu „samochowy". W rzeczywistości podczas ataku, w Nalibokach nie było Niemców, jedynie przez przypadek nocował tam tylko jeden policjant białoruski. Akcją kierowali dowódca brygady „Stalina" Paweł Gulewicz, komisarz Aleksander Makajew i major Rafał Wasilewicz – przedstawiciel iwienieckiego międzyrejonowego centrum. Uczestniczący w ataku partyzanci mieli też rekrutować się z brygady Czkałowa (dowódca Michał Gribanow, komisarz Iwan Kazak). W akcji na Naliboki brali również udział partyzanci żydowscy. Świadkowie wymieniają znane sobie nazwiska partyzantów biorących udział w ataku, zaznaczając, iż wśród nich były również kobiety oraz mieszkańcy Naliboków narodowości żydowskiej.

Oddziałowa Komisja w Łodzi (stan na listopad 2015 r.)

Śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (S 13/01/Zk).

Instytut Pamięci Narodowej – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki), tj. o zbrodnie komunistyczne z art. 225 § 1 kk z 1932 r. w zw. z art. 4 § 1 kk z 1997 r. w zw. z art. 2 ust. 1 i art. 3 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 63 poz. 424 z późn. zm.). Jak wynika z dotychczasowych ustaleń wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Wyłącznie z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. W nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. W dokumentach archiwalnych podaje się różną liczbę ofiar: „zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko rannych"; „zabito 35 osób, rannych 13 w tym 10 ciężko rannych"; „zabitych i rannych więcej niż 50 osób"; „34 zabitych, 14 rannych, ilość osób żywcem spalonych nie ustalona". Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ujawnionych ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe, należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii

szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margirio" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]". Śledztwo toczy się w sprawie. Nie przedstawiono dotychczas nikomu zarzutu popełnienia tej zbrodni. Generikas Zimanas zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie. Znane są nazwiska dowódców oddziałów „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", im. A. Mickiewicza, lecz zgromadzony materiał dowodowy nie pozwala na stwierdzenie w sposób jednoznaczny, że faktycznie oni dowodzili grupami partyzantów ze swych oddziałów, którzy uczestniczyli w ataku. W toku śledztwa przesłuchano kilkudziesięciu świadków – byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pp Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych świadków zbrodni, krewnych ofiar, byłych partyzantów sowieckich. Zgromadzono obszerny materiał archiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej). Trudność w prowadzonym śledztwie, poza odległością czasową od daty popełnienia zbrodni, sprawia fakt, iż Koniuchy położone są na terytorium Republiki Litewskiej zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Republiki Białoruś, stąd potrzeba korzystania w toku postępowania z zagranicznej pomocy prawnej. Wnioski o zagraniczną pomoc prawną skierowano do Federacji Rosyjskiej, Republiki Białorusi, Kanady, Izraela i trzykrotnie do Republiki Litewskiej.

Oddziałowa Komisja w Łodzi (stan na luty 2016 r.)

Śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (S 13/01/Zk).

Instytut Pamięci Narodowej – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki), tj. o zbrodnie komunistyczne z art. 225 § 1 kk z 1932 r. w zw. z art. 4 § 1 kk z 1997 r. w zw. z art. 2 ust. 1 i art. 3 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 63 poz. 424 z późn. zm.). Jak wynika z dotychczasowych ustaleń wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Wyłącznie z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. W nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. W dokumentach archiwalnych podaje się różną liczbę ofiar: „zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko rannych"; „zabito 35 osób, rannych 13 w tym 10 ciężko rannych"; „zabitych i rannych więcej niż 50 osób"; „34 zabitych, 14 rannych, ilość osób żywcem spalonych nie ustalona". Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ujawnionych ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe, należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady

Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margirio" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]". Śledztwo toczy się w sprawie. Nie przedstawiono dotychczas nikomu zarzutu popełnienia tej zbrodni. Generikas Zimanas zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie. Znane są nazwiska dowódców oddziałów „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", im. A. Mickiewicza, lecz zgromadzony materiał dowodowy nie pozwala na stwierdzenie w sposób jednoznaczny, że faktycznie oni dowodzili grupami partyzantów ze swych oddziałów, którzy uczestniczyli w ataku. W toku śledztwa przesłuchano kilkudziesięciu świadków – byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pp Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych świadków zbrodni, krewnych ofiar, byłych partyzantów sowieckich. Zgromadzono obszerny materiał archiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej). Trudność w prowadzonym śledztwie, poza odległością czasową od daty popełnienia zbrodni, sprawia fakt, iż Koniuchy położone są na terytorium Republiki Litewskiej zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Republiki Białoruś, stąd potrzeba korzystania w toku postępowania z zagranicznej pomocy prawnej. Wnioski o zagraniczną pomoc prawną skierowano do Federacji Rosyjskiej, Republiki Białorusi, Kanady, Izraela i trzykrotnie do Republiki Litewskiej.

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej na terenie powiatów Stołpce i Wołożyn woj. nowogródzkie (S 17/01/Zk).

Postępowanie w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1942-1944 przez partyzantów sowieckich na żołnierzach AK i ludności cywilnej na terenie pow. Stołpce i Wołożyn woj. nowogródzkie. W toku kompleksowego śledztwa gromadzony jest materiał dowodowy, dotyczący szeregu zbrodni, popełnionych przez partyzantów sowieckich. Podziemie sowieckie zaczęło powstawać na terenie woj. nowogródzkiego już w 1942 r. Dowódcami byli funkcjonariusze NKWD, kierowani na te tereny z Moskwy, zaś w skład poszczególnych oddziałów wchodzili ukrywający się żołnierze Armii Radzieckiej, miejscowi Rosjanie i Białorusini, a także osoby narodowości żydowskiej – uciekinierzy z gett. Nie mieli oni oparcia wśród miejscowej ludności, siłą zabierali więc mieszkańcom poszczególnych wsi żywność, odzież, konie. Zarówno żołnierzy AK jak i miejscową ludność wspierającą polskie podziemie traktowano jak wrogów. W 1943 r. i pierwszej połowie 1944 r. dochodziło więc do zabójstw pojedynczych osób lub całych rodzin rzeczywiście wspierających żołnierzy AK, czy też jedynie podejrzewanych o taką współpracę. W ramach tego postępowania wyjaśniane były i wyłączane celem zakończenia kolejne wątki dotyczące poszczególnych zbrodni m.in. w Kamieniu, Derewnie, Borowikowszczyźnie, Dziagwi, Rodziewszczyźnie. W toku śledztwa wyjaśniane jest zabójstwo w dniu 8.05.1943 r. ponad 120-tu mieszkańców miejscowości Naliboki. Najwięcej ofiar zginęło w wyniku ataku partyzantów sowieckich na Naliboki. Stacjonujące w Puszczy Nalibockiej radzieckie oddziały partyzanckie, ale również członkowie działających w okolicy zwykłych band rabunkowych, siłą zabierali Polakom żywność, odzież, żywy inwentarz. W sierpniu 1942 r. utworzono w Nalibokach oddział samoobrony. Dla części członków samoobrony, od dawna działających w konspiracji, udział w samoobronie był przykrywką dla podziemnej działalności. Członkostwo w samoobronie dawało bowiem możliwość legalnego posiadania broni. Zdawali sobie z tego sprawę partyzanci sowieccy. W marcu i kwietniu 1943 r. doszło do dwóch spotkań partyzantów sowieckich z członkami samoobrony. W czasie tych spotkań partyzanci sowieccy namawiali Polaków, aby wstąpili do ich oddziałów. Dowódca samoobrony nie wyraził na to zgody. Zawarto jednak porozumienie, na mocy którego partyzanci sowieccy i członkowie polskiej samoobrony mieli unikać starć ze sobą. Wbrew zawartemu porozumieniu nad ranem 8 maja 1943 r. partyzanci sowieccy zaatakowali Naliboki. Wyciągali oni z domów mężczyzn, rzeczywistych członków samoobrony lub jedynie podejrzewanych o przynależność do tej formacji, rozstrzeliwali ich nieopodal domów pojedynczo lub w kilku- i kilkunastoosobowych grupach. Część zabudowań podpalono, rabowano gospodarstwa. Atak trwał 2-3 godziny. Łącznie zabito 128 osób, głównie mężczyzn, ale wśród ofiar były również trzy kobiety, kilkunastoletni chłopcy i dziesięcioletnie dziecko. Ustalenia śledztwa opierają się głównie na zeznaniach naocznych świadków zbrodni. Do akt załączono opinię historyka – OKSZpNP odnośnie struktury oddziałów partyzantki sowieckiej stacjonujących

w Puszczy Nalibockiej. Przeprowadzono również kwerendę w archiwach, poszukując dokumentów dotyczących tej zbrodni. W swych meldunkach do dowództwa partyzanci sowieccy przedstawiali atak jako swój sukces, informując o 250 zabitych, zarekwirowanej dużej ilości broni i amunicji, uprowadzeniu 100 krów i 78 koni oraz określając napad, jako skuteczne rozbicie niemieckiego garnizonu „samochowy". W rzeczywistości podczas ataku, w Nalibokach nie było Niemców, jedynie przez przypadek nocował tam tylko jeden policjant białoruski. Akcją kierowali dowódca brygady „Stalina" Paweł Gulewicz, komisarz Aleksander Makajew i major Rafał Wasilewicz – przedstawiciel iwienieckiego międzyrejonowego centrum. Uczestniczący w ataku partyzanci mieli też rekrutować się z brygady Czkałowa (dowódca Michał Gribanow, komisarz Iwan Kazak). W akcji na Naliboki brali również udział partyzanci żydowscy. Świadkowie wymieniają znane sobie nazwiska partyzantów biorących udział w ataku, zaznaczając, iż wśród nich były również kobiety oraz mieszkańcy Naliboków narodowości żydowskiej.

Oddziałowa Komisja w Łodzi (stan na listopad 2018 r.)
Oddziałowa Komisja w Łodzi (stan na luty 2019 r.)
Śledztwa w toku

Śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (S 13.2001.Zk).
Instytut Pamięci Narodowej – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki). Jak wynika z dotychczasowych ustaleń wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Wyłącznie z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. W nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. W dokumentach archiwalnych podaje się różną liczbę ofiar: „zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko rannych"; „zabito 35 osób, rannych 13 w tym 10 ciężko rannych"; „zabitych i rannych więcej niż 50 osób"; „34 zabitych, 14 rannych, ilość osób żywcem spalonych nie ustalona". Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ujawnionych ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe, należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. [INFORMACJA NIEPRAWDZIWA – ODDZIAŁ „Śmierć faszyzmowi" SKŁADAŁ SIĘ Z UCIEKINIERÓW Z GETTA WILEŃSKIEGO] Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margirio" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]". Śledztwo toczy się w sprawie. Nie przedstawiono dotychczas nikomu zarzutu popełnienia tej zbrodni. Generikas Zimanas zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie. Znane są nazwiska dowódców oddziałów „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", im. A. Mickiewicza, lecz zgromadzony materiał dowodowy nie pozwala na stwierdzenie w sposób jednoznaczny, że faktycznie oni dowodzili grupami partyzantów ze swych oddziałów, którzy uczestniczyli w ataku. W toku śledztwa przesłuchano kilkudziesięciu świadków – byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pp Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych

świadków zbrodni, krewnych ofiar, byłych partyzantów sowieckich. Zgromadzono obszerny materiał archiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej). Trudność w prowadzonym śledztwie, poza odległością czasową od daty popełnienia zbrodni, sprawiał fakt, iż Koniuchy położone są na terytorium Republiki Litewskiej zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Republiki Białoruś, stąd zachodziła potrzeba korzystania w toku postępowania z zagranicznej pomocy prawnej. W sprawie są prowadzone dalsze czynności procesowe.

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów sowieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej na terenie powiatów Stołpce i Wołożyn woj. nowogródzkie (S 17.2001.Zk).

Postępowanie w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1942-1944 przez partyzantów sowieckich na żołnierzach AK i ludności cywilnej na terenie pow. Stołpce i Wołożyn woj. nowogródzkie. W toku kompleksowego śledztwa gromadzony jest materiał dowodowy, dotyczący szeregu zbrodni, popełnionych przez partyzantów sowieckich. Podziemie sowieckie zaczęło powstawać na terenie woj. nowogródzkiego już w 1942 r. Dowódcami byli funkcjonariusze NKWD, kierowani na te tereny z Moskwy, zaś w skład poszczególnych oddziałów wchodzili ukrywający się żołnierze Armii Czerwonej, miejscowi Rosjanie i Białorusini, a także osoby narodowości żydowskiej – uciekinierzy z gett. Nie mieli oni oparcia wśród miejscowej ludności, siłą zabierali więc mieszkańcom poszczególnych wsi żywność, odzież, konie. Zarówno żołnierzy AK, jak i miejscową ludność wspierającą polskie podziemie traktowano jak wrogów. W 1943 r. i pierwszej połowie 1944 r. dochodziło do zabójstw pojedynczych osób lub całych rodzin rzeczywiście wspierających żołnierzy AK, czy też jedynie podejrzewanych o taką współpracę. W ramach tego postępowania wyjaśniane były i wyłączane celem zakończenia kolejne wątki dotyczące poszczególnych zbrodni m.in. w Kamieniu, Derewnie, Borowikowszczyźnie, Dziagwi, Rodziewszczyźnie. Obecnie w toku śledztwa wyjaśniane jest zabójstwo w dniu 8.05.1943 r. ponad 120-tu mieszkańców miejscowości Naliboki. Stacjonujące w Puszczy Nalibockiej sowieckie oddziały partyzanckie, ale również członkowie działających w okolicy zwykłych band rabunkowych, siłą zabierali Polakom żywność, odzież, żywy inwentarz. W sierpniu 1942 r. utworzono w Nalibokach oddział samoobrony. Dla części członków samoobrony, od dawna działających w konspiracji, udział w samoobronie był przykrywką dla podziemnej działalności. Członkostwo w samoobronie dawało bowiem możliwość legalnego posiadania broni. Zdawali sobie z tego sprawę partyzanci sowieccy. W marcu i kwietniu 1943 r. doszło do dwóch spotkań partyzantów sowieckich z członkami samoobrony. W czasie tych spotkań partyzanci sowieccy namawiali Polaków, aby wstąpili do ich oddziałów. Dowódca samoobrony nie wyraził na to zgody. Zawarto jednak porozumienie, na mocy którego partyzanci sowieccy i członkowie polskiej samoobrony mieli unikać starć ze sobą. Wbrew zawartemu porozumieniu nad ranem 8 maja 1943 r. partyzanci sowieccy zaatakowali Naliboki. Wyciągali oni z domów mężczyzn, rzeczywistych członków samoobrony lub jedynie podejrzewanych o przynależność do tej formacji, rozstrzeliwali ich nieopodal domów pojedynczo lub w kilku- i kilkunastoosobowych grupach. Część zabudowań podpalono, rabowano gospodarstwa. Atak trwał 2-3 godziny. Łącznie zabito około 120 osób, głównie mężczyzn, ale wśród ofiar były również trzy kobiety, kilkunastoletni chłopcy i dziesięcioletnie dziecko. Ustalenia śledztwa opierają się głównie na zeznaniach naocznych świadków zbrodni. Do akt załączono opinię historyka – OKŚZpNP odnośnie struktury oddziałów partyzantki sowieckiej stacjonujących w Puszczy Nalibockiej. Przeprowadzono również kwerendę w archiwach, poszukując dokumentów dotyczących tej zbrodni. W swych meldunkach do dowództwa partyzanci sowieccy przedstawiali atak jako swój sukces, informując o 250 zabitych, zarekwirowanej dużej ilości broni i amunicji, uprowadzeniu 100 krów i 78 koni oraz określając napad, jako skuteczne rozbicie niemieckiego garnizonu „samochowy". W rzeczywistości podczas ataku w Nalibokach nie było Niemców, jedynie przez przypadek nocował tam tylko jeden policjant białoruski. Akcją kierowali dowódca brygady „Stalina" Paweł Gulewicz i major Rafał Wasilewicz – przedstawiciel iwienieckiego międzyrejonowego centrum. Świadkowie wymieniają znane sobie nazwiska partyzantów biorących udział w ataku, zaznaczając, iż wśród nich były również kobiety oraz mieszkańcy Naliboków narodowości żydowskiej. W sprawie są prowadzone dalsze czynności procesowe.

ODDZIAŁOWA KOMISJA W ŁODZI (STAN NA MAJ 2020 R.)

Śledztwa zakończone wydaniem postanowienia o umorzeniu

Śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (S 13.2001.Zk).

Instytut Pamięci Narodowej – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi prowadzi śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 r. przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki). Jak wynika z dotychczasowych ustaleń wieśKoniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Wyłącznie z tego powodu w Koniuchach, utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. W nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. W dokumentach archiwalnych podaje się różną liczbę ofiar: „zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko rannych"; „zabito 35 osób, rannych 13 w tym 10 ciężko rannych"; „zabitych i rannych więcej niż 50 osób"; „34 zabitych, 14 rannych, ilość osób żywcem spalonych nie ustalona". Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ujawnionych ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe, należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margirio" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]". Śledztwo toczy się w sprawie. Nie przedstawiono dotychczas nikomu zarzutu popełnienia tej zbrodni. Generikas Zimanas zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie. Znane są nazwiska dowódców oddziałów „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", im. A. Mickiewicza, lecz zgromadzony materiał dowodowy nie pozwala na stwierdzenie w sposób jednoznaczny, że faktycznie oni dowodzili grupami partyzantów ze swych oddziałów, którzy uczestniczyli w ataku. W toku śledztwa przesłuchano kilkudziesięciu świadków – byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pp Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych świadków zbrodni, krewnych ofiar, byłych partyzantów sowieckich. Zgromadzono obszerny materiał archiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej). Trudność w prowadzonym śledztwie, poza odległością czasową od daty popełnienia zbrodni, sprawiał fakt, iżKoniuchy położone są na terytorium Republiki Litewskiej zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Republiki Białoruś, stąd zachodziła potrzeba korzystania w toku postępowania z zagranicznej pomocy prawnej. Śledztwo zostało zakończone postanowieniem o umorzeniu z dnia 21 maja 2020 roku wobec śmierci sprawców kierowniczych oraz niewykrycia pozostałych sprawców.

---

(21)POLISH MEDIA REPORTS ABOUT THE MASSACRE AT NALIBOKI –

MARCH 25, 2001 & MARCH 26, 2001
IN RESPONSE TO LETTER FROM CPC TO IPN – February 23, 2001

Radio Zet
25 III 2001
Śledztwo w sprawie Nalibok

Pion śledczy Instytutu Pamięci Narodowej zwróci się do organów ścigania Białorusi o wszczęcie postępowania w sprawie zbrodni w Nalibokach na Nowogródczyźnie.
Śledztwo w sprawie prowadziła od kwietnia 1996 r. Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi. Łódzki IPN podjął je na nowo 20 marca tego roku. O zbrodni przypomniał niedawno Kongres Polonii Kanadyjskiej.
Według dotychczasowych ustaleń śledztwa, w Nalibokach, w nocy z 8 na 9 maja 1943 roku partyzanci sowieccy dokonali mordu na polskiej ludności.
Zginęło 128 mężczyzn i 3 kobiety. Ludzie byli wyprowadzani nocy z domów i rozstrzeliwani. Ich dobytek zrabowano, a domy spalono.
Oprócz sprawy mordu w Nalibokach, IPN chce wyjaśnić również sprawę rozstrzelania w grudniu 1943 roku 10 osób we wsi Derewno i zabójstwa w maju tego samego roku w Kamieniu 19 żołnierzy Armii Krajowej.

TRANSLATION

Investigation of the Naliboki Massacre

The investigative branch of the Institute of National Remembrance (IPN) will ask the Belarusian prosecution authorities to open an investigation into the [war] crime committed at Naliboki in the Nowogródek district [formerly part of Poland].
The [Polish] investigation of this crime has been conducted since April 1996 by the District Commission for Prosecuting Crimes against the Polish Nation in Łódź. The Łódź IPN reopened the investigation on March 20, 2001. The crime has been brought to light recently by the Polish Canadian Congress.
According to the current results of the investigation, during the night of 8/9 May 1943, Soviet partisans murdered the Polish population.
128 men and 3 women were killed. These people were driven out of their homes at night and shot. Their property was stolen, and their homes burnt.
Apart from the massacre in Naliboki, the IPN also wants to investigate the shooting of 10 people in the village of Derewno (December 1943), and the murder of 19 soldiers of the Home Army (AK) in Kamień (May 1943).

Życie (Warszawa)
26 III 2001

Mord w Nalibokach
Białoruś pomoże Polsce?

Instytut Pamięci Narodowej zwróci się do organów ścigania Białorusi o wszczęcie śledztwa w sprawie zbrodni dokonanej w 1943 r. przez partyzantów sowieckich w Nalibokach na Nowogródczyźnie.
Zamordowano tam ponad 130 osób.

Śledztwo w tej sprawie prowadzi od kwietnia 1996 r. Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi, która całościowo wyjaśnia zbrodnie popełnione w latach 1941-44 przez partyzantów radzieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej województwa nowogródzkiego.
Oprócz wydarzeń w Nalibokach, obejmuje ono także sprawę rozstrzelania w grudniu 1943 r. 10 osób we wsi Derewno (pow. Stołpce) i zabójstwa w maju tego samego roku w Kamieniu (gm. Iwaniec, pow. Wołożyn) 19 żołnierzy AK.
Obecnie pion śledczy IPN poszukuje dalszych świadków zbrodni w Nalibokach,

ustala pełną listę ofiar oraz nazwiska sprawców. - Po wykonaniu tych czynności i zgromadzeniu dostępnego na terenie kraju materiału dowodowego, opracowany zostanie wniosek do organów ścigania Białorusi - poinformowała Anna Gałkiewicz z łódzkiego oddziału pionu śledczego IPN.

Według dotychczasowych ustaleń, w nocy z 8 na 9 maja 1943 r. partyzanci sowieccy napadli na Naliboki. Wyciągali z domów i wymordowali mieszkańców wsi. Zginęło 128 mężczyzn i 3 kobiety.

Kongres Polonii Kanadyjskiej w liście do prezesa IPN Leona Kieresa i Witolda Kuleszy, szefa pionu śledczego Instytutu, poinformował, że istnieje bogata literatura przedmiotu i relacje świadków tej zbrodni, w tym także sprawców. Autorzy listu zauważyli, że niektórzy wspominają o udziale w zbrodni nie tylko sowieckich, ale również żydowskich partyzantów. Informacji o udziale Żydów w pogromie w Nalibokach polskie organa ścigania na razie nie zweryfikowały.
wk, pap

---

23 lutego 2001 r.

WP Prof. dr hab. Leon Kieres
Prezes Instytutu Pamięci Narodowej
oraz
WP Prof. dr hab. Witold Kulesza
Dyrektor Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

Instytut Pamięci Narodowej
00-207 Warszawa
Pl. Krasińskich 2/4/6

Wielce Szanowni Panowie Profesorowie!

Zwracamy się ponownie do Instytutu Pamięci Narodowej, tym razem w celu rozpoczęcia badań i dochodzeń nad masowym mordem popełnionym w Kresowym miasteczku ***Naliboki***, powiat Stołpce, województwo nowogródzkie. Zginęło 128 lub 129 mieszkańców tej wsi, w tym kobiet i dzieci. Mord ten dokonali partyzanci sowieccy 8 maja 1943 r. Istnieje bogata literatura przedmiotu oraz liczne relacje dot. tego mordu, nawet autorstwa samych sprawców. Niektórzy z tych wchodzili do tzw. Brygady Tuwii Bielskiego oraz do oddziału Siemiona Zorina, składających się w większości z obywateli RP.

Oto opis tego wydarzenia według świadka polskiego:

> *Wszędzie płacz. Rabusie nie ominęli żadnej zagrody. W każdej coś zabrano. Zabili ojca mojej koleżanki szkolnej i dalszej kuzynki, Marysi Grygorcewiczówny, bo odważył się stawić opór. „Żołnierze Pobiedy" czy „Jerozolimy" uwieźli ze sobą zastrzelone kury i świnie, mąkę oraz inną żywność. Chcieli żyć! Ale innym odbierali życie. [...]*
>
> *Godzina 5 rano, 8 maja 1943 roku. Długa seria z kaemu rozpruła poniżej okien frontową ścianę naszego domu, stojącą pod nią kanapę, przeleciała przez pokój i ugrzęzła w przeciwległej ścianie zaledwie kilka centymetrów nad naszymi głowami. [...] Mama dopadła okna.*
> *– Wieś płonie! – krzyczy. [...]*
>
> *O godzinie 7.00 strzały i jęki ucichły. Zewsząd wiało grozą śmierci i zniszczenia. Ocaleni od pogromu mogli teraz zobaczyć tragedię swego miasteczka i dokonanego w nim ludobójstwa. W niespełna 2 godziny zginęło 128 niewinnych ludzi. Większość z nich, jak stwierdzili potem naoczni świadkowie, z rąk siepaczy Bielskiego i "Pobiedy". Mordercy obojga płci wpadali do mieszkań i seriami z automatów unicestwiali we śnie całe rodziny, a obrabowane w pośpiechu (nawet z zegarków) domostwa palili i pijani od krwi, z okrzykiem "hura!" szli dalej mordować. Wielu zbudzonych nagłą strzelaniną i jękiem sąsiadów wylatywało na podwórko. Tych rozstrzeliwano z dziećmi pod ścianami chat. Jedni i drudzy wraz z domostwem obracali się w popiół. Daleko*

słychać było ryk bydła i rżenie zagrabianych koni. Podczas dantejskiego pogrzebu trudno było zidentyfikować pozostałe czasem tylko kończyny dzieci, rodziców, dziadków z rodów Karniewiczów, Łojków, Chmarów i wielu innych. [...]

Patrz: Wacław Nowicki, *Żywe echa* (Warszawa: Wydawnictwo Antyk, 1993), s. 98-100.

Potwierdzenie mordu w Nalibokach można znaleźć w rozkazie wydanym 10 maja 1943 r. przez Generała Płatona, pełnomocnika Centralnego Sztabu Ruchu Partyzanckiego przy Kwaterze Naczelnego Dowództwa i CK KP/b/ Białorusi na Obwód Baranowicze:

W nocy 8 maja 1943 r. partyzanckie oddziały „Dzierżyńskiego" /d-ca tow. Szaszkin, komisarz tow. Lachow/, „Bolszewik" /d-ca tow. Makajew, komisarz tow. Chmielewski/, „Suworowa" /d-ca tow. Surkiew, komisarz tow. Klewko/ pod dowództwem d-cy brygady „Stalina" tow. Gulewicza i komisarza tow. Muratowa oraz przedstawiciela Iwienieckiego międzyrejonowego centrum mira tow. Wasilewicza z zaskoczenia rozgromiły niemiecki garnizon „samochowy" miasteczka Naliboki. W rezultacie 2 i półgodzinnych walk zabito 250 „samochowów" [...]

Historyk Tadeusz Gasztold skomentował to wydarzenie w sposób następujący:

W nocy z 8 na 9 maja 1943 r. partyzanci sowieccy napadli na miasteczko Naliboki i zamordowali ponad sto osób ludności cywilnej. Akcja odbyła się pod pretekstem likwidacji białoruskiej „samoochowy" czyli organizacji współpracującej z Niemcami w zakresie bezpieczeństwa wsi, pod płaszczykiem której w Nalibokach – jak w wielu innych miejscowościach – działała komórka AK kierowana przez por. Eugeniusza Klimowicza. Do chwili napaści Rosjanie współpracowali z Polakami i wiedzieli, że placówka AK działa pod osłoną „samoochowy". Decyzja napaści i mord ludności zaangażowanej w ruchu niepodległościowym podjęta została po odmowie E. Klimowica podporządkowania się dowództwu partyzantki sowieckiej.
Podobny los spotkał mieszkańców miasteczka Kamień Nowogródzki i wieś Szczepki. Pacyfikacja Nalibok rozpropagowana została przez Rosjan jako wielki sukces oddziałów partyzanckich. Szef Centralnego Sztabu Ruchu Partyzanckiego gen. Pantelejmon Ponomarenko z tej okazji odznaczył wyróżniających się w pacyfikacji dowodców.

Patrz: Tadeusz Gasztold, „Sowietyzacja i rusyfikacja Wileńszczyzny i Nowogródczyzny w działalności partyzantki sowieckiej w latach 1941–1944," (w:) Adam Sudoł, red., *Sowietyzacja Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej po 17 września 1939* (Bydgoszcz: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy, 1998), s. 277-278, 281-282.

Sądzony przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie kpt. Eugeniusz Klimowicz wyrok śmierci – zamieniony na dożywocie – odsiadywał we Wronkach. W piśmie do prezesa Najwyższego Sądu Wojskowego z datą 30 maja 1956 r. szczegółowo opisał przebieg pacyfikacji Nalibok. [Sygn. Akt Sr 749/51; pismo: Do Ob. Prezesa Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie.]

Spośród licznych źródeł, dotyczących mordu w Nalibokach wymieniamy dalsze:

- Komisja Historyczna Polskiego Sztabu Głównego w Londynie, *Polskie Siły Zbrojne w Drugiej wojnie światowej,* tom 3: *Armia Krajowa* (Londyn: Instytut Historyczny im. Gen. Sikorskiego, 1950), s. 529.
- Antoni Bogusławski, Posłowie (w:) Tadeusz Łopalewski, *Między Niemnem a Dźwiną. Ziemia Wileńska i Nowogródzka* (London: Wydawnictwo Polskie and Tern (Rybitwa) Book, 1955), s. 245.
- Adolf Pilch, *Partyzanci trzech puszcz* (Warszawa: Editions Spotkania, 1992), s. 135.
- Wacław Nowicki, *W imię prawdy o żołnierzach AK. List otwarty do prof. A. Hackiewicza,* „Słowo – dziennik katolicki", nr 141 z 11 sierpnia 1993 r.
- Zygmunt Boradyn, *Rozbrojenie,* (w:) „Karta" 1995, nr 16, s. 127.
- Kazimierz Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej. „Nów"–Nowogródzki Okręg Armii Krajowej*

(Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1997), s. 387-388.

- Tadeusz Piotrowski, *Poland's Holocaust. Ethnic Strife, Collaboration with Occupying Forces and Genocide in the Second Republic, 1918–1947* (Jefferson, North Carolina: McFarland, 1998), s. 102.

- *The Story of Two Shtetls, Brańsk and Ejszyszki. An Overview of Polish-Jewish Relations in Northeastern Poland during World War II, Part Two* (Toronto and Chicago: The Polish Educational Foundation in North America, 1998), s. 110-112.

- Marek J. Chodakiewicz, Piotr Gontarczyk, Leszek Żebrowski, red., *Tajne oblicze GL-AL i PPR: Dokumenty* (Warszawa: Burchard Edition, 1999), tom 3, s. 251, 253.

- Zygmunt Boradyn, *Niemen rzeka niezgody. Polsko-sowiecka wojna partyzancka na Nowogródczyźnie 1943–1944* (Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm, 1999), s. 100-101.

- Marek Jan Chodakiewicz, *Żydzi i Polacy 1918–1955. Współistnienie—Zagłada—komunizm* (Warszawa: Fronda, 2000), s. 328.

Bezpośredni świadek tych wydarzeń, inż. Wacław Nowicki, mieszka obecnie w Warszawie.
Bardzo dużo mieszkańców Naliboków zostało wywiezionych do Rzeszy i obozów koncentracyjnych po pacyfikacji niemieckiej, ktora miała miejsce w sierpniu 1943 r. Sporo z nich po wojnie osiedliło się w USA.

Istnieje też inna wersja tych wydarzeń, sporządzona przez żonę jednego z uczestników, potwierdzająca jednak udział partyzantów żydowskich w pacyfikacji Naliboków. Na przykład, Sulia Wolozhinski Rubin napisała we wspomnieniach, że udział w niej brał jej mąż Boris Rubizhewski (Rubin), który wraz z nią walczył w oddziale Bielskiego. Oto jej wielce osobliwa relacja nawiązująca do tego wydarzenia, której wiarygodność też należy zbadać (wprawdzie nie wymienia ona nazwy: Naliboki, ale nie ulega wątpliwości, że chodzi o tę miejscowość):

> *Nieopodal [dworzeckiego] getta znajdowała się wioska. Żydzi musieli przez nią przechodzić po drodze do lasu, a partyzanci [sowieccy] w drodze z lasu. Ci wieśniacy ostrzegali biciem w dzwony i waleniem w miedziane garnki o przemarszu takich osób aby ostrzec pobliskie wioski. Chłopi wybiegali z siekierami, sierpami – czymkolwiek co może służyć do zabijania – i rżnęli każdego, a potem rozdzielali między siebie cokolwiek ci nieszczęśliwi mieli. Grupa Borysa [Rubiżewskiego] zdecydowała aby położyć raz na zawsze kres takiej działalności. Wysłali kilku ludzi do tej wioski, a sami zaczaili się w zasadzce. Wkrótce rozległy się sygnały alarmowe i uzbrojeni chłopi wybiegli aby zabić 'przeklętych Żydów'. No, ale rozległy się salwy i skoszono ich ze wszystkich stron. Trzy dni zajęło aby zbić trumny [dla poległych chłopów] i ponad 130 osób pochowano. Nigdy już więcej żaden Żyd czy partyzant nie zginął na tych drogach.*
>
> *There was a village not far from the [Dworzec] ghetto which escaping Jews would have to pass on the way to the forest, or partisans would pass on the way from the woods. These villagers would signal with bells and beat copper pots to alert other villages around. Peasants would run out with axes, sickles—anything that could kill—and would slaughter everybody and then divide among themselves whatever the unfortunate had had. Boris' [Rubizhewski] group decided to stop this once and for all. They sent a few people into the village and lay in ambush on all the roads. Soon enough signaling began and the peasants ran out with their weapons to kill the 'lousy Jews'. Well, the barrage started and they were mown down on all sides. Caskets were made for three days and more than 130 bodies buried. Never again were Jews or partisans killed on those roads.*
>
> Patrz: Sulia Wolozhinski Rubin, *Against the Tide: The Story of an Unknown Partisan* (Jerusalem: Posner & Sons, 1980), s. 126-127.

Natomiast w filmie dokumentalnym „The Bielsky Brothers: The Unkown Partisans" (Soma Productions, 1993, producent – David Herman; wydany ponownie w 1996 przez Films for the Humanities & Sciences), przeprowadzono rozmowę z Sulią i jej mężem Borisem Rubinem, gdzie przedstawiono jeszcze jedną,

całkowicie inną wersję tego wydarzenia. Boris Rubin rzekomo postanowił zlikwidować Naliboki, kiedy dowiedział się, że wieśniacy ukrzyżowali jego ojca:

> *Jego ojca Szlomka […] ukrzyżowano na drzewie […] Borys się o tym dowiedział. Wioska już nie istnieje. […] Tego dnia pochowano 130 osób.*
>
> *His father Shlomko … was crucified on a tree … Boris found out. That village doesn't exist anymore. … 130 people they buried that day*

Natomiast w swym pamiętniku wydanym w 1980, Sulia Wolozhinski Rubin wyraźnie napisała, że ojciec Borisa Rubina został zamordowany przez Niemców (zobacz s. 123.) W filmie potwierdzono jednak, że partyzanci Bielskiego masowo grabili okoliczne wsie:

> *Największym kłopotem było […] wyżywienie tylu ludzi. Grupy 10 do 12 partyzantów wymaszerowywały na odległość 80 do 90 kilometrów, aby rabować wioski i przynieść żywność dla partyzantów [t.j. do bazy partyzanckiej i do obozu rodzinnego, gdzie byli cywilni Żydzi].*
>
> *The biggest problem was … feeding so many people. Groups of 10 to 12 partisans used to go out for a march of 80 to 90 kilometres, rob the villages, and bring food to the partisans [i.e. partisan base and family camp].*

Nazwiska partyzantów żydowskich, z których pochodziło wielu ze sprawców pacyfikacji, można ustalić na podstawie opracowania Nechamy Tec, *Defiance. The Bielski Partisans* (New York: Oxford University Press, 1993). To źródło, jak zresztą cała historiografia holocaustowska, milczy o wydarzeniach w Nalibokach.

Wobec wyżej przedstawionych dowodów, mamy nadzieję, że badania nad tą zbrodnią również zostaną podjęte natychmiast.

Łączymy wyrazy prawdziwego szacunku

Komisja Informacyjna
przy ZG Kongresu Polonii Kanadyjskiej

---

(22)LITHUANIAN HISTORIAN RIMANTAS ZIZAS ABOUT THE MASSACRE AT KONIUCHY – *GENOCIDAS IR REZISTENCIJA*, NO. 1 (11), 2002 (IN LITHUANIAN)

Rimantas Zizas. Žudynių Kaniūkuose pėdsakais

Raudonųjų partizanų ir Pietryčių Lietuvos kaimų savisaugininkų ginkluotame konflikte 1943–1944 m. išskirtinė vieta tenka Kaniūkų kaimo (Eišiškių aps. Jašiūnų vlsč.) užpuolimui 1944 m. sausio 29 d. Kaniūkų puolimas ir susidorojimas su kaimo gyventojais yra žiauriausia raudonųjų partizanų baudžiamoji akcija prieš kaimų savisaugą, virtusi tikromis skerdynėmis (nužudyti 38 žmonės, beveik visas kaimas sudegintas).
Kokios aplinkybės, priežastys ir motyvai lėmė Kaniūkų užpuolimą? Kodėl taip žiauriai buvo susidorota su visu kaimu, kokios buvo raudonųjų partizanų nepaprasto žiaurumo jo gyventojų atžvilgiu priežastys?
Priežastys ir aplinkybės, matyt, sąlyginai buvo dvejopo pobūdžio: 1) konkrečios, susijusios su Kaniūkų kaimo ginkluotos savisaugos veikla priešinantis raudonųjų partizanų savivalei ir smurtui, pastarųjų siekiai bausti ir keršyti už pasipriešinimo veiksmus ir 2) bendro pobūdžio veiksniai, kuriuos lėmė apskritai nesėkminga raudonųjų partizanų kova su kaimų savisaugininkais, poreikis griebtis drastiškų bauginamųjų priemonių siekiant stabdyti

TŁUMACZENIE

Rimantas Zizas

Śladami mordu w Koniuchach

W zbrojnym konflikcie 1943-1944 lat między czerwonymi partyzantami i wiejską samoobroną południowowschodniej Litwy na szczególną uwagę zasługuje napad na wieś Koniuchy (powiat Ejszyski, gmina Jaszuny), który miał miejsce 29 stycznia 1944 roku. Napad na wieś Koniuchy i rozprawa z jego mieszkańcami jest najbardziej okrutną akcją czerwonych partyzantów, skierowaną przeciwko wiejskiej samoobronie, która przerosła w prawdziwy mord (zabito 38 osób, spalono niemal całą wieś).
Jakie okoliczności, przyczyny i motywy spowodowały ten napad? Dlaczego tak okrutnie rozprawiono się z całą wsią, jakie były przyczyny takiego okrucieństwa w stosunku do mieszkańców wsi?
Przyczyny i okoliczności, napewno, warunkowo można traktować dwojako: 1) konkretne, związane z działalnością zbrojnej samoobrony wsi Koniuchy skierowanej przeciwko samowoli i gwałtu czerwonych partyzantów, ich dążenie ukarać członków samoobrony za ruch oporu i 2) przyczyny ogólnej natury, które były uwarunkowane niezbyt skuteczną walką czerwonych partyzantów z samoobroną wiejską, co skłoniło do sięgnięcia po bardziej drastyczne środki, które miały powstrzymać powstanie i rozwój samoobrony w południowowschodniej Litwie, zademonstrować zbrojną siłę czerwonych partyzantów.
Wieś Koniuchy, znajdująca się na obrzeżu południowej części puszczy Rudnickiej, niedaleko obecnej litewsko-białoruskiej granicy, pod względem językowym należała do tak zwanego „półwyspu" Diewieniszki – grupy wsi, w której ludność mówiąca po litewsku stanowiła większość. Juozas Kudirka pisząc w 1990 roku o zagładzie wsi Koniuchy podkreślał, że wieś wyróżniała się szczególną narodowościową świadomością, litewskością, przeciwstawieniem się polskiemu etnicznemu samouświadamianiu narzucanemu przez polską władzę okupacyjną. Na wsi działała szkoła litewska, mieszkańcy wystawili krzyż św. Kazimierza, umalowany kolorami flagi narodowej; większość Polaków mieszkających na wsi mówiło po litewsku.
Jesienią 1943 r. sytuacja uzbrojonych wsi we wschodniej i południowowschodniej części Puszczy Rudnickiej pod wieloma względami była trudniejsza i bardziej skomplikowana, niż wsi po drugiej stronie puszczy. Ją utrudniał mieszany etniczny skład i otoczenie ludności, słabsza wzajemna pomoc, brak solidarności i nastawienia do walki (nielitewskie wsie nie uzbrajały się i nie walczyły z sowieckimi partyzantami); mniej skuteczne były także inne struktury walki z partyzantami (np. punkty oporu, zwane tak przez niemiecką i litewską policję), zbyt blisko znajdowały się rejony działania białoruskich sowieckich partyzantów, istniało zagrożenie napadów od tej strony itd. Najmniejsze nieposłuszeństwo, stawianie oporu czerwonym (a także polskim) partyzantom powodowało niebezpieczeństwo represji i operacji karnych.
O rozmiarach, jakie jesienią 1943 roku osiągnęły szaleństwa czerwonych partyzantów w gminie Jaszuny, można wnioskowac z doniesienia starosty starostwa Dawciuny Władasa Antanaitysa wójtowi gminy Jaszun z dnia 7 listopada 1943 roku. Starosta pisał, że 6 listopada 1943 roku wieczorem do niego na wsi Wielkie Sałki przyszło 12 uzbrojonych, mówiących po rosyjsku mężczyzn (wśród nich wskazał 4 Żydów) i pod groźbą śmierci i zniszczenia gospodarstwa zmusili jego towarzyszyć im do wsi Dawciuny i Dajnowa; był on zatem świadkiem tego jak zaprzęgali koni i ładowali do wozów: chleb, mąkę, kartofle, kapustę, buraki, ubrania, wełnę, obuwie oraz różnoraki sprzęt kuchęnny, ogółem naładowali 9 wozów. Uogólniając starosta pisał, że ze starostwa Dawciuny do Puszczy Rudnickiej co nocy „idzie" 6-8 furmanek, skąd nigdy nie wracają wozy i konie „w porządku": jeden koń wrócił siekierą porąbany (okaleczony). Z lasu, dokąd wieśniacy jadą po drzewo, wracają oni „płacząc", „bosi i bez siermięg". W ciągu krótkiego czasu większość koni stała sie niezdolna do pracy, wozy połamane, w okresie 1-1,5 m-cy, więcej niż połowa mieszkańcow została bez obuwia i ubrań. Terroryzowana ludność boi się skarżyć władzy, policja daleko (15 km); mieszkańcy obawiając się „rozbójników", starają się zachowywać „grzecznie" w stosunku do nich. Ostatnio bandyci zaczęli śledzić ludzi, agitować „za sowietów", stali się oni „wyjątkową władzą nocną". Według starosty, w takich warunkach trudno mówić o pełnieniu powinności, ludzie „bez żadnej nadzieji czekają albo na kary ze strony władzy, albo na zagładę ze strony bandytów".

Pewnych informacji na temat samoobrony wsi Koniuchy i prowadzonej przez nich działalności nie ma. Czesław Malewski twierdzi, że organizatorami zbrojnej samoobrony były Józef Bobin (Jonas Bobinas), Władysław Woronis (Vladislovas Voronis?), Jan Kodzis (Juonas Kuodis). Sowiecki partyzant Juozas Olekas w swoich wspomnieniach twierdzi, że we wsi Koniuchy było ok. 60-70 „pomocników policji", liczby te wydają się wyolbrzymione, szablonowe, ponieważ, według niego, tyleż uzbrojonych członków samoobrony było i w Bakałoryszkach. Koniuchy (jak również wsie Deksniai i Darżininkai w gminie Olkieniki) w źródłach policji litewskiej są nazywane wsiami litewskimi; oni otrzymywali listy z pogróżkami od bandytów, w których domagano się złożyć broń. Podkreślano, że litewska wieś Koniuchy miała „starcia" z bandytami, z których wyszła zwycięsko. W doniesieniach policyjnych na temat całkowitej zagłady wsi Koniuchy napisano, że mieszkańcy kilkakrotnie stawiali opór zbrojny; ta okoliczność uważa się za przyczynę zagłady wsi: „był to akt zemsty bandytów". Podobnie przyczyny zagłady Koniuchów oraz pogróżek pod adresem innych wsi litewskich przedstawiono i w dokumentach 253-go batalionu samoobrony litewskiej (jego oddziały stacjonowały w południowowschodniej Litwie): „poparcie walki z bandytami i wzięcie aktywnego udziału w tej walce, ukaranie nieprzychylnie nastawionych wsi poprzez zniszczenie i wymordowanie ich mieszkańców".
Mogły także mieć miejsce konflikty mieszkańców wsi Koniuchy z białoruskimi partyzantami sowieckimi. J. Kudirka pisze, że późną jesienią 1943 roku plony wsi Koniuchy były wywiezione w nocy przez mężczyzn mówiących po białorusku. Około miejscowości Gierwiszki zostali oni zatrzymani przez 7 mężczyzn uzbrojonych w dwa karabiny z obciętą lufą. Woźnicy rozbiegli się, zboże zwrócono mieszkańcom.
Ten epizod, zapewne tylko częściowo ilustruje stosunki między mieszkańcami wsi, a czerwonymi partyzantami: samoobrona wsi była lepiej uzbrojona, a partyzanci łatwo nie oddawali swoich łupów. Zbrojne starcia samoobrony wsi Koniuchy z sowieckimi partyzantami były bardziej zawzięte i gwałtowne, przyczyniły się one do dojrzewania napięć oraz wzajemnej nienawiści.
To ewidentnie wynika ze źródeł sowieckich partyzantów. W nich wieś wymienia się jako jedna z najbardziej zawziętych i najlepiej uzbrojonych wsi; miała ona duże znaczenie dla Niemców, była ich oporą. Do wsi nie wpuszczano partyzantów, a nawet zdarzało się, iż miszkańcy Koniuchów napadali na inne wsie, które były lojalne lub neutralne względem partyzantów. J. Oleka w swoich wspomnieniach pisał, iż samoobrona Koniuchów i Bakałoryszek „kpiła" z sowieckich listów i nawoływań oraz jeszcze bardziej zbroiła się i zmuszała inne wsie do tego samego, dlatego więc postanonowiono rozbroić ich siłą.
Mejer Elin i Dimitrij Gelpern w książce „Getto kowieńskie i jego bojownicy" twierdzą, że w Koniuchach „umocnili się hitlerowcy", zasadzali się oni na drogach na partyzantów i strzelali do nich. Najpierw hitlerowcom z Koniuchów przedstawiono ultimatum o zaprzestanie działalności i złożenie broni. Dopiero potem jak „faszyści" nie zareagowali na ultimatum, partyzanci zdecydowali się działać i kierować się „starą zasadą walki": jeśli wróg nie poddaje się, musi być on zniszczony.
Tym niemniej ani w archiwach czerwonych partyzantów, ani we wspomnieniach opublikowanych przez nich po wojnie, nie ma konkretnych danych, które potwierdzałyby wyjątkową aktywność i zawziętość samoobrony Koniuchów, brak także faktów na temat czerwonych partyzantów, którzy zginęli w starciach z nimi (takie fakty istnieją dla innych miejscowości, np. samoobrona wsi Darżininki (gmina Olkieniki) na początku października 1943 roku zastrzeliła czerwonego partyzanta i zbezcześciła jego zwłoki; członkowie samoobrony wsi Grinkuwa – Babrauninki w wieczór wigilijny 1943r. zastrzelili aż 5 partyzantów; aktywni członkowie samoobrony wsi Bakałoryszki (obwód Trocki), którzy widocznie niejednokrotnie brali udział w obławach na partyzantów, byli oskarżani przez sowieckich partyzantów o zabójstwo partyzantki Ony Tamuliawiczute-Miklusziene (siostry pierwszego sekretarza partii komunistycznej obwodu Alituskiego w latach 1940-1941) i in.). Wynika z tego, iż partyzancy sowietcy nie zbyt ucierpieli od samoobrony Koniuchów, nie doznali strat w ludziach lub innych „krzywd", którze mogli ich skłonić do szczególnie okrutnej rozprawy z mieszkańcami wsi.
Widocznie, „wina" członków samoobrony wsi Koniuchy, która doprowadziła do okrutnej zagłady wsi, polegała na tym, że w starciach z sowieckimi partyzantami bronili oni swoje plony lub inny majątek, nie chcieli złożyć broni i podporządkować się. Mówiąc o rzeczywistej lub domniemanej aktywności samoobrony Koniuchów i innych wsi można przypuszczać, że w jeden sposób będzie ona oceniana przez czerwonych partyzantów i ich dowódców z jednej strony Puszczy Rudnickiej – w litewskich okolicach Alituskiego i Trockiego obwodów i całkowicie inaczej – w okolicach

obwodu Ejszyskiego, który był ogłaszany jako „rejon partyzancki” i gdzie oni się czuli gospodarzami.
Twierdzeniom o samozaparciu i zorganizowaniu samoobrony wsi Koniuchy zaprzeczają również wydarzenia, jakie miały miejsce podczas napadu czerwonych partyzantów na wieś: samoobrona nie stawiała większego oporu.
Dlatego ogólnie wyjaśnienie przyczyn i motywów napadu na wieś Koniuchy w źródłach sowieckich, przede wszystkim w radiogramach i listach Genrika Zimana do Moskwy Antanasowi Snieczkusowi, można ocenić jako nieobjektywne, tendencyjne, demagogiczne, za pomocą których już po dokonaniu operacji karnej próbowano tłumaczyć i uzasadnić okrutny charakter rozprawy ze wsią.
Napad czerwonych partyzantów na Koniuchy oraz przyczyny okrucieństwa przeprowadzonej akcji były głębsze, uwarunkowane niepomyślnym przebiegiem walki z uzbrojoną samoobroną oraz skomplikowaną i trudną sytuacją partyzantów zimą 1944 roku. Optymistyczne prognozy G. Zimana o „załamaniu się” wiejskiej samoobrony jesienią 1943 r. niepotwierdziły się i zimą 1944 roku; optymizm zamienił się w pesymizm, przeczucie realnego zagrożenia dla ruchu sowieckich partyzantów. G. Ziman i inni dowódcy partyzantów w Puszczy Rudnickiej zrozumieli, że bez pomocy sowieckiego zaplecza, bez broni i naboi oni nie dadzą rady stawić opór żadnej większej zbrojnej akcji policji, że na zagładę skazane plany i marzenia aktywizacji partyzanckiej walki. Partyzanci sowieccy pod względem wojennym mieli problemy walcząc nawet ze źle uzbrojoną samoobroną wiejską. G. Ziman 29 stycznia 1944 roku (w wieczór przed zniszczeniem wsi Koniuchy) w wysłanym radiogramie dowódcy sztabu litewskiego ruchu partyzanckiego [LPJSZ skrót od nazwy po litewsku – J.W.] do A. Snieczkusa stwierdzał: „Wokół nas znów umacnia się samoobrona. Jedna z podstawowych przyczyn – niedostateczny odpór z naszej strony, którego nie możemy stawić z powodu braku broni, i co najważniejsze, braku amunicji”. Trudna i skomplikowana sytuacja czerwonych partyzantów zimą 1944 roku dokładnie opisana w liście G. Zimana do A. Snieczkusa z 7 kwietnia 1944 roku: „Amunicji nie ma, broni nie ma, samoobrona panoszy się, „biali” [Polacy - R.Z.], gdzie nie spojrzysz wszędzie ślady, a kiedy wrócisz oczekują, później „lub trzeba kogoś grzebać, lub wykreślać z ewidencji”. Swoje kwatery nie możemy uważać za „twierdzę”. Jak by można było uważać, jeśli „biali” depczą po piętach. Dokąd mamy się podziać?” – pytał G. Ziman – „zaszyć się we wsiach – znaczy zniszczyć aktyw i wcale nie dlatego, że wieśniacy nas nienawidzą. Jeśli oderwać się od uzbrojonej siły, to nawet w „rejonie partyzanckim” przyjdzie kilka „chuliganów kułaków” z sąsiedniej wsi z samoobrony i zastrzelą, nawet policji nie wezwą. Na południu powiatu Rimonisa [pseudonim Vytautasa Sakalauskasa, sekretarza komitetu komunistycznej partii obwodu Alituskiego – R.Z.] założyć kwater nie udało się – jesienią 1943 roku wysłaną słabo uzbrojoną grupę rozpędzili Polacy. Obecnie [wiosną 1944 roku – R.Z.] tam wysłano silną, dobrze uzbrojoną grupę, z której nie zostało i połowy. Tam trzeba wysyłać dużą zbrojną siłę, ponieważ mieszkańcy są „bardzo źli”, oprócz tego dużo dróg”. Tak przedstawiając sytuację G. Ziman podsumowuje: „To były trudne dni”.
Nie doczekawszy pomocy do początku kwietnia 1944 roku od sowieckiego zaplecza, gdy samoloty z bronią i amunicją pojawiły się nareszcie nad Puszczą Rudnicką G. Ziman zaczął wysyłać jeden po drugim radiogramy do dowódcy LPJSZ A. Snieczkusa do Moskwy pełne niepokoju, zdenerwowania i zarzutów. Chociaż informacja wysyłana przez G. Zimana odzwierciedlała naprawdę trudną sytuację czerwonych partyzantów i zły nastrój, to jednak można przypuszczać, że Ziman świadomie dramatyzował sytuację, a przede wszystkim mocno przewartościował niebezpieczeństwo grożące partyzantom Puszczy Rudnickiej ze strony samoobrony wsi. Cytowany radiogram z dnia 29 stycznia 1944 r. o wzmacnianiu się samoobrony wysłał już po zniszczeniu Koniuchów, pewnie znając „druzgocące” wyniki akcji. Informacje wysyłane przez G. Zimana do Moskwy i oceny sytuacji znacząco różniły się od innych ocen zaistniałej sytuacji w tym regionie dokonywanych przez dowódców sowieckich partyzantów (Michaiła Afonina, Marijana Miceiki). Oto M. Afonin w radiogramie z dnia 27 stycznia 1944 r. do Snieczkusa zawiadamiał, że sowieccy partyzanci wydostali od sołtysów i ich zastępców więcej niż 50 podpisów (obietnic) odmowy „służenia Niemcom”, że wysunęli sobie zadanie rozpędzić z okręgu trockiego „cały ten aparat niemiecki”.
Nawet zimą 1944 r. nie ustały napady, terroryzm wsi i grabież ekonomiczna dokonywane przez czerwonych partyzantów. W wieczór przed napadem na wieś Koniuchy 24 stycznia 1944 r. napadli oni i ograbili w gminie Jaszuny wsie Jaglinoniai i Sakałai, 25 stycznia – wsie Dajnowa i Komorowszczyzna w gminie Ejszyszki, z tych wsi do Puszczy Rudnickiej wyprowadzili po jednym mieszkańcu.

Zagęszczając barwy, dramatyzując sytuację, dążąc do wezwania natychmiastowej pomocy, przede wszystkim broni i amunicji, G. Ziman swoiście „naciskał” na Snieczkusa i innych przywódców LPJSZ. Poza tym, można dopatrzyć się dążeń do przygotowania propagandowego i psychologicznego gruntu dla planowanych wyniszczających akcji na wieś Koniuchy, a może i na inne uzbrojone wsie, usprawiedliwić i uzasadnić ich nieuchronność i konieczność.
To, co stało się wczesnym rankiem 29 stycznia (sobota) 1944 roku we wsi Koniuchy, najlepiej widać z raportu nr 58 z dnia 31 stycznia 1944 roku dowódcy punktu oporu w Baltininkach z 253 batalionu ochronnego do dowódcy batalionu kapitana Vladasa Žibusa: „1A. 29 stycznia 1944 roku około 150 bandytów (Żydów, Rosjan), uzbrojonych w 1 ciężki karabin maszynowy, 3 lekkie karabiny maszynowe, automatyczne pistolety, karabiny i granaty, napadli na wieś Koniuchy (pol. Kw. 1605, niżej, wprawo). Wieś spalono, ludzi i bydło wymordowano (zabito 35 ludzi, 15 raniono). Przybyli z Dawciun (pol. Kw. 1605, po środku) i z WKL Salki [Wielkie Sałki – R.Z.] (pol. Kw 1605, z góry w prawo). Po przebywaniu około jednej godziny we wsi, wycofali się w tym samym kierunku”.
Po otrzymaniu wiadomości o napadzie na wieś Koniuchy, około 7 godziny do Koniuch wyruszyli żołnierze punktów oporu w Rakliszkach, Baltininkach i Trybańcach z 253 litewskiego batalionu ochronnego, ogółem 52 mężczyzn, uzbrojonych w 1 ciężki karabin maszynowy i pięć lekkich karabinów maszynowych i inną broń. Jednak po przybyciu do Koniuch oni nie zastali czerwonych partyzantów, lecz znaleźli, jak odnotowano w dzienniku działań batalionu, „smutny widok”: spaloną wieś, zamordowanych [w tekście, zarżniętych – J.W.] ludzi i bydło.
Z dokumentu ochronnego batalionu widzimy, że w ten sam dzień 29 stycznia otrzymała od czerwonych partyzantów ultimatum samoobrona wsi Klepocze (pomocnicza policja), wieczorem około 50 „bandytów” (Rosjan i Żydów) obrabowało Kiemieliszki. Również grożono zniszczyć wsie Butrymańce, Janowo, Strzelce i Posole.
Te fakty wskazują, że 29 stycznia 1944 roku czerwoni partyzanci z Puszczy Rudnickiej wykonywali dużą operację przeciw wsiom litewskim i ich samoobronie; widać, że planowano rozbroić i ukarać (zniszczyć) i inne wymienione wsie. Z drugiej strony można przypuszczać, że te plany, chociaż częściowo przeszkodzili żołnierze punktów oporu 253 ochronnego batalionu. Przyjść na pomoc dla samoobrony wsi Koniuchy oni nie zdążyli, jednak może uratowali od rozprawienia się inne wsie. Z batalionu oddziału wysłanych żołnierzy punktów oporu w Rudziszkach i Olkienikach, pod dowództwem sierżantów Tamulaitisa i Striupaitisa, zorganizowano zasadzki obok Klepoczków i gdzie indziej, jednak partyzantów tam się nie doczekano.
Zniszczenie wsi Koniuchy odnotowane jest w dokumentach policji litewskiej, litewskiej policji bezpieczeństwa oraz podziemia narodowego. W tygodniowym streszczeniu policji litewskiej z 26 stycznia 1944 roku jest odnotowane, że w „całkowitym” zniszczeniu Koniuch uczestniczyło około 200 rosyjskich bandytów, zginęło 36 mieszkańców wsi, 14 ciężko ranni.
Według wstępnych danych litewskiej policji bezpieczeństwa, liczba ofiar we wsi Koniuchy wynosiła nawet 150 ludzi, wśród których było dużo dzieci i niemało rannych; oni byli umieszczeni w szpitalu w Bieniakoniach, część wysłano do Wilna.
Według dodatkowych informacji policji bezpieczeństwa, we wsi zabito 36 osób, 14 było rannych, 13 z nich – ciężko. Spalono 50 krów, 36 mieszkalnych domów i wszystkie zabudowania gospodarcze. Ocalało tylko 6 mieszkalnych domów. Partyzanci przebywali we wsi 1,5 godziny. 150 osób ze wsi zdążyło zbiec.
Według ostatecznych danych policji bezpieczeństwa czerwoni partyzanci strzelali do wsi zapalającymi nabojami z 4 karabinów maszynowych i innej broni; od nabojów zapaliły się zabudowania. Przebywające we wsi policjanci litewscy odstrzeliwali się około 45 minut, policjant Józef Bobin był zastrzelony, inny policjant – Józef Waronis – ciężko ranny. Pozostali policjanci po zapaleniu się wsi wycofali się. Według danych policji bezpieczeństwa, 3 partyzantów było ciężko rannych, 1 zabity. Wśród miejscowych mieszkańców zostało zabitych 35, rannych 13, 10 z nich – ciężko. Podczas pożaru spaliło się 36 mieszkalnych domów, 40 stodół, 39 obór, łaźnia. Spaliło się 50 krów, 16 koni, około 50 prosiąt, około 100 owiec, 400 kur, inwentarz, pasza, wszystko, co było w zabudowaniach. „Bandyci” byli różnej narodowości – Rosjanie, Żydzi i miejscowi Polacy.
Więc źródła litewskiej policji bezpieczeństwa według treści informacji różnią się od innych źródeł: w nich jest odnotowany fakt oporu litewskiego policjanta (prawdopodobnie, pomocniczej policji, tj. samoobrony wsi) wobec czerwonych partyzantów, podane są straty partyzantów (jednak ich nie potwierdzają żadne inne źródła).

Nieznane źródło podziemia antynazistowskiego wskazuje, że zostało zastrzelonych 35 cywilnych mieszkańców, 13 było rannych, 10 z nich ciężko. Napadające na wieś strzelali zapalającymi nabojami; po podpaleniu wsi z 40 gospodarstw wiejskich spaliło się 39 zabudowań, łaźnia, 50 krów, 16 koni, 100 owiec, 400 sztuk drobiu i inny majątek. Podczas walki zginął pomocnik policjant (tj. członek samoobrony) J. Bobin, ciężko ranny policjant Józef Baronis (w niektórych źródłach wymienia się nazwisko J. Waronis). (Prócz tego, źródło wymienia zniszczenie wsi jako wykonawców polskich partyzantów.)
W gazecie litewskiego antynazistowskiego podziemia „I laisve" [„Ku wolności" – J.W.] pisano, że zginęło około 30 osób, około 20 było ciężko rannych.
Zniszczenie wsi Koniuchy i wymordowanie mieszkańców nie doczekało się żadnego oficjalnego odgłosu w prasie litewskiej. Prawdopodobnie, że nie chciano (może cenzura niemiecka nie zezwoliła) takimi faktami swawoli „bandytów" we Wschodniej Litwie wzniecać panikę w społeczeństwie. Możliwie, że tragedia wsi Koniuchy została zagłuszona i przeszkodziło w odnotowaniu jej śmierć 19 policjantów litewskich 8 stycznia we wsi Mikuliszki gminy Turgiele powiatu Oszmiana w walce z polską partyzantką (razem wtedy zginęli porucznik żandarmerii niemieckiej Schabel i 6 niemieckich żandarmów).
W dokumentach czerwonych partyzantów i w napisanych wspomnieniach tragedia wsi Koniuchy jest naświetlona fragmentarycznie, skąpo, nie informacyjnie, bez wyrazistej retoryki (jak w niektórych innych wypadkach), nie chwaląc się z wykonanej akcji, chociaż w tym wypadku było, czym się „pochwalić". Nawet i Albertas Barauskas, w swych wspomnieniach i nie opublikowanych źródłach archiwalnych poświęcając dużo uwagi tematyce walki z samoobroną wsi, akcję zniszczenia wsi Koniuchy i swój udział w niej „skromnie" przemilcza. W innych wypadkach zniszczenie Koniuch krótko charakteryzowane jest w oparciu na przykład o nie takie krwawe zlikwidowanie wsi Bakałoryszki. Oto J. Olekas pisał: „Podobnie stało się i „członkom samoobrony" ze wsi Koniuchy".
Piszące o Koniuchach czerwoni partyzanci, widocznie, odczuwali, że akcja zniszczenia wsi była zbyt okrutna, wynik jej tragiczny, kompromitujący sowiecki ruch partyzancki, dlatego unikali otwartego i szerszego omawiania. (W tym wypadku z wszystkich sowieckich autorów wyróżniają się tylko A. Elin i D. Gelpern, którzy w swej książce „Getto w Kownie i jej bojownicy" bardziej otwarcie naświetlił niektóre szczegóły napadu na wieś.)
Mimo wszystko archiwalne źródła czerwonych partyzantów potwierdzają fakt zniszczenia wsi i rozmiary tej tragedii.
G. Ziman informował dowódcę LPJSZ A. Snieczkusa o zniszczeniu wsi Koniuchy 31 stycznia 1944 roku radiogramą następującej treści: „29 stycznia zjednoczona grupa wileńskich oddziałów „Śmierć okupantom", oddziału Margira i specjalnej grupy sztabu generalnego całkowicie spaliła najbardziej zawziętą w samoobronie wieś Koniuchy w gminie Ejszyszki. Koniuchy nie tylko nie wpuszczały partyzantów, lecz również szykowały zasadzki dla nich na drogach, napadali na przyjazne do partyzantów wsie, zmuszali do uzbrojenia się neutralne wsie.
Dla członków samoobrony zadano ciężkie straty. Z naszej strony strat nie ma".
Radiograma Zimana w pierwszą kolej jest ciekawa tym, że on nie tylko informował A. Snieckusa o wynikach akcji napadnięcia na Koniuchy, ile wyjaśniał i starał się uzasadnić motywy zniszczenia wsi. Nie udało się odnaleźć danych, że on lub ktoś inny z dowódców sowieckich partyzantów Puszczy Rudnickiej detalizował wyniki w później wysłanych radiogramach lub pismach.
Bez wahania możemy stwierdzić, że właśnie o zniszczeniu wsi Koniuchy G. Ziman wspomina w piśmie do A. Snieckusa z dnia 3 marca 1944 roku. Pisze on o wsi znajdującej wsi na południowo wschodnich obrzeżach Puszczy Rudnickiej, która była bardzo aktywna i „szczególnie dokuczliwa" partyzantom sowieckim, kiedy oni „zamknęli cały rejon". G. Ziman dalej pisał: „Spaliliśmy ją całkowicie. Operacja udała się, strat własnych nie mieliśmy, zapłonęły domy kilku członków samoobrony, oni mieli duże straty. Od tego czasu na obrzeżach [Puszczy Rudnickiej] wokół tej wsi samoobronę jak ręką zdjęto". Wymienione w radiogramie G. Zimana „Oddziały Wilna" („wilniuskije otriady") to sformowane oddziały z więźniów getta z Wilna: „Śmierć faszystom", „Mściciel", „Za zwycięstwo", „Walka". Udział poszczególnych partyzantów z tych oddziałów w akcji zniszczenia Koniuch potwierdzają konkretne fakty odnotowane w ich teczkach osobistych i inny materiał.
Jednak z wszystkich żydowskich oddziałów względnie najwięcej informacji o rozmiarach zniszczenia wsi Koniuchy w karnej operacji potwierdzają dokumenty uczestniczącego oddziału „Śmierć okupantom". W dzienniku bojowym tego oddziału (nazywanego Kowieńskim oddziałem) jest odnotowane, że 29 stycznia 1944 roku połączony oddział rozgromił uzbrojoną wieś Koniuchy,

która miała duże znaczenie dla Niemców, był to ich punkt oporu, chłopi z tej wsi otwarcie walczyli z partyzantami. Wieś została całkowicie spalona, zabito i raniono ponad 50 osób, wśród nich „dowódca bandy faszystowskiej" (prawdopodobnie ma się na uwadze wspominany J. Bobin).
W akcji zniszczenia wsi Koniuchy brało udział kilka oddziałów czerwonych partyzantów, dlatego o tej karnej operacji, można mówić jako o wspólnej akcji czerwonych partyzantów Puszczy Rudnickiej, która była wykonana wspólnymi, zjednoczonymi siłami. Jednak biorąc pod uwagę na okrutne rozprawienie się z Koniuchami, powstaje pytanie, jaki był „udział" poszczególnych oddziałów w jej wykonaniu? Jaka rola przypadła dla uczestniczących w tej akcji oddziałom żydowskich partyzantów z gett Wilna i Kowna, dla wspomnianej przez Zimana „specjalnej grupy" Armii Czerwonej sztabu generalnego? Czy udział organizacyjnych struktur partyzantów czerwonych nie spowodował okrucieństwa w tej akcji? Kto dowodził akcją zniszczenia Koniuch? W oparciu o źródła czerwonych partyzantów, na te i inne pytania odpowiedzieć jest trudno, jednak można zrobić pewne wnioski i przesłanki.
Spośród wspomnianych, (ale konkretnie nie wymienionych) przez G. Zimana tzw. Wileńskich oddziałów są dane o udziale w akcji ataku na Koniuchy w sprawozdaniach oddziałów „Śmierć faszyzmu", „Mściciel", również „Piorun", „Zwycięstwo", „Za ojczyznę". Jednak w oparciu na źródła archiwalne trudno jest powiedzieć coś konkretnego na temat działań podczas tej akcji konkretnego oddziału lub poszczególnych partyzantów. To samo jest i z oddziałem Margirio [Pstrokatym – J.W.] dowodzonym przez A. Barauskasa. Kiedy w Puszczy Rudnickiej pojawiło się więcej doświadczonych czerwonoarmistów i politycznych dowódców znaczenie A. Barauskasa i jego oddziału zmalało. Dowodząc akcjami rozbrojenia we wsiach Ogrodniki i Darguże jesienią 1943 roku, później A. Barauskas więcej był zajęty zbieraniem informacji o charakterze wywiadowczym i przeprowadzeniem drobniejszych terrorystycznych akcji wobec członków samoobrony i innych „wrogów narodu".
Nie jest znane, jaka grupa Generalnego sztabu Armii Czerwonej Naczelnego zarządu wywiadu uczestniczyła w akcji zniszczenia wsi Koniuchy. Na początku 1944 roku w Puszczy Rudnickiej działało kilka takich grup, one były znacznie lepiej uzbrojone i zaopatrzone przez zaplecze niż partyzanci G. Zimana. W tym czasie w Puszczy Rudnickiej pojawiła się specjalna grupa i NKWD SSRS. Można przypuszczać, że w akcji na Koniuchy mogły uczestniczyć ludzie z grupy Aleko-Rosczaja (dowódca kapitan Anastazas Aleksiukas). W źródłach sowieckich grupa ta jest nazywana i oddziałem nr 14). Chociaż w archiwalnych dokumentach tej grupy żadnych danych nie ma o uczestnictwie jej w wydarzeniach w Koniuchach, to według stwierdzenia G. Zimana, ona uczestniczyła w dużo wspólnie wykonywanych operacjach w Puszczy Rudnickiej, wykonała wiele „wspaniałej" pracy. Ta grupa w „ciężkich czasach" mogła pomóc oddziałom LPJSZ bronią i amunicją.
Jednak z wielu fragmentarycznych faktów i detali można sądzić, że najważniejsza rola w karnej akcji na wieś Koniuchy wypadła dla oddziału „Śmierć okupantom", utworzonego w większości z Żydów z getta w Kownie i sowieckich jeńców wojskowych. O udziale tego oddziału w tej operacji przede wszystkim świadczy dokładnie odnotowana liczba (więcej niż 50) zabitych i rannych mieszkańców wsi Koniuchy, która nie przeczy innym (niesowieckim) źródłom. Z dokumentów oddziału „Śmierć okupantom" również można wnioskować, że osoba pełniąca obowiązki dowódcy sztabu była zastępcą dowódcy połączonego oddziału, który napadł na Koniuchy. Dowódca sztabu oddziału „Śmierć okupantom" dowodził również i podczas innych wykonywanych operacji zimą 1944 roku, jednak i w tych wypadkach osoba ta została bezimienną (ten szczegół tylko zwiększa podejrzenia, że dowódca sztabu oddziału „Śmierć okupantom" był jednym z tych osób, którzy kierowali operacją w Koniuchach i z tej przyczyny mógł zostać „nieznanym").
Z archiwalnych dokumentów oddziału „Śmierć okupantom" można wywnioskować, że obowiązki dowódcy sztabu oddziału mógł wykonywać były oficer (kapitan) Armii Czerwonej, od 1929 roku członek WKP(B), sowiecki jeniec wojskowy Michaił Ceiko.
Wyjątkowa rola oddziału „Śmierć okupantom" podczas wykonywania akcji na wieś Koniuchy uwidacznia się i ze stron wyżej wymienionej książki M. Elina i D. Gelperna „Getto w Kownie i jego bojownicy". Autorzy piszą, że kiedy oddział „Śmierć okupantom" wyrósł i wzmocnił się mógł „stawić sobie poważniejsze zadania o podjąć się szerszych działań". Oddział „Śmierć okupantom" „wspólnie z innymi sąsiednimi oddziałami" „postanowił" likwidować „wrogie gniazdo" w Koniuchach. Dalej autorzy konkretnie opisują samą akcję napadu na wieś: wyruszono wieczorem, partyzanci szli całą noc lasami i bagnami, wczesnym rankiem dotarli na obrzeża wsi. Czerwona rakieta była sygnałem do ataku. Dwadzieścia bojowników oddziału z plutonowym Michaiłem Truszinem na czele wtargnęli się do wsi. Hitlerowcy zabarykadowali się w swojej

siedzibie i stamtąd zaczęli mocno strzelać z karabinów maszynowych i automatycznych pistoletów. Zawrzała walka o każdy dom. Przyszło się użyć ręczne granaty i zapalające naboje. Bojownicy, a wśród nich i partyzanci z getta kowieńskiego Lejzer Codikow, Dowyd Teper, Jankiel Ratner, Pejsach Wolbe, nie zważając na grad kul napadli na faszystów, którzy zabarykadowali się. Rozpoczęła się walka jeden na jednego. Hitlerowcy zmuszeni byli wycofać się.
Obrazowo opisując akcję napadu na wieś Koniuchy (a dokładniej jej początek, kiedy członkowie samoobrony jeszcze próbowali się odstrzeliwać) autorzy nie przedstawiają bardziej konkretnych danych o zadanych stratach wrogowi oraz o własnych stratach. Przecież, jeżeli walka trwała o „każdy dom", walczono „jeden przeciwko jednemu", to najmniejsze straty były nieuniknione. Jednak, jak widać z radiogramy G. Zimana do A. Snieckusa i z innych źródeł, czerwoni partyzanci nie mieli własnych strat. To w oczywisty sposób przeczy wersji działań operacji na wieś Koniuchy przedstawionej przez autorów.
Według G. Zimana, „najbardziej zawzięta w samoobronie wieś w gminie Ejszyszki", jakoś nie stawiała oporu, między czerwonymi partyzantami i samoobroną wsi Koniuchy nie było zażartej zbrojnej walki w pełni słowa tego znaczeniu, a odbyła się tylko okrutna akcja zemsty czerwonych partyzantów, bezlitosne rozprawienie się z ludźmi wsi.
To widać z niektórych szczegółów z artykułu J. Kudirki: strzelając zapalającymi nabojami z karabinów maszynowych zapaliły się dachy chat, po wtargnięciu się do wsi czerwoni partyzanci strzelali do ludzi w zabudowaniach, nie szczędząc kobiet i dzieci. Jedni mieszkańcy wsi biegli w stronę rzeki Solcza (oni zostali żywi), inni – do lasku (ich spotkał „deszcz kul"). Partyzanci z automatami szli przez płonącą wieś i strzelali przez okna do tych którzy zostali w chatach. (J. Kudirka odnotowuje, że wśród wykonawców egzekucji byli i tacy, którzy świadomie strzelali chybiąc lub pozwolili ofiarom uciec.)
Co oznaczało dla czerwonych partyzantów wykonanie prawdziwej akcji bojowej (a nie rozprawienie się z biegnącymi lub ukrywającymi się mieszkańcami wsi), zderzenia z „prawdziwymi hitlerowcami", dobrze widać z wykonanej operacji oddziału „Śmierć okupantom" z dnia 10 kwietnia 1944 roku atakując punkt żandarmerii niemieckiej w Wieczoryszkach (teraz Wakariszki). Oddział „Śmierć okupantom" zabił kilku Niemców, a wśród nich kapitana dowódcę punktu, zdobył trofeum wojenne – karabin maszynowy, automat, siedem karabinów i inne. Jednak i czerwoni partyzanci ponieśli dotkliwe straty. Jak donosił G. Ziman do dowódcy LPJSZ A. Snieckusa zginęło 17 partyzantów; w rzeczywistości straty oddziały były większe – zginęło 18 osób.
M. Elin i D. Gelpern mają rację, przydzielając oddziału „Śmierć okupantom" najważniejszą rolę w karnej operacji przeciw Koniuchom, jednak bezpodstawnie obciążają odpowiedzialnością dla innych „sąsiednich" oddziałów za „decyzję" o zniszczeniu wsi. Jak wynika z podobnych akcji, które były wykonane przeciwko innych wsi, takie „decyzje" podejmowali nie oddzielne oddziały czy ich dowódcy, a tak zwany komitet podziemny LKP(B) Trockiego powiatu, zaś z zasady to dowództwo czerwonych partyzantów całej Puszczy Rudnickiej. Decyzję o wykonaniu karnej operacji przeciw Koniuchom mógł podjąć na początku stycznia 1944 roku założony komitet podziemny LKP(B) Południowego obwodu.
Nie jest wiadomym, jaką ilością sił czerwonych partyzantów była wykonana akcja. J. Kudirka, opierając się na wspomnieniach świadków, stwierdza, że czerwonych partyzantów było około 300. Jednak bardziej realne jest podana ilość uczestników akcji (około 150-200) przez dokumenty 253 ochronnego batalionu i litewskiej policji bezpieczeństwa, chociaż i to może być nieco zwiększonym. Ch. Lazar, były partyzant sowiecki, uczestnik akcji w Koniuchach, w swej książce „Destruction and Resistance", wydanej w Nowym Jorku w 1985 roku, pisał, że w akcji uczestniczyło 120 partyzantów z wszystkich oddziałów, uzbrojonych w najlepszą broń.
Na pytanie, ilu czerwonych partyzantów uczestniczyło w operacji w Koniuchach, w oparciu o źródła sowieckie odpowiedzieć jest trudno. Prócz przedstawionych liczb przez M. Elin i D. Gelpern (oni pisali, że do wsi wtargnęło się 20 bojowników oddziału „Śmierć okupantom"), żadnych innych danych nie ma. Pozostaje nie wyjaśnione, ile ogółem z tego oddziału partyzantów uczestniczyło w akcji, gdyż, bez żadnych wahań, nie wszyscy uczestniczący partyzanci wdarli się do wsi, część z nich została na obrzeżach wsi, ochraniali szalejących „towarzyszy walki" od niespodziewanych przybyć policji i innych wrogów.
Na to i inne pytania trudno jest znaleźć odpowiedź analizując dokumenty, które znajdują się w teczkach osobowych czerwonych partyzantów. W większości są to, według treści, indywidualne charakterystyki partyzanckiej działalności, różne dokumenty z lat 1944-1945 i późniejszych lat przedstawiając do nagrodzenia orderami i medalami ZSRR. Jednak uwypukla się zagmatwany,

na swój sposób ciekawy obraz starając się ukryć, przemilczeć to, co było zrobione w Koniuchach; uwidacznia się pogląd i zrozumienie, że operacja w Koniuchach była przestępstwem, nosiła cechy kompromitacji, udział w której nie chciano przypominać. Jak wspomniano, M. Elin i D. Gelpern pisał, że w operacji uczestniczyli partyzanci z oddziału „Śmierć okupantom" Michaił Truszin, partyzanci z getta w Kownie L. Codikow, D. Teper, J. Ratner, P. Wolbe. Jednak w teczkach osobowych o udziale tych partyzantów w akcji na Koniuchy brakuje konkretnych danych.
Jak widać z dokumentów osobowych M. Truszina, ten były oficer Armii Czerwonej (starszy porucznik), uczestnik walki pod Moskwą, kiedy popadł do niewoli niemieckiej uciekł do Puszczy Rudnickiej, aktywnie uczestniczył w dużej ilości operacjach oddziału „Śmierć okupantom" (dowodził w zasadzkach, w napadach na niemieckie „garnizony", w akcjach wywiadowczych oraz w akcjach zaopatrzenia się w artykuły spożywcze), w jednej z nich zginął pod koniec czerwca 1944 roku. W teczce osobowej tego partyzanta brakuje tylko danych z udziału w akcji w Koniuchach. A to przeczy logice, i co ważne, zaświadczeniu M. Elina i D. Gelperna, że on uczestniczył w operacji w Koniuchach i odegrał w niej rolę dowódcy.
W charakterystyce partyzanta Grigoria Smoliakowa z oddziału „Śmierć okupantom" –200) z 8 października 1944 roku (ona jest podpisana przez Konstantina Rodionowa) odnotowane jest, że on brał udział „w rozbrojeniu uzbrojonej wsi Koniuchy". Jednocześnie sam G. Smoliakow w pisanym mniej więcej w tym samym czasie sprawozdaniu z działalności o udziale w operacji Koniuchy nic nie wspomina.
W osobowych dokumentach za lata 1944-1945 partyzanta Michaiła Robinzona z innego oddziału o jego partyzanckiej działalności podaje się abstrakcyjnie, że on uczestniczył w „większości operacjach"; w późniejszych, około 1960 roku pisanych dokumentach, przedstawiając do nagród (z okazji zwycięstwa przeciw faszystowskim Niemcom) odnotowywano, że on uczestniczył „rozgramiając uzbrojoną wieś Żagarine", w ataku na Wieczoryszki i w innych operacjach. Pozostaje niejasne, czy M. Robinzon brał udział w akcji na Koniuchy? Pozytywnie odpowiedzieć na to pytanie pozwala pisany przez M. Robinzona 15 lipca 1958 roku „opis życiowy" i podane w nim szczegóły z działalności partyzanckiej: „W grudniu 1943 roku wyjechałem [z getta w Kownie –R.Z.] z pierwszym samochodem do oddziału partyzantów „Śmierć okupantom". Tutaj uczestniczyłem w bojowych operacjach (pod Koniuchami, Żagariną, Wieczoryszkami, Kałtancami i in.).
Więc z archiwalnych źródeł czerwonych partyzantów trudno jest odtworzyć realny obraz, ile osób uczestniczyło w operacji zniszczenia Koniuch. Prócz tego, należy pamiętać, że nie dla wszystkich partyzantów w powojennych latach były założone teczki osobowe. Jednak dla niektórych partyzantów, a szczególnie z „Śmierć okupantom", jak również „Śmierć faszyzmu", Margiry, „Pioruna", A. Mickiewicza i innych partyzanckich oddziałów w teczkach osobowych odnotowane jest i konkretnie wymienione uczestnictwo w „rozgromieniu" lub „rozbrojeniu" wsi Koniuchy; z nich widać, że w operacji brali udział nie tylko mężczyźni, lecz i kobiety.
Jak pisze żydowski historyk Solomonas Atamukas, „Żydzi, którzy wznieśli sztandar aktywnego ruchu oporu, walki dywersyjnej i zbrojnej partyzanckiej walki z hitlerowskim faszyzmem, w tej walce mogli uczestniczyć tylko w szeregach sowieckiego ruchu partyzanckiego, innego wyboru nie było. Setki Żydów, nie uwzględniając różnic w poglądach politycznych, odważnie walczyło w tej walce. Znaczący ich udział przyczynił się do rozgromienia Niemiec i oni wpisali sławną stronę do historii swego narodu".
Jednak był i inny aspekt udziału Żydów w działalności sowieckiego zbrojnego podziemia. Ten ruch oporu służył politycznym interesom ZSRR, działał jak nowa sowiecka okupacja (reokupacja) mająca na celu narzucenie to siłą, dla osiągnięcia tych celów używając różnych, nawet represyjnych, przestępczych środków. Część partyzantów Żydów (jak i uczestników innych narodowości) zostali sowieckich przestępstw narzędziami wykonawczymi i wspólnikami. Trzeba odnotować, że większość Żydów z powodu narodowych, politycznych i ideologicznych postaw, przeciwstawnych poglądów na komunizm i ZSRR nie współpracowali z podziemiem sowieckim.
Udział Żydów w akcjach czerwonych partyzantów o charakterze przestępczym mogły zadecydować i czysto psychologiczne motywy. Doznając tragicznego losu ofiar holocaustu, terroryzowani na wszelkie sposoby ludzie mogli nie oprzeć się pokusie, w dogodnych okolicznościach mścić się i mordować; te same motywy mogli przeszkodzić trzeźwo i odpowiedzialnie ocenić położenie, rozróżnić prawdziwych wrogów od nieprawdziwych, rzekomych.

Ilość partyzantów oddziału „Śmierć okupantom” biorących udział w operacji w Koniuchach potwierdza tezę, że ten oddział odegrał najważniejszą rolę. Te fakt pozwala stawiać delikatne pytania, związane z stosunkami między Litwinami i Żydami, jak również pytanie, jaka rola była Żydów partyzantów w niszczeniu Koniuch. Czy dowództwo czerwonych partyzantów z Puszczy Rudnickiej nie wykorzystało narodowej niezgody między Litwinami i Żydami jak również jej gorzkimi owocami, rozwiązując walkę z samoobroną litewskich wsi i innych zadań, czy nie podsycało? Czy większość Żydów, kiedy zostali czerwonymi partyzantami, nie wykorzystywali zemsty, zamiaru wyrównania rachunków, czy nie wykazali inicjatywy wykonując karną operację przeciw wsi Koniuchy; jakie były motywy uczestnictwa w niej – dobrowolne czy przymusowe, czym wytłumaczyć fakt, że w niej brało udział w porównaniu duża ilość partyzantów kobiet żydowskich? W ogóle, czy nie było skazanej wsi litewskiej Koniuchom zapłacić symboliczną, cenę wielkiej krwi nie tylko za próby stawiania oporu czerwonym partyzantom, lecz i za krwawe prace strzelców litewskich Żydów i za inne krzywdy i bóle wyrządzone Żydom przez Litwinów?
Z drugiej strony, na tragedię wsi Koniuchy można patrzeć i przez pryzmat niezgody narodowej między Polakami i Litwinami, mając na względzie skomplikowane stosunki tych narodów w latach okupacji Niemiec, i mówić o pewnym udziale miejscowych Polaków podczas wydarzeń w Koniuchach. Jak już było mówione, „miejscowi Polacy” uczestnicy akcji w Koniuchach abstrakcyjnie są wspominani w dokumentach litewskiej policji bezpieczeństwa. Jednak są i bardziej konkretne dane. J. Kudirka stwierdza, że po przybyciu do spalonych Koniuchów „przez litewski oddział oparcia” (bez wahania 253 litewski batalion ochronny) żołnierze chcieli zemścić się na jednej wsi, z której była „część katów”, jednak mieszkaniec Koniuch, W. Waronis odmówił, aby tego nie robić, gdyż w tej wsi „nie wszyscy są dobrzy, ale nie wszyscy i źli, a ucierpią i dobrzy”.
Teza o próbach zemsty ma podstawę, jej potwierdzają i źródła archiwalne. Prawdopodobnie idzie mowa o wsi Wielkie Sałki. W dokumentach 253 batalionu ta wieś jest wspominana w kontekście mordu w Koniuchach: już w wymienionym raporcie dowódcy punktu oporu w Baltininkach [Bołcienikach] z 31 stycznia 1944 roku o zniszczeniu Koniuch stwierdza się, że wśród „rabujących” wieś bandytów mieszkańcy rozpoznali osoby z Wielkich Sałek i Wisińczy.
19 lutego 1944 roku żołnierze 253 batalionu dokonując wywiadu we wsi Wielkie Sałki zderzyli się z partyzantami, miała miejsce potyczka. Po niej dowódca batalionu kapitan Wł. Żibas otrzymał wiadomość, że we wsi żołnierze batalionu od miejscowej ludności wzięli sól, skóry, zastrzelili i wywieźli 4 rasowe prosiaki. Takie zachowanie się żołnierzy batalionu dowódca nazwał „bandyckim” i rozkazał nie dokładając wyjaśnić te zdarzenia i złożyć mu raport.
Sierżant Treciokas dowódca pierwszego oddziału 4 kampanii batalionu w raporcie do dowódcy kampanii z 27 lutego 1944 roku wyjaśnił, że żołnierze „żadnych rzeczy nie zabrali”. Po potyczce był znaleziony blaszane „bludo” (naczynie), w którym bandyci przywieźli do łaźni, kożuszki, które zdjęli i rzucił biegnący bandyta. Podczas walki zastrzelono 4 wieprze. Sierżant w swym raporcie pisze, że widział jedną ranną cywilną osobę, drugi cywilny mieszkaniec czy bandyta odstrzeliwując się z karabinu uciekł.
W raporcie opisano działania żołnierzy batalionu, które były podobne do karalnych, represyjnych działań wykonanych na wsi Wielkie Sałki możliwie jako zemsta za mordy w Koniuchach.
Bardziej otwarcie i zrozumiale o wsi Wielkie Sałki 28 lutego 1944 roku do dowódcy batalionu w raporcie pisał dowódzca 4-tej kompanii porucznik Martynas Cieminis: mieszkańcy wsi Wielkie Sałki „z bardzo niewielkimi wyjątkami” byli przychylnie nastawieni wobec bandytów albo sami byli aktywnymi bandytami; we wsi „bandytom” były grzane łaźnie, pieczono chleb, ubijano bydło, żył łącznik „z Wilnem”, „likwidatorzy” [realizatorzy? – R.Z.] zagarniętego przez „bandytów” majątku, woźnicy amunicji i inni. Następnie w raporcie są słowa, pozwalające na wnioskowanie, że właśnie niektórzy mieszkańcy wsi Wielkie Sałki przyłączyli się do mordów we wsi Kaniūkai [Koniuchy]: „czy ktoś komuś z tej wioski coś zawiadomił”, że 3 mieszkańców tej wsi (nazwiska wskazane) brali udział w „rzezi Koniuchów”? Podobno nazwiska tych osób są znane, ale jest ich więcej. Raport twierdzi, że „dwa razy były puszczone słuchy, że Wielkie Sałki są spalone przez żołnierzy”, że „na to czekają wszyscy, którzy są wrogo nastawieni wobec bandytów”. Z powodu zdarzeń w wyniku wywiadu mieszkańcy wsi nie powinni „powiedzieć ani słowa”. Porucznik kompanii proponował zachować się ze wsią Sałki Wielkie jak z wioskami Dubrovka i Stanovo (prawdopodobnie są to wioski na Białorusi, spalone lub inaczej represowane za pomoc partyzanom).

Wątpliwe, czy mieszkańcy wsi Sałki Wielkie lub innych wsi mogli bardziej masowo popierać czerwonych partyzanów. Możliwe, w dokumentach 253 litewskiego batalionu ochronnego pisano i o polskich partyzanach Armii Krajowej i zderzeniach z nimi.
Można przepuszczać, ze choć niebezpośrednio, ale obiektywnie polscy partyzanci uaktywnioną swą działalnością zimą 1944 roku, antylitewskimi akcjami przyłączyli się do utworzenia możliwości czerwonym partyzanom rozprawić się z wsią Koniuchy.
W gazecie litewskiego podziemia „Niepodległa Litwa" w artykule „Bezpieczeństwo złamane" w numerze z 1944 roku 1 marca pisano: „Po zwiększeniu się ilości oddziałów bolszewickich i częściowo polskich partyzanów, nasi policjanci byli często atakowani i nie rzadko mordowani. Tylko po zdarzeniach w Graužiškiai [8 stycznia 1944 roku – R.Z.], gdy zginęło 19 naszych policjantów, wszyscy policjanci gmin powiaty Oszmiana byli odwołani do Oszmiany. Podobnie zachowano się z niektórymi punktami policji w powiatach Świr i Ejszyszki".
W styczniu 1944 roku polscy partyzanci rozkazali w gminie Turgiele wszystkim litewskim nauczycielom wyprowadzić się z tej gminy, 25 stycznia napadli na miasteczko Szumsk, rozebrali policję, odebrali od ich broń, rozpędzili urzędników, 27 stycznia przedstawili ultimatum dla policji w Dziewieniszkach, wszystkie litewskie urzędu wycofali się do Bieniakoń i in. Więc nie przypadkowo źródło podziemia litewskiego akcję na wsi Koniuchy zaliczyło dla polskich partyzantów.
Danych o ofiarach mordu wsi Koniuchy jest niewiele w archiwach i w innych źródłach. Z kondolencji w „Nowej Litwie" widać, że dowódcem członków samoobrony wsi Koniuchy J. Bobinem zginęła jego żona Wiktoria, syn Marian, córka Jadwiga (inny syn i małoletnia córka zostali żywi). J. Kudirka wspomina poległych mieszkańców wsi Koniuchy Stanisława Bandelewicza, jego synów – Mieczysława i Zygmunta (w wieku 10 i sześciu lat), Laskiewiczową, dwie jej dorosłe córki (zastrzelone podczas biegu po lodzie na rzece Solcza, roczna zastrzelona w ramionach matki), czteroosobowa rodzina Pilżysów. Z artykułu J. Kudirki widzimy, że w Koniuchach były 22 gospodarstwa, 5 z nich nie spalono (więc spaliło się 17 gospodarstw). Cz. Malewski podaje takie dane: z 85 domów w Koniuchach nie spalono tylko 4. Autor wymienia na liście zamordowanych 38 nazwisk (jeden człowiek (krawiec) z Mikontów). Na liście jest 19 kobiet, 7 dzieci (w wieku 1,5-16 lat). Żołnierze punktu oporu w Rakliszkach z 253 batalionu pomogli pogrzebać ofiaru mordu w Koniuchach.
Wieś Koniuchy wymieniona jest w raporcie komitetu pomocy wzajemnej powiatu wileńskiego z dnia 22 lutego 1944 roku do naczelnika powiatu wileńskiego. Wymienia się w nim, że buszowanie „bandytów" w powiecie wileńskim ciągle wzrasta, niektóre miejscowości zamieszkania całkowicie są zniszczone, mieszkańcy są „w czym stoją": „Tak na przykład, wieś Koniuchy z gminy Jaszuny była całkowicie spalon i do dziś dla 52 mieszkańców wsi została wypłacona maksymalna zapomoga – 500 RM dla każdego. Zostało wypłacić jeszcze dla około 10 mieszkańców". (Prawdopodobnie mają na uwadze za zamordowanych i rannych mieszkańców Koniuch).
Jakie skutki dla samoobrony wsi i dla jej działalności miała tragedia wsi Koniuchy? Czy rzeczywiście, jak pisał G. Ziman, że na wschodnich obrzeżach Puszczy Rudnickiej „samoobronę jak ręką zdjęto"? Bez wątpienia, mord w Koniuchach miał mocny wpływ demoralizatorską i w zniszczeniu struktur samoobrony. Jednak niektóre fakty i wydarzenia pozwalają stwierdzić, że takie środki wywołaly i przewciwstawny efekt. Po zniszczeniu wsi Koniuchy mogła odnaleźć się dodatkowa motywacja do uzbrojenia się wsiom, przeciwstawiać się, nie poddawać się. Urzędnicy litewskiej administracji niemieckiego okupacyjnego reżimu, policja, pojedyncze stanowcze i bardziej aktywne osoby mogły potrzebować wzmocnienia samoobrony wsi. Warte odnotowania jest, że o takich tendencjach pisał również G. Ziman. W piśmie do A. Snieckusa z dnia 3 marca 1944 roku wspominał, że „samoobrona wsi jednak nie przerywa się", ona jest wykonywana „całkiem innym sposobem", niby przez „przemoc i gwałt". Wystarczy naczelnikom powiatów albo policji znaleźć „gdzieś na wsi" jedną lub drugą osobę, który ma pewne grzechy przeciwko nam, „strzelał do [uciekającej w 1941 roku z Litwy – R.Z.] Armii Czerwonej, mordował [partyjnych i radzieckich] aktywistów", i ci, według G. Zimana, „chuligani" zmuszają mieszkańców brać broń. To, niby nie wszędzie sie udaje, lecz odnajdują się wsie, gdzie „takich elementów jest więcej". Te wsie tworzą siłę zbrojną i zmuszają zbroić się „sąsiednie wsie".
Są dane, że mężczyźni nawet spalonej wsi Koniuchy nie złożyli broni i próbują dalej przeciwstawiać się sowieckim partyzantom. W radiogramie z 19 maja 1944 roku do A. Snieckusa, A. Afonin podawał, że 17 maja 1944 roku we wsi Koniuchy gminy Jaszuny rozbrojono „żandarów": oni nie stawiając oporu oddali broń – 15 karabinów, 3 SVT (automatyczne karabiny), 1 karabin maszynowy. Kto byli ci „żandary", nie jest wiadome, jednak z tekstu radiogramy można

wnioskować, że to miejscowi mieszkańcy, członkowie samoobrony: jeden z nich wykazał skruchę i napisał pismo o tym, w którym prosił o przebaczenie: jego uzbrojono przemocą, lecz do partyzantów on nie strzelał, jeden karabin on już oddał wcześniej, teraz odda i drugi.

Widocznie, zniszczenie wsi Koniuchy, przynajmniej po części, związane jest z karnymi przedsięwzięciami, za które odpowiedzialni są Niemcy oraz działania przeciwko sowieckim partyzantom, a także początek ich bazy w Puszczy Rudnickiej. W dniach 4 i 5 lutego 1944 r. po raz pierwszy sowieccy partyzanci poczuli mocny ogień artylerii: z pancernego pociągu była ostrzelana ich baza przy wsi Inkleryszki. Pociski artylerii trafiając w ziemianki oddziału „Wyzwolonego" zginął partyzant tego oddziału Szilelis (Juozas Błażewiczus). Wśród sowieckich partyzantów panikę wywołał silny i dosyć trafny ogień artylerii; partyzant Iwanas Neteckis kilka razy próbował zbiec z bazy i na rozkaz dowództwa był rozstrzelany.

Po zniszczeniu wsi Koniuchy czerwonym partyzantom i ich bazom w Puszczy Rudnickiej widocznie naprawdę zaczęło niebezpieczeństwo, Niemcy „zaczęli gromadzić siły na karną akcję czyszczenia puszczy". M. Afonin informował A. Snieczkusa o wzmocnieniu „garnizonów" w Landwarowie, Trokach, Rudziszkach oraz Olkienikach, prosząc o amunicję, materiał wybuchowy, broń. Na początku lutego 1944 roku G. Ziman doniósł o uaktywnieniu się „polskich nacjonalistów", o rozpoczętych mordach na sowieckich „aktywistach" (tylko w okręgu Rudamińskim w ciągu krótkiego czasu oni zabili 14 osób), w końcu lutego o gromadzeniu sił wroga w niektórych pobliskich „garnizonach", które osiągnęły groźny charakter. Niektóre oddziały czerwonych partyzantów opuściły swoje bazy, w razie pogorszenia się sytuacji oni byli gotowi opuścić Puszczę Rudnicką i dotrzeć do lasu Narocz do Motiejusa Szumauskasa, bo według słów G. Zimana, na południu i na wschodzie byli biali Polacy. Ciekawie zaznaczyć jest, że możliwości ratowania się przez przedarcie się w głąb Litwy nawet nie brano pod uwagę. Tylko 3 marca 1944 roku radiogram G. Zimana do A. Snieczkusa informował, że „sytuacja normalizuje się", oddziały wracają do baz.

Zamordowanie mieszkańców wsi Koniuchy jest największą zbrodnią dokonaną przez czerwonych partyzantów w czasie nazistowskiej niemieckiej okupacji na Litwie. To można porównać ze zniszczeniem wsi Bakałoryszki (w tej wsi zostało spalone 71 domów mieszkalnych, około 300 budowli gospodarczych. Według sowieckich danych zabito 17 osób, spalono 38 zagród). Tragedię we wsi Koniuchy można przyrównać do spalenia wsi Pircziupiai [Pirciupie lub Pirczupie] przez Niemców: 3 czerwca 1944 roku w Pircziupiach zginęło 119 osób, spalono 27 zagród. Spalając inne wsie Litwy nazistowscy egzekutorzy nie zachowywali się tak okrutnie jak w Pircziupiach, ludzie nie byli zabijani, a wywożeni na pracy, wykorzystywani „do celowej pracy", nie byli zostawiani bez kawałka chleba, im było pozwalane zabrać najpotrzebniejsze rzecze i zapasy żywności.

O tragediach we wsiach Koniuchy i Pircziupiai decydowały podobne wspólne przyczyny i motywy ich niszczenia. Nie mając wystarczających sił by walczyć z „bandytyzmem", nazistowscy okupanci chwytali się okrutnych akcji zemsty, przez które dążyli do zastraszenia mieszkańców i zamknięcia drogi antyniemieckiemu oporowi. Faktycznie do takich samych celów dążyli czerwoni partyzanci. Nie mogąc kontrolować sytuacji, walczyć z uzbrojoną samoobroną wsi, oni rozpoczęli okrutne akcje karne, przestępczymi środkami dążyli do zrealizowania swych politycznych celów.

Napadając na wieś Koniuchy czerwoni partyzanci, prawdopodobnie mieli na celu tylko mordowanie i palenie; żadnych innych celów, prawdopodobnie nie było, nie ma żadnych danych o zdobytych trofeach, broni itp. To, co stało się w Koniuchach (ofiary i straty), osiągnięto świadomie. To widać z rozpowszechnianej kampanii propagandowej czerwonych partyzantów.

Sowieccy partyzanci A. Barauskas, J. Olekas, Vincas Pletkus w swych wspomnieniach-sprawozdaniach pisali, że rozbrajając „wroga takiego gatunku jak samoobronę wsi" nie dążono do fizycznej rozprawy z członkami samoobrony, gdyż wśród nich dużo było ludzi oszukanych, którzy, jakoby, wzięli broń nie z pobudek ideologicznych do walki z partyzantami. Jakoby podstawowy cel było rozbrojenie i uczynienie mężczyzn wsi neutralnymi albo, chociaż mniej groźnymi dla partyzantów i „postępowych" wobec miejscowych mieszkańców. Jakoby wykonanie takich operacji było bardzo złożone i ciężkie, wymagało dużo starań, posiadanie „nieludzkiej cierpliwości", aby ryzykując sobą byłaby uratowane życie wroga. Gdzie tylko były, chociaż minimalne możliwości, „wszędzie wytrzymaliśmy zasadę ofiarnego humanizmu".

Niestety, mówić o „humanizmie" czerwonych partyzantów względem ludzi ze wsi Koniuchy nie można.

A revised Polish language version of the above article – Rimantas Zizas, "Pacyfikacja wsi Koniuchy (Kaniūkai)," *Biuletyn Historii Pogranicza* (Białystok), no. 4 (2003): 33–57 – can be found at:
http://pth.uwb.edu.pl/biuletyn/

---

(23)EXCERPT FROM THE FORTHCOMING PUBLICATION *A TANGLED WEB: POLISH-JEWISH RELATIONS IN WARTIME NORTHEASTERN POLAND AND THE AFTERMATH* A REVISED AND EXPANDED VERSION OF *THE STORY OF TWO SHTETLS,* A SCHOLARLY HISTORICAL STUDY

The Story of Two Shtetls Brańsk and Ejszyszki: An Overview of Polish-Jewish Relations in Northeastern Poland During World War II (Part Two)
(Toronto and Chicago: The Polish Educational Foundation in North America, 1998)

A Tangled Web: Polish-Jewish Relations in Wartime Notheastern Poland and the Aftermath by Mark Paul
(Toronto: PEFINA Press, 2018) FORTHCOMING
Posted on line (in PDF format) at:
http://www.kpk-toronto.org/obrona-dobrego-imienia/
http://www.glaukopis.pl/index.php/biblioteka-cyfrowa/artykuly-obcojezyczne

Civilian Massacres—The Case of Koniuchy

These were by no means the only such reprisals. Often the innocent and defenceless civilian population was targeted outright. In fact, the would-be Soviet "liberators" treated the civilian population no differently than the Nazi German persecutors. Nor did their ultimate designs differ significantly, as both occupiers wanted the complete subjugation of the population and would not tolerate unconformity with the ideology of the totalitarian systems they represented. The first agents of the impending Soviet order were the partisans encamped in the forests. As Timothy Snyder has observed,

> The Jews who became partisans were serving the Soviet regime, and were taking part in a Soviet policy to bring down retributions upon civilians. The partisan war in Belarus was a perversely interactive effort of Hitler and Stalin, who each ignored the laws of war and escalated the conflict behind the front lines. [1]

[1] Snyder, *Bloodlands,* 250.

Israeli historian Dov Levin, who was a member of one of the Jewish partisan units operating under Soviet command, provided the following assessment of the Jewish partisan movement in Rudniki forest[2]—one that is relevant for other parts of Poland as well:

> Wide-spread social anomie … was mainly apparent in the following forms: (a) exceptional recklessness in fighting, (b) increase in violent treatment of the German prisoners of war, (c) open hate and hostility

---

[2] Soviet partisan activity in Rudniki forest began in the summer of 1943, when a group of parachutists set up a base in the area. The first large partisan detachment ("Defenders of the Homeland") was led by Fiodor Pushakov, a paratrooper flown in from Moscow, and attracted escaped Soviet POWs and a few locals. Jews started to escape from the Wilno ghetto in September 1943 and made their way to Rudniki forest. The first to arrive were 70 members of Yehiel's Combat Group, who left the ghetto at the beginning of September. The Jewish underground (FPO) members who left the ghetto on the day it was liquidated arrived in the forests in late September and early October. A nucleus of some 150 Jews from the Wilno ghetto were later joined by escapees from the HPK (Heeres Kraftfahrpark) and Kailis labour camps in Wilno and some stragglers from other localities living in the forest. A total of 250 men and women, mostly teenagers and young adults, reached the forest. Although they had brought guns with them when they left the Wilno ghetto, until December 1943 the Jews living in Rudniki forest were totally disorganized; they were taught survival and partisan skills by non-Jewish partisans, however, the latter also stole their boots and weapons. See the testimony of Pesia Bernstein (née Złotnik, then Schenbaum), Yad Vashem Archives, 03/1292. (Pesia Bernstein, the wife of Ilia Schenbaum, a Jewish underground leader in Wilno, states that a Polish underground organization in Wilno purchased weapons for the Jewish underground. The Polish Communist underground assisted in transporting weapons from the Wilno ghetto to Rudniki forest. See the testimony of Józefa Przewalska, Yad Vashem Archives, 03/3037.) Eventually, the Jewish refugees in Rudniki forest organized four partisan units (listed in order of formation), which were subordinated to the Soviet partisan command and incorporated into the Vilnius Brigade (sometimes referred to as the Lithuanian Brigade): "Avenger" [*Mstitel'*], under the command of Abba Kovner; "To Victory" [*Za pobedu*], led by Shmuel Kaplinsky; "Death to Fascism" [*Smert' fashizmu*], commanded by Jacob (Yaakov) Prenner; and "Struggle" [*Bor'ba*], under Aron Aronovich. The four detachments eventually grew to about four hundred partisans, necessitating the assignment of large forces to "economic operations" which proved to be "hazardous" and "punitive raids against hostile villages." See See Arad, *Ghetto in Flames,* 454–60, and Levin, *Fighting Back,* 187–88, 196, 198, 205, 277–78. At the outset, Abba Kovner was the commander of all four detachments, known informally as the Jewish Brigade. In mid–October 1943, Henoch Ziman ("Yurgis"), also went by his Lithuanian name Genrikas Zimanas ("Jurgis"), arrived from Narocz forest with his staff and took over the command of the Soviet-Lithuanian partisan movement in all of "southern Lithuania." Ziman issued an order to the command of the Jewish units to desist from bringing more Jewish groups into the forests, but the order was ignored by the Jewish units. The newly formed brigade had two political commissars, Alfons Stankiewicz and Witold Sienkiewicz ("Margis"), local non-Jewish Communists who were said to be sympathetic to the Jews. Abba Kovner credits the "Lithuanian-Polish command" of local Communists with enabling hundreds of Jews to survive "in a way that, in contrast to other places, was reasonable and at times even respectable." See Porat, *The Fall of a Sparrow,* 165. Izrael Kronik, a member of Kovner's partisan unit, recalled the helpfulness of another Polish commissar named Szumski. See the account of Izrael Kronik, dated May 10, 1960, Archive of the Jewish Historical Institute (Warsaw), no. 301/5721. At the beginning of 1944, the Jewish commanders were replaced by Soviet ones, though Jews continued to hold such posts as commissars and deputy commanders, and a few dozen non-Jewish partisans were added to their ranks. One of the newly appointed Soviet commanders, Captain Vasilenko, turned out to be a Jew whose former name was Vasilevsky (his father had been a Zionist activist), but was reportedly "on numerous occasions very hostile to the Jewish Partisans." See Abraham Zeleznikow, "Danke and Imke Lubotzki," in Kowalski, ed., *Anthology on Armed Jewish Resistance, 1939–1945,* vol. 2 (1985), 416–17. Nonetheless, as Dov Levin explains, "The detachments continued to remain Jewish both in their composition and in their nationalist and cultural character. The presence of a few dozen non-Jews among 420 Jewish partisans in the Vilna [Wilno] detachments made very little difference." See Levin, *Fighting Back,* 205. A tunnel dug out of the HKP labour camp in Wilno was betrayed to the Germans by a Jewish policeman; all those inside were killed, thereby bringing escapes from that camp to a halt. Ibid., 114–15. Anti-Semitism was said to be "rife" in Soviet detachments in Rudniki forest, and several Jews were executed for offences for which non-Jewish offenders got off leniently. Jews from the Kaunas ghetto underground began to arrive in Rudniki forest from the end of November 1943, and by the end of May 1944 they had reached a total of about 200, grouped in three battalions of the Kaunas Brigade. See Arad, *Ghetto in Flames,* 459. Despite being also known as the Lithuanian Brigade, only a small minority of its members were ethnic Lithuanians: its make-up was largely Russian and Jewish, with just a few Poles. According to Isaac Kowalski, because of a lack of willing Lithuanians, Ziman initially recruited partisans from among the Jewish underground in the Wilno ghetto. They joined the ranks of the Soviet partisans in Narocz forest and were later transferred to Rudniki forest. See Kowalski, *A Secret Press in Nazi Europe,* 270–71. According to historian Dina Porat, at the beginning of 1944 there were 1,000 partisans in Rudniki forest; 600 belonged to Jewish units, not counting the Jews in the Lithuanian and Soviet detachments, and 200 more joined the Wilno group in the following months. See Porat, *The Fall of a Sparrow,* 155.

towards the local population, (d) total rejection of everything connected with Lithuania [and Poland] …, and (e) occurrences of depression, introversion and mass hysteria.[3]

From the fall of 1943, Soviet partisan units in Rudniki forest, consisting initially of escaped Soviet prisoners of war, grew rapidly as they absorbed the Jews who fled from what was left of the ghettos and labour camps in Wilno and Kaunas. Only rarely did they engage in confrontations with the Germans, rather they concentrated on sabotaging railroads and telephone polls. In order to gather supplies, groups of partisans would set out on expeditions to raid the largely destitute countryside. Villagers encountered rapacious and increasingly more hostile bands of armed plunderers who seized large quantities of food, livestock, clothing, utensils, and other provisions. Violent confrontations with villagers, and less frequently with their Home Army protectors, ensued. Kazimierz Sakowicz, who penned a diary describing the massacres of Jews and Poles in the killing fields of Ponary outside Wilno, made the following notations in his diary, setting out the background to the animosity that unfolded in that region:

> More or less until this year (1943) the Jews banded together in the forest behaved correctly. Now, however, in 1943 they have become bandits, attacking individual houses in the villages and even whole villages (Zwierzyniec). They also carry out attacks on the roads. On Sunday, July 11, 1943, Jews stopped and robbed a wagon in Rudnicka Forest on the way through Rudniki. They stole shoes and food and are ruthless. The villagers escaped and begin to defend themselves, turning [marauding] Jews over to the Lithuanians. On Monday, July 12, there was a [German] manhunt in the forest near Sienodwor [Sinodwory] and Nowickiszek [Nowickiszki]. About 30–40 Jews were killed and several Bolsheviks. Several hundred people were hiding in this forest, and there were seventy to eighty Lithuanians and Germans from Ejszyszki with several submachine guns.
>
> Both the Jews and the Bolsheviks were well-armed; they had submachine guns and such like. Despite their numerical superiority the Jews and the Bolsheviks fired a few shots and escaped in panic. This can, perhaps, be explained by the fact that all those Jews and Bolsheviks were mainly escapees from Nacza Forest, where last month they were hunted down by a large number of Lithuanians and Germans from Wilno with three armored cars and several airplanes that bombed the forest. They assumed that it would be the same here, especially because the forest is small; thus they panicked and rushed to escape in several directions:
>
> (1) to Butrymance [Butrymańce], where they came upon an ambush, dying [and killed]; the majority, however, went to (2) Stryliszki, or (3) directly to Jurszyski [Jurszyszki]. Some remained here in the forest; I saw them when I was traveling that way, naturally pretending that I do not see anything, and (4) directly to Rudnicka Forest.
>
> They escaped without their caps, some even in their underwear, taking caps from those whom they chanced upon, and where possible taking their clothes from them. They also carried out robberies, escaping, among other places to Stryliszki. The manhunt occurred at about 5 in the evening. The attacks by Jews were not dictated by necessity, that is, a lack of money. No, during the manhunt the Lithuanians found considerable sums on money on the bodies.[4]
>
> *October 1943*

---

[3] Dov Levin, "Some Facts and Problems About the Fighting of Lithuanian Jews against the Nazis and Their Collaborators (1941–1945)," in Emanuelis Zingeris, ed., *The Days of Memory: International Conference in Commemoration of the 50th Anniversary of the Liquidation of the Vilnius Ghetto. October 11–16, 1993* (Vilnius: Baltos Lankos, 1995), 276–77. Partisan Anatol Krakowski offers an apologetic version of the partisans' experience: "An attitude filled with moral standards drawn from Jewish traditions characterized our year with the partisans." See Krakowski, *Le Ghetto dans la forêt,* 87.

[4] Kazimierz Sakowicz, *Ponary Diary, 1941–1943: A Bystander's Account of a Mass Murder* (New Haven and London: Yale University Press, 2005), 95–97. The last entry in Sakowicz's diary is dated November 6, 1943, but according to his family, he continued to keep his diary until the day he was shot and mortally wounded while riding his bicycle from Wilno to his home in Ponary on July 5, 1944. The fate of the missing diary pages is unclear. Sakowicz may have hidden them separately from the rest, and they were never found. It is also possible that they were concealed with the other pages but destroyed when in the possession of the Jewish State Museum, or later when the diary was kept in the Central State Archives of Lithuania, the Museum of the Revolution, and the Historical Museum, all in Vilnius (Wilno). In the annotation to this edition of Sakowicz's diary, it is suggested that the pages could have been destroyed by Lithuanian or Soviet elements because they contained a severe indictment of the Lithuanians for participating in the atrocities in Ponary or against specific Lithuanians who were involved in the murders. Ibid., 143–44. This speculation seems rather unlikely. The bulk of the killings in Ponary had been completed and recorded in the extant entries. Increasingly, Sakowicz turned his attention to violent attacks on villagers by Soviet and Jewish partisans which culminated in the massacre at Koniuchy. If such descriptions had fallen into the possession of the Soviet authorities, it is more likely that they would have been destroyed for compromising the Soviet partisan movement.

On October 2 the band stole for a second night (October 1 and 2); they take the wagons with the merchandise and drive to the forest. This night, October 2, Polstoki [Półstoki], Wojsiaty, Jacewicze, Podborze [were robbed]. …

When the bandits came into the courtyard, they spoke among themselves in Lithuanian. Among the bandits were Bolsheviks who emphasized that they were from the wostock [vostok, i.e., eastern regions of the Soviet Union], and they only take food—bread, lard, that's all. But for what do they need clothing, especially women's clothing and other items, like rings? That is the way Bolsheviks steal: only food [ironically], no other stuff.[5]

October 6, 7, and 8

Three nights in a row the bandits rob the village of Strakiszek [Strakiszki]; the population is in tears. That night Stary and Nowy Miedzyrzecz [Stare and Nowe Międzyrzecze], Pilalowka [Pilatówka], Dobrowola, and Wielki and Maly Ligojn [Wielkie and Małe Ligojnie] were also robbed and several dozen wagons left for the forest with looted property and provisions.[6]

Saturday, October 23

On Monday, October 18, 1943, Blinow, who hid from the conscription and joined the [partisan] bands, was found in the forest near Lukanc [Łukańce], shot and near death.

On Wednesday, October 20, the band surrounded the house of L. Zacharzewski in Lukanc]. They killed a woman from Madziun [Madziuny] who happened to be there and burned the house, immolating the dead woman, together with her 2 small children and the 2 small children of L. Zacharzewski, who sat hidden in the pigsty with his wife during the raid and saw everything. Zacharzewski is in hiding, since he is suspected of the killing of Blinow.[7]

Friday, October 28 [29], 1943

In the winter of 1942–43 many Jews were employed in the exploitation of the forest in the region of Gob [Goby] near Czarnobyl. The conditions of their work were horrible. … despite this the Jews did not die of hunger, and in general looked well. Above all, this was thanks to the Gob farmers who fed the Jews. They did not hide their appreciation …

When the work in the forest was finished and the Jews (as superfluous) had already been threatened with the base, the Jews fled to the virgin forest, thanks to the farmers from Gob. About a half year has passed since that time. On October 28, at night, a band robbed the farmer Wiernakowicz [Wierchonowicz] from Gob; three pigs were taken, seven lambs, clothing, linen, flour, kitchen utensils, shoes, etc.[8]

Saturday, November 6 [1943]

Practically all of Gob [Goby], and actually all the richer farmers in Gob, were thoroughly robbed last night. Six wagons, loaded with locally slaughtered pigs, lambs, and, in addition, clothes, shoes, and the like, left in the direction of the forest. The band appeared at 6 in the evening. In addition, some of the farmers were grievously beaten and several dogs shot. It is interesting that the Bolsheviks, who that night appeared at the farms, declared at the beginning that "by order of the Soviet authorities they demand that the following be furnished immediately, etc."—after which they named, among other things, small items, such as wristwatches, and when the farmer would try to explain that he didn't have any, he was asked, "Then where is that [high quality] Cyma silver watch"?

How did they know that? Very simple: their guides were the Jews who were sawing in the forest. Now they went together openly. …

I forgot: at Wierchonowicz's on October 2, two wagons were loaded. One of the Jews told Wierchonowicz that the cow would be taken another time (he pointed to her in the pigsty); until then the cow should be fattened. Wierchonowicz is feeding the cow better now.[9]

---

[5] Ibid., 126.

[6] Ibid., 130.

[7] Ibid., 137.

[8] Ibid., 140–41.

[9] Ibid., 142–43.

Historian Kazimierz Krajewski details more of this history, as well as altercations with German forces and their Lithuanian collaborators and attacks on German outposts in the vicinity of Rudniki forest, in his important monograph on the Home Army in the Nowogródek region.[10] On September 11, 1943, a large contingent of Soviet partisans staged an attack on Polish partisans in Posolcz, killing three Home Army members including Second Lieutenant Tadeusz Brykczyński ("Kubuś").[11] A Home Army member from Bieniakonie recalled how a group of Soviet partisans invaded a cottage where they came across a woman baking bread. Despite the woman's pleas to leave some bread for her malnourished children, the partisans took everything they could lay their hands on. Later they returned and torched the house.[12] Kazimierz Orłowski, a Home Army member, was killed by Soviet partisans from Rudniki forest when they came to rob his village of Andrzeiszki.[13] A Pole from Rudniki recalled, "I counted 19 times that the [Soviet] partisans scoured the village looking to take something. Among them was a Jew by the name of Kuszka from Olkieniki who said, 'Do not take lean sheep or those with lamb.'"[14] Soviet reports mention that partisans from the Jewish units "Death to Fascism" and "Struggle" confiscated the last cows from several households, leaving the families destitute.[15] Additional examples, based on German reports and Jewish accounts, were cited in Part Two of this study.

One of the targets of the wrath of Soviet and Jewish partisans was Koniuchy, a small village of several hundred people near the town of Bieniakonie, at the edge of Rudniki forest, southeast of Wilno. Koniuchy was not only remote, it was also a poor village—the soil was sandy and crops and livestock were not abundant. But since it was situated close to the forest it became an easy target for robbers.[16] Soviet and Jewish partisans regularly stripped the villagers of virtually all their possessions, especially their livestock, food supplies and clothing. According to the recollections of Edward Tubin, a resident of Koniuchy,

> The first time they came it was to us alone. They told us to harness our horse … They took the keys to the storehouse and stable, they chased everyone into a corner, one of them watched us with an automatic weapon. They took everything. Then they came at the end and said that 'there'll be no mercy: If you report us, we'll come and burn you down.' … The next time more of them came. They came in the early evening and went to take, to rob in the entire village. They came to us and also ordered us to harness our horse. … When they were leaving, two of them burst into our home. There was nothing in the house. I was sleeping on the bed with my brother Leon. We were covered with a village coverlet of our own making. They burst in, saw that there was nothing, and tore the coverlet off us. My father said to them, "Comrades, the children won't have anything to cover themselves with." So one of them said using a really dirty word, "shit on your children." And they left.[17]

---

[10] Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej,* 430–31, 498–500. For altercations in the vicinity of Nacza forest see 434.

[11] Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej,* 430–31. According to Polish sources, 13 Soviet partisans lost their lives.

[12] Testimony of Anna Bardzyńska ("Nowina") in Grażyna Dziedzińska, "Dziewczyna z tamtych lat," *Nasza Polska,* December 20–27, 2005.

[13] Barbara Sidorowicz, "Nigdy z pamięci," *Magazyn Wileński,* no. 11 (November 2003): 25–26.

[14] Andrzej Kołosowski, interview with Witold Aładowicz, "'Bogdaniec' z Rudnik," *Nasz Dziennik* (Warsaw), January 13–14, 2001.

[15] Šarūnas Liekis, "Koniuchy in the 'New' and 'Old' Polish and Jewish Memory," Conference Paper, "Between Coexistence and Divorce: 25 Years of Research on the History and Culture of Polish Jewry and Polish-Jewish Relations," Hebrew University of Jerusalem, March 17–19, 2009.

[16] For a description of the difficult conditions and poverty in the nearby village of Butrymańce see Marian Butrym, "W mojej ojczyźnie, w Butrymańcach…," *Magazyn Wileński,* no. 11 (2001): 21–26.

[17] Andrzej Kumor, interview with Edward Tubin, "Nie przepuścili nikomu…: Z naocznym świadkiem pacyfikacji wsi Koniuchy rozmawia Andrzej Kumor," *Gazeta* (Toronto), May 4–6, 2001. For a description of a similar raid on the village of Korsaki see Błażejewicz, *W walce z wrogami Rzeczypospolitej,* 84. A diary in Russian was found on one of the armed partisans killed after that raid which referred to the pacification of Koniuchy. Ibid., 85.

These descriptions fully accord with the accounts of Jewish partisans from Rudniki forest that follow. As Israel Kowalski explains, "In due time, the Jewish units became experts at foraging for themselves and the non-Jews began to envy them."[18]

> The more people we had in the partisan camp, the more pressing the matter of a food supply. … Every night groups of fighters went out on food forays.[19]

> The "zagotovki" or economic operations began. Twenty-five to thirty people were chosen. The group was directed to a selected village, distant about 25 to 35 kilometres from the base. Of course, those people were armed. There they set up watch at either end of the village, and the rest of us split up into several groups consisting of several persons. Each group went around to several houses and was to requisition everything that we needed: usually potatoes, bread, flour, onions and livestock.[20]

> Going into the local villages to get food, however, was another matter. We came in like bandits and, after all, we were robbing the local peasants of their livelihood, first a sack of flour, then a pig or a cow or a horse. In the early days, we were able to befriend the locals and persuade them to give us food voluntarily, but soon we would need another sack of flour and more cows, and more chickens. In addition, the number of partisans inhabiting the forests grew, as more and more people fled from the ghettos into the forests and as the Red Army moved westwards, Russian soldiers who had imprisoned by the Germans and had escaped, tried to join the partisans. …
>
> As a result of this 'invasion' of the forests, the villages close to our base soon ran out of food; everyone was after the same source of supplies. Gradually the villagers, with whom we had at first tried to negotiate, became our enemies. We explained our needs to them and did our best not to take too much of their livestock and their crops, but there was just so much they could provide, and finally we ended up not taking just one cow but by leaving just one cow. We would arrive in the village and load up wagons, or in winter, sledges pulled by horses—which we'd also taken from them, and which we often did not return. After all, their very existence depended on their livestock. Sometimes we would even take a farmer or two with us just so they could return the horse and cart we had used to their village. This also made them less likely to alert the German police that we had been in their village and had taken their goods.
>
> … expeditions to the villages for food took hours—and usually ran into daylight hours. A fully laden wagon train—which inevitably moved very slowly along the dirt roads—took hours and hours to reach base, and it was not uncommon to come across peasants who rushed to denounce us to the Germans who waited to ambush the wagon on the way back to the camp.[21]

> Tuesday, January 11th [1944]. The group of nine are called to carry out a mission: to confiscate the weapons owned by the farmers. The commander is Leib Zaitzev, a Byelorussian Jew, and a veteran partisan. His aide is Nikolai Dushin, a former prisoner-of-war … and we were seven Jews: Shimon Eidlson, Michael Gelbtrunk, Mendl Deitch, Aba Diskant, Itzchak Lifszitz, Jankl Ratner and myself [Alex Faitelson]. Zaitzev was armed with a P.P.S.H., a submachinegun of Russian make, Dushin, with an automatic rifle of the S.V.T. type. We had pistols. The battalion did not have enough weapons to go around. If it was necessary to go out to the villages in order to get foodstuffs, there was an armed group whose task this was. Their arms had been lent to the base by the Jewish partisans from Vilna [Wilno].
>
> It is now three days that we have been "combing" the villages deep in the enemy's hinterland. We look into and search the farmers' dwellings for hidden weapons, forcing their owners to empty their hiding places and hand over their arms. Whenever we stop, we interrogate the farmers as to who possesses arms. … In the nearest village we loaded three sleighs [of provisions] and went off to this village. It was a clear night. The moon and the snow in the fields light our way. White expanses.

---

[18] Kowalski, *A Secret Press in Nazi Europe,* 281.

[19] Lazar, *Destruction and Resistance,* 142. Chaim Lazar was a member of the "Avenger" detachment.

[20] Account of Abram Mieszczański, dated June 10, 1947, Archive of the Jewish Historical Institute (Warsaw), no. 301/2536.

[21] Joseph Harmatz, *From the* Wings (Sussex, England: The Book Guild, 1998), 84–85. Joseph Harmatz was a member of the "To Victory" detachment.

The horses harnessed to the sleighs prance rapidly. We are three to a sleigh. It's a wonderful feeling —being the rulers of the night![22]

Paradoxically, the battle against the Germans was easier and less dangerous than the activity of provision gathering. …

The food expeditions unfolded in general as follows: about thirty partisans went to a village located about forty kilometres from our base, passing along the way closer and non-hostile localities that we did not want to alienate. Usually, after an overnight march, when we arrived in an unfriendly village, first we occupied the house of the village head after placing guards at the outskirts of the dwellings. These operations were more dangerous that combat activities because they were accompanied by a great deal of noise, barking dogs, pigs whose throats were cut, horses that were hitched to wagons on which we loaded the products that we had just confiscated. The rule was to give to the peasants receipts for our booty so that they could later prove to the Soviets [on subsequent raids] that they "aided the partisans." The booty was restricted only to flour, oil, pork, sometimes beef. The rule was not to touch "luxury" foodstuffs like butter, milk, cheese. … Despite everything, these rules … were not always strictly observed by all the partisans with regard to bread, butter and cheese. …

We were supposed to capture a peasant denouncer in a hostile village, but he was not there when we arrived. To compensate, we put our hands on foodstuffs that were usually forbidden such as bread, cheese, vodka and some clothing.[23]

I could not stand going out on "foraging" expeditions. I was so ashamed of dropping in on a hut and demanding potatoes, flour, and especially animals—sheep and cows—from the peasants. The women cried, and the men cursed us. It happened that our men surreptitiously seized extra things belonging to the working people who supplied us—boots, clothes, even watches and money. Meetings were held in the detachment to explain to everyone that this was mere pillage, that it was wrong to steal, and that by doing this we [would be] making enemies out of the peasants. The detachment, however, contained many "underworlders," former thieves and vagrants for whom theft was the normal state of affairs. Some of them contended that they had the right to do this:

"These folks did not suffer from fascism, but our people all died. Why shouldn't they share something? …"

We were principled members of the FPO. On these expeditions we tried to make sure that nothing was taken except food, but these efforts were not always successful. Our ragged partisans … continued to plunder the peasants, who cursed and hated us. We went out "foraging" after sundown and continued long into twilight. We had to range far afield, since the close-in farms had already been fleeced. Both [Jewish] detachments had complements of up to one hundred forty men. A horde of this size required a great deal of food. In general they took potatoes, flour, cabbage, and sometimes cottage cheese for the sick. The order was given to take cattle only from prosperous peasants who had no fewer than two cows. It was forbidden to take one from a really poor peasant who had just a single cow. …

We finally got to the village we targeted and posted sentries. We ordered the owners to hitch up a cart. We loaded produce on it, tied a cow to the back, and put some confused sheep on it. We worked to the accompaniment of wails and tears on the part of the peasant men and women. We had to hurry. We went back, carefully, looking around from time to time.[24]

Our sources of sustenance were the neighbouring villages. Despite the fact conditions were hard for their own inhabitants, they shared with us what they had. On the other hand, from time to time it was necessary to turn to arguments of force, including the use of weapons. The Germans attempted to present us to the peasants in the worst possible light calling us bandits. …

In partisan parlance the food-gathering expeditions were called "zagotovka." They were carried out in the following manner. A group of partisans headed towards the vicinity of a selected village in the early evening hours. It had already been placed under surveillance earlier. In addition we would set up a guard around the village so that no one could leave the area during the operation. The peasants were ordered to gather food and load it onto carriages, to which they had to harness their horses. We took flour, potatoes, bread and pigs. … The peasants brought the loaded carriages

---

[22] Faitelson, *Heroism & Bravery in Lithuania, 1941–1945,* 307. Alex Faitelson was a member of the "Death to the Occupiers" detachment.

[23] Krakowski, *Le Ghetto dans la forêt,* 58, 62–63, 69. Anatol Krakowski was a member of the "To Victory" detachment which carried out most of its activities jointly with the "Avenger" detachment.

[24] Margolis, *A Partisan from Vilna,* 481–82. Margolis was a member of Kaplinsky's "To Victory" detachment; the other detachment referred to is Kovner's "Avenger" detachment.

> out of the village, at which point we intercepted them … We drove the carriages to a location from which we could readily carry the supplies to our base. The horses and carriages were left in places from which the horses could make their way home alone. All of this had to be completed within a few hours, before daybreak.[25]

The myth that villages located near the bases were friendly by nature, whereas outlying villages were hostile and pro-Nazi, has been amply debunked. No village appreciated being plundered repeatedly, and, as could be expected, the villagers *became* hostile because of such relentless raids. Villagers who lived near Soviet partisan bases were simply fearful of retaliation, hence their docility; the partisans treated them with more civility because they did not want hostile villagers in close proximity to their bases. The notion that the partisans exercised restraint in their provision-gathering expeditions is, as numerous accounts have shown, equally baseless. Under the circumstances, the villagers had every right to defend themselves and their possessions from the incessant plundering and brutal treatment they were subjected to. Those who, out of desperation, turned to the German authorities for protection cannot simply be regarded as collaborators.

Not all expeditions were carried off as smoothly as those described above. The following account by Sara Rubinson (Ginaite), a member of the "Death to the Occupiers" detachment, describes a raid in late December 1943 which, exceptionally, was cut short because of defensive action by Polish partisans.

> Meanwhile, our detachment had been preparing for a very important and dangerous mission in a hostile district, far from our camp, to seize food. Our group of about thirty partisans also included the recently arrived newcomers from Kaunas Ghetto who had not yet had an opportunity to gain any experience in guerrilla warfare. As we all knew, experience could only be acquired by going on missions and fighting in skirmishes. We left our camp before dawn, after all the rifles and automatic weapons, and even our only sub-machine gun, had been distributed. When we reached the village of Inklerishkes [Inklaryszki in Polish, Inkleriškės in Lithuanian] at daybreak, we stopped for a short rest. …
>
> We rested in Inklerishkes until dusk when we left the village, following order to stay on high alert to potential dangers from all directions. We were heading close to the hostile village of Koletanca [Kalitańce], known for its support for the Polish White Partisans. …
>
> In order to reach the destination of our operation, we had to go through the edge of the village under their control and cross a narrow footbridge. We did this noiselessly, thinking we had not been spotted. When we reached the designated village, our group leader, Michail Trushin, used all the defensive tactics at his disposal. He positioned guards at both ends of the village and ran to the home of the village elder, ordering him to prepare horse-drawn carriages. Once again, partisans were split into small groups and assigned to houses from which to requisition foodstuffs.
>
> Zunia Shtromas [Shtrom], Boruch Lopjanski, and I looked on the window of the house assigned to us. The frightened owners lit the sapwood lamp and opened the door. Zunia demanded they brig bread, bacon, and salt. Boruch ordered them to open the door to the cowshed and bring out a cow. The farmer hesitated. Immediately, Boruch opened the door of the cowshed. He led out a cow, tied a rope to its neck and told me to lead it to the carriage. Zunia handed me a bag of salt.
>
> All I wanted was to get out of that house and get away from the plaintive, pleading looks and moans of the owners. Before long, the command was given to gather at the carriages with our booty and the train of carts started back for base camp. I proceeded to the footbridge and, though my cow bucked a little, we both made it across.
>
> One of the newcomers, Peisach Gordon, was one or two carriages behind me. He put his sub-machine gun on a cart as he went behind the carriage to try and cross the footbridge. Suddenly, a volley of machine gun fire hit us like a hurricane. The White Partisans were shooting at us from cover of the cemetery, directing their fire at the footbridge and those partisans who had not yet crossed. It cut Peisach down first. He was followed by Itzik Segal.
>
> Newcomer Masha Endlin, disappeared in the fray. I heard Trushin's command not to cross the bridge, but I was already on the other side of the river and I hit the ground, holding onto the cow. All the cows and horses began to run in a frenzy around me, taking the carriages with them.
>
> The remaining members of our group waded through the shallow river that, at this time of year, was already covered by a thin layer of ice. Leizer Zilber, Israel Goldblatt, and Misha Rubinsonas [Rubinson]

---

[25] Shuv (Shub), *Meever lisheme ha-ananah,* 122. See also the interview with Baruch Shub, November 5, 1993, United States Holocaust Memorial Museum Archives For another—more vivid—description of these raids, see Zunia Shtrom, *Hurbn un kamf (fun Kovner geto tsu di Rudnitsker velder): Zikhroynes* (Tel Aviv: Aroysgegebn fun "Farband fun partizaner, untergrunt-kemfers un geto-oyfshtendlers in Yisroel," 1990), 226–34. Shtrom writes that armed groups counting as many as 25 partisans would set out on forays and return to the base with cattle and wagonloads of products. They would block the entrances to a village and then the partisans would fan out in twos to rob individual peasants' cottages, taking virtually all their livestock. Threats and intimidation were commonly used, such as burning down their homes.

> all managed to cross the river, avoiding the bridge, and returned feeble fire with their pistols. Trushin slipped and fell into the river but Boruch Lopjanski managed to pull him out. Meanwhile, the submachine gun cartridge was lost in the river. Returning fire, we retreated into the woods where we halted briefly, hoping Masha Endlin would catch up. Enemy fire continued as branches and pieces of bark, clipped by bullets, fell all around us. Then everything went quiet.
>
> … Our group returned to base camp disconsolate and dispirited. We had lost three of our comrades and all the food, though I still gripped the small bag of salt in my hand. The commanders of our detachment were livid and sought out scapegoats for the disaster. They blamed the submachine gunners, the scouts, the informers and us, the fighters.[26]

Not all of this information is reliable, it turns out, as the following account of Nehemia Endlin shows. In fact, two of the three Jews allegedly killed by Poles (Masha Endlin and Itzik or Itzchak Segal), after they had been left behind by their comrades, in fact survived. It is not certain whether the Jewish raiders were repelled by partisans or by a group of vigilant villagers. Finally, it appears that the Poles fired shots not with the intention of killing the Jewish marauders, but to attempt to prevent them from leaving with their spoils.

> On December 30, 1943 a group was put together to organize food, headed by Misha [Mikhail] Trushin, a lieutenant among the prisoners of war. My wife Masha [Endlin] and Chaya Shmuelov volunteered. The road led by Vishintzi [Wisińcza], Kaletanz [Kalitańce], towards Novostrelzi [Strzelce]. On the way to Kaletanz, there was a rivulet crossed by a little bridge, close to the cemetery. On the way back, when they were laden with goods, they fell into an ambush of Polish farmers who had positioned themselves in the cemetery and opened fire in the direction of the bridge. Peisach Gordon was shot and killed, and the others scattered and crossed the stream through the water. Misha Trushin and some of the partisans opened fire at the ambush. It was of no importance because the attackers did not come out, nor did they give chase to the group. Their intention was to drive off the partisans, leaving behind them their food and animals.
>
> Shooting in the dark in the direction of the well-armed concealed attackers could have created a target for them to return fire against us. In the meantime, our people were in confusion. The machine-gunner Meishe Rubinson and his deputy, Eliezer Zilber, lost the machine-gun magazine. My wife [Masha Endlin] was left caught on a branch, and no one came to help her. Itzchak Segal got lost and threw away his SOT automatic rifle. Peisach Gordon's body was left on the bridge. A sad end to the campaign, and we returned to the base empty-handed, having lost people and weapons …
>
> The commander and the commissar vented all their anger on Meishe Rubinson and Eliezer Zilber for losing the magazines and bullets. Given the company's meager armory, this was a serious and sad blow. The two of them were sent to find the lost ammunition, which of course they were unable to do. On their return, they announced that Peisach Gordon, Masha Endlin and Itzchak Segal were dead. In this way, apparently, they wanted to prove to the commanders that they had been to the place.

Nehemia Endlin continues:

> It was the night of Sylvester [i.e., December 31]. That evening I was on guard by the HQ dugout. In the dugout they were welcoming in the new year, and as appropriate to partisans, they were drinking home brew and having a good time, even though the day before they had lost three men and weapons. The commissar came out to me late at night and told me that Masha had died near Kaletanz [Kalitańce]. I answered that we were fighting a just war and that no one could be certain he would come out of the struggle alive.
>
> We reached the target and the commander posted a guard on both sides of the village. They were charged with letting no one in or out without a password. The action took place in the village. Everyone was warned not to take anything, even something of no value, from the farmers other than food.
>
> The food raid was crowned with success. On the way back, Meishe Rubinson wanted to show me the grave of my wife Masha. When we reached the little bridge over the rivulet by Kaletanz, we came under heavy fire from the cemetery. We did not panic, and quickly took the food and livestock across, by the bridge or through the water, while the partisans covered us by shooting in the

---

[26] Sara Ginaite-Rubinson, *Resistance and Survival: The Jewish Community in Kaunas, 1941–1944* (Oakville, Ontario and Niagara Falls, New York: Mosaic Press, 2005), 139–41. Ginaite-Rubinson accuses a group of Soviet partisans loyal to the detachment's commissar, Dimitry Parfionov, of being "directly, or perhaps indirectly, responsible for the killing of several of our very close ghetto partisan friends." Ibid., 130.

direction of the attackers. Thanks to this exchange of fire, Meishe Rubinson was saved from the unpleasant task of finding and showing me my wife's grave …

I was sent to the ghetto to bring fighters to the forest.

One day Velvl Shavlan, a member of the underground fighting organization in the ghetto who worked for Liptzer in the Gestapo brigade, came to me and brought me a note he had received from a Jew who had come from the Vilna [Wilno] Gestapo brigade. The note was written by a woman called Mery Ezerhovitz to a family in the ghetto by the name of Rostovski. The handwriting had looked to Velvl to be similar to that of my wife, and he decided to bring the note to me.

Masha described in brief how she had fallen into the hands of the Vilna Gestapo. When she had freed herself from the thicket by the rivulet by Kaletanz her partisan comrades were no longer around. She was caught by armed Polish farmers, who already held Itzchak Segal. The two of them claimed that they were Jews who had lost their way, when they heard the exchange of gunfire. As they were unarmed, the Poles believed them.

The Poles did not know what to do with the Jews they had captured, and gave them to the Vilna Gestapo. There, they were interrogated and not found guilty of anything other than being "Jews who had gone astray"—and they were sent to a Jewish work brigade.

I showed the letter to Chaim Yellin. He immediately instructed David Markovski to take the opportunity of sending my wife 500 marks and clothes. The two of us, Chaim and I, went to Liptzer. He received us as honored guests, with coffee and rolls. I asked him, as the person in charge of the ghetto on behalf of the Gestapo, to get my wife out of Vilna and bring her to Kovno [Kaunas]. We set him a stay of one month.[27]

They brought Masha Endlin to Kaunas and Nehemia Endlin took her to the forest. However, Shmuel Chananovitch, a Jew who was apprehended by the Lithuanian police after escaping from Kaunas and taken to the Gestapo in Wilno, where he met Masha Endlin, maintains that Masha had also been caught by the Lithuanian police in the vicinity of Kalitańce and handed over to the Gestapo. This appears to be a far more likely scenario than the one suggested by Nehemia Endlin, given the villagers' lack of contact with the Gestapo. According to Chananovitch,

On December 30, 1943, a group of partisans from the "Death to the Occupiers" battalion, went off on a mission to get food supplies. The group was led by Lieutenant Misha [Mikhail] Trushin, a former prisoner of war. On their way back to their base with a wagon full of provisions, they met with strong fire from the west. Gordon-Shtein was killed in this incident. The partisans lost their nerve, left the wagons with the provisions and dispersed. Neither Itzchak Segal nor Masha Endlin made their way back from this mission. They were caught by the police, to whom Masha said that she had got lost in the neighborhood while looking for a place to stay during the war. The Lithuanian police handed her over to the Gestapo. Itzchak Segal's fate is not known.

Masha Endlin managed to send a letter via a Jew from a working-crew employed by the Gestapo in Vilna [Wilno] who was going to Kovno [Kaunas]. Nehemia Endlin received the letter and approached Chaim about it. Chaim succeeded with Benni Liptzer's help in having Masha transferred from the Gestapo in Vilna to the Gestapo in Kovno, and from there she came to the ghetto and was taken by Nehemia to the forest.[28]

Accounts gathered by the Jewish Historical Institute in Poland shortly after the war indicate that altercations with the Home Army occurred almost always in the context of raids on villages staged by Soviet partisans. Casualties among the Soviet partisans were relatively few. Planting mines proved to be a much more hazardous undertaking: five Jewish partisans were killed when a mine exploded prematurely. The accounts also describe frequent assaults (including rape) and robberies of Jews perpetrated by Soviet partisans and the unwillingness of both Jewish and Soviet partisans to accept unarmed Jews and women into their ranks. The commanders of a partisan unit abandoned a group of Jewish partisans who were thought to be a liability, leaving them to fend for themselves without almost any weapons. The Soviets killed many persons who tried to join their units as suspected "spies." The partisans even murdered some friendly Polish railway workers they had captured, fearing they would betray the location of the whereabouts of the partisans if released. After being subjected to interrogation, captured German soldiers

---

[27] Nehemia Endlin, *Oyf di vegn fun partizaner kamf: Zikhroynes* (Tel-Aviv: A komitet fun gev. yidishe partizaner un untergrunt kemfer fun Kovner geto, 1980), as cited in Alex Faitelson, *The Truth and Nothing But the Truth: Jewish Resistance in Lithuania* (Jerusalem and New York: Gefen, 2006), 437–40.

[28] Faitelson, *The Truth and Nothing But the Truth,* 288–89.

were routinely executed.[29] However, these accounts are silent about the massacre of the villagers of Koniuchy.

It is also worth noting that many Jewish partisans had received assistance from Poles on their way to Rudniki forest, and some had even left their children in the care of Poles.[30] Contrary to their boastful accounts, their role in the defeat of the German forces was negligible. In fact, actual military operations were few and far between and militarily inconsequential. By January 1944, the director of the military operations branch of the Wilejka Partisan Centre had secured permission to cease talks with the Home Army and to destroy the "Łupaszko" Brigade but its plans were foiled because of precautions taken by the Poles.[31]

In the fall of 1943, a handful of villagers in Koniuchy formed a self-defence unit in response to repeated "economic" operations or armed raids carried out by Soviet and Jewish partisans. The villagers' meagre supply of weapons initially consisted of three rifles (one of which didn't shoot) discarded by Soviet soldiers who had fled the area in June 1941. Later they acquired a few more rifles. The armed strength of the villagers, who were allegedly well equipped by the Germans, was greatly exaggerated in Soviet wartime reports and Jewish accounts that sought to provide a justification for the attack. A night watch was set up to warn residents of impending raids, but proved to be totally ineffective in the crucial test confrontation with the Soviet partisans. Koniuchy was selected by the leadership of the Soviet partisans based in the Rudniki forest for "an act of vengeance and intimidation."[32] The mission was carried out on January 29, 1944, by

---

[29] See the following testimonies in the Archive of the Jewish Historical Institute (Warsaw): Mania Glezer, dated June 19, 1947, no. 301/2517; Miriam Jaszuńska, dated July 15, 1947, no. 301/2530; Beniamin Brest, dated July 8, 1947, no. 301/2531; Abram Mieszczański, dated June 10, 1947, no. 301/2536. Mordechi Zeidel (Motka Zajdl) also describes the killing of two Poles who were guarded by Jewish partisans. See the interview with Mordechi Zeidel, June 25, 1993, United States Holocaust Memorial Museum Archives. Rachel Margolis mentions the execution of the son of the commander of a peat-working camp in Biała Waka who was alleged to have mistreated the prisoners. See Margolis, *A Partisan from Vilna,* 479–80.

[30] In preparation for their escape from the Wilno ghetto, the Jewish underground had received plans of the city sewers from a Polish engineer. On their way to Rudniki forest, they relied on Polish scouts and received assistance from Polish farmers. See the account of Abram Mieszczański, dated June 10, 1947, Archive of the Jewish Historical Institute (Warsaw), no. 301/2536; account of Miriam Jaszuńska, dated July 15, 1947, Archive of the Jewish Historical Institute (Warsaw), no. 301/2530. Efraim Plotnik and Riva Epsztajn (Rivka Epsztien) were taken in by Aleksander and Jadwiga Milewski of Wilno, who had contacts with the Jewish partisans, before joining the Jewish partisans in Rudniki forest. See Gutman and Bender, eds., *The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations,* vol. 4: *Poland,* Part 1, 517–18. Chaim Engel (Lewin), who had worked in the Keilis factory in Wilno before joining the partisans in Rudniki forest, placed his young son with Stefania Lipska, a Polish Christian woman. See Grynberg, *Księga sprawiedliwych,* 308; Gutman and Bender, eds., *The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations,* vol. 4: *Poland,* Part 1, 458–59. Sara Janiska, the daughter of a fallen Jewish partisan who fought in the Rudniki forest, was sheltered Jan and Józefa Przewalski and their relatives. See Gutman and Bender, eds., *The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations,* vol. 5: *Poland,* Part 2, 644–45. A Pole gave shelter and food to Fania Jocheles Brantsovsky after she escaped from the Wilno ghetto and guided her in the direction of the partisan base in Rudniki forest. See Dulkinienė and Keys, eds., *Su adata širdyje; With a Needle in the Heart,* 51–52. The Szewiel family provided shelter to Joel and Nechama Milikowski in the village of Pogiry for about six months after the couple fled the Wilno ghetto in the fall of 1943; afterwards they joined the Jewish partisans in Rudniki forest. See Gutman and Bender, eds., *The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations,* vol. 5: *Poland,* Part 2, 786. Additional examples are found in the note on Ponary.

[31] Wołkonowski, *Okręg Wileński Związku Walki Zbrojnej Armii Krajowej w latach 1939–1945,* 159.

[32] Lazar, *Destruction and Resistance,* 174.

some 120 to 150 Soviet partisans, or possibly more according to Soviet sources.[33] Although referred to as a military operation in Jewish reports, and indeed touted as one of the greatest wartime accomplishments of the Jewish partisans, the assault on Koniuchy in fact bore no such hallmarks. The assault was not directed against a German military target or an outpost of their collaborators, nor even against the members of the small self-defence unit in the village, but rather it was an indiscriminate and wholesale massacre of the village's civilian population.

According to Jewish sources, around 50 to 60 partisans from the Jewish detachments of the Vilnius Brigade (of the Lithuanian Staff Partisan Movement) joined in the pacification of the village of Koniuchy. The Jewish partisan contingent was led by Jacob Prenner (Yaakov Prener), the commander of the "Death to Fascism" detachment, and included fighters from the following detachments: "Avenger," under the command of Abba Kovner; "To Victory," under the command of Shmuel Kaplinsky; and "Struggle," under the command of Aron Aronovich.[34] By and large, the members of the four Jewish units of the Vilnius Brigade (sometimes referred to as the Lithuanian Brigade), who were mostly escapees from the Wilno

---

[33] For a recent treatment of the Koniuchy massacre see Marek Jan Chodakiewicz, *Intermarium: The Land between the Baltic and Black Seas* (New Brunswick, New Jersey and London: Transaction, 2012), 500–19. For an early article in Polish see Leszek Żebrowski, "Koniuchy," in *Encyklopedia "Białych Plam"* (Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, 2002), vol. 9, 315–20. For an early Polish-language compilation of Jewish accounts see Ryszard Tyndorf, "Zwyczajna pacyfikacja: Źródła żydowskie o zagładzie wsi Koniuchy," *Glaukopis*, no. 2–3 (2005): 376–84. For a study by a Lithuanian historian, see Rimantas Zizas, "Žudynių Kaniūkuose pėdsakais," *Genocidas ir rezistencija,* no. 1 (11), 2002, posted online at <http://www.genocid.lt/Leidyba/11/genocida.htm>; and an expanded Polish version of this article entitled "Pacyfikacja wsi Koniuchy (Kaniūkai)," *Biuletyn Historii Pogranicza* (Białystok), no. 4 (2003): 33–57. A more recent study by a Jewish-Lithuanian Šarūnas Liekis is: "Koniuchy in the 'New' and 'Old' Polish and Jewish Memory," Conference Paper, "Between Coexistence and Divorce: 25 Years of Research on the History and Culture of Polish Jewry and Polish-Jewish Relations," Hebrew University of Jerusalem, March 17–19, 2009. Zizas argues that the assault on Koniuchy was part of a larger partisan operation which targeted villages that had established self-defence groups and provides examples of additional assaults carried out at that time. While providing valuable research and information about the massacre and its background, Zizas (like Šarūnas Liekis) insists that Koniuchy was a Lithuanian village despite considerable evidence to the contrary: some inhabitants joined the Home Army, others "repatriated" to Poland after the war, and those that still live in Koniuchy regard themselves as Poles; moreover, even today masses are said only in Polish in the parish church in Butrymańce. Zizas also makes use of highly questionable Lithuanian nationalist sources which claim that Poles took part in the massacre (though none are named), and that it was even the work of the Home Army. However, given that the Lithuanian Brigade, especially the Margiris detachment, contained a significant Lithuanian component and no more than a handful of Poles (at most), it more likely that a number of ethnic Lithuanians (rather than Poles) actually took part in the massacre. For a Lithuanian report which shifts the blame for the massacre onto "Polish partisans," see Garšva, ed., *Armija krajova Lietuvoje,* 266. For another overview see Rimantas Zizas, "Raudonųjų partizanų ir Pietryčių Lieutovos kaimų savisaugos ginkluoti konfliktai 1943 m.," *Genocidas ir rezistencija,* no. 1 (15), 2004, posted online at <http://www.genocid.lt/Leidyba/15/genocida.htm>, and *Genocidas ir rezistencija,* no. 2 (16), 2004. The number of Poles in the Soviet partisan movement in Rudniki forest was very small. Some of them are identified by name in Juchniewicz, *Polacy w radzieckim ruchu partyzanckim 1941–1945,* 287–89; however, this Communist author greatly exaggerates their strength to as high as twenty percent of all Soviet partisans in this area. Baruch Shub, one of the Jewish partisans in Rudniki forest, states that the Soviet units were composed mostly of Russians, Jews and Lithuanians, with only an "insignificant" number of Poles. See Baruch (Borka) Shuv (Shub), *Meever lisheme ha-ananah: Sipuro shel partizan* [Beyond the Leaden Clouds] (Tel Aviv: Moreshet, bet edut a. sh. Mordekai Anilevits', 1995), 122.

[34] According to the "Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest, 1943–1944," in Arad, Gutman, and Margaliot, eds., *Documents of the Holocaust,* 463–71, posted on the Internet at: <http://www.yad-vashem.org.il/about_holocaust/documents/part3/doc211.html>, 30 fighters from the "Avenger" and "To Victory" units, under the operational command of Jacob Prener (Prenner), took part "in the operation to destroy the armed village of Koniuchy" (entry 19). Anatol Krakowski, one of the younger members, states that the two units carried out their activities jointly and that they had, in effect, a common command. Krakowski, *Le Ghetto dans la forêt,* 57, 81. Members of the "Death to Fascism" and "Struggle" detachments have also been identified among the assailants.

ghetto, considered themselves to be first and foremost *Jewish* partisans.[35] The composition of the Vilnius Brigade was approximately 60 percent Jewish, and their share in the Jewish units was overwhelming.[36] Their ranks also included a number of women, some of whom took part in the attack on Koniuchy.[37] The perpetrators also included quite a few Jewish members of the "Death to the Occupiers" detachment [*Smierť okkupantam*—sometimes translated as "Death to the Occupants/Invaders/Conquerors"] of the Kaunas (Kovno) Brigade, which was composed of some 80 fugitives from the Kaunas ghetto and a larger

---

[35] According to Dov Levin, "The Jews constituted a majority, at least for a certain period of time, in a considerable number of rifle and other units in the Lithuanian Division. … The existence of a large concentration of Jews within these frameworks … was almost wholly Yiddish-speaking … and whose staff was composed exclusively of Jews, at least in the intermediate and lower ranks, all contributed to the creation of a thriving Jewish existence. The Yiddish language was used predominantly in the Jews' everyday lives and also served as the official military communications language. … The Jewish soldiers' feelings of 'being at home' was also due in measure to the commanding officers tolerating not only the use of Yiddish, but also communal prayers and evenings of entertainment with songs in Yiddish and Hebrew, which not infrequently ended with dancing the Hora. Just as the mobilization propaganda was in its time carried out partly in Yiddish, this language was used for a particular type of propaganda inside the Division. Thus, for example, on the eve of going to the front-line, commissars and soldiers addressed meetings in juicy Yiddish, bringing forward in their speeches the terrible account that the Jewish soldier had to reckon with the German Fascists for the murder of his people in Lithuania." See Dov Levin, "Some Facts and Problems About the Fighting of Lithuanian Jews against the Nazis and Their Collaborators (1941–1945)," in Zingeris, ed., *The Days of Memory,* 274, 276. See also Porat, *The Fall of a Sparrow,* 162–63. On March 17, 1944, Abba Kovner issued a missive to the Jewish partisans in the Rudniki forest in which he underscored the Jewish character of their partisan units (they were motivated largely by revenge), and that despite recent reorganization to dilute their ranks, the Jewish partisans should continue to regard themselves as Jew partisans ("shomer"). See Abba Kovner, *A Missive to Hashomer Hatzair Partisans* (Tel Aviv: Moreshet, 2002), xxi, xxiii–xxvi. When Vitka Kempner Kovner, one of Abba Kovner's partisans and his future wife, was awarded a Certificate of Honor by the Miles Lerman Center for the Study of Jewish Resistance at the United States Holocaust Memorial Museum in January 2001, she underscored the fact that the Jews fighting in Rudniki forest considered themselves to be Jewish, not Soviet, partisans and were instensely nationalistc: "I am proud that I was given the privilege to fight as a Jewess, belonging to a Jewish fighting unit, under Jewish commanders, in which the language spoken and orders given was Yiddish. There were many other Jewish fighters scattered among the Russian partisan groups, but they fought as Russians." See *Update: Newsletter of the United States Holocaust Memorial Museum,* February/March 2002: 2. In an interview from 1987 she stated: "Our forest was the only place where Jews were fighting as Jews." See Aviva Cantor, "She Fought Back: An Interview with Vilna Partisan Vitke Kempner," *Lilith Magazine,* no. 16 (spring 1987): 24. The latter part of this statement is not quite accurate: the Bielski and Zorin partisan units, whose membership was almost exclusively Jewish, also considered themselves to be first and foremost Jewish partisans. It also appears that part of the proud heritage of those partisans, as evidenced by their own public statements, is their role in the massacre of the defenceless civilian population of Koniuchy and Naliboki.

[36] According to Šarūnas Liekis, the Jewish membership counted: 41 out of 60 members of the "Death to Fascism" detachment; 58 out of 78 members of the "Struggle" detachment; 106 out of 119 members of the "To Victory" detachment; and 105 out of 107 members of the "Avenger" detachment. See Šarūnas Liekis, "Koniuchy in the 'New' and 'Old' Polish and Jewish Memory," Conference Paper, "Between Coexistence and Divorce: 25 Years of Research on the History and Culture of Polish Jewry and Polish-Jewish Relations," Hebrew University of Jerusalem, March 17–19, 2009, Internet: <http://icj.huji.ac.il/conference/papers/Sarunas%20Liekis.pdf>. As Liekis points out, the number of Poles in the Soviet partisan movement in Lithuania was "absolutely insignificant."

[37] Ruzhka Korchak states most of the Jewish women attached to the partisan units in Rudniki forest took part in partisan operations: "There was almost no military or economic expedition, diversionary action or ambush in which young women would not participate." See Korchak, *Plamia pod peplom,* 324. See also Zizas, "Žudynių Kaniūkuose pėdsakais," *Genocidas ir rezistencija,* no. 1 (11), 2002.

contingent of escaped Soviet prisoners of war,[38] as well as the small "Margiris" (or "Margirio") detachment, consisting mainly of ethnic Lithuanians, and a special intelligence group, composed mostly of Russians, attached to the Lithuanian partisan movement. The "Death to the Occupiers" unit is believed to have played a key role in the assault.[39]

Jewish sources claim that some 300 villagers—mostly women and children—were slaughtered in the pogrom. According to an incomplete Polish investigation, the number of victims may have been smaller, perhaps as low as fifty, of whom 39 have been identified by name. The youngest was about a year and a

---

[38] The "Death to the Occupiers" detachment of the Kaunas Brigade was formed in October 1943 and was made up of about twenty partisans, mostly escaped Soviet POWs, and led by Kost Radionov, a paratrooper. See Ginaite-Rubinson, *Resistance and Survival,* 129. According to Israeli historian Dov Levin, who was a member of the unit, some 180 members of the Jewish underground from the Kaunas ghetto made their way to Rudniki forest and were accepted into the "Death to the Occupiers" detachment, where Jews were said to be in the majority. See Levin, *Fighting Back,* 122, 188, 198. Alex Faitelson, another member of that detachment, states that the number of former Soviet POWs "was not large but they all occupied positions of command. … Apart from individual Russians, the rest were all rabid anti-Semites." See Faitelson, *Heroism & Bravery in Lithuania, 1941–1945,* 316. However, the statistics are not consistent or particularly reliable. According to Šarūnas Liekis, a Lithuanian historian who reviewed the Soviet partisans' personal files, of the 224 members of the "Death to the Occupiers" detachment, 93 were Russians, 79 Jews, 5 Lithuanians, and 47 others. According to another Lithuanian historian, in July 1944, its membership consisted of 104 Russians, 51 Jews, 3 Lithuanians, and 6 others. See Zizas, "Raudonųjų partizanų ir Pietryčių Lieutovos kaimų savisaugos ginkluoti konfliktai 1943 m.," *Genocidas ir rezistencija,* no. 1 (15), 2004. Some of the Jewish partisans who took part in the assault on Koniuchy are mentioned in Dmitrii Gelpern's *Kovno Ghetto Diary,* cited later on; others (for example, Mikhail Robinzon) are mentioned in Zizas, "Žudynių Kaniūkuose pėdsakais," *Genocidas ir rezistencija,* no. 1 (11), 2002.

[39] Zizas, "Žudynių Kaniūkuose pėdsakais," *Genocidas ir rezistencija,* no. 1 (11), 2002. Lithuanian historian Alfonsas Eidintas, basing himself on Rimantas Zizas, writes: "an exceptional role in the destruction of Kaniukai [Koniuchy] was played by the *Mirtis okupantams* 'Death to Occupiers' Unit. Former prisoners of the Kaunas Ghetto … were amongst the ranks of this unit, which included female partisans, who apparently had participated in this action." Eidintas offers the following untenable motivation for the attack on Koniuchy: "Quite possibly, Red partisan leadership made use of the hatred of former prisoners by attacking a village of Lithuanian policemen, which was loyal to the government. They associated such people with Lithuanian executioners, and this motivated them into enacting a brutal operation." See Eidintas, *Jews, Lithuanians and the Holocaust,* 307.

half; other victims were as young as four, eight, nine and ten years old.[40] Another Polish source estimates the number of victims to be higher: 46 victims were buried in the local cemetery and about a score were taken by family and friends and interned in the nearby villages of Butrymańce, Soleczniki, and Bieniakonie.[41] Some of the wounded were taken to the hospital in Bieniakonie where several of them died.[42] It is quite possible that there were many more victims, especially young children and the elderly, who were simply incinerated in the inferno and never identified. Fifty fatalities is therefore a minimum figure, with 300 victims being a maximum.

The descriptions of the slaughter by Polish eyewitnesses are horrific. People attempting to escape from their burning homes were shot, regardless of their age or gender.

> *Józef Bondalewicz:* "We were awoken from our sleep by the shooting and the glow of fire in our windows. It was as light as day and crawling with partisans who fired at everyone who tried to get

---

[40] A local Polish partisan leader gave the victim toll as 34. See Siemaszko, "Rozmowy z kapitanem Szabunią," *Zeszyty Historyczne,* no. 25 (1973): 146; Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej,* 512. A Polish underground report from that period stated that 34 were killed, 14 injured, and the number of persons burned alive was unknown. Of the 50 buildings in the village, only four remained. The reason given for the assault was the villagers' resistance to raids conducted by the partisans. See Jan Bańbor, "Tło wydarzeń w Koniuchach w polskich i niemieckich sprawozdaniach sytuacyjnych," *Biuletyn Historii Pogranicza* (Biaystok), no. 4 (2003): 92. Other Polish accounts simply noted that most of the villagers perished, and indicate that this was one of the impetuses for the Polish underground's decision to accept an invitation from the Wehrmacht in February 1944 to discuss a temporary cease-fire (from which the Polish side soon withdrew). See Siemaszko, "Rozmowy z Wehrmachtem w Wilnie: Luty 1944," *Zeszyty Historyczne,* no. 69 (1984): 90. Lithuanian and German reports from that period, referred to later, indicate 35–36 killed and 13–14 wounded, but do not include those deceased victims taken from the village by relatives or those who subsequently died in hospital. According to more recent accounts and a preliminary investigation by Poland's Institute of National Remembrance, the victim count may have been closer to fifty, about 40 of whom have been identified by name. Among the youngest victims were Mieczysław Bandalewicz (9 years old), Zygmunt Bandalewicz (8), Marian Bobin (16), Jadwiga Bobin (around 10), Molis (a girl around 1½), Marysia Tubin (around 4), and Marian Woronis (15). However, more cnt reports indndcate that the number of incinerated victims is unknown. See Czesław Malewski, "Masakra w Koniuchach," *Nasza Gazeta* (Vilnius), March 8–14, 2001; Czesław Malewski, "Masakra w Koniuchach (II)," *Nasza Gazeta* (Vilnius), March 29–April 4, 2001; Andrzej Kumor, interview with Edward Tubin, "Nie przepuścili nikomu…: Z naocznym świadkiem pacyfikacji wsi Koniuchy rozmawia Andrzej Kumor," *Gazeta* (Toronto), May 4–6, 2001; Jerzy Danilewicz, "Zbrodnia bez kary," *Newsweek* (Warsaw), May 15, 2005. See also the following reports issued by Poland's Institute of National Remembrance which are posted on their website <http://www.ipn.gov.pl>: "Komunikat w sprawie wybranych śledztw prowadzonych przez Oddziałowe Komisje Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu," April 23, 2001, posted online at <http://www.ipn.gov.pl/aktual_sledztwa.html>; Anna Gałkiewicz, "Informacja o śledztwach prowadzonych w OKŚZpNP w Łodzi w sprawach o zbrodnie popełnione przez funkcjonariuszy sowieckiego aparatu terroru," *Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej,* no. 7 (August 2001): 22; Oddziałowa Komisja w Łodzi, "Informacja o stanie śledztwa w sprawie zabójstwa przez partyzantów sowieckich, w styczniu 1944 roku, mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida woj. nowogródzkie," March 1, 2002; Oddziałowa Komisja w Łodzi, "Śledztwo w sprawie zabójstwa przez partyzantów sowieckich, w styczniu 1944 roku, mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida woj. Nowogródzkie," September 5, 2002; Anna Gałkiewicz, "Omówienie dotychczasowych ustaleń w śledztwach w sprawach o zbrodnie w Nalibokach i Koniuchach," May 15, 2003; Robert Janicki, "Investigation in the Case of the Murder by Soviet Partisans of Koniuchy Inhabitants: Investigation S 13/01/Zk, August 5, 2003"; "Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej–Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.," Warsaw, January 2005 (Łódź sygnatura akt S 13/01/Zk); "Information on the Investigation in the Case of Crime Committed in Koniuchy," September 13, 2005; Oddziałowa Komisja w Łodzi, "Śledztwo w sprawie zabójstwa przez partyzantów sowieckich, w styczniu 1944 roku, mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida woj. nowogródzkie," May 16, 2006; Oddziałowa Komisja w Łodzi, "Śledztwo w sprawie zabójstwa przez partyzantów sowieckich, w styczniu 1944 roku, mieszkańców wsi Koniuchy gm. Bieniakonie pow. Lida woj. nowogródzkie," October 12, 2007; Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi, "Śledztwo w sprawie zabójstwa w styczniu 1944 roku przez partyzantów sowieckich kilkudziesięciu mieszkańców wsi Koniuchy wcześniej gm. Bieniakonie pow. Lida, woj. nowogródzkie (obecnie Republika Litewska rejon Sołeczniki)," December 21, 2009; Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi, "Śledztwa w biegu (stan na sierpień 2010)"; Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi, "Śledztwa w biegu (stan na styczeń 2012)." Some of these reports incorrectly state that the "Death to Fascism" detachment was made up of various nationalities, whereas in fact its composition was Jewish. These reports and various other articles can be found in the Canadian Polish Congress dossier "The Massacre at Koniuchy" posted at <http://www.kpk-toronto.org/viewpoints/KONIUCHY_MASSACRE_rev.pdf >.

[41] Wiktor Noskowski, "Koniuchy—stygmat męczeństwa," *Rozmaitości Wileńskie* (Bydgoszcz), 2002.

[42] Malewski, "Masakra w Koniuchach," *Nasza Gazeta,* March 8, 2001.

out of their homes. The noise from the fire and crash of buildings falling apart were reminiscent of a thunderstorm. From various sides one could hear the desperate moans of people being burned alive in their homes and the groaning of animals locked in their sheds.

"When I ran out of my house I saw a mother with an infant in her hands running out of the neighbouring Wójtkiewicz house. Two women whom I recognized by their voices to be Jewish, since there were no women in Soviet units, mowed her down with a series of bullets from their automatic weapons. One of them darted toward the dying woman, tore her child away, and threw it into a burning cottage. The terror and uncanny heat forced everyone who made it out of the buildings to take flight without delay. Out of breath I managed to reach friendly brushwood from where I made my way to the village of Kuże."[43]

Antoni Gikiewicz: "…they surrounded the entire village and started murdering everyone, one after another."

Stanisław Wojtkiewicz: "…they didn't even spare pregnant women."

Stanisława Woronis [née Bandalewicz]: "…whomever the Soviets found in the bushes or in a hole in the ground, they killed."[44]

"I remember that it was the 29th of January. At dawn, around 7 o'clock—it was usually dark so I could not understand where the light was coming from—my husband woke me up, pulling me sharply by the arm and screaming that we should leave our home immediately. Our house was in the middle of the village. The first farmsteads were already on fire …

"On the other side of the road that crossed our village is a forest—a silent witness to these awful events. Soviet partisans often came around before. They usually made firm demands or with a revolver in hand demanded that we give them chickens, pigs and other food. Then they simply carried out robberies, just like bandits. Our men rebelled. We didn't have enough food to feed our own children. Some villagers were so poor that they couldn't make both ends meet. When a self-defence was organized they dealt with us in a brutal manner employing both murder and fire. I could understand settling scores in a manly fashion, but the killing of innocent people—never! It was worse than war. During war you run from bullets. Those who were not hit with a bullet in Koniuchy, or were just wounded, they finished off alive.

"Together with my husband and little daughter I took shelter a few kilometres from our village with the Stackiewiczes. Although we were only humble villagers we found understanding and refuge there. Mrs. Stackiewicz was shocked that instead of a dress I wore a nightshirt and that my child, whom we covered a warm scarf (it was January and there was frost), had bare feet. They rubbed her with alcohol, wrapped her in a warm blanket, and gave her tea. She survived, but all of us suffered the consequences. I'll remember the fear and whizz of bullets behind my back for the rest of my days. Just like the burning village begging for pity in vain.

"We didn't return to Koniuchy at once. The Soviet partisans were vigilant and God help those they found. Close family members of my husband also perished that blood-filled day. Twenty-year-old Anna Woronis was renowned for beauty in the entire vicinity. I felt so sorry for the lad Antek Bobin. Young, handsome, and hardworking. He didn't live here, but worked for farmers elsewhere. He just happened to be visiting his home village. His father was taken to the hospital in Bieniakonie. But Antek died so innocently. The same was true for the Pilżys family who had moved here from Wilno and bought a house. We were not in close contact with them because they lived farther out, beyond the river. But I know that they had children. How were the children to blame? Mrs. Molis had a young daughter who was a year and a half old. She held her in her arms as she ran away. They both fell from bullets."[45]

Anna Suckiel: "The partisans murdered everyone regardless of their age and sex. People ran from their burning homes and perished from rounds of machinegun fire. Stanisława Jankowska was paralyzed and couldn't escape from her burning home. She was burned alive. Here, on this spot, where they erected a cross with the names of my deceased neighbours, partisans finished off Urszula Parwicka with stones. Miraculously I survived."[46]

---

[43] Noskowski, Koniuchy—stygmat męczeństwa," *Rozmaitości Wileńskie,* 2002.

[44] Malewski, "Masakra w Koniuchach," *Nasza Gazeta,* March 8, 2001.

[45] Liliana Narkowicz, "Siła w cierpieniu (z zeznań naocznego świadka)," *Nasza Gazeta* (Vilnius), March 29–April 4, 2001.

[46] A.K., "Krzyż pamięci—w miejscu zbrodni," *Tygodnik Wileńszczyzny* (Vilnius), May 27–June 2, 2004.

"But why did they murder so many women and children? What did the little Molis daughter do to them? She was not even two years old. Or the Bandalewicz boys—one was eight and the other nine."[47]

Edward Tubin: "Automatic weapons started to go off and we see fire, it's burning. The thatched roofs were made of straw. People started to run away, they rushed into the forest, into those bushes. …

"My mother and I ran to a hollow to hide, and I see them running from the cemetery—there may have been twelve of them—they're shooting. Maybe if I were older I would have followed my mother, but I left her, ran across the village, to our neighbour … My [11-year-old] brother Leon was there. And Leon and I ran to the river. I saw incendiary bombs dropping. … We ran up to the river. We look and see a large alder that had grown on the other side of the river. A hole had been hollowed out. And we look and see a neighbour sitting there who had run and hidden with his family near that river. And we went there.

"We sat there and heard shots on the other side. The Pilżys family lived there. We saw how they came for them, they entered their house. They shot them. That's to say they shot the two daughters, the father and the mother. They left the house and set it on fire. They set fire to everything. Then we see how quite near us, well maybe about 50 metres away, Woronis, an elderly man, was running and fell into the water with his sheepskin coat. Two men with automatic weapons ran right behind him. They ran to the river and sprayed a series from the automatic weapons into the river. They thought they'd killed him and so they turned back. Thank God they did not look to the left, where we sat under that little hill. …

"We thought that [Woronis] had perished … We look and look, he crawled out of the water on the other side … They had wounded his hand very seriously. … The partisans killed his wife, his daughter and his son. …

"My mother had run to that hollow and fell in. They probably knew … They approached. My sister was sitting nearby with her young daughter. They sprayed her with shots from the automatic weapon. … My sister may have been around thirty. She had a young girl, four years old, in her hands. They shot at the girl in her hand and killed her. My sister sat there, and another man saw her and said that she's still alive and raised his rifle. Another fellow said to leave the woman alone … But he shot at my sister. She was sitting, and he fired at her head diagonally right in the cheek and through the jaw. The bullet ripped through her teeth and jaw. My sister fell. So that the bullet entered through her jaw and ripped out part of her breast.

"And my brother who was nearby in the bushes ran. That's how they encountered him and sprayed him on the head with the automatic weapon. His head what shattered in half. …

"Stanisław Bandalewicz was burned in his house with two sons. I myself saw him lying on the veranda with his burned bones. … His children had hidden under the stove and were burned, they had suffocated. …

"There was no difference, they killed whomever they caught. Even one woman who ran toward the cemetery to the forest, they didn't shoot her but killed her with a rock, a rock to the head. When they killed my mother, they sprayed about eight bullets in her chest.[48]

The following somewhat conflicting, at times exaggerated and often inaccurate accounts are by Jews who took part in that heinous crime. (Rather than concoct stories, Russian partisans spoke of their involvement in this massacre with great reluctance, seemingly recognizing it as a shameful and compromising event and not a show of heroism.) Contrary to what these accounts allege, there never was a German garrison in Koniuchy. There were no policemen, either Lithuanian or Polish, stationed in the village. (The nearest outpost of Lithuanian police in the service of the Germans was six kilometres away in Rakliszki.) Nor did the village have elaborate fortifications. A few men from the self-defence patrolled the village for several hours after nightfall. In the face of repeated raids, they had refused Soviet demands to disarm. The notion that the villagers were Nazi sympathizers who organized ambushes of well-armed Soviet partisans, or that they captured and killed any of them, is without any merit. The poorly armed villagers, who certainly had no automatic weapons or arms caches, barely put up any resistance during the unexpected attack in the early morning hours of January 29, 1944. Overtaken by swarms of well-armed fighters, it appears that they did not even return the fire. The assailants suffered no casualties. What happened in Koniuchy was a virtual bloodbath of defenceless civilians—another Lidice or Oradour. However, the perpetrators' own accounts try to outdo each other in attempting to justify the wanton butchery and vilify the victims. The hoax that of

---

[47] Jerzy Danilewicz, "Zbrodnia bez kary," *Newsweek* (Warsaw), May 15, 2005.

[48] Andrzej Kumor, interview with Edward Tubin, "Nie przepuścili nikomu…: Z naocznym świadkiem pacyfikacji wsi Koniuchy rozmawia Andrzej Kumor," *Gazeta* (Toronto), May 4–6, 2001.

an alleged German garrison in the village is repeated in almost every account, doubtless to enhance the "military" nature of the assailants' exploits.

According to an account penned in 1950 by Chaim Lazar of the "Avenger" detachment of the Vilnius Brigade:

> For some time it had been known that the village Koniuchy was a nest of bands and the center of intrigues against the partisans. Its residents, known for their villany [sic], were organizing the people in the area, distributing arms among them which they received from the Germans, and leading every attack on the partisans. The village was well fortified. Every house was a military position and there were defense trenches near every dwelling. There were watchtowers on both sides of the village, so it was not at all easy to penetrate the place. Nevertheless, the partisans chose this very place to carry out an act of vengeance and intimidation. The Brigade Headquarters decided to raze Koniuchy to the ground to set an example to others.
>
> One evening a hundred and twenty of the best partisans from all the camps, armed with the best weapons they had, set out in the direction of the village. There were about 50 Jews among them, headed by Yaakov [Jacob] Prenner. At midnight they came to the vicinity of the village and assumed their proper positions. The order was not to leave any one alive. Even livestock was to be killed and all property was to be destroyed. …
>
> Up until midnight the villagers would keep a heavy watch. At midnight they would reduce the number of guards, since it was well-known that the partisans would not begin an attack so late, as they would not have enough time to reach the forest before dawn. The villagers certainly could not imagine that the partisans would return to the forest in daylight, victorious.
>
> The signal was given just before dawn. Within minutes the village was surrounded on three sides. On the fourth side was the river and the only bridge over it was in the hands of the partisans. With torches prepared in advance, the partisans burned down the houses, stables, and granaries, while opening heavy fire on the houses. Loud explosions were heard in many houses when the arms caches blew up. Half-naked peasants jumped out of windows and sought escape. But everywhere fatal bullets awaited them. Many jumped into the river and swam towards the other side, but they too, met the same end. The mission was completed within a short while. Sixty households, numbering about 300 people, were destroyed, with no survivors.
>
> The news spread quickly throughout the area. … The next day, the Gestapo heads came from Vilna [Wilno] with large army forces. The Germans photographed the ruins and the charred corpses and publicized the photos accompanied by biting articles on the cruelty of the partisans.[49]

According to Isaac Kowalski of the Second Fighters' Group of the Vilnius Brigade:

> Koniuchi [sic] was the name of a big village that was some 30 kilometers from Vilna [Wilno] and 10 kilometers from the periphery of our partisan base.
>
> The Germans convinced the wheeler-dealers of that village that if they would be obedient they would receive security, riches and peace, and they would be able to live thus through the entire war. [In fact, the villagers lived in dire poverty and the Germans took no steps to arm, fortify or protect them from marauders. *M.P.*]
>
> All they had to do was to inform the Germans of the activities of the partisans in the region.
>
> The villagers did the best they could to please the new occupants.
>
> Whenever our partisans crossed in groups of five or ten men to important and dangerous missions, they met with sniper fire and always suffered casualties. [These "important and dangerous missions" were the so-called "economic" operations or, put simply, foraging in villages, since there is no evidence of any military activity by the partisans directed against the Germans. *M.P.*]
>
> The individual commands then decided that their men should pass the village in groups of about 40 or 50, and when shot at by snipers should chase after and destroy them. The rest of the group would guard the village.
>
> For a while the situation was so. But then the Germans supplied the villagers with rifles and machine-guns. A permanent guard was established, whose purpose was to shield the village day and night.
>
> It became so bad that bigger groups could not be safe crossing the village on the way to an important mission, or passing the village on the way to the railroad, highway, etc. We always ended up with casualties. [There is no evidence of any such casualties inflicted by the villagers. *M.P.*]
>
> The brigade-staff decided to remove the cancer that was growing on the partisan body.

---

[49] Lazar, *Destruction and Revenge,* 174–75. Chaim Lazar's description of the massacre of this village, which he concedes was obliterated "in a short while," with virtually no resistance being offered and no casualties incurred by the attackers, belies his extravagant claims that it was a well-armed fortress.

> Our base commander gave the order that all able-bodied men should be prepared in an hour to leave for an operation.
>
> The order was that all men, without exceptions, including the doctor, the radio-telegraphers, the workers of the brigade staff, and people like myself who were working in the propaganda and printing department, be ready on time.
>
> At the correct time all of us were ready in full battle-gear, and left for our destination.
>
> When we were closing in on our destination, I saw that partisans were coming from all directions, from various detachments. …
>
> Our detachment got the order to destroy everything that was moving and burn the village down to its roots.
>
> At the exact hour and minute all partisans from all four corners of the village started pouring rifle and machine-gun fire, with incendiary bullets, into the village. This caused the straw roofs of the houses to catch fire.
>
> The villagers and the small German garrison answered back with heavy fire, but after two hours the village with the fortified shelter was completely destroyed.
>
> Our only casualties were two men who were lightly wounded. [These alleged casualties are not confirmed by Soviet reports. *M.P.*]
>
> When, later we had to go through Koniuchi we did not encounter any sniper shots, because it was like crossing through a cemetery.[50]

Interviewed in 1991, Kowalski further embellished his story:

> One time we went to … a very strong village, a big village. The Germans … give them rifles everybody and say listen, "Your task is when see going through the partisans, you have to kill them … You don't have to wait to call for the Germans to do the job. First, you will protect yourselves this way from the partisan [sic], and on the other side, if you are not going to do the way what we like, you'll get killed from us." So they didn't really have another choice, and they took the rifles from them … When we … have to go to this village, they used to apprehend us and … we have to fight with them. We have all the time a little ... people were fell in battle and the Germans were very happy with their work so they give them all kind of ... sugar, things, other things what there were shortage and but we decided if you are working with the Germans, then we'll give you a lesson … So one day we for fuel places [sic] and we apprehended the village and we killed a lot of people there and we destroyed the village. … all the villages around saw what happened if you take ammunition, if you take weapons from the Germans, then the partisans … will go after you.[51]

Abraham Zeleznikow, a partisan from the "Struggle" unit of the Vilnius Brigade, did not mention the attack on Koniuchy in an earlier account,[52] but in an interview in 1993, he recalled the obliteration of this village very vividly:

> There was a Polish village, about 400 people. The village's name was Koniuchy, and it was on the way for us to go from the forest. If we would have to go around, it would be another 20 miles. And if you have to make in the night, mostly it was taking the night, you went out in the dark in the evening, and in the morning when you come back, the light, you had to be back in the forest. If not,

---

[50] Kowalski, *A Secret Press in Nazi Europe,* 333–34; also reproduced in Kowalski, ed., *Anthology on Armed Jewish Resistance, 1939–1945,* vol. 4 (1991), 390–91. Kowalski assisted Senia Rindziunski in producing an underground bulletin. According to Kowalski, Koniuchy was located about ten kilometres from the periphery of the partisan base, but there is no mention by him that the residents were going out of their way to hunt down Jewish or Soviet partisans. (Indeed, such conduct would have been suicidal.) Rather, whenever the partisans "crossed" or "passed" the village on their way to "important and dangerous missions" of an unspecified nature, they "were met by sniper fire." Since there was no compelling reason for the partisans having to pass repeatedly through a village ten kilometers from their base, it is apparent that these confrontations occurred during "economic" actions, i.e., raids on this village. Polish historian Kazimierz Krajewski disputes the Jewish versions. The village was not the "fortress" it is made out to be and its entire "arsenal" consisted of several rusted rifles. The sole cause of the villagers' misfortune was that they attempted to fend off relentless partisan raids. See Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej,* 511–12. We now know, as well, that the nearest German garrison or police post was six kilometres away in Rakliszki, and that there were no policemen—German, Lithuanian or any other—in the village of Koniuchy. See Malewski, "Masakra w Koniuchach," *Nasza Gazeta*, March 8, 2001; Malewski, "Masakra w Koniuchach (II)," *Nasza Gazeta*, March 29, 2001.

[51] Interview with Isaac Kowalski, United States Holocaust Memorial Museum, September 21, 1991.

[52] Abraham Zeleznikow, "Danke and Imke Lubotzki," in Kowalski, ed., *Anthology on Armed Jewish Resistance 1939–1945,* vol. 2 (1985), 416–17.

> you haven't be [sic] safe. So you had in 12 hours to make about 60–80 kilometers. If you would have to make another 20 kilometers, it would take you at least another two hours if not more, and physically it would be very hard. And when we went to this village, quite a few times we had attacks from the Polish partisans, what had the support of the people in the village. So we got from Moscow that the village should be destroyed, all the village. Nothing what is alive in the village should stay alive. We are not allowed to take anything from the village. Partisans come around the village, everything was torched, every animal, every person was killed. And one of my friends, acquaintances, a partisan, took a woman, put her head on a stone, and killed her with a stone. When I asked him, how could you do it, he said they did it with my mother. Still, you see, it was, this was the atmosphere in which you have been living.[53]

Characteristically, Zeleznikow's account is also strewn with false justifications for the assault. There was no Polish partisan base in Koniuchy and the village lay off the beaten track, so there was no need to traverse it unless one was carrying out raids in the immediate vicinity.

Israel Weiss of the "To Victory" detachment of the Vilnius Brigade appears to allude to the destruction of Koniuchy in the following account:

> We succeeded in wresting considerable quantities of arms and ammunition from villages who collaborated [sic] with the Germans and were supplied with arms by them. Punitive measures were undertaken against collaborators; and one village which was notorious for its hostility to the Jews was burned down completely.[54]

Zalman Wylozni, who escaped from the Wilno ghetto and, with the assistance of friendly Polish farmers, made his way to Rudniki forest where he joined the "Death to Fascism" detachment of the Vilnius Brigade, provides a rather laconic description of his role in the attack on Koniuchy:

> As a partisan I took part in many and various operations and raids. Among others I participated in the important action of the liquidation of the village of Koniuchy, whose inhabitants collaborated with the Germans [sic]. The peasants of this village did a lot of harm to the partisans in the surroundings. In retaliation, the entire village of 80 farmsteads was burned to the ground and its inhabitants were murdered.[55]

Rachel Margolis, a member of Kaplinsky's "To Victory" detachment, tells the following story:

> A Nazi garrison was stationed in Kanyuki [sic] village. It blocked the partisans' way into the region beyond it and it was very dangerous for us. The brigade high command decided to attack the garrison and send all our detachments there. Fania [Jocheles, later Brantsovsky] went on this operation with a group from the Avenger Detachment. Our guys went, too.
>
> In a few days they returned, bearing their wounded with them. It had been a very prolonged battle. The partisans had surrounded the garrison, but the Nazis were exceptionally well armed and beat off all attacks. They broke the flanks of the Jewish detachments, and the partisans withdrew precipitously. Then [Elhanan] Magid jumped up on a rock and yelled:
>
> "We are Jews. We will show them what we are capable of. Forward, comrades!"

---

[53] Abram Z. Holocaust Testimony (HVT–1972), interviewed March 29, 1993, Fortunoff Video Archive for Holocaust Testimonies, Yale University Library. From another source, we learn that Zeleznikow became a Soviet "intelligence officer" before leaving for central Poland in 1945. See Richard Peterson, *A Place of Sensuous Resort: Buildings of St Kilda and Their People* (Melbourne: St Kilda Historical Society, 2005), chapter 5.

[54] Testimony of Israel Weiss, in Kaplinsky, ed., *Pinkas Hrubieshov,* xiii. It appears likely that the village referred to as being "burned down completely" was Koniuchy. Both Israel Weiss and Shlomo Brand are mentioned in the list of Jewish partisans in Rudniki forest who were responsible for the massacre. See Kowalski, *A Secret Press in Nazi Europe,* 405–407.

[55] Testimony of Zalman Wylozni, December 24, 1960, and January 11 and 15, 1961, Yad Vashem Archives, 032272 (formerly 1503/80–01). See also Janusz Gołota, "Losy Żydów ostrołęckich w czasie II wojny światowej," *Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego,* no. 187 (1998): 32, based on Yad Vashem Archives, 1503–80–1. The name "Zalman Wolozni" appears in the list of Jewish partisans in Rudniki forest. See Kowalski, *A Secret Press in Nazi Europe,* 405–407.

> This sobered the men up; they ran back and won. … Everyone felt uplifted. We had returned with a victory despite the enemy's superiority in numbers. The Kanyuki garrison in Kaniuki no longer existed.[56]

As Margolis points out, the recollection of these events became a source of merriment for the Jewish partisans:

> Fania [Jocheles, later Brantsovsky] told a very funny story about Magid, who spoke Russian poorly. As he said it, it came out, "We are Jews, we'll show them what we have." Everyone laughed, and the expression took root in our conversations.[57]

Another member of Kaplinsky's unit, Pesia Złotnik Schenbaum, attributes the fate of the villagers to their "betrayal" of the partisans:

> There was a Lithuanian village that betrayed the partisans, for which it faced a harsh punishment. The entire village was encircled at night and burned alive. No one came out of it alive, which was ensured by the guard that was mounted.[58]

Joseph Harmatz, who escaped from the Wilno ghetto and, with the assistance of a Polish acquaintance, made his way to the Rudniki forest, joined the "To Victory" detachment of the Vilnius Brigade. He recalls: "Taking food away from the peasants is not easy because they didn't have enough and they would hide it. … And some of the peasants would be angry and would alert the Germans."[59] Harmatz advances the

---

[56] Rakhil Margolis, *Nemnogo sveta vo mrake: Vospominaniia* (Vilnius: Gosudarstvennyi Evreiskii muzei imeni Vilniusskogo Gaona, 2006), 411, as translated in Rachel Margolis, *A Partisan from Vilna* (Brighton, Massachusetts: Academic Studies Press, 2010), 484. The Polish translation of this memoir—Rachela Margolis, *Wspomnienia wileńskie* (Warsaw: Żydowski Instytut Historyczny, 2005)—is a considerably truncated version of the Russian edition and reads: "One day a large number of partisans were directed to the garrison in Koniuchy where Germans were stationed. The battle lasted a long time and there were wounded, but the boys returned as victors. The Germans left the garrison." See Margolis, *Wspomnienia wileńskie,* 195. In an interview with Dovid Katz on December 22, 2009, Margolis speaks of a "battle" that ensued after the villagers, who were allegedly armed by the Armia Krajowa, shot at Jewish partisans who had come around "asking" for some food. See <http://www.youtube.com/watch?v=FP9TVxUYMzg>. Some of these characters were later transformed into phantoms. According to BBC news story aired on July 21, 2008 (Tim Whewell, "Reopening Lithuania's Old Wounds," BBC Radio 4's Crossing Continents), "Brantsovskaya insists she was not present during the raid." According to a recent article, "Margolis says [Fania Brantsovsky] was not even in Lithuania at the time of the attack, and was active in another partisan unit in White Russia." See Yossi Melman, "Nazi Hunter: Lithuania Hunts Ex-partisans, Lets War Criminals Roam Free," *Haaretz,* August 7, 2008. However, in her own account published in a collective memoir under the name Fania Brantsovskaya-Jocheles, she writes: "I fought in the 'Keršytojas' (Avenger), a squad of Soviet partisans of the Vilnius brigade, and took part in carrying out various tasks: destroying telephone lines, blowing up bridges and railways; I was also a signaller. There I met my future husband, Mikhail Brantsovsky." Curiously the assault on Koniuchy, a source of pride for that detachment and its largest "military action," is not mentioned. See Dulkinienė and Keys, eds., *Su adata širdyje; With a Needle in the Heart,* 53. In yet another version, Brantsovsky was supposedly recovering from an operation at the time of the massacre. See Nick Bravin, "In Other Words: Baltic Ghosts," *Foreign Policy,* May/June 2009. However, there is mention of an illness, but no operation in the extensive interview she gave to Zhanna Litinskaya in February 2005, posted under "Biographies: Fania Brantsovskaya" at <http://www.centropa.org>. In that interview Brantsovsky also stated: "I became a member of a group. I was given a rifle and then an automatic gun. I dragged it with me and took part in military missions. … We blasted trains and placed explosives in the enemy's equipment. We shot and killed them. Yes, I did, I killed them and did so with ease. I knew that my dear ones were dead and I took my revenge for them and thousands others with each and every shot." Since there is no evidence Brantsovky took part in any assaults on Germans, this may well be an allusion to the Koniuchy massacre. Antony Polonsky writes: "Rachel Margolis has since confirmed that her statement that Brantsovskaya participated in the attack on Kaniukai was based on hearsay and it has been accepted that Brantsovskaya did not actually take part in this incident." See Polonsky, "Introduction" to Margolis, *A Partisan from Vilna,* 50. Once Margolis realized that she had mistakenly referred to Brantsovsky's participation in the assault, she could have identified the female partisan who did take part but did not do so.

[57] Margolis, *Nemnogo sveta vo mrake,* 411, as translated in Margolis, *A Partisan from Vilna,* 484, where it is explained that this is a play on two similar-sounding, but very different, Russian verbs: *umet',* to be capable of, and *imet',* to have or possess. It is unlikely that this event, which has the ring of truth, was simply concocted.

[58] Testimony of Pesia Bernstein (née Złotnik, then Schenbaum), Yad Vashem Archives, 03/1292.

[59] Smith, ed., *Forgotten Voices of the Holocaust,* 203.

dubious claim that Jews who had escaped from a special brigade of 80 Jewish prisoners tasked with exhuming and burning bodies at the mass execution site in Ponary outside Wilno played a particularly savage role in the pacification of Koniuchy.[60] Their wrath was directed at Polish villagers even though the Poles had nothing to do with the crimes committed in Ponary, but rather had themselves been killed in Ponary by the hundreds.

> In the nearby village of Kanyuchi [sic], where the locals collaborated with the Germans—these newly-recruited partisans, furious at what they had seen at Ponar [sic], burned down all the houses and killed every single one of the inhabitants, shouting as they shot each one: 'That's for my mother, and that's for my father, and that's for my sister,' and so on.[61]

The eyewitness testimony of Paul Bagriansky, cited later, confirms the element of misdirected revenge described by Harmatz.

According to a popular book based on Jewish accounts,

> Konyuchi [sic] was a village of dusty streets and squat, unpainted houses. … The partisans—Russians, Lithuanians and Jews—attacked Konyuchi from the fields, the sun at their backs. There was gunfire from the guard towers. Partisans returned the fire. The peasants ducked into houses. Partisans threw grenades onto roofs and the houses exploded into flame. Other houses were torched. Peasants ran from their front doors and raced down the streets. The partisans chased them, shooting men, women, children. Many peasants ran in the direction of the German garrison, which took them through a cemetery on the edge of town. The partisan commander, anticipating this move, had stationed several men behind the gravestones. When these partisans opened fire, the peasants turned back, only to be met by the soldiers coming up from behind. Caught in a cross fire, hundreds of peasants were killed.[62]

Israeli historian, Dina Porat ties Abba Kovner closely to the assault on Koniuchy and identifies another participant, Senka Nisanelewicz. However, this version is also replete with inconsistencies as to why the village was attacked (was it Jewish revenge or Soviet orders? or did Soviet orders provide an ideal outlet for pent-up but misplaced revenge against victims of partisan raids?) and inaccuracies (notably the strength of the Soviet partisan forces). After acknowledging that the partisans "raided the peasants and took food by force" and that "often the Jewish partisans did not follow orders" to take only what was absolutely necessary to survive,[63] Porat states:

---

[60] The successful escape of about fifteen Jews held in an underground bunker in Ponary is described in Arad, *Ghetto in Flames,* 444–45, and Arad, *The Holocaust in the Soviet Union,* 503; however, the date of the escape is given as April 15 or 16, 1944, which follows the massacre in Koniuchy. (The Jews were part of Commando 1005 which was responsible for opening the mass graves and removing the corpses, then stacking them in large piles and burning them.) Eleven of the escapees reached Rudniki forest where they joined the Soviet partisans. See also Sakowicz, *Ponary Diary, 1941–1943,* 123–24; Margolis, *A Partisan from Vilna,* 485–86; Aleksander Dawidowicz, "Shoah Żydów wileńskich," in Feliksiak, eds., *Wilno–Wileńszczyzna jako krajobraz i środowisko wielu kultur,* vol. 1, 273. The latter sources confirm that Poles, including those associated with the Home Army, assisted Jewish escapees from Ponary in making their way to the forest. See Margolis, *A Partisan from Vilna,* 486; Aleksander Dawidowicz, "Shoah Żydów wileńskich," in Feliksiak, eds., *Wilno–Wileńszczyzna jako krajobraz i środowisko wielu kultur,* vol. 1, 269–70. After escaping from Ponary with other members of his work brigade, Mordechi Zeitel (Motka Zajdl) and his colleagues received help and directions from a Polish peasant. See the interview with Mordechi Zeidel, June 25, 1993, United States Holocaust Memorial Museum Archives. A Jewish woman who survived a Lithuanian firing squad at Ponary, pulled herself out a pit full of corpses with a wound to her arm, bleeding, dishevelled and barefoot, and wandered in the direction of nearby villages where she received assistance from a number of Poles, despite their fear of German retaliation. See the testimony of Ita Straż in Tomkiewicz, *Zbrodnia w Ponarach 1941–1944,* 204.

[61] Harmatz, *From the Wings,* 96.

[62] Cohen, *The Avengers,* 144–45. According to this source, Koniuchy was a "pro-Nazi town on the edge of the forest. There was an enemy garrison nearby, and the Germans used Konyuchi [sic] as a staging point for sweeps and raids. They built towers around the town and organized a local militia; the militia had recently captured two partisans and tortured them to death." Ibid., 144. This latter claim, for which there is no evidence in Soviet reports, is disputed by historian Rimantas Zizas. See Zizas, "Žudynių Kaniūkuose pėdsakais," *Genocidas ir rezistencija,* no. 1 (11), 2002.

[63] Porat, *The Fall of a Sparrow,* 158–59.

> Sometimes the partisans took revenge on villages that were particularly hostile and had caused them loss of life or were the home base of the murderers of Jews in Vilna [Wilno]. For example, about twenty partisans, Jewish and non-Jewish, razed and then set fire to the village of Konyuchi [Koniuchy], having received orders from partisan headquarters in Rudniki to destroy it. … Kovner mustered his men, announced the operation had been successful, and praised the fighters who had distinguished themselves. However, he said, the partisans should do nothing that the Germans could use against them. Kovner could not be too critical because the orders had been given by the partisan general command. He later sat individually with each of the fighters, spending several hours explaining, according to Nisanelewicz, that they "were partisans but first of all Jews, and we do not kill the way the Germans do. We were angry with him again, the poet-turned-partisan, who was trying to turn us into members of Hashomer Hatzair with its ideas about morality in combat. We were young and hot-headed, we had lost everything and were eager to take our revenge on the Lithuanians. In retrospect, of course, he was right again; we had gotten carried away."[64]

Contrary to Kovner's reported admonition, the pacification of Koniuchy was every bit as brutal as any German pacification, a fact that Nisanelewicz seems to acknowledge.

The accounts of "second generation survivors" (i.e., children of Jews who lived through the Holocaust) are equally problematic. They simply regurgitate well-worn clichés and even embellish them. The following account is Michael Bart's, the son of Leizer Bart, who was a policeman in the Wilno ghetto, a group that had deservedly acquired a very bad reputation, before joining Kovner's partisans in Rudniki forest. (As Rachel Margolis noted, "The detachment … contained many 'underworlders,' former thieves and vagrants for whom theft was the normal state of affairs.") Leizer Bart, a member of the Second Fighter's Group of the Vilnius Brigade, claims to have taken part in the assault on Koniuchy. Much of what Michael Bart writes is simply fiction. No one has ever attempted to identify the two Jewish partisans who were allegedly killed by the villagers and whose their corpses they put on public display, or the scout who allegedly penetrated the village. It should be the simplest of tasks to do so if they existed. (Ruzhka Korchak, cited later, also refers to the capture of two unnamed guerrillas from the "Lithuanian units" who were tortured to death, but does not claim they were Jews, nor does she name them.) Besides, why would the partisans need to send a scout to check out a village they had entered and robbed several times in the past? It is not surprising, therefore, that even Soviet reports do not repeat such nonsense. The novel claim advanced in this book that only resisters were to be killed, and that the villagers were warned to leave to avoid harm, is contradicted by all reliable sources. One wonders why Michael Bart would have resorted to such concoctions, tampering with the sources he cites (Israel Weiss, Isaac Kowalski, Chaim Lazar, and Rich Cohen), unless to save face for his father and his cronies, whose vile deeds he glorifies. Interestingly, Michael Bart hastily abandons the victim count advanced by Jews over the years and, conveniently, adopts the much lower German victim count to facilitate spinning a web of deceit about the partisans' goodwill and compassion toward those villagers who allegedly agreed to leave the village and save themselves at the urging of the highly principled partisans. While this is a touching example of attempting to salvage his father's reputation, it is ultimately misguided. Any reputable historian and informed reader will see through the ploy and recognize it for what it is: a deliberate falsification. Bart's book is thus discredited as a historical record, even though it received a Christopher Award in 2009—given to works that "affirm the highest values of the human spirit"—for describing his parents' "heroic efforts in the underground resistance, and their role in the liberation of Vilna."

> Abba Kovner began meeting with other Jewish, Russian, and Lithuanian partisan leaders to plan a response against the Polish villagers who had attacked them. One particular town, Koniuchi [Koniuchy], was notorious for its enthusiastic support of the Nazis against the partisans. The Germans had helped the residents fortify their village by building defense trenches and lookout towers, and organizing the men of the town into an antipartisan militia, armed with German rifles and even machine guns.
>
> One day in April [sic] a scout returned from Koniuchi. Because he looked "Aryan" and spoke unaccented Polish, he had been able to enter the village posing as a member of a pro-Nazi militia

---

[64] Ibid., 159–60. On the Home Army ("White Polish partisans"), Porat writes (at p. 159): "They also armed the peasants, fought against the Soviet partisans, and murdered scores of Jews who hid with peasants." See also pp. 167–68, for similar charges. The Home Army had no spare weapons to arm villagers, rarely fought with the Soviet partisans in Rudniki forest, and did not as a rule murder Jews in hiding. Porat also makes the bizarre claim that, when the Polish partisans joined forces with the Soviets in July 1944 to liberate the city of Wilno, "White Poles tried to convince the [Soviet] partisan command to hand over the Jewish partisans and thus prevent them from entering Vilna [Wilno] … It was obvious that the Poles, who had already drawn their guns, were planning to kill the Jews as they had during combat in the forest." Ibid., 178.

from another village. In the village he had seen the corpses of two Jewish partisans, who had been killed and afterward placed on public display.

When Kovner heard this, he reported the event to the Russian partisan commander, with whom the leaders had already been discussing retaliation against hostile villages. The commander ordered an unprecedented call-up of all available fighters from the various Jewish and non-Jewish brigades in Rudnicki [Rudniki] for an attack on Koniuchi.

Leizer [Bart] and the other Avengers would be part of a small army of well-armed and trained partisan fighters. They would surround the town from all sides and destroy it. No building was to be left standing. All residents who resisted in any way were to be killed. Only those who surrendered would be spared. They were not to take anything from Koniuchi—no food, no livestock, no valuables. It needed to be clear that they had come for one reason alone, to make the other villages think twice about turning them in or shooting at them as they passed by on their missions.

The fighters disappeared down the path with rifles slung over their backs while Zenia [Lewinson-Bart—i.e., Leizer's wife] and others at the camp began an edgy and sleepless wait for the fighters' safe return.

By dawn the strike force had surrounded the three land-locked sides of the village and taken control of the river on the forth side. Several partisans had torched houses, stables, and granaries on the outskirts of the village, while the others began riddling the town with gunfire and incendiary bullets.

The people of Koniuchi returned fire from their houses and defensive positions. The straw roofs burst into flames, and within minutes the German ammunition hidden inside homes began to explode. Soon the whole town was ablaze. Half-clothed villagers, roused from their sleep, jumped out of windows and escaped across the river. Anyone in the town who surrendered was told to leave, but those who fought back or ignored calls for surrender were killed. Within two hours the mission was complete. The town had been leveled, three dozen people were dead, and another dozen had been injured.

Leizer and the other Avengers came back safely from Koniuchi. All any of them had to say was that it was done and that Koniuchi would not be a problem anymore. Once other nearby villages saw the price to be paid, they would most likely not be problems either. Kovner had once said that, unlike the Nazis, the Jewish partisans didn't kill because they wanted people to die. Making an example of Koniuchi had been necessary for their survival, and the validity of their cause made the

> choice between their survival and that of the people of Koniuchi a defensible one. After the war, when recounting their exploits, Koniuchi was rarely spoken of.[65]

A recent media report provides yet another self-serving spin on the assault that no eyewitness account or official report has ever advanced:

> The Lithuanian partisans, who operated under the aegis of the Central Partisan Command of the Soviet Union, had information that there was a German garrison in the village. After the fact, it turned out that the Germans had abandoned the place. In the battle that ensued, 38 villagers were killed, including women and children.[66] [emphasis added]

The most fanciful accounts were published in the Soviet Union, shortly after the war. *The Black Book of Russian Jewry,* based on Jewish testimonies compiled by Ilya Ehrenburg and Vasily Grossman in 1944, reported that the Jewish partisan units "Avenger" and "To Victory" carried out a "series of military operations" in the vicinity of Rudniki forest, and "helped destroy a German garrison in the heavily fortified town of Konyukhi."[67] A memoir by Dmitri Gelpern (Gelpernas) and Meir Yelin published in Moscow in 1948 speaks of a German-infested fortress equipped with machine guns. This version is at odds not only with Soviet and German reports but also with later Jewish accounts that toned down the scale of the fighting considerably.

> Having got reinforcements from Kovno [Kaunas] ghetto, [the] group "Death to Invaders" ["Death to the Occupiers"] received an opportunity to participate in large operations alongside other groups from Rudnizky [Rudniki] forest.

---

[65] Michael Bart and Laurel Corona, *Until Our Last Breath: A Holocaust Story of Love and Partisan Resistance* (New York: St. Martin's Press, 2008), 228–30. Michael Bart refers to sporadic altercations with the Home Army and villagers, though he provides no details of any fatalities, only a few casualties. Bart spins the following story (at pp. 214–15), mixing fiction with fact, about the "food missions". The notion that the Germans were available on call to protect the villagers from Soviet pillaging has little basis in fact.

> Food missions were extraordinarily dangerous—much more so than sabotage. …
>
> Food missions were another matter, for they involved farm families and villagers who were afraid of starvation and willing to protect what little they had with all the means at their disposal. A few times, shortly after their arrival in Rudnicki [Rudniki], the Jews had been able to simply promise payment after victory for supplies from a few local people wishing to help with the resistance, but even then they discovered that most villagers dislike the Jews and the Nazis about equally. However, as time passed and the peasants grew poorer and the number of partisans grew, the Avengers, like everyone else, were forced to turn to thievery and coercion to get what they needed to survive.
>
> The Jewish detachments tried wherever possible to target villages and farms that were known for collaboration with the Germans to harm Jews. For this reason, in the beginning they often went much farther afield than they would otherwise have had to, bringing back food over great distances on foot or using wagons … Once inside the forest, they had to be careful to cover their tracks back to the camp. …
>
> The time it took to bring food to the edge of the forest often gave those who had been robbed the chance to alert the Germans, and food parties sometimes had to scatter without their booty even before reaching the woods. They solved this problem either by resorting to villages or farms closer to the edge of the forest so they could escape quickly, or by taking a member of the targeted house hostage and forcing him to use the family wagon to take the supplies to the edge of the forest. The family of the hostage was told that if the Germans were sent after the departing partisans, the hostage would be shot. …
>
> By early 1944, missions to procure food, tools, and the occasional weapon and ammunition from local farmhouses had resulted in many partisan casualties … The targeted house had to be surrounded so no one could escape to alert the authorities. While some partisans went inside to handle the occupants, other stood watch. The more people who came along, the more hands could carry the booty back to the camp …

[66] Yossi Melman, "Nazi Hunter: Lithuania Hunts Ex-partisans, Lets War Criminals Roam Free," *Haaretz,* August 7, 2008.

[67] Ehrenburg and Grossman, *The Complete Black Book of Russian Jewry,* 289.

> In village Koniukhi [Koniuchy], some 30 kilometres from the partisan base a German garrison took up position. [The] Fascists followed partisans, set up ambushes on the roads. Several partisan groups, among them the "Death to Invaders," were ordered to liquidate this bandit cell.
>
> At first the Germans were ordered to stop their actions and hand in weapons. When they refused to do so people's avengers decided to act according to the law: "If the enemy does not give in, the enemy should be eliminated."
>
> Having left their base in the evening and gone through marshes and forests, the partisans reached suburbs of the village by morning time. Red rocket was a signal for the start of the attack. Twenty partisans from the group "Death to Invaders", headed by unit leader Mikhail Trushin, went entered [sic] the village. Germans occupied several houses and started drum-fire from their submachine- and machine-guns. Every house had to be stormed. Incendiary bullets, hand grenades, flares were used to exterminate the Germans. Kovno partisans Dovid [David] Teper, Jankl [Yakov] Ratner, Peisach Volbe, Leiser Zodikov [Tsodikov] and others charged the enemy in the face of bullets. Strong Leib Zaiats [Zaitsev] stormed one of the buildings after using all his bullets, wrestled a rifle from a German and proceeded hitting the enemy with a butt so that the butt broke.[68]

Other members of the Death to the Occupiers unit, including some women, who claim to have taken part in the assault on Koniuchy include: Hilel Aronovicz, Edvarda Bekker, Matvei (Mordechai) Brik, Pela Chas, B. Gelenina (Beila Ganelin), S. Gilis, Sara Hempel (Gempel), Khoks (Chanan) Kagan, Boris (Beryl, Beka, Dov) Kot, Faiga Kulbak (Kolbak), Misha Meyerov (Meirow), Lazar Mozas (Eliezer Mozes), Itzek (Izhak) Nemzer, Peretz Padison, Ida Pilownik (Wilencok), Mikhail Rubinson, Moshe Sherman, Lita Teper, and Eliezer Zilber.[69]

A kindred account by Ruzhka Korchak also turned the massacre into a pitched battle. (This account was constructed for the 1977 Russian edition of Korchak's expanded memoirs that were first published in Hebrew in 1946. It is based on "the testimonies of participants of the resistance," most of whom were interviewed by the author, and on documents in the Moreshet kibbutz and Yad Vashem archives.[70])

> At the [Soviet partisan] brigade headquarters they considered what means to employ for revenge. It was obvious that if no decisive measure was undertaken, most villages could refuse to obey the brigade. If there was no reaction to the instances of the killing of partisans, all their activities could be endangered and the prestige of the brigade would be undermined. The Lithuanian village of Koniukhi [Koniuchy] was known for its actions against the partisans. Its inhabitants actively collaborated with the Germans and the Lithuanians of Plechavičius.[71] They distributed weapons they received among the neighbouring peasants and organized them [for self-defence]. The village itself was large and well fortified; the partisans eschewed coming up to the village. The inhabitants of Koniukhi organized ambushes; they captured two guerrillas from the Lithuanian [Communist] units and tortured them to death.[72]

---

[68] Dmitrii Gelpern (Gelpernas), *Partizaner fun Kaunaser geto* (Moscow: Emes, 1948); translated into English as *Kovnno Ghetto Diary* and posted on the Internet at <http://www.jewish.gen.org/yizkor/kaunas/kaunas.html>. The passage in question is found in Part One of the chapter "In the Open Battle." Isaac Kowalski's lists of partisans does not include the Jewish partisans fighting in the "Death to the Invaders [Occupiers/Conquerors]" unit mentioned in this source.

[69] Rimantas Zizas, "Pacyfikacja wsi Koniuchy (Kaniūkai)," *Biuletyn Historii Pogranicza* (Białystok), no. 4 (2003): 49; Piotr Gontarczyk, "Tragedia Koniuchów," *Niezależna Gazeta Polska,* March 3, 2006, 27. This information comes from the fighters' personal files found in the Vilnius archives housing the Soviet partisan movement documents. Zizas (*supra*) also lists fighters from other units: L. Žubikas from "For the Fatherland" detachment, S. Kuozis from the Margiris detachment, and A. Uždavinis from the Mickiewicz detachment.

[70] Ruzhka Korchak, *Plamia pod peplom* (Tel Aviv: Biblioteka-Aliia, 1977), 261. The author's name is rendered in various forms: Ruzhka Korchak (Russian), Reizl Korchak (Yiddish), Ružka Korczak (Polish), and Reuzl Korts'ak (Hebrew). Her memoirs appeared in Hebrew as: Reuzl Korts'ak, *Lehavot ba-efer [tirgem mi-khetav yad ha-Polani, Binyamin Tenenboim]*, Edition/Mahad 2 (Merhavyah: ha-Kibuts ha-artsi ha-Shomer ha-tsa'ir, [1946]); *Lehavot ba-'efer [targum mi-khetav ha-yad ha-Polani Binyamin Tene]*, Edition/Mahadurah 3 murhevet ([Tel Aviv]: Moreshet, bet 'edut 'al shem Mordekhai Anilevits, [1965]). The only reference in her memoir to a specific altercation with the Home Army was a chase that ensued *after* the Jewish partisans staged a raid on a village. See Korchak, *Plamia pod peplom,* 312.

[71] General Povilas Plechavičius was the commander of the collaborationist Lithuanian "defence force" in the service of the Germans.

[72] As noted earlier, there is no evidence to support this claim in Soviet reports. See Zizas, "Žudynių Kaniūkuose pėdsakais," *Genocidas ir rezistencija,* no. 1 (11), 2002.

> The staff of the brigade decided to carry out a great punitive expedition against the village. Šilas, the commander of one of the Lithuanian detachments, infiltrated Koniukhi pretending to be an officer of the Plechavičius army who had come to organize the watch. [Not only does this whole episode not sound plausible, but also there is an apparent *non sequitur*: either the village was well fortified at the time, or it wasn't. Moreover, no other account mentions this episode. *M.P.*] Since he was a Lithuanian and military man, he was not suspected. He studied all posts and weak points of defence. Based on his report the staff of the brigade prepared an operation. All partisan forest units contributed fighters for the operation; in total about 150 persons participated, including about 40 Jewish fighters. A Soviet officer from the Šilas detachment was appointed commander. The Jewish fighters were led by Iakov Prener [Jacob Prenner].
>
> Some partisans surrounded the village and entered it. Others, including Jewish partisans, remained outside of the village, laying an ambush, to prevent a relief force from the German garrison from arriving. The village cemetery served as the place of the ambush. Those partisans who rushed into the village were moving in from three directions. According to the plan, the central storm group was to shoot its way in, while those attacking from the flank were to set the village on fire. The Lithuanians [i.e., inhabitants of Koniuchy] opened fire as the left flank approached its target. Hand-to-hand combat commenced. Many Lithuanians succeeded in fleeing the village. They began running toward the German garrison. They were ambushed. They were slaughtered; only a few saved themselves.
>
> Seeing that the attempt to take Koniukhi by surprise failed, the commanding officer sent couriers to the partisans manning the ambush site and ordered them to assist the fighters in the village. Two Lithuanian couriers failed to get through and then the commander dispatched another one—Pol Bagrianskii [Paul Bagriansky], who served as a liaison between the command post and the ambush spot. Bagrianskii broke through and delivered the order. Jewish partisans left the place of ambush and entered the fray. After a fierce fight the resistance of the villagers was broken. The partisans burned down one farmstead after another. Many peasants, women, and children fell from their bullets. Only very few saved themselves. The village was erased from the face of the earth.
>
> The following day the superior Gestapo authorities from Vilnius arrived on the spot along with soldiers. The ruins and the bodies of the fallen were photographed and then the pictures were published as proof of the bestiality of the "Red bandits," who ruthlessly destroyed the peaceful population.
>
> Both the operation and German propaganda shook everyone around. The staff of the brigade undertook damage control. Leaflets were disseminated in the villages telling the truth about Koniukhi. The leaflets also contained a warning that everyone collaborating with the enemy would meet the same end. However, those who assisted the partisans would be rewarded. One can suspect the village inhabitants were influenced not so much by admonitions, agitation, and leaflets, but by fear of revenge by the partisans. The story of Koniukhi tamed other villages of the region for a long time.[73]

The testimony of Paul (Pol) Bagriansky, referred to in Ruzhka Korchak's account, however, in no way substantiates her claim of a "fierce fight" on the part of the villagers. It describes in gruesome detail a bloodbath with virtually no resistance. Bagriansky does, however, make unfounded claims about the villagers being "well armed," that each hut held "thousands of German bullets," and that Koniuchy was under the special protection of the Germans. The alleged pretext for the Soviet assault was the improbable claim that villages as far away as 20 kilometres brought their cows and hogs to Koniuchy for the night, thus depleting stock for Soviet partisans to seize. He also alleges that the partisan headquarters later issued orders to reprimand and punish those who attacked Koniuchy. No such orders were ever issued. No one was ever punished for these crimes. In fact, several villagers were charged and convicted by the Soviet authorities for having organized the local self-defence.

> When in April [sic] 1944 our partisans were told that we are going [to] teach a lesson to a village by the name of Koniuchi [sic], I was not surprised. … Our Jewish unit of 25 men was put under the command of Jacob Prener. Other units of mixed nationalities made up another 125 partisans. A total unit of 150 men, well equipped, represented an impressive force for us. …
>
> Before we started, the commanding officer told us briefly in Russian what our mission was about. Many villages in the radius of about 20 kilometers from Koniuchi decided to bring their cows and

[73] Korchak, *Plamia pod peplom,* 319–21. Korchak states that the Jewish partisan command in the Rudniki forest did not permit collective punishment and that Jewish partisans targeted only actual collaborators with great effort, risk and precision in order to prevent innocent civilian casualties. The accounts gathered in this book belie that claim. Korchak also claims that the punitive operation, and the manner in which it was carried out, caused "great consternation" and that many of the fighters in the Jewish camp voiced "sharp criticism." However, there is no indication of this in the boastful accounts penned by actual participants such as Chaim Lazar, Isaac Kowalski, Israel Weiss, and others.

hogs during the night to the village of Koniuchi. Koniuchi was well armed by the Nazis and soldiers from Armia Krajowa. Partisans who went for food to the surrounding villages would find them empty. Very often the Germans would come there overnight to protect the village of Koniuchi. Therefore, the commanding officer told us, we are going to teach Koniuchi a lesson. …

We marched from midday till the late evening and stopped in a village to rest and to eat. I was appointed by our commanding officer as interpreter and messenger between various units. … I spent an hoour [sic] or two in the headquarters where we studied the map with other officers, and being there I understood that our purpose is to destroy the entire village including all the villagers. I asked why such harsh inhuman treatment? The answer was that this is what the high command had decided to do. We cannot permit such heavy armed villages to disrupt our partisan activities. This lesson will teach the other villages to think twice before they try again with Nazi's [sic] help to arm and to oppose us. …

Around 4 o'clock we started moving again and we reached our destination close to 11 at night. A specific task and territory was assigned to each unit. At midnight everybody was in his place and waited for the sign to start the attack on the village Koniuchi. Some units had the task of setting the huts on fire while the others had to close the escape routes. Exactly at midnight the village was set on fire and in a few minutes the stored ammunition started to explode. The cows and hogs as well as horses that were in their stables started to make terrible noises. A few horses succeeded to escape and they were running like mad out of the burning village. The explosions from fire of all the thousands of German bullets that were held in each hut, the terrible noises of the burning animals and the shooting of the escaping villagers made such a hell of an uproar that no human cry or voice could be heard. The first hour I was standing with the commanding officer and few of his aides on a hill watching this awful inferno. In the meantime I received an order to get in touch with my unit and to order them to take a new position. When I reached my unit I saw one of our people holding the head of a middle aged woman against a big stone and hitting her head with another stone. Each blow was accompanied by sentences like: this is for my murdered mother, this is for my killed father, this is for my dead brother, etc. He was a young man of about 22 years old and I was with him all the time in the underground. He was a friendly and quiet person, I would never have expected to see him doing what he was doing now. What brought this sudden change? I did not react and told Jacob Prener what new position he should take and return to our commander. When I was back he ordered me to go to another unit to give them their new position. … When crossing the road I saw a man escaping from the village. Probably he saw me first and shot at me [?] on the run, but missed. Realizing it, he stopped for a second to aim better with a second shot. But now I was ready and before he pulled his trigger, I pulled mine and the man's gun fell from his hand. The man descended slowly to his knees and then stretched out. He was dead. …

When I reached the unit to tell them their new assignment, I saw an awful, gruesome picture. … In a small clearing in the forest six bodies of women of various ages and two bodies of men were lying around in a half circle. All bodies were undressed and lying on their backs. The full moon was shining on them. One man at a time was shooting in between the legs of the dead bodies. When the bullet would strike the nerve the body would react as if were alive. It would shiver, quiver for a few seconds. The women's bodies reacted much more violently than the dead bodies of men. All men of the unit were participating in this cruel play, laughing, in a wild frenzy. I was first petrified by this performance, and then started to be sickly interested. I had been standing fascinated for several minutes, when the unit commander approached me and asked if I would be interested to participate in these experiments. Only then I remembered why I was here, and told him what new position his men must take without further delay. They were not in a hurry, and only after the bodies ceased to react to the bullets, they moved to the new position.

The village by now was burning with big red flames, the explosions still continued, as did the terrible howl of the burning animals. On my way back to the command post I saw several bodies of the peasants who had been shot on their way to escape. A horse with a burning tail and mane was galloping full speed, probably to find some river or pond to ease the pain in the water. …I remembered that horses know their way around and so he was galloping full speed to reach the water. I hoped he would make it in time.

Around two o'clock in the morning the village of Koniuchi was completely burned, not one hut was visible, no sound was forthcoming. Presumably all people, including the young, the women and the men were burned, shot with their own bullets exploding from the fire or finished by our men when trying to escape from this hell. Probably a few horses escaped and survived, if they made in time to the water. It is possible that a few people succeeded to escape and to stay alive in one way or another. The village Koniuchi was now a memory full of ashes and of dead bodies. The lesson had been taught. The commanding officer assembled all units, thanked them for their well accomplished job, and ordered them to be ready to start to go back to our base. The people were tired but their faces looked satisfied and happy with the accomplished assignment. Only a very few of them realized what a terrible murder had been committed within one hour. Those few looked dejected and downcast and felt guilty. …

> We reached our base late at night. I was tired and exhausted and went to sleep at once, as did most people of our unit. As we learned the next day, the other units got a heros' [sic] welcome for destroying Koniuchi and they drank and ate and sang all night. They enjoyed the killings, the destruction and most of all the drinking.
>
> Three weeks later there was a message from the Partisan Headquarters in Moscow to reprimand and punish the people that initiated and led the destruction of the village Koniuchi.[74]

A Russian partisan from the "For the Fatherland" detachment, Anatolii Mikhailovich Kotskin vividly recalls the mission the partisans received: everyone in Koniuchy was to be killed. He paid little attention to the victims he sprayed with his automatic weapon.[75] Baruch Shub, another fugitive from the Wilno ghetto who joined Kovner's partisans in Rudniki forest, also describes the "punitive action" directed against the village of Koniuchy.[76] Not all Jewish partisans from Rudniki forest, however, share those recollections. Harry Reischer, a member of the "Death to Fascism" unit, does not recall any attacks on Poles or Polish villagers, but makes wild claims about his unit being surrounded by 16,000 [sic] "White Polacks" who were famous for killing Jews and "10,000 times worse" than the Germans.[77] Similarly, Anatol Krakowski, who served under Kovner in the "To Victory" detachment, recalls only in a general way "punitive expeditions against Nazi collaborators and those who had denounced Jews." Krakowski levels the following accusation against the Home Army: "They did not constitute any threat for the Nazis, for they killed essentially Jews and Communists." He concedes, however, that the Jewish partisans steered clear of pitched battles with the Germans and incurred relatively few casualties.[78]

Genrikas Zimanas (*nom de guerre* "Jurgis" or "Yurgis")—the Yiddish version of his name is given variously as Henrich, Henoch or Hanoh Ziman, and the Russian is Genrikh Ziman[79]—who headed the partisan command in southern Lithuania in January 1944 (his title was secretary of the "South Area" Underground Committee of the Lithuanian Communist Party), oversaw the entire operation. He filed the following report with Antanas Sniečkus, First Secretary of the Lithuanian Communist Party (from 1940 to 1974) and head of the Lithuanian Partisan Movement Headquarters, who had reportedly issued the order authorizing the assault on Koniuchy.

> The joint forces of the Vilnius [Wilno] partisan units "Death to the Occupiers," Margirio and General Headquarters Special Intelligence Group [Soviet Military Intelligence–GRU] destroyed Kaniūkai [Koniuchy], the village with the fiercest self-defence in the Eishyshok [Ejszyszki] area. Kaniūkai had not only objected to the Soviet partisans entering the village but used to organize ambushes on the roads, was attacking villages friendly to the partisans and forced villages that were neutral to the partisans to arm themselves. The [village] self-defence suffered heavy casualties. We did not have casualties on our side.[80]

This latter statement from an official Soviet report written at the time of the events bears repeating: "We did not have casualties on our side." This statement is difficult to reconcile with reports of a pitched battle that lasted up to an hour. Some Jewish accounts, however, allege there were casualties, but do not provide details. Providing no source for his information, Lithuanian historian Alfonsas Eidintas goes even further, claiming that "Lithuanian police at the village returned the fire for about 45 minutes. … The Red partisans

---

[74] Paul Bagriansky, "Koniuchi," *Pirsumim* (Tel Aviv: Publications of the Museum of the Combatants and Partisans), no. 65–66 (December 1988): 120–24.

[75] Jerzy Danilewicz, "Zbrodnia bez kary," *Newsweek* (Warsaw), May 15, 2005.

[76] Interview with Baruch Shub, November 5, 1993, United States Holocaust Memorial Museum Archive. Shub describes the arrest of Poles in Wilno after the Soviet "liberation," and how the Jewish partisans were assigned to "reorganize" the Lithuanian prison system. His unit was sent to the infamous łukiszki prison where he worked for a time.

[77] Interview with Harry Reischer, Shoah Foundation Institute for Visual History and Education, University of Southern California, Los Angeles, Interview Code 21907.

[78] Krakowski, *Le Ghetto dans la forêt,* 58, 78, 82, 86.

[79] Kowalski, *A Secret Press in Nazi Europe,* 270.

[80] LVOA F. 1, In. 1, File 410, p. 173.

lost one man, and took away 3 of their seriously wounded members."[81] This claim has simply no basis in fact. There was no exchange of fire involving policemen, certainly not one that lasted 45 minutes. No report has ever identified any Red partisan who allegedly fell in battle or who was injured. Furthermore, when the Soviets brought to trial several members of the Koniuchy self-defence in 1947, they were not charged with murdering any Soviet partisans.[82]

According to Report No. 53 of January 31, 1944, from the commander of the Lithuanian Police post in Bołcieniki to Vladas Zibas, the commander of the 253rd Lithuanian Police Battalion,

> 1944.01.29 at 6 a.m., around 150 bandits (Jews and Russians) armed with 1 heavy machine gun, 3 light machine guns, machine pistols, rifles and grenades, attacked Koniuchy village. The village was burnt down, people were killed and cattle were slaughtered. (35 were killed in action and 15 wounded.) Bandits had arrived from Daučiunai [Dawciuny] and WLK Salky [Wielkie Sałki] directions. They spent one hour there. Then they retreated in the same directions.[83]

A Wehrmacht report of February 5, 1944 confirming the massacre can be found in the Central Archives of Modern Records (Archiwum Akt Nowych) in Warsaw. According to that report the village was burned to the ground by a group of Jews and Russians, who killed 36 residents and wounded 14.[84]

The most accurate depiction of what occurred in Koniuchy is doubtless that of Polish historian Kazimierz Krajewski, who summed up the situation as follows:

> The only "fault" of the inhabitants of Koniuchy was the fact that they had had enough of the daily —or, rather, nightly—robberies and assaults, and they wanted to organize a self-defence. The Bolsheviks from Rudniki forest decided to level the village to the ground in order to terrorize into submission the inhabitants of other settlements. …
>
> The murder of the population of Koniuchy, including women and children, has been described by Chaim Lazar as an outstanding "combat operation," of which he is genuinely proud. The description [of Lazar] of the village's "fortifications" is complete nonsense. It was a normal village, in which some of the men had organized a self-defence unit. Their equipment consisted of a few rusty rifles.[85]

The final episode of this sordid affair occurred after the "liberation" when Soviet officials descended on the village to investigate and interrogate the survivors regarding the "bandits" in their midst and *their* "crimes" against the Soviet partisans. A number of Poles were arrested, imprisoned, tortured, and deported to the Gulag.[86] The real perpetrators of the massacre were never brought to justice. The partisans of the "To Victory" detachment were transferred to "the organs of the militia and other organs" of newly liberated

---

[81] Eidintas, *Jews, Lithuanians and the Holocaust,* 306.

[82] Piotr Gontarczyk, "Tragedia Koniuchów," *Niezależna Gazeta Polska,* March 3, 2006, 28. After their sham trials, Władysław Woronis, Stanisław Bobin, and Jan Kodis were convicted and received sentences of 10 years in a concentration camps and confiscation of their property.

[83] LCSA F.R–666, In. 1, File 7, p. 29. See also Arūnas Bubnys, "253-iasis lietuvių policijos batalionas (1943–1944)," *Genocidas ir rezistencija,* no. 2 (4), 1998, posted online at <http://www.tdd.lt/genocid/Leidyba/4/arunas3.htm>; Zizas, "Žudynių Kaniūkuose pėdsakais," *Genocidas ir rezistencija,* no. 1 (11), 2002.

[84] Alexandria Collection, T–454, Reichministerium für die besetzten Ostgebiete, Reel 19, reproduced in part in Jan Bańbor, "Tło wydarzeń w Koniuchach w polskich i niemieckich sprawozdaniach sytuacyjnych," *Biuletyn Historii Pogranicza* (Biaystok), no. 4 (2003): 98.

[85] Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej,* 511–12. This version is not only confirmed by Polish eyewitnesses, but also is consistent with German and Lithuanian reports.

[86] For example, Władysław Woronis, who organized the night watch in Koniuchy, was sentenced to 10 years in a penal camp. See Malewski, "Masakra w Koniuchach," *Nasza Gazeta*, March 8, 2001; Narkowicz, "'Siła w cierpieniu (z zeznań naocznego świadka)," *Nasza Gazeta*, March 29, 2001; Andrzej Kumor, interview with Edward Tubin, "Nie przepuścili nikomu…: Z naocznym świadkiem pacyfikacji wsi Koniuchy rozmawia Andrzej Kumor," *Gazeta* (Toronto), May 4–6, 2001; Jerzy Danilewicz, "Zbrodnia bez kary," *Newsweek* (Warsaw), May 15, 2005; Piotr Gontarczyk, "Tragedia Koniuchów," *Niezależna Gazeta Polska,* March 3, 2006. The archives of the Lithuanian KGB in Vilnius contain an enormous file with interrogation reports and statements by former partisans.

Wilno.[87] Henoch Ziman, who oversaw the assault on Koniuchy, was bestowed Poland's highest military honour, the Virtuti Militari, by its Communist rulers.[88]

Other villages in the Nowogródek region such as Szczepki, Babińsk, and Prowżały, as well as the small town of Kamień, met with a similar fate at the hands of the Soviet and Jewish partisans in the early months of 1944.[89] On April 12, 1944, Soviet partisans burnt down the village of Bakaloriškės (Bakałaryszki) near Onuškis (Hanuszyszki), murdering eighteen people in this and neighbouring villages.[90] Another assault, on a Lithuanian village that dared to defend itself in the face of continuous partisan raids, is described by Yitzhak Arad (then Rudnicki):

> The last operation I participated in that winter was a punitive action against Girdan [Girdany], a large Lithuanian village on the road between Hoduciszki and Swienciany [Święciany]. The inhabitants of the village were prepared for self-defense and had been armed by the Germans. … During February when a Vilnius [Wilno] force had tried to enter the village to requisition provisions, the inhabitants opened fire and killed two partisans. Our command decided to punish them. About twenty of us went on this retaliatory mission, which would serve also as a warning to other villages. We broke into the village from two different directions, and the defenders fled after putting up feeble resistance. We took the residents out of several houses in the section of the village where our two comrades fell and burned down the houses.[91]

These were not the only murders of civilians in this area. Other settlements in the vicinity of Rudniki forest were also attacked and razed by the Soviet-Jewish partisans. A number of farmsteads were burned to the ground by Jewish partisans in Niewoniańce and eight villagers killed.[92] The village of Bojary near Werenowo was also torched and several people were killed. Entire settlements like Popiszki, after being stripped of their means of livelihood, were abandoned and became ghost towns. A different tactic was employed to exact revenge for the self-defence undertaken by the villagers of Pirciupie (or Pirczupie), a mixed Polish-Lithuanian village on the western edge of Rudniki forest. On June 3, 1944, Soviet partisans ambushed some vehicles carrying German military personnel on a road near the village, killing fourteen of them. The provocation resulted in a punitive operation by German and Latvian forces, who immediately

---

[87] "Istoriia otriada 'Za Pobedu'," Lietuvos ypatingasis archyva, Arkhiv Tsentralnogo Komiteta Kommunisticheskoi Partii Litvy, Litovskii Shtab Partizanskogo Dvizheniia, Partizanskii otriad "Za Pobedu", Vilnius, fond 11, opis 1, delo 1, listy 14–16.

[88] Levin, *Fighting Back,* 199.

[89] Krajewski, "Nowogródzki Okręg Armii Krajowej," in Wołkonowski, ed., *Sympozjum historyczne "Rok 1944 na Wileńszczyźnie,"* 54; Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej,* 388; Gasztold, "Sowietyzacja i rusyfikacja Wileńszczyzny i Nowogródczyzny w działalności partyzantki sowieckiej w latach 1941–1944," in Sudoł, ed., *Sowietyzacja Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej po 17 września 1939,* 277; Boradyn, *Niemen–rzeka niezgody,* 203–204. According to Polish sources, ten people were murdered in Babińsk (February 24, 1944); 12–14 villagers were killed in Prowżały in retaliation for an attempt to organize a local self-defence group (February 17, 1944); and seven families were massacred in Szczepki (June 9, 1944). According to Soviet sources, 71 people perished in Kamień on May 14, 1944.

[90] Rimantas Zizas, "Vietinė savisauga (savigyna) Lietuvoje nacių Vokietijos okupacijos metais (1941–1944)," *Genocidas ir rezistencija,* no. 1 (11), 2002, posted online at <http://www.genocid.lt/Leidyba/11/genocida.htm>; Rimantas Zizas, "Bakaloriškių sunaikinimas," *Genocidas ir rezistencija,* no. 2 (12), 2002, posted online at <http://www.genocid.lt/Leidyba/12/zizas.htm>.

[91] Arad, *The Partisan,* 158.

[92] For confirmation that Jewish partisans took part in the assault see "Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest, 1943–1944," in Arad, Gutman, and Margaliot, eds., *Documents of the Holocaust,* 469. The attack occurred on April 27, 1944; two families of Home Army members—consisting of eight people—were murdered and their farmsteads burned to the ground. See Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej,* 511. In retaliation Polish forces attacked the hamlet of Wisińcza located in Rudniki forest, a mainstay of the Soviet partisans. See Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej,* 512; Boradyn, *Niemen–rzeka niezgody,* 223; Kiersnowski, *Tam i wtedy,* 96. The local population referred to the Soviet partisan units as "Wisińcza" because their base was located between the village by that name and Lake Kiernowo. In order to lessen hostilities, the Polish underground entered into negotiations with the Soviet partisans in April 1944. Areas of operation were divided up, the Poles agreed to provide food in exchange for arms in order to curtail food gathering expeditions, and Soviet partisans were allowed to pass through areas controlled by the Home Army. See Boradyn, *Niemen–rzeka niezgody,* 223–24; Stanisława Lewandowska, *Wilno 1944–1945: Oczekiwania i nastroje* (Warsaw: Neriton and Instytut Historii PAN, 2007), 47–48.

descended on the village, drove the inhabitants into barns and then set the barns ablaze. The village was burned to the ground and 119 people, including 49 children, perished. Soviet partisans based nearby in Rudniki forest did nothing to protect the villagers even though the operation lasted several hours.[93] On other occasions villagers from "hostile" villages were seized for suicide missions:

> The Germans finally came up with a deadly device that should have stopped this kind of sabotage once and for all. They inserted a trip wire in each [telephone] pole, attaching it to a buried mine which was detonated when the saw touched the wire. As we always worked in the dark, we couldn't be sure which poles were mined, but we resolved this problem by recruiting men from nearby villages to cut the poles, By choosing only those who had been hostile to the partisans and to the Jews, we forced the Germans to kill or injure their own sympathizers and collaborators, while we gained extra labourers to help in the fight.[94]

Other villages, such as Gumba, were pacified by the Germans for helping the Soviet partisans.

The various Jewish accounts about the Koniuchy massacre demonstrate that even a multitude of testimonies about one event is no assurance of the accuracy of the story. Curiously, some Jewish historians have taken umbrage at the fact that events such as the massacre at Koniuchy are even being raised by Poles, although they had not shown any concern in the past when these exploits were passed off in Jewish memoirs as heroic deeds that justly punished "vile" Poles. This response is one mired by denial, contempt for the victims and obfuscation. It is not the Polish side who claimed that 300 persons were murdered in Koniuchy, but rather the Jewish partisans who have been boasting about the scale of their misdeeds for decades. The following defensive article appeared in *Forward,* a leading Jewish-American newspaper, in August 2003:

> Poland's official National Institute of Remembrance, created to investigate historic crimes of the Nazi and communist eras, is currently investigating allegations that Jewish partisans participated in a massacre of civilians in Poland in early 1944.
>
> The institute launched the investigation in February 2001 at the request of the Canadian Polish Congress.
>
> Robert Janicki, deputy commissioner for prosecution of crimes against the Polish nation, told the Forward in a written statement that the institute was interviewing witnesses, including both victims and perpetrators, and was gathering archival material from several countries, but that no date had been set for the conclusion of the investigation.
>
> Still, the institute has issued some preliminary reports, which contain allegations that some 50 to 60 Jewish partisans were part of a 120-strong Soviet partisan unit that attacked the village of Koniuchy on January 29, 1944. At least 35 civilians were killed, and the village, now located in Lithuania and called Kaniuakai [sic—Kaniūkai], was burned to the ground, according to the reports.
>
> The investigation, which has not been reported in the United States and was unknown to a series of scholars interviewed for this article, is creating unease among Jews because of its possible political motives.
>
> "It is very convenient for the Canadian Polish Congress to raise this issue instead of providing explanations about pogroms of Poles against Jews during and after the war," said Hebrew University historian Dov Levin, who was a member of one of the Jewish partisan units operating under Soviet command in that region and has written several books on the issue. …
>
> The institute is now trying to reconstruct the actual events that took place in Koniuchy, a small village at the Polish-Lithuanian-Belarus border.

---

[93] Rimantas Zizas, *Persecution of Non-Jewish Citizens of Lithuania, Murder of Civilian Population (1941–1944),* International Commission for the Evaluation of the Crimes of the Nazi and Soviet Occupation Regimes in Lithuania (Vilnius 2003), 60–61, also published in Dieckmann, et al., *Karo belaisvių ir civilių gyventojų žudynės Lietuvoje 1941-1944–Murders of Prisoners of War and of Civilian Population in Lithuania, 1941-1944*; Tomkiewicz, *Zbrodnia w Ponarach 1941–1944,* 149, 349–52. See also Kowalski, *A Secret Press in Nazi Europe,* 349, 351; Wiktor Noskowski, "Czy Yaffa Eliach przeprosi Polaków?" *Myśl Polska,* July 20–27, 1997; Zizas, "Žudynių Kaniūkuose pėdsakais," *Genocidas ir rezistencija,* no. 1 (11), 2002. According to Jewish sources, two Jewish units ("Avenger" and "To Victory") took part in the ambush on the German vehicles that precipitated the destruction of Pirciupie. See "Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest, 1943–1944," in Arad, Gutman, and Margaliot, eds., *Documents of the Holocaust,* 469. In *There Once Was a World,* at 641, Eliach cannot make up her mind about the villagers of Pirciupie, conceding that many of them did assist the Soviet-Jewish partisans.

[94] Kahn, *No Time To Mourn,* 134.

> Severin Hochberg, a historian with the United States Holocaust Memorial Museum, said material he had seen suggested that civilians were indeed killed by partisans, a view endorsed by several experts interviewed for this article.
>
> "At the time, the Soviets were on the offensive and the Jews fought with them, so I believe something serious took place," he said. "But there is still a lot of research to be done."
>
> One of the issues needed to be settled is the number of deaths, which the Canadian Polish Congress puts around 300. Most accounts hover between 30 and 40. [This claim is a baseless manipulation. The figure of 300 dead originates from accounts of Jewish partisans who took part in the massacre. It was the Canadian Polish Congress who identified other, non-Jewish sources that pointed to a lower toll. *M.P.*]
>
> A spokesman for the institute, Andrzej Arseniuk, told the Forward the institute was basing its research on the lower estimate.
>
> An examination of preliminary findings summed up in several interim reports confirms that the institute is basing its research on the assumption that 36 to 50 people were killed. …
>
> Professor Levin of Hebrew University, who was a member of the "Death to the Occupants" partisan unit, said Koniuchy was an "event."
>
> He refused to discuss the events further on the phone, adding that there were probably mischievous designs behind the initiative to publicize the events.
>
> A key issue facing Polish researchers will be to determine the degree of autonomy of the Jewish units in the Soviet partisan hierarchy. The units were incorporated within the Soviet command-and-control chain at the time, according to historians Hochberg of the Holocaust Museum in Washington and Israel Gutman of the Yad Vashem museum in Jerusalem. …
>
> However, Hochberg added that one could possibly speak of a "semiautonomous" situation in which the Jewish units had to fall in line with the Communist leadership while maintaining some leeway in deciding their participation in specific operations.[95]

It is perhaps understandable that Dov Levin should feel threatened by the revelations about Koniuchy, since he assiduously avoids mention of this massacre of civilians in his monograph and extensive writings on Jewish armed resistance in Lithuania, but rather subsumes it under the rubric of the fight against "Nazi collaborators":

> Concurrent with the battle against the German military and civil administration, the partisans conducted a methodical fight against Lithuanian collaborators serving in special German auxiliary units in the peasant militia in the villages, and in police forces on the forests' periphery and at strategic communication points.[96]

Among the "operations" carried out by the "Avenger" detachment, Levin lists "reprisals and punishment" which resulted in the killing of "a number of peasants who collaborated with the enemy."[97] Moreover, he fingers and chastises Polish partisans in the area for "their brutal attitude toward [Soviet] partisans in general and Jewish fighters in particular,"[98] even though the Home Army did not go out of its way to attack Soviet partisans in that area. According to Levin's own count, only fourteen Jewish partisans from Lithuania fell at the hands of "White Poles" during the entire occupation.[99] Similarly, historian Yitzhak Arad, who also fought with the Soviet partisans in this area, speaks of "punitive raids against hostile

---

[95] Marc Perelman, "Poles Open Probe Into Jewish Role In Killings," *Forward* (New York), August 8, 2003.

[96] Levin, *Fighting Back,* 182.

[97] Ibid., 197.

[98] Ibid., 277 n.4. According to his memoir Levin joined the "Death to the Occupiers" unit in March 1944 after escaping from the ghetto in Kaunas. He did not therefore take part in the assault on Koniuchy but did participate in "requisition missions" that targeted area farmers. While he does not mention any incidents of brutality on the part of Polish partisans, he complains of the "anti-Semitic virus" that infected his "non-Jewish comrades" and relates an incident which almost cost him his life (he was abandoned in a snowstorm). See Dov Levin, *With a Rifle in My Hand and Eretz Yisrael in My Heart*, Internet: <http://www.jewishgen.org/yizkor/dovlevin1/dovlevin1.html> (updated July 28, 2005), 17–18.

[99] Levin, *Fighting Back,* 191. By comparison, the Germans and allied Lithuanian forces killed 92 Jewish partisans, while the Soviet and Jewish partisans killed 16.

villages" and blames the Home Army for instigating the conflict and killing Soviet partisans and Jews.[100] An excellent gauge of alleged "viciousness" of the Polish partisans are the statistics compiled by the Soviet command itself. Out of the 722 partisans who crossed the front line or were parachuted into Lithuanian territory in 1941–1942, 141 were reported dead by May 1944. The vast majority were killed by the German army and Lithuanian police, died in accidents or as casualties of the local population, and only seven of them were killed by the Home Army.[101] Despite this evidence and the Home Army regional commander's specific orders forbidding the mistreatment of the civilian population, regardless of their nationality, historian and former partisan Yitzak Arad claims that the Home Army was waging a war against the Jews for purely ideological and racial reasons:

> The Jewish partisans active in the forests were portrayed as gangs of robbers, who behaved brutally towards non-Jews. This picture of the Jews … was rooted in political evaluations and inherent anti-Semitism. The result was that many Jews of Vilna [Wilno] and its environs who found refuge in the forests or with farmers, as well as Jewish partisans, were murdered by bands of Polish partisans.[102]

The reaction to an investigation launched by the Lithuanian authorities in 2007 concerning Koniuchy and other allegations involving former partisans such as Yitzhak Arad and Sara Ginaite-Rubinson (the latter is the wife of Mikail Rubinson, who reportedly took part in the assault on Koniuchy), was even more shrill and jarring, and exhibited nothing but contempt for their accusers as well as the victims. Their "line of defence" was twofold: how dare those anti-Semites question the conduct of the Jews, and besides, the peasants murdered by the Jewish partisans had it coming to them. They were just a bunch of vicious Nazi collaborators. (In this case, the partisans project their own pro-Soviet sympathies onto the villagers, whom they accuse, without any basis, of being Nazi sympathizers.) Although she insists she was not in Rudniki forest at the time, Ginaite-Rubinson states: "There were many villagers, hostile to the partisans, who were organized into armed groups, supplied by the Germans. Yes, they were villagers, but no, they were not unarmed civilians. Such a conflict was most likely the reason for the tragedy in Koniuchy."[103] In a subsequent interview, she attempts to link the villagers of Koniuchy to a raid on the village of Kalitańce that she took part in, which is described earlier on.

> The villagers in Koniuchy had a record of hostility to the partisans and attacked us whenever we passed in the vicinity of the village. They organized an armed group to fight the partisans, were supplied with weapons by the Germans, and collaborated with the Nazis and the local police. At the end of December 1943, during a food-gathering assignment in a village close to Koniuchy, we were spotted and attacked by the villagers. During the battle, two of our partisans were killed and a third was captured and handed over to the Nazi-controlled police.[104]

In fact, as we have seen, only one Jewish partisan was killed in that altercation, which was commenced by the Jewish partisans, and another two were captured by the Lithuanian police and survived.

Former partisans such as Arad and Ginaite-Rubinson are championed by a chorus of ethno-nationalist journalists, politicians, and community leaders, who endeavour to justify the Jewish partisans' misdeeds.

---

[100] Arad, *Ghetto in Flames,* 459–60. Nechama Tec refers to these assaults as "anti-German military missions." See Tec, "Reflections on Resistance and Gender," in Roth and Maxwell, eds., *Remembering for the Future,* vol. 1, 559; Tec, *Resilience and Courage,* 281.

[101] Šarūnas Liekis, "Koniuchy in the 'New' and 'Old' Polish and Jewish Memory," Conference Paper, "Between Coexistence and Divorce: 25 Years of Research on the History and Culture of Polish Jewry and Polish-Jewish Relations," Hebrew University of Jerusalem, March 17–19, 2009.

[102] Arad, *Ghetto in Flames,* 249.

[103] Sara Ginaite, "'Investigating' Jewish Partisans in Lithuania: The Protest of a Veteran Jewish Partisan," *Jewish Currents,* September 2008: "During the events in Koniuchy, I was not in the Rudnicky [Rudniki] forest. I was on assignment to return to the Kaunas (Kovno) Ghetto … I cannot comment, therefore, on the details of the event. I can say this however: In our own interest, we tried to keep friendly relations with the villagers in the Rudnicky forest. We were never encouraged to harass or hurt them. In order to survive, we did have to collect food wherever we could, often from hostile villagers, but we tried as far as possible to seize food from German food storage areas or transports of food headed for Germany."

[104] Adam Fuerstenberg, "Lithuania Asks Partisans to 'Justify' Their Actions," *The Canadian Jewish News,* November 20, 2008.

They rail against the anti-Semitic Lithuanians for raising the issue[105] and the "vile" peasants who, as alleged "Nazi sympathizers," had only themselves to blame for their well-deserved fate. "There is no evidence of a 'war crime' at Koniuchy," proclaims Adam Fuerstenberg, former director of Toronto's Holocaust Centre, indignantly. Another pundit proffered the following "insights," based largely on sheer fiction:

> The investigation centered around the supposed massacre of civilians in a small village, Koniuchi [Koniuchy], near the Rudniki forest, which was controlled by Soviet partisans late in the war. Here's what seems like a probable scenario: Jewish and Soviet partisans regularly commandeered food and supplies from local villages. Nazi efforts to contain the partisans in Rudniki consisted mainly of arming villagers and local police as proxy fighters. Koniuchi was hostile to Soviet requisitioning, and contained Nazi sympathizers who organized ambushes of Soviet partisans—who organized a counterattack and put torch to the village by firing incendiary ammunition into wooden buildings. The pro-Nazi police officers made a last stand and fired back. Around thirty-five villagers, mainly men but also women and children, died in the battle. To date there is no reason to believe any of the people sought by Lithuanian prosecutors were present during this violence.
>
> *Was the incident worth a criminal investigation in 2008?*[106]

Writing for the Association of Lithuanian Jews in Israel in an article entitled "Falsifying History," Abe Lawre attained new heights in the realm of fantasy and laying blame on the victims of this human tragedy.

> All existing evidence points to the fact … that Kaniukai [Koniuchy] was not an innocent village but a fortified position of the German anti-partisan units and their local collaborators. They roamed the surrounding countryside hunting and killing any partisan and Jew they encountered. Had the garrison of Kaniukai won the battle not a partisan and especially not a Jew would have been spared the torture and cruel death that the locals were so adapt [sic] at.[107]

However, the Jewish partisans who actually took part in the indiscriminate massacre of the civilian population—whose only "crime" was, on occasion, defending their homes from robberies and not supposedly attacking Soviet partisans because of their alleged pro-Nazi sympathies—describe the events in the following graphic terms, without mincing words:

> *Isaac Kowalski:* "Our detachment got the order to destroy everything that was moving and burn the village down to its roots. … after two hours the village with the fortified shelter was completely destroyed."
>
> *Abraham Zeleznikow:* "Partisans come around the village, everything was torched, every animal, every person was killed. And one of my friends, acquaintances, a partisan, took a woman, put her head on a stone, and killed her with a stone."
>
> *Zalman Wylozni:* "the entire village of 80 farmsteads was burned to the ground and its inhabitants were murdered."
>
> *Paul (Pol) Bagriansky:* "the shooting of the escaping villagers made such a hell of an uproar that no human cry or voice could be heard. The first hour I was standing with the commanding officer and few of his aides on a hill watching this awful inferno. … When I reached my unit I saw one of our people holding the head of a middle aged woman against a big stone and hitting her head with another stone. Each blow was accompanied by sentences like: this is for my murdered mother, this is for my killed father, this is for my dead brother, etc. He was a young man of about 22 years old and I was with him all the time in the underground. He was a friendly and quiet person, I would never have expected to see him doing what he was doing now. …
>
> "When I reached the unit to tell them their new assignment, I saw an awful, gruesome picture. … In a small clearing in the forest six bodies of women of various ages and two bodies of men were

---

[105] Among those who engaged in gratuitously condemning the Lithuanian authorities for mounting an investigation was *The Economist* ("Prosecution and Persecution: Lithuania Must Stop Blaming the Victims," August 21, 2008).

[106] Geoff Vasil, "Analyzing Lithuanian Anti-Semitism: The 'Double Genocide' Theory Refuses to Quit," *Jewish Currents,* November 2008.

[107] Abe Lawre, "Falsifying History," February 20, 2009, Internet: <http://www.lithuanianjews.org.il/HTMLs/article_list4.aspx?C2014=14497&BSP=13973&BSS59=13971>.

> lying around in a half circle. All bodies were undressed and lying on their backs. The full moon was shining on them. One man at a time was shooting in between the legs of the dead bodies. When the bullet would strike the nerve the body would react as if were alive. It would shiver, quiver for a few seconds. The women's bodies reacted much more violently than the dead bodies of men. All men of the unit were participating in this cruel play, laughing, in a wild frenzy. …
>
> "Around two o'clock in the morning the village of Koniuchi was completely burned, not one hut was visible, no sound was forthcoming. Presumably all people, including the young, the women and the men were burned, shot … or finished by our men when trying to escape from this hell."

According to Ruzka Korchak, these shocking scenes caused considerable consternation among some of the partisans who participated in the massacre, though she surely exaggerates the extent of that constituency since not one participant who wrote about it openly expressed such humane sentiments.

> This punitive operation, as well as the manner in which it was carried out, caused deep consternation in the Jewish camp and sharp criticism among many fighters. … this cruel operation, prepared and carried out by the military and political leadership of the Brigade, in the course of which men, women and children were killed indiscriminately … Many of the Jewish fighters who took part in the operation returned to the camp shaken and dejected.[108]

The commentary took a rather bizarre twist at the hands of Nick Bravin, who described the enormous international campaign mounted by Jewish circles to pressure the Lithuanian authorities to stop all their investigations and, in advancing a "defence" for one of the alleged participants of the Koniuchy massacre, for which he blames the victims of the "raid," seriously undermined the value of partisan memoirs.

> The Arad case "created so much damage" for Lithuania, [Lithuanian Foreign Affairs Secretary Oskaras] Jusys said, referring to the significant diplomatic pressure imposed by the United States, the European Union, Israel, and international Jewish groups. Lithuania's foreign minister and president appealed personally to the prosecutor to drop the Arad investigation, Jusys said, and in September [1998] the case was closed. But in the meantime, prosecutors had opened investigations into several other Holocaust survivors. …
>
> The most public of the ongoing investigations involves Rachel Margolis … who joined the Soviet partisans after escaping the Vilnius [Wilno] ghetto. … In Magolis's memoir, … she recounts a partisan raid on the village of Kaniukai [Koniuchy] in January 29, 1944. Facts about the raid are heavily disputed, including whether the villagers were acting in concert with the Nazis …
>
> According to Margolis's memoir, she did not take part in the Kaniukai raid, but her longtime friend and fellow partisan, Fania Brancovskaja [Brantsovky], did. …
>
> Brancovskaja met with prosecutors last May to explain that she was recovering from an operation at the time of the Kaniukai raid and had not taken part in it. Margolis sent her old friend a letter backing up Brancovskaja's account, and said her memoir should be regarded as literature, not historical fact.[109]

Remarkably, when word got out her wartime exploits the Irish, American, Brirtish, Austrian, and other embassies in Vilnius started to fete Fania Brantsovsky.[110] German President Horst Köhler even bestowed an award on her.[111] British commentators write of "the collaboration between ordinary Lithuanians and German occupiers that was in evidence in places like Kanyuki [sic]" and "the battle … between armed pro-Nazi villagers and the [Soviet] partisans," implying that the massacre was "a legitimate partisan military operation, with inevitable civilian casualties."[112]

Some observers are more circumspect. Antony Polonsky, Professor of Holocaust Studies at Brandeis University and editor-in-chief of the journal Polin, offered the following matter-of-fact rebuttal—so very different from the obscene media spectacle put on by the defenders of the murderers of the Koniuchy

---

[108] Korchak, *Plamia pod peplom,* 321.

[109] Nick Bravin, "In Other Words: Baltic Ghosts," *Foreign Policy,* May/June 2009.

[110] Dovid Katz, "'Genocide Industry' Has Hidden Agenda," *Irish Times,* May 30, 2009.

[111] "Germany Awards in Vilnius Former Red Guerrilla Featured in Mass Murder Case," Baltic News Service, www.bns.lt, October 29, 2009.

[112] Gordon Brown, "Women of Courage: Rachel Margolis," *The Independent*, March 9, 2011.

villagers: "partisans often took actions which were quite brutal, and this applies also to Jewish partisans."[113] Further: "The same pertains to the massacre in Koniuchy and the pacification of Naliboki, and the role that Jewish partisans played in them. I have no problem in saying that these people also did very bad things."[114] Common decency is as simple as that. In subsequent pronouncements, however, Polonsky has sought to justify the actions of the Soviet partisans and essentially accuses the villagers of bringing the tragedy on themselves for allegedly collaborating with the Nazis and "hampering [Soviet] partisan activity." The victims are simply written off as collateral damage of war who had it coming. Polonsky refuses to acknowledge the impact of the incessant raids that the villagers endured at the hands of the partisans and stubbornly clings to the blatant fiction that there was a garrison in the village of Koniuchy and that the villagers organized ambushes on the roads and attacked villages friendly to the partisans. He dismisses those who have noted that there were many Jews among the partisans who attacked the village as "ethno-nationalists," conveniently forgetting that it was the Jewish partisans themselves who were the first to acknowledge this fact and turned Koniuchy into a central episode of their "military" accomplishments. To suggest, as Polonsky does, that Poles are not aware that Koniuchy was a Soviet-ordered pacification is simply a bizarre subterfuge designed to turn attention away from the grisly crime.

> These conflicts intensified from the end of 1943 when there was an increase in the fighting between Soviet partisans and village self-defence set by German and Lithuanian police in eastern Lithuania. During this period many encounters between partisans and the local police from the villages took place, marked by the arbitrary killing on both sides of suspect civilians. No doubt, many of these suspects were innocent.
>
> One such episode was the attack by Soviet partisan units on the village of Koniuchy (Kaniukai [Kaniūkai]), a village today in Lithuania, but largely inhabited by Poles. At the time of this attack the Soviet partisans were in a critical position and were being harassed by the local police force and its German superiors. …
>
> The action was undertaken by all the partisans in the Rudnicki [Rudniki] forest. Although subsequently, ethno-nationalists in both Lithuania and Poland have claimed that it was a 'Jewish' action, it is not possible definitively to determine the ethnicity of those who participated. … Clearly what was involved was an attack on a village which harboured collaborationist police and had hampered partisan activity. As so often happen in such incidents, there were also many innocent victims.[115]

Tellingly, Jewish historians are now quick to discount accounts by Jewish perpetrators that mentioned 300 victims in Koniuchy and take issue with Poles who refer to those accounts. This is in marked contrast to their treatment of the massacre in Jedwabne in July 1941, where they consistently refer to a grossly inflated toll of 1,600 or more in spite of the fact that the investigation carried out by Poland's Institute of National

---

[113] *Voices on Antisemitism*, United States Holocaust Memorial Museum, November 6, 2008. Internet: <http://www.ushmm.org/museum/exhibit/focus/antisemitism/voices/>. Professor Polonsky goes on to state: "One of the issues that we have to understand is that all of the countries of Eastern Europe were subjected to two occupations—a Nazi and a Soviet occupation. For the Poles, the Lithuanians, Latvians, the Ukrainians, they were faced with two enemies, or faced with how to choose between them. The Jews were in a different position. For the Jews, the Nazis were unequivocally enemies, whose goal was to destroy physically Jews in Eastern Europe. Soviets were potential allies. So we're talking about a very complicated situation in which two totalitarian systems are in conflict, and in which a lot of innocent people on all sides are suffering. And what we need to do is to understand the complexity of these events and show some empathy for all those people—including Jews—caught up in this tragic conflict."

[114] Piotr Zychowicz, "Winni i tak nie przepraszają: Z prof. Anthonym Polonskym rozmawia Piotr Zychowicz," *Rzeczpospolita,* September 20–21, 2008.

[115] Antony Polonsky, "Introduction" to *Margolis, A Partisan from Vilna,* 40–42. Polonsky repeated these charges in *The Jews in Poland and Russia,* vol. 3, 524–25.

Remembrance point established that no more than several hundred Jews perished in Jedwabne.[116] Since the perpetrators of the Koniuchy massacre openly and repeatedly boasted of their accomplishment of having annihilated the entire village of Koniuchy and murdered all of its 300 inhabitants, and vilified the villagers in the process, there is really no moral impetus to lower the toll in the case of Koniuchy. Jedwabne and Koniuchy must be treated as equivalent crimes, both having been inspired and planned by Poland's invaders—Nazi Germany and the Soviet Union.

The significance of the pacification of Koniuchy cannot be overstated. While Jewish partisan groups committed out various acts of sabotage (train derailments, cutting down telegraph posts), carried out ambushes on small groups of German soldiers, and were caught up in occasional defensive skirmishes, they did not as a rule engage the Germans in direct military confrontations. The assault on Koniuchy was therefore embellished to enhance their wartime exploits, growing into—reputedly—the largest military operation undertaken by Jewish partisans on Polish territory. The legend that it spawned underscores the following significant facts: (1) the small scale of Jewish partisan warfare; (2) the widespread grassroots conspiracy to tarnish Poles as Nazi collaborators; and (3) the unreliability of memoirs of Jewish partisans as an objective source concerning relations with the Polish population. Accounts from other areas of Poland (for example, Wyszków forest) give further support for this assessment.

As James M. Glass has demonstrated, former Jewish partisans expressed no guilt about taking from the peasants whatever they needed, and spoke of having killed Nazi "sympathizers" without remorse. Revenge was foremost in their minds, and blind hatred, which they projected onto the entire surrounding population, often overwhelmed them. They justified their misdeeds by resorting to a twisted logic. Moreover, they were intensely proud of being Jewish.[117] Therefore, their conduct cannot be subsumed under that of Soviet partisans, but must be judged on its own merits, as an expression of their ethnicity.

---

[116] Antony Polonsky, for example, continues to insist that more than more than 1,000 Jews were killed in Jedwabne. See Polonsky, *The Jews in Poland and Russia,* vol. 3, 422. The January 2008 issue of *History* ran a highly charged letter from Joanna Michlic and Antony Polonsky which blatantly misrepresents the findings of the prosecutor of the Jedwabne massacre investigation and historians at the Institute of National Remembrance regarding the number of victims, the respective degree of German and Polish involvement in the crime, and the participation of local Jews in the persecution of Poles during the Soviet occupation. Compare with Paweł Machcewicz and Krzysztof Persak, eds., *Wokół Jedwabnego: Studia; Dokumenty* (Warsaw: Instytut Pamięci Narodowej–Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2002), vol. 1, 17, 80, 104, 330–31. Polonsky's approach to many complex issues is equally troubling. For example, he reduces the events in Ejszyszki, where the Home Army attacked a home that harboured a Soviet counter-intelligence officer, to "the Polish AK attacking Jews," thereby unwittingly conflating Communists and Jews. See Polonsky, *The Jews in Poland and Russia,* vol. 3, 608. Joanna Michlic's standard approach is label historians whose views (and facts) she does not agree with as primitive, blame-shifting "ethno-nationalists" (read: "anti-Semites"), who "use a range of strategies to rationalize and justify early postwar anti-Jewish violence and to minimize its cruel nature." See Joanna B. Michlic, "'The Past That Will Not Go Away:' The Polish Historical Debate about Jan T. Gross's *Fear: Anti-Semitism in Poland After Auschwitz* (2006, 2008) and the Study of Early Postwar Anti-Semitism," Conference Paper, Hebrew University of Jerusalem, March 17–19, 2009. Michlic's strategy is simply one of attempting to monopolize and control the discourse, and not tolerating any deviation from her own views. (Another example of this approach is her strident review of Gunnar Paulsson's excellent study *Secret City*.) On the other hand, as is to be expected of someone who sees everything through the prism of anti-Semitism, this ardent champion of Jan Gross's methodology has nothing unfavourable to say about Jews who collaborated with Soviet invaders in 1939–41 and with the postwar Stalinist regime. Although Michlic does not allude to, or concede, the possibility of "ethno-nationalist" Jewish historians, her writings are a clear indication that such historians do in fact exist.

[117] Glass, *Jewish Resistance during the Holocaust,* 2–3, 5, 68, 97.

The Massacre in Naliboki

One of the most heinous episodes was the "pacification" of the town Naliboki in May 1943. The purpose of this operation was to eliminate a nascent Home Army outpost in that small town located in Naliboki forest (Puszcza Nalibocka). Acting on German orders, the residents had formed a self-defence group to fend off marauders. Gradually, the group was transformed into a clandestine organization with connections to the Polish underground. In Soviet eyes, their chief "crime" was that they had rebuffed overtures from the Soviet partisan command to fall into line.[118] The Soviet assault on Naliboki occurred in the early morning hours of May 8, 1943. One hundred and thirty (or 128 by some counts) innocent civilians, among them women and children, were butchered in a pogrom which lasted several hours. Some residents were killed in their beds, others were dragged out of their homes and executed individually or in groups. Buildings were ransacked and set on fire throughout the town.

There is no question that there were many Jews among the large Soviet forces that attacked Naliboki. A Soviet document (dated June 2, 1943) states that Iosif Shimanovich (Szymonowicz), who hailed from the town of Naliboki, was assigned the task of leading a group of partisans from the Dzerzhinsky detachment of the Stalin Brigade to the town for the assault.[119] What is in dispute is whether members of the Bielski group were among the assailants. Confusion about this matter is unavoidable in the circumstances. A number of Jews from Naliboki had joined the Soviet partisans (among them, Boris Rubin or Rubizhewski, Israel Kesler, Iosif Shimanovich or Szymonowicz, Akiva or Kiva Szymonowicz, Michel Makhlis or Michal

---

[118] According to Kazimierz Krajewski, the foremost authority on the topic, a self-defence group was created in Naliboki in August 1942, at the urging of the Germans, in the wake of a nearby assault on German troops by Soviet partisans, to avoid a threatened "pacification" of this small town by the Germans. After the Belorussian police outpost was closed, the townspeople were given a small quantity of rifles (around 22) and told to guard the town against marauding bands and to ensure the delivery of food quotas imposed on the farmers. The self-defence group did not engage in armed confrontations with the regular Soviet partisans. In March and April of 1943, Major Rafail Vasilevich, a Soviet partisan commander, met with Eugeniusz Klimowicz, the leader of the self-defence unit and clandestine Home Army commander. The Soviets began to exert pressure on the Poles to leave their posts and join the Soviet partisans in the forest, but did not sway Klimowicz. Both sides reached a non-aggression agreement whereby the town and the surrounding settlements were to remain under Polish control. When the self-defence group was summoned to the nearby village of Nieścierowicze to fend off marauders, two of its members were wounded. The local Soviet command did not question the validity of such interventions. (The Soviets also ordered the Bielski group to take food only from specified villages—see Duffy, *the Bielski Brothers,* 112, 166.) However, the morning of May 8, 1943, a surprise attack on Naliboki was launched by the Stalin Brigade, under the command of Major Vasilevich, with the participation of the Bielski detachment. The Soviets murdered some 130 people, including three women, a teenage boy and 10-year-old child. Most of the victims were actual or presumed members of the self-defence group who were targeted for execution. The town was pilfered and a large part of it, including the church, school, and municipal buildings, was burned to the ground. The townspeople were accused of collaboration with the Germans because, during the assault, a visiting Belorussian policeman had fired a shot at a Soviet commissar. See Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej*, 387–88. See also Komisja Historyczna Polskiego Sztabu Głównego w Londynie, *Polskie Siły Zbrojne w drugiej wojnie światowej,* vol. 3: *Armia Krajowa,* 529; Polskie Siły Zbrojne, Armia Krajowa, *Drogi cichociemnych: Opowiadania zebrane i opracowane przez Koło Spadochroniarzy Armii Krajowej* (London: Veritas, 1954), 133, translated into English as Poland, Home Army, *The Unseen and Silent: Adventures from the Underground Movement Narrated by Paratroops of the Polish Home Army* (London: Sheed and Ward, 1954), 144; Antoni Bogusławski's afterword in Łopalewski, *Między Niemnem a Dźwiną,* 245; Pilch, *Partyzanci trzech puszczy,* 135; Wacław Nowicki, *Żywe echa* (Komorów: Antyk, 1993), passim; Wacław Nowicki, "W imię prawdy o żołnierzach AK: List otwarty do prof. A. Hackiewicza," *Słowo–Dziennik Katolicki*, August 11, 1993; Zygmunt Boradyn, "Rozbrojenie," *Karta,* no. 16 (1995): 127; Piotrowski, *Poland's Holocaust,* 102; Boradyn, *Niemen–rzeka niezgody,* 100–101; Chodakiewicz, ed., *Tajne oblicze GL-AL i PPR,* vol. 3, 251, 253; Gasztold, "Sowietyzacja i rusyfikacja Wileńszczyzny i Nowogródczyzny w działalności partyzantki sowieckiej w latach 1941–1944," in Sudoł, ed., *Sowietyzacja Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej po 17 września 1939,* 277–78, 281–82; Boradyn, *Niemen–rzeka niezgody,* 100–101; Chodakiewicz, *Żydzi i Polacy 1918–1955,* 328; Leszek Żebrowski, "Naliboki," in *Encyklopedia "Białych Plam"* (Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, 2003), vol. 12: 264–69.

[119] Musial, ed., *Sowjetische Partisanen in Weißrußland,* 191. Soviet reports also mention robberies carried out by Kiva (Akiva) Shimanovich, some of them together with Itsek Rubezhevskii, the brother of Boris Rubin (Rubizhewski). Ibid., 201.

Mechlis, Abraham Viner or Avram Wajner, Avram Kibovich, Chaim Szlusberg, Pnina Szlusberg Szmidt)[120]; however, it is not always clear which detachment they belonged to at any given time, though almost all of them eventually became part of the Bielski group. Moreover, it is understandable that the residents of the town, who often survived the massacre by hiding, could not identify the assailants by name when questioned sixty years after the event. After all, the assailants not leave calling cards.

According to Wacław Nowicki, who lived through those events, the formations that did most of the pillaging and murdering were the "Pobeda" Brigade and the Bielski partisans, who later established their base and family camp, known as "Jerusalem," in Naliboki forest.

> It was 4:30, perhaps five at night. I was awoken by a powerful boom. A long burst of shots from an automatic rifle blanketed the cottage. Bullets pierced the beams through and flew above our beds. A bullet lodged in the wall a few centimetres above my head. I heard screams. We barricaded ourselves in the house, but the assailants ran further towards the centre of Naliboki. …
>
> What we saw when the partisans left was beyond human comprehension. Burned down buildings. Piles of corpses. Mostly rifle-shot wounds, smashed heads, lifeless eyes staring in horror. Among those killed I noticed a schoolmate. …
>
> Jews who lived among us before the war stood out among the assailants. They knew perfectly well where everyone lived and who was who. …
>
> This was a group of degenerate bandits, and not any partisans. Their main occupation was robbery and murder. Often they also committed rapes. They raped one of my neighbours. Her father, whom they forced to watch this at gunpoint, was told: "Don't worry, after the war we will come and get married." During an assault they shot Antoni Korżenko, my godfather's brother, when he did not want to hand over his horses.[121]

> Everyone was in tears. The plunderers did not omit a single homestead. Something was taken from everyone. Because he resisted, they killed the father of my schoolmate and cousin, Marysia Grygorcewicz. The "soldiers of Pobeda" and "Jerusalemites" took with them the pigs and chickens which they shot, flour, as well as other provisions. They wanted to live! But they took the lives of others. They did not come to fight. …
>
> In the space of almost two hours, 128 innocent people died, the majority of them, as eyewitnesses later testified, at the hands of the Bielski and "Pobeda" assassins.[122]

Residents of Naliboki who survived the attack make it clear that the assailants did not simply target the organizers of the local self-defence, who were few in number, but also the civilian population and burned down half the town in the process. Wacław Chilicki states: "They followed their noses and burst into cottages. Everyone they came across along the way they killed in cold blood. No one was shown mercy." Bolesław Chmara, then 15 years old, recalled: "They summoned my brother, who was three years older than me, out to the porch. He came out. There was a woman among them. She raised her rifle and shot him right in the chest. It was a dumdum bullet that ripped his entire arm off. She shrugged her shoulders, turned around on her heel, and they moved on. They robbed what they could and reduced the cottage to ashes."[123] The presence of women is a strong indication that there were Jews among the assailants, since there were very few non-Jewish women in the Soviet partisan movement in this area.

Maria Chilicka (née Grygorcewicz) described the events as follows:

> Neither my father nor our tenant nor our neighbours were organizers [of the self-defence]. They robbed us first. They told my father to harness his horse to his wagon and then told him to load onto it whatever was in the granary: flour, buckwheat, lard, smoked and raw meat. While my father was loading the wagon one of them struck him with the butt of a gun so that he would load faster. When the wagon was loaded they told my father to stand by the wall of the granary and they wanted to shoot him. We started to plead with them. At this time our tenant came out of the house so they told my father to remove his shoes. They led our tenant, Albert Farbatka, from the courtyard

---

[120] Entries for many of the partisans mentioned here by name can be found in the website of the Partisans, Ghetto Fighters and Jewish Undergrounds, Internet: < http://www.partisans.org.il>.

[121] Piotr Zychowicz, "Bohater w cieniu zbrodni," *Rzeczpospolita* (Warsaw), June 16, 2007. Wacław Nowicki also recalled how, in February 1940, local Jews assisted the NKVD in identifying former state officials and military people among the Polish residents for deportation to the Gulag.

[122] Nowicki, *Żywe echa,* 98, 100.

[123] Piotr Zychowicz, "Bohater w cieniu zbrodni," *Rzeczpospolita* (Warsaw), June 16, 2007.

to the street and shot him near the gate. The bullet did not go through his forehead but pierced his cheeks and he fell to the ground. I can't say exactly why they didn't finish him off since I ran to rescue our cows because our cowshed was already on fire. Our pigsty with our pigs was burning down completely. When I was chasing the cows into the field one of the men with a torch went to set fire to the barn, and afterwards set fire to the granary and houses. They also killed our neighbour and burned his property. His body was also charred because there was no one to pull him away from his house. He left behind six children between the ages of twelve and one. The bandits just kept yelling "kill the *belak* [White Pole] and let him rot," and they didn't spare anyone. …

Before the self-defence group [was formed] armed intruders would enter homes in broad daylight and take clothing as well. A female intruder told my sister to open her wardrobe and took whatever she wanted. … If anyone would try not to give it to them then they would take what they wanted and destroy the rest so that nothing remained. They spared no one and nothing. … I do not know why they exacted such revenge on us. Perhaps because we fed them? Our family helped to hide a Jew from Mir named Kaplan. He didn't stay in our house, but we provided him with food. … After they burned us down and we ourselves had nothing to eat, he went to the partisans. … Another Jew, a dentist who used to work in our hospital, stayed with us for three months. … Once the Germans came to us and demanded a bicycle and started to search our buildings. My mother was really afraid that they would enter our house and asked him to leave the house for a while. But he didn't leave, and simply moved from one end of the house to the other … When my mother saw him she got upset and told him to leave a little more abruptly. He left right away. When the Germans left he came and took his documents and left … If they had found him in our house they would've shot all eight of us …

They [the Soviet partisans] came mostly to the farmers to rob. The worst was when they came or rather assaulted us accompanied by women, then they plundered everything, and when there wasn't what she wanted, they smashed dishes, mirrors, and broke whatever came into their hands. Only once did a Russian come from the forest and not take [things] himself but told us to give him clean undergarments and food. … Not only did they rob but they also killed … Not one of our buildings remained. They took our horse and wagon. … Every family buried their victims. … They killed my 16-year-old cousin Jan Łukaszewicz in 1942 while he was watching his cows … Some Jews took another of my cousins from his home on May 8, 1943 and killed him. They also killed my cousin's husband. They would have killed my father too had our tenant not come out of the house …

The Germans came during the day and carried out round-ups for labour in Germany. … In July there were many Germans and the partisans were afraid of them. They hid deep in the forest. They [the partisans] were heroes [when dealing] with the defenceless population. The Germans deported us on August 6, 1943. … They took us to camps like bandits because the real bandits had hidden in the forest.[124]

The head of the Soviet partisans in the Baranowicze district, Vasilii Chernyshev or Chernyshov, known by his *nom de guerre* Major General Platon,[125] dispatched the following report after the assault on Naliboki, in which he grossly exaggerated the accomplishments of the Soviet partisans:

On the night of May 8, 1943, the partisan detachments "Dzerzhinskii" (commander Shashkin, commissar comrade Lakhov), "Bolshevik" (commander Makaev, commissar comrade Khmelevskii), "Suvorov" (commander Surkev, commissar comrade Klevko) under the command of comrade Gulevich, the commander of the "Stalin" Brigade, and its commissar comrade Muratov as well as the representative of the Iwieniec interregional peace centre, comrade Vasilevich, by surprise destroyed the German garrison of the "self-defence" of the small town of Naliboki. As a result of two-and-a-half hours of fighting 250 members of the self-defence [referred to by its Belorussian name of "samookhova", actually spelled *samaakhova* in Belorussian—*M.P.*] group were killed. We took 4 heavy machine-guns, 15 light machine guns, 4 mortars, 10 automatic pistols, 13 rifles, and more than 20,000 rounds of ammunition (for rifles), and a lot of mines and grenades. We burned down the electrical station, sawmill, barracks, and county office. We took 100 cows and 78 horses. …

---

[124] Correspondence from Maria Chilicka, dated March 3, 2004 and February 6, 2005 (in the author's possession). The reference to women partisans undoubtedly refers to Jewish women since there were very few non-Jewish women in the Soviet partisan movement in this area.

[125] Vasilii Chernyshev, a Communist Party *apparatchik*, was nominated the leader of the Soviet partisans in the Baranowicze district by General Pantelemon Ponomarenko, the first secretary of the Communist Party of Belorussia and later chief of general staff of the partisan movement in Western Belarus. Neither Chernyshev nor Ponomarenko had a military background prior to their appointments to those positions. Chernyshov adopted the *nom de guerre* of Major General Platon, a military rank he never actually held.

> I order the leaders of the brigade and partisan detachments to present those distinguished in this battle for state awards.
>
> In this battle our units lost six dead and six wounded. Praise to our brave partisans—patriots of the Fatherland.[126]

Later Soviet reports about the assault on Naliboki added further embellishments. In fact, there was no German garrison in Naliboki and the local self-defence group had 26 rifles and two light machine guns.[127]

Poland's Institute of National Remembrance arrived at the following preliminary findings after launching an investigation into these events:

> Despite a concluded agreement [of mutual cooperation], in the early morning of May 8, 1943 the Soviet partisans attacked [the town of] Naliboki. They pulled out of houses men who were actual members of the self-defence as well as those who were suspected of belonging to that formation, and shot them near their homes individually or in groups of several or a dozen or more. A portion of the buildings was set on fire and practically everything was taken from the houses—clothing, boots, food—and from the farms—horses and cattle. They [the Soviet partisans] also burned down the church, along with the parish records, school, county seat, post office, and coach house. The attack lasted two to three hours. In total 128 people were killed, mostly men, but the victims also included three women, a teenage boy, and a ten-year-old child. Those killed were buried in the local cemetery. Some members of the self-defence, who were taken by surprise by the attack, attempted to fight and killed a few Soviet partisans, but seeing no chance of success withdrew into the forest. It must be especially underscored that the vast majority of the victims were killed in executions, deliberately and with premeditation, and not by accident. …
>
> Soviet partisans from the Second Concentration of the Iwieniec zone, commanded by Grigorii Sidoruk [nom de guerre General] "Dubov," were active in the region of the Naliboki forest. That concentration formed part of the Baranowicze Partisan Concentration.
>
> Soviet partisans from the following detachments took part in the assault on Naliboki: "Dzerzhinskii," "Bolshevik," and "Suvorov," commanded by Pavel Gulevich, the commander of the Stalin Brigade, and

---

[126] This report from May 10, 1943 is reproduced, in Polish translation, in Gasztold, "Sowietyzacja i rusyfikacja Wileńszczyzny i Nowogródczyzny w działalności partyzantki sowieckiej w latach 1941–1944," in Sudoł, ed., *Sowietyzacja Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej po 17 września 1939,* 281–82. See also Boradyn, *Niemen–rzeka niezgody,* 88. The local Home Army commander, Eugeniusz Klimowicz, was charged with various crimes in Stalinist Poland directed at "Fascist-Nazi criminals," among them with the murder of Soviet partisans. He was brought to trial before a military tribunal in Warsaw in October 1951 and sentenced to death. His death sentence was commuted to life imprisonment. In 1957, after the death of Stalin, his conviction was overturned and the proceeding against him was eventually discontinued for lack of evidence. Klimowicz described the events leading up to the pacification of Naliboki in a petition for clemency, dated May 30, 1956, forwarded to the head of the Supreme Military Tribunal. See letter to: Ob. Prezesa Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie, sygnatura Akt Sr 749/51. In his petition, Klimowicz mentions that Jews detained in Naliboki were all released unharmed after brief interrogations, including one Chaja Szymonowicz, who had denounced Klimowicz during the Soviet occupation. The reality was that any Polish partisan suspected of conspiring against or engaging in armed confrontation with Soviet partisans during the German occupation was branded a Nazi collaborator in the postwar Stalinist period and libel to put on trial and sentenced to death or a long term of imprisonment for that reason alone. See, for example, Borodziewicz, *Szósta Wileńska Brygada AK,* 104 n.7, 194 n.6, 200, 260.

Klimowicz's testimony about the conduct of some local Jews during that period is borne out by other witnesses. A rabble of pro-Soviet Jews and Belorussians came to arrest the Catholic pastor of Naliboki, Rev. Józef Bajko, in September 1939, intending either to hand him over to the Soviet authorities or to possibly lynch him (as had been done in other localities). A large gathering of parishioners foiled these plans, allowing Rev. Bajko to escape before the arrival of the NKVD. See Wierzbicki, *Polacy i Białorusini w zaborze sowieckim,* 115. When the Germans invaded the Soviet Union in June 1941, reportedly an unnamed priest, who allegedly was known as a notorious anti-Semite, intervened on behalf of Jews who were beset in Naliboki by local bands. See Cholawsky, *The Jews of Bielorussia during World War II,* 272. Rev. Bajko assisted Jews in other ways during the German occupation and he and his vicar, Rev. Józef Baradyn, were locked in a barn and burned alive in August 1943 on suspicion of helping Jews and partisans. See Wacław Zajączkowski, *Martyrs of Charity,* Part One (Washington, D.C.: St. Maximilian Kolbe Foundation, 1987), Entry 378.

[127] Boradyn, *Niemen–rzeka niezgody,* 89.

Major Rafail Vasilevich. Jewish partisans from the unit commanded by Tuvia Bielski were among the assailants.[128]

Oddly, these exploits are missing from almost all memoirs of the Bielski group and the academic and poplar writings about them.[129] The only Jewish accounts that describe these events, though in manner that is almost beyond recognition, are those of Sulia and Boris Rubin (Rubizhewski). The Rubins claim that it was Boris Rubin's group, under the command of Israel Kesler, who actually masterminded the assault on what appears to be Naliboki, as there was no other comparable massacre in the area, in rather bizarre

---

[128] The Naliboki massacre is under investigation by the Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation of the Institute of National Remembrance. Anna Gałkiewicz, the prosecutor heading the investigation in the Regional Commission in Łódź, issued summary reports of the investigation on September 5, 2002 and May 15, 2003, titled respectively, "Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów radzieckich na żołnierzach Armii Krajowej i ludności cywilnej na terenie powiatów Stołpce i Wołożyn" and "Omówienie dotychczasowych ustaleń w śledztwach w sprawach o zbrodnie w Nalibokach i Koniuchach." These reports are posted online at <http://www.ipn.gov.pl>. The quotation in the text is taken from the more recent of these reports. See also Anna Surowiec, "Potrzebni są świadkowie," *Nasz Dziennik,* January 21, 2002; "Informacja o działalności Instytutu Pamięci Narodowej–Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.," Warsaw, January 2005 (Łódź sygnatura akt S 17/01/Zk); Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi, "Komunikat dot. śledztwa w sprawie zbrodni popełnionych przez partyzantów sowieckich w latach 1942–1944 na terenie byłego województwa nowogródzkiego," June 19, 2008 (which distances itself from their original position that partisans from the Bielski group participated in the massacre). According to a recent statement, a spokesperson for the Institute of National Memory noted that the surviving villagers could not identify the assailants by name, nor were there any archival documents supporting their claim. See PAP, "Rzecznik IPN nt. Zbrodni w Nalibokach i braci Bielskich," *Gazeta Wyborcza,* July 14, 2009. On the other hand, journalists from that same paper reported that members of the Bielski group did take part in the assault on Naliboki. See, for example, Jacek Szczerba, "Nazywam się Bielski, Tewje Bielski," *Gazeta Wyborcza,* January 22, 2009.

[129] Recently, Nechama Tec has dismissed allegations connecting the partisans to the massacre as "total lies." Those allegations, she said, "underline the antisemitic tendencies of the writers and the distortion of history." Robert Bielski, Tuvia Bielski's son, was even more blunt, and characteristic, in his anti-Polish venom: "The Bielskis were not in Naliboki in May of '43. But even if it were true, which I know it's not, the 128 people are in no way close to the milllions of people that the Polish people herded towards the Germans so they could be extinguished. I believe it's just a consistent Polish antisemitism and the Poles are sloughing off their own crimes of being an enemy of the Jews during World War II." See Marissa Brostoff, "Polish Investigators Tie Partisans to Massacre," *Forward* (New York), August 7, 2008; reprinted under the heading "Were Jewish Partisans Depicted in New Hollywood Movie Murderers or Heroes?" *Haaertz,* August 10, 2008. On the other hand, Zvi Bielski, the son of Zus (Zizel) Bielski, Tuvia's bother, confided: "The Bielskis, if they had to, would wipe out an entire village as an example not to kill Jews. … these guys were vicious killers when they had to be." See James M. Glass, *Jewish Resistance during the Holocaust: Moral Uses of Violence and Will* (Houndmills, Basingstoke, Hampshire and New York: Palgrave Macmillan, 2004), 10. At the time, the Bielski group (consisting of some 400 Jews, including about 100 fighters) had their camps in the forests near the villages of Brzozówka (Stara Huta) and Jasionowo, west of Wsielub and northwest of the town of Nowogródek, about 50 kilometres west of Naliboki. However, the armed men, which were organized into fighting squads of eight to ten men each and included a cavalry reconnaissance team, were mobilized for various military tasks as required by the Soviet commanders. See "History of the Formation of the M.I. Kalinin Partisan Detachment," "Jewish Units in the Soviet Partisan Movement: Selected Documents," *Yad Vashem Studies,* vol. 23 (1993): 404–5; Tec, *Defiance,* 104; Duffy, *The Bielski Brothers,* 148–49. Tellingly, over the years, no one has come forward to dispute Boris Rubin's claim of participating in the Naliboki massacre which was aired in the documentary film *The Bielsky Brothers: The Unknown Partisans* already in 1993. This massacre has thus been effectively appropriated by the Bielski partisans.

circumstances.[130] At that time Kesler's group was part of Tuvia Bielski's much larger forest group, and also included Boris's brother Izaak (or Itsek) Rubizhewski. Both Boris Rubin and Israel Kesler (about whom

---

[130] Sulia Wolozhinski Rubin, who was Boris Rubin's mistress at the time, recorded the following rendition of these events in a memoir which she began to write in the 1960s: "There was a village not far from the ghetto [in Dworzec?] which escaping Jews would have to pass on the way to the forest, or partisans would pass on the way from the woods. These villagers would signal with bells and beat copper pots to alert other villages around. Peasants would run out with axes, sickles—anything that could kill—and would slaughter everybody and then divide among themselves whatever the unfortunate had had. Boris' [Rubizhewski] group decided to stop this once and for all. They sent a few people into the village and lay in ambush on all the roads. Soon enough signaling began and the peasants ran out with their weapons to kill the 'lousy Jews'. Well, the barrage started and they were mown down on all sides. Caskets were made for three days and more than 130 bodies buried. Never again were Jews or partisans killed on those roads." See Sulia Wolozhinski Rubin, *Against the Tide: The Story of an Unknown Partisan* (Jerusalem: Posner & Sons, 1980), 126–27. That account is replete with lapses, contains obvious concoctions and lacks important detail (place name, date, chronology, etc.), which is surprising given that her husband, Boris Rubin, is said to hail from Naliboki and would thus have taken part in the massacre of his former neighbours. The reason she gives for the assault is also highly dubious, since there would have been no compelling reason for anyone to have to pass through the isolated town of Naliboki, other than to forage. Moreover, as Soviet sources make quite clear, the decision to launch the assault on Naliboki was not Boris Rubin's or Israel Kesler's, but was entirely in the hands of the Soviet partisan command. Sulia Wolozhinski Rubin gives a markedly different version of those events in the documentary film *The Bielsky Brothers: The Unknown Partisans,* produced by David Herman (Soma Productions, 1993; reissued in 1996 by Films for the Humanities & Sciences). Interviewed with her husband Boris Rubin by her side, she now claims that the assault on Naliboki was carried out by her husband after he had learned about the alleged gruesome fate of his father at the hands of the villagers: "His father Shlomko … was crucified on a tree … Boris found out. That village doesn't exist anymore. … 130 people they buried that day." Curiously, Sulia Wolozhinski Rubin appears to have forgotten that, in her detailed memoir published in 1980, she maintained that Boris's father, Solomon Rubizhewski, had been killed by the Nazis when they liquidated the ghetto in Dworzec, where the Jews from Naliboki were taken by the Germans: "The rest of the people were chased to the ghetto where the Nazis killed Solomon Rubizhewski and his son, Shimon." See Rubin, *Against the Tide,* 123–24. What this documentary does inadvertently underscore, however, is the true source of the conflict with the local population. As one of the Jewish partisans (interviewed in the film) put it, "The biggest problem was … feeding so many people. Groups of 10 to 12 partisans used to go out for a march of 80 to 90 kilometres, *rob* the villages, and bring food to the partisans." Sulia Wolozhinski Rubin's memoir confirms that the Rubizhewski brothers were engaged in forays in the countryside quite frequently. See Rubin, *Against the Tide,* 111–20, 136–37, 143. Soviet reports refer to a partisan from the Bielski group by the name of Itsek Rubezhevskii—Boris (Rubin) Rubizhewski's older brother—as a rapacious plunderer who was caught repeatedly in the act. In response to such activities, the leader of the Frunze Brigade issued a warning that anyone caught robbing in Soviet partisan territory would be executed on the spot. See Boradyn, *Niemen–rzeka niezgody,* 85–86. According to information from former Soviet-Jewish partisans, it was widely held that the Bielski group took part in the massacre. See Jacek Hugo-Bader, "A rewolucja to przecież miała być przyjemność," *Gazeta Wyborcza, Magazyn Gazety* (Warsaw), November 15, 1996.

Sulia Wolozhinski came from a well-to-do family in Nowogródek; her mother was a dentist who obtained lucrative, and much sought after, contracts from the Polish army. Nechama Tec describes some episodes from the courting of Sulia Wolozhinski: "Boris Rubierzewicki [sic], a brave partisan, a scout, and a regular food collector, would be a good choice. … Boris was interested. As proof of his intentions, he presented her with a fur coat, confiscated during a mission [i.e., a raid on a village]. Sulia notes that after she took up with Boris, 'Right away I was dressed. Right away, I got a pair of boots. I had a fur.'" See Tec, *Resilience and Courage,* 316–17; Tec, *Defiance,* 161 (Boris's surname is given as Rubierzewski). As for the alleged hostility of the local population, Sulia Wolozhinski mentions that, when she fell sick, she was sheltered by villagers in nearby Kleciszcze for three weeks until she recovered her strength: "Kletishtche [Kleciszcze] was a planlessly scattered, muddy village laid between two deep forests. The houses were wooden and primitive, but as clean as possible and the local peasants were good people." See Rubin, *Against the Tide,* 134–35. A Polish source indicates that when the Jewish residents of Naliboki were seized by the Germans and confined in the ghetto in Rubieżewicze, villagers from Naliboki brought them food. See Jozef Lojko [Józef Łojko], *The Wound That Never Healed* (Kidderminster, Worcestershire: n.p., 1999), 123. After the "liberation," Boris Rubizhewski followed his commissar to Lida, where he obtained a position in the militia along with other Jewish partisans. These positions kept them out of the army and saved them from being sent to the front. Sulia Wolozhinski became a "director of cadres" of the railroad. Although she used the knowledge she acquired in her position to help fellow Jews, the couple was betrayed to the NKVD by a Jew when they decided to leave for Poland illegally. Once they finally arrived in the United States and settled in the Bronx, the Rubins would often find a swastika chalked on their door or mail box and their American-born daughter was terrorized by a young anti-Semitic ruffian. See Rubin, *Against the Tide,* 167, 171, 174, 181–82, 184, 220, 230.

there is more in Part Three) were natives of Naliboki.[131] Thus the participation of the Kesler group in the assault on Naliboki would be consistent with Polish eyewitness accounts, which mention that Jewish residents of Naliboki took part in the assault.

Ironically, a few months after the Naliboki massacre, from July 13 to August 8, 1943, as part of a massive anti-partisan sweep known as Operation Hermann, some 60,000 German troops, with the assistance of various auxiliary forces (Lithuanian, Latvian, and Ukrainian) and the Belorussian police, rounded up the population of scores of villages within a 15-kilometre radius of Naliboki forest suspected of supporting the partisans and burned down their homesteads. In total, 60 villages were razed and more than 20,000 villagers were deported to the Reich for slave labour. Hundreds of partisans and thousands of villagers were killed as a result of this operation.[132] Among the civilian victims there were a number of Catholic priests who were executed for the crime of aiding partisans and Jews: Rev. Józef Bajko and Rev. Józef Baradyn of Naliboki, Rev. Paweł Dołżyk of Derewno (or Derewna), and Rev. Leopold Aulich and Rev. Kazimierz Rybałtowski of Kamień.[133] This operation is vividly recalled by Tuvia Bielski and other Jewish partisans.

> One night I sent Akiva [Shimanovich] and several others to the village of Kletishtza [Kleciszcze], thinking they might be able to get a little food. When they neared the village, they clearly saw several German military units. The village was ablaze with the bright headlights of military cars.
>
> Akiva returned empty-handed, but the news he brought was important. Later, the farmers told us that that night there were thousands of Germans in that village. …

---

[131] Boris Rubin was one of several Jews from Naliboki who joined Kesler's small group which occupied itself solely with robbing farmers. This group was incorporated into Bielski's larger group around December 1942 or perhaps in early 1943, and soon grew to about 50 members. They had their own camp and enjoyed a measure of autonomy. Later on, in the fall of 1943, they counted about 150 members and Tuvia Bielski did not appear to exercise any real control over them. Kesler's group was notorious for its plundering even among the Bielski group. See Tec, *Defiance,* 76, 112, 123, 128–29, 178–79; Duffy, *The Bielski Brothers,* 183–85, 187, 206; Rubin, *Against the Tide,* 126–27, 133, 139–41; Musial, ed., *Sowjetische Partisanen in Weißrußland*, 201–2 (Itsek Rubezhevskii), 203–5, 214 (Kesler). As described later, a few of members of Kesler's group, including Izaak (Itsek) Rubizhewski, were caught plundering by Polish partisans, but released on Sulia Rubin's intervention after receiving a thrashing. Eventually, the Rubizhewski brothers and Sulia Wolozhinski returned to Bielski's main group. See Rubin, *Against the Tide,* 142–44. Kesler denounced Tuvia Bielski to General Dubov for financial mismanagement (misappropriation of gold, jewelry and money) and asked for permission to form a separate detachment. When Tuvia Bielski found out about this, he arrested Kesler and then executed him. Afterwards he denounced Kesler to the Soviet command as a "marauder" and "bandit." Kesler was reportedly a thief and arsonist and ran a brothel in Naliboki before the war. After Hitler's attack on Stalin in the summer of 1941, he allegedly denounced Communists, including Jewish party activists, to the Nazis. See Tec, *Defiance,* 179–80, 182–84; Duffy, *The Bielski Brothers,* 235–37, 243–45; Rubin, *Against the Tide,* 158; Musial, ed., *Sowjetische Partisanen in Weißrußland,* 203–5, 214; testimony of Estera Gorodejska, dated August 9, 1945, Archive of the Jewish Historical Institute (Warsaw), no. 301/568.

[132] Boradyn, "Stosunki Armii Krajowej z partyzantką sowiecką na Nowogródczyźnie," in Boradyn, ed., *Armia Krajowa na Nowogródczyźnie i Wileńszczyźnie (1941–1945)*, 112; Boradyn, *Niemen–rzeka niezgody,* 130–31; Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej,* 44, 405–410; Dean, *Collaboration in the Holocaust,* 131–33. Other "pacifications" carried out by the Germans on a massive scale in this part of Poland are described in Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej,* 43–45; Maria Wardzyńska, "Radziecki ruch partyzancki i jego zwalczanie w Generalnym Komisariacie Białorusi," *Pamięć i Sprawiedliwość: Biuletyn Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu–Instytutu Pamięci Narodowej,* no. 39 (1996): 46–50. Wardzyńska points out that the armed Soviet partisans would flee the area leaving the defenceless local population to fend for itself. The Germans perpetrated heinous crimes against the local population during these operations, such as herding villagers into barns and setting them on fire (for example, in Łapice). The German forces were assisted in these "pacification" actions by indigenous police forces consisting of 19 Schutzmannschaften. Of these, 17 were assigned to the SS and Police Leader for Belorussia in Minsk. Four were Lithuanian, two Latvian, three Belorussian, seven Ukrainian, and one—SS unit "Druzhina"—consisted of 2,000 Russians and Ukrainians. See Frank Buscher, "Investigating Nazi Crimes in Byelorussia: Challenges and Lessons," posted on the Internet at: <http://muweb.millersville.edu/~holo-con/buscher.html>. The role of the local Belorussian order police, which included some Poles in its ranks, was for the most part passive. According to German sources, some 345,000 civilians are reckoned to have died as a result of punitive operations directed against the civilian population of Belorussia, which included prewar Polish territories, together with perhaps 30,000 partisans. See Christian Gerlach, *Kalkulierte Morde: Die deutsche Wirtschafts- und Vernichtungspolitik in Weißrußland 1941 bis 1944* (Hamburg: Hamburger Edition, 1999), 884ff.

[133] Mieczysław Suwała, "'Boże, coś Polskę' w Puszczy Nalibockiej," in Julian Humeński, ed., *Udział kapelanów wojskowych w drugiej wojnie światowej* (Warsaw: Akademia Teologii Katolickiej, 1984), 386.

> The news came back to us that the Germans had gathered together all the farmers in the neighborhood of the village of Kletishtza, had taken them to safety in cars, and then had set the village afire. The farmers were finally taken to Germany; only a few dozen escaped. The cattle that the Germans couldn't take with them, they shot; any left behind were lost, of course, in the fire. Thus the Germans burned to the ground 17 villages and hundreds of farmhouses and estates.
>
> The city of Naliboki was also consumed by fire. The intention of the Germans, as our agents explained to us later, was to destroy the villages that were close to the forest, so that the Partisans could not use them as a source of food or find shelter in them.[134]

However, as Tuvia Bielski recalls, the hardship of the villagers did not end there.

> One of the tall men said he could see a woman in the distance walking around among the trees. The guards caught her, and sent to ask me what, according to the rules and regulations, should be done with her. We investigated to find out what she was doing. "I'm searching for my family, they ran away from Kletishtza [Kleciszcze]," (a border village about six kilometers away) [that had been razed by the Germans].
>
> She was soaking wet. I was sure that she was a spy and knew what she was doing; but then again it could be that she would give us away without knowing she was going it. The farmers knew that Partisans were using the forests for cover and they were forbidden to come near them. Both the Russian Partisans and ourselves were forced for security reasons to kill any suspicious person, and so it was that this woman also had to be shot.[135]

Paradoxically, Operation Hermann turned out to be a godsend for the Jewish partisans, who returned to Naliboki forest after the operation and were now free to strip the homes of the depopulated villages of their contents without hindrance:

> … they could seize the food and supplies that the Germans were unable to cart away. And it was quite a bounty.
>
> In the ruined towns the partisans found chickens, pigs, and cows ambling everywhere. They raided beehives for honeycombs and rooted through cellars for potatoes. They discovered vegetables in the gardens ripe for picking and wheat in the fields ready for harvesting. Wagons, sewing machines, cobbler's tools, and threshing machines were theirs for the taking. …
>
> Over the course of several days, everything was taken …[136]

The Kesler group, who hid in Naliboki forest during the operation, became ever more aggressive and "would ransack peasant homes for jewelry, watches, and other valuables."[137] The Soviet (Russian) partisans also used this opportunity to strike at Jewish stragglers. As one Bielski partisan recalls, "Because we were split into many small groups some Russian fighters took advantage and attacked us. … They forced my friend to take off his boots and made him give up his shotgun."[138] The Jews experienced no such problems at the hands of Polish partisans.[139] Despite strict orders not to raid the villagers who managed to survive Operation Hermann, five partisans from the Bielski fighters' Ordzhonikidze detachment, led by Kiva Shimanovich, stripped four families of virtually all their food supplies and their cow, necessitating a reprimand from the Soviet brigade commissar.[140]

---

[134] Barkai, *The Fighting Ghettos,* 263–64.

[135] Ibid., 262.

[136] Duffy, *The Bielski Brothers,* 184.

[137] Ibid., 184–85. See also Tec, *Defiance,* 124–25. Estera Gorodejska, who was a member of Kesler's group, reported that they had an abundance of food. Testimony of Estera Gorodejska, dated August 9, 1945, Archive of the Jewish Historical Institute (Warsaw), no. 301/568.

[138] Tec, *Defiance,* 124.

[139] Ibid., 116.

[140] Report to (Zus) Bielski by Captain Korobkin, commissar of the Frunze Brigade, Documents of the Belorussian Partisan Headquarters in the National Archives of the Republic of Belarus in Minsk, fond 3623, opis 1, delo 2, list 64.

(25) SOVIET, GERMAN AND LITHUANIAN REPORTS ABOUT THE MASSACRE IN KONIUCHY

Šarūnas Liekis

OFFICIAL [LITHUANIAN] REPORTING:

Report Nr. 53 from the commander of the Baltininkų [Bołcieniki] Lithuanian Police defense station to the commander of the 253 Lithuanian Police Battalion Vladas Zibas of January 31, 1944:

"1A. 1944.01.29 at 6 a.m., around 150 bandits (Jews and Russians) armed with 1 heavy machine gun, 3 light machine guns, machine pistols, rifles and grenades, had attacked Koniuchy village. The village was burnt down, people were killed and cattle were slaughtered. (There were 35 killed in action and 15 wounded in action). Bandits had arrived from Dauciunai [Dawciuny] and WLK Salky [Wielkie Sałki] directions. They spent one hour there. Then retreated to the same directions."[1]

The same day at 7 o'clock 52 men armed with machine guns from the 252 Police battalion marched to Koniuchy but did not manage to catch retreating Soviet partisans. Additionally, platoons from the battalion's defense stations had organized "secrets" in order to ambush Soviet partisans. But they failed.

It is evident from the 253 Battalion's diary that Soviet partisans threatened and ordered to handle out [sic—hand over?] arms from the Lithuanian [* SEE COMMENTARY BELOW] villages Klepociai [Klepacze], Butrimonys [Butrymańce], Jononiai [Janiańce], Sauliai [Szawle] and Pasalis [Posolcz?] nearby. The partisans had attacked and robbed Kiemeliskes [Kiemieliszki] village the same day.

Other sources confirm [the] number of the casualties in Koniuchy. Only several of the killed were identified in the sources. Two of them were policemen [* SEE COMMENTARY BELOW].

SOVIET PARTISAN REPORTING:

This was a joint action of the Rudniki forest partisans. Zimanas reported to Snieckus [Genrikas or Henrikas Zimanas, *nom de guerre* "Jurgis" or "Yurgis"—the Yiddish version of his name was Heinrich Zieman or Ziman—was the secretary of the "South Area" Underground Committee of the Lithuanian Communist Party and head of the Lithuanian Partisan Movement in "Eastern Lithuania"; Antanas Sniečkus was, from 1940 to 1974, First Secretary of the Lithuanian Communist Party, in which ethnic Lithuanians constituted a small minority, and head of the Lithuanian Partisan Movement Headquarters]:

"The joint forces of the Vilnius [Wilno] partisan units "Death to the Occupants", Margiris and General Headquarters Special Intelligence Group (Soviet Military Intelligence–GRU [S.L.]) destroyed the fiercest Eishyshok [Ejszyszki] self-defence village Kaniukai [Koniuchy]. Kaniukai had not only objected to the Soviet partisans entering [the] village but used to organize ambushes on the roads, were attacking friendly to the partisans villages and forced to take arms neutral to the partisans villages. Self-defense suffered heavy casualties. We did not have casualties on our side."[2]

WHO:

It was a joint action of all Rudniki forest partisans and not only people from the units that mentioned Zimanas participated. There is information that people from other partisan groups were present.

National composition of the partisans. It is impossible at present without several exceptions to prove who personally participated in the attack. We can only generally estimate how many people of what nationality were in those units by their personal files in the archive. … :

Name	Lithuanians	Russians	Jews	Others	Total

Death to the Occupants[3]	5	93	79	47	224
Margiris	21				30
GRU Special Group[4]					152

Notes:

LCSA F.R-666, In.1, File 7, p.29.
[2] LVOA F.1, In.1, File 410, p.173.
[3] In February 1944 there were only 55 partsans in the unit.
[4] I have still to look at the list though its is not complete. Though according to other sources this unit was made [up] mostly of Russians. And by all accounts that was the largest unit in Rudniki forest and independent of the local command. The sources contain many remarks and complaints about violent and drunken behaviour of GRU special group.

Šarūnas Liekis

The order to attack [Koniuchy] was given by A. Snekius [Sniečkus] of the Lithuanian Partisan Movement headquarters and carried out by the "South Area" underground committee.

What is agreed is that the attack involved Lithuanian, Russian (probably Belorussian [not only—*Ed.*) and Jewish partisans. The sources give varying numbers of attackers. Soviet sources gave a figure of 427 attackers in three units:
The "Death to the Occupants" unit (5 Lithuanians, 93 Russians, 79 Jews, 47 "others" for a total of 224), the "Margiris" unit consisting of 21 Lithuanians and 30 "others," and the GRU Special Group, whose force of 152 men is not broken down into nationalities.

Jewish and Lithuanian Police Battalion sources give a smaller figure. The 253rd Lithuanian Police Battalion commander, Vladas Zibas, reported on January 31 that "150 bandits (Jews and Russians)" had attacked Koniuchy, armed with machine guns, rifles, and grenades and that "the village was burnt down, people were killed, and cattle were slaughtered." Zibas reports that the partisans had 50 casualties. Jewish sources state that 120-130 partisans took part in the raid, including 50 Jews. There is general agreement that members of two Jewish partisan units took part. One was led by Yaakov Prenner ("Death to Fascism"), the other by Shmuel Kaplinsky ("To Victory").

Commentary

The claim that Koniuchy was a village populated by Lithuanians and that two of the victims were policemen in the service of the Germans is innacurate, as confirmed by the detailed reports published recently in the Vilnius weekly Nasza Gazeta. *They were simply members of a local self-defence group. Unfortunately, neither of these academics deals squarely with the reason why the residents of Koniuchy "objected to the Soviet partisans entering [their] village." The rapacious activities of the partisans is well documented.*

Many of the Jewish partisans who took part in the slaughter at Koniuchy made their way to Poland after the war and, rather than face punishment there, were given lucrative positions in the Soviet-imposed Communist regime, for example, in the security police. In a shameful display of servility, Genrikas Zimanas,

who carried out the order to pacifyKoniuchy, was awarded Poland's highest military distinction, the Virtuti Militari.(Zimanas is the author of the book Di sovetishe yidn: Patriotn fun zayer sotsialistish heymland *[Moscow: Sovetskii pisatel, 1984].)*

When Vitka Kempner Kovner, one of Abba Kovner's partisans, was awarded a Certificate of Honor by the Miles Lerman Center for the Study of Jewish Resistance at the United States Holocaust Memorial Museum in January 2001, she underscored the fact that the Jews fighting in the Rudniki forest considered themselves to be Jewish, not Soviet, partisans: "I am proud that I was given the privilege to fight as a Jewess, belonging to a Jewish fighting unit, under Jewish commanders, in which the language spoken and orders given was Yiddish. There were many other Jewish fighters scattered among the Russian partisan groups, but they fought as Russians." (See United States Holocaust Memorial Museum, *newsletter, February/March 2002: 2.) The latter part of this Statement is not accurate. The Bielski and Zorin partisan units, whose membership Was almost exclusively Jewish, also considered themselves to be first and foremost Jewish partisans. It appears that part of the proud heritage of those partisans, as evidenced by their own statements and publications, is the massacre of the defenceless civilian population of Koniuchy and Naliboki.*

Archiwum Akt Nowych w Warszawie

W zespole T–454, rolka 19 (w tzw. mikrofilmach aleksadryjskich obejmujące akta urzędów i instytucji III Rzeszy Niemieckiej z lat 1933–1945) – Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete (Ministerstwo Rzeszy dla okupowanych teryteriów wschodnich), znaleziono wśród tajnych meldunków sytuacyjnych sporządzonych przez Oddział Operacyjny dowódcy Wehrmachtu – Ostland za okres luty-marzec 1944 r. odnośnie ruchu partyzanckiego (w oryginale "band") na terenach Generalnych Komisariatów Łotwy, Litwy i Białorusi, wzmiankę o wsi Koniuchy, zniszczonej przez bandę żydowsko-sowiecką.

Tłumaczenie meldunku na język polski:

Kl. 821–822
Tajne
Ryga, 5.2.1944 r.
Dowódca Wehrmachtu – Ostland
Oddział I a 690/44 taj(ne)
Dotyczy: sytuacji w zakresie band z 5.02.44 r.
Białoruś
(…)

7. Różne:
(…)
Zgodnie z meldunkiem mieszkańca pojawiła się średniej wielkości banda Żydów i Rosjan w Koniuchach – kwadrat 5585, 43 km na południe od Wilna, tam zastrzelonon 36 mieszkańców, 14 rannych. Miejscowość w przeważającej części została obrócona w perzynę.
(…)

Za dowódcę Wehrmachtu
Szef Sztabu
w zastępstwie
kapitan
(podpis nieczytelny)

---

(25) ON THE 60TH ANNIVERSARY OF THE MASSACRE IN KONIUCHY – W 60-TĄ ROCZNICĘ MASOWEGO MORDU W KONIUCHACH

Niechciana rocznica

60-ta rocznica mordu w Koniuchach

Fakt zbrodni

29 stycznia br. przypada 60-ta rocznica okrutnego mordu dokonanego na mieszkańcach Koniuchów, małej polskiej wsi położonej blisko Puszczy Rudnickiej na Wileńszczyźnie (dziś na Litwie). Znamienne, że o przebiegu tej partyzanckiej „akcji" najchętniej pisali sami sprawcy. Już w 1948 r. Meir Jelin i Dmitrij Gelpern, członkowie tzw. Brygady Kowieńskiej (złożonej w dużej mierze z uciekinierów z getta kowieńskiego), opisali ją jako wybitny bój militarny skierowany przeciwko Niemcom:

> *„Otrzymawszy posiłki z kowieńskiego getta, zgrupowanie „Śmierć okupantom" miało możliwość uczestniczyć w dużej akcji wraz z innymi zgrupowaniami z Puszczy Rudnickiej.*
>
> *W wiosce Koniuchy, jakieś 30 kilometrów od bazy partyzanckiej, usadowił się niemiecki garnizon. Faszyści ścigali partyzantów; zastawiali na nich zasadzki na drogach. Kilka zgrupowań partyzanckich, a w tym „Śmierć okupantom" otrzymało więc rozkaz zniszczenia tej placówki bandytów.*
>
> *Na początku rozkazano Niemcom wstrzymać ich działalność i oddać broń. Gdy odmówili, ludowi mściciele zdecydowali działać według prawa: „Jeśli wróg się nie podda, wroga trzeba wyeliminować."*
>
> *Opuściwszy bazę wieczorem i przeprawiwszy się przez bagna i lasy, partyzanci doszli do skraju tej wioski nad ranem. Czerwona rakieta stanowiła sygnał do ataku. Dwudziestu partyzantów z grupy „Śmierć okupantom," pod dowództwem Michaiła Truszyna, wkroczyło do wioski. Niemcy zajmowali kilka domów i otworzyli ogień kulami dum-dum ze swych pistoletów maszynowych i karabinów maszynowych. Trzeba było szturmować każdy dom. Zastosowano kulę zapalające, granaty ręczne, oraz race świetlne aby eksterminować Niemców. Kowieńscy partyzanci Dowid (Dawid) Teper, Jankł (Jankiel) Ratner, Pejsach Folbe, Lejzor Zodikow i inni zaatakowali wroga nie zważając na ostrzał. Silny Lejb Zajac zaatakował jeden z budynków, a zużywszy całą amunicję wyrwał karabin z rąk Niemca i zaczął bić wroga kolbą od karabinu aż kolba pękła."*

Natomiast opis Rużki Korczak, członka tzw. Brygady Litewskiej, w którą wchodzili uciekinierzy z getta wileńskiego, przedstawia zbrodnię w odmiennym świetle – jako pacyfikację ludności kolaborującej z Niemcami:

> *„W sztabie brygady zastanawiano się nad tym, jakich środków użyć w ramach rewanżu. Było oczywiste, że jeśli nie zostaną przedsięwzięte zdecydowane działania, większość wsi może odmówić posłuszeństwa, i jeśli nie będzie reakcji na przypadki mordów na partyzantach, wszystkie ich działania mogą być zagrożone i zostanie zachwiany prestiż brygady. Ze swoich zorganizowanych wystąpień przeciw partyzantom znana była wieś litewska Koniuchy. Jej mieszkańcy aktywnie współpracowali z Niemcami i Litwinami Plechavičiusa. Zdobyczną broń rozdzielali oni pomiędzy okolicznych chłopów, organizowali ich. Sama wieś była duża i dobrze ufortyfikowana: partyzanci wystrzegali się podchodzenia pod tę wieś. Mieszkańcy Koniuchów organizowali zasadzki; pochwycili dwóch partyzantów z oddziałów litewskich, których zamęczyli.*
>
> *Sztab brygady zdecydował się przeprowadzić przeciwko wsi wielką ekspedycję karną. Dowódca jednego z litewskich oddziałów przeniknął do wsi Koniuchy, pod pozorem jakoby był oficerem wojsk Plechavičiusa, który pojawił się w celu zorganizowania służby wartowniczej. Będąc Litwinem i wojskowym, nie wzbudził podejrzeń. Zbadał wszystkie posterunki i słabe punkty obrony. Na podstawie jego meldunku (raportu) sztab brygady przygotował operację. Uczestniczyły w niej grupy bojowników (żołnierzy) ze wszystkich leśnych oddziałów partyzanckich, ogółem biorąc około pięćdziesięciu ludzi, w tej liczbie około czterdziestu bojowników żydowskich. Na dowódcę operacji wyznaczono oficera radzieckiego z oddziału Szilasa. Dowódcą wojów żydowskich był Jakow Prener.*
>
> *Część grupy partyzantów okrążyła wieś i weszła do niej. Inni, wśród których byli i partyzanci żydowscy, pozostali poza wsią w zasadzce, aby przeszkodzić nadejściu wsparcia ze strony niemieckiego garnizonu. Jako miejsce zasadzki wybrano wiejski*

cmentarz. Partyzanci, którzy wtargnęli do wsi, posuwali się [do przodu] z trzech kierunków. Zgodnie z planem, centralna grupa szturmowa powinna przebić się, ostrzeliwując się, do przodu, a uderzający z flanki (oddziały oskrzydlające) mieli podpalić wieś. Jednakże, kiedy lewa flanka dopiero co przybliżała się, Litwini już otworzyli ogień. Rozpoczęto walkę wręcz. Wielu Litwinom udało wymknąć się ze wsi. Rzucili się do ucieczki w kierunku garnizonu niemieckiego. Wpadli w zasadzkę; zostali wybici, tylko niektórzy się uratowali.

Widząc, że próba wzięcia wsi Koniuchy znienacka nie udała się, oficer dowodzący operacją wysłał łącznikowych z rozkazem zdjęcia zasadzki i przerzucenia ludzi na odsiecz walczącym. Dwaj sygnałowi z oddziałów litewskich nie zdołali przedostać się, i wtedy dowódca wysłał trzeciego – Pola Bagrianskiego, który służył jako łącznik między punktem dowodzenia a zasadzką. Bagrianskij przebił się i dostarczył rozkaz. Żydowscy partyzanci opuścili miejsce zasadzki i poszli do boju. Po zaciętej potyczce (starciu) opór mieszkańców wsi został złamany. Partyzanci palili dom za domem; od ich kul zginęło wielu chłopów (wieśniaków), kobiet i dzieci. Tylko nieliczni uratowali się. Wieś została starta z oblicza ziemi."

W swym opisie Isaac Kowalski, także członek Brygady Litewskiej, wprowadził nowe elementy:

„Koniuchy to nazwa dużej wsi oddalonej jakieś 30 kilometrów od Wilna i 10 kilometrów od terenów naszej bazy partyzanckiej.

Niemcy przekonali spryciarzy tej wioski, ze jeśli bedą się ich słuchali to zapewni im się bezpieczeństwo, bogactwo i spokój; że w ten sposób przeżyją całą wojnę.

Jedynie mieli w zamian informować Niemców o działalności partyzantów w tym rejonie.

Wieśniacy robili co tylko mogli aby wysługiwać się nowym okupantom.

Kiedy tylko partyzanci przechodzili nieopodal w grupach pięcio- czy dziesięcioosobowych, po drodze na ważne i niebezpieczne akcje, napotykali się na snajperów i zawsze ponosili straty.

Poszczególni dowódcy zdecydowali wtedy, że ich ludzie powinni przechodzić nieopodal tej wsi w grupach nie mniejszych niż 40 czy 50 osób. A gdyby natknęli się na snajperów, należy ich ścigać i niszczyć. W tym czasie reszta zgrupowania miała ubezpieczać od strony wsi.

Przez pewien czas właśnie tak było. Ale potem Niemcy dostarczyli wieśniakom karabiny ręczne i maszynowe. Utworzono stałą straż, której zadaniem było strzec wioskę dzień i noc.

Sprawy miały się tak źle,że nawet większe grupy partyzanckie nie mogły bezpiecznie przechodzić przez tę wieś po drodze na ważne akcje, czy też przechodzić obok niej w drodze na koleje, drogi, etc. Zawsze ponosiliśmy straty.

Sztab brygady zdecydował się usunąć raka, który wyrósł na ciele partyzanckim.

Komandir naszej bazy dał rozkaz aby wszyscy zdolni do noszenia broni mężczyźni przygotowali się do wyruszenia na akcję w ciągu godziny.

Przyszedł rozkaz aby wszyscy mężczyźni, bez wyjątku, a w tym i doktor, radiotelegrafiści, oraz pracownicy sztabowi i ludzie tacy jak ja, którzy pracowali w wydziale propagandy i druku, przygotowali się na akcję.

O umowiónej godzinie wszyscy byliśmy gotowi i w pełnym uzbrojeniu wyruszyliśmy na miejsce akcji.

Gdy zbliżyliśmy się do naszego celu, zauważyłem, że partyzanci nadciągają ze wszystkich stron z rozmaitych oddziałów. […]

Nasz oddział otrzymał rozkaz aby zniszczyć wszystko co się rusza i zamienić wieś w popioły.

Dokładnie o ustalonej godzinie i minucie wszyscy partyzanci z czterech stron wsi otworzyli ogień z karabinów ręcznych i maszynowych, strzelając kulami zapalającymi w zabudowania wioski. Tym sposobem dachy gospodarstw zaczęły się palić.

Wieśniacy i mały garnizonowy oddział niemiecki odpowiedział ciężkim ogniem ale po dwóch godzinach wioska wraz z pozycjami ufortyfikowanymi została zniszczona.

Myśmy mieli zaledwie dwóch lekko rannych.

Gdy później przemaszerowaliśmy przez Koniuchy nigdy nie powitał nas już wystrzał snajpera bowiem był to jak gdyby przemarsz przez cmentarz."

Podobnie postąpił Chaim Lazar:

> *„Od pewnego czasu wiedziano, że wieś Koniuchy jest gniazdem band i centrum antypartyzanckich intryg. Jej mieszkańcy znani z niegodziwości organizowali okoliczną ludność, rozprowadzając broń uzyskaną od Niemców i prowadząc akcję przeciw partyzantom. Wieś była dobrze ufortyfikowana, każdy dom miał pozycję strategiczną i okopany był rowami obronnymi. Po obu stronach wsi były wieżyczki obserwacyjne. Właśnie to miejsce wybrano, aby przeprowadzić akcję zastraszającą i zemsty. Sztab Brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią aby dać przykład innym.*
>
> *Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów pod dowództwem Jaakowa (Jakuba) Prennera. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Rozkazano nie zostawić przy życiu nikogo, łącznie z żywym inwentarzem, a zabudowania spalić. […]*
>
> *Zaraz po północy we wsi redukowano liczbę wart, ponieważ sądzono, że partyzanci nie zaatakują tak późno – nie zdążyliby wrócić do lasu przed świtem. Nie wyobrażano sobie, że partyzanci mogliby wrócić do lasu za dnia jako zwycięzcy.*
>
> *Sygnał dano tuż przed wschodem słońca. W ciągu kilku minut okrążono wieś z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, a jedyny most był w rękach partyzantów. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. Słychać było huk eksplozji z wielu domów, gdy składy broni wyleciały w powietrze. Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt."*

Kolejni partyzanci wspominają o mordzie dość zwięźle – mimochodem – jak w przypadku Israela Weissa:

> *„Jednakże na zdobywanie prowizji składało się więcej niż tylko przekonanie niechętnych chłopów. Stoi mi wyjątkowo jasno przed oczyma jedna taka akcja. Oddział w sile kompanii pod dowództwem Szlomo Branda wyruszył o zmroku tego zimowego dnia aby zaopatrzyć się w prowizje w „bogatej" wiosce niedaleko miasteczka Ejszyszki. Do celu dotarliśmy około północy. Wystawiliśmy czujki po obu stronach wioski, a ja wraz ze swymi ludźmi wszedłem do pierwszego gospodarstwa. […] Pracowaliśmy jak w gorączce przez całą noc zbierając jedzenie i byliśmy gotowi do odwrotu, gdy zaświtał ranek. Szlomo i 20 jego ludzi zostało z tyłu aby osłaniać nasz odwrót. My odjechaliśmy na saniach. […] W żadnym wypadku nie był to jakiś wyjątek. […]*
>
> *Udało nam się wymusić duże ilości broni i amunicji od wiosek, które kolaborowały z Niemcami i były przez nich uzbrojone. Przedsięwzięto karne kroki wobec kolaborantów, a jedną z wiosek, która była notoryczna w swej wrogości do Żydów została całkowicie spalona."*

Ponadto swój udział w akcji likwidacji wsi Koniuchy potwierdza Zalman Wyłożny, z oddziału "Śmierć faszystom". Powiada on w swej relacji, że „*cała wieś została puszczona z dymem, a mieszkańcy wymordowani*". Podobnych relacji jest jeszcze chyba z garść. Jednak najbardziej lakoniczną wzmiankę o zbrodni znajdziemy w „Dzienniku Operacyjnym Żydowskiego Oddziału Partyzanckiego w Puszczy Rudnickiej". Podano tam, że napad miał miejsce w styczniu 1944 r. (bez dokładnej daty) i wzięło w nim udział 30 partyzantów z oddziałów Jacoba Prennera – „Śmierć faszystom" i Shmuela Kaplinsky'ego – „Ku zwycięstwu" tzw. Litewskiej Brygady.

Afirmować lub nie afirmować

A więc jaki miała przebieg „akcja" na Koniuchy? Czy był to bój militarny skierowany przeciwko niemieckiej fortecy? Czy w ogóle znajdował się na miejscu garnizon niemiecki? Czy mieszkańcy wsi atakowali, terroryzowali, mordowali i torturowali sowiecko-żydowskich partyzantów? Jakie ważne i niebezpieczne operacje spowodowały, że partyzanci musieli nieustannie przechodzić właśnie przez tę oddaloną, zapadłą wioskę? Czy Niemcy faktycznie uzbroili wieśniaków w broń maszynową i zaopatrzyli

ich w składy pełne broni? Jeśli walka była tak zaciekła, jak twierdzą relanci, czemu partyzanci nie ponieśli żadnych strat gdy doszczętnie zniszczyli Koniuchy? Tak by się chciało afirmować relacje żydowskie, ale jak można to zrobić przy podobnych rozbieżnościach i nieprawdopodobieństwach? A może – jak wspomina Israel Weiss z oddziału „Śmierć faszystom" – po prostu chodziło o tzw. akcje „ekonomiczne" czyli zwyczajną grabież?
Wskazują na to również i inne relacje partyzantów z Puszczy Rudnickiej, które w ogóle nie wymieniają akcji bojowych przeciwko Niemcom w tym okresie. Wspomniany wyżej Chaim Lazar otwarcie przyznał, że nie chodziło o walkę z Niemcami lecz o zaopatrzenie się kosztem ludności miejscowej:

> *„Zaopatrzenie batalionu w żywność było jedną z najbardziej częstych misji, jaką partyzanci musieli wypełnić. […] Grupie 25-ciu partyzantów, której zlecono to zadanie, lub jak mawiali partyzanci, mieli wykonać „zagotowkę" (wyprawę zaopatrzeniową), dostarczono zaledwie 13 karabinów. Komendant oddziału „Śmierć okupantom" musiał się zwrócić do jednego z żydowskich oddziałów o wypożyczenie im dodatkowych 12 karabinów. […]*
>
> *Anton Bonder, sierżant w naszym oddziale, oznajmił, że powinniśmy się przygotować do wyprawy po zapasy. Partyzanci, których oddelegowano do tej wyprawy, zaczęli czyścić broń. O trzeciej zjedli zupę mięsną. Grupa czterdziestu mężczyzn opuściła bazę […] Wioska, do której skierowaliśmy się, znajdowała się niedaleko miasteczka Ejszyszki. Musieliśmy maszerować trzydzieści kilometrów w jedną stronę i tyle samo spowrotem. Musieliśmy przejść te sześćdziesiąt kilometrów w ciągu 24 godzin. […]*
>
> *Rozkazano nam okrążyć wioskę, rozejść się między gospodarstwami, oraz rozkazać chłopom aby zaprzęgli swe konie do sani oraz napełnili je jedzeniem. Mieli to zrobić szybko i natychmiast powrócić. Dowódca, Michaił Truszyn, zdecydował, gdzie mamy się zebrać: przy mostku po drodze do lasu. Zatrzymał przy sobie obsługę karabinu maszynowego oraz mnie jako łącznika. Staliśmy przy mostku, gotowi do strzału, gdyby zjawił się wróg.*
>
> *Była to duża wieś, składająca się z drewnianych domów i dużych chłopskich stodół. […] Wszystko poszło cichutko. W ciągu godziny załadowaliśmy sanie pełne rozmaitych zapasów. Do każdych sani przyczepiono krowę i karawana sani podążyła do partyzanckiej bazy. […] Chłopi usiedli w saniach, zacięli konie, a partyzanci maszerowali obok sanek, w pełni przygotowani z odbezpieczną bronią wymierzoną we wroga, który pojawiłby się w okolicy. Furmanów zostawiliśmy w wiosce Wisińcza, jakieś dziesięć kilometrów od bazy. Nie mieli wyjścia. Musieli tam czekać na zwrot swych sani i koni. Partyzanckie prawo zabraniało chłopom podchodzić pod obozy partyzantów.*

Potwierdza to też Alex Faitelson, także z oddziału „Śmierć okupantom":

> *Wtorek, 11 stycznia [1944]. Grupę składającą się z dziewięciu osób wezwano do wypełnienia misji: skonfiskować broń od rolników. Dowódca jest Lejb Zajcew, Żyd białoruski i partyzancki weteran. Jego adiutantem jest Nikołaj Duszyn, były jeniec […] A oprócz tego byliśmy my, 7 Żydów: Shimon Eidlson, Michael Gelbtrunk, Mendl Deitch, Aba Diskant, Itzchak Lifszitz, Yankl Ratener oraz ja [Alex Faitelson]. Zajcew miał pepeszę, pistolet maszynowy rosyjskiej produkcji; Duszyn miał karabin automatyczny systemu SVT. My mieliśmy pistolety. Batalion nie miał dość broni dla każdego. Jak było trzeba pójść do wiosek aby dostać żywność, mieliśmy specjalną zbrojną grupę do tego przeznaczoną. Ich broń była pożyczona bazie przez żydowskich partyzantów z Wilna.*
>
> *Już od trzech dni przeszukiwaliśmy wioski, które znajdują się głęboko węwnatrz terenów wroga. Wchodzimy i przeszukujemy gospodarstwa rolników w poszukiwaniu ukrytej broni. Wymuszamy ich właścicieli do otwarcia przed nami swoich kryjówek i oddania nam ich broni. Gdy się zatrzymujemy, przesłuchujemy rolników aby dowiedzieć się kto ma broń. […] W najbliższej wiosce załadowaliśmy trzy sanie [zaopatrzeniem] a następnie weszliśmy do wioski. Noc była jasna. Księżyc i śnieg na polach oświecają nam drogę. Białe przestrzenie. Konie zaprzęgniete do sań poruszają się szybko. Przypada nas po trzech na sanie. Co za wspaniałe uczucie – bycie władcami nocy!"*

Chociaż wówczas mięso było luksusem, żydowscy parytzanci w Puszczy Rudnickiej jednak narzekali na swą monotonną dietę: „*Dieta w obozie była ta sama dzień w dzień: mięso z ziemniakami, mięso z ziemniakami, mięso z ziemniakami.*"
Historyk izraelski Dov Levin, z Brygady Kowieńskiej, w następujący sposób ocenił żydowski ruch partyzancki w Puszczy Rudnickiej:

> *„wszechobecna anomia społeczna przejawiała się w następujących formach: a) wyjątkowe narażanie się w trakcie walki, b) wzrost gwałtownego traktowania niemieckich jeńców, c) otwarta nienawiść i wrogość wobec miejscowej ludności, d) całkowite odrzucenie wszystkiego co miało do czynienia z Litwą […], oraz e) przypadki depresji, introwersji, oraz masowej histerii."*

Wiadomo, na podstawie oficjalnych meldunków, relacji i ustaleń podanych poniżej, że oprócz faktu dokonania okrutnej rzezi, niewiele mają wspólnego z obiektywną prawdą czyli z historią przytoczone powyżej żydowskie relacje opisujące okoliczności masakry w Koniuchach. Widocznie relanci ulegli mechanizmowi określanemu przez psychologów jako projekcja. Powstanie mitu o rzekomej nikczemności Polaków spowodowało u nich wyrzuty sumienia, ponieważ przyjęli postawę pośredniego uczestnika w eksterminacji tej ludności. Aby je rozładować, partyzanci żydowscy w służbie Sowietów zmistykowali rzeczywistość tworząc wizję, w której oni – sprawcy mordu na bezbronnych wieśniakach – byli ofiarami, a Polacy współpracownikami niemieckich okupantów. Można się spodziewać, że poruszenie tej wstydliwej sprawy zostanie skwitowane przez środowisko Magdaleny Tulli i Sergiusza Kowalskiego jako symptom nienawiści. Ale trudno zachować milczenie w 60-tą rocznicę tragicznego mordu sponiewiaranej ludności Koniuchów.
Polski historyk Kazimierz Krajewski skomentował całe wydarzenie następująco:

> *„Jedyną „winą" mieszkańców Koniuch było to, że mieli już dosyć codziennych – a właściwie conocnych – rabunków oraz gwałtów i chcieli zorganizować samoobronę. Bolszewicy z Puszczy Rudnickiej postanowili zrównać wieś z ziemią, tak by zastraszyć ludność innych wiosek. […] Wymordowanie mieszkańców wsi Koniuchy (wraz z kobietami i dziećmi) opisane zostało przez Chaima Lazara jako wybitna „operacja bojowa", z której jest on autentycznie dumny. Opis „ufortyfikowania" wsi jest kompletną bzdurą. Była to normalna wioska, w której część mężczyzn zorganizowała samoobronę. Ich uzbrojenie stanowiło parę zardzewiałych karabinów."*

Świadectwa ofiar
Informacje o mordzie w Koniuchach, oparte o relacje bezpośrednich świadków, pojawiły się w wileńskim tygodniku „Nasza Gazeta" w marcu 2001 r., gdy redaktorzy udali się do zapomnianej wioski w celu badawczym:

> *„Świadkowie tych wydarzeń […] dobrze pamiętają wydarzenia z ostatniej wojny a szczególnie 29 stycznia 1944 roku. W okresie okupacji niemieckiej, według słów świadków, częstymi nocnymi „gośćmi" we wsi byli sowieccy partyzanci, którzy rabowali od mieszkańców wszystko od ubrania i wyżywienia zaczynając. Po jednej z takich „odwiedzin" mieszkaniec Koniuch Woronis wraz z sąsiadami zorganizował samoobronę, mającą strzec dobytek przed rabusiami (najbliższy posterunek policji litewskiej i niemieckiej był w Rakliszkach, Bieniakoniach, Bołcienikach).*
>
> *O świcie 29 stycznia usłyszeli strzały ze wszystkich stron i zobaczyli ogień palących się zabudowań. Wyskoczyli z domu, zobaczyli partyzantów sowieckich mordujących ich sąsiadów, podpalających domy wraz z pozostającymi tam rannymi i dziećmi. Udało im się uciec lub schować i pozostać przy życiu, jak mówią, dzięki Opatrzności Bożej. Zginęło na miejscu 45 osób, 12 zostało rannych, z których część zmarła w szpitalu w Bieniakoniach. Wśród zamordowanych byli dorośli i dzieci z rodzin: Parwickich, Tubiniów, Marcinkiewiczów, Woronisów, Bobinów, Wojsznisów, Wandalewiczów, Łaszakiewiczów, Pilżysów, Wojtkiewiczów, Molisów, Jankowskich.*
>
> *Spłonęła prawie cała wieś z dobytkiem wielu pokoleń. Zostały z 85 tylko 4 domy rodzin: Aleksandrowiczów, Wandalewiczów, Radzikowskich, Łaszakiewiczów. Pozostali przy życiu mieszkańcy zmuszeni byli szukać przytułku u swoich rodzin w innych*

miejscowościach lub szybko budować ziemianki. Pochować zamordowanych na wiejskim cmentarzyku pomogli wojskowi Litwini, którzy stacjonowali w Rakliszkach (6 km od Koniuchów). Był to najbliższy posterunek niemiecko - litewski."

To samo pismo w kolejnym artykule poświęconym tej sprawie zamieściło m.in. listę 38 ofiar, w tym kobiet i małych dzieci:

„Partyzanci sowieccy wczesnym sobotnim rankiem napadli na bezbronną wieś, którą spalili mordując niewinnych ludzi. 29 stycznia 1944 roku zginęli:
1. Bandalewicz Stanisław ok. 45 lat; 2. Bandalewicz Józef 54 lata; 3. Bandalewiczowa Stefania ok. 48 lat; 4. Bandalewicz Mieczysław 9 lat; 5. Bandalewicz Zygmunt 8 lat; 6. Bobin Antoni ok. 20 lat; 7. Bobinowa Wiktoria ok. 45 lat; 8. Bobin Józef ok. 50 lat; 9. Bobin Marian 16 lat; 10. Bobinówna Jadwiga ok. 10 lat; 11. Bogdan Edward ok. 35 lat; 12. Jankowska Stanisława; 13. Jankowski Stanisław; 14. Łaszakiewicz Józefa; 15. Łaszakiewiczówna Genowefa; 16. Łaszakiewiczówna Janina; 17. Łaszakiewiczówna Anna; 18. Marcinkiewicz Wincenty ok. 63 lat; 19. Marcinkiewiczowa N. (sparaliżowana, spaliła się); 20. Molis Stanisław ok. 30 lat; 21. Molisowa N. ok. 30 lat; 22. Molisówna N. ok. 1,5 roku; 23. Pilżys Kazimierz; 24. Pilżysowa N [Katarzyna].; 25. Pilżysówna Gienia [Genowefa]; 26. Pilżysówna Teresa; 27. Parwicka Urszula ok. 50 lat; 28. Parwicki Józef lat 25; 29. Rouba Michał; 30. Tubin Iwaśka (?) ok. 45 lat; 31. Tubin Jan ok. 30 lat; 32. Tubinówna Marysia lat około 4; 33. Wojsznis Ignacy ok. 35 lat; 34. Wojtkiewicz Zofia ok. 40 lat; 35. Woronisowa Anna 40 lat; 36. Woronis Marian 15 lat; 37. Woronisówna Walentyna 20 lat; 38. Ściepura N. - krawiec z miejscowości Mikonty."

„Nasza Gazeta" przytoczyła również sprawozdanie policji litewskiej za okres z 26 stycznia do 1 lutego 1944 r. gdzie zanotowano: „*29 stycznia około 200 bandytów rosyjskich napadło na wieś Koniuchy i całkowicie ją zniszczyło. Zginęło 36 osób i 14 zostało ciężko rannych. Mieszkańcy tej wsi kilkakrotnie sprzeciwili się zbrojnie bandytom. W odwecie zniszczyli wioskę*". W tym samym numerze „Naszej Gazety" zamieszczono wstrząsającą relację Stanisławy Woronis:

„Pamiętam, że to był 29 stycznia. Nad ranem ok. godz. 7-ej […] Nasz dom znajdował się w środku wsi. Pierwsze gospodarstwa już płonęły […]. Partyzanci sowieccy często zaglądali do nas przedtem. Zwykle zjawiali się ze stanowczym rozkazem lub rewolwerem w ręku, byśmy dali kury, świniaka lub inną żywność. Potem dokonywali wręcz grabieżczych napadów, niczym bandyci. Nasi mężczyźni zbuntowali się. Nie mieliśmy czym karmić własne dzieci. U niektórych bieda aż piszczała. Kiedy zorganizowano samoobronę, rozprawiono się z nami w sposób bestialski, stosując mord i ogień. Mogłabym zrozumieć męskie porachunki, ale mordowania niewinnych ludzi, nigdy!…To było gorsze niż wojna. Na wojnie ucieka się przed kulą. Tych, kogo w Koniuchach kula nie trafiła, lub tylko raniła, dobito żywcem. […] Strach i świst kul poza plecami, będę pamiętać do końca dni. Tak, jak płonącą wieś, daremnie błagającą o litość.
Wróciliśmy do Koniuch nie od razu. Partyzanci sowieccy czuwali i nie daj Boże, jak kogoś znaleźli. Tego krwawego dnia zginęła też bliska rodzina mego męża. Dwudziestoletnia Ania Woronis słynęła na całą okolicę ze swej urody… Tak bardzo szkoda mi chłopaczka Antka Bobina. Młody, piękny, pracowity. Nie mieszkał tu, służył u gospodarzy gdzie indziej. Ale akurat odwiedził wieś rodzinną. Ojciec jego był w szpitalu w Bieniakoniach. A Antek tak niewinnie zginął… Podobnie było z rodziną Pilżysów, która przyjechała z Wilna, gdyż nabyła tu dom… Nie utrzymywaliśmy z nimi bliższych kontaktów, gdyż mieszkali dalej, za rzeką. Wiem jednak, że mieli dzieci… Czym zawiniły dzieci?… Molisowa np. miała córeczkę w wieku 1,5 roku. Trzymała ją na ręku uciekając. Obie padły od kul…".

Kolejny świadek Edward Tubin, wówczas 13-letni mieszkaniec wsi (obecnie zamieszkały w Kanadzie) w wywiadzie udzielonym A. Kumorowi (w maju 2001 r.) wspomniał:

A.K.: Koniuchy należały do Polski przed wojną, czy to była całkiem polska wieś?
E.T.: Polska wieś, wszyscy byli Polacy, żadnego tam nie było jakiegoś Ruskiego, nikogo tam nie było innego. Tam dookoła nas wszystkie wsie to byli Polacy. […]

Przyszli pierwszy raz do nas samych. Kazali, żeby założyć konia, ojciec poszedł, konia założył, wzięli klucze od składu, od stajni, wszystkich spędzili w kąt, z automatem jeden pilnował. I wszystko brali. Potem przyszli przy końcu, powiedzieli, że „nie ma zlituj i jak zameldujesz, przyjdziemy i ciebie spalimy". No i tak stało się. Koń wrócił się, za jakichś parę dni, ale to pół konia było.
A.K.: To pierwszy raz tak było, jak brali, potem znowu przyszli?
E.T.: Potem przyszło ich więcej, zaraz przyszli z wieczora i poszli brać, po całej wsi rabować. Przyszli do nas, też kazali konia założyć. Jeden facet siedział z koniem na naszym podwórku. My zaczęliśmy jego prosić, że u nas już byli i już brali i daliśmy mu butelkę samogonu. On wypił i mówi – to jakby był ukraiński język – że on pojedzie i powie, że u nas nic nie było.
Jak on pojechał, to my wszystko z domu, co tam było, jakie łachy, rzeczy, zaraz za stodołą do jam wrzucali. Otworzyliśmy owczarnik, owce, świnie, tam cielaków parę było, to wypędzili w las – w nocy to wszystko było.
Oni, jak już odjeżdżali, to wpadli do nas – dwóch – nie było nic w domu. Ja spałem z bratem, tym Leonem – na łóżku. Nakryte tak mieliśmy kołdrę wiejską, swojej roboty. Wpadli, zobaczyli, że nie ma nic, zerwali z nas kołdrę. Ojciec im mówi: „Towariszci, nie będzie dzieciom się czym nakryć". To jeden tak powiedział – słowem takim brudnym – mówi „h… z twoimi dziećmi". No i poszli.
A ci nasi tacy byli, Woronis, Bobin, drudzy tacy, zebrali się – Godzis Jan – zebrali się, wzięli broń. Tam mieli parę takich karabinków.
A.K.: Od kogo tę broń dostali?
E.T.: To znaczy, jak Ruskie byli u nas, wojsko, i uciekali, to oni rzucali to i ludzie nabrali. Mieli takie karabiny, obrzynane lufy, takie krótkie, odrażanki wołali na nie. Strasznie strzał był wielki z nich. […]
Tak stało się, że oni zakrążyli. Nie pamiętam dokładnie, czy to było z czwartku na piątek, czy z piątku na sobotę. To z samego rana było, szaro robiło się. Zaraz zaczęły automaty grać i już widzimy ogień, pali się. Strzechy były słomiane. Ludzie zaczęli uciekać, rzucili się w las uciekać, w te krzaki. […] przez drogę taką było do takich krzaków. Cmentarz był i te krzaki były. […] Od tych krzaków i z drugiego końca wioski też, tak samo, a od rzeki oni nie szli. Spodziewali się, że każdy będzie uciekać w las.
Ja z mamą uciekałem do jamy schować się, no i widzę, jak od cmentarza lecą – może ich dwunastu było – strzelają. Może, żebym ja więcej był starszy, to za mamą wróciłbym, a ja od mamy odbiłem się, przez wieś przeleciałem, do sąsiada, sąsiad tam wyciągał z mieszkania kufry z ubraniem. Tam był mój brat Leon. I z Leonem do rzeki uciekliśmy. To widziałem, jak padały kule zapalające. Sam widziałem. Myśmy tak pod rzekę polecieli. Patrzymy, zaraz po drugiej stronie rzeki olcha wielka rosła, taki dół był wymyty. I my patrzymy, a tu sąsiad jeden siedzi – z rodziną tam poleciał schować się pod tą rzeką. I myśmy tam poszli.
Siedzieliśmy tam, słyszeli strzały po drugiej stronie. Tam mieszkała rodzina Pilżysów. Widzieliśmy, jak do nich przyszli, do domu weszli. Postrzelali. Znaczy: dwie córki i ojca, matkę zastrzelili, wyszli z domu, to zapalili dom. Wszystko zapalili. Potem patrzymy, jak obok nas bliziutko, no może było z 50 metrów, leciał Woronis, stary gość, leciał i z kożuchem wpadł do wody. Zaraz za nim dwóch leciało z automatami. Podlecieli pod rzekę i puścili z tych automatów po rzece (serie). Myśleli, że on zabity będzie i oni z powrotem wrócili się. Szczęście Bóg dał, że nie zobaczyli w lewą stronę, gdzie myśmy siedzieli pod tą górką.
Jakby zobaczyli, toby zaraz nas wszystkich pobili.
A.K.: Ten Woronis zginął?
E.T.: Myśmy myśleli, że on zginął, ale nie wiem, czy oni jego ranili we wodzie... Patrzymy, patrzymy, na drugiej stronie na brzegu on wylazł z wody, za krzak uczepił się i poszedł tamtą stroną rzeki. Jemu zranili rękę bardzo mocno. To znaczy, że on tą ręką nie mógł (później) pracować. Połamali mu kość. Jego żonę, córkę i syna zastrzelili partyzanci. Po tym wszystkim myśmy zaraz powychodzili, już ludzie, którzy przyszli żywe, znaleźli rodziny zabite, już płacz po wsi... Pamiętam, jak dzisiaj to widzę.
A.K.: Wieś całą spalili?
E.T.: Spalili całą. […] No i mama akurat poleciała do jamy, wpadła. Oni wiedzieli pewno… Podeszli. Siostra siedziała blisko z córeczką. Puścili po siostrze z automata…

A.K.: Ile miała lat siostra?
E.T.: Siostra mogła mieć… Nie była stara. Mogła mieć koło 30 lat. Miała dziewczynkę, cztery latka, na ręku. Strzelili w dziewczynkę, na ręku, zabili… Siedziała ta moja siostra, a drugi zobaczył i mówi, że ona jeszcze żyje i wziął karabin. Drugi facet mówi „ostaw kobietu"… Strzelił w siostru. Ona siedziała, a on tak na ukos w głowę strzelił siostrze, akurat w policzek przez szczękę, kula porwała jej zęby, szczękę. Siostra upadła. Tak że kula szła przez szczękę i koło piersi tak wyrwało… A brat zaraz blisko w krzaki uciekał, tak jego spotkali i z automata puścili mu po głowie. To znaczy głowa na pół się rozleciała…
A.K.: Kto zginął z Pana rodziny?
E.T.: Mama zginęła, brat i siostry córka zginęła.
A.K.: Siostra przeżyła?
E.T.: Siostra była raniona.
A.K.: Z każdej rodziny ktoś zginął, z każdego domu ktoś zginął?
E.T.: Nie ze wszystkich domów, ale z wielu poginęło po kilka osób. Pilżysy – cztery osoby, Bandalewicz Stanisław, to też dwa syny i on został spalony w domu. Ja sam widziałem jeszcze, jak on leżał na werandzie i kości były spalone. Dzieci schowały się – jak to dom był, piec murowany i taki luk pod spodem był – to dzieci były pod tym piecem schowane i spaliły się, podusiły się. Ze wszystkich tych rodzin pobili. Bobin został zabity. Została jego córeczka, z pięć lat
miała, i żona została i syn został zabity.
A.K.: Strzelali do wszystkich, i do kobiet, i do dzieci?
E.T.: Nie było różnicy, kogo złapali, to wszystkich bili. Nawet kobietę jedną, uciekała tam w las ku cmentarzu, to nie strzelali, ale kamieniem zabili, kamieniem w głowę. Jak mamę zabili, to może z osiem kul po piersiach puścili. […]
A.K.: Mówił Pan, że nie zgadzają się niektóre nazwiska na liście pomordowanych.
E.T.: To znaczy (piszą, że) Marcinkiewicz i Marcinkiewiczówna była sparaliżowana – to nieprawda. Sparaliżowana była Jankowska. To ta kobieta spaliła się w domu. I nie wymieniony jest syn jej. To znaczy pasierb. Jankowski był wdowcem i ożenił się z tą kobietą – to był syn jego. On został zabity. Potem piszą „Molis". Molisa to tylko została zabita żona i córka. Molis został się. Tam
piszą „Molis Stanisław" – nie było takiego. Był ojciec, Molis Feliks. […] Bobin Józef i Bobinówna, Marian Bobin i Jadwiga Bobin… Tam napisane jest „Antoni
Bobin". Antoni Bobin to już jest z drugiej rodziny, to ten co pomagał wyciągać bratu kufer z ubraniem, to ten Bobin, druga rodzina była. Potem był krawiec. Jego żony matka była z naszej wsi. Razem szyli. Partyzanci strzelali i
zobaczyli go, jak schował się pod drzewo. Jego wieś nazywała się Mikontary. Mówili, że on wyciągnął paszport, ręce podniósł do góry, mówił po rusku, że jest partnoj, to znaczy, że jest krawcem z drugiej wsi. A mówią mu: „h… z tobą" i w łeb jemu strzelili, zabili go. Wojtkiewicza żona była w ciąży i chłopak był, nie miał nawet dwa latka. Zabili ją, a chłopak został żywy. Przynieśli słomę, na nią rzucili, zapalili. Temu chłopaczkowi nogi poopalało, paluszki jemu odpadły. Przeżył pod tą matką. Jak zapalili, to tylko nogi mu się spaliły. Było strasznie, było strasznie, nie przepuścili nikomu.

Liczba ofiar śmiertelnych sięga co najmniej 40 osób. W mordzie wzięło udział nie tylko ok. 50 żydowskich partyzantów z Brygady Litewskiej, ale także wielu żydowskich członków Brygady Kowieńskiej oraz innych oddziałów. Całością akcji dowodził Żyd Genrich (lub Heinrich) Ziman „Jurgis" (po litewsku: Genrikas Zimanas), po wojnie odznaczony w PRL Orderem Virtuti Militari. Dowódca żydowskich oddziałów w Puszczy Rudnickiej, Abba Kovner uważany jest za jednego z największych bohaterów żydowskiego ruchu oporu. W 1997 r. otrzymał on w United States Holocaust Memorial Museum „Medal of Resistance", a w 2001 r. jego żona, Vitka Kempner Kovner otrzymała nagrodę specjalną „Certificate of Honor" za bohaterstwo i waleczne czyny. Podczas uroczystej ceremonii, która miała miejsce w Izraelu, V. Kovner podkreśliła, że Żydzi, którzy walczyli w Puszczy Rudnickiej uważali się za partyzantów żydowskich, nie sowieckich: „Jestem dumna z tego, że dane mi było walczyć jako Żydówce, członkini żydowskiego oddziału bojowego, pod rozkazami żydowskich dowódców, w którym mówiło się i wydawało rozkazy w jidisz".

Śledztwo

W lutym 2001 r. Kongres Polonii Kanadyjskiej (KPK) zwrócił się do Instytutu Pamięci Narodowej (IPN) o podjęcie śledztwa w sprawie pomordowania mieszkańców Koniuchów, przedstawiając jednocześnie bogatą dokumentację. Po zapoznaniu się z doniesieniem złożonym przez przedstawicieli KPK, w marcu 2001 r. Okręgowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi wszczęła śledztwo w tej sprawie. Z komunikatu IPN, opublikowanego 1 marca 2002 r., dotyczącego śledztwa w sprawie mordu w Koniuchach wynika, że:

> *„Wieś Koniuchy położona była na skraju Puszczy Rudnickiej, w której swoje bazy posiadały liczne oddziały partyzantów sowieckich. Członkowie tych oddziałów dokonywali częstych napadów na okoliczne wsie i kolonie, w tym i na Koniuchy. Celem napadów był zabór mienia miejscowej ludności, głównie ubrań, butów, bydła, zapasów mąki. W czasie napadów stosowano przemoc wobec właścicieli rabowanego mienia. Mieszkańcy Koniuch zorganizowali samoobronę. Miejscowi chłopi pilnowali wsi, uniemożliwiając tym samym dalsze grabieże. Z tego powodu w nocy z 28 na 29 stycznia 1944 r. grupa partyzantów sowieckich z Puszczy Rudnickiej nocą okrążyła wieś. Nad ranem przy użyciu pocisków zapalających niszczono zabudowania wiejskie i rozstrzeliwano wybiegających z niej mieszkańców – mężczyzn, kobiety i dzieci. Łącznie spłonęła większość domów. Zabito od 36 do 50-ciu osób, część mieszkańców została ranna. Ci, którzy ocaleli uciekli do pobliskich wsi.*
>
> *Stacjonujący w Puszczy Rudnickiej partyzanci sowieccy podlegali Centralnemu Sztabowi Ruchu Partyzanckiego w Moskwie. Napadu dokonała grupa ok. 100 - 120-tu partyzantów pochodzących z różnych oddziałów. Wśród nich była m. in. około 50-osobowa grupa partyzantów żydowskich [z Brygady Litewskiej]. [...] najliczniejszą grupę stanowili partyzanci narodowości żydowskiej. Oddziały te potocznie nazywano Wisińczą (od usytuowania ich baz pomiędzy wsią Wisińcza, a jeziorem Kiernowo). […] wieś podpalono z obu stron, a potem strzelano do uciekających ludzi. Atak nastąpił po dłuższej obserwacji, kiedy samoobrona zeszła ze swych stanowisk. Mieszkańcy Koniuch opowiadając o sprawcach napadu używali zamiennie określeń Żydzi i „Ruscy". Z zeznań świadków wynika, iż część ofiar, zwłaszcza osoby stare i schorowane, zginęła spalona we własnych domach. Natomiast do części mieszkańców, którzy starali się uciekać strzelano. W taki sposób zginęły osoby z rodziny P[ilżysów]. Zwłoki małżonków Stanisława i Katarzyny P. odnaleziono zwęglone w domu. Ciało ich córki Genowefy P. ze śladami kul i przypalonymi stopami leżało na podwórzu.*
>
> *Do akt załączono uwierzytelnioną kopię tajnego meldunku sytuacyjnego, sporządzonego przez Oddział Operacyjny dowódcy Wehrmachtu-Ostland w dniu 5.02.1944 r. w Rydze. Z treści meldunku wynika, iż w Koniuchach pojawiła się „średniej wielkości banda Żydów i Rosjan" ... „zastrzelono 36 mieszkańców, 14 rannych. Miejscowość w przeważającej części została obrócona w perzynę. […]".* [Na ten meldunek wcześniej zwrócili już uwagę historycy polscy i litewscy.]

We wrześniu 2002 r. podano: „*Ustalane są adresy kolejnych świadków, których bliscy zginęli w Koniuchach. Do Kanady, na Litwę i Białoruś skierowano wnioski o przesłuchanie w drodze pomocy prawnej świadków oraz odnalezienie dokumentacji archiwalnej związanej z przedmiotową sprawą.*"
Natomiast 5 maja 2003 r. Anna Gałkiewicz, prokurator Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi oznajmiła: „*Opisane zbrodnie w Nalibokach [kolejny mord 128 Polaków dokonany przez partyzantkę sowiecką 8 maja 1943 r.] i Koniuchach zakwalifikowano jako zbrodnie komunistyczne, będące jednocześnie zbrodniami przeciwko ludzkości, których karalność nie ulega przedawnieniu.*"
Po raz ostatni w sprawie dochodzeń odezwał się 5 sierpnia 2003 r. prokurator Robert Janicki, prokurator Głównej KŚZpNP:

> *„Zebrane dowody dotyczące niniejszej sprawy pozwalają do tej pory odtworzyć zajścia jakie miały miejsce 29 stycznia 1994 r. w Koniuchach. Ustalono okoliczności działalności oddziałów partyzanckich podległych Centralnemu Sztabowi Ruchu Partyzanckiego w Moskwie.*
>
> *Obecnie ustala się rolę dowodców oraz członków poszczególnych oddziałów partyzanckich, których nazwiska i pseudonimy zostały podane przez świadków.*
>
> *Dane personalne tych osób ustalono w ramach czynności przez miedzynarodową*

pomoc prawną. Zestawione listy sowieckich partyzantów pozwalają podjąć działalność mająca na celu ustalenie, którzy z tych ludzi wciąż żyją i gdzie zamieszkują.

Zastosowano pewne kroki aby zestawić listę ofiar. Jednak lista ta jest wciąż niepełna i dalsze czynności bedą przedsięwzięte aby ją uzupełnić. Po uzyskaniu materiału kanałami międzynarodowej pomocy prawnej i po wyczerpaniu środków dowodowych dostępnych w Polsce, podejmie się decyzję dotyczącą dalszego postępowania.

W obecnej chwili nie można ustalić daty zamknięcia śledztwa."

Tak więc mimo upływu trzech lat od czasu kiedy KPK skierował tę sprawę do IPN nie ma wiele oznak postępu w dochodzeniach prowadzonych przez IPN, choć część sprawców jest znana z imienia i nazwiska i sami opisali swój udział w zbrodni. Śledztwo toczy się opieszale i są niewielkie szanse na jego zakończenie w szybkim czasie. Nie podjęto próby odszukania i przesłuchania byłych sowieckich i żydowskich partyzantów, uczestników akcji w Koniuchach, zamieszkałych w Rosji, Izraelu i USA. W sumie prokuratorzy nic istotnego nie ustalili, co nie było poprzednio znane, a IPN nie opublikował żadnych dokumentow lub opracowań historyków na temat mordu w Koniuchach. Przypominamy, że śledztwo w sprawie mordu w Jedwabnem przeprowadzono w ciągu półtory roku, a już w 2002 r. wydana została ogromna dwutomowa „biała księga", licząca ponad 1500 stron i zawierająca podstawowe dokumenty oraz analizy historyczne, socjologiczne i prawne. Jest mało prawdopodobne, że sprawcy – choć niektórzy z nich wciąż żyją – kiedykolwiek staną przed sądem lub zostaną publicznie potępieni.

Spóźniona reakcja środowiska żydowskiego

8 sierpnia 2003 r. nowojorski tygodnik „Forward" (wychodzi od 1897 roku w jidysz) z troską w głosie napisał o śledztwie, jakie w sprawie masakry ludności wsi Koniuchy prowadzi na wniosek KPK polski IPN. (Obszerną dokumentację tej zbrodni (w formacie pdf) znaleźć można na stronach internetowych KPK, pod adresem: <http://www.kpk.org/english/toronto/koniuchy.pdf>.) Artykuł Marca Perelmana wnikliwie skomentował redaktor torontońskiego tygodnika „Goniec" następująco:

„„Forward", piórem Marca Perelmana, niepokoi się, że próba dochodzenia prawdy o tym, co stało się w Koniuchach i wskazania winnych mordu jest „motywowana politycznie". Perelman cytuje jednego z żydowskich partyzantów sowieckich [z Brygady Kowieńskiej], Dova Levina, dziś profesora historii Uniwersytetu Hebrajskiego [w Jerozolimie]: „Kongresowi Polonii Kanadyjskiej jest wygodnie zajmować się tą sprawą, zamiast wyjaśniać pogromy, jakich Polacy dopuszczali się na Żydach podczas i po wojnie"... Zatem, można tylko „w jedną stronę", w drugą „nie nada".

Zarzuca się też stronie polskiej zawyżenie liczby ofiar, co jest o tyle śmieszne, że liczbę tę zawyżają sami ówcześni sprawcy, chełpiąc się we wspomnieniach „sprawnie przeprowadzoną akcją". Z tekstu „Forwarda" wynika, że samo wskazanie na żydowskie pochodzenie sprawców mordu zakrawa na antysemityzm, tymczasem – znów o ironio – to właśnie sami Żydzi chwalą się „zasługami". Okazuje się też, że wymordowani mieszkańcy wioski mieli… „pronazistowskie nastawienie".

W czym jest problem? A w tym, że wskazanie na mord w Koniuchach (jeden z wielu dokonany przez bandy) podważa rozpropagowany mit przebiegu II wojny światowej. W mitologii tej Polakom przypisano rolę współsprawców, zaś Żydzi wpisali się w rolę ofiar. Gdy role te się odwracały – nadworni historycy mają problem. Problem, który najłatwiej po prostu zakrzyczeć słowami: „antysemici, szowiniści, faszyści!"."

Upamiętnienie

W marcu 2001 r. w związku z opublikowanymi na jego łamach reportażu o Koniuchach redakcja wileńskiego tygodnika „Nasz Czas" napisała:

„Tragiczna śmierć poszczególnej osoby stanowi niepowetowaną stratę. A cóż dopiero, gdy chodzi o masowy mord. Dlatego chyląc głowy wobec niewinnie pomordowanych należy przyznać, iż jest to naszą wspólną winą, że miejsce tej tragedii i pochówku ofiar nie zostało jak dotychczas upamiętnione. Zróbmy to więc dziś w uszanowaniu ich przedwczesnej męczeńskiej śmierci i ku przestrodze potomnych – aby nigdy i nigdzie więcej podobna tragedia nie mogła się powtórzyć, a każda inicjatywa społeczna zmierzająca w tym kierunku zyska poparcie naszej redakcji."

7 maja 2001 r. „Gazeta Wyborcza” podała:

> *„Drewniany krzyż upamiętni ofiary masakry około 50 mieszkańców wsi Koniuchy na Litwie – poinformował sekretarz generalny Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa Andrzej Przewoźnik. 57 lat temu wieś została doszczętnie zniszczona przez oddział partyzantki sowieckiej. […]*
>
> *Jak zapewnia Andrzej Przewoźnik, ofiary zbrodni zostaną upamiętnione jeszcze w tym roku. Obecnie przygotowywana jest dokumentacja techniczna. W Koniuchach ma stanąć drewniany krzyż z nazwiskami wszystkich zamordowanych, a w kościele parafialnym w Butrymowicach [powinno być: Butrymańcach] zostanie wmurowana tablica.”*

Nie stanął krzyż lub pomnik w Koniuchach – władze polskie uznały, że jest niepotrzebny. Wieś jest zapomniana, i tak powinna już zostać. Jest mowa o tym, że po cichu na wiosnę zostanie wmurowana tablica pamiątkowa w kościele parafialnym w Butrymańcach, choć IPN dotychczas jeszcze nie przygotował potrzebnej listy ofiar. Choć Kancelaria Prezydenta RP została już zawiadomiona trzy lata temu o nadchodzącej 60-tej rocznicy, żadnych uroczystości nie będzie. Nie należy drażnić sprawców póki spokojnie sobie żyją. W lutym 2002 r. KPK zwrócił się do IPN z konkretnymi propozycjami:

- zebrania relacji naocznych świadków
- ustalenia sprawców zbrodni oraz wszczęcia śledztwa przeciwko nim
- wydania odpowiedniej publikacji w celu udokumentowania zbrodni
- zorganizowania obchodów w 60-tą rocznicę masakry (w styczniu 2004 r.) oraz postawienia na miejscu godnego pomnika tej dotychczas zapomnianej tragedii
- odebrania krzyża *Virtuti Militari* nadanego w PRL Genrikasowi Zimanasowi, który dowodził całą akcją.

Kończąc swój list do IPN KPK napisał: „*Przypominamy, że sprawców zbrodni w Koniuchach nigdy nie osądzono oraz nie ukarano – przeciwnie, niektórzy z nich zostali uhonorowani w szczególny sposób! Jest to sprawa leżąca w gestii IPN zarówno ze względu na rozmiary popełnionej wówczas zbrodni, jak i sposób jej dokonania.*”

Wobec braku zainteresowania ze strony władz polskich uczczeniem ofiar zbrodni w Koniuchach, na Zjeździe KPK jesienią 2002 r. postawiono wniosek, który został przyjęty przez delegatów, aby KPK przyczynił się finansowo i moralnie do uczczenia ofiar tej masakry. Zbiórkę pieniężną przeprowadzono w pierwszej połowie 2003 r. Niestety z powodu trudności w koordynacji projektu ze środowiskiem polskim na Litwie pomnik jeszcze nie stanął, choć plany są już w toku. Jedynym obchodem upamiętniającym pomordowanych w Koniuchach będzie Msza Św. odprawiona w kościele w Butrymańcach w dniu 29 stycznia br.

Mimo tak licznych informacji, nie pozostawiających żadnych wątpliwości co do sprawców i przyczyn popełnionej zbrodni, nie stała się ona przedmiotem zainteresowania mediów. Można w tym zakresie dokonać porównania z długotrwałą kampanią medialną, dotyczącą zbrodni w Jedwabnem, gdzie – choć nie udało się do dziś wyjaśnić najważniejszych spraw, głos zabierali uczeni, ludzie kultury i sztuki, politycy a prezydent RP przeprosił za jej popełnienie. Władze państwowe postawiły tam pomnik ofiarom żydowskim i 7 lipcu 2001 r. odbyły się uroczyste międzynarodowe obchody 60-tej rocznicy zbrodni.

W sprawie Koniuchów nie podjęto – poza śledztwem – żadnych innych działań, nie postawiono tam nawet skromnego pomnika, osoby urzędowe i zawodowe „autorytety moralne” nie zabrały głosu. Koniuchy pozostają zaś jedną z wielu licznych zbrodni, popełnionych w okresie II wojny światowej, które – z uwagi na kontekst narodowościowy – usiłuje się zakryć wstydliwym milczeniem.

Hanna Sokolska
Rzecznik prasowy
Kongres Polonii Kanadyjskiej–Okręg Toronto

Powyższy artykuł opublikowały następujace czasopisma:
Tygodnik *Goniec* (Mississauga) – 23-29 stycznia 2004
Dziennik (Toronto) – 23-25 stycznia 2004, 30 stycznia–1 lutego 2004
Nasz Dziennik (Warszawa) – 27 stycznia 2004
Tygodnik *Głos Polski* (Toronto) – 27 stycznia–2 lutego 2004
Tygodnik *Związkowiec* (Toronto) – 29 stycznia 2004

(26) POLISH MEDIA COVERAGE OF THE 60TH ANIIVERSARY OF THE MASSACRE IN KONIUCHY AND THE ONGOING INVESTIGATION

Tygodnik Wileńszczyzny (Wilno)
http://www.tygodnik.lt/200403/
15–21 stycznia 2004 r.
nr 3/2004 (wydanie internetowe nr 175)

W pamięć o pomordowanych w Koniuchach
Przed sześćdziesięcioma laty, 29 stycznia 1944 roku, sowieccy partyzanci dokonali bestialskiego mordu mieszkańców wsi Koniuchy. W ciągu jednej nocy życie straciło 36 osób i 14 zostało ciężko rannych. Przed kilkoma laty na prośbę Zarządu Głównego Kongresu Polonii Kanadyjskiej pion śledczy Instytutu Pamięci Narodowej wszczął postępowanie w sprawie mordu mieszkańców wsi w rejonie solecznickim na Litwie (była Nowogródczyzna), dokonanego przez partyzantów radzieckich.
Na przeciągu długich dziesięcioleci temat masakry w Koniuchach był zakazany. Historycy radzieccy przedstawiali bowiem czerwonych partyzantów jedynie w roli szlachetnych bohaterów, walczących z okupantem niemieckim, broniących ludność cywilną od hitlerowskiej machiny represyjnej. Świadkowie zbrodni, którym udało się przeżyć, w obawie o życie własne i swoich rodzin musieli zapomnieć o strasznych wydarzeniach z lat wojennych. Dla mieszkańców położonej na skraju Puszczy Rudnickiej wsi sowiecka partyzantka okazała się najstraszniejszym wrogiem, nie znającym litości nawet nad dziećmi, kobietami i starcami. W czasie wojny wieś była często nawiedzana przez partyzantów, domagających się odzieży i żywności. Urodzaju z piaszczystych gleb wieśniakom ledwo wystarczało na własne potrzeby. Toteż ciągłe najścia nieproszonych gości, często z bronią w ręku, zmusiły mieszkańców do podjęcia kroków w celu obrony swego mienia i bezpieczeństwa.
Tak jak i w wielu innych wsiach w latach wojny we wsi powstał oddział samoobrony. Uzbrojeni wieśniacy kilkakrotnie stanowczo odmówili składania prowiantu partyzantom radzieckim. Nie poczuwając się obywatelami ZSRR, nie traktowali ich bowiem jako swoich obrońców. Dla partyzantów każdy oddział samoobrony wiejskiej, w których powstawaniu byli zainteresowani też Niemcy, był takim samym wrogiem jak garnizon niemiecki, tyle że łatwiejszy do pokonania. Posiadająca oddział samoobrony wieś była piętnowana mianem zdrajców i kolaborantów. Zgodnie z prawem wojny, zdrajcom i koloborantom należała się kara, dlatego 29 stycznia 1944 roku oddział partyzancki "Śmierć faszystom" pod dowództwem Jacoba Prennera ruszył w stronę Koniuch. Śpiąca wieś została okrążona z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, przez którą jedyny most był zresztą w ręku partyzantki.
- Mąż obudził mnie gwałtownym szarpnięciem za ramię i krzyknął, że musimy uciekać. Przez okno biło światło, słychać było hałas. Nie rozumiejąc, co się dzieje, chwyciłam trzyletnią córeczkę i w nocnej koszuli wyskoczyłam z domu. Widziałam, jak płonęły sąsiedzkie zagrody, ryczało bydło, od kul padali moi znajomi... - tak zapamiętała tę straszną noc mieszkanka Koniuch Stanisława Woronis z domu Bandalewiczówna.
Anna Suckiel z domu Bobinówna w 1944 roku miała ukończonych 15 lat. Dom jej rodziców znajdował się na skraju wsi, toteż jako pierwszy trafił pod ostrzał partyzantów. Południowy wiatr w stronę rzeki, lokazujący dym, osłonił ludzi przed wrogiem. Ci, którzy pobiegli w stronę rzeki, cmentarza czy lasu, polegli.
Miałam więcej szczęścia, bo nikt z mojej rodziny nie zginął. Straciliśmy jedynie cały dobytek. Z domu zostały zgliszcza. Do wsi też od razu nie wróciliśmy. Pozostali przy życiu zaczęli budować domy. Nie mieliśmy czasu, ani dobrego materiału. To dlatego domy w Koniuchach tak marnie wyglądają. Nikt przez powojenne lata nie udzielił nam pomocy na ich renowację - mówiła pani A. Suckiel.
Według sprawozdania litewskiej policji, owego ranka w Koniuchach zginęło 36 osób i 14 zostało ciężko rannych. Mieszkańcy, którzy przeżyli masakrę, ułożyli listę zamordowanych, złożoną z 38 nazwisk. Nikt nie może być pewny, czy jest ona pełna. Władza radziecka ze zrozumianych powodów ukrywała sprawę mordu w Koniuchach. Zupełnie inaczej potraktowali zbrodnię jej sprawcy, którzy po zakończeniu II wojny światowej osiedlili się na stałe w USA i Izraelu. W licznych publikacjach uczestnicy napaści mówią o liczbie 300 zabitych, szczegółowo opisując swój "bohaterski czyn". Chaim Lazar w wydanej w roku 1985 w Nowym Jorku książce "Destruction and Resistance" pisał: "Sztab brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby udzielić nauczki innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Wśród nich było około 50 Żydów, którymi dowodził Jacob (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolice wioski i zajęli pozycje

wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i trzoda miały być wybite. Sygnał dano tuż przed wschodem słońca. W ciągu kilku minut okrążono wieś z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, a jedyny most znajdował się w rękach partyzantów. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. Z wielu domów słychać było huk eksplozji. Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt".
Mord w Koniuchach jest także opisany w książce Richa Cohena "The Avengers" ("Mściciele"), wydanej w Nowym Jorku w 2000 r.: "Koniuchy były wioską o zakurzonych drogach i zapadłych w ziemię, niepomalowanych domach. Partyzanci - Rosjanie, Litwini i Żydzi - zaatakowali Koniuchy od strony pól, a słońce świeciło im w plecy. Odezwał się ogień z wież strażniczych. Partyzanci odpowiedzieli ogniem. Chłopi uciekli do swych domów. Partyzanci obrzucili dachy granatami, a domy zajęły się płomieniem. Chłopi wybiegali drzwiami i uciekali drogą. Partyzanci ich gonili, strzelając do mężczyzn, kobiet i dzieci. Większość chłopów biegło w stronę niemieckiego garnizonu, a więc przez znajdujący się na skraju osiedla cmentarz. Dowódca partyzantów przewidział to i dlatego nakazał kilku swoim ludziom schować się przy grobach. Gdy ci partyzanci otworzyli ogień, chłopi zawrócili i wpadli w ręce żołnierzy, ścigających ich z przeciwnej strony. Setki chłopów zginęło trafiwszy w ogień krzyżowy".
Potwierdzenie mordu w Koniuchach można znaleźć także w dzienniku partyzantów żydowskich pt. "Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest". Podano tam, że napad miał miejsce w styczniu 1944 r. i wzięli w nim udział partyzanci z oddziałów Jacoba Prennera ("Śmierć faszystom") i Shmuela Kaplinsky'ego ("Ku zwycięstwu") tzw. Litewskiej Brygady.
Zdaniem Kazimierza Krajewskiego, autora książki "Na Ziemi Nowogródzkiej - Nowogródzki Okręg Armii Krajowej", wydanej w Warszawie w 1997 r.: "jedyną winą mieszkańców Koniuch było to, że mieli już dosyć codziennych - a właściwie conocnych - rabunków oraz gwałtów i chcieli zorganizować samoobronę. Bolszewicy z Puszczy Rudnickiej postanowili zrównać wieś z ziemią tak, by zastraszyć ludność innych wiosek". Wymordowanie mieszkańców wsi Koniuchy (wraz z kobietami i dziećmi) opisane zostało przez Chaima Lazara jako wybitna operacja bojowa, z której jest on autentycznie dumny. Opis ufortyfikowania wsi jest kompletną bzdurą. Była to normalna wioska, w której część mężczyzn zorganizowała samoobronę. Ich uzbrojenie stanowiło kilka zardzewiałych karabinów".
W relacji policji litewskiej mówi się, że "z 40 gospodarstw spaliło się 39 zabudowań i łaźnia, 50 krów, 16 koni, 50 świń, 100 owiec, 400 kur i inny majątek". Zamordowanych koniuszan pochowano na wiejskim cmentarzyku pod krzyżem, ustawionym przez młodzież jeszcze przed wojną dla upamiętnienia swoich katolickich korzeni. Jakby w przeczuciu wielkiego nieszczęścia.
Przez prawie pół wieku ci, którzy stracili rodziny, znajomych, musieli cierpieć i pamiętać w milczeniu. Do Koniuch nie przyjeżdżały wycieczki, jak do nieodległych Pirczupi, wsi spalonej przez faszystów, na ich przykładzie nie uczono młodego pokolenia historii. Nielicznymi świadkami tragicznych wydarzeń pozostały jedynie stary las, cztery ocalałe domy i stary spróchniały krzyż na cmentarzu. Wkrótce jednak powinno to się zmienić. Na maj bieżącego roku planowane jest ustawienie krzyża, upamiętniającego tragedię sprzed 60 laty. Inicjatorem budowy pomnika jest samorząd solecznicki, prace sfinansuje natomiast Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.
Andrzej Kołosowski

Magazyn Wileński (Wilno)
http://www.magwil.lt/
Nr 1 - styczeń 2004

Rocznica tragedii w Koniuchach
Nocą z 29 na 30 stycznia 1944 roku oddział partyzantów sowieckich z Puszczy Rudnickiej napadł na uśpioną bezbronną polską wieś Koniuchy, położoną na obrzeżach Puszczy, nad rzeką Solczą, przy drodze z Ejszyszek do Solecznik. W gospodarstwach chłopskich podpalonych pociskami zapalającymi poniosło męczeńską śmierć w ogniu ponad 100 mieszkańców wsi. Nie oszczędzono nikogo: ani starców, ani kobiet, ani niemowląt. Zwyczajem owych lat kroniki sowieckie tragedię w Koniuchach przypisały Armii Krajowej, co jest, zdaniem historyków i naocznych świadków, wierutnym kłamstwem i absolutną niedorzecznością. Temat Koniuchów przez wiele lat był przemilczany. Chaim Lazar, jeden ze sprawców tragedii, w wydanej w Nowym Jorku w 1985 r. książce „Destruction and Resistance" napisał m. in. „…dowiedziano się, że wieś Koniuchy przekształciła się w siedlisko złowrogich band. Jej niegodziwi mieszkańcy

rozprowadzali wśród miejscowej ludności uzyskiwaną od Niemców broń, nawoływali do walki z partyzantami. Wieś była otoczona umocnieniami w postaci rowów strzeleckich, przed każdym domem znajdowało się stanowisko ogniowe. Po obu jej stronach zbudowano wyżki obserwacyjne…Dlatego zostało postanowione przeprowadzić akcję zastraszenia nieprzychylnych partyzantom wieśniaków… Pewnego wieczoru 120 najdzielniejszych partyzantów…pod dowództwem Jakowa Prennera, okrążyło wieś. Idącym do akcji rozkazano nie zostawiać przy życiu żadnego z mieszkańców, a zabudowania razem z inwentarzem spalić…" Dalej chełpliwy autor relacji głosem pogardy dla ofiar tej potwornej masakry pisze, że „120 najdzielniejszych partyzantów" w krótkim czasie zlikwidowało 60 domów, z 300 mieszkańców wsi nikt się nie uratował". Zarówno to, że mieszkańcy Koniuchów byli rzekomo uzbrojeni „po zęby", jak i to, że wszyscy zginęli z rąk „najdzielniejszych", jest jednym wielkim kłamstwem. Ponad połowie z 250 mieszkańców wsi udało się jednak uciec. Oto relacja jednego z nich: „Ze snu wybudziła nas strzelanina i łuna pożaru w oknach. Było jasno jak w dzień, dookoła roiło się od partyzantów, którzy strzelali do każdego, kto wydostawał się z domu. Szum ognia i trzaski rozpadających się budynków przypominały burzę z piorunami. Z różnych stron słychać było rozpaczliwe jęki palących się w domach ludzi, ryk zwierząt zamkniętych w chlewach i oborach…".
30 stycznia mieszkańcy okolicznych polskich wsi, również stale nękanych przez partyzantów sowieckich, zebrali zidentyfikowane ciała krewnych oraz znajomych i pochowali na cmentarzach w Butrymańcach, Solecznikach, Bieniakoniach. Niedopalone szczątki 46 osób pogrzebano na miejscowym cmentarzyku. Dziś bolesną pamięć o tragedii w Koniuchach przywołuje skromny żelazny krzyż – milczący znak ukrytej zbiorowej mogiły. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Warszawie postanowiła uczcić 60. rocznicę tragicznych wydarzeń w Koniuchach. Miejsce pochówku zamordowanych mieszkańców wsi zostanie należycie oznakowane, na tablicach znajdą się nazwiska wszystkich ofiar. Podczas niedawnej wizyty w Wilnie Andrzej Przewoźnik, sekretarz ROPWiM powiedział, że uroczystości planowane są na maj br. Za terminem tym przemawiają względy pory roku oraz fakt zgłoszenia przyjazdu na obchody rocznicowe ocalałych mieszkańców wsi i ich rodzin z Polski i innych krajów, m. in. z Kanady. Tamtejsza Polonia wyraziła również gotowość upamiętnienia ofiar tragedii sprzed 60 laty w Koniuchach.
Halina Jotkiałło

Nasz Dziennik (Warszawa)
27 stycznia 2004

60 lat temu w Koniuchach
Dnia 29 stycznia 1944 roku partyzanci sowieccy i żydowscy dokonali masowej zbrodni na mieszkańcach polskiej wsi Koniuchy w byłym powiecie Lida. Według żydowskich uczestników tej pacyfikacji, zginęli wszyscy mieszkańcy wsi - mężczyźni, kobiety i dzieci, razem 300 osób. Faktycznie ofiar było kilkadziesiąt (wśród nich kobiety i dzieci), dużo osób odniosło rany. Wieś została spalona.
Przez lata w licznych opracowaniach i wspomnieniach żydowskich Koniuchy funkcjonowały jako przykład akcji przeciwko Niemcom lub pacyfikacji wsi rzekomo "kolaborującej z Niemcami", i uchodziły za powód do chwały. Podobnie było w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej - jej komunistyczne władze w 1975 roku odznaczyły dowódcę tej akcji, Genricha Zimana, Orderem Virtuti Militari!
Okrutna pacyfikacja Koniuchów była znana licznym świadkom i pojawiała się we wspomnieniach i opracowaniach historycznych, nie stała się jednak przedmiotem śledztwa. Dopiero 8 marca 2001 r., na skutek formalnego zawiadomienia Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu przez Kongres Polonii Kanadyjskiej, podjęte zostało postępowanie w tej sprawie. KPK dobrze udokumentował swój wniosek, załączając wszystkie ważniejsze znane wówczas dowody (w postaci dokumentów, relacji, wspomnień, opracowań itp.).
Zbrodnia popełniona na cywilnej ludności polskiej o tak dużej skali nie wzbudziła zainteresowania mediów, które prawie całkowicie ją zignorowały, mimo okolicznościowych komunikatów wydawanych przez pion śledczy Instytutu Pamięci Narodowej. Prawie automatycznie nasuwa się porównanie ze sprawą Jedwabnego. W tamtym przypadku mieliśmy do czynienia z aferą międzynarodową, z natarczywymi żądaniami kategorycznej "afirmacji" źródeł żydowskich i z energicznymi działaniami całego IPN. I choć sprawa nie została do końca wyjaśniona, mimo istniejących nadal bardzo wielu poważnych wątpliwości (przede wszystkim co do faktycznej roli Niemców), ukazała się potężna publikacja, prezydent RP złożył oficjalne przeprosiny, a na miejscu zbrodni, w jej 60. rocznicę odbyły się międzynarodowe uroczystości.

W Koniuchach żadnych obchodów 60. rocznicy nie będzie. Nie pojedzie tam prezydent, nie ma pomnika, a śledztwo toczy się w zupełnie innym, bardzo powolnym tempie.
Choć żydowscy uczestnicy tej zbrodni szczycą się nią w swych wspomnieniach, nikt nie żąda afirmatywnego przyjęcia ich relacji. Ci sami ludzie, określający się jako "autorytety moralne", tym razem nie mają nic do powiedzenia. Ich rzekoma wrażliwość znikła. To wszystko świadczy o koniunkturalizmie, jaki miał miejsce w sprawie Jedwabnego, i o specjalnej akcji propagandowej, podjętej w wyniku doraźnego zapotrzebowania.
Aby sprawa zbrodni w Koniuchach nie poszła całkiem w zapomnienie, zamieszczamy w całości materiał sporządzony przez Kongres Polonii Kanadyjskiej. Zawiera on liczne wspomnienia, relacje i dokumenty, które jednoznacznie potwierdzają, że ofiarą była polska ludność cywilna. Materiał ten nie pozostawia też wątpliwości co do tożsamości sprawców. Ustalenie i zlokalizowanie wielu z nich nie powinno nastręczać większych trudności.
Mamy nadzieję, że upowszechnienie wiedzy na ten temat przyczyni się do sprawniejszego prowadzenia śledztwa i bardziej systematycznego informowania opinii publicznej przez powołane do tego instytucje. Liczymy też, że pamięć ofiar zostanie wreszcie godnie uczczona, a na miejscu zbrodni stanie krzyż.
Leszek Żebrowski

Rzeczpospolita (Warszawa)
28.01.2004 Nr 23

Mord w Koniuchach

60 lat temu, nocą z 28 na 29 stycznia 1944 roku, 120 sowieckich partyzantów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej otoczyło polską wieś Koniuchy (przed wojną w powiecie lidzkim województwa nowogródzkiego, obecnie w rejonie solecznickim na Litwie, przy granicy z Białorusią). O piątej rano przypuścili atak. Pochodniami i pociskami zapalającymi wzniecili pożar. Do uciekających z pożogi mieszkańców strzelali. Po zajęciu wsi ocalałych i rannych dobijali, rzucali w ogień. Zamordowali co najmniej 40 osób. Spalili większość zabudowań.
Za co? Koniuchy były nieustannie nachodzone przez "czerwoną partyzantkę" i bezlitośnie rabowane (sowieckie zgrupowanie w Puszczy Rudnickiej liczyło 2000 ludzi, przed wojną w Koniuchach mieszkało około 300 osób). Wieś została do cna ogołocona. Część mieszkańców schroniła się w miejscowościach położonych dalej od puszczy. Pozostali zorganizowali oddział samoobrony, który przeciwstawił się dalszym rekwizycjom. Partyzanci postanowili zrównać za to Koniuchy z ziemią, by stanowiło to przestrogę dla innych wsi.
Tak podali w pamiętnikach uczestnicy pacyfikacji, opisując ją zresztą jako przykład "wybitnego osiągnięcia bojowego", np. Chaim Lazar (przytoczył rozkaz: "nie darować nikomu życia") i Izrael Weiss z żydowskiego oddziału "Śmierć faszystom", złożonego z uciekinierów z getta w Wilnie i dowodzonego przez Jakuba Prennera, obywateli II RP.
W sprawie mordu w Koniuchach Instytut Pamięci Narodowej prowadzi śledztwo.
AKA

Nasz Czas (Wilno)
Nr 2 (627) 29 stycznia – 11 lutego 2004
http://www.nasz-czas.lt/

W 60. rocznicę masowego mordu w Koniuchach

Przed sześćdziesięciu laty, 29 stycznia 1944 roku, polsko - litewska wieś Koniuchy położona na obrzeżu Puszczy Rudnickiej nad Solczą, praktycznie przestała istnieć. Blady zimowy poranek odsłonił obraz pełen tragicznej zgrozy - dogorywające ludzkie domostwa, kilkadziesiąt pomordowanych ludzkich ciał, poniewierających się po rozległym terenie wioski, resztki ukrywających się przerażonych mieszkańców, którym pod obstrzałem w czym stał udało się ujść za wierną im rzekę. Oprawcy - sowieccy partyzanci - nie mieli skrupułów ani wobec niemowląt, ani kobiet ciężarnych, ani starców - mordowali każdego, systematycznie palili każdy dom tylko dlatego, że ci ludzie sprzeciwili się zbrojnym grabieżom, broniąc własnej godności, swego życia i mienia.
Nasze redakcyjne badania, przeprowadzone przed trzema laty wśród

mieszkańców wsi, według niepełnej listy wykazały, iż tej tragicznej nocy zabito 36 osób, a 14 zadano ciężkie rany. Z 85 domów ocalało tylko 4. Tragedii na taką skalę, kiedy masowemu mordowi ludności cywilnej towarzyszyło powszechne palenie domostw - nie zna w ciągu ostatnich kilku stuleci w swojej historii Ziemia Wileńska, a możliwie i cała Litwa. Jak wielka tragedia - tak równie wielka przygnębiająca cisza wokół potrzeby upamiętnienia pamięci niewinnych ofiar. Penetrując rejon Solecznik jesienią ub. r. rzucała się w oczy wielce wymowna różnica - pieczołowita dbałość o miejsca pochówku żołnierzy sowieckich i całkowita obojętność wobec grobów masowej kaźni miejscowej ludności w Koniuchach, Gumbie i innych miejscowościach, jak też miejscowych zabytków.
Podejmując ten temat jeszcze w roku 2001 i wracając do niego kilkakrotnie, proponowaliśmy upamiętnienie miejsca tragedii naszym wspólnym wysiłkiem poprzez ustawienie krzyża na miejscowym cmentarzu. Przedstawiciel solecznickiego samorządu zapewniał, że oni podejmą się tego dzieła...Społeczna inicjatywa została wyhamowana, sami nie zrobili nic. W przeddzień tragicznej rocznicy nie uznano za potrzebne nawet minimalne przetarcie śnieżnych zasp na dróżce prowadzącej do cmentarza.
Minęły kolejne trzy lata, mija 60. rocznica masakry. Miejscowa władza oczekuje, że na kolejną wiosnę zrobi to stosowna instytucja z Polski (!?), która zazwyczaj zaznacza groby i miejsca kaźni polskich żołnierzy. Tu natomiast chodzi o ludność cywilną, o symboliczny krzyż na leśnym cmentarzu, aby co najmniej teraz z ponad półwiecznym opóźnieniem uczcić pamięć niewinnie pomordowanych ku przestrodze żyjących - aby nigdy więcej coś podobnego nie mogło się powtórzyć. I jest to świętym moralnym i ustawowym obowiązkiem samorządowej władzy, którą w swoim czasie promowaliśmy, i za bezczynność której nie tylko mieszkańców Koniuch - przepraszamy. Bowiem ci, którzy przez wiele lat z rzędu w trakcie kampanii wyborczych bili się w pierś, "broniąc polskości i interesów miejscowej ludności" najwyraźniej zapomnieli, że Ojczyzna - to ziemia i groby.
29 stycznia br. o godz. 12 w parafialnym kościele w Butrymańcach zostanie odprawiona msza św. w intencji poległych.
Redakcja.

Goniec (Mississauga)
30 stycznia – 5 lutego 2004

Tylko puszcza zaszumi

Chwała torontońskiemu okręgowi KPK za niestrudzone przypominanie o tragedii wioski Koniuchy, spacyfikowanej 60 lat temu (29 stycznia 1944 roku) przez żydowską-sowiecką partyzantkę. Ten wojenny epizod – jedna z wielu odsłon tamtych tragicznych czasów – woła do nas, aby krzywdy i przelaną krew mierzyć jedną, ludzka miarą.
Nie może być tak, że o jednych zbrodniach można krzyczeć, a o innych, tych nie pasujących do kanonu obowiązującej mitologii tamtej wojny, trzeba potulnie zapomnieć.
Pamięć o polskich ofiarach tamtego czasu jest naszym obowiązkiem. Uroczystych obchodów 60. rocznicy zbrodni w Koniuchach nie będzie, nikt ofiar nie przeprosi, nie zajadą rządowe bmw z przedstawicielami polskich władz czy tuzów polskiej elity politycznej. W Koniuchach, po wymordowanych dzieciach i kobietach będą tylko płakały drzewa Puszczy Rudnickiej.
Niezbyt pochlebnie świadczy to o dzisiejszym państwie polskim i bardzo wymownie mówi o stanie polskiego społeczeństwa…
Andrzej Kumor

Nasza Polska (Warszawa)

3 lutego 2004

Zbrodnia w Koniuchach – nowe dowody

Sześćdziesiąt lat temu, 29 stycznia 1944 roku, polska wieś Koniuchy, położona na skraju Puszczy Rudnickiej w gminie Bieniakonie, powiat Lida (z dala od głównych szlaków komunikacyjnych) została znienacka zaatakowana przez oddziały partyzantki sowiecko-żydowskiej. Podczas dwugodzinnej rzezi zginęło kilkudziesięciu mieszkańców wsi: mężczyzn, kobiet i dzieci. Tylko nieliczni zdołali się ukryć i uciec. Napastnicy doszczętnie obrabowali gospodarstwa, a wieś puścili z dymem. Niektóre domostwa spłonęły razem z zamieszkującymi je rodzinami.

Pacyfikacja jako "akcja bojowa"
O zbrodni i jej przebiegu wiemy dużo, przede wszystkim z opublikowanych wspomnień żydowskich uczestników tej akcji. Okazuje się, że pacyfikacja ludności cywilnej, spalenie wsi razem z częścią jej mieszkańców może być przez całe lata bezkarnie przedstawiana jako "akcja bojowa" o dużym znaczeniu militarnym i propagandowym. Wystarczyło tylko znaleźć odpowiedni motyw - takie przedstawienie ofiar, które będzie wystarczającym pretekstem dokonania okrutnego pogromu. I motyw taki znalazł się, jak na zamówienie.
Oto co napisał po latach o tej "akcji" jej uczestnik Chaim Lazar: *Od pewnego czasu wiedziano, że wieś Koniuchy jest gniazdem band i centrum antypartyzanckich intryg. Jej mieszkańcy, znani z niegodziwości, organizowali okoliczną ludność, rozprowadzając broń uzyskaną od Niemców i prowadząc akcję przeciw partyzantom. Wieś była dobrze ufortyfikowana, każdy dom miał pozycję strategiczną i okopany był rowami obronnymi. Po obu stronach wsi były wieżyczki obserwacyjne. Właśnie to miejsce wybrano, aby przeprowadzić akcję zastraszającą i zemsty. Sztab Brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym.*
Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów pod dowództwem Jaakowa (Jakuba) Prennera. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Rozkazano nie zostawić przy życiu nikogo, łącznie z żywym inwentarzem, a zabudowania spalić (...).
Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt (Chaim Lazar, *Destruction and Resistance,* New York 1985, s. 174-175).
Powyższy opis jest całkowicie sprzeczny z prawdą, wieś nie była bowiem ufortyfikowana i nie prowadziła żadnych *akcji przeciw partyzantom*. Każdy, kto ma jakiekolwiek pojęcie o polityce Niemców w krajach okupowanych podczas II wojny światowej, wie, że to po prostu bzdury. Ale te wspomnienia publikowane były po angielsku, na użytek czytelników, którzy o wojnie nie wiedzą nic i z dobrodziejstwem inwentarza przyjmują to wszystko za dobrą monetę. Są do tego przyzwyczajeni od lat.
Faktem jest, że mieszkańcy tej wsi kilkakrotnie przeciwstawiali się gwałtom i rabunkom i to była ich jedyna "wina" oraz bezpośrednia przyczyna tragedii. Partyzanci sowieccy i żydowscy wyznawali jednak zasadę, że *kto nie jest z nami, ten jest przeciw nam*. W ten sposób z każdego można było zrobić wygodnego wroga, a nawet, na użytek propagandowy, po prostu... Niemca. Tak postąpili na przykład Meir Jelin i Dmitrij Gelpern, członkowie tzw. Brygady Kowieńskiej, w wydanych w 1948 roku w Moskwie wspomnieniach: *Otrzymawszy posiłki z kowieńskiego getta, zgrupowanie "Śmierć okupantom" miało możliwość uczestniczyć w dużej akcji wraz z innymi zgrupowaniami z Puszczy Rudnickiej.*
W wiosce Koniuchy, jakieś 30 kilometrów od bazy partyzanckiej, usadowił się niemiecki garnizon. Faszyści ścigali partyzantów; zastawiali na nich zasadzki na drogach. Kilka zgrupowań partyzanckich, a w tym "Śmierć okupantom" otrzymało więc rozkaz zniszczenia tej placówki bandytów.
Na początku rozkazano Niemcom wstrzymać ich działalność i oddać broń. Gdy odmówili, ludowi mściciele zdecydowali działać według prawa: "Jeśli wróg się nie podda, wroga trzeba wyeliminować".
Opuściwszy bazę wieczorem i przeprawiwszy się przez bagna i lasy, partyzanci doszli do skraju tej wioski nad ranem. Czerwona rakieta stanowiła sygnał do ataku. Dwudziestu partyzantów z grupy "Śmierć okupantom" pod dowództwem Michaiła Truszyna wkroczyło do wioski. Niemcy zajmowali kilka domów i otworzyli ogień kulami dum-dum ze swych pistoletów maszynowych i karabinów maszynowych. Trzeba było szturmować każdy dom. Zastosowano kule zapalające, granaty ręczne oraz race świetlne, aby eksterminować Niemców.
Kowieńscy partyzanci Dowid (Dawid) Teper, Jankł (Jankiel) Ratner, Pejsach Folbe, Lejzor Zodikow i inni zaatakowali wroga nie zważając na ostrzał. Silny Lejb Zajac zaatakował jeden z budynków, a zużywszy całą amunicję wyrwał karabin z rąk Niemca i zaczął bić wroga kolbą od karabinu aż kolba pękła.

(M. Yelin, D. Gelpern, *Partizaner fun Kaunaser geto*, Moskve 1948; wydanie litewskie 1969).

Żydzi jako pierwszorzędni partyzanci, czyli gloryfikacja fałszu
Powyższa bohaterszczyzna miała jeden cel: uzasadnić politycznie i moralnie wszystko, czego dokonali partyzanci i opisać to w taki sposób, aby uczynić z tego "akcje bojowe". Ta reguła obowiązuje po dziś dzień i jest podstawą ocen, ferowanych mocno na wyrost. Tak jak w przypadku Milesa Lermana (przewodniczącego Rady Muzeum Holocaustu w USA), który w referacie, wygłoszonym na Uniwersytecie DePaul w Chicago w 1998 roku zawarł następująe stwierdzenie: *Żydowscy partyzanci byli zwykle pierwszymi ochotnikami w najbardziej niebezpiecznych akcjach. Fakty dowodzą, że Żydzi odgrywali pierwszoplanową rolę w partyzantce i walczyli odważnie w większości partyzanckich grup w całej Europie*. Dziś to nikogo nie szokuje - taki obowiązuje stereotyp na Zachodzie. A że jest to sprzeczne z faktami - tym gorzej dla faktów...
Jan Tomasz Gross, pisząc swe osławione dziełko *Sąsiedzi. Historia zagłady żydowskiego miasteczka* poświęcone zbrodni na Żydach w Jedwabnem 10 lipca 1941 roku, zaproponował nowe podejście do źródeł żydowskich: *Jeśli chodzi o warsztat historyka epoki pieców, oznacza to, w moim mniemaniu, konieczność radykalnej zmiany podejścia do źródeł. Nasza postawa wyjściowa do każdego przekazu pochodzącego od niedoszłych ofiar Holokaustu powinna się zmienić z wątpiącej na afirmującą*.
W tym przypadku afirmacja ze strony usłużnych historyków, publicystów i polityków była tak wielka, że przeistoczyła się w gloryfikację tego rodzaju źródeł. Śledztwo wprawdzie wykazało, że "świadkowie" nie byli w ogóle świadkami, że stan faktyczny odbiegał bardzo znacznie od opisów, pełnych fantazji i przeinaczeń i przede wszystkim, iż liczba ofiar zbrodni w Jedwabnem była mniej więcej ośmiokrotnie zawyżona w tychże "źródłach", które powinniśmy afirmować. Mimo to wszelkie próby sprowadzenia dyskusji do poziomu merytorycznego (włącznie z ustalaniem liczby ofiar, sposobu ich uśmiercenia i faktycznej roli Niemców) traktowane były co najmniej na równi z udziałem w samej zbrodni!
Tło całej sprawie nadali usłużni publicyści, którzy posłusznie powielali we wszelkich dostępnych mediach "jedynie słuszną" wersję wydarzeń. Nie powstrzymały tego zjawiska nawet kolejne, coraz bardziej precyzyjne ustalenia śledztwa, gdy pierwotne założenia legły w gruzach.

Liczy się tylko Jedwabne, zbrodnia w Koniuchach jest pomijana
W Koniuchach, co już dziś wiemy, zginęło ponad czterdzieści osób - część z nich od strzałów z broni palnej, inni w płomieniach, kilkanaście odniosło rany. Z 85 gospodarstw ocalały od ognia zaledwie cztery. Od 8 marca 2001 roku toczy się w tej sprawie śledztwo w Okręgowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi. Dotychczas, czyli po prawie trzech latach, jego postępy są niewielkie, o czym opinia publiczna jest informowana rzadko i lakonicznie w komunikatach, z których można się przede wszystkim dowiedzieć, że "są trudności".
Te przecież są zawsze, jeśli chodzi o tak kontrowersyjne sprawy. Przypomnijmy jednak, że po roku śledztwa w sprawie Jedwabnego (które nie zdołało wyjaśnić najważniejszych zagadnień) stał już tam pomnik, zaalarmowana była cała światowa opinia publiczna, a w 60. rocznicę zbrodni prezydent RP złożył na miejscu uroczyste przeprosiny. A były one więcej niż uroczyste, prezydent wystąpił bowiem w rytualnym żydowskim nakryciu głowy, czyli w kipie (zwanej kiedyś mycką).
Koniuchy nie wzbudzają natomiast prawie żadnego zainteresowania mediów. Choć najwyższe czynniki w państwie są o tej sprawie od dawna poinformowane, nie dzieje się praktycznie nic. Nie ma pomnika, nie ma poruszenia światowej, czy choćby krajowej opinii publicznej i nie odbywają się tam w 60. rocznicę żadne oficjalne obchody. Prezydent, czynniki rządowe i instytucje do tego powołane całkowicie zignorowały rocznicę tej tragedii. Nie wiemy, dlaczego tak się dzieje. W przypadku prezydenta możemy się domyślać, że jego doradcy być może nie zdołali ustalić, w jakim przebraniu mógłby on wystąpić w Koniuchach: czy też w kipie (mycce) - tak jak w Jedwabnem, czy też w innym. Być może też ta tragedia go w ogóle nie interesuje, ale to byłoby sprzeczne z jego deklaracjami, że chciał być prezydentem wszystkich Polaków.

To była zbrodnia!
A w przypadku zbrodni w Koniuchach afirmacja źródeł żydowskich jest naprawdę potrzebna. Są one liczne i zgodne z tym, co o tej zbrodni wiemy z innych przekazów i dokumentów.
Na przykład Isaac Kowalski (partyzant żydowski z Brygady Litewskiej uczestnik pacyfikacji) opisał to tak: *Komandir naszej bazy dał rozkaz aby wszyscy zdolni do noszenia broni mężczyźni przygotowali się do wyruszenia na akcję w ciągu godziny. Przyszedł rozkaz, aby wszyscy mężczyźni, bez wyjątku, a w tym i doktor, radiotelegrafiści oraz pracownicy sztabowi i ludzie tacy jak ja, którzy pracowali w wydziale propagandy i druku, przygotowali się na akcję.*

O umówionej godzinie wszyscy byliśmy gotowi i w pełnym uzbrojeniu wyruszyliśmy na miejsce akcji. Gdy zbliżyliśmy się do naszego celu, zauważyłem, że partyzanci nadciągają ze wszystkich stron, z rozmaitych oddziałów (...).
Nasz oddział otrzymał rozkaz, aby zniszczyć wszystko, co się rusza i zamienić wieś w popioły. Dokładnie o ustalonej godzinie i minucie wszyscy partyzanci z czterech stron wsi otworzyli ogień z karabinów ręcznych i maszynowych, strzelając kulami zapalającymi w zabudowania wioski. Tym sposobem dachy gospodarstw zaczęły się palić.
Wieśniacy i mały garnizonowy oddział niemiecki odpowiedział ciężkim ogniem, ale po dwóch godzinach wioska wraz z pozycjami ufortyfikowanymi została zniszczona.
Niemców tam nie było (niemieckie garnizony nie stacjonowały po wioskach!) - gdyby to była prawda, to sowiecko-żydowskie oddziały poniosłyby ciężkie straty. To była zbrodnia - wydane rozkazy, aby *zniszczyć wszystko, co się rusza i zamienić wieś w popioły* nie pozostawiają żadnych wątpliwości co do intencji napastników.
Zalman Wyłożny z oddziału "Śmierć faszystom" (jedna z grup żydowskich biorących udział w pacyfikacji) też to potwierdza: *Cała wieś została puszczona z dymem, a mieszkańcy wymordowani*.
Podobnych relacji jest więcej. Rzetelne kwerendy w Instytucie Yad Vashem i w archiwach sowieckich dostarczą zapewne dalszych dowodów, wszystkich w tym samym duchu.

Virtuti Militari dla partyzanta-zbrodniarza
Znane są też liczne polskie relacje - wiele z nich publikowała w ostatnich latach prasa polska, wychodząca na Litwie. Dziś świadkowie zbrodni rozproszeni są po całym świecie. O ile sprawcy mordu nie kryli swej tożsamości, występując z otwartą przyłbicą, publikując swe wspomnienia, o tyle niedoszłe ofiary i ich rodziny musiały przez kilkadziesiąt lat ukrywać prawdę. W PRL na ten temat nie mogły ukazać się żadne informacje. Do tego sprawcy zbrodni mogli liczyć na dodatkowe "zaszczyty". Oto Genrikas Zimanas (vel Genrich Ziman, Genrik Ziman), w tamtym czasie pierwszy sekretarz Południowego Rejonu Litewskiej Partii Komunistycznej, któremu podlegała sowiecko-żydowska "partyzantka" w Lasach Rudnickich, otrzymał Order Virtuti Militari. Oczywiście za swe wojenne "zasługi" - dla Polski? Jak się okazuje, wszystko można splugawić.
Jest rzeczą charakterystyczną, że cytowani powyżej uczestnicy żydowskiej partyzantki stale podkreślają jej odrębność. Dla nich jest niezwykle ważne podkreślanie jej narodowego, żydowskiego charakteru. Na przykład Vitka Kempner Kovner (żona Abby Kovnera) podczas wręczania Dyplomu Honorowego w styczniu 2001 roku w amerykańskim Muzeum Pamięci Holokaustu uznała za stosowne szczególnie podkreślić, że partyzanci żydowscy w Puszczy Rudnickiej nie czuli się częścią partyzantki sowieckiej: - *Jestem dumna z tego, że dane mi było walczyć jako Żydówce, członkini żydowskiego oddziału bojowego, pod rozkazami żydowskich dowódców, w którym mówiło się i wydawało rozkazy w jidisz*.
Afirmacja takich źródeł żydowskich, w przeciwieństwie do sprawy Jedwabnego (gdzie mimo zamknięcia śledztwa pozostało bardzo dużo wątpliwości), ma zatem głęboki sens. Co więcej, niektórzy sprawcy odczuwali coś w rodzaju moralnego niepokoju. Wiedzieli bowiem, że jest to "operacja karna", przeprowadzona niezwykle brutalnie na bezbronnej ludności cywilnej. Wielu uczestników zbrodni było na skutek tego *wstrząśniętych i przygnębionych*.

Zabijano bez różnicy
Powyższe oceny pochodzą z nowego, nieznanego dotychczas źródła żydowskiego, w którym zawarty jest opis pacyfikacji. Jest to relacja pamiętnikarska Rejzli Korczak, która po raz pierwszy ukazała się po hebrajsku już w 1946 roku, a w 1977 została wydana po rosyjsku w Tel Avivie.
Autorka posługiwała się relacjami uczestników zbrodni i dokumentami z archiwów sowieckich i izraelskich. W jej ocenie była to zaplanowana i przygotowana *okrutna operacja*, podczas której *zabijano bez różnicy mężczyzn, kobiety i dzieci*.
Nie spodziewamy się, że śledztwo będzie prowadzone w taki sposób, jak w sprawie Jedwabnego. Tu trzeba pozbyć się złudzeń. Ale elementarna uczciwość nakazuje, aby tak liczne dowody, pochodzące od samych sprawców, zostały potraktowane poważnie. Sprawa pacyfikacji Koniuchów jest w zasadzie jednoznaczna. Nie było tu gestapo, nie było wypędzania sprawców z domostw i nie działali oni pod przymusem. Co więcej, szczycą się swą zbrodnią po dziś dzień, są obdarzeni powszechnym szacunkiem i co jakiś czas dostępują poważnych zaszczytów...

Ruzka (Reizl) Korczak
Plamia pod pieplom
Bibliotieka-Alija, Tel Awiw 1977

(tłumaczenie pamiętnika wydanego w 1946 r. w języku hebrajskim), s. 319-320
Opis wydarzeń został oparty na szczegółowych zeznaniach uczestników oporu, w większości wypadków przesłuchiwanych przeze mnie osobiście, a także na dokumentach z archiwów "Morieszet" i "Jad va-Shem". [...]
W sztabie brygady zastanawiano się nad tym, jakich środków użyć w ramach rewanżu. Było oczywiste, że jeśli nie zostaną przedsięwzięte zdecydowane działania, większość wsi może odmówić posłuszeństwa, i jeśli nie będzie reakcji na przypadki mordów na partyzantach, wszystkie ich działania mogą być zagrożone i zostanie zachwiany prestiż brygady. Ze swoich zorganizowanych wystąpień przeciw partyzantom znana była wieś litewska Koniuchy. Jej mieszkańcy aktywnie współpracowali z Niemcami i Litwinami Plechaviciusa. Zdobyczną broń rozdzielali oni pomiędzy okolicznych chłopów, organizowali ich. Sama wieś była duża i dobrze ufortyfikowana: partyzanci wystrzegali się podchodzenia pod tę wieś. Mieszkańcy Koniuchów organizowali zasadzki; pochwycili dwóch partyzantów z oddziałów litewskich, których zamęczyli.
Sztab brygady zdecydował się przeprowadzić przeciwko wsi wielką ekspedycję karną. Dowódca jednego z litewskich oddziałów przeniknął do wsi Koniuchy, pod pozorem, jakoby był oficerem wojsk Plechaviciusa, który pojawił się w celu zorganizowania służby wartowniczej. Będąc Litwinem i wojskowym nie wzbudził podejrzeń. Zbadał wszystkie posterunki i słabe punkty obrony. Na podstawie jego meldunku (raportu) sztab brygady przygotował operację. Uczestniczyły w niej grupy bojowników (żołnierzy) ze wszystkich leśnych oddziałów partyzanckich, ogółem biorąc około pięćdziesięciu ludzi, w tej liczbie około czterdziestu bojowników żydowskich. Na dowódcę operacji wyznaczono oficera radzieckiego z oddziału Szilasa. Dowódcą wojów żydowskich był Jakub Prener.
Część grupy partyzantów okrążyła wieś i weszła do niej. Inni, wśród których byli i partyzanci żydowscy, pozostali poza wsią w zasadzce, aby przeszkodzić nadejściu wsparcia ze strony niemieckiego garnizonu. Jako miejsce zasadzki wybrano wiejski cmentarz. Partyzanci, którzy wtargnęli do wsi, posuwali się z trzech kierunków. Zgodnie z planem, centralna grupa szturmowa powinna przebić się, ostrzeliwując się, do przodu, a uderzający z flanki (oddziały oskrzydlające) mieli podpalić wieś. Jednakże, kiedy lewa flanka dopiero co przybliżała się, Litwini już otworzyli ogień. Rozpoczęto walkę wręcz. Wielu Litwinom udało wymknąć się ze wsi. Rzucili się do ucieczki w kierunku garnizonu niemieckiego. Wpadli w zasadzkę; zostali wybici, tylko niektórzy się uratowali.
Widząc, że próba wzięcia wsi Koniuchy znienacka nie udała się, oficer dowodzący operacją wysłał łącznikowych z rozkazem zdjęcia zasadzki i przerzucenia ludzi na odsiecz walczącym. Dwaj sygnałowi z oddziałów litewskich nie zdołali przedostać się i wtedy dowódca wysłał trzeciego - Pola Bagrianskiego, który służył jako łącznik między punktem dowodzenia a zasadzką. Bagrianskij przebił się i dostarczył rozkaz. Żydowscy partyzanci opuścili miejsce zasadzki i poszli do boju. Po zaciętej potyczce opór mieszkańców wsi został złamany. Partyzanci palili dom za domem; od ich kul zginęło wielu chłopów, kobiet i dzieci. Tylko nieliczni uratowali się. Wieś została starta z oblicza ziemi. Nazajutrz z Wilna na miejsce przybyły gestapowskie władze zwierzchnie w asyście żołnierzy. Sfotografowano ruiny i ciała zabitych, a następnie zdjęcia opublikowane zostały jako dowód na bestialstwo "czerwonych bandytów", niszczących bezlitośnie pokojowo nastawioną ludność.
Sama operacja i niemiecka propaganda wstrząsnęły wszystkim wokół. Sztab brygady przedsięwziął środki zaradcze - po wsiach rozpowszechniono ulotkę, w której opowiedziano prawdę o wsi Koniuchy; znajdowało się w niej również ostrzeżenie na temat tego, że wszystkich współpracujących z wrogiem spotka ten sam koniec, natomiast ci, którzy pomagają partyzantom, będą nagrodzeni. Można przypuszczać, że na mieszkańców wsi największy wpływ wywarły nie tyle pouczenia, agitacja i ulotki, co strach przed zemstą partyzantów. Historia wsi Koniuchy na długo poskromiła inne wsie w całym okręgu.
Ta operacja karna, jak również sposób jej przeprowadzenia, wywołały w obozie żydowskim głęboką konsternację i ostrą krytykę ze strony wielu bojowników. Ludzie pamiętali, że kiedy dowódcy radzieccy i litewscy domagali się rozwiązania oddziałów żydowskich, oni, w szczególności, motywowali to tym, że Żydzi z ich mściwością wzbudzą gniew ludności wiejskiej. Z początku Jurgis ["Jurgis" - to pseudonim Henrikasa Zimanasa vel Genrika Zimana - przyp. L.Ż.] *także posługiwał się tego rodzaju dowodami. Żydowskie dowództwo w Lasach Rudnickich nie pozwalało na jakiekolwiek akty kolektywnej zemsty w stosunku do całych wsi.*
Żydowscy partyzanci nieraz ryzykowali życiem, ażeby, schwytawszy zdrajców i kolaborantów w ich kryjówkach odstawić ich do obozu jako więźniów i po tym fakcie już - obwieszczali, że zemsta partyzantów nieuchronnie doścignie zdrajców. Dlatego też ta okrutna operacja, przygotowana i przeprowadzona przez wojskowo-polityczne dowództwo sztabu brygady, w trakcie której zabijano bez różnicy mężczyzn, kobiety i dzieci, powoduje taką reakcję. Wielu z uczestniczących w akcji bojowników żydowskich wróciło do bazy wstrząśniętych i przygnębionych.

Tygodnik Wileńszczyzny (Wilno)
http://www.tygodnik.lt
5–11 lutego 2004 r.
nr 6/2004 (wydanie internetowe nr 178)

Modlitwa za ofiary

29 stycznia br. w rejonie solecznickim odbyły się uroczystości żałobne, poświęcone upamiętnieniu pomordowanych przez partyzantkę sowiecką 29 stycznia 1944 roku mieszkańców wsi Koniuchy. W kościele parafialnym pw. św. Michała Archanioła w Butrymańcach została odprawiona Msza święta, celebrowana przez ks. proboszcza Jana Czerniawskiego.
W dniu 60. rocznicy tragicznej śmierci mieszkańców małej wsi położonej na skraju Puszczy Rudnickiej wspólnie z mieszkańcami Koniuchów i parafii butrymańskiej modlili się radca ambasady RP na Litwie Jan Nowicki, poseł na Sejm RL, prezes Akcji Wyborczej Polaków na Litwie Waldemar Tomaszewski, mer rejonu solecznickiego Leonard Talmont, prezes Związku Polaków na Litwie Michał Mackiewicz, wicemer, prezes Solecznickiego Rejonowego Oddziału Związku Polaków na Litwie Zdzisław Palewicz, pracownicy administracji samorządu, radni oraz mieszkańcy gminy butrymańskiej.
- Zebraliśmy się dzisiaj, aby wspomnieć tragiczne wydarzenia sprzed 60 laty, które krwawymi zgłoskami wpisały się w historię ziemi solecznickiej. Nie możemy zapomnieć przeszłości, ponieważ, jeżeli o niej zapomnimy, zapomną o nas. Nasi ziomkowie, mieszkańcy Koniuchów żyli i pracowali na swojej ziemi, lecz jedni bez winy musieli umrzeć za godność, innych los zmusił przeżyć masakrę bliskich i krewnych. Tragedia mordu mieszkańców Koniuchów była gorsza od żołnierskiej śmierci na wojnie, gdzie można kuli się nie kłaniać. W Koniuchach zaś z zimną krwią dobijano rannych, strarców i dzieci. Jak świadczą wspomnienia byłych partyzantów, mieli oni rozkaz wymordowania wszystkich mieszkańców niepokornej wsi; na szczęście; ich plany nie zrealizowały się. Świadkowie tamtych tragicznych wydarzeń zachowali wspomnienia tej strasznej, styczniowej nocy i przekazali je swoim potomkom - powiedział do zebranych w butrymańskim kościele Z. Palewicz.
Po zakończeniu nabożeństwa wierni udali się do Koniuchów, gdzie przy wiejskim krzyżu złożyli wieńce i zapalili znicze ku pamięci pomordowanych. Świece na cześć swoich ziomków zapaliła także uratowana od śmierci przed sześćdziesięcioma laty mieszkanka Koniuchów Anna Suckiel, która wymieniła imiona niewinnie poległych.
Niedługo przed tragiczną rocznicą masakry w Koniuchach na adres samorządu solecznickiego oraz Solecznickiego Rejonowego Oddziału Związku Polaków na Litwie wpłynęła oficjalna odpowiedź Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa z zawiadomieniem o podjętej przez tę instytucję polską decyzji upamiętnienia tragicznej śmierci mieszkańców małej solecznickiej wsi. W maju br. w Koniuchach zostanie ustawiony krzyż z wykazem pomordowanych. Tablica pamiątkowa zostanie także odsłonięta w kościele parafialnym w Butrymańcach.
A. K.

Nowe Państwo
nr 5 – maj 2004

Szczerość zabójców

Czy dawni partyzanci sowiecko-żydowscy z Puszczy Rudnickiej mogli przypuszczać,
że ich otwartość obróci się kiedyś przeciwko nim?

Zalman Wolozni (Wyłożny) z oddziału “Śmierć Faszystom” opisał rzeź mieszkańców wsi Koniuchy jako udaną akcję bojową: “Cała wieś została puszczona z dymem, a jej mieszkańcy wymordowani”. Inny uczestnik zbrodni, Chaim Lazar, przytoczył rozkaz: “Nie darować nikomu życia” i opisał jego wykonanie: “Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski”. To, między innymi, ich szczere relacje przyczyniły się do wszczęcia śledztwa w sprawie zbrodni w Koniuchach.

Dwudziestego dziewiątego stycznia 1944 roku 120 partyzantów z oddziałów sowieckich i żydowskich stacjonujących w Puszczy Rudnickiej na Nowogródczyźnie zaatakowało polską wieś Koniuchy. Podpalili domy, strzelali do uciekających mieszkańców. Rannych dobijali i rzucali w ogień. Masakra była odpowiedzią na utworzenie przez mieszkańców Koniuchów samoobrony, która uniemożliwiała czerwonej partyzantce dalsze grabieże ich mienia.
Zbrodnia była znana polskim historykom – zajmował się nią, między innymi, Kazimierz Krajewski, znawca historii Nowogródczyzny, ale niemal nie zaistniała w społecznej świadomości.
– Przez lata w różnych opracowaniach i wspomnieniach wydawanych poza Polską Koniuchy podawano jako przykład akcji przeciwko Niemcom lub pacyfikacji wsi kolaborującej z nimi i uchodziły za powód do chwały – mówi Leszek Żebrowski, historyk, współautor Słownika białych plam, opisującego sprawy w Polsce przemilczane. – Zbrodnia pojawiała się we wspomnieniach i opracowaniach historycznych, z niezrozumiałych powodów śledztwa jednak nie prowadzono.
Dopiero niedawno, bo w 2001 roku wniosek w tej sprawie złożyli przedstawiciele Kongresu Polonii Kanadyjskiej. Zwrócili uwagę, że sprawcy mordu bardzo chętnie o nim opowiadali – powoływali się, między innymi, na relacje Chaima Lazara, Israela Weissa, Richa Cohena, Izaaka Kowalskiego publikowane w USA i Izraelu. Śledztwo wszczęto w marcu 2001 roku. Prowadzi je łódzki oddział Instytutu Pamięci Narodowej, który zajmuje się zbrodniami na dawnych Kresach Wschodnich.
Złoto i zegarki
Koniuchy, leżące na dzisiejszym pograniczu litewsko-białoruskim, a w 1944 w województwie nowogródzkim, były jedną z większych wsi na skraju Puszczy Rudnickiej. Liczyły kilkuset mieszkańców i kilkadziesiąt domów. “Koniuchy były wioską o zakurzonych drogach i osiadłych w ziemi, niepomalowanych domach” – napisał znany amerykański dziennikarz Rich Cohen w książce The Avengers w 2000 roku, a poświęconej mordowi w Koniuchach, na którą powoływali się przedstawiciele KPK w swoim wniosku do IPN o wszczęcie postępowania przeciwko żydowskim partyzantom.
Oddziały sowieckie pojawiły się w Puszczy Rudnickiej w październiku 1943 roku, gdy ze wschodniej Litwy, z okolic jeziora Narocz, przeszła do niej tak zwana południowa brygada partyzancka. Pierwotnie miała się składać z Litwinów, ale ci nie garnęli się do walki po stronie Sowietów. Do oddziałów przyjęto więc mieszkańców Litwy, głównie Białorusinów i Żydów. Znaleźli się w niej uciekinierzy z obozów jenieckich i Żydzi, którzy uciekli z gett.
“Utrzymywali się głównie z rabunków, bardzo lubili złoto i zegarki” – relacjonował Witold Aładowicz ps. Bogdaniec, żołnierz VII Brygady Wileńskiej AK, pochodzący z tego rejonu. Oddziały czerwonej partyzantki terroryzowały Polaków mieszkających na skraju puszczy, ograbiały ich z wszelkich dóbr, które mogły się przydać “w lesie”.
Grabieże potwierdzali po latach sami ich uczestnicy, uważając je za normalne postępowanie. “Na zdobywanie prowizji składało się więcej niż tylko przekonanie niechętnych chłopów – opowiadał Israel Weiss. – Stoi mi wyjątkowo jasno przed oczyma jedna taka akcja. Oddział w sile kompanii pod dowództwem Szlomo Branda wyruszył, aby zaopatrzyć się w prowizję w bogatej wiosce niedaleko miasteczka Ejszyszki. Wystawiliśmy czujki po obu stronach wioski, a ja wraz ze swymi ludźmi wszedłem do pierwszego gospodarstwa” [relacja cytowana w Pinkas Hrubieshov (periodyku poświęconym sprawom żydowskim, wydawanym w Izraelu przez środowisko emigrantów żydowskich z Polski – przyp. W.D.), pod tytułem Memorial to a Jewish community in Poland (“Memoriał żydowskiej społeczności w Polsce”) opublikowana w Tel Awiwie].
Rabowali przez całą noc. “Byliśmy gotowi do odwrotu, gdy zaświtał ranek. Szlomo i 20 jego ludzi zostało z tyłu, aby osłaniać nasz odwrót. My odjechaliśmy na saniach. W żadnym wypadku nie był to jakiś wyjątek” – wspominał Weiss.
Trudno się dziwić, że w sprawozdaniu z początku 1944 roku, pisząc o Nowogródczyźnie, komendant główny AK generał Tadeusz “Bór” Komorowski stwierdził, że w “Okręgu [Nowogródek] na pierwsze miejsce pracy wysunęła się samoobrona przed wrogą partyzantką sowiecką i bandami żydowsko-komunistycznymi”. Na Wileńszczyźnie w styczniu 1944 roku miasteczka kontrolowała policja litewska, a obszary wiejskie i leśne AK i partyzantka sowiecka.
Parę zardzewiałych karabinów
Dlaczego czerwona partyzantka napadła akurat na tę wieś? “Jedyną winą mieszkańców Koniuchów było to, że mieli już dosyć codziennych – a właściwie conocnych – rabunków oraz gwałtów i chcieli zorganizować samoobronę. Bolszewicy z Puszczy Rudnickiej postanowili zrównać wieś z ziemią, tak by zastraszyć ludność innych wiosek” – napisał Kazimierz Krajewski w książce Nów – Nowogródzki Okręg AK.
“Wymordowanie mieszkańców wsi Koniuchy opisane zostało przez Chaima Lazara jako wybitna »operacja bojowa«, z której jest on autentycznie dumny. Jego wspomnienia zatytułowane Destruction and Resistance wyszły w Nowym Jorku. Opis »ufortyfikowania« [co sugerowali “szczerzy partyzanci” – przyp. W.D.] wsi

jest kompletną bzdurą. Była to normalna wioska, w której część mężczyzn zorganizowała samoobronę. Ich uzbrojenie stanowiło parę zardzewiałych karabinów" – podsumował Krajewski.
Prokuratorzy IPN przesłuchali już około trzydziestu świadków, w większości dawnych mieszkańców Koniuchów, dziś obywateli Polski i Litwy. Z ich relacji wynika, że we wsi nie było – jak utrzymywali partyzanci – Niemców. Mieszkańcy bronili się sami.
– Partyzanci nachodzili wieś co najmniej kilkakrotnie, okradając chłopów z odzieży, bydła, jedzenia, z wszystkiego, co się da – mówi prokurator Anna Gałkiewicz z łódzkiego IPN, prowadząca śledztwo. – Mieszkańcy wsi kilka razy udaremnili kradzieże, odpędzili napastników. Tak było na przykład po bogatych zbiorach w 1943 roku, gdy sowieccy partyzanci chcieli zabrać im zboże. Nie ma żadnych dowodów na to, że samoobrona zabiła kiedykolwiek choćby jednego partyzanta.
Mieszkanka Koniuchów, nieżyjąca już Anna Suckiel, powiedziała w 2002 roku prokuratorowi: – Oddział samoobrony powstał wtedy, gdy zaczęli grabić wieś. Były to w większości dyżury nocne. Jeśli coś zobaczyli, to dawali sygnał.
Na reakcję czerwonej partyzantki nie trzeba było długo czekać. Opisał ją Rużek Korczak, członek jednego z oddziałów sowieckich z Puszczy Rudnickiej (relacja za Naszym Dziennikiem z 2004 r.): "W sztabie brygady zastanawiano się nad tym, jakich środków użyć w ramach rewanżu. Było oczywiste, że jeśli nie zostaną przedsięwzięte zdecydowane kroki, większość wsi może odmówić posłuszeństwa i jeśli nie będzie reakcji na przypadki mordów na partyzantach, wszystkie ich działania mogą być zagrożone i zostanie zachwiany prestiż brygady. Ze swoich zorganizowanych wystąpień przeciw partyzantom znana była wieś litewska Koniuchy – pisał Korczak. – Sztab brygady zdecydował się przeprowadzić przeciwko wsi wielką ekspedycję karną".
Bydło miało być wybite
W litewskim archiwum państwowym przechowywany jest szyfrogram nr 173 wysłany do Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie przez "Jurgisa" – Genrikasa Zimana, szefa sowieckiej partyzantki w Puszczy Rudnickiej. "29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich »Śmierć Okupantom«, »Margiris« i grupy specjalnej sztabu generalnego całkowicie spaliła najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu ejszyskiego Koniuchy. Mieszkańcy nie tylko nie wpuszczali do wsi partyzantów, lecz robili na nich zasadzki na drogach, napady na przyjazne dla partyzantów wsie, zmuszali neutralne wsie do uzbrajania się. Obrońcy wsi doznali ciężkich strat. Z naszej strony strat nie ma".
We wspomnieniach Chaima Lazara czytamy: "120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite".
Wieś okrążono z trzech stron. "Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci podpalali domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie – to kolejny fragment relacji Chaima Lazara. – Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono".
Rich Cohen tak opisał tę akcję w swej książce: "Partyzanci – Rosjanie, Litwini i Żydzi – zaatakowali Koniuchy od strony pól, a słońce świeciło im w plecy. Odezwał się ogień z wież strażniczych. Partyzanci odpowiedzieli ogniem. Chłopi uciekli do swych domów. Partyzanci wrzucili granaty na dachy, a w domach wystrzeliły płomienie. Chłopi wybiegali drzwiami i biegli drogą. Partyzanci ich gonili, strzelając do mężczyzn, kobiet i dzieci. Większość chłopów biegła w stronę niemieckiego garnizonu, a więc przez cmentarz na skraju miasta. Komandir partyzantów przewidział to i dlatego nakazał kilku swoim ludziom schować się przy grobach. Gdy ci partyzanci otworzyli ogień, chłopi zawrócili i wpadli w ręce żołnierzy, którzy ścigali ich z drugiej strony. Setki chłopów zginęło złapanych w ogień krzyżowy".
Straty napastników były niewielkie. "Myśmy mieli zaledwie dwóch lekko rannych – podawał Isaac Kowalski, inny uczestnik rajdu, we wspomnieniach opublikowanych pod tytułem A secret press in nazi Gruppe. The story of the jewish united partisan organisation. – Gdy później przemaszerowaliśmy przez Koniuchy, nie powitał nas już wystrzał snajpera, był to bowiem jak gdyby przemarsz przez cmentarz".
Otoczyli, palili i zabijali
Po trzech latach śledztwa IPN wydał komunikat, z którego jednoznacznie wynika, że czerwoni partyzanci byli bandytami, a nie bohaterami. "Członkowie oddziałów dokonywali częstych napadów na okoliczne wsie i kolonie, w tym i na Koniuchy. Celem napadów był zabór mienia miejscowej ludności, głównie ubrań, butów i zapasów mąki. […] Miejscowi chłopi pilnowali wsi, uniemożliwiając tym samym dalsze grabieże. Z tego powodu w nocy z 28 na 29 stycznia 1944 roku grupa partyzantów sowieckich z Puszczy

Rudnickiej okrążyła wieś. Nad ranem przy użyciu pocisków zapalających niszczono zabudowania wiejskie i rozstrzeliwano wybiegających mieszkańców".
Relacje mieszkańców wsi zebrane przez IPN są wstrząsające. Piętnastoletnia wówczas była mieszkanka Koniuchów, która w wyniku ataku straciła matkę, ojca, brata i siostrę, opowiedziała prokuratorowi: "Napastników było bardzo wielu. Szli rzędami ze wszystkich stron wsi, dokładnej ich ilości podać nie mogę. Napastnicy – członkowie oddziałów, otoczyli wieś i zabijali mieszkańców, w tym również dzieci. Ilu dokładnie mieszkańców wsi zginęło, nie wiem, ponieważ nie zwracałam na to uwagi. Jedynym moim dążeniem było uniknięcie śmierci. Myśmy się uratowali, bo partyzanci palili domy, było bardzo dużo dymu i uciekliśmy w jego stronę. Krzyczeli »stać«, strzelali do nas, lecz nie trafili".
Kobieta nie widziała śmierci swoich bliskich. "Kiedy później brat mojej matki przyjechał, aby ich pochować, to widziałam ich zabitych na ulicy. Brat matki mówił, że strzelający partyzanci mówili po żydowsku. Dwukrotnie nie puszczali go, aby mógł pochować krewnych. Mówili, że jedzie pochować bandytów" – wspominała.
W marcu 2001 roku do Koniuchów przyjechali dziennikarze wileńskiej Naszej Gazety. "Świadkowie dobrze pamiętają wydarzenia z ostatniej wojny – skonstatowali i opisali, co działo się już po spaleniu wsi. – Pozostali przy życiu mieszkańcy zmuszeni byli szukać przytułku u swoich rodzin w innych miejscowościach lub szybko budować ziemianki. Pochować zamordowanych na wiejskim cmentarzyku pomogli wojskowi Litwini, którzy stacjonowali w Rakliszkach (6 kilometrów od Koniuchów)".
Jak zeznała Anna Suckiel, po wojnie NKWD prowadziło dochodzenie i niektórych członków samoobrony – według jej relacji – osądzono.
– To by oznaczało, że partyzanci sowieccy mogli być przesłuchiwani w tej sprawie jako świadkowie oskarżenia. Jeśli tak rzeczywiście było i zachowały się dokumenty, mogłoby to sporo wnieść do śledztwa – mówi prokurator Gałkiewicz. Łódzkiemu IPN nie udało się dotychczas dotrzeć do tych dokumentów.
Nikt nie chciał się chwalić
Ile osób zginęło w Koniuchach, dokładnie nie wiadomo. Różne źródła podają jednak zbliżone liczby: około 40 osób zabitych i kilkunastu rannych. Taka liczba pada w meldunku "Jastrzębca" z AK z zimy 1944 roku, odnalezionym w Archiwum Akt Nowych w Warszawie: "W ostatnich dniach stycznia wieś Koniuchy została otoczona przez bandę żydowsko-bolszewicką, w sile około 2 tysięcy osób [bardzo przesadzone dane – przyp. W.D.]. Po otoczeniu wieś podpalono. Do uciekających mieszkańców strzelano. Ujętych – tak dorosłych, jak dzieci – żywcem rzucano do ognia. Wynik – 34 zabitych, 14 rannych. Ilość osób żywcem spalonych – nie ustalona. Z 50 budynków pozostały tylko 4".
Z kolei w meldunku policji litewskiej za okres od 26 stycznia do 1 lutego 1944 roku stwierdzono, że "w całkowitej zagładzie wsi Koniuchy brało udział około 200 bandytów rosyjskich. Zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko rannych". Taką liczbę podała też Anna Suckiel, autorka listy ofiar zbrodni. Sporządziła ją na podstawie rozmów z mieszkańcami, a potem ją uzupełniała.
– Chciała udokumentować zbrodnię, żeby nikt o niej nie zapomniał – mówi prokurator Gałkiewicz. – Tym bardziej to cenne, że docierała do najbliższej rodziny pomordowanych, a przecież przez lata nikt nie chciał o tym mówić, mieszkańcy bali się. Listę zweryfikowaliśmy. Anna Suckiel spisała ją wiernie, nie zgadzają się tylko szczegóły – imiona czy wiek albo stopień pokrewieństwa między ofiarami.
Nie wiadomo, kto dowodził akcją. – Jest tylko jeden dokument, gdzie podano bardzo nieczytelne inicjały tej osoby – mówi Anna Gałkiewicz. – Akcja była tak okrutna, bestialska – wśród ofiar są nawet dwuletnie dzieci – że pewnie nikt nie chciał się tym chwalić.
Jednak z czasem niektórzy sprawcy masakry, gdy upewnili się, że za zbrodnię włos im z głowy nie spadnie, zaczęli się tym chlubić. Przedstawiali ją tak, jakby rozbili niemiecki garnizon. Podawali liczbę 300 zabitych mieszkańców wsi i niewielkie straty własne. Najpewniej nie spodziewali się, że ich otwartość i szczerość kiedyś może się obrócić przeciwko nim.
Leszek Żebrowski we wspomnianej już Encyklopedii białych plam przytacza informację, że dowódca żydowskich oddziałów w Puszczy Rudnickiej, Abba Kovner, uważany jest za jednego z większych bohaterów żydowskiego ruchu oporu. W 1997 roku otrzymał nawet wysokie odznaczenie partyzanckie – Medal of Resistance przyznawany przez Muzeum Holocaustu w Waszyngtonie, a w 2001 roku jego żona Vitka Kempner-Kovner – nagrodę specjalną "Certificate of Honor" za bohaterstwo i waleczność, przyznawaną w Izraelu.
– Podczas uroczystej ceremonii Vitka podkreśliła, że Żydzi, którzy walczyli w Puszczy Rudnickiej, uważali się za partyzantów żydowskich, nie sowieckich – przytacza Żebrowski za United States Holocaust Memorial Museum [biuletyn Muzeum Holocaustu – przyp. W.D.], Newsletter, z 2001. – Mówiła: "Jestem dumna z tego, że dane mi było walczyć jako Żydówce, członkini żydowskiego oddziału bojowego, pod rozkazami żydowskich dowódców, w którym mówiło się i wydawało rozkazy w jidisz".
Niektórzy wciąż żyją

Do zakończenia śledztwa w sprawie zbrodni w Koniuchach jest jeszcze daleko, choć Anna Gałkiewicz podkreśla ogrom wykonanej już pracy przez łódzki IPN i wspierających go prokuratorów z Litwy.
– Przystępujemy do przesłuchiwania członków oddziałów partyzanckich, które brały udział w ataku – mówi prokurator Gałkiewicz. – Najpierw zostaną przesłuchani ci, którzy mieszkają na Litwie, później ci, którzy mieszkają w innych państwach, między innymi w Izraelu.
Choć Litwini poważnie podchodzą do postępowania w sprawie tej zbrodni, odpowiedzi z Litwy na razie nie ma. Co dopiero mówić o reakcjach z Izraela.
Hanna Sokolska, rzeczniczka Kongresu Polonii Kanadyjskiej, nie ukrywa zniecierpliwienia. "W sumie prokuratorzy nie ustalili nic istotnego, co nie było poprzednio znane, a IPN nie opublikował żadnych dokumentów lub opracowań historyków na temat tego mordu" – napisała w liście otwartym na początku roku.
– Jesteśmy zaskoczeni ślamazarnym tempem śledztwa – mówi Sokalska. – Chyba nie włożono w nie nawet jednego procenta wysiłku, który włożono do wyjaśnienia sprawy Jedwabnego.

Wojciech Dudkiewicz

Ryc. Zachowany w litewskich archiwach szyfrogram numer 173 dowódcy sowieckiej partyzantki na wileńszczyźnie poświadczający atak na Koniuchy

Rozmowa z Hanną Sokolską,
rzeczniczką Kongresu Polonii Kanadyjskiej

– Czy w USA, czy Kanadzie jest sprzyjająca atmosfera do poruszania takich spraw, jak zbrodnia w Koniuchach?
– W Ameryce nie ma gdzie, oprócz prasy polonijnej, tej sprawy poruszać. Wobec tego zebraną dokumentację zamieściliśmy na stronie internetowej Kongresu – http://www. kpk.org/english/toronto/ koniuchy.pdf.
– Jakie były reakcje w Ameryce w związku z poruszeniem sprawy mordu w Koniuchach?
– Gdy dowiedziano się o naszych staraniach w IPN, poważny tygodnik nowojorski Forward zarzucił nam w sierpniu 2003 roku political motives, podsycenie animozji, negowanie prawdziwego powodu ataku na mieszkańców Koniuchów, którzy rzekomo kolaborowali z Niemcami oraz podanie wygórowanej liczby ofiar. A my po prostu cytowaliśmy to, co napisali sami sprawcy!
– Spytam naiwnie – dlaczego to KPK musiał składać wniosek do IPN o ściganie sprawców zbrodni?
– Sprawę poruszyliśmy po raz pierwszy w 1998 roku, w wydanej przez nas książce The story of two shtetls, którą wysłaliśmy do IPN. Kiedy znany dziennikarz nowojorski Rich Cohen wydał w 2000 roku głośną książkę The Avengers, przedstawiającą Koniuchy jako zemstę na kolaborantach, zdecydowaliśmy się złożyć formalny wniosek, zresztą całkiem słusznie, bo przedstawiciele IPN potwierdzili, że o Koniuchach nie słyszeli.

WD

RZECZPOSPOLITA (Warszawa)
22.05.04 Nr 119

Koniuchy, zbrodnia niezapomniana

"Pamięci mieszkańców wsi Koniuchy, mężczyzn, kobiet i dzieci, zamordowanych w nocy 29 stycznia 1944 roku podczas napadu oddziałów partyzantki sowieckiej z Puszczy Rudnickiej". Inskrypcja ta, w językach polskim i litewskim, została umieszczona na trzymetrowym granitowym krzyżu obok cmentarza, na którym pogrzebano poległych wówczas co najmniej 40 mieszkańców polskiej wsi na Nowogródczyźnie (obecnie w rejonie solecznickim na Litwie). Wymordowanie mieszkańców i zrównanie z ziemią Koniuch miało być przestrogą dla innych polskich wiosek, żeby nie przeciwstawiały się rekwizycjom, grabieżom i gwałtom, jakich nieustannie dopuszczali się sowieccy partyzanci. W sprawie zbrodni, przemilczanej w PRL, Instytut Pamięci Narodowej prowadzi śledztwo.
Krzyż, wzniesiony przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, oraz tablica pamiątkowa w kościele w Butrymańcach, gdzie również pochowano część ofiar zbrodni w Koniuchach, zostały w sobotę odsłonięte i poświęcone. **AKA**

W Koniuchach, 50 km od Wilna, odsłonięty został w sobotę pomnik pamięci mieszkańców tej wsi, którzy zostali pomordowani przez partyzantów radzieckich w czasie drugiej wojny światowej pod koniec stycznia 1944 roku. Pomnik w formie krzyża wysokości około trzech metrów, wykonany z szarego marmuru, na którym są wypisane nazwiska 34 ofiar mordu, stanął z inicjatywy Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa z Polski i władz rejonu solecznickiego. Jest to pierwszy pomnik przypominający zbrodnie partyzantki radzieckiej na ludności cywilnej na terytorium Wileńszczyzny. "W najbliższych latach nastąpi ujawnienie zbrodniczej strony działalności radzieckich partyzantów i wojska radzieckiego wobec ludności cywilnej i jeńców w naszym regionie. Koniuchy to ewidentny przykład takiej działalności, ale takich miejsc jest więcej" - powiedział w niedzielę PAP wileński historyk Jarosław Wołkanowski. Sprawą zajmuje się między innymi łódzki Oddział Instytutu Pamięci Narodowej. Serwis PAP, Informacyjna Agencja Radiowa, Rzeczpospolita, Dziennik Łódzki 23.05.2004 r.

Tygodnik Wileńszczyzny (Wilno)
http://www.tygodnik.lt/200422/
27 maja–2 czerwca 2004 r.
nr 22/2004 (wydanie internetowe nr 194)

Krzyż pamięci - w miejscu zbrodni

Ubiegłej soboty we wsi Koniuchy (starostwo gierwiskie) odbyło się uroczyste otwarcie pomnika ku czci mieszkańców wsi pomordowanych przez partyzankę radziecką 29 stycznia 1944 roku. W uroczystości odsłonięcia krzyża upamiętniającego tę tragedię wzięły udział setki osób, które przyszły złożyć hołd niewinnie zamordowanym ofiarom II wojny światowej.
- Znajdujemy się dzisiaj w historycznym miejscu i czasie. Przed 60 laty w tej wsi dokonano nieludzkiej masakry ludności cywilnej. W ciągu styczniowej nocy partyzanci radzieccy wymordowali większą część koniuszan i niemal doszczętnie spalili wieś. Tutejszym mieszkańcom sądzone było przeżyć piekło na ziemi. Przez długie lata powojenne w Litwie radzieckiej zabraniono mówić o tej tragedii. Sprawcy bestialskiego mordu zajmowali wysokie stanowiska w ówczesnej hierarchii sowieckiej, byli uważani za bohaterów. Nieliczni mieszkańcy Koniuchów, którym udało się przeżyć tę straszną noc, chowali w zakamarkach duszy wspomnienia tych tragicznych wydarzeń. Minęło niemal pół wieku, zanim zaczęto mówić o tragedii w małej wsi leżącej na skraju Puszczy Rudnickiej. 29 stycznia br., w rocznicę mordu w Koniuchach, Solecznicki Oddział Związku Polaków na Litwie oraz samorząd solecznicki podjęły decyzję o upamiętnieniu ofiar. Dzisiejsza uroczystość nie byłaby możliwa bez pomocy, jaką uzyskaliśmy ze strony Rady Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa przy rządzie RP, która sfinansowała budowę tego pomnika - powiedział rozpoczynając uroczystość wicemer rejonu solecznickiego, prezes Solecznickiego Rejonowego Oddziału ZPL Zdzisław Palewicz.
Po odsłonięciu przez ambasadora RP na Litwie Jerzego Bahra, mera rejonu solecznickiego Leonarda Talmonta i prezesa Rady Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa Andrzeja Przewoźnika krzyża-pomnika rozpoczęła się Msza święta, celebrowana przez proboszcza parafii butrymańskiej Jana Czerniawskiego.
- Niech nasza obecność w tym miejscu będzie wyrazem modlitwy i pamięci o niewinnie pomordowanych mieszkańcach Koniuchów - powiedział na początku nabożeństwa duszpasterz.
Przez cały czas uroczystości na warcie honorowej przy krzyżu stali harcerze z Solecznik i byli żołnierze Armii Krajowej Okręgu Wileńskiego. Po zakończeniu nabożeństwa ambasador J. Bahr podziękował mieszkańcom Wileńszczyzny za pamięć o ofiarach II wojny światowej.
- Tak się złożyło, że ta ziemia w ubiegłym stuleciu stała się widownią czynów strasznych i tragicznych. Trzeba było nowej Polski i Litwy, aby mogła się odbyć dzisiejsza uroczystość. Bardzo chciałbym, aby ta ziemia stała się miejscem spotkań, pielgrzymek dla rodaków z Polski, którzy - jestem tego pewny - będą szanować was za pamięć o poległych - mówił polski dyplomata.
Niezwykle wzruszające dla uczestników uroczystości stało się wystąpienie naocznego świadka tragedii w Koniuchach Anny Suckiel, która nigdy nie zapomni wydarzeń tej tragicznej nocy.
- Partyzanci mordowali wszystkich nie zważając na wiek i płeć. Ludzie uciekali z płonących domów i ginęli pod seriami pistoletów maszynowych. Stanisława Jankowska była sparaliżowana i nie mogła uciekać

z płonącego domu. Spaliła się żywcem. Tu, na tym miejscu, gdzie został ustawiony krzyż z imionami poległych moich sąsiadów, partyzanci kamieniami dobili Urszulę Parwicką. Cudem udało mi się przeżyć. Całe życie w swoich wspomnieniach wracam do wydarzeń tej zimowej nocy - mówiła A. Suckiel, dziękując wszystkim, kto przyczynił się do upamiętnienia ofiar masakry w Koniuchach.
Żałobną uroczystość, w której wzięli udział również konsul generalny RP w Wilnie Stanisław Cygnarowski, prezes Akcji Wyborczej Polaków na Litwie Waldemar Tomaszewski, prezes Związku Polaków na Litwie Michał Mackiewicz, władze rejonowe, inni dostojni goście, wieńczyło składanie wieńców i kwiatów przy pomniku poległych mieszkańców wsi.
A. K.
Na zdjęciu: momemt odsłonięcia krzyża

NASZ DZIENNIK
Piątek, 11 czerwca 2004, Nr 135 (1934)

W Koniuchach stanął krzyż
Nowe dowody popełnionej zbrodni
W styczniu tego roku minęła prawie niezauważona 60. rocznica okrutnej zbrodni, popełnionej przez partyzantkę sowiecko-żydowską w Koniuchach. Nie odbyły się państwowe uroczystości, milczały stacje telewizyjne oraz liberalne, "postępowe" gazety i periodyki. A wystarczy przypomnieć, co działo się ze sprawą Jedwabnego, w której nie do końca wiemy, co i jak się stało. Choć do dziś nie zostały opublikowane podstawowe dokumenty z prowadzonego wielkim nakładem sił i środków śledztwa (jak choćby raport z przerwanej nagle ekshumacji), "postępowe" środowiska pośpieszyły z przeprosinami, zrzucając winę na cały Naród.
W Koniuchach też popełniono zbrodnię, w jakimś sensie porównywalną z Jedwabnem. Tyle że tam nie przyjechało gestapo, tylko sowieccy i żydowscy "partyzanci". Tam znanych jest - z imienia i nazwiska - kilku zbrodniarzy, którzy zostawili po sobie raporty, wspomnienia i pamiętniki. Wyłania się z nich przerażający obraz wymordowania polskiej, kresowej wioski - kilkudziesięciu osób, w tym kobiet i dzieci. Niektóre osoby zostały spalone we własnych domach. Sprawcy zbrodni chwalili się po latach, że ofiar było wielokrotnie więcej. Na przykład Chaim Lazar (prawdopodobnie członek żydowskiego oddziału "Mściciel", który wchodził w skład "Brygady Wileńskiej") napisał: "Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt".
Tą "akcją bojową" dowodził Genrikas Zimanas (vel Genrich Ziman vel Henoch Ziman), pseudonim "Jurgis". W raporcie na temat pacyfikacji i spalenia Koniuchów napisał m.in.: "Spaliliśmy ją [wieś - przyp. LŻ] całkowicie. Operacja udała się, strat własnych nie mieliśmy...". Obecnie w "Wykazie osób odznaczonych Krzyżem Złotym i Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari za czyny bojowe w okresie II wojny światowej 1939-1945", Część I - Krzyż Złoty, pod pozycją 476 figuruje Genrikas Zimanas, syn Oszera, ur. 1910. Byłoby dobrze, gdyby na ten temat głos zabrała Kapituła Orderu Wojennego Virtuti Militari oraz prezydent RP Aleksander Kwaśniewski - jakie to "czyny bojowe" są uzasadnieniem tego nadania i co można zrobić, aby ludobójcy nie figurowali tuż obok polskich bohaterów, takich jak: płk Karol Ziemski "Wachnowski", płk Jan Zientarski "Ein", "Mieczysław" czy gen. Juliusz Zulauf.
Od 8 marca 2001 roku śledztwo w sprawie zbrodni w Koniuchach prowadzi Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Oddziałowa Komisja w Łodzi (sygn. akt S 13/001/ZK), na skutek formalnego i bogato udokumentowanego doniesienia, złożonego przez przedstawicieli Kongresu Polonii Kanadyjskiej. Przez ponad trzy lata trwały też starania o godne upamiętnienie miejsca zbrodni i pochówku ofiar. Dziś Koniuchy są małą, zapomnianą wsią w parafii Butrymańce w rejonie solecznickim, na terytorium Litwy.
W dniu 22 maja tego roku doszło wreszcie w Koniuchach do odsłonięcia i poświęcenia trzymetrowego granitowego krzyża, na którym wyryto 38 nazwisk zidentyfikowanych ofiar, oraz okolicznościowej tablicy w kościele parafialnym w pobliskich Butrymańcach. Długo trwały uzgodnienia ze stroną litewską na temat treści dwujęzycznego napisu (po polsku i po litewsku), który ostatecznie przybrał taką postać: "Pamięci mieszkańców wsi Koniuchy, mężczyzn, kobiet i dzieci, zamordowanych w nocy 29 stycznia 1944 roku podczas napadu oddziałów partyzantki sowieckiej z Puszczy Rudnickiej".
Napis jest, niestety, nieprawdziwy, nie uwzględnia bowiem tych sprawców, którzy przez wiele lat chwalili się zbrodnią, wymieniając ją wśród swych bojowych czynów, mających świadczyć o męstwie i szczególnych zasługach w "walce z faszyzmem". Chodzi oczywiście o partyzantkę żydowską, która zostawiła po sobie złą sławę. Przyznają to nawet niektórzy historycy żydowscy, jak np. Dov Levin, który

stwierdził, że cechowała ją "otwarta nienawiść i wrogość wobec miejscowej ludności". Z opracowania Rużki Korczak z 1977 roku, opartego na szczegółowych relacjach uczestników, które zostało wydane w Tel Awiwie (obszerny fragment został już opublikowany w "Naszym Dzienniku" 27 stycznia), wynika, że nawet dla sprawców sposób dokonania tej masakry oraz jej rozmiary były ogromnym wstrząsem:
"Ta operacja karna, jak również sposób jej przeprowadzenia, wywołały w obozie żydowskim głęboką konsternację i ostrą krytykę ze strony wielu bojowników. Ludzie pamiętali, że kiedy dowódcy radzieccy i litewscy domagali się rozwiązania oddziałów żydowskich, w szczególności motywowali to tym, że Żydzi z ich mściwością wzbudzą gniew ludności wiejskiej. (...)
Dlatego też ta okrutna operacja, przygotowana i przeprowadzona przez wojskowo-polityczne dowództwo sztabu brygady, w trakcie której zabijano bez różnicy mężczyzn, kobiety i dzieci, powoduje taką reakcję. Wielu z uczestniczących w akcji bojowników żydowskich wróciło do bazy wstrząśniętych i przygnębionych".
Jak z tego wynika, nawet żydowscy partyzanci z Puszczy Rudnickiej, którzy przez dziesiątki powojennych lat zaliczali pacyfikację Koniuchów do szczególnie chwalebnych "akcji bojowych", mieli wątpliwości moralne, wynikające ze skali i sposobu dokonania zbrodni.
Pojawiło się też kolejne, nieznane dotąd źródło historyczne dotyczące wydarzeń w Koniuchach. To wspomnienia Josepha Harmatza, żydowskiego partyzanta z oddziału "Ku zwycięstwu" (oddział ten też wchodził w skład "Brygady Wileńskiej"):
"W pobliskiej wiosce Koniuchy, gdzie miejscowi kolaborowali z Niemcami, ci nowo przyjęci partyzanci, wściekli ze względu na swoje przeżycia w Ponarach, spalili wszystkie domy i wybili co do nogi mieszkańców. Strzelając do ludzi, partyzanci krzyczeli: 'To za moją matkę, a to za ojca, a to za siostrę' i tak dalej. Wyprawy do miejscowych wiosek po jedzenie to była inna sprawa. Przybywaliśmy jak bandyci i w końcu przecież rabowaliśmy miejscowych chłopów ze środków do życia: najpierw worek mąki, a potem albo świnię, albo krowę, albo konia. (...)
W wyniku naszej 'inwazji' na las w wioskach blisko naszej bazy szybko skończyło się jedzenie. Wszyscy starali się uzyskać aprowizację z tego samego źródła. Stopniowo wieśniacy, z którymi początkowo staraliśmy się negocjować, stali się naszymi wrogami. Tłumaczyliśmy im nasze potrzeby i robiliśmy, co mogliśmy, aby nie zabierać zbyt wiele bydła i zbiorów, ale ich zapasy były bardzo ograniczone i w końcu zamiast zabierać im jedną tylko krowę, zostawialiśmy im tylko jedną krowę. Przybywaliśmy do wioski i ładowaliśmy wozy, albo zimą sanie konne, które również zabieraliśmy wieśniakom, a których bardzo często nie zwracaliśmy. Przecież cała egzystencja wieśniaków oparta była na zwierzętach hodowlanych." (Joseph Harmatz, From the Wings. The Book Guild, Sussex, Anglia 1998).
W powyższych wspomnieniach warto zwrócić uwagę na kilka wątków: sprawcy zbrodni prawie zawsze podkreślają, że polscy wieśniacy to "kolaboranci", co ma całkowicie usprawiedliwiać stosowane przez nich represje. Nie ma jednak żadnych dowodów, że to Polacy są sami sobie winni. Sugestia, że miała to być jakoby żydowska zemsta za Ponary, jest z gruntu fałszywa - to miejsce masowych zbrodni pod Wilnem, dokonywanych na Żydach i Polakach, obciąża przecież Niemców (i kolaborantów litewskich), w żadnym zaś wypadku Polaków!
Ponadto mamy informacje o bezprzykładnych rabunkach dokonywanych notorycznie przez "partyzantów" z Puszczy Rudnickiej. Chłopi byli przez okupantów zmuszani do oddawania tzw. kontyngentów i każdorazowo musieli zgłaszać okupantom niemieckim - pod groźbą pacyfikacji - fakt najścia i obrabowania wsi przez partyzantów. Wynika z tego, że ludność wiejska narażona była na dotkliwe represje ze strony obu okupantów: niemieckich i "partyzantów" sowiecko-żydowskich. Ci ostatni do dziś z dumą podkreślają swoją odrębność. Na przykład Vitka Kempner Kovner (żona Abby Kovnera, jednego z głównych przywódców oddziałów żydowskich w Puszczy Rudnickiej), odbierając w 2001 roku "Certificate of Honor" przyznawany przez United States Holocaust Memorial Museum "za bohaterstwo i waleczne czyny", powiedziała:
"Jestem dumna z tego, że dane mi było walczyć jako Żydówce, członkini żydowskiego oddziału bojowego, pod rozkazami żydowskich dowódców, w którym mówiło się i wydawało rozkazy w jidysz".
Leszek Żebrowski

NASZA POLSKA
Nr 31 – 3 VIII 2004

Koniuchy pod cenzurą
Bolesny kontrast albo kolejna rocznica tragicznych wydarzeń
11 lipca *Panorama* w telewizyjnej "Dwójce" poinformowała o uroczystych obchodach kolejnej rocznicy mordu na Żydach w Jedwabnem z udziałem nowego ambasadora Izraela. Nieco wcześniej dowiedziałem się z informacji w TV Polonia o odsłonięciu pomnika w Koniuchach na Wileńszczyźnie ku czci miejscowych Polaków zamordowanych przez oddział sowieckiej partyzantki w latach okupacji niemieckiej. Jednak TV Polonia nie poinformowała o tym w dzienniku, jak to uczyniła z informacją o Jedwabnem. O Koniuchach dowiedziałem się z… przeglądu prasy polonijnej, gdy informację o odsłonięciu pomnika w Koniuchach podał biuletyn wileńskiego oddziału Związku Polaków na Litwie. Pomnik ufundowała nasza Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa z ministrem Andrzejem Przewoźnikiem na czele oraz organizacje z Wileńszczyzny. Kto odsłaniał pomnik – niestety nie podano. Informacja była nader skąpa, co świadczy snadnie o wadze przywiązanej przez kierownictwo TVP do tego wydarzenia.

Chatyń: przybyli Łukaszenka, Putin i Kuczma
Nieco wcześniej w ramach obchodach 60. Rocznicy wyzwolenia Białorusi spod okupacji niemieckiej odbyła się wielka gala z udziałem trzech wchodniosłowiańskich prezydentów: Aleksandra Łukaszenki, Władimira Putina oraz Leonida Kuczmy w spacyfikowanej okrutnie przez Niemców wsi białoruskiej Chatyń w pobliżu Mińska. Jest to wieś białoruska, podobnie jak nasz Michniów na Kielecczyźnie spalona przez Niemców za współpracę z partyzantami. Oczywiście Michniów spalono (po części z mieszkańcami) za współpracę z oddziałem Kedywu AK pod dowództwem majora "Ponurego", Jana Piwnika. Byłem tam kiedyś w czasach PRL i pamiętam skromny pomnik ku czci pomordowanych mieszkańców, z których najmłodszym był 1,5-roczny chłopczyk. W Chatyniu pomniki są okazałe, przy czym wielkie wrażenie wywiera wielki posąg miejscowego chłopa trzymającego na ręku zwłoki swego syna wydobyte ze spalonej przez Niemców stodoły. Pod wrażeniem tej scenerii prezydent Putin wygłosił programowe przymówienie o wkładzie bratniej Białorusi w zwycięstwo Związku Rad nad hitlerowskimi Niemcami. Przemównienie to było jednym hymnem pochwalnym ku czci partyzantki sowieckiej na Białorusi.
Polak odbiera takie informacje niejednoznacznie, gdy wie, że wieś Chatyń wybrano jeszcze w czasach sowieckieh, bodaj za rządów Leonida Breżniewa, spośród kilkuset tak potraktowanych przez Niemców wsi białoruskich ze względu na zbieżność jej nazwy z nazwą miejscowości na pobliskiej Smoleńszczyźnie, gdzi NKWD rozsztrzelało w 1940 roku na rozkaz Stalina kilka tysięcy polskich oficerów internowanych przez Armię Czerwoną po kampanii wrześniowej 1939 roku. Propaganda sowiecka i PRL-owska starannie ukrywały przed opinią publiczną na świecie wszelkie wspomnienie o zbrodni katyńskiej, więc specjalnie lansowano pamięć o zbrodni niemieckiej w Chatyniu, aby odwiedzającym Białoruś turystom (zwłaszcza tym z Zachodu) robić propagandową wodę z mózgu. Dziś prezydent Łukaszenko idzie w ślady Breżniewa, a towarzyszy mu w tym prezydent Putin, który, jak pamiętamy, nie miał czasu na udział w polskich obchodach rocznicy zbrodni katyńskiej.

Kto powinien być w Koniuchach
Takich obchodów z udziałem przedstawicieli władz polskich i litewskich brakuje mi w przypadku odsłonięcia pomnika ku czci mieszkańców wsi Koniuchy. Była to jak Michniów wieś AK-owska, tyle że w odróżnieniu od Michniowa spalona nie przez Niemców, lecz przez tak sławioną przez prezydenta Putina parytyzantkę sowiecką. Za to samo, co Michniów, czyli za poparcie dla polskich partyzantów z AK. Brakuje mi w tych uroczystościach udziału polskich dygnitarzy, gdyż mam żywo w pamięci udział przeydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego oraz towarzyszącego mu w jarmułce na głowie Leszka Millera na odsłonięciu nowego pomnika w Jedwabnem ku czci miejscowych Żydów w 60. rocznicę ich tragicznej śmierci. Spaleni żywcem lub zamordowani strzałami z pepeszy polscy mieszkańcy wsi Koniuchy byli niewątpliwie ofiarami zbrodni komunistycznej, do współodpowiedzialności za którą powinni się poczuwać dawni prominentni działacze PZPR. Prezydentowi Kwaśniewskiemu oraz ekspremierowi Millerowi powinien w Koniuchach towarzyszyć były ambasador Izraela prof. Szewach Weiss, który asystował w Jedwabnem, jak również obecny ambasador państwa Izrael w Polsce lub na Litwie. Powinni brać udział w tej uroczystości, gdyż mord na Polakach w Koniuchach był w poważnym stopniu dziełem żydowskich partyzantów sowieckich, o czym kilku z nich napisało z dumą w swych wspomnieniach wydanych na Zachodzie. Brakuje mi też podjęcia śledztwa w tej sprawie przez Instytuyu Pamięci Narodowej, gdyż dla zbrodni komunistycznego ludobójstwa nie ma w III Rzeczypospolitej przedawnienia. Dyplomata polski ku oburzeniu wielu Polaków złożył wieńce pod pomnikiem kolaborującego z Niemcami litewskiego generała Plechawicziusa, nie powinno więc zabraknąć przedstawicieli polskich władz pod pomnikiem ku czci polskich patriotów. Tego, jak również naświetlenia uroczystości w programach informacyjnych TVP, wymaga zwyczajna, ludzka przyzwoitość.

Antoni Zambrowski

Antysocjalistyczne Mazowsze
22 września 2004 – 28 września 2004
http://mazowsze.k-raj.com.pl/newspro/arc10.html

ANNA BIKONTOWA OSKARŻA POLAKÓW

Antoni Zambrowski
Wysłane wtorek, 28 września 2004

W sobotę 26 września br. dzięki transmisji kanału II TVP uczestniczyłem w mszy świętej odprawianej w miejscowym kościele (cerkwi?) greko-katolickim w Białym Borze na Pomorzu Zachodnim, gdzie modlą się Łemkowie i w ogóle Ukraińcy - potomkowie ludzi wysiedlonych przymusowo ze stron rodzinnych w ramach akcji "Wisła" w 1947 roku. Jestem od pewnego czasu chory i coraz częściej korzystam z takiej telewizyjnej sposobności, by się pomodlić wraz z ludem Bożym, nie opuszczając swego mieszkania. Na szczęście III Rzeczpospolita coraz częściej stwarza taką możliwość, o którą niegdyś w gierkowskim PRL walczyłem wraz z kolegami w ramach Akcji Wiernych "Chrystus w środkach przekazu". Nabożeństwo przypomniało mi mój pobyt w miasteczku Biały Bór w lecie 1991 roku na konferencji Ukraińców z Ukrainy (wówczas jeszcze sowieckiej) i ze światowej diaspory, zorganizowanej w internacie miejscowej szkoły ukraińskiej imieniem ukraińskiego wieszcza Tarasa Szewczenki (Na Ukrainie panoszył się wciąż KGB i na wyzwolonej od panowania komuny gościnnej ziemi polskiej mogli Ukraińcy zorganizować takie ogólnoświatowe spotkanie. Brałem w nim udział jako korespondent polskiej prasy). Tam usłyszałem od sąsiada z pokoju w internacie opowieść, jak usiłował w pierwszym okresie III RP w swej rodzinnej miejscowości na Rzeszowszczyźnie wystawić pomnik miejscowym Ukraińcom zamordowanym w 1946 roku przez polskie podziemie antykomunistyczne w zemście za zbrodnie UPA na Polakach. Przed linczem ze strony polskich mieszkańców uratowała go obecność polskiego dziennikarza przezornie zabranego ze sobą. Wtedy zrozumiałem, że musimy się modlić pospołu za ofiary po obu stronach dziejowego konfliktu, jak nas uczyli biskupi polscy w swym historycznym liście do biskupów niemieckich w sprawie Millenium chrześcijaństwa w Polsce wystosowanym z ław II Soboru Watykańskiego. Reakcja polskich mieszkańców owej miejscowości byłaby inna, gdyby ów znajomy Ukrainiec zechciał uczcić pamięć wszystkich pomordowanych - zarówno Polaków, jak i Ukraińców. Niestety, silne poczucie własnej krzywdy, własny silny ból - oślepia człowieka na cudzy ból, przeżywany przez bliźniego.
Taka refleksja przychodzi mi na myśl, gdy czytam recenzje z książki dziennikarki "Gazety Wyborczej" Anny Bikontowej "My z Jedwabnego", wydanej przez wydawnictwo Prószyński i Spółka. Nie czytałem książki pani Ani, z którą przed laty dzieliłem przez kilka dni biurko w Biurze Wyborczym Lecha Wałęsy w Warszawie przy ul. Fredry przed czerwcowymi wyborami do Sejmu i Senatu w 1989 roku. Pani Ania już pracowała w nowo powołanej "Gazecie Wyborczej", zaś ja - dotknięty zapisem Jacka Kuronia - nie dostąpiłem tego zaszczytu i dopiero po wielu trudach załapałem się na stanowisko bibliotekarza w "Tygodniku Solidarność", kierowanym przez przyszłego premiera Tadeusza Mazowieckiego (Dopiero wskutek wojny na górze i mianowania w jej wyniku jego następcą w "Tygodniku" Jarosława Kaczyńskiego zostałem awansowany na dziennikarza w "Tysolu". Tak się rozeszły nasze drogi z panią Anią i innymi kolegami oraz koleżankami z "Gazety Wyborczej").
Jako się rzekło, nie czytałem jeszcze książki pani Ani, jedynie przeczytałem kilka recenzji. W pierwszym rzędzie recenzję w macierzystej "Gazecie Wyborczej" pióra Michała Olszewskiego - "Księga gorzkiej pamięci" ("GW" 11-12 września br.), o tyle ważną w całej sprawie, gdyż ujawniającej kierunek natarcia propagandowego. Jest on niezmienny przynajmniej od czasu, kiedy pisałem przed paru laty uwagi polemiczne pod tytułem "Sprawa komandosów" o zamieszczonym na łamach tejże "Gazety Wyborczej" obszernym artykule prof. Andrzeja Mencwela o polskim antysemityzmie (Artykuł mój został odrzucony przez trzy kolejne redakcje prawicowe i jego treść znają jedynie redaktorzy tych tygodników - oraz odbiorcy naszej witryny **ASME - Antysocjalistycznego Mazowsza, gdzie został opublikowany jako do tej pory jedyne miejsce - internetowym "drukiem"**). Już wtedy zwróciłem uwagę na charakterystyczną manipulację przy tym temacie: mówiąc o współczesnym antysemityzmie w Polsce, wypomina się działalność Obozu Narodowego w II RP, w niej m.in. doszukując się korzeni postaw antysemickich u Polaków w dobie hitlerowskiej okupacji, natomiast pomija się bogaty w tym względzie dorobek urzędowego antysemityzmu panującego na polecenie Kremla w PRL. Jednym z żyjących bohaterów antysemickich kampanii w PRL jest jak wiadomo (hołubiony przez Adama Michnika) gen. Wojciech Jaruzelski. A warto przypomnieć PT czytelnikom, że w odróżnieniu od PZPR sprawującej niezmiennie

władzę w PRL, Obóz Narodowy był ruchem w Polsce opozycyjnym wobec rządzącej od przewrotu majowego 1926 roku "sanacji" marszałka Józefa Piłsudskiego i działał, korzystając z uprawnień dla stronnictw opozycyjnych pozostawionych im przez władze państwowe. Dla przykładu: organizowane przez radykalnych narodowców burdy antyżydowskie na wyższych uczelniach w przedwojennej Polsce były możliwe jedynie dzięki autonomii uniwersyteckiej, uniemożliwiającej wkroczenie policji państwowej na teren uczelni. Oczywiście takie burdy miały miejsce na terenie całej Rzeczypospolitej, natomiast pani Ania Bikontowa oraz wspierający ja red. Michał Olszewski tropi te zjawiska na terenie Podlasia. Pomijają zarazem te czynniki lokalne, które spowodowały, że tak bolesne wydarzenia miały w Polsce miejsce właśnie w Jedwabnem i okolicy. Pani Ania pomija je zapewne świadomie, nazbyt przejęta swym wielkim żydowskim bólem i współczuciem dla pomordowanych żydowskich rodaków (W swej książce eksponuje ona swe żydowskie korzenie jako motywację tak wielkiej determinacji w podjętych dociekaniach historycznych. Wspomina nawet żydowski obrzęd religijny *bar micwy* wyprawiony przez nią dla córeczki). Ten wielki ból czyni ją głuchą na argumenty adwersarzy, odrzucane z punktu jako nie do przyjęcia ze względu na zawarty w nich rzekomy antysemityzm. Taka ślepota na przytaczane przez adwersarzy fakty nie jest cechą wyłącznie pani Ani Bikontowej, lecz również całego środowiska "Gazety Wyborczej", o czym świadczą odpowiednie ustępy pracy Magdaleny Tulli i Sergiusza Kowalskiego dla stowarzyszenia Otwarta Rzeczypospolita. Dlatego tropi ona korzenie żydowskich pogromów w lecie 1941 roku na Podlasiu w działalności endeckiej prawicy w II RP, a nie w wydarzeniach po 17 września 1939 roku, kiedy to na Kresy Wschodnie II Rzeczypospolitej wkroczyła na podstawie zmowy Stalina z Hitlerem Armia Czerwona. Komunistyczna Partia Polski była w owym czasie rozwiązana przez kierownictwo III Międzynarodówki Komunistycznej, czyli *Komintern*, zaś czołowy aktyw partyjny KPP - wymordowany przez NKWD. Ale jej dorobek ideowy i organizacyjny - skierowany na przygotowanie rewolucyjnego buntu mniejszości narodowych II Rzeczypospolitej przeciwko panującym w niej żywiołom polskim - został wyjątkowo skutecznie zrealizowany w istnej rabacji rozpętanej w owym czasie na Kresach Wschodnich, w tym i na Podlasiu. Był to odzew na rewolucyjne wezwanie wkraczającego na czele swych jednostek bojowych na ziemie Rzeczypospolitej sowieckiego marszałka Siemiona Timoszenki: "chwytajcie siekiery i kosy - rżnijcie polskich panów!" Więc rżnęli i rabowali, co się dało. Na ziemiach właściwej Zachodniej Białorusi i Ukrainy najbardziej dały się we znaki ludności polskiej uzbrojone bojówki czerwonych Białorusinów i czerwonych Ukraińców, choć i o bestialstwie czerwonych Żydów w Grodnie też dałoby się to i owo powiedzieć. Na Podlasiu Białorusini i Ukraińcy nie dominowali, więc na pierwszy plan wyszli czerwoni Żydzi. Później jakaś część podlaskich Żydów współpracowała z NKWD przy wywózkach na Sybir polskich elit niepodległościowych, co też zaostrzyło stosunki etniczne. Rosyjscy NKWD-ziści nawet celowo informowali ludność polską o wkładzie żydowskich "seksotów", czyli TW w przygotowanie list kandydatów do wywózki. A później przyszła godzina rewanżu w chwili wkroczenia hitlerowskiego Wehrmachtu i Waffen SS na tereny okupacji sowieckiej i - jak to poetycko ujął red. Michał Olszewski - ziemię opętały demony. Zgodnie z nastawieniem "Gazety Wyborczej", suponuje on, iż to "hodowane przed wojną diabły zerwały się z łańcuchów", ale historia zadaje temu kłam. Diabły miano hodować w Polsce, tymczasem antyżydowskie pandemonium trwało wszędzie, gdzie na sowieckie do niedawna tereny wkroczyło wojsko Hitlera. O wielu incydentach wiadomo od dawna, znacznie wcześniej od epokowych "odkryć" prof. Jana Tomasza Grossa, przy czym liczba żydowskich ofiar znacznie przekracza wyniki z Podlasia. Podejrzewam, że pani Ania Bikontowa oraz jej recenzent Michał Olszewski słyszeli o wielkim powstaniu antysowieckim w litewskim Kownie, zakończonym totalnym pogromem miejscowych Żydów, oskarżanych o współpracę z Sowietami. Podobnie było w postsowieckim Lwowie, gdzie miejscowi nacjonaliści ukraińscy zorganizowali trwający kilka dni pogrom Żydów, który pochłonął wiele tysięcy ofiar, również oskarżanych o wysługiwanie się Sowietom. Obciążając odpowiedzialnością za mord w Jedwabnem i w okolicach miejscowych Polaków, wychowanych przez przedwojennych endeków, pani Ania Bikontowa wraz z Michałem Olszewskim wybielają hitlerowskiego okupanta, który wszak nie był biernym obserwatorem mordu. Opowiadają o tym autentyczni świadkowie wydarzeń w Jedwabnem, z którymi nie raczył porozmawiać prof. Jan Tomasz Gross (Jak ta starsza dziś pani, wówczas mała dziewczynka, którą na rynek przyprowadził niemiecki żołnierz, zmylony jej kruczowłosą czupryną. Uratowała ją przed żydowskim losem sąsiadka, która zaalarmowała matkę dziewczynki i obie wytłumaczyły Niemcom, że to nieporozumienie). A i prof. Jan Tomasz Gross sam w chwili utraty czujności świadczy o obecności niemieckich żandarmów w Jedwabnem. Wszak sam opisuje scenę znalezienia złotych, pożydowskich monet w zgliszczach stodoły, które natychmiast zabrał polskim znalazcom obecny na miejscu żandarm niemiecki. W różnych miejscowościach bywało z obecnością niemiecką różnie. W białostockiej synagodze Żydów spalili sami Niemcy bez żadnej obcej asysty. W Kijowie podczas mordu Żydów w Babim Jarze do ofiar strzelali Niemcy, zaś cała pozostała logistyka spoczywała na barkach współpracujących z nimi ukraińskich nacjonalistów, którzy Żydów konwojowali, zmuszali do rozbierania

się i doprowadzali do miejsca kaźni. W wyzwolonej od sowieckiej okupacji Besarabii miejscowych Żydów mordowały królewskie wojska rumuńskie pod wodza marszałka Iony Antonescu, a Niemcy najwyżej doradzali.
Prawem pani Ani Bikontowej jest dokumentowanie żydowskiego męczeństwa na Podlasiu w lecie 1941 roku. Mój sprzeciw budzi natomiast wyprowadzona z jej książki konkluzja red. Michała Olszewskiego: "w 1941 roku na Podlasiu Polacy wybili swych żydowskich sąsiadów. Mordowali w bestialski sposób. Rozgrabili ich majątki. Do dziś nie chcą pojąć tamtej krzywdy". **A czy Żydzi jako zbiorowość (nawet spolonizowani Żydzi z "Gazety Wyborczej") poczuwają się do odpowiedzialności za żydowskie mordy na Polakach w Grodnie we wrześniu 1939 roku? Albo za mordy żydowskich i sowieckich zarazem partyzantów na polskich chłopach z AK-owskiej wsi Koniuchy na Wileńszczyźnie? Czy brak skruchy świadczy jedynie o znieczulicy, którą zarzucają Polakom? A może o ślepocie "Gazety Wyborczej" na jedno oko?** (wytł. ASME) Dlatego - pomny na doświadczenia mego ukraińskiego znajomego opowiedziane mi w Białym Borze - proponuję formułę z listu polskich biskupów do biskupów niemieckich: przebaczam i proszę o przebaczenie. Może wówczas przykład żydowskiego współczucia wobec polskiej krzywdy roztopi kamienne serca Podlasian, na które pomstuje red. Michał Olszewski.
Ale to nie wszystko. Przed laty Michał Cichy, poprzedzony przez obszerną przedmowę Adama Michnika, zarzucał na łamach "Gazety Wyborczej" powstańcom warszawskim masowe mordowanie Żydów. Dziś "Gazeta Wyborcza" głosi chwałę tymże powstańcom. **Tamtych oskarżeń wszakże nie odszczekała.** (wytł. ASME) Więc jaka jest prawda w tym względzie? A może za kilka lat i w sprawie mordów na Podlasiu w lecie 1941 roku "Gazeta Wyborcza" cichcem zmieni zdanie na bardziej korzystne dla Polaków?! Kto wie, może - daj Boże - zdarzy się cud?!

Antoni Zambrowski

RZECZPOSPOLITA
30.10.2004 Nr 256

Zagłada Koniuchów, 29 stycznia 1944 roku

Nikomu nie darować życia

Nocą partyzanci sowieccy otoczyli wieś. Czekali do przedświtu, kiedy wartownicy z samoobrony zeszli z posterunków. Wtedy podpalili budynki, równocześnie z czterech stron. Uśpieni ludzie ginęli w płonących domach. Do uciekających strzelali napastnicy. Dobijali rannych. Śmierć poniosło co najmniej czterdzieści osób.
Przed wojną wieś Koniuchy (gmina Bieniakonie, powiat lidzki, województwo nowogródzkie), położona na skraju Puszczy Rudnickiej, liczyła 300 mieszkańców - samych Polaków. Do dzisiaj w rejonie solecznickim Litwy, do którego Koniuchy należą obecnie, Polacy stanowią 80 procent mieszkańców, a na wsi odsetek ten jest jeszcze wyższy. Ale współczesne Koniuchy (po litewsku: Kaniukai) to ułamek przedwojennej wsi. Nie odrodziły się ze zgliszcz. Tak jakby wyrok moskiewskiego Centralnego Sztabu Ruchu Partyzanckiego nadal obowiązywał.
Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej w Puszczy Rudnickiej schronili się żołnierze Armii Czerwonej. Po sowieckiej okupacji (półtorarocznej na Nowogródczyźnie, rocznej na Wileńszczyźnie) nie mogli liczyć na przychylność miejscowej ludności. Żywność i odzież zdobywali siłą. Nastawieni początkowo wyłącznie na przetrwanie, nie na walkę, na wiosnę 1942 roku połączyli się w oddziały partyzanckie. W maju 1942 roku w Moskwie utworzono Centralny Sztab Ruchu Partyzanckiego, który zaczął drogą lotniczą zaopatrywać partyzantów w broń i środki łączności, ale przede wszystkim w kadrę dowódczą oraz dyrektywy bojowe i polityczne. Bojowe ograniczały się w zasadzie do dywersji na torach kolejowych. Polityczne zaś głosiły: nie wchodzić w żadne układy z "nacjonalistyczną" partyzantką (to znaczy polską, w minimalnym stopniu - litewską); podporządkować ją sobie albo zwalczać. Prowadzić "pracę uświadamiającą" z miejscową ludnością i przygotowywać ją do roli przyszłych obywateli sowieckich. W końcu roku 1942 i w ciągu roku 1943 do partyzantki sowieckiej w Puszczy Rudnickiej przyłączyli się liczni uciekinierzy z gett wileńskiego i kowieńskiego. Liczebność oddziałów stacjonujących w puszczy przekroczyła dwa tysiące. Uformowane one zostały w dwie brygady, wileńską i kowieńską, podległe Litewskiemu Sztabowi Ruchu Partyzanckiego, sterowanemu na bieżąco z Moskwy.
Koniuchy szczególnie często były nachodzone przez ekspedycje rekwizycyjne. Oto wspomnienie Izraela Weissa: - W sile kompanii pod dowództwem Szlomo Branda wyruszyliśmy o zmroku. Do celu dotarliśmy o

północy. Wystawiliśmy czujki. Pracowaliśmy jak w gorączce całą noc, zbierając jedzenie. Byliśmy gotowi do odwrotu, gdy zaświtał ranek. Szlomo i 20 ludzi zostało z tyłu, aby nas osłaniać. My odjechaliśmy na saniach (oczywiście też zarekwirowanych - dodajmy).
Relacja innego partyzanta, Chaima Lazara: - Czterdziestu mężczyzn wyruszyło z bazy po zapasy. Rozkazano nam okrążyć wieś, rozejść się między gospodarstwami i nakazać chłopom, by zaprzęgli konie i napełnili sanie jedzeniem. W ciągu godziny były pełne rozmaitych zapasów. Do każdych sani przyczepiono krowę. Chłopi usiedli w saniach, zacięli konie, a partyzanci maszerowali obok sanek z odbezpieczoną bronią. Furmanów zostawiliśmy w Wisińczy, dziesięć kilometrów od bazy. Mieli tam czekać na zwrot swych sani i koni.
Gdy wieś została do cna ogołocona, tak że dzieci nie było czym nakarmić, utworzyła samoobronę. W nocy wystawiała czujki i patrole uzbrojone w kilka starych karabinów. Prawdopodobnie odparła najście kolejnej "akcji aprowizacyjnej", bo dowództwo partyzantki sowieckiej postanowiło ukarać Koniuchy i przestrzec inne wioski.
"Sztab brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią - napisał Chaim Lazar. - 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Rozkazano nie zostawić przy życiu nikogo, łącznie z żywym inwentarzem, a zabudowania spalić". Izaak Kowalski wspominał, że rozkaz brzmiał: "zniszczyć wszystko, co się rusza, a wieś zamienić w popiół".
O tym, że celem operacji była całkowita zagłada Koniuchów, świadczy sposób jej przeprowadzenia. Gdyby chodziło o zlikwidowanie samoobrony, nie czekano by, aż wartownicy zejdą z posterunków, tylko zaatakowano by ich nocą. Pacyfikację wykonały dwa oddziały z brygady wileńskiej - "Śmierć okupantom" pod dowództwem Jakuba Prennera i "Ku zwycięstwu" (a wg innych źródeł "Margirio") Szmula Kaplińskiego oraz jeden z kowieńskiej "Śmierć okupantom" Michała Truszyna. Całością miał dowodzić Henryk Zyman; podobno po wojnie - jako działacz Komunistycznej Partii Litwy Genrikas Zimanas - dostał od władz PRL order Virtuti Militari.
Co najmniej kilkudziesięciu uczestników akcji na Koniuchy było Żydami. Kilkunastu znanych z imienia i nazwiska było obywatelami II RP. Wielu z nich opisało później napaść na bezbronną, uśpioną wieś jako wybitne osiągnięcie bojowe, przedstawiając Koniuchy jako ufortyfikowaną (według niektórych litewską) wieś, siedzibę garnizonu niemieckiego. Zupełna fantazja, nie było tam nawet posterunku policji; najbliższy znajdował się w odległych o 6 km Rakliszkach.
Napastnicy nie ponieśli żadnych strat własnych, bo też nie stoczyli żadnej walki. Była to bezlitosna egzekucja. Wśród 38 znanych imiennie ofiar było jedenaście kobiet i trzynaścioro dzieci, z których dwoje nie miało jeszcze dwóch lat.
ANDRZEJ KACZYŃSKI

Anna Suckiel wspomina: - Partyzanci mordowali wszystkich, nie zważając na wiek i płeć. Ludzie uciekali z płonących domów i ginęli pod seriami z pistoletów maszynowych. Stanisława Jankowska była sparaliżowana i nie mogła uciekać z płonącego domu. Spaliła się żywcem. Tu, na tym miejscu, gdzie został ustawiony krzyż z imionami poległych moich sąsiadów, partyzanci kamieniami dobili Urszulę Parwicką. Cudem udało mi się przeżyć. Całe życie wracam do wydarzeń tamtej zimowej nocy.
W Koniuchach nie ma jednej zbiorowej mogiły ofiar zbrodni. Część zamordowanych pochowano w grobach na miejscowym cmentarzu, dziś bezimiennych, część w Butrymańcach i Bieniakoniach. Tragedię upamiętniał prosty, drewniany krzyż na cmentarzu w Koniuchach. W 2001 Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa postanowiła wznieść okazalszy i trwalszy krzyż, wraz z nazwiskami pomordowanych, i umieścić tablicę w kościele w Butrymańcach. Listę ofiar, zweryfikowaną następnie przez oddział IPN w Łodzi, sporządziła Anna Suckiel, naoczny świadek zbrodni. 22 maja 2004 roku na cmentarzu w Koniuchach krzyż z nazwiskami zabitych został uroczyście odsłonięty przez ambasadora RP na Litwie Jerzego Bahra, sekretarza ROPWiM Andrzeja Przewoźnika oraz mera rejonu solecznickiego Leonarda Talmonta. Krzyż poświęcił proboszcz parafii w Butrymańcach, ks. Jan Czerniawski.
MARIA ZACHARA

TVP Serwis regionalny Łódź
poniedziałek, 28 lutego 2005

IPN zbada zbrodnie w Koniuchach

Pion śledczy IPN w Łodzi wystąpi do Izraela o pomoc w sprawie zbrodni z 1944 r. w Koniuchach na Nowogródczyźnie, gdzie sowieccy partyzanci, wśród nich m.in. uciekinierzy z gett w Wilnie i Kownie, zabili ok. 40 Polaków.

Taką informację zawiera sprawozdanie z działalności IPN za lata 2003-2004, przedstawione ostatnio parlamentowi.

"Chcemy poprosić stronę izraelską o pomoc w poszukiwaniu dokumentów oraz przesłuchaniu ewentualnych świadków" - wyjaśniła w poniedziałek prok. Anna Gałkiewicz, szefowa pionu śledczego IPN w Łodzi, który od 2001 r. prowadzi śledztwo w tej sprawie. O podjęcie śledztwa poprosił Kongres Polonii Kanadyjskiej, który zbrodnią tą zajmuje się od 1996 r.

Podczas okupacji hitlerowskiej, w styczniu 1944 r., leżąca na skraju Puszczy Rudnickiej wieś Koniuchy (gmina Bieniakonie, powiat Lida) została zaatakowana przez liczną grupę partyzantów sowieckich, pochodzących z kilku oddziałów, w tym z oddziału "Śmierć faszyzmowi". Był to odwet za zorganizowanie w Koniuchach samoobrony przed powtarzającymi się napadami "czerwonej partyzantki", która rabowała mieszkańcom żywność, odzież, bydło.

"Trzon oddziału <Śmierć faszyzmowi> stanowili partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Dotychczas nie ustalono osoby, która dowodziła całością ataku. Nie odnaleziono w tym zakresie żadnych dokumentów archiwalnych. Istnieje hipoteza, że dokumenty takie, z uwagi na rozmiar i drastyczność zbrodni, nie istnieją" - napisano w sprawozdaniu IPN.

IPN ustalił na razie, że w wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. "Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów" - napisano w sprawozdaniu.

Według dokumentu, polscy świadkowie potwierdzili brutalność działania partyzantów. "Na podstawie uzyskanych dokumentów opracowano wykazy partyzantów, którzy w dniu ataku należeli do poszczególnych oddziałów partyzanckich z Puszczy Rudnickiej. Skierowano odezwy o zagraniczną pomoc prawną do prokuratur generalnych Republiki Litewskiej i Federacji Rosyjskiej z prośbą o nadesłanie dodatkowych dokumentów oraz ustalenie adresów i przesłuchanie w charakterze świadków byłych partyzantów z oddziałów, które zaatakowały Koniuchy. Ostatnio uzyskano materiały z Republiki Litewskiej, przygotowywane są następne odezwy, m.in. do organów ścigania Izraela" - napisano.

Prok. Gałkiewicz dodała, że zanim IPN zwróci się do Izraela, to zaczeka na odpowiedź od Federacji Rosyjskiej. "Jeszcze jej nie otrzymaliśmy, ale jeśli termin tej odpowiedzi będzie się przeciągał, to nie będziemy czekać w nieskończoność" – dodała.

W maju 2004 r. odsłonięto krzyż i tablicę ku czci zabitych.

W 2001 r. historyk Kazimierz Krajewski, zajmujący się historią Nowogródczyzny w czasie II wojny światowej, mówił, że w napaści uczestniczył oddział partyzantów żydowskich, który wchodził w skład zgrupowania sowieckiego. Powołał się m.in. na relację z książki Chaima Lazara "Destruction and Resistance", wydanej w Nowym Jorku w 1985 r., w której Koniuchy nazwano "gniazdem band i centrum antypartyzanckich intryg". W książce tej napisano też m.in.: "Sztab brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite".

Sprawa zbrodni w Koniuchach została nagłośniona w 2001 r., w trakcie publicznej dyskusji nad mordem Żydów w Jedwabnem (Podlaskie), którego w lipcu 1941 r. dopuścili się miejscowi Polacy. Według niektórych opinii, sprawa Koniuch to swego rodzaju "odreagowanie" sprawy Jedwabnego.

Łódzki IPN bada też inne ataki partyzantki sowieckiej na Polaków w Nowogródzkiem w czasie wojny, m.in. z maja 1943 r., gdy zabito 120 mieszkańców miasteczka Naliboki.

Tnowak

Newsweek (Polska)
Nr 19 – 15.05.2005

Zbrodnia bez kary

Jerzy Danilewicz

Tam, gdzie krew plynęła potokami, trudno o prawdę dziejową. A tym, którzy wierzą w niepodważalne fakty historyczne, radzimy odwiedzić Koniuchy.

Na zdjęciu: Aleksander Kockin (trzeci z prawej) pacyfikował Koniuchy i jest z tego dumny

Starsza kobieta drepcze w stronę lasu i przy krzyżu na kolanach modli się o spokój duszy zmarłych i pokój dla żyjących. Na krzyżu są wyryte nazwiska mieszkańców Koniuch – mężczyzn, kobiet i dzieci. Przed 61 laty ci, co przeżyli, chowali zabitych w wąskich rowach. Do trumien wkładali po dwoje: męża z żoną, ojca z synem, bo zbrakło desek na trumny – napastnicy spalili całą wieś. Za to, ze wioskowi utworzyli zbrojną straż do ochrony przed partyzantką, która rabowała żywność, zwierzęta i odzież. Anna Suckiel miała wówczas 15 lat. Cudem przeżyła.

Instytut Pamięci Narodowej w Łodzi już piąty rok prowadzi śledztwo w sprawie Koniuch, wsi leżącej przed II wojną światową w województwie nowogródzkim, a obecnie w rejonie solecznickim na Litwie. Nikomu nie przedstawiono zarzutów. Pion śledczy ma problemy z dotarciem do żyjących sprawców mordu. Nie może się doczekać dokumentów archiwalnych z Federacji Rosyjskiej. Nadeszły tylko materiały z Litwy.

- Wiemy, jakie oddziały zaatakowały Koniuchy, znamy nazwiska dowodców i niektórych partyzantów – mówi prokurator Anna Gałkiewicz. – Przesłuchaliśmy jednego, ale zeznał, że go tam nie było. W sprawie Koniuch zrobiliśmy, co się da, lecz na tempo pomocy prawnej z zagranicy nie mamy wpływu.

Śledztwo zostało wszczęte w 2001 roku na wniosek Kongresu Polonii Kanadyjskiej, który sam przez kilka lat dokumentował wojenną tragedię. W Kanadzie żyją krewni ofiar. Kongres dostarczył IPN zgromadzone dokumenty w czasie, gdy w Polsce trwała debata o Jedwabnem. To nie przypadkowa zbieżność terminów. Przedstawiciele Polonii chcieli, by tragedia w Koniuchach oświadomiła światu, że w trakcie wojny nie tylko Żydzi bywali ofiarami Polaków, ale też sami dopuszczali się bestialskich morderstw. Bo wśród oddziałów sowieckiej partyzantki, które dokonały pacyfikacji Koniuch, były takie, które składały się w większości z osób pochodzenia żydowskiego, uciekinierów z gett w Wilnie i Kownie.

Ale w Koniuchach i rejonie solecznickim, gdzie administracja kierują dziś Polacy, panuje przekonanie, że poszukiwanie sprawców mordu nie jest potrzebne. Przed rokiem, w maju, postawiono ofiarom pomnik. Mowią tu, że pamięć wystarczy, szubienic nie trzeba.

- Uważamy, że tę sprawę należy zamknąć, a nie dalej kopać w historii – przekonuje Zdzisław Palewicz, wicemer Solecznik i szef oddziału Związku Polaków na Litwie. – Żyją u nas Litwini, Rosjanie, także weterani Armii Czerwonej i partyzanci z Puszczy Rudnickiej. I my nie zamierzamy tropić zbrodniarzy. Ze wszystkimi chcemy być w zgodzie. Postawiliśmy pomnik i dosyć – twierdzi. – Tu wszystko wygląda inaczej niż z perspektywy Warszawy.

W tym przygranicznym regionie odróżnienie wroga od przyjaciela zawsze było skomplikowane i uzależnione od panującej właśnie sytuacji politycznej.

29 stycznia 1944 roku w Koniuchach zginęło 40 mieszkańców – zastrzelonych przez sowieckich partyzantów, dobitych bądź spalonych we własnych domach. Spłonęły też prawie wszystkie zabudowania we wsi. Ataku dokonały oddziały partyzantki z pobliskiej Puszczy Rudnickiej.

Partyzanci wysadzali w powietrze niemieckie transporty wojskowe na przebiegającej niedaleko linii kolejowej Wilno – Lida. Atakowali posterunki niemieckie i posterunki kolaborującej z Niemcami policji litewskiej. Wsie zamieszkałe przez Polaków były niechętnie nastawione do czerwonych partyzantów, którzy przemocą zabierali dobytek. A w Koniuchach za przyzwoleniem Niemców mężczyźni utworzyli zbrojną straż. – Byli uzbrojeni w kilka zardzewiałych karabinów – mówi historyk z IPN Kazimierz Krajewski. – Jedyna ich wina było to, e chcieli przeciwstawić grabieżom.

Zupełnie inaczej przedstawiają to byli partyzanci żydowscy w swoich wspomnieniach: “Od dawna było wiadomo, że wieś Koniuchy była gniazdem bandytów i siedliskiem intryg przeciw partyzantce – pisze Chaim Lazar (“Destruction and Resistance”, Nowy Jork 1985). – Mieszkańcy Koniuch, znani ze swojej nikczemności, podżegali ludzi w okolicy, rozdawali im broń, jaką otrzymali od Niemców, i kierowali każdym atakiem na partyzantów. Wioska była dobrze obwarowana. Każdy dom był stanowiskiem bojowym, koło każdego zabudowania były okopy. Ponieważ na obu krańcach wioski były wieże strażnicze, nie było łatwo dostać się na jej teren. Jednak partyzanci nie zważając na nic, wybrali właśnie to miejsce, aby dokonać aktu zemsty i zastraszenia. Dowództwo Brygady zdecydowało zrownać Koniuch z ziemią, aby dać przykład innym.” W innych relacjach (np. Isaaca Kowalskiego w “The Story of a Jewish United Partisan Organization”, Nowy Jork 1969) powtarza sie stwierdzenie, że we wsi stacjonował garnizon niemiecki, a mieszkańcy “byli znani ze swojej wrogości do Żydów”.

W dzisiejszych Koniuchach, które nazywają sie Kaniukai, żyją jeszcze świadkowie tamtych wydarzeń. Ich pamięć weryfikuje opinie zarówno o “zardzewiałych karabinach”, jak i o “niemieckim garnizonie we wsi”.

Anna Suckiel, z domu Bobin, tak jak przed 61 laty mieszka na początku wioski w odbudowanym po spaleniu domu. – Żadnych Niemców u nas nie było. Najbliżej to siedziała litewska policja, w Rakliszkach – opowiada kresową polszczyzną. – Warty zorganizował Władek Woronis, zwany Wadasem. Chodzili chłopaki co noc, z każdej strony wsi po kilku. Swego wartowali – żon, dzieci, krów. Broni mieli dość, bo została po wojnach – tej z 1939, a potem jak w 1941 Niemcy Sowieta pogonili.

Po którymś rabunku chłopaki chwycili za broń i popędzili za złodziejami na skróty. Przecięli im drogę, na moście w Gierwiszkach huknęli z obrzynków. Partyzanci wiali, że mało czapek nie pogubili. Zostawili nawet furmankę z łupami. Od tego czasu chłopy z Koniuch regularnie trzymali nocne warty.

- Ale z Niemcami żadnych konszachtów nie było – twierdzi Suckielowa. – Czasem tylko Litwini z Rakliszek zajechali do Wadasa i wódki razem popili. Obiecali, że jakby co, obronią. A jak przyszło co do czego, to przyjechali juz po wszystkim.

Stanisława Woronis, wdowa po Wadasie, mimo 86 lat pamięć ma dobrą. Pamięta, że wątek niechęci do Żydów nie może być prawdziwy. Dlaczego? – Żydowska to była u nas jedna rodzina, a i tak tylko przejazdem. Młody Jankiel z matką i córką wydzierżawił sad. Trochę posiedzieli, zarobili i pojechali dalej.

Ani Suckielowa, ani Woronisowa nie słyszały o żadnym Jedwabnem. O co tam chodziło? Wiedzą za to, że Koniuchy spalono z zemsty, bo nie chciały pomagać partyzantom. Ale co za różnica, kto zabił – Żyd czy Ruski. Śmierć taka sama.

- Tylko dlaczego pomordowali tyle kobiet i dzieci – Suckielowa ociera łzy z policzka. – Co im zrobiła mala Molisówna, dwóch latek nie miała. Albo chłopcy od Bandalewiczów – jeden osiem, drugi dziewięć lat żył …

Suckielowa przeżyła styczniowy napad, bo jak tylko zaczęła sie strzelanina, ojciec kazał uciekać. Tak jak spali, bez butów, by partyzanci nie pomyśleli, że stali na warcie. Anna uciekła w stronę rzeki. Huk, dym i lament. Ci, co uciekali drogą przez wieś – zginęli.

Woronisowa z trzy letnią coreczką na ręku strach sparalizował pod domem sasiądów. Skulila sie i czekala na smierc. Nadbiegl jakis czlowiek z bronia i krzyknal po rusku, zeby leciala do rzeki, bo zginie. – To byl partyzant, do dzis sie za niego modle. I wśród bandyów trafił się człowiek – mówi, żegnając sie.

Jej mąż, szef straży, też przeżył. Ale zaraz po wojnie aresztowała go bezpieka. Za to, że wystąpił przeciw sowieckim partyzantom, stał się wrogiem ludu, 10 lat spędzil w obozie w Jakucji. Jak wrócil, też nie miał lekko – piętno ciągnęło się za nim aż do śmierci w 1985 roku. Był "koniuchowskim bandyta".

Anna Suckiel cale życie uczciwie pracowała w kołchozie, była sanitariuszką przy felczerze. Dostaje dziś 340 litów (ok. 400 zł) emerytury. Chociaż w jej załzawionych oczach Koniuchy wciąż płoną, uważa, że poszukiwanie zabojców po tylu latach nie ma sensu. Gdy przyschły wojenne rany, młodzi zaczęli się żenić z sąsiadami – Białorusinami, nawet Litwinami. Wymieszała się krew. Co będzie, jak się okaże, że w jednej rodzinie zejdą się potomkowie morderców i ofiar?

- Lepiej jakby polskie państwo nam pomogło w ciężkim życiu – lekarstwa drogie, młodzi pracy nie mają – dodaje Woronisowa.

Polska młodzież o tragedii w Koniuchach dowiedziała się dopiero przed rokiem, jak we wsi staraniem Związku Polaków na Litwie postawiono pomnik. – Ja sam długo nie wiedziałem, co się naprawdę w Koniuchach stało – przyznaje 60-letni Antoni Wierzyński, pedagog z miejscowej szkoły. Jako ucznia wożono go z klasą na wycieczki do muzeum bohaterskiego ruchu partyzanckiego w Puszczy Rudnickiej. Potem, już jako nauczyciel, sam woził tam uczniów. Takie były czasy. – Prawda obowiązywała jedna, urzędowa. A sowieckiej władzy nie podskoczysz – usprawiedliwia się.

Dziś rejonem solecznickim rządzą Polacy. Na ulicy słyszy się język polski i rosyjski. Wicemer Zdzisław Palewicz tłumaczy, dlaczego w litewskim państwie, w polskim rejonie, popularny jest język upadłego mocarstwa: - Była straszna sowietyzacja – mówi. – Wielu rodziców oddawało dzieci do rosyjskich szkół. Są tu u nas rodziny mieszane, jest duża imigracja z Białorusi, gdzie też mówi się po rosyjsku. Byliśmy kiedyś jednym radzieckim narodem …

W rejonie solecznickim 80 proc. mieszkańców to Polacy, reszta – Litwini, Rosjanie i Białorusini. Jak rządzić rejonem, aby nie narazić się władzy litewskiej w Wilnie i uszanować sowiecką spuściznę, ważną choćby dla kombatantów, z których w samych Solecznikach dałoby się sformować kilka plutonów? Palewicz stara się jakoś utrzymać równowagę.

- Postawiliśmy w Koniuchach pomnik – mówi. Ale szukać zbrodniarzy nie ma dziś po co. I nie można piętnować samych tylko Sowietów. W miejscowości Gumba naszych wymordowali Niemcy. Tam było odwrotnie – ludzi oskarżono o sprzyjanie partyzantom. Sowiecka władza już 20 lat temu ufundowała pomnik, teraz trzeba jeszcze krzyż postawić i już wystarczy tego rozliczenia.

Naprzeciwko siedziby solecznickich władz w budynku biblioteki spotykają się raz w miesiącu kombatanci Armii Czerwonej. Tu rozmawia sie tylko po rosyjsku. Prezes Nikołaj Ryzkow przedstawia kolegów po lufie. Sa wśród nich przedstawiciele różnych rodzajów wojsk. Partyzanci też? A jakże – Ryzkow pokazuje na chudego, łysawego mężczyznę.

Anatolij Michajłowicz Kockin, 80 lat, był specjalistą od zakładania ładunków wybuchowych w oddziale Za Rodinu, pod komandirem Żwirblisem. Ale 29 stycznia 1944 roku dostał rozkaz, żeby zamiast min zabrać pepeszę – akcja specjalna. – Było nas dobrze ponad stu – wspomina. Także towarzysze z żydowskich oddziałów. Otoczyliśmy wioskę. Powiedziano nam, że tam stacjonują Niemcy. Rozkaz – wszystkich zabić i nie brać tym razem ani zwierząt, ani jedzenia. Spalić.

Kockin wspomina, że zabił niejednego wroga. Nie przyglądał się, czy byli w mundurach, czy w chłopskich chałatach. Wróg to wróg. Pociągnął w lewo i prawo pepeszy, to i wystrzelał od razu z pół "dysku". A że zginęły kobiety i dzieci? – Może kobieta była w domu, a mąż pod bronią – tłumaczy się.

Prezes Ryzkow wtrąca: Oczywiście, wyrażamy ubolewanie, ale rozumiecie, była wojna.

Kombatanci słyszeli, że w Koniuchach na pomniku jest napisane, ze wioskę spalili sowieccy partyzanci. Wkurzają się na to. Na Litwie uważaja ich dziś za okupantów, a nie wyzwolicieli. Podobnie jak w Polsce.

- Napisaliśmy do polskiej ambasady, żeby wasz rząd przyznał dodatki kombatanckie naszym, którzy Polskę wyzwalali. Ale nie otrzymaliśmy odpowiedzi – użala się Ryzkow. Jako emeryt wojskowy ma 440 litów (ok. 500 zł). – Na Białorusi to mają dobrze. Prezydent Łukaszenko dba o weteranów – dodaje. Na Litwie zostały im wspomnienia. Na ścianach biura związku (pokój i telefon polski mer dał im za darmo) wiszą zdjęcia kombatantów – fotki wprost uginają się od orderów.

Lepiej powiodło się bojownikom z oddziałów żydowskich. Hanoh Genrik Ziman, litewski działacz komunistyczny, któremu podlegała sowiecko-żydowska partyzantka, dostał po wojnie polski Order Virtuti Militari. Pod koniec lat 90. dowódca żydowski z Puszczy Rudnickiej Abba Kovner otrzymał w Muzeum Holocaustu w USA Medal of Resistance. W USA środowiska żydowskie nawet nie wiedzą, że IPN szuka winnych tej zbrodni. Ta sprawa znana jest tam tylko z jednej strony, przedstawionej w pamiętnikach partyzantów.

Dr Severin Hochberg, starszy historyk Ośrodka Zaawansowanych Studiów przy Muzeum Holocaustu w Waszyngtonie, traktuje Koniuchy jako wydarzenie typowe dla szaleństwa II wojny. Mordowali się wszyscy: Litwini, Polacy, Niemcy, Żydzi, Rosjanie. O rzekomej współpracy mieszkańców Koniuch z Niemcami mówi ostrożnie : - Na pewno jedni kolaborowali, a drudzy nie …

Na jednej ze stron internetowych Kowna można znaleźć listę kilkudziesięciu partyzantów z żydowskich oddziałów w Puszczy Rudnickiej. Z batalionów: Śmierć Okupantom, Ku Zwycięstwu, Naprzód. Są imiona, nazwiska, zdjęcia, droga bojowa, czasami daty śmierci. Strona jest na bieżąco aktualizowana. Jak wynika z zamieszczonych biogramów, wielu partyzantów jeszcze żyje.

Współpraca Tadeusz Zachurski, Nowy Jork; Michał Gostkiewicz

Nasz Dziennik (Warszawa)
18 maja 2005

Anna Skopińska, Łódź

Zwrócą się do Izraela

Łódzki oddział IPN nie będzie dłużej czekał na odpowiedź Federacji Rosyjskiej w sprawie dokumentów i świadków zbrodni w Koniuchach. Jeśli do końca maja, mimo ponagleń ze strony polskiej, prokuratura rosyjska nadal będzie milczała, IPN wyśle zapytania i prośbę o pomoc do Izraela. Wieś Koniuchy na Nowogródczyźnie w styczniu 1944 roku została całkowicie spalona, z rąk Sowietów i Żydów zginęło tam 40 Polaków.

IPN już wkrótce wystąpi do Izraela o pomoc w sprawie zbrodni. - Już dawno zostało przygotowane zapytanie do strony izraelskiej - powiedziała nam prokurator Anna Gałkiewicz, szefowa pionu śledczego IPN w Łodzi. - Chcemy poprosić stronę izraelską o pomoc w poszukiwaniu dokumentów oraz przesłuchaniu ewentualnych świadków - dodała. Prośba do Izraela miała zostać wysłana dopiero po otrzymaniu odpowiedzi z prokuratury rosyjskiej. - Mimo ponagleń wysłanych w lutym tego roku prokuratura generalna Rosji nadal milczy - poinformowała prokurator Gałkiewicz. - Dlatego już wkrótce zwrócimy się w tej sprawie do Izraela - dodała. Na odpowiedzi z krajów, do których prokuratorzy IPN zwracali się o pomoc, czekali zwykle kilka miesięcy. Zapytanie do Rosji wysłane zostało w sierpniu ubiegłego roku - do tej pory brak jakiejkolwiek odpowiedzi. - Z krajów, do których kierowane były odezwy, otrzymałam dane partyzantów z oddziału Wiśnicza [tak określano oddział, który zaatakował

Koniuchy - przyp. red.], przy niektórych nazwiskach była adnotacja "wyjechał do Izraela" - wyjaśniła prokurator Gałkiewicz. - Miałam nadzieję, że z Federacji Rosyjskiej nadejdą także informacje o partyzantach i uda się ustalić, czy żyją i przebywają w Rosji, czy też wyjechali do Izraela - dodała.
Łódzkiemu oddziałowi IPN chodziło o to, by jednorazowo zwrócić się do władz izraelskich o przesłuchanie możliwie jak największej liczby świadków. - Nie chcieliśmy dublować odezw - mówiła Anna Gałkiewicz. - Jednak w tym przypadku nie mamy wyjścia, musimy jak najszybciej zwrócić się do strony izraelskiej.
Wieś Koniuchy na Nowogródczyźnie (obecnie w granicach Litwy) przed wojną zamieszkiwali głównie Polacy. W czasie wojny w okolicznych lasach stacjonowali bandyci sowieccy. Często organizowali napady na wsie. Rabowali wszystko, co tylko przedstawiało jakąś wartość. Zabierali ludziom żywność, ubrania, zwierzęta. Aby zapobiec dalszym napadom, mieszkańcy wsi zorganizowali samoobronę. Każdego dnia i każdej nocy patrole pilnowały wsi. W nocy z 28 na 29 stycznia 1944 roku stuosobowa grupa okrążyła wieś. Nad ranem podpalono zabudowania, a uciekających mieszkańców rozstrzeliwano. Ci, którzy ocaleli, ukryli się w pobliskich wsiach. Wśród bandytów, którzy napadli na wieś, była mniej więcej 50-osobowa grupa Żydów.
Doniesienie w sprawie zbrodni złożył Kongres Polonii Kanadyjskiej. Postępowanie wszczęto 8 marca 2001 roku. Przeszukano archiwa krajowe, gdzie natrafiono na ślady dokumentów. W Centralnym Archiwum Wojskowym znaleziono trzy dokumenty potwierdzające zbrodnię. W Rydze znaleziono także kopię tajnego meldunku sytuacyjnego sporządzonego przez Oddział Operacyjny Wehrmachtu - Ostland w dniu 5 lutego 1944 roku, a więc krótko po popełnieniu zbrodni. Z jego treści wynika, że w Koniuchach pojawiła się "średniej wielkości banda Żydów i Rosjan" oraz że "zastrzelono 36 mieszkańców, a 14 zostało rannych. Miejscowość w przeważającej części została obrócona w perzynę". Po poszukiwaniach na Litwie i Białorusi odnaleziono w archiwach akta dotyczące tej sprawy.
Łódzki IPN przesłuchał 25 świadków. Są to głównie żołnierze Armii Krajowej walczący w oddziałach stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, członkowie rodzin ofiar zbrodni oraz mieszkańcy okolicznych wsi. Świadkowie rozsiani są niemal po całym świecie, często są to osoby stare, schorowane, dla których składanie zeznań jest wielkim przeżyciem. Wszyscy świadkowie zeznali, że napadu dokonali "nieznani partyzanci mówiący po rosyjsku", żaden z dotychczas przesłuchanych nie wskazał ich tożsamości, ale, jak poinformowała nas prokurator Anna Gałkiewicz, nazwiska i pseudonimy odnaleziono w zebranych dokumentach. Potwierdzono, że napadu dokonał oddział 100-120 osób, wśród których najliczniejszą grupę stanowiły osoby narodowości żydowskiej. Jeden z odnalezionych świadków był w Koniuchach kilka dni po napadzie - 2 lutego 1944 roku. Zeznał, iż widział popalone domy, rozpaczających ludzi, osierocone dzieci. Z relacji osoby, której udało się przeżyć, usłyszał, że wieś podpalono z obu stron, a potem strzelano do uciekających. Atak nastąpił po dłuższej obserwacji, w czasie, gdy patrole chroniące wieś zeszły ze swych stanowisk, a większość mieszkańców, nie czując żadnego zagrożenia, spała. Mieszkańcy wsi, opowiadając o sprawcach napadu, używali zamiennie określeń "Żydzi" i "Ruscy". Część ofiar zginęła we własnych domach. Z pięcioosobowej rodziny P. tylko dwóch braci uniknęło śmierci. Tylko dlatego nie zginęli, że tej nocy nie było ich w domu. Rodzice spłonęli - nie zdołali się wydostać na zewnątrz, a ciało siostry z przypalonymi stopami i śladami kul bracia znaleźli na podwórzu. Z relacji świadków wynika, że była to wyjątkowo okrutna zbrodnia. Bandyci nie oszczędzali nikogo - starców, kobiet ani dzieci. Mieszkańcy okolicznych wsi opowiadali, jak rano zobaczyli grupę przerażonych kobiet. Uciekły w samej bieliźnie, na bosaka, po śniegu; w wielostopniowym mrozie biegły kilka kilometrów, aby uniknąć śmierci. Jak ustalono, zginęło 40 osób, większość z nich pochowana jest w Koniuchach.
Na Litwę, Białoruś i do Kanady wysłano odezwy o pomoc prawną. IPN otrzymał już odpowiedzi. Archiwa na Litwie zawierają teczki personalne partyzantów sowieckich, meldunki i rozkazy. Nadal jednak poszukiwani są kolejni świadkowie.
IPN - Komisja Ścigania Zbrodni
Przeciwko Narodowi Polskiemu
Łódź, ul. Piotrkowska 149
tel. (42) 637 78 47, 637 70 79

Instytut Pamięci Narodowej
Przegląd Mediów – 18 sierpnia 2005 r.

Pion śledczy łódzkiego Instytutu Pamięci Narodowej skierował do Izraela za pośrednictwem Prokuratury Krajowej wniosek o pomoc prawną w sprawie śledztwa dotyczącego pacyfikacji wsi Koniuchy na Nowogródczyźnie w styczniu 1944 r. Zginęło prawie 40 osób - kobiety, mężczyźni,

dzieci. Z dotychczasowych ustaleń wynika, że ludność Koniuch wymordowały oddziały „Śmierć faszystom”, „Margirio” i „Śmierć okupantowi”. Należeli do nich Rosjanie, Litwini, partyzanci żydowscy, uciekinierzy z getta w Wilnie i czerwonoarmiści zbiegli z niewoli niemieckiej. Według ustaleń IPN, wśród członków oddziałów byli partyzanci żydowscy, którzy po wojnie zamieszkali na stałe w Izraelu. „Mamy informacje, że w Instytucie Yad Vashem mogą być dokumenty dotyczące tej zbrodni” - wyjaśnia prokurator Robert Kopydłowski z łódzkiego oddziału IPN. – Poprosiliśmy też o pomoc w odnalezieniu i przesłuchaniu świadków. Spodziewamy się, że potrwa to kilka miesięcy. IPN otrzymał materiały od strony litewskiej. Od strony rosyjskiej przyszła odpowiedź, że w archiwach Federacji Rosyjskiej dokumentów związanych z tą sprawą nie odnaleziono" - powiedział prok. Kopydłowski. Serwis PAP 17.08.2005 r., Gazeta Wyborcza – Łódź 18.08.2005 r., Nasz Dziennik 18.08.2005 r.

Gazeta Wyborcza – Łódź
Izrael pomoże IPN-owi
amk
2005-08-17, ostatnia aktualizacja 2005-08-17 20:53
http://miasta.gazeta.pl/lodz/1,35153,2872996.html

Łódzki IPN poprosił izraelskie ministerstwo sprawiedliwości o pomoc w śledztwie dotyczącym pacyfikacji wsi Koniuchy w styczniu 1944 r.

- Mamy informacje, że w Instytucie Yad Vashem mogą być dokumenty dotyczące tej zbrodni - wyjaśnia prokurator Robert Kopydłowski z łódzkiego oddziału Instytutu Pamięci Narodowej. - Poprosiliśmy też o pomoc w odnalezieniu i przesłuchaniu świadków. Spodziewamy się, że potrwa to kilka miesięcy.

Położona 50 km od Wilna wieś Koniuchy została specyfikowana pod koniec stycznia 1944 r. Zginęło prawie 40 osób - kobiety, mężczyźni, dzieci. Z dotychczasowych ustaleń wynika, że ludność Koniuch wymordowały oddziały "Śmierć faszystom", "Margirio" i "Śmierć okupantowi". Należeli do nich Rosjanie, Litwini, partyzanci żydowscy, uciekinierzy z getta w Wilnie i czerwonoarmiści zbiegli z niewoli niemieckiej.

NIEZALEŻNA GAZETA POLSKA
3 marca 2006

Tragedia Koniuchów

Piotr Gontarczyk

O masakrze dokonanej 28 stycznia 1944 r. na mieszkańcach polskiej wsi Koniuchy zrobiło się głośno kilka lat temu, gdy jej sprawcy sami zaczęli się nią chwalić. Odnalezione na Wileńszyźnie dokumenty partyzantki sowieckiej oraz akty śledcze tamtejszej bezpieki pozwalają obecnie na odtworzenie nieznanych szczegółów tej zbrodni.
Sowiecka partyzantka
Sowieckie oddziały partyzanckie pojawiły się w okolicach Koniuchów (parafia Bieniakonie przedwojennego powiatu Lida) wiosną 1943 r. Ich działaniami kierował zza frontu utworzony przez Sowietów Litewski Sztab Partyzancki, dowodzony przez znanego funkcjonariusza partii komunistycznej Antanasa Snieczkusa. Przy pomocy przerzucanych przez front dywersantów z NKWD i sowieckiego wywiadu wojskowego Moskwa starała się zbudować na Wileńszyźnie komunistyczną konspirację i masowy ruch partyzancki. W okolicach Puszczy Rudnickiej zadanie

to zrealizował sekretarz tzw. południowego rejonu, Genrikas Zimanas (Henryk Ziman). Pod jego kierownictwem, w drugiej połowie 1943 r., znajdowało się kilka oddziałów partyzanckich, tj. „Borba" („Walka"), „Wpieriod" („Naprzód"), „Smiert okkupantam" („Śmierć okupantom") i kilka innych.

Początkowo słabo uzbrojone i niezbyt liczebne, jesienią 1943r. i w początkach 1944r., sowieckie grupy zostały zasilone przez co najmniej kilkaset osób – głównie zbiegów z kowieńskiego [oraz wileńskiego] getta. Niemal do końca wojny stanowili oni zdecydowaną większością członków wspomnianych oddziałów. Ale kierowanie nimi na ogół powierzano ludziom wypróbowanym, często przerzuconym na tyły frontu przez sowiecki wywiad wojskowy i NKWD. Na przykład oddziałem „Śmierć okupantom", który odegrał istotną rolę w tragedii Koniuchów, dowodził Konstantin Rodionow, ps. „Smirnow". Rodionow służbę w bezpiece rozpoczął w zajętym przez Sowietów Kownie w 1941 r. Po wkroczeniu Niemców przybywał w specjalnym obozie NKWD, a w lipcu 1943 r. został przerzucony przez linię frontu.

Mimo wzrostu liczebności (na przełomie lat 1943/1944) sowiecka partyzantka nie odegrała znaczącej roli. Fatalne braki w wyszkoleniu, słaba dyscyplina, niskie morale, brak broni i oparcia w miejscowej ludności powodowały, że poszczególne oddziały nie były w stanie przeprowadzić żadnej poważniejszej akcji bojowej. Z dokumentów zachowanych w litewskich archiwach wynika, że w ciągu ponad dwóch lat działalności większość sowieckich oddziałów przystąpiła do nie więcej niż 2-3 akcjii o wątpliwym znaczeniu bojowym. Wspomniane w literaturze ukazującej się na Zachodzie „rozbite garnizony" to na ogół kilkuosobowe wiejskie posterunki lub inne obiekty, których znaczenia nie należy jednak przeceniać.

Dla Moskwy istnienie partyzantki sowieckiej miało zgoła inne, istotne znaczenie. Komunistyczna konspiracja prowadziła aktywną działalność wywiadowczą skierowaną przeciwko polskiemu podziemiu, a także litewskim aspiracjom niepodległościowym. Już „Notatka wywiadowcza nr 1" sporządzona przez Litewski Sztab Partyzancki (LSzP) dotyczy rozpracowania polskiej konspiracji. Komuniści prowadzili listy proskrypcyjnie „wrogiego elementu", którym – po wkroczeniu Armii Czerwonej – zajął się „Smiersz" i NKWD. Likwidowano też, uznanych za „zdrajców", osoby prowadzące aktywną działalność antykomunistyczną, rabowano lub pacyfikowano wrogo nastawione wsie. Z tych powodów partyzantkę sowiecką trudno traktować jako antyniemiecką. Była ona raczej stalinowska, bo działała głównie na rzecz Stalina, komunizmu, wbrew interesom narodów podbitych przez ZSRS.

Bandytyzm

Jednym z poważniejszych problemów partyzantki sowieckiej, który ostatecznie doprowadził do konfliktu ze wsią Koniuchy, było zaopatrzenie. Moskwa chętnie przerzucała na drugą stronę frontu radiostacje, broń i materiały wybuchowe, ale nie żywność i inne produkty niezbędne do przeżycia w lesie. Instrukcje LSzP nakazywały dowódcom partyzantki zaopatrywanie się w żywność w ... lokalnych organizacjach partyjnych i komsomolskich. W ówczesnych realiach okupacji niemieckiej instrukcje te były absurdalne. Partyzanci sowieccy mogli oczywiście zaopatrywać się w magazynach niemieckich, lub zdobywanymi na Niemcach pieniędzmi płacić za żywność chłopom, jak to często starała się czynić partyzantka polska, tylko że Sowieci nie prowadzili poważniejszych działań bojowych, nie mieli więc okazji, żeby coś na Niemcach zdobyć. Zaopatrzenie zdobywali zatem na okolicznej ludności, która nie była w stanie stawić oporu tak jak Niemcy czy Litwini. Sowieci postępowali równie bezwzględnie, co brutalnie, nie licząc się z losem obrabowanych chłopów. Jeden z uczestników takiej akcji wspominał po wojnie: „(...) Na zdobywanie prowizji składało się więcej niż tylko przekonanie niechętnych chłopów. Stoi mi wyjątkowo jasno przed oczyma jedna taka akcja. Oddział w sile kompanii pod dowództwem Szlomo Branda wyruszył o zmroku tego zimowego dnia, aby zaopatrzyć się w prowizję w «bogatej» wiosce niedaleko miasteczka Ejszyszki. Do celu dotarliśmy około północy. Wystawiliśmy czujki po obu stronach wioski, a ja wraz ze swymi ludźmi wszedłem do pierwszego gospodarstwa. (...) Pracowaliśmy jak w gorączce przez całą noc zbierając jedzenie i byliśmy gotowi do odwrotu, gdy zaświtał ranek. Szlomo i 20 jego ludzi zostało z tyłu, aby osłaniać nasz odwrót. My odjechaliśmy na saniach. (...) W żadnym wypadku nie był to jakiś wyjątek". (Relacja Israela Weissa w: red.: Baruch Kaplinsky, *Pinkas Hrubieshov. Memorial to a Jewish Community in Poland,* Tel Aviv, 1962). Bardzo poważnym problemem sowieckiej partyzantki była dyscyplina. Kilkuosobowe grupki, a czasem nawet pojedynczy członkowie poszczególnych oddziałów, wałęsali się po okolicznych wioskach w poszukiwaniu nie tylko produktów żywnościowych, ale też ubrań, odzieży, pieniędzy i wódki. Z relacji okolicznej ludności wynika, że prócz rabunku mienia

dochodziło do pospolitych gwałtów i rozbojów. Wedle litewskiego historyka, Rimantasa Zizasa, okoliczna ludność dotkliwie odczuwała uciążliwe sąsiedztwo: „Ze starostwa Dawciuny do Puszczy Rudnickiej co noc «idzie» 6-8 furmanek, skąd nigdy nie wracają wozy i konie «w porządku»: jeden koń wrócił siekierą porąbany (okaleczony). Z lasu, dokąd wieśniacy jadą po drzewo, wracają oni «płacząc», «bosi i bez siermięg». W ciągu krótkiego czasu większość koni stała się niezdolna do pracy, wozy połamane, w okresie 1-1,5 miesiąca więcej niż połowa mieszkańców została bez obuwia i ubrań" („Genocidas ir Rezistencija", nr 1 (11) 2002).

Powyższe fakty znajdują pełne potwierdzenie w zachowanych dokumentach sowieckiej konspiracji z czasów wojny. Mowa jest w nich o bezwzględnym rabunku i zabójstwach dokonywanych na bezbronnej ludności. W jednej z teczek zachowała się korespondencja Sowietów z niezidentyfikowanym oddziale Armii Krajowej, który w odpowiedzi na żądanie wypuszczenia dwóch schwytanych członków sowieckiego oddziału partyzanckiego wylicza przestępstwa, jakich te oddziały dopuszczają się na ludności polskiej. A ta znalazła się w tragicznej sytuacji. Mimo że na ogół była dość biedna, musiała oddawać kontyngenty nałożone przez niemieckiego okupanta, wspierała „swoją" (polską) partyzantkę, a na koniec była doszczętnie rabowana przez Sowietów. W niektórych wsiach zaczęto poważnie przemyśliwać o jakiejś formie obrony.

Samoobrona

Z dokumentów MWD (sowieckie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, spadkobierca NKWD) wynika, że pierwsze wizyty sowieckich partyzantów w okolicy wsi Koniuchy miały miejsce wiosną i latem 1943 r. i prawdopodobnie nie wzbudziły aż tak dramatycznych emocji. W lecie regularnie przybywała wozem grupa partyzantów z oddziału „Borba" („Walka"), co zaczynało być dla biednej ludności coraz bardziej dotkliwe.

Po kolejnej wizycie, która skończyła się zwykłym rabunkiem, odbyło się pierwsze spotkanie miejscowych gospodarzy, którzy coraz poważniej zastanawiali się, co robić. Ówczesne stosunki wsi z Sowietami opisuje jeden z dokumentów MWD. Wynika z niego, że dwóch braci, Franciszek i Adolf Radzikowscy, „uzbroiwszy się w siekiery, nie wpuścili do swojego domu partyzantów wojny ojczyźnianej".

Ówczesny starosta gromady Koniuchy, Stanisław Bobin prosił o interwencję władze litewskie, ufając, że zapewnią one bezpieczeństwo miejscowej ludności. Jednakże szczupłość sił litewskich i niemieckich wykluczała możliwość przeciwstawienia się najściom Sowietów. Na zebraniu z miejscową ludnością, które odbyło się we wrześniu 1943 r.w domu Władysława Woronisa, przedstawiciele władz sugerowali, by mieszkańcy uzbroili się i bronili sami.

Wobec braku perspektywy pomocy ze strony władz okupacyjnych Woronis zaczął tworzyć oddział, który mógłby bronić okolicznej ludności przed małymi grupami Sowietów. W skład „samoobrony" weszło ok. 25-30 osób, a do najaktywniejszych jej członków należeli: Władysław Woronis, Jan Kodis i Stanisław Bobin. Uzbrojenie grupy stanowiło to, co dało się znaleźć lub zdobyć w okolicy: trochę karabinów, obrzynki, dubeltówki i pistolety. W sumie nie więcej niż około 20 sztuk broni. Mniej więcej w tym samym okresie stworzono też kilkuosobową nocną wartę, która, funkcjonując przez kilka godzin po zapadnięciu zmierzchu, odganiała wyruszających w tych godzinach „na żer" sowieckich maruderów.

Skutki powstania oddziału „Samoobrony" bardzo szybko odczuli Sowieci. Wedle jednego z dokumentów MWD już we wrześniu 1943 r. jej członkowie: „W rejonie wsi Gierwiszki ostrzelali z posiadanej broni grupę sowieckich partyzantów z oddziału „Borba", w rezultacie czego partyzanci mieli straty, a także zmuszeni byli pozostawić trzy wozy z zaopatrzeniem".

Oczywiście taka postawa niektórych mieszkańców wsi z terenów Puszczy Rudnickiej była nie do przyjęcia dla Sowietów. Sekretarz podziemnego komitetu partyjnego południowej Litwy Zimanas pisał do Moskwy w styczniu 1943 r.: „Wokół nas znów umacnia się samoobrona. Jedna z podstawowych przyczyn – niedostateczny opór z naszej strony, którego nie możemy stawić z powodu braku broni, i co najważniejsze, braku amunicji".

Jeszcze lepiej zagrożenie ze strony lokalnych oddziałów „samoobrony" oraz oddziałów AK oddają kolejne telegramy Zimanasa: „Amunicji nie ma, broni nie ma, samoobrona panoszy się, «biali» [Polacy – P.G.], gdzie nie spojrzysz wszędzie ślady, a kiedy wrócisz, oczekują, później «lub trzeba kogoś grzebać, lub wykreślać z ewidencji» (...) Gdzie mamy się podziać? Zaszyć się we wsiach – znaczy zniszczyć aktyw i wcale nie dlatego, że wieśniacy nas nienawidzą. Jeśli oderwać się od uzbrojonej siły, to nawet w «rejonie partyzanckim» przyjdzie kilku «chuliganów kułaków» z sąsiedniej wsi z samoobrony i zastrzelą, nawet policji nie wezwą. Na południu

powiatu [Olita – P.G.] nie udało się założyć kwater – jesienią 1943 r. wysłaną słabo uzbrojoną grupę rozpędzili Polacy".

Tak więc poważną barierą dla funkcjonowania promoskiewskiego ruchu partyzanckiego stanowiły niezbyt liczebne polskie oddziały partyzanckie i chłopskie samoobrony. Starcie z pierwszymi, ze względu na poziom oddiałów sowieckich, było dla nich ryzykowne. Przynajmniej tym drugim można było dać naukę.

Pacyfikacja

Z dokumentów sowieckiej bezpieki wynika, że jeszcze w końcu 1943 r. „samoobrona" Koniuchów otrzymała z „lasu" pogróżki. Aresztowany po wojnie Władysław Woronis przytoczył z pamięci treść listu od sowieckich partyzantów: „Koniuchy! Przerwijcie walkę przeciwko partyzantom!, złóżcie broń. Jeśli będziecie kontynuować walkę, spalimy wieś i zniszczymy wszystkich mieszkańców." Groźby powtórzy się jeszcze kilkakrotnie. „Samoobrona" odmówiła złożenia broni, bo oznaczałoby to wydanie wsi na łup Sowietów.

Wobec powyższego kierownictwo sowieckiej konspiracji zbrojnej (zapewne w osobie Genrikasa Zimanasa) podjęło decyzję o ukaraniu Koniuchów. Chodziło nie tylko o złamanie oporu jej mieszkańców, lecz także zastraszenie innych niepokornych wsi. Ponieważ rozbicie dwudziestokilkuosobowej wiejskiej „samoobrony" było dla Sowietów nie lada przedsięwzięciem, do akcji wprowadzono spore siły: „Sztab Brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodzi Jaakow (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite, a wszelka własność spalona." (Chaim Lazar, *Destruction and Resistance,* New York, 1985, s. 174).

Atak nastąpił około szóstej rano, kiedy we wsi nie było już nocnej warty, a członkowie „samoobrony" przebywali w domach. Wieś była więc praktycznie bezbronna. Sowieci podpalali gospodarstwa, strzelając do uciekających mieszkańców: mężczyzn, kobiet, dzieci. Zupełnie inaczej widzą to zdarzenie sowieccy partyzanci. Według nich miał to być nie lada wyczyn bojowej w krwawej bitwie z niemcami i kolaborantami: „Wieśniacy i mały garnizonowy oddział niemiecki [sic!] odpowiedział ciężkim ogniem, ale po dwóch godzinach wioska wraz z pozycjami ufortyfikowanymi została zniszczona". (Isaac Kowalski, *A Secret Press in Nazi Europe. The Story of a Jewish United Partisan Organization,* New York, 1969, s. 333).

Nieco mniejszą fantazją wykazał się Chaim Lazar, który napisał wprost, że ofiarą akcji padli cywilni mieszkańcy, a nie żaden ufortyfikowany garnizon: „Półnadzy ludzie skakali przez okna próbując uciekać, ale nikt nie wymknął się z okrążenia. Niektórzy skakali wprost do rzeki, ale ich też zastrzelono. Akcja trwała krótko: zlikwidowano 60 domów, z 300 mieszakańców wsi nikt się nie uratował."

Liczba ofiar pacyfikacji była mniejsza, niż podają jej wykonawcy. W sprawozdaniu policji litewskiej za okres od 26 stycznia do 1 lutego 1944 r. zanotowano: „29 stycznia [1944 – P.G.] około 200 bandytów rosyjskich napadło na wieś Koniuchy i całkowicie ją zniszczyło. Zginęło 36 osób i 14 zostało ciężko rannych. Mieszkańcy tej wsi kilkakrotnie sprzeciwili się zbrojnie bandytom. Ci w odwet zniszczyli wioskę". Podobna liczba ofiar pada w relacjach mieszkańców i dokumentach sowieckiego MWD.

Sprawcy

Genrikas Zimanas wysłał do Moskwy sprawozdanie z przeprowadzonej akcji, które było propagandowym usprawiedliwieniem zbrodni: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich «Śmierć Okupantom», «Margiris» i grupy specjalnej sztabu generalnego całkowicie spaliła najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego [powinno być: lidzkiego – P.G.] Koniuchy. Mieszkańcy nie tylko nie wpuszczali do wsi partyzantów, lecz robili na nich zasadzki na drogach, napady na przyjazne dla partyzantów wsie, zmuszali neutralne wsie do uzbrajania się. Obrońcy wsi doznali ciężkich strat. Z naszej strony strat nie ma".

Losy ocalałych mieszkańców Koniuchów były tragiczne. W pochówku pomordowanych pomogli im litewscy policjanci z pobliskich Rakiszek. Część mieszkańców przetrwała zimę w prowizorycznych ziemiankach, część znalazła schronienie u krewnych i znajomych w okolicznych miejscowościach.

Kwestia indywidualnej odpowiedzialności za zbrodnię w Koniuchach jest skomplikowana. Śmiało można stwierdzić, że decyzja o pacyfikacji nie zapadła w Moskwie, a największą za nią odpowiedzialność ponosi Genrikas Zimanas. Bez wątpienia w akcji uczestniczyła duża grupa partyzantów żydowskich, którzy potem zaczęli się nią chwalić w publikacjach ukazujących się na Zachodzie. Ich udział w pacyfikacji potwierdzają zachowane dokumenty sowieckiego ruchu partyzanckiego Litwy. W teczkach personalnych niektórych członków oddziału „Śmierć Okupantom", składającego się głównie z uciekinierów z kowieńskiego getta, także kobiet (Gitel Aronowicz, Fajga Kulbakajte, Mojsiej Szerman, Pela Chas, Lita Teper, Ida Piłownik, Perec Padison, Lazar Mozas, Choks Kagan, Berel Kot, Sara Hempel, Edwarda Bekker, Pejsach Wolfe, Matwiej Brik, Icek Nemzer), można znaleźć informacje o udziale w akcji na Koniuchy. Warto wspomnieć, że uciekinierzy ci nie działali samodzielnie, tylko w ramach sowieckiej partyzantki. Wykonywali więc rozkazy. Nie zmienia to jednak ogólnej interpretacji działań sowieckiej partyzantki. Ich dobrą ilustracją jest zachowana w archiwach litewskich korespondencja pomiędzy oddziałem „Śmierć Okupantom" a bliżej niezidentyfikowanym oddziałem polskiej partyzantki, pochodząca z czerwca 1944 r. W odpowiedzi na żądanie Rodionwa, by AK-owcy wypuścili dwóch schwytanych członków ich oddziału, ci spełnili ich prośbę, jednocześnie pisząc: „Żądamy oszczędzania miejscowej ludności, gdyż jak stwierdzono, często nasze oddziały nie rekwirują niezbędnych artykułów, a grabią i palą, pozostawiając ludzi w nędzy."

Sprawa odpowiedzialności ma jeszcze inny, ważny aspekt.Otóż do akcji na Koniuchy przyznawali się po wojnie także członkowie innych oddziałów partyzanckich („Szarunas", „Perkunas", „Mickiewicza"), których rzeczywisty udział w pacyfikacji jest dyskusyjny. Można przypuszczać, iż część członków sowieckich grup zbrojnych, wobec braku rzeczywistych dokonań w walce z Niemcami, przyznawała się do tych walk, o których słyszała. Mogli zmyślać co najmniej tak bardzo, jak autorzy książek wydawanych na Zachodzie: Chaim Lazar czy Isaac (Izak) Kowalski. Nasuwa się też pytanie, czy rzeczywiście Szlomo Brand i Jakub Prenner pełnili w operacji na Koniuchy funkcje dowódcze. A może „otrzymali je" po wojnie od autorów relacji i opracowań nakierowanych nie na przekazanie historycznej prawdy, tylko na podkreślenie – lub często „tworzenie od podstaw" – wojennych zasług żydowskich partyzantów?

Kontrowersje

Jeden z głównych odpowiedzialnych za tragedię Koniuchów, sekretarz południowego rejonu litewskiej partii komunistycznej, jako „zasłużony partyzant wojny ojczyźnianej", zrobił po wojnie błyskotliwą karierę. Wedle niektórych źrodeł, za swoje bohaterskie wyczyny otrzymał od władców PRL Order Virtuti Militari.

Dowódca oddziału „Śmierć Okupantom" – Konstantin Rodionow, ps. „Smirnow" – wrócił po wojnie do Kowna, gdzie piastował nomenklaturowe stanowiska. Wielu członków sowieckich grup partyzanckich z Puszczy Rudnickiej trafiło po wojnie do USA i Izraela. Tu opublikowali wiele wspomnień i monografii na temat działalności w czasie drugiej wojny światowej. Fantazja autorów jest praktycznie niczym nie ograniczona. Bezbronne wsie zmieniają się w uzbrojone garnizony, leśne potyczki z litewskim policjantem – w ogromne bitwy. Setki Niemców kładą się (na papierze) pokotem. Zapewne z braku autentycznych akcji antyniemieckich partyzantki sowieckiej niektórzy historycy i memuaryści notorycznie przedstawiają pacyfikację wsi Koniuchy jako wielką bitwę z Niemcami. Jeden z partyzantów nazwiskiem Gelpern napisał: „Otrzymawszy posiłki z kowieńskiego getta, zgrupowanie «Śmierć okupantom» miało możliwość uczestniczyć w dużej akcji wraz z innymi zgrupowaniami z Puszczy Rudnickiej. W wiosce Koniuchy, jakieś 30 kilometrów od bazy partyzanckiej, usadowił się niemiecki garnizon. Faszyści ścigali partyzantów; zastawiali na nich zasadzki na drogach. Kilka zgrupowań partyzanckich, a w tym «Śmierć okupantom» otrzymało więc rozkaz zniszczenia tej placówki bandytów. Na początku rozkazano Niemcom wstrzymać ich działalność i oddać broń. Gdy odmówili, ludowi mściciele zdecydowali działać według prawa: «Jeśli wróg się nie podda, wroga trzeba wyeliminować». Opuściwszy bazę wieczorem i przeprawiwszy się przez bagna i lasy, partyzanci doszli do skraju tej wioski nad ranem. Czerwona rakieta stanowiła sygnał do ataku. Dwudziestu partyzantów z grupy «Śmierć okupantom», pod dowództwem Michaiła Truszyna, wkroczyło do wioski. Niemcy zajmowali kilka domów i otworzyli ogień kulami dum-dum ze swych pistoletów maszynowych i karabinów maszynowych. Trzeba było szturmowć każdy dom. Zastosowano kule zapalające, granaty ręczne, oraz race świetlne, aby eksterminować Niemców. Kowieńscy partyzanci Dowid (Dawid) Teper, Jankł (Jankiel) Ratner, Pejsach Folbe, Lejzor Zodikow i inni zaatakowali wroga, nie zważając na ostrzał. Silny Łeb Zajac zaatakował jeden z budynków, a zużywszy całą amunicję,

wyrwał karabin z rąk Niemca i zaczął bić wroga kolbą od karabinu, aż kolba pękła". (M. Yelin, D. Geplern, *Partisaner fur Kaunaser getto,* Moskwa, 1948).

W 2001 r. sprawą pacyfikacji wsi Koniuchy zajął się Instytut Pamięci Narodowej. Przez cztery lata śledztwa w tej sprawie nie dzieje się dosłownie nic, a oficjalne komunikaty pionu śledczego IPN trudno traktować poważnie. Znacznie więcej zrobiły, zbierając i publikując dokumenty, środowiska polonijne w Kanadzie.

Kiedy Polonusi zaczęli nagłaśniać rzeczywisty obraz wydarzeń w Koniuchach, zarzucono im kierowanie się „motywami politycznymi". Jeden z szanowanych naukowców izraelskich stwierdził, że Polacy zamiast zajmować się tą kwestią, powinni badać pogromy na Żydach, jakich sami dopuszczali się w czasie okupacji i po wojnie. Pewne zdarzenia można zatem badać, inne nie, - tak przynajmniej pojmuje naukę prof. Dov Levin z Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie. Jak wynika z dokumentów sowieckich, od września 1943 r. Levin był członkiem sowieckiego oddziału partyzanckiego „Śmierć okupantom".

Ofiary

Znacznie tragiczniejsze losy spotkały członków polskiej samoobrony. Możemy je dziś prześledzić dzięki dokumentom sowieckiego MWD. Oficjalne śledzctwo przeciwko Polakom rozpoczęło się w lutym 1947 r. Początkowo aresztowano trzech członków samoobrony: Władysława Woronisa, Stanisława Bobina i Jana Kodisa, nieco później trafił do więzienia także Franciszek Radzikowski. Zarzuty, jakie im postawiono, sprowadzały się głównie do oporu wobec sowieckiej partyzantki: „W czasie śledztwa ustalono, że z chwilą pojawienia się partyzanckich oddiałów w okolicach wsi Koniuchy część mieszkańców tej wsi, odnosząca się wrogo do władzy sowieckiej, podjęła walkę zbrojną przeciwko partyzantom wojny ojczyźnianej, dążąc do pozbawienia partyzantów możliwości uzupełniania zapasów."

Były to niezwykle poważne zarzuty, bowiem podobne działania interpretowano w Związku Sowieckim jako kolaborację z okupantem.

Śledztwo prowadzono w typowy dla Sowietów sposób: oficerowie śledczy naginali fakty, interpretując je tak, żeby w dokumentacji przedstawić pacyfikację Koniuchów jako akcję przeciwko „samoobronie", a nie ludzkości cywilnej, a zatem jako czyn w pełni usprawiedliwiony. W akcie oskarżenia napisano między innymi: „Widząc, że oddział «Samoobrony» po uprzedzeniu tylko wzmocnił swoje działania przeciwko partyzantom, oddziały partyzanckie 29 stycznia 1944 r. przeprowadziły operację w celu zniszczenia uczestników oddziału «Samoobrony» we wsi Koniuchy".

Aresztowanym w czasie zeznań wyraźnie ograniczono możliwość swobodnej wypowiedzi. Mimo to na kartach stenogramów ze śledztwa można znaleźć wiele istotnych informacji o rabunkach dokonywanych przez Sowietów i o rzeczywistych motywach ich działania. Na nic to się jednak nie zdało. Finał sprawy, nawet dla historyka nawykłego do kontaktów z komunistycznym bezprawiem, może wydać się szokujący. W aktach nie ma śladu, by któryś z oskarżonych miał obrońcę. Prawdopodobnie żaden z nich w ogóle nie został przesłuchany, a proces – prowadzony zaocznie – trwał jeden dzień. 18 września 1947 r. Trybunał Wojenny Wojsk MWD wydał wyrok. Franciszek Radzikowski został uniewinniony. Pozostali członkowie „Samoobrony": Władysław Woronis, Stanisław Bobin i Jan Kodis zostali skazani na 10 lat łagrów i konfiskatę mienia.

Koniec całej tej ponurej historii wydaje się mieć dość symboliczny charakter.

W Koniuchach stoi dziś krzyż upamiętniający ofiary sowieckiej pacyfikacji. Dzięki dokumentom MWD znamy już nazwiska i losy tych, którzy ośmielili się bronić przed sowiecką partyzantką i także zapłacili za to olbrzymią cenę.

Tygodnik GŁOS
nr 29 - 30 (1148 – 1149) 22 - 29 lipca 2006 r.
http://www.glos.com.pl/Archiwum_nowe/Rok%202006/029/Koniuchy.html

Są w Ojczyźnie rachunki krzywd

Mord w Koniuchach

W zimową mroźną noc 29 stycznia 1944 roku sowiecki oddział partyzantki stacjonujący w Puszczy Rudnickiej - w skład której wchodził batalion składający się z Żydów, którzy uratowali się z getta

kowieńskiego i włączyli do partyzantki sowieckiej - otoczył wieś Koniuchy. Pod zarzutem rzekomej współpracy jej polskich mieszkańców z okupantem niemieckim partyzanci dokonali strasznego mordu.

Palili domy, z zimną krwią mordowali mężczyzn i kobiety, starszych i niemowlęta. Pozostawili po sobie popiół i zmasakrowane ciała ofiar.

W sprawozdaniu policji litewskiej za okres od 26 stycznia do 1 lutego 1944 roku zanotowano:

29 stycznia około 200 bandytów rosyjskich napadło na wieś Koniuchy i całkowicie ją zniszczyło. Zginęło 36 osób i 14 zostało ciężko rannych. Mieszkańcy tej wsi kilkakrotnie sprzeciwili się zbrojnie bandytom. W odwecie zniszczyli wioskę.

W innej relacji policji litewskiej wydarzenia te przedstawiono następująco:

Podpalili wieś. Z 40 gospodarstw spaliło się 39 zabudowań i 1 łaźnia, 50 krów, 16 koni, 50 świń, 100 owiec, 400 kur i inny majątek. W walce ciężko ranili policjanta Juozasa Baronisa [tj. Józefa Woronisa z polskiej samoobrony], a policjanta z pomocniczego oddziału policji Juozasa Bobinasa [tj. Józefa Bobina z polskiej samoobrony] zabili. Zabili 35 osób cywilnych, 13 raniono z nich 10 ciężko.

Od maja 2004 roku na ufundowanym przez Radę Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa krzyżu-pomniku w Koniuchach widnieją nazwiska 38 osób, które 29 stycznia 1944 roku zginęły w Koniuchach. Są to:

Bandalewicz Stanisław ok. 45 lat
Bandalewicz Józef 54 lata
Bandalewiczowa Stefania ok. 48 lat
Bandalewicz Mieczysław 9 lat
Bandalewicz Zygmunt 8 lat
Bobin Antoni ok. 20 lat
Bobinowa Wiktoria ok. 45 lat
Bobin Józef ok. 50 lat
Bobin Marian 16 lat
Bobinówna Jadwiga ok. 10 lat
Bogdan Edward ok. 35 lat
Jankowska Stanisława
Jankowski Stanisław
Łaszakiewicz Józefa
Łaszakiewiczówna Genowefa
Łaszakiewiczówna Janina
Łaszakiewiczówna Anna
Marcinkiewicz Wincenty ok. 63 lat
Marcinkiewiczowa N. (sparaliżowana, spaliła się)
Molis Stanisław ok. 30 lat
Molisowa N. ok. 30 lat
Molisówna N. ok. 1,5 roku
Pilżys Kazimierz
Pilżysowa N.
Pilżysówna Gienia
Pilżysówna Teresa
Parwicka Urszula ok. 50 lat
Parwicki Józef lat 25
Rouba Michał
Tubin Iwaśka (?) ok. 45 lat
Tubin Jan ok. 30 lat
Tubinówna Marysia lat około 4
Wojsznis Ignacy ok. 35 lat
Wojtkiewicz Zofia ok. 40 lat
Woronisowa Anna 40 lat
Woronis Marian 15 lat
Woronisówna Walentyna 20 lat
Ściepura N. - krawiec z miejscowości Mikonty.

Według innych, wciąż trudnych do zweryfikowania danych w wyniku tej bestialskiej zbrodni zginęło na miejscu 45 osób a z 12 rannych część zmarła później w szpitalu w Bieniakoniach.

Z 85 domów ocalały tylko 4 (Aleksandrowiczów, Wandalewiczów, Radzikowskich i Łaszkiewiczów)...

Obchodzimy 60. rocznicę tzw. pogromu Żydów w Kielcach, gdzie zamordowano co najmniej 39 Żydów i 3 Polaków. Dobrze, że przypominamy tę tragedię, będącą – jak coraz więcej na to wskazuje - prowokacją bezpieki. O tragediach trzeba głośno wołać także po to, by już nigdy się nie powtórzyły. W każdym wypadku trzeba jednak mówić całą prawdę. Nie ma znaczenia, kogo ta prawda dotyczy. Skoro eksponuje się dziś zło dokonane w Polsce pod rządami komunistycznymi na obywatelach pochodzenia żydowskiego, a skrywa zbrodnie dokonane między innymi przez Żydów na rodowitych Polakach - przywołajmy wspomnienie o okrutnej zbrodni dokonanej we wsi Koniuchy.

Jedyną "winą" mieszkańców tej wioski – pisze polski historyk Kazimierz Krajewski - było to, że mieli dość codziennych (a właściwie: conocnych) rabunków oraz gwałtów i zaczęli organizować samoobronę przed sowieckimi i litewskimi rabusiami-partyzantami. Wieś nie była "ufortyfikowana", a uzbrojenie mężczyzn organizujących samoobronę składało się z paru starych karabinów.

Bolszewicy z Puszczy Rudnickiej postanowili zrównać wieś z ziemią, by zastraszyć ludność innych okolicznych wiosek. Kilka lat później uczestnik tej zbrodniczej akcji, Chaim Lazar, z dumą opisał wymordowanie mieszkańców Koniuch, w tym kobiet i dzieci, jako wybitną "operację bojową".

Poeta Janusz Wasylkowski napisał: *Kazano nam wyrwać miasto z serca / zapomnieć, że było / kto zapomina ten umarł / zanim rozstał się z tym światem / pamiętajmy i będziemy pamiętać / więc jeszcze pożyjemy.*

Z. S.

Cytaty i ilustracje zaczerpnięte m.in. z opracowania Hanny Sokolskiej, rzecznika prasowego Kongresu Polonii Kanadyjskiej Okręg Toronto oraz z artykułu Czesława Malewskiego na portalu polonica.net

---

RZECZPOSPOLITA
16 czerwca 2007
http://www.rzeczpospolita.pl/dodatki/plus_minus_070616/plus_minus_a_3.html

Bohater w cieniu zbrodni

Piotr Zychowicz

W Hollywood powstaje superprodukcja o przygodach żydowskiego partyzanta Tewjego Bielskiego. Zagra go odtwórca roli Jamesa Bonda Daniel Craig. Z filmu widzowie nie dowiedzą się jednak, że oddział Bielskiego oprócz tego, że uratował wielu Żydów, jest współodpowiedzialny za śmierć ponad stu Polaków

- Była 4.30, może 5 w nocy. Obudził mnie potężny huk. Długa seria z karabinu maszynowego poszła po chałupie. Kule przebiły na wylot belki i przeleciały nad naszymi łóżkami. Pocisk utkwił w ścianie, kilka centymetrów nad moją głową. Usłyszałem wrzaski - opowiada Wacław Nowicki. 8 maja 1943 roku miał 18 lat. - Zabarykadowaliśmy się w domu, ale napastnicy pobiegli dalej, w stronę centrum Naliboków. To nas uratowało.

Wkrótce Nowiccy, którzy mieszkali na obrzeżach miasteczka, zobaczyli przez okno pierwsze płomienie. Z pobliża dobiegała gęsta kanonada. Do pogrążonych we śnie Naliboków wdarli się sowieccy partyzanci. Około 120 - 150 uzbrojonych ludzi.

- Szli przed siebie, wpadali do chałup. Każdego, kogo napotkali na swojej drodze, zabijali z zimną krwią. Dla nikogo nie było litości - opowiada inny świadek wydarzeń, obecnie 83-letni Wacław Chilicki.

Bolesław Chmara miał wówczas 15 lat: - Wywołali mojego starszego o trzy lata brata na ganek. Wyszedł. Wśród nich była kobieta. Podniosła karabin i trafiła go prosto w pierś. To była rozrywająca kula dum-dum. Wyrwało mu całe ramię. Ona wzruszyła ramionami, odwróciła się na pięcie i poszli dalej. Zrabowali, co się dało, a chałupę puścili z dymem.

Zamordowano wówczas 128 albo 129 osób, głównie mężczyzn i wyrostków. Ale również 10-letnie dziecko i kilka kobiet. Jedna z nich zginęła, broniąc trzech synów. W kilku przypadkach zabito po siedmiu, ośmiu członków jednej rodziny. Część ludzi zginęła w łóżkach, część wyprowadzono na podwórza i rozstrzelano po kilkunastu, w zbiorowych egzekucjach. Od pocisków zapalających zajęło się kilka chałup. Spalono kościelną wieżę, pocztę, remizę. Zrabowano dużą ilość jedzenia, koni, bydła.

- To, co zobaczyliśmy, gdy odeszli partyzanci, przechodziło ludzkie pojęcie. Wypalone budynki. Stosy trupów. Głównie rany postrzałowe, porozbijane głowy, wytrzeszczone w przerażeniu, martwe oczy. Wśród zabitych dojrzałem szkolnego kolegę... - opowiada Wacław Nowicki. - Dla młodego chłopaka, jakim wówczas byłem, to był prawdziwy szok. Nie zapomnę tego widoku do końca życia.

Mieszkańcy Naliboków, którzy przeżyli, nie mają wątpliwości, że w sowieckim oddziale, który dokonał masakry, duża część partyzantów pochodziła z działającego w sąsiedniej Puszczy Nalibockiej żydowskiego oddziału Tewjego Bielskiego. - To Żydzi, którzy przed wojną mieszkali wśród nas, brylowali wśród napastników. Doskonale wiedzieli, kto, gdzie mieszka, kto jest kim - wspomina Nowicki.

Jerozolima na bagnach

Reżyserem filmu, który ma nosić nazwę "Defiance" ("Opór"), jest znany amerykański twórca kina akcji Edward Zwick ("Stan oblężenia", "Ostatni samuraj", "Krwawy diament"). Tewjego Bielskiego zagra, obecny odtwórca roli agenta 007, Daniel Craig. Film, który będzie kręcony w Europie Wschodniej i Kanadzie, ma kosztować około 50 mln dolarów. Powinien być ukończony za blisko rok.

O planach Zwicka poinformowała niedawno w entuzjastycznym artykule zatytułowanym "Bond zagra w filmie o polskich partyzantach" "Gazeta Wyborcza". Na portalu dziennika przeprowadzono nawet ankietę pod hasłem "Czy Daniel Craig jest odpowiedni do roli polskiego bohatera?".

W firmie Grosvenor Park Productions, która finansuje kręcenie filmu, nikt nie wie o Nalibokach.

- Coś takiego. Pierwsze słyszę. Scenariusz jest jednak sprawą Edwarda Zwicka i jego firmy Bedford Falls Company z Santa Monica. Proszę porozmawiać z nimi - mówi Jonathan McFadden z Grosvenor Park.

Edward Zwick nie chciał jednak rozmawiać. Nie odpowiedział również na przesłanego mu e-maila.

Z informacji przekazanych przez producentów prasie można sobie wyobrazić, w jaki sposób przedstawiona zostanie historia Tewjego Bielskiego. Film ma być poruszającą, epicką opowieścią o odwadze, nadziei i walce ze złem. O szlachetnym człowieku, który w obliczu zagłady postanawia uratować jak największą liczbę ludzi, jednocześnie dzielnie stawiając czoła nazistom i kolaborantom.

Odwzorowany ma zostać obóz, który Tewje Bielski założył na otoczonej bagnami wyspie, położonej w dzikich ostępach Puszczy Nalibockiej. W osadzie, nazywanej przez jej mieszkańców Jerozolimą, działały podobno zakłady rzemieślnicze, szpital, a nawet bożnica.

- Bardzo się cieszę, że powstaje ten film. Niestety, postać Tewjego Bielskiego, choć w pełni na to zasługuje, nie jest specjalnie znana na świecie. Ponieważ kino ma wyjątkową moc oddziaływania, mam nadzieję, że dzięki temu filmowi sytuacja się zmieni - mówi znana badaczka Holokaustu prof. Nechama Tec. To właśnie na podstawie jej książki ("Defiance? The Bielski Partisans", Nowy Jork 1993) powstał scenariusz filmu.

Pod sowieckim dowództwem

Dlaczego doszło do masakry w Nalibokach? Konflikt pomiędzy polskimi mieszkańcami i ich żydowskimi sąsiadami - bo to właśnie miejscowi Żydzi w dużej mierze weszli w skład oddziału Bielskiego - narastał od dawna. Naliboki były małą miejscowością, położoną w Puszczy Nalibockiej, w województwie nowogródzkim. Głównie drewniana, kresowa zabudowa. Kościół, bożnica i kilka murowanych budynków urzędowych. Zamieszkiwało je około trzech tysięcy ludzi, w tym kilkuset Żydów.

- Żyliśmy w pokoju. Nie wchodziliśmy sobie w drogę. W pewnym momencie prowadzona była jedynie kampania, aby nie kupować w żydowskich sklepach, tylko w chrześcijańskich - wspomina Wacław Chilicki. Działalność niewielkiej grupki miejscowych narodowców ograniczała się do napisania w nocy kredą na płocie "Żydzi precz!". - Nie było jednak mowy o żadnej przemocy, o tym, żeby ktoś kogoś upokarzał - dodaje Chilicki.

Pierwszy poważny zgrzyt nastąpił we wrześniu 1939 roku. Miejscowi Żydzi entuzjastycznie witali wkraczających Sowietów. Potem przyszedł luty 1940 roku. Zaczęły się masowe deportacje Polaków w głąb Związku Sowieckiego. - Żydzi chodzili razem z NKWD i wskazywali im najznaczniejszych Polaków. Ten był policjantem, ten pracował w urzędzie, ten był oficerem KOP, a ten służył w Legionach. Ruscy pakowali ich z całymi rodzinami na furmanki i wywozili w nieznane - opowiada Wacław Nowicki.

Zresztą większość Żydów wkrótce się rozczarowała nową władzą. Podczas kampanii wymierzonej w wolny handel Sowieci likwidowali wszelkie małe sklepiki i inne należące do Żydów interesy. Niemniej jednak, w pamięci większości Polaków utrwalił się obraz Żyda-kolaboranta, z czerwoną opaską na ramieniu i z sowieckim karabinem przewieszonym przez plecy.

Sytuację zmienił wybuch nowej wojny. Gdy w Nalibokach pojawili się Niemcy, duża część Żydów uciekła do puszczy. Właśnie tam na przełomie 1941 i 1942 roku zaczął formować się oddział Tewjego Bielskiego - byłego kaprala WP - i jego trzech braci pochodzących z jednej z pobliskich miejscowości. Oddział, który początkowo liczył 40 ludzi, szybko urósł do kilkuset. W większości kobiet i dzieci, które uciekały pod opiekę żydowskich partyzantów z okolicznych gett.

- Po przejściu frontu na tyłach pędzących do przodu dywizji pancernych Wehrmachtu, została masa sowieckich żołnierzy. Wielu z nich łączyło się w oddziały partyzanckie. Puszcza Nalibocka znajdowała się pod ich całkowitą kontrolą. Tewje Bielski szybko się z Sowietami porozumiał, wszedł pod ich komendę. Miał się czym wkupić: kobietami, których krasnoarmiejcy byli pozbawieni - mówi historyk, który badał zbrodnię w Nalibokach, Leszek Żebrowski. - W masakrze brali udział zarówno ludzie Bielskiego, jak i Sowieci.

Pomiędzy bandytyzmem i antysemityzmem

Od tego czasu stosunki na linii ludzie Bielskiego - mieszkańcy Naliboków zaczęły się coraz bardziej zaostrzać.

- To była banda zwyrodniałych bandytów, a nie żadni partyzanci. Ich głównym zajęciem były grabieże i mordy. Bardzo często dopuszczali się również gwałtów. Zgwałcili jedną z moich sąsiadek. Ojcu, któremu pod pistoletem kazali na to patrzeć, powiedzieli: "Nie martwcie się, po wojnie przyjdziemy i się ożenimy". Brata mojego ojca chrzestnego Antoniego Korżenkę zastrzelili podczas napadu, jak nie chciał oddać im swoich koni - opowiada Wacław Nowicki.

Aby bronić się przed rekwizycjami i napadami, Polacy założyli samoobronę, która jednocześnie była przykrywką dla lokalnego oddziału Armii Krajowej. - Byliśmy doskonale uzbrojeni. Kilkadziesiąt karabinów, kilka rkm, dwa ckm, moździerz. Oni nie tylko chcieli zemsty za to, że nie chcieliśmy się im podporządkować. Chcieli położyć łapy na naszej broni - opowiada Wacław Chilicki.

Wersja żydowska jest diametralnie inna. To polscy antysemici prowokowali konflikt, atakując oddzielających się od grupy Żydów.

Sulia Wolozhinska Rubin, której mąż brał udział w rzezi w Nalibokach, wspominała: "Nieopodal (dworzeckiego) getta znajdowała się wioska. Żydzi musieli przez nią przechodzić po drodze do lasu, a partyzanci (sowieccy) w drodze z lasu. Ci wieśniacy ostrzegali biciem w dzwony i waleniem w miedziane garnki o przemarszu takich osób, aby ostrzec pobliskie wioski. Chłopi wybiegali z siekierami, sierpami - czymkolwiek, co może służyć do zabijania - i rżnęli każdego, a potem rozdzielali między siebie cokolwiek ci nieszczęśliwcy mieli". ("Against the Tide? The Story of an Unknown Partisan", Jerozolima 1980).

W nakręconym później filmie dokumentalnym dodała, że polscy chłopi... ukrzyżowali na drzewie ojca jej męża, co się miało stać bezpośrednią przyczyną dokonania masakry ("The Bielsky Brothers? The Unkown Partisans", Soma Productions, 1993).

- Stek bzdur! - kwitują wspomnienia pani Rubin polscy świadkowie tamtych wydarzeń.

- Czy partyzanci Bielskiego brali od ludzi jedzenie? Brali. Tak samo jak brała AK i wszystkie inne partyzantki na świecie. To było wojsko i oni musieli jeść, musieli jakoś żyć. Naturalnym źródłem zaopatrzenia jest w takiej sytuacji lokalna ludność. Oni myśleli w taki sposób: chodzimy z bronią po lasach, narażamy życie, bijemy się, a tu chłop leży z babą na piecu, palcem nie ruszy i jeszcze nie chce się podzielić żarciem - tłumaczy Marian Turski, historyk i dziennikarz "Polityki", który kilka lat temu opisał okupacyjne dzieje Bielskiego.

Leszek Żebrowski podkreśla jednak, że żydowscy partyzanci byli podczas swoich akcji ekspropriacyjnych wyjątkowo brutalni. W jednym z raportów z Puszczy Nalibockiej Delegatura Rządu na Kraj informowała: "Ludność miejscowa jest zmęczona i znękana ciągłymi rekwizycjami, a często i rabunkiem odzieży, żywności i inwentarza. Najbardziej się dają we znaki, zwłaszcza w odniesieniu do ludności polskiej, tzw. oddziały rodzinne (siemiejnyje), składające się wyłącznie z Żydów i Żydówek w sile dwóch batalionów". (AAN, 202/III-193, k. 131)

Walka o przeżycie

Sprawa trudnego sąsiedztwa partyzantów Bielskiego i ludności Naliboków wpisuje się w szerszy problem - na Zachodzie do dziś otoczony zmową milczenia - jakim były różne aspekty aktywności żydowskich partyzantów działających na terenie okupowanej Polski.

- Proszę sobie wyobrazić taką sytuację. Człowiek ucieka z transportu czy getta. Znajduje się w całkowicie obcym środowisku. Często, pomimo że całe życie mieszkał w Polsce, nie zna języka. Jest poza nawiasem prawa, jest ścigany. Do tego dochodzi demoralizacja wojną, okrucieństwami, których był świadkiem. Dla niego najważniejsze jest, żeby przeżyć. Tylko to się liczy - tłumaczy historyk z IPN Piotr Gontarczyk.

Żydowskie grupy nie przebierały więc w środkach, kiedy trzeba było pozyskać jedzenie. Dochodziło do rabunków, morderstw, gwałtów. Oddziały te w naturalny sposób ciążyły ku Sowietom, co jeszcze pogłębiało łatwość patologicznych zachowań.

- Większość bitew, w których brały udział żydowskie oddziały, była całkowicie wyssana z palca. 90 proc. akcji, które potem w literaturze przedmiotu zostały opisane jako boje z Niemcami, było w rzeczywistości napaściami na ludność cywilną - podkreśla Gontarczyk. Nie inaczej było z Nalibokami. W sowieckim meldunku z 10 maja 1943 r. masakrę w tej miejscowości przedstawiono jako rozbicie silnego niemieckiego garnizonu.

Dla Żydów legenda żydowskiej partyzantki stawiającej z bronią w ręku czoła nazistom jest jednak wyjątkowo ważnaą. Jest elementem ich historycznej tożsamości i powodem do dumy.

- Panuje powszechne przekonanie, że Żydzi zachowywali się biernie, jak owce prowadzone na rzeź. Że nie stawiali oporu. Tymczasem partyzanci, na czele z oddziałem Tewjego Bielskiego, są wspaniałym przykładem, że tak nie było. Że byli Żydzi, którzy działali, którzy walczyli i ratowali swoich współbraci - mówi Nechama Tec. - Pamiętam, jak rozmawiałam z Tewjem dwa tygodnie przed jego śmiercią. Zapytałam: dlaczego zdecydowałeś się na ten heroiczny czyn? - Widziałem, co robią Niemcy - odparł. Chciałem być inny. Zamiast zabijać, chciałem ratować. Nie walczyłem z Niemcami, to prawda. Bo uważałem, że jeden uratowany Żyd jest ważniejszy niż 10 zabitych Niemców...

Podobnego zdania o Bielskim jest Israel Gutman, profesor z jerozolimskiego instytutu Yad Vashem. - Bielski to żydowski bohater. Takich jak on było naprawdę niewielu. Ludzi, którzy z bronią w ręku wystąpili przeciwko nazistom. Proszę zrozumieć, jak wielkie znaczenie ma dla nas ta postać. Musimy rozliczać go z efektów działań. Najważniejsze jest to, że uratował 1200 ludzi.

Nie ma miejsca na szarość

Problem w tym, że dla jednych efektem działań Bielskiego jest 1,2 tysiąca uratowanych, dla innych 130 zamordowanych. Zresztą, jeżeli chodzi o postępowanie z Żydami, Bielski również nie jest postacią jednoznaczną. Z relacji ludzi, którzy przewinęli się przez jego obóz wynika, że swoim oddziałem zarządzał wyjątkowo twardą ręką.

Od przybyłych do puszczy uciekinierów pobierał haracz, z najładniejszych kobiet stworzył prawdziwy harem. Sytuacja materialna mieszkających w jego obozie Żydów była bardzo zła, ale on sam otaczał się luksusem. Znane są także przypadki eliminowania niewygodnych lub zagrażających jego niepodzielnej władzy podwładnych.

- Tak, to był dzierżymorda. Apodyktyczny, zadufany w sobie facet. Działał jednak w warunkach wojennych. Był człowiekiem swoich czasów i przez pryzmat tamtych, a nie dziesiejszych realiów, powinien być oceniany. Określiłbym go jako skrzyżowanie Kmicica, Hubala i... Ognia. Ten ostatni również stosował drastyczne metody, a przez tych samych ludzi, którzy potępiają dziś Bielskiego, jest oceniany bardzo pozytywnie - tłumaczy Marian Turski.

Kim więc był Bielski: bohaterem czy zbrodniarzem?

- Zwykłym człowiekiem. Poza tym jedno nie wyklucza drugiego - mówi pracujący w Waszyngtonie historyk Marek Chodakiewicz, autor monografii "Żydzi i Polacy 1918 - 1955. Współistnienie - Zagłada - Komunizm". - Bardzo często tak jest, że gdy chodzi o dramatyczne wydarzenia czy postaci, które odegrały w nich jakąś ważną rolę, ich oceny w zależności od tego, kto je formuje, są diametralnie różne. Podstawowym błędem jest to, że ludzie oceniający Tewjego Bielskiego, najczęściej patrzą na niego tylko przez pryzmat źródeł pochodzących od jednej strony konfliktu.

Zdaniem Chodakiewicza zjawisko to jest charakterystyczne szczególnie w przypadku zachodniej historiografii Holokaustu:

- Ona musi być czarno-biała. Nie ma w niej miejsca na szarości. Pamiętam, jakie było oburzenie, gdy Polański pokazał w "Pianiście" żydowskich policjantów z getta. Żydzi z czasów wojny, występujący w kulturze masowej, po prostu muszą być kryształowo czystymi postaciami. W rzeczywistości takie podejście ich odczłowiecza. Właśnie dlatego myślę, że film o Tewjem Bielskim będzie kiepski. Nie poznamy z niego prawdy o tym człowieku. Nie dowiemy się, że, jak każdy z nas, był postacią wielowymiarową.

Epilog

Sprawcy rzezi w Nalibokach nigdy nie zostali ukarani. W marcu 2001 roku na wniosek kanadyjskiej Polonii śledztwo w tej sprawie wszczął IPN.

- Zbadaliśmy wszystkie dostępne dokumenty, przesłuchaliśmy około 70 świadków. Na tyle, na ile było można, zrekonstruowaliśmy przebieg zdarzeń. Przewiduję, że śledztwo zostanie zamknięte pod koniec tego roku, najdalej w pierwszym kwartale przyszłego - mówi prokurator Anna Gałkiewicz, która prowadzi sprawę.

Śledztwo zostanie zapewne umorzone ze względu na to, że większość sprawców prawdopodobnie już nie żyje.

Na ławie oskarżonych zasiadł natomiast w komunistycznej Polsce Eugeniusz Klimowicz, oficer AK i dowódca miejscowej samoobrony. Ponieważ podczas masakry w Nalibokach broniącym się rozpaczliwie Polakom udało się zastrzelić kilku napastników, został on oskarżony przez komunistyczną prokuraturę o "zamordowanie radzieckich partyzantów". Jako zbrodniarza faszystowsko-hitlerowskiego skazano go w 1951 roku na karę śmierci, zamienioną na dożywocie. Wyrok został uchylony w 1957 roku.

Tewje Bielski zaraz po wojnie wyjechał do Palestyny. Tam w 1948 roku walczył z Arabami o niepodległość Izraela. Szybko jednak przeprowadził się do Nowego Jorku, gdzie do końca życia pracował jako taksówkarz

na Brooklynie. Zmarł niemal zupełnie zapomniany w tamtejszym szpitalu Brookdale, w 1987 roku. Miał 81 lat.

Mieszkańców Naliboków, którym udało się przeżyć sowiecką pacyfikację, wkrótce dotknęła kolejna tragedia. 6 sierpnia 1943 roku do miasteczka wkroczyły niemieckie oddziały prowadzące w Puszczy Nalibockiej operację antypartyzancką pod kryptonimem "Hermann". Ludność została wymordowana lub wywieziona na roboty do Rzeszy, a wszystkie - ocalałe po pierwszej pacyfikacji - zabudowania spalone i zrównane z ziemią. Takie były losy wielu polskich kresowych miasteczek w XX wieku... ¦

RZECZPOSPOLITA (Warsaw)
11 IX 2007

http://www.rzeczpospolita.pl/gazeta/wydanie_070911/swiat/swiat_a_1.html

Świat

HISTORIA

Władze Izraela i większość historyków są zdania, że oskarżenia strony litewskiej są bezpodstawne i służą poprawie wizerunku Litwy
Bohater czy zabójca

Czy wieloletni szef instytutu Yad Vashem jest komunistycznym zbrodniarzem wojennym? Litewska prokuratura ma co do jego osoby poważne podejrzenia

Icchak Arad jest jednym z najbardziej szanowanych historyków Holokaustu. Autor wielu książek, świadek na procesach niemieckich zbrodniarzy, w latach 1972 - 1993 szef instytutu Yad Vashem. W dodatku osoba, która ocalała z Holokaustu, bohaterski partyzant, wreszcie izraelski generał.

Nic dziwnego, że wniosek litewskiej prokuratury, która zwróciła się do izraelskiego rządu o umożliwienie jej przesłuchania Arada, wywołał w Izraelu burzę. Litwini rozważają, czy nie wszcząć przeciwko niemu postępowania w sprawie udziału w zbrodniach wojennych.

Historyczny rewizjonizm?

- To wyjątkowo rażący, destrukcyjny przykład historycznego rewizjonizmu. Każdy uczciwy człowiek i instytucja, na czele z naszym instytutem, musi przeciwko temu ostro zaprotestować - mówi "Rz" rzeczniczka Yad Vashem. Oburzony jest również izraelski rząd. - Na razie nie komentujemy tej sprawy - odpowiada "Rz" Edward Szapiro z izraelskiego MSZ. Nieoficjalnie wiadomo jednak, że władze uważają litewski wniosek za skandaliczny.

Jakie podejrzenia ciążą na urodzonym w Święcianach w pobliżu Wilna izraelskim historyku?

- Nasi prokuratorzy pozyskali dane wskazujące, że służąc w sowieckiej partyzantce działającej podczas II wojny światowej na terenie Wileńszczyzny, Arad mógł brać udział w represjach wymierzonych w cywilów, litewskich partyzantów i jeńców -powiedziała "Rz" Aurelija Juodyte, rzeczniczka litewskiej Prokuratury Generalnej. - O konkretnych zarzutach będzie można mówić dopiero po przesłuchaniu - dodaje.

Arad nie zamierza jechać na Litwę. Stanowczo odrzuca oskarżenia. Tymczasem sprawą być może powinien zainteresować się również polski wymiar sprawiedliwości. Jeden z oddziałów, w których służył Arad, mordował bowiem żołnierzy AK.

Chodzi o cieszącą się ponurą sławą brygadę pułkownika Fiodora Markowa. - Ten oddział, podobnie jak inne sowieckie grupy partyzanckie, zamiast walczyć z Niemcami, skupiał się na rozpracowywaniu i niszczeniu polskiego, litewskiego i białoruskiego podziemia - mówi "Rz" dr Kazimierz Krajewski z IPN.

Zabójstwo "Kmicica"

26 sierpnia 1943 roku Markow zaprosił na rozmowy miejscowego dowódcę AK porucznika Stanisława Burzyńskiego "Kmicica". Polski oficer został aresztowany, a Sowieci otoczyli i rozbroili pozbawionych dowódcy Polaków.

NKWD wybrało około 50 "najgroźniejszych polskich faszystów" (w tym "Kmicica"). Zostali zabici. - Później oddział wymordował jeszcze kilkudziesięciu akowców. W sumie ludzie Markowa mają na koncie śmierć około 80 polskich żołnierzy - podkreśla Krajewski. - Do tego dochodzą liczne zabójstwa cywilów i grabieże.

W to, że Arad brał udział w masakrach, nie wierzy długoletni pracownik Yad Vashem, prof. Israel Gutman. - Znam go doskonale. To nie jest człowiek, który mógłby kogoś zamordować - zapewnia "Rz". Według niego cywile zabici przez oddział Arada byli kolaborantami. -Litwini wyciągają takie sprawy, żeby zrównać cierpienia, których doznali od Sowietów, z Holokaustem -dodaje.

Innego zdania jest izraelski historyk prof. Dow Lewin, który również służył w sowieckiej partyzantce na Wileńszczyźnie. - Przyłączyliśmy się do Sowietów, bo tylko oni nas chcieli -mówi "Rz". - Czy zdarzały się zabójstwa cywilów? Zdarzały się, ale pamiętajmy, że to była straszliwa, brudna wojna. Wszystkie strony były bardzo brutalne -podkreśla Lewin, który uważa, że wyciąganie tej sprawy po latach jest niepotrzebne.

PIOTR ZYCHOWICZ, współpraca r. mic.

NASZ DZIENNIK

Czwartek, 31 stycznia 2008, Nr 26 (3043)

http://www.naszdziennik.pl/index.php?typ=po&dat=20080131&id=po01.txt

Czy potworna zbrodnia popełniona na bezbronnych cywilach pozostanie nierozliczona?

Opieszałość z umorzeniem w tle

W ciągu pół roku IPN zamierza zakończyć śledztwo w sprawie mordu na mieszkańcach Koniuch dokonanego przez sowieckich partyzantów w 1944 roku. Jak powiedziała nam naczelnik łódzkiego pionu śledczego IPN Anna Małkiewicz, w tej chwili tłumaczone są dodatkowe dokumenty uzyskane niedawno z Litwy. Zaniepokojony brakiem efektów tego postępowania, trwającego już siedem lat, jest Kongres Polonii Kanadyjskiej, na którego wniosek je wszczęto. Część historyków obawia się, że postępowanie zakończy się... umorzeniem, a winni bestialskiego mordu pozostaną bezkarni.
Prowadząca śledztwo prokurator Anna Gałkiewicz z łódzkiego oddziału IPN jest oszczędna w udzielaniu informacji na temat śledztwa. Powiedziała nam jedynie, że tłumaczone są dodatkowe dokumenty uzyskane niedawno z Litwy i jeżeli nie wniosą one nic nowego, to śledztwo powinno być zakończone w tym półroczu. Gałkiewicz nie chce też mówić o tym, jak zakończy się to śledztwo, czy będzie to akt oskarżenia, czy też może umorzenie. Odsyła do komunikatu prasowego, który ma się ukazać wraz z zakończeniem postępowania.
Brakiem efektów śledztwa w sprawie tego bestialskiego mordu jest zaniepokojony Kongres Polonii Kanadyjskiej. Jego rzecznik prasowy okręgu Toronto Hanna Sokolska podkreśla, że mimo "upływu siedmiu lat od czasu, kiedy KPK skierował tę sprawę do IPN, śledztwo wciąż jest w toku i nie wiadomo, kiedy zostanie w ogóle zakończone". Dodaje, że "w sumie prokuratorzy niewiele istotnego ustalili, co nie byłoby już poprzednio znane. IPN nie opublikował żadnych dokumentów lub opracowań

historyków na temat mordu w Koniuchach".
Swój krytycyzm wobec śledztwa IPN wyrażają także niektórzy historycy, mówiąc, że już nieraz zapowiadano zakończenie postępowania, które i tak pewnie zostanie umorzone.
Według dotychczasowych ustaleń wieś Koniuchy na Wileńszczyźnie została zaatakowana nad ranem 29 stycznia 1944 r. przez 120-150-osobową grupę partyzantów sowieckich. Pochodzili oni z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: "Śmierć Okupantowi", "Śmierć Faszyzmowi", "Piorun", "Margirio", Oddział im. Adama Mickiewicza. Dużą ich część, bo ok. 50 osób, stanowili partyzanci narodowości żydowskiej. W wyniku ataku, który trwał do 2 godzin, zginęło co najmniej 38 osób, a kilkanaście zostało rannych. Wśród zabitych byli nie tylko mężczyźni, lecz także kobiety i małe dzieci. Partyzanci podpalili wieś, dlatego część ofiar spaliła się w swoich domach, a resztę zastrzelono.
Prokuratura przesłuchała świadków żyjących w kraju, a w drodze pomocy prawnej także mieszkających za granicą. Z Litwy uzyskano zeznania m.in. mieszkańców Koniuch, którzy byli naocznymi świadkami zbrodni. Zgromadzono również wiele materiałów archiwalnych, jak meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów sowieckich, w których są informacje o ich uczestnictwie w ataku, oraz kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów.
KPK zwraca uwagę, że całością akcji dowodził Genrikas Zimanas (Henoch Ziman), który po wojnie został odznaczony przez władze PRL Orderem Virtuti Militari. Do dzisiaj nikt mu go nie odebrał.
Zenon Baranowski

NASZ DZIENNIK

Sobota-Niedziela, 2-3 lutego 2008, Nr 28 (3045)
Dział: Myśl jest bronią

http://www.naszdziennik.pl/index.php?typ=my&dat=20080202&id=my91.txt

Niechciane śledztwo?

64. rocznica okrutnego mordu w Koniuchach

29 stycznia br. minęła kolejna rocznica mordu dokonanego na mieszkańcach Koniuchów, niedużej polskiej wsi na Wileńszczyźnie (dziś na Litwie), położonej w pobliżu Puszczy Rudnickiej. Według sprawców, z rąk żydowskich i sowieckich "partyzantów" zginęło wówczas około trzystu Polaków. Celem akcji była całkowita zagłada wsi. Nikt nie miał pozostać żywy.

W lutym 2001 r. Kongres Pol onii Kanadyjskiej (KPK) zwrócił się do Instytutu Pamięci Narodowej (IPN) o podjęcie śledztwa w sprawie okrutnego mordu w Koniuchach. Przedstawiono jednocześnie bogatą dokumentację z wieloma opisami masakry sporządzonymi przez samych sprawców. Po zapoznaniu się z doniesieniem złożonym przez przedstawicieli KPK w marcu 2001 r. Okręgowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi wszczęła śledztwo.

Śledztwo

Z pierwszego komunikatu IPN dotyczącego śledztwa, opublikowanego 1 marca 2002 r., wynika, że: "Wieś Koniuchy położona była na skraju Puszczy Rudnickiej, w której swoje bazy posiadały liczne oddziały partyzantów sowieckich. Członkowie tych

oddziałów dokonywali częstych napadów na okoliczne wsie i kolonie, w tym i na Koniuchy. Celem napadów był zabór mienia miejscowej ludności, głównie ubrań, butów, bydła, zapasów mąki. W czasie napadów stosowano przemoc wobec właścicieli rabowanego mienia. Mieszkańcy Koniuch zorganizowali samoobronę. Miejscowi chłopi pilnowali wsi, uniemożliwiając tym samym dalsze grabieże. Z tego powodu w nocy z 28 na 29 stycznia 1944 r. grupa partyzantów sowieckich z Puszczy Rudnickiej nocą okrążyła wieś. Nad ranem przy użyciu pocisków zapalających niszczono zabudowania wiejskie i rozstrzeliwano wybiegających z niej mieszkańców - mężczyzn, kobiety i dzieci. Łącznie spłonęła większość domów. Zabito od 36 do 50-ciu osób, część mieszkańców została ranna. Ci, którzy ocaleli, uciekli do pobliskich wsi.
Stacjonujący w Puszczy Rudnickiej partyzanci sowieccy podlegali Centralnemu Sztabowi Ruchu Partyzanckiego w Moskwie. Napadu dokonała grupa ok. 100-120-tu partyzantów pochodzących z różnych oddziałów. Wśród nich była m.in. około 50-osobowa grupa partyzantów żydowskich [z Brygady Litewskiej]. (...) najliczniejszą grupę stanowili partyzanci narodowości żydowskiej. Oddziały te potocznie nazywano Wisińczą (od usytuowania ich baz pomiędzy wsią Wisińcza, a jeziorem Kiernowo). (...) wieś podpalono z obu stron, a potem strzelano do uciekających ludzi. Atak nastąpił po dłuższej obserwacji, kiedy samoobrona zeszła ze swych stanowisk. Mieszkańcy Koniuch opowiadając o sprawcach napadu używali zamiennie określeń Żydzi i 'Ruscy'. Z zeznań świadków wynika, iż część ofiar, zwłaszcza osoby stare i schorowane, zginęła spalona we własnych domach. Natomiast do części mieszkańców, którzy starali się uciekać, strzelano. W taki sposób zginęły osoby z rodziny P[ilżysów]. Zwłoki małżonków Stanisława i Katarzyny P. odnaleziono zwęglone w domu. Ciało ich córki Genowefy P. ze śladami kul i przypalonymi stopami leżało na podwórzu.
Do akt załączono uwierzytelnioną kopię tajnego meldunku sytuacyjnego, sporządzonego przez Oddział Operacyjny dowódcy Wehrmachtu-Ostland w dniu 5.02.1944 r. w Rydze. Z treści meldunku wynika, iż w Koniuchach pojawiła się 'średniej wielkości banda Żydów i Rosjan' (...) 'zastrzelono 36 mieszkańców, 14 rannych. Miejscowość w przeważającej części została obrócona w perzynę (...)'".
We wrześniu 2002 r. podano: "Ustalane są adresy kolejnych świadków, których bliscy zginęli w Koniuchach. Do Kanady, na Litwę i Białoruś skierowano wnioski o przesłuchanie w drodze pomocy prawnej świadków oraz odnalezienie dokumentacji archiwalnej związanej z przedmiotową sprawą". Natomiast 5 maja 2003 r. Anna Gałkiewicz, prokurator Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi, oznajmiła: "Opisane zbrodnie w Nalibokach [kolejny mord na 128 Polakach dokonany przez partyzantkę sowiecko-żydowską 8 maja 1943 r. - przyp. red.] i Koniuchach zakwalifikowano jako zbrodnie komunistyczne, będące jednocześnie zbrodniami przeciwko ludzkości, których karalność nie ulega przedawnieniu".
W sprawie dochodzeń odezwał się 5 sierpnia 2003 r. Robert Janicki, prokurator Głównej KŚZpNP: "Zebrane dowody dotyczące niniejszej sprawy pozwalają do tej pory odtworzyć zajścia, jakie miały miejsce 29 stycznia 1944 r. w Koniuchach. Ustalono okoliczności działalności oddziałów partyzanckich podległych Centralnemu Sztabowi Ruchu Partyzanckiego w Moskwie.
Obecnie ustala się rolę dowodców oraz członków poszczególnych oddziałów partyzanckich, których nazwiska i pseudonimy zostały podane przez świadków. Dane personalne tych osób ustalono w ramach czynności przez międzynarodową pomoc prawną. Zestawione listy sowieckich partyzantów pozwalają podjąć działalność mającą na celu ustalenie, którzy z tych ludzi wciąż żyją i gdzie zamieszkują. Zastosowano pewne kroki, aby zestawić listę ofiar. Jednak lista ta jest wciąż niepełna i dalsze czynności bedą przedsięwzięte, aby ją uzupełnić. Po uzyskaniu materiału kanałami międzynarodowej pomocy prawnej i po wyczerpaniu

środków dowodowych dostępnych w Polsce podejmie się decyzję dotyczącą dalszego postępowania.
W obecnej chwili nie można ustalić daty zamknięcia śledztwa".
9 sierpnia 2005 r. Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi podała do wiadomości: "W toku śledztwa przesłuchano już świadków mieszkających w kraju, zakończono również poszukiwania dokumentów w polskich archiwach. Zwrócono się z odezwami o zagraniczną pomoc prawną do organów ścigania Republiki Białoruś, dwukrotnie do Republiki Litewskiej, do Federacji Rosyjskiej. Uzyskano obszerny materiał dowodowy w postaci zeznań mieszkańców Koniuch, naocznych świadków zbrodni i dokumentów archiwalnych (meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w atakach, kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich). Ostatnio skierowano odezwę o pomoc prawną do organów ścigania Izraela".
W następnym komunikacie z 15 maja 2006 r. podano: "W toku śledztwa przesłuchano już świadków mieszkających w kraju, zakończono również poszukiwania dokumentów w polskich archiwach. Zwrócono się z odezwami o zagraniczną pomoc prawną do organów ścigania Republiki Białoruś, dwukrotnie do Republiki Litewskiej, do Federacji Rosyjskiej. Uzyskano obszerny materiał dowodowy w postaci zeznań mieszkańców Koniuch, naocznych świadków zbrodni i dokumentów archiwalnych (meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w atakach, kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich). Aktualnie oczekuje się na realizację wniosku o pomoc prawną skierowanego do organów ścigania Izraela".
Ostatni komunikat pochodzi z grudnia 2007 r.: "W toku śledztwa przesłuchano już świadków mieszkających w kraju, zakończono również poszukiwania dokumentów w polskich archiwach. Zwrócono się z odezwami o zagraniczną pomoc prawną do organów ścigania Republiki Białoruś i Kanady; do Republiki Litewskiej; do Federacji Rosyjskiej oraz do Izraela. Na wszystkie wnioski o zagraniczną pomoc prawną uzyskano odpowiedzi. Najobszerniejszy materiał dowodowy uzyskano z Republiki Litewskiej. Są to zeznania mieszkańców Koniuch, naocznych świadków zbrodni. Znacząca część uzyskanych dokumentów to materiały archiwalne. Są to meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich".
Mimo upływu siedmiu lat od czasu, kiedy KPK skierował tę sprawę do IPN, śledztwo wciąż jest w toku i nie wiadomo, kiedy zostanie w ogóle zakończone. W sumie prokuratorzy niewiele istotnego ustalili, co nie byłoby już poprzednio znane. IPN nie opublikował żadnych dokumentów lub opracowań historyków na temat mordu w Koniuchach. Przypominam, że niezwykle intensywne śledztwo w sprawie mordu w Jedwabnem przeprowadzono w ciągu półtora roku, a już w 2002 r. wydana została ogromna dwutomowa "biała księga", licząca ponad 1500 stron i zawierająca podstawowe dokumenty oraz analizy historyczne, socjologiczne i prawne.

Kolejne świadectwa

Tymczasem KPK trafił na kolejne świadectwa na temat pacyfikacji wsi Koniuchy, które nie pozostawiają żadnych wątpliwości co do faktu zbrodni i kto w niej uczestniczył, mimo że zawierają one sporo nieprawdziwych danych w celu usprawiedliwienia dokonanego ludobójstwa i przerzucenia winy na ciągle napadaną ludność cywilną. O przebiegu tej partyzanckiej "akcji" najchętniej pisali sami sprawcy. Już w 1944 r. Ilia Ehrenburg i Wasilij Grossman zbierali relacje, w których doniesiono, że żydowskie oddziały partyzanckie "Mściciel" i "Ku zwycięstwu" podjęły "serię akcji militarnych" w okolicach Puszczy Rudnickiej. Przyczyniły się do "zniszczenia niemieckiego garnizonu

w mocno ufortyfikowanym miasteczku Koniuchy", mimo że żadnego garnizonu niemieckiego w Koniuchach nigdy nie było.
W pamiętniku wydanym w Moskwie w 1948 r. Meir Jelin i Dmitrij Gelpern, członkowie tzw. Brygady Kowieńskiej (złożonej z uciekinierów z getta kowieńskiego), również opisali masakrę w Koniuchach jako wybitny bój militarny skierowany przeciwko Niemcom: "Otrzymawszy posiłki z kowieńskiego getta, zgrupowanie 'Śmierć okupantom' miało możliwość uczestniczyć w dużej akcji wraz z innymi zgrupowaniami z Puszczy Rudnickiej.
W wiosce Koniuchy, jakieś 30 kilometrów od bazy partyzanckiej, usadowił się niemiecki garnizon. Faszyści ścigali partyzantów; zastawiali na nich zasadzki na drogach. Kilka zgrupowań partyzanckich, a w tym 'Śmierć okupantom' otrzymało więc rozkaz zniszczenia tej placówki bandytów. Na początku rozkazano Niemcom wstrzymać ich działalność i oddać broń. Gdy odmówili, ludowi mściciele zdecydowali się działać według prawa: 'Jeśli wróg się nie podda, wroga trzeba wyeliminować'. Opuściwszy bazę wieczorem i przeprawiwszy się przez bagna i lasy, partyzanci doszli do skraju tej wioski nad ranem. Czerwona rakieta stanowiła sygnał do ataku. Dwudziestu partyzantów z grupy 'Śmierć okupantom', pod dowództwem Michaiła Truszyna, wkroczyło do wioski. Niemcy zajmowali kilka domów i otworzyli ogień kulami dum-dum ze swych pistoletów maszynowych i karabinów maszynowych. Trzeba było szturmować każdy dom. Zastosowano kule zapalające, granaty ręczne oraz race świetlne, aby eksterminować Niemców. Kowieńscy partyzanci Dowid (Dawid) Teper, Jankł (Jankiel) Ratner, Pejsach Folbe, Lejzor Zodikow i inni zaatakowali wroga, nie zważając na ostrzał. Silny Lejb Zajac zaatakował jeden z budynków, a zużywszy całą amunicję, wyrwał karabin z rąk Niemca i zaczął bić wroga kolbą od karabinu, aż kolba pękła".
Rachela Margolis, członkini oddziału "Ku zwycięstwu" pod dowództwem Shmuela Kaplinsky'ego, w pamiętniku wydanym w 2005 r., także powiela informacje o nieistniejącym garnizonie niemieckim: "Pewnego dnia dużą liczbę partyzantów skierowano do garnizonu w Koniuchach, gdzie stacjonowali Niemcy. Walka trwała długo i byli ranni, ale nasi chłopcy wrócili jako zwycięzcy. Niemcy porzucili garnizon".
Rużka Korczak, członkini tzw. Brygady Litewskiej, w której skład wchodzili uciekinierzy z getta wileńskiego, przedstawiła zbrodnię w nieco odmiennym, ale równie nieprawdziwym świetle - jako pacyfikację ludności kolaborującej z Niemcami: "W sztabie brygady zastanawiano się nad tym, jakich środków użyć w ramach rewanżu. Było oczywiste, że jeśli nie zostaną przedsięwzięte zdecydowane działania, większość wsi może odmówić posłuszeństwa, i jeśli nie będzie reakcji na przypadki mordów na partyzantach, wszystkie ich działania mogą być zagrożone i zostanie zachwiany prestiż brygady. Ze swoich zorganizowanych wystąpień przeciw partyzantom znana była wieś litewska Koniuchy. Jej mieszkańcy aktywnie współpracowali z Niemcami i Litwinami Plechavičiusa. Zdobyczną broń rozdzielali oni pomiędzy okolicznych chłopów, organizowali ich. Sama wieś była duża i dobrze ufortyfikowana: partyzanci wystrzegali się podchodzenia pod tę wieś. Mieszkańcy Koniuchów organizowali zasadzki; pochwycili dwóch partyzantów z oddziałów litewskich, których zamęczyli.
Sztab brygady zdecydował się przeprowadzić przeciwko wsi wielką ekspedycję karną. Dowódca jednego z litewskich oddziałów przeniknął do wsi Koniuchy, pod pozorem jakoby był oficerem wojsk Plechavi˘ciusa, który pojawił się w celu zorganizowania służby wartowniczej. Będąc Litwinem i wojskowym, nie wzbudził podejrzeń. Zbadał wszystkie posterunki i słabe punkty obrony. Na podstawie jego meldunku (raportu) sztab brygady przygotował operację. Uczestniczyły w niej grupy bojowników (żołnierzy) ze wszystkich leśnych oddziałów partyzanckich, ogółem biorąc około pięćdziesięciu ludzi, w tej liczbie około czterdziestu bojowników żydowskich. Na dowódcę operacji wyznaczono oficera radzieckiego z oddziału Szilasa. Dowódcą wojów żydowskich był Jakow Prener.

Część grupy partyzantów okrążyła wieś i weszła do niej. Inni, wśród których byli i partyzanci żydowscy,
pozostali poza wsią w zasadzce, aby przeszkodzić nadejściu wsparcia ze strony niemieckiego garnizonu. Jako miejsce zasadzki wybrano wiejski cmentarz.
Partyzanci, którzy wtargnęli do wsi, posuwali się [do przodu] z trzech kierunków.
Zgodnie z planem, centralna grupa szturmowa powinna przebić się, ostrzeliwując się, do przodu, a uderzający z flanki (oddziały oskrzydlające) mieli podpalić wieś.
Jednakże, kiedy lewa flanka dopiero co przybliżała się, Litwini już otworzyli ogień.
Rozpoczęto walkę wręcz. Wielu Litwinom udało wymknąć się ze wsi. Rzucili się do ucieczki w kierunku garnizonu niemieckiego. Wpadli w zasadzkę; zostali wybici, tylko niektórzy się uratowali.
Widząc, że próba wzięcia wsi Koniuchy znienacka nie udała się, oficer dowodzący operacją wysłał łącznikowych z rozkazem zdjęcia zasadzki i przerzucenia ludzi na odsiecz walczącym. Dwaj sygnałowi z oddziałów litewskich nie zdołali przedostać się, i wtedy dowódca wysłał trzeciego - Pola Bagrianskiego, który służył jako łącznik między punktem dowodzenia a zasadzką. Bagrianskij przebił się i dostarczył rozkaz.
Żydowscy partyzanci opuścili miejsce zasadzki i poszli do boju. Po zaciętej potyczce (starciu) opór mieszkańców wsi został złamany. Partyzanci palili dom za domem; od ich kul zginęło wielu wieśniaków, kobiet i dzieci. Tylko nieliczni uratowali się. Wieś została starta z oblicza ziemi".
W swym opisie Isaac Kowalski, członek żydowski Brygady Litewskiej, wprowadził nowe akcenty: "Koniuchy to nazwa dużej wsi oddalonej jakieś 30 kilometrów od Wilna i 10 kilometrów od terenów naszej bazy partyzanckiej.
Niemcy przekonali spryciarzy tej wioski, że jeśli bedą się ich słuchali, to zapewni im się bezpieczeństwo, bogactwo i spokój; że w ten sposób przeżyją całą wojnę.
Jedynie mieli w zamian informować Niemców o działalności partyzantów w tym rejonie.
Wieśniacy robili, co tylko mogli, aby wysługiwać się nowym okupantom.
Kiedy tylko partyzanci przechodzili nieopodal w grupach pięcio- czy dziesięcioosobowych, po drodze na ważne i niebezpieczne akcje, napotykali się na snajperów i zawsze ponosili straty.
Poszczególni dowódcy zdecydowali wtedy, że ich ludzie powinni przechodzić nieopodal tej wsi w grupach nie mniejszych niż 40 czy 50 osób. A gdyby natknęli się na snajperów, należy ich ścigać i niszczyć. W tym czasie reszta zgrupowania miała ubezpieczać od strony wsi.
Przez pewien czas właśnie tak było. Ale potem Niemcy dostarczyli wieśniakom karabiny ręczne i maszynowe. Utworzono stałą straż, której zadaniem było strzec wioskę dzień i noc.
Sprawy miały się tak źle, że nawet większe grupy partyzanckie nie mogły bezpiecznie przechodzić przez tę wieś po drodze na ważne akcje, czy też przechodzić obok niej w drodze na koleje, drogi, etc. Zawsze ponosiliśmy straty.
Sztab brygady zdecydował się usunąć raka, który wyrósł na ciale partyzanckim.
Komandir naszej bazy dał rozkaz, aby wszyscy zdolni do noszenia broni mężczyźni przygotowali się do wyruszenia na akcję w ciągu godziny.
Przyszedł rozkaz, aby wszyscy mężczyźni, bez wyjątku, a w tym i doktor, radiotelegrafiści, oraz pracownicy sztabowi i ludzie tacy jak ja, którzy pracowali w wydziale propagandy i druku, przygotowali się na akcję.
O umówionej godzinie wszyscy byliśmy gotowi i w pełnym uzbrojeniu wyruszyliśmy na miejsce akcji. Gdy zbliżyliśmy się do naszego celu, zauważyłem, że partyzanci nadciągają ze wszystkich stron z rozmaitych oddziałów. (...)
Nasz oddział otrzymał rozkaz, aby zniszczyć wszystko, co się rusza, i zamienić wieś w popioły.
Dokładnie o ustalonej godzinie i minucie wszyscy partyzanci z czterech stron wsi otworzyli ogień z karabinów ręcznych i maszynowych, strzelając kulami zapalającymi

w zabudowania wioski. Tym sposobem dachy gospodarstw zaczęły się palić. Wieśniacy i mały garnizonowy oddział niemiecki odpowiedział ciężkim ogniem, ale po dwóch godzinach wioska wraz z pozycjami ufortyfikowanymi została zniszczona. Myśmy mieli zaledwie dwóch lekko rannych.
Gdy później przemaszerowaliśmy przez Koniuchy, nigdy nie powitał nas już wystrzał snajpera, bowiem był to jak gdyby przemarsz przez cmentarz".
Podobnie postąpił Chaim Lazar, także członek żydowskiej Brygady Litewskiej: "Od pewnego czasu wiedziano, że wieś Koniuchy jest gniazdem band i centrum antypartyzanckich intryg. Jej mieszkańcy znani z niegodziwości organizowali okoliczną ludność, rozprowadzając broń uzyskaną od Niemców i prowadząc akcję przeciw partyzantom. Wieś była dobrze ufortyfikowana, każdy dom miał pozycję strategiczną i okopany był rowami obronnymi. Po obu stronach wsi były wieżyczki obserwacyjne. Właśnie to miejsce wybrano, aby przeprowadzić akcję zastraszającą i zemsty. Sztab Brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym.
Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów pod dowództwem Jaakowa (Jakuba) Prennera. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Rozkazano nie zostawić przy życiu nikogo, łącznie z żywym inwentarzem, a zabudowania spalić. (...)
Zaraz po północy we wsi redukowano liczbę wart, ponieważ sądzono, że partyzanci nie zaatakują tak późno - nie zdążyliby wrócić do lasu przed świtem. Nie wyobrażano sobie, że partyzanci mogliby wrócić do lasu za dnia jako zwycięzcy.
Sygnał dano tuż przed wschodem słońca. W ciągu kilku minut okrążono wieś z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, a jedyny most był w rękach partyzantów. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. Słychać było huk eksplozji z wielu domów, gdy składy broni wyleciały w powietrze. Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt".
Natomiast Abraham Zeleznikow, kolejny członek żydowskiej Brygady Litewskiej, twierdzi, że w Koniuchach napadali na partyzantów sowieckich polscy partyzanci, chociaż żadnej bazy AK tam nie miała: "Była taka polska wieś [składająca się] z około 400 ludzi. Nazywała się Koniuchy, i leżała nam po drodze, kiedy wychodziliśmy z lasu. Gdyby trzeba było ją okrążać, musielibyśmy nadłożyć 20 mil. (...) Gdyby maszerować dodatkowo 20 kilometrów, zajęłoby to conajmniej dwie godziny albo więcej, i fizycznie byłoby bardzo ciężko. Kiedy poszliśmy do tej wsi, sporo razy zdarzyło się, że zaatakowali nas polscy partyzanci, którzy mieli poparcie ludności wsi. Tak więc dostaliśmy [rozkaz] z Moskwy, aby zniweczyć tę wioskę, całą wioskę. Wszystkich mieliśmy wybić. Zabroniono nam zabierać czegokolwiek z wioski. Partyzanci okrążyli wioskę, wszystko podpalono, każde zwierzę, każdego człowieka zabito. A jeden z moich kolegów, znajomych, partyzant, wziął kobietę, położył jej głowę na kamień, i zabił ją kamieniem. Kiedy go się zapytałem, jak to mogłeś zrobić, powiedział, że tak zrobiono z jego matką. Jednak, jak widzisz, taka była atmosfera, w której się żyło".
Joseph Harmatz, uciekinier z getta wileńskiego, podaje, że przypadków "zemsty" ze strony partyzantów (która stanowi lejtmotyw wielu relacji) - skierowanej przeciwko niewinnym mieszkańcom Koniuchów było znacznie więcej, niż opisuje Zeleznikow: "W pobliskiej wsi Koniuchy, gdzie miejscowi kolaborowali z Niemcami, ci nowi wciągnięci partyzanci, wściekli z powodu tego, co widzieli w Ponarach, spalili wszystkie domy i wybili wszystkich mieszkańców do nogi, krzycząc, kiedy strzelali do nich: 'To za matkę, a to za ojca, a to za siostrę', i tak dalej".

Paul Bagriansky, uciekinier z getta kowieńskiego, opisuje wydarzenia bardziej plastycznie niż Zeleznikow lub Harmatz: "Kiedy w kwietniu [sic!] 1944 powiedziano naszym partyzantom, że damy nauczkę wsi nazwanej Koniuchy, nie byłem zaskoczony. (...) Nasz oddział żydowski [składający się] z 25 mężczyzn poddano komendzie Jacoba Prenera. Inne oddziały mieszane narodowo postawiły kolejnych 125 partyzantów. Razem oddział liczył 150 mężczyzn, dobrze uzbrojonych, co stanowiło dla nas pokaźną siłę. (...)
Zanim wyruszyliśmy, dowódca powiedział nam krótko po rosyjsku, jakie były zadania. Wiele wiosek w promieniu około 20 kilometrów od Koniuchów postanowiło sprowadzać na noc krowy i świnie do wsi Koniuchy. Koniuchy były dobrze uzbrojone przez Niemców i żołnierzy Armii Krajowej. Kiedy partyzanci zachodzili do pobliskich wsi po jedzenie, było tam pusto. Bardzo często Niemcy przybywali w Koniuchach przez noc, aby bronić wioski. Z tego powodu, mówił nam komendant, damy nauczkę Koniuchom.
Maszerowaliśmy od południa do późnego wieczora i zatrzymaliśmy się w pewnej wsi, aby odpocząć. Dowódca mianował mnie na tłumacza i łącznika między oddziałami. (...) Spędziłem godzinę lub dwie w sztabie, gdzie przestudiowaliśmy mapę z innymi oficerami. Będąc tam, zrozumiałem, że naszym celem było zniszczyć całą wioskę wraz ze wszystkimi wieśniakami. Spytałem się, dlaczego tak surowy nieludzki wyrok? Odpowiedziano, że tak zadecydowała centrala. Nie możemy pozwolić, aby tak mocno uzbrojone wioski przerywały naszą partyzancką działalność. To będzie nauczka też i dla innych wsi, aby się zastanowiły, zanim spróbują nam się przeciwstawiać z pomocą nazistów. (...)
Około czwartej znowu wyruszliśmy w drogę i dotarliśmy do miejsca przeznaczonego prawie o jedenastej w nocy. Każdy oddział otrzymał zadania w określonym miejscu. O północy wszycy byli na stanowiskach i czekali na sygnał, aby zaatakować Koniuchy. Niektóre oddziały miały rozkaz podpalić chaty, a inne miały odciąć drogę ucieczki. Dokładnie o północy podpalono wioskę i w ciągu kilku minut zaczęły wybuchać magazyny amunicji. Krowy, świnie i konie w stajniach i chlewach podniosły straszny rwetes. Kilka koni wyrwało się i wygalopowało jak szalone z płonącej wioski. W każdej chacie wybuchły tysiące niemieckich nabojów, straszliwe wycie palących się zwierząt, oraz wystrzeliwanie uciekających wieśniaków spowodowało taki zgiełk, że nie sposób było usłyszeć ludzkich krzyków czy nawoływań.
Przez pierwszą godzinę stałem przy dowódcy i jego adiutantach na wzgórzu, oglądając to straszliwe piekło. W międzyczasie otrzymałem rozkaz, aby dotrzeć do mego oddziału i polecić mu, aby zajął nowe pozycje. Gdy dotarłem do swego oddziału, zobaczyłem, jak jeden z naszych ludzi trzymał głowę kobiety w średnim wieku na dużym kamieniu i uderzał ją innym kamieniem. Za każdym walnięciem krzyczał: to za moją zamordowaną matkę, a to za mego zabitego ojca, a to za mego uśmierconego brata, etc. Był to młody człowiek w wieku około 22 lat i byłem z nim przez cały czas w podziemiu. Był przyjacielskim i cichym człowiekiem. Nigdy nie spodziewałem się po nim, że zrobi coś takiego. Co spowodowało taką niespodziewaną zmianę? Nie zareagowałem na to, a poinformowałem Jacoba Prenera, jaką nową pozycję powinien zająć. Potem powróciłem do dowódcy. Gdy wróciłem, ten rozkazał, abym pobiegł do następnego oddziału, aby ten się przegrupował. (...) Gdy przechodziłem przez drogę, dostrzegłem mężczyznę uciekającego z wioski. Prawdopodobnie dostrzegł mnie i strzelił do mnie w biegu, ale nie trafił. Zrozumiawszy to, strzelił powtórnie. Ale w tym momencie byłem przygotowany i zanim mu się udało, ja wyciągnąłem swoją broń i strzeliłem, wystrzelając broń z jego ręki. Człowiek ten osunął się powoli i rozłożył się. Był martwy. (...)
Gdy dotarłem do oddziału, aby przekazać nowe rozkazy, zobaczyłem straszny, przerażający obraz. (...) Na małej polance w lesie leżały półkolem ciała sześciu kobiet w różnym wieku i dwóch mężczyzn. Ciała były rozebrane i położone na plecach. Padało na nie światło księżyca. Jeden po drugim partyzanci strzelali trupom między

nogi. Gdy kule dosięgały nerwów, trupy reagowały jak żywe. Drgały i wykrzywiały się przez kilka sekund. Trupy kobiet reagowały w bardziej gwałtowny sposób niż mężczyzn. Wszyscy partyzanci z tego oddziału brali udział w tej okrutnej zabawie, śmiejąc się w dzikim szaleństwie. Najpierw przestraszyłem się tym przedstawieniem, ale potem zaczęło mnie ono w chory sposób interesować. Stałem tak zafascynowany przez kilka minut, gdy dowódca oddziału podszedł do mie i zapytał, czy nie chciałbym przyłączyć się do tych eksperymentów. Dopiero wtedy przypomniałem sobie, dlaczego przybyłem tam, i powiedziałem mu, że jego ludzie muszą się bezzwłocznie przemieścić na nową pozycję. Im się nie spieszyło i dopiero jak trupy przestały reagować na kule, przemieścili się na nową pozycję.
W tym czasie wioskę objęły wielkie płomienie, dalej było słychać głośne eksplozje i straszne wycie palących się zwierząt. W drodze powrotnej do sztabu zobaczyłem kilka ciał chłopów, których zastrzelono, gdy uciekali. Koń z ogonem i grzywą w ogniu pędził galopem, chyba starając się dotrzeć do jakiejś rzeki czy sadzawki, aby ból w wodzie ukoić. (...) Pamiętałem, że konie znają drogę, więc galopował, aby dotrzeć do wody. Miałem nadzieję, że mu się to uda.
Około drugiej nad ranem wioska Koniuchy była całkowicie zniszczona, nie pozostała nawet jedna chałupa, wszystko ucichło. Wydawało się, że wszyscy mieszkańcy, łącznie z dziećmi, kobietami i mężczyznami spalili się, zastrzeleni przez własne pociski eksplodujące w ogniu albo wykończeni przez naszych ludzi, gdy starali się uciec z tego piekła. Może kilka koni uciekło i przeżyło, o ile dotarły do wody na czas. Być może, że kilku osobom udało się uciec i przeżyć tym czy innym sposobem. Wioska Koniuchy stała się tylko wspomnieniem pełnym popiołów i trupów. Dostała nauczkę. Dowódca zebrał wszystkie oddziały, podziękował im za ich dobrze spełnione zadanie, oraz rozkazał przygotować się do powrotu do bazy. Ludzie byli zmęczeni, ale z ich twarzy wyzierała satysfakcja i szczęście z wykonanego zadania. Tylko niewielu zdawało sobie sprawę, że popełniono straszliwy mord w ciągu godziny. Ci nieliczni wyglądali ponuro, smutno i mieli poczucie winy. (...)
Dotarliśmy do bazy późno w nocy. Byłem zmęczony i zmordowany, a więc zasnąłem od razu, tak jak większość z naszego oddziału. Jak się dowiedzieliśmy, następnego dnia pozostałe oddziały zostały przywitane jak bohaterowie za zniszczenie Koniuchów. Pili, jedli i śpiewali całą noc. Sprawiło im przyjemność zabijanie i niszczenie, a najbardziej picie.
Trzy tygodnie później otrzymaliśmy wiadomość od Sztabu Partyzanckiego w Moskwie z reprymendą dla ludzi, którzy zainicjowali i kierowali zniszczeniem wsi Koniuchy".
O żadnym potępieniu tej akcji przez komendę partyzancką w Moskwie lub ukaraniu jej sprawców historykom nic nie wiadomo.
Kolejni "partyzanci" wspominają o mordzie dość zwięźle - mimochodem - jak w przypadku Israela Weissa:
"Jednakże na zdobywanie prowizji składało się więcej niż tylko przekonanie niechętnych chłopów. Stoi mi wyjątkowo jasno przed oczyma jedna taka akcja. Oddział w sile kompanii pod dowództwem Szlomo Branda wyruszył o zmroku tego zimowego dnia, aby zaopatrzyć się w prowizje w 'bogatej' wiosce niedaleko miasteczka Ejszyszki. Do celu dotarliśmy około północy. Wystawiliśmy czujki po obu stronach wioski, a ja wraz ze swymi ludźmi wszedłem do pierwszego gospodarstwa. (...) Pracowaliśmy jak w gorączce przez całą noc, zbierając jedzenie i byliśmy gotowi do odwrotu, gdy zaświtał ranek. Szlomo i 20 jego ludzi zostało z tyłu, aby osłaniać nasz odwrót. My odjechaliśmy na saniach. (...) W żadnym wypadku nie był to jakiś wyjątek. (...)
Udało nam się wymusić duże ilości broni i amunicji od wiosek, które kolaborowały z Niemcami i były przez nich uzbrojone. Przedsięwzięto karne kroki wobec kolaborantów, a jedną z wiosek, która była notoryczna w swej wrogości do Żydów, została całkowicie spalona".
Ponadto swój udział w akcji likwidacji wsi Koniuchy potwierdza Zalman Wyłożny z

oddziału "Śmierć faszystom". Powiada, że "cała wieś została puszczona z dymem, a mieszkańcy wymordowani". Podobnych relacji jest jeszcze chyba z garść. Najbardziej lakoniczną wzmiankę o zbrodni znajdziemy w "Dzienniku Operacyjnym Żydowskiego Oddziału Partyzanckiego w Puszczy Rudnickiej". Podano tam, że napad miał miejsce w styczniu 1944 r. (bez dokładnej daty) i wzięło w nim udział 30 partyzantów z oddziałów Jacoba Prennera - "Śmierć faszystom" i Shmuela Kaplinsky'ego - "Ku zwycięstwu" Brygady Litewskiej.
Polski historyk Kazimierz Krajewski zwięźle i dosadnie opisał całe wydarzenie w sposób następujący:
"Jedyną 'winą' mieszkańców Koniuch było to, że mieli już dosyć codziennych - a właściwie conocnych - rabunków oraz gwałtów i chcieli zorganizować samoobronę. Bolszewicy z Puszczy Rudnickiej postanowili zrównać wieś z ziemią, tak by zastraszyć ludność innych wiosek. (...) Wymordowanie mieszkańców wsi Koniuchy (wraz z kobietami i dziećmi) opisane zostało przez Chaima Lazara jako wybitna 'operacja bojowa', z której jest on autentycznie dumny. Opis 'ufortyfikowania' wsi jest kompletną bzdurą. Była to normalna wioska, w której część mężczyzn zorganizowała samoobronę. Ich uzbrojenie stanowiło parę zardzewiałych karabinów".
Liczba ofiar śmiertelnych sięga co najmniej 40 osób. Od maja 2004 r. na ufundowanym przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa krzyżu-pomniku w Koniuchach widnieją nazwiska 38 osób, które 29 stycznia 1944 roku zginęły w Koniuchach. Są to:
Bandalewicz Stanisław, ok. 45 lat
Bandalewicz Józef, 54 lata
Bandalewiczowa Stefania, ok. 48 lat
Bandalewicz Mieczysław, 9 lat
Bandalewicz Zygmunt, 8 lat
Bobin Antoni, ok. 20 lat
Bobinowa Wiktoria, ok. 45 lat
Bobin Józef, ok. 50 lat
Bobin Marian, 16 lat
Bobinówna Jadwiga, ok. 10 lat
Bogdan Edward, ok. 35 lat
Jankowska Stanisława
Jankowski Stanisław
Łaszakiewicz Józefa
Łaszakiewiczówna Genowefa
Łaszakiewiczówna Janina
Łaszakiewiczówna Anna
Marcinkiewicz Wincenty, ok. 63 lat
Marcinkiewiczowa N. (sparaliżowana, spaliła się)
Molis Stanisław, ok. 30 lat
Molisowa N., ok. 30 lat
Molisówna N., ok. 1,5 roku
Pilżys Kazimierz
Pilżysowa N.
Pilżysówna Gienia
Pilżysówna Teresa
Parwicka Urszula, ok. 50 lat
Parwicki Józef, lat 25
Rouba Michał
Tubin Iwanka, ok. 45 lat
Tubin Jan, ok. 30 lat
Tubinówna Marysia, ok. 4 lat
Wojsznis Ignacy, ok. 35 lat

Wojtkiewicz Zofia, ok. 40 lat
Woronisowa Anna, 40 lat
Woronis Marian, 15 lat
Woronisówna Walentyna, 20 lat
Ściepura N. - krawiec z miejscowości Mikonty.
Według innych, wciąż trudnych do zweryfikowania danych, w wyniku tej bestialskiej zbrodni zginęło na miejscu 45 osób, a z 12 rannych część zmarła później w szpitalu w Bieniakoniach. Natomiast moralnie partyzanci żydowscy są odpowiedzialni za niedoszłą zagładę całej ludności wsi Koniuchy. Ofiar wśród sprawców, jak oznajmia raport komendy partyzanckiej (autorstwa Genricha Zimana), nie było, z tej prostej przyczyny, że nie było walki - była tylko rzeź bezbronnej cywilnej ludności.
W mordzie wzięło udział nie tylko ok. 50 żydowskich partyzantów z Brygady Litewskiej, ale także wielu żydowskich członków Brygady Kowieńskiej oraz innych oddziałów. Całością akcji dowodził Żyd Genrich (lub Henoch) Ziman "Jurgis" (po litewsku: Genrikas Zimanas). Po wojnie został on odznaczony przez władze PRL Orderem Virtuti Militari. Odznaczenia tego nigdy nie cofnięto. Dowódca żydowskich oddziałów w Puszczy Rudnickiej Abba Kovner uważany jest za jednego z największych bohaterów żydowskiego ruchu oporu. W 1997 r. otrzymał "Medal of Resistance" od United States Holocaust Memorial Museum. W 2001 r. jego żona Vitka Kempner Kovner otrzymała nagrodę specjalną "Certificate of Honor" za bohaterstwo i czyny waleczne. Podczas uroczystej ceremonii, która miała miejsce w Izraelu, Vitka Kovner podkreśliła, że Żydzi, którzy walczyli w Puszczy Rudnickiej, uważali się za partyzantów żydowskich, a nie sowieckich: "Jestem dumna z tego, że dane mi było walczyć jako Żydówce, członkini żydowskiego oddziału bojowego, pod rozkazami żydowskich dowódców, w którym mówiło się i wydawało rozkazy w jidisz".

Spóźniona reakcja środowiska żydowskiego
8 sierpnia 2003 r. nowojorski tygodnik "Forward" (wychodzi od 1897 r.) z troską w głosie napisał o śledztwie, jakie w sprawie masakry ludności wsi Koniuchy prowadzi na wniosek KPK polski IPN. Artykuł ten wnikliwie skomentował redaktor torontońskiego tygodnika "Goniec":
"'Forward', piórem Marca Perelmana niepokoi się, że próba dochodzenia prawdy o tym, co stało się w Koniuchach i wskazania winnych mordu, jest 'motywowana politycznie'. Perelman cytuje jednego z żydowskich partyzantów sowieckich [z Brygady Kowieńskiej], Dova Levina, dziś profesora historii Uniwersytetu Hebrajskiego [w Jerozolimie]: 'Kongresowi Polonii Kanadyjskiej jest wygodnie zajmować się tą sprawą, zamiast wyjaśniać pogromy, jakich Polacy dopuszczali się na Żydach podczas i po wojnie' ... Zatem, można tylko 'w jedną stronę', w drugą 'nie nada'.
Zarzuca się też stronie polskiej zawyżenie liczby ofiar, co jest o tyle śmieszne, że liczbę tę zawyżają sami ówcześni sprawcy, chełpiąc się we wspomnieniach 'sprawnie przeprowadzoną akcją'. Z tekstu 'Forwarda' wynika, że samo wskazanie na żydowskie pochodzenie sprawców mordu zakrawa na antysemityzm, tymczasem - znów o ironio - to właśnie sami Żydzi chwalą się 'zasługami'. Okazuje się też, że wymordowani mieszkańcy wioski mieli... 'pronazistowskie nastawienie'.
W czym jest problem? A w tym, że wskazanie na mord w Koniuchach (jeden z wielu dokonanych przez bandy) podważa rozpropagowany mit przebiegu II wojny światowej. W mitologii tej Polakom przypisano rolę współsprawców, zaś Żydzi wpisali się w rolę ofiar. Gdy role te się odwracały - nadworni historycy mają problem. Problem, który najłatwiej po prostu zakrzyczeć słowami: 'antysemici, szowiniści, faszyści!'".
W Polsce mord w Koniuchach systematycznie przemilcza moralizatorskie zazwyczaj środowisko "Gazety Wyborczej".
Czyżby z obawy przed spodziewanym wybuchem oburzeń oraz inwektyw płynących właśnie z tego środowiska, które ostatnio jest nastawione coraz bardziej

nacjonalistycznie i wojowniczo (vide debata wokół książki "Strach"), śledztwo w IPN toczy się tak opieszale? Ale w tym przypadku chodzi przecież wyłącznie o ustalenie prawdy! Jest mało prawdopodobne, że sprawcy (choć niektórzy z nich wciąż jeszcze żyją) kiedykolwiek staną przed sądem lub zostaną potępieni przez własne środowisko.

Hanna Sokolska
rzecznik prasowy
Kongresu Polonii Kanadyjskiej
- Okręg Toronto

NIEDZIELA

Nr 7, 2008

Okrutny mord dokonany na polskiej wsi Koniuchy

Zbigniew Sulatycki

Obchodzimy właśnie 60. rocznicę tzw. pogromu Żydów w Kielcach. Zamordowano wówczas 39 Żydów i 3 Polaków. Dobrze, że przypominamy tę tragedię. O wszystkich tragediach trzeba głośno wołać, by już nigdy się nie powtórzyły.

Trzeba zrobić wszystko, by raz na zawsze zasypać przepaść między mniejszościami, doprowadzić do wzajemnego przebaczenia i prawdziwego pojednania. By to osiągnąć, musimy odkryć wszystkie zbrodnie, także te dokonane na Polakach. W każdym wypadku trzeba mówić całą prawdę, by „tak" oznaczało „tak", a „nie" oznaczało „nie". Nie ma znaczenia, kogo ta prawda dotyczy.

Pokazujemy dziś zło dokonane na obywatelach pochodzenia żydowskiego, ale pomijamy zbrodnie dokonane przez Żydów na rodowitych Polakach. Przywołajmy w tym miejscu wspomnienie o okrutnej zbrodni we wsi Koniuchy.

Relacje oprawców

W zimową, ciemną, mroźną noc 29 stycznia 1944 r. sowiecka partyzantka stacjonująca w Puszczy Rudnickiej – w skład której wchodził batalion składający się z Żydów (udało im się zbiec do Puszczy Rudnickiej po powstaniu w getcie kowieńskim i włączyć się do partyzantki sowieckiej) – otoczyła wieś Koniuchy. Pod zarzutem rzekomej współpracy jej mieszkańców z okupantem niemieckim partyzanci dokonali na nich strasznego mordu i puścili z dymem wszystkie zabudowania. Nie oszczędzili nikogo. Mordowali z zimną krwią bezbronnych mężczyzn i kobiety, starszych i niemowlęta. Pozostawili po sobie tylko popiół i zmasakrowane ciała ofiar.

O przebiegu tej strasznej „akcji" najchętniej pisali sami oprawcy. Już w 1946 r. Żydzi Meir Jelin i Dymitrij Gelperm, członkowie Żydowskiej Brygady Kowieńskiej, wchodzącej w skład partyzantki sowieckiej, opisali zbrodnię w Koniuchach jako „wybitny bój z wrogiem, skierowany przeciwko… Niemcom". Przytoczmy niektóre wyjątki z tego pouczającego zwierzenia żydowskich „bohaterów": „W wiosce Koniuchy, jakieś 30 kilometrów od bazy partyzanckiej, usadowił się niemiecki garnizon. Faszyści ścigali partyzantów; zastawiali na nich zasadzki na drogach. Kilka zgrupowań partyzanckich, a w tym «Śmierć okupantom», otrzymało więc rozkaz zniszczenia tej placówki bandytów. (...) Opuściwszy bazę wieczorem i przeprawiwszy się przez bagna i lasy, partyzanci doszli do skraju tej wioski. (...) Czerwona rakieta stanowiła sygnał do ataku. (...) Zastosowano kule zapalające, granaty ręczne oraz race świetlne, aby eksterminować Niemców. Kowieńscy partyzanci: Dowid (Dawid) Teper, Jankl (Jankiel) Ratner, Pejsach Folbe, Lejzor Zodikow i inni zaatakowali wroga, nie zważając na ostrzał. Silny Lejb Zając zaatakował jeden z budynków, a zużywszy całą amunicję, wyrwał karabin z rąk Niemca i zaczął bić wroga kolbą od karabina, aż kolba pękła".

Natomiast Rużka Korczak, członek tzw. Brygady Litewskiej, w skład której wchodzili uciekinierzy z getta wileńskiego, przedstawia zbrodnię w odmiennym świetle, jako pacyfikację ludności kolaborującej z Niemcami. Pisze m.in.: „Sztab brygady zdecydował się przeprowadzić przeciwko wsi wielką ekspedycję karną. (...) Na dowódcę operacji wyznaczono oficera radzieckiego z oddziału Szilasa. Dowódcą wojsk żydowskich był Jaakow Prenner. Część grupy partyzantów okrążyła wieś i weszła do niej. Inni, wśród których byli partyzanci żydowscy, pozostali poza wsią

w zasadzce, aby przeszkodzić nadejściu wsparcia ze strony niemieckiego garnizonu. Jako miejsce zasadzki wybrano wiejski cmentarz. (...) Rozpoczęto walkę wręcz. Wielu Litwinom udało się wymknąć ze wsi. Rzucili się do ucieczki w kierunku garnizonu niemieckiego. Wpadli w zasadzkę; zostali wybici, tylko niektórzy się uratowali. (...) Żydowscy partyzanci opuścili miejsce zasadzki i poszli do boju. Po zaciętej potyczce (starciu) opór mieszkańców został złamany. Partyzanci palili dom za domem; od ich kul zginęło wielu chłopów (wieśniaków), kobiet i dzieci. Tylko nieliczni uratowali się. Wieś została starta z oblicza ziemi".

Rozkaz: Nie zostawiać nikogo!

W podobnym tonie pisał Chaim Lazar: „Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów pod dowództwem Jaakowa (Jakuba) Prennera. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Rozkazano nie zostawić przy życiu nikogo, łącznie z żywym inwentarzem, a zabudowania spalić. (...) Sygnał dano tuż przed wschodem słońca. W ciągu kilku minut okrążono wieś z trzech stron. Z czwartej strony była rzeczka, a jedyny most był w rękach partyzantów. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. (...) Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciec. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt".

Podobne relacje w formie sprawozdań zostawili po sobie: Israel Weiss, Zalman Wyłożny, Alex Faitelson. Ten ostatni wymienia nazwiska 6 Żydów biorących udział w tej zbrodni na bezbronnej ludności: Shimon Eidlson, Michael Gelbtrunk, Mendl Deitch, Aba Diskant, Itzchak Lifszitz i Yanki Ratener.

Historyk ma głos

Polski historyk Kazimierz Krajewski skomentował całe wydarzenie następująco: „Jedyną «winą» mieszkańców Koniuch było to, że mieli już dosyć codziennych – a właściwie conocnych – rabunków oraz gwałtów i chcieli zorganizować samoobronę. Bolszewicy z Puszczy Rudnickiej postanowili zrównać wieś z ziemią, tak by zastraszyć ludność innych wiosek. (...) Wymordowanie mieszkańców wsi Koniuchy (wraz z kobietami i dziećmi) opisane zostało przez Chaima Lazara jako wybitna «operacja bojowa», z której jest on autentycznie dumny. Opis «ufortyfikowania» wsi jest kompletną bzdurą. Była to normalna wioska, w której część mężczyzn zorganizowała samoobronę. Ich uzbrojenie stanowiło parę zardzewiałych karabinów".

Te cytaty pochodzą z opracowania Hanny Sokolskiej – rzecznika prasowego Kongresu Polonii Kanadyjskiej, okręg Toronto.

Cudem uratowana

Relacja osoby, która jako młoda dziewczyna zdążyła uciec i schować się przed tą masakrą. Pani Anna tak wspomina:

„Jak my spali, strzelali, światło się pokazało, dom stał o tam, zboże się paliło, 29 stycznia to było. Siano, owce, świnie, konie – wszystko się spaliło. U sąsiadów też. Sąsiada to tu zabili, koło domu, a matkę jego to w lesie zabili, koło mogiły, tam gdzie teraz krzyż postawili. My wybiegliśmy z domu w nic nieodziani, tak jak z łóżka wstali.

15 lat pełnych wtedy miałam, w dołek wpadłam i tak leżałam, mróz i lód był, śniegu mało, ojciec tam poszedł, ja też pobiegłam za ojcem. Wiadomo, cała wieś pali się. Wszyscy, co pobiegli nad rzekę, to zostali ocaleni, a jak do lasu – to zostali zabici. Leżeli wszyscy goli. Kto szedł z wioski, to mówił, że dużo trupów w wiosce. I trochę kobieta z tego domku dała coś do odziania się i wreszcie przeszliśmy. Wszędzie pobici, ranni, naliczyłam 12 rannych, a było i więcej, a pobitych cała wieś. Kto uciekał w tamtą stronę, to wszyscy. A czterech Babinów to cztery dusze. Ojciec, matka, córka i syn. Za granicą mówią, że o tym wiedzą, a my nie. Nie wiemy, kto to był, ja z nimi nie rozmawiałam. Gdybym rozmawiała, to bym już nie żyła. Mówią, że to Ruskie byli, bo tak jak po ulicy biegli, to krzyczeli: «ura, ura». Mówią, że i Ruskie, i Żydzi, i Litwini, kto jego wie. Przyszli tu kiedyś z jesieni. Zabili bydło i zabrali. I wtedy my zaczęli bronić wioski, żeby oni nie przychodzili i nie brali. No to rozeźlili się i tak nam zrobili. No i co, co ta wioska miała zrobić. Kto tam miał broń, to i tak nie dali sobie rady. Okrążyli i ot co. Rzadko kto jaki stróż tu przyjdzie. Z jednej strony przyjdzie, to z drugiej strony biją i palą. Tam dalej to zabili kobietę – matkę Jankiewiczową. Mały chłopak na rękach jej był. I jak ją zabili, to jak snopek stał i go podpalili, to

się dziecko popaliło. Ale jakoś go uleczyli w szpitalu. Wojtkiewiczowa też sama z małym była, mały padł, ale przeżył. Parnicką Urszulę jak biegła tu, w tą stronę, koło mogiły w kierunku lasu, to pobili, kamieniami po głowie dobili".

W wyniku bestialskiej zbrodni w Koniuchach zginęło na miejscu 45 osób, 12 zostało rannych, część z nich zmarła później w szpitalu w Bieniakoniach. Z 85 domów zostały tylko 4 (Aleksandrowiczów, Wandalewiczów, Radzikowskich i Łaszkiewiczów).

Poeta Janusz Wasylkowski przekazał nam m.in. taki wiersz:

Kazano nam wyrwać miasto z serca
zapomnieć że było
kto zapomina ten umarł
zanim rozstał się z tym światem
pamiętamy i będziemy pamiętać
więc jeszcze pożyjemy.

RZECZPOSPOLITA
26 lipca 2008

http://www.rp.pl/artykul/167745.html

Nikt nie wymknął się z okrążenia

Piotr Gontarczyk 26-07-2008, ostatnia aktualizacja 26-07-2008 01:00

Wojenna przeszłość powszechnie szanowanego profesora Icchaka Arada pokazuje, że Polacy i Litwini inaczej postrzegają działalność sowieckiej partyzantki na Wileńszczyźnie niż Żydzi. A problemów, wątpliwości i kwestii spornych jest znacznie więcej. Do nich należy między innymi sprawa tragicznego losu polskiej wsi Koniuchy

Już od pierwszych dni konfliktu niemiecko-sowieckiego Armia Czerwona i NKWD próbowały budować ruch partyzancki na terenach zajmowanych przez Niemców i ich sojuszników. Później organizowaniem i koordynacją bitwy na tyłach zajęły się sztaby partyzanckie, powołane dla każdej z zachodnich sowieckich republik.

Za teren zajętej przez Sowietów w latach 1939 – 1940 Litwy odpowiadał Litewski Sztab Partyzancki dowodzony przez znanego działacza komunistycznego Anastasa Snieczkusa. Początkowo bardzo słabe i źle uzbrojone sowieckie oddziały partyzanckie i grupy rozbitków nie przejawiały większej aktywności. Sytuacja zmieniła się w drugiej połowie 1943 r., kiedy do lasów trafiło kilkuset Żydów, głównie uciekinierów z kowieńskiego getta. Do końca niemieckiej okupacji stanowili oni większość w najbardziej znanych sowieckich oddziałach partyzanckich, takich jak „Wpieriod" („Naprzód"), „Borba" („Walka") czy „Smiert okupantam" („Śmierć okupantom").

Ale dowodzenie wspomnianymi oddziałami Moskwa powierzała ludziom zaufanym, zwykle przerzuconymi wcześniej na Litwę przez NKWD. Do tej ostatniej grupy zaliczał się na przykład Konstantin Rodionow ps. Smirnow, którego oddział „Śmierć okupantom" walnie przyczynił się do tragicznego losu wsi Koniuchy.

Jednak znaczny rozrost sowieckich sił partyzanckich w rejonach Puszczy Rudnickiej nie spowodował wzrostu jej aktywności. Brak wyszkolenia bojowego i broni, słaba dyscyplina i powszechna demoralizacja nie pozwalały na podjęcie poważniejszych działań przeciwko Niemcom. Z dokumentów Litewskiego Sztabu Partyzanckiego, a nawet sporządzonych w latach 1944 – 1945 relacji samych partyzantów wynika, że do końca niemieckiej okupacji większość ze wspomnianych oddziałów wykonała do kilku akcji bojowych, z czego większość miała znikome znaczenie militarne.

Jedyna szansa – uciec do lasu

Rozmaite „wyczyny bojowe" sowieckich partyzantów, wyolbrzymiane w oficjalnej sprawozdawczości jeszcze w czasie wojny, zaczęły lawinowo rosnąć dopiero po wojnie. Ale wiele wskazuje na to, że efekt militarnych działań nie był dla Moskwy najistotniejszy. Ważna była aktywność wywiadowcza skierowana przeciwko niepodległościowym aspiracjom Polaków i

Litwinów, a także zwalczanie (czy to poprzez likwidację, czy to donos do gestapo) „antysowieckiego elementu”.

Jest więc kwestią dyskusyjną, na ile była to partyzantka „antyfaszystowska” (względnie „antynazistowska”), jak nazywa się ją w Rosji i USA, a na ile było to przedłużenie sowieckich organów bezpieczeństwa działających przeciwko interesom narodów ujarzmionych przez Stalina.

Dla ofiar eksterminacyjnej polityki niemieckiej ucieczka do lasu była praktycznie jedyną szansą na ocalenie życia. Brak środków utrzymania wymuszał zaopatrywanie się u okolicznej ludności. W okolicach Puszczy Rudnickiej była ona często niezwykle biedna, musiała oddawać obowiązkowe kontyngenty oraz utrzymywać polską partyzantkę niepodległościową. Trudno więc oczekiwać, że była zadowolona z konieczności dodatkowego utrzymywania grup żydowskich uciekinierów. Warto też pamiętać, że niemieckie władze organizowały rękami lokalnej policji i chłopów obławy na Żydów ukrywających się w lasach. Zdobycie broni i utworzenie większych grup partyzanckich na zalesionych obszarach dawało szanse na przetrwanie i zdobycie żywności. Za wytworzenie się takiego diabelskiego kręgu oczywiście nie byli odpowiedzialni Polacy, Litwini ani Żydzi, tylko polityka III Rzeszy.

Do tej skomplikowanej układanki trzeba dodać jeszcze jeden element: Sowietów. Chętnie przyjmowali żydowskich uciekinierów, dążąc wszelkimi siłami do wzmocnienia swych szeregów. Żydzi rzadko pełnili funkcje kierownicze, ale ich obecność była widoczna i potęgowała stereotyp żydokomuny. Nadto w powszechnym mniemaniu miejscowej ludności sowieccy (a wśród nich i żydowscy) partyzanci kojarzyli się z okupacją lat 1939 – 1941, z sowieckimi deportacjami i zbrodniami.

Partyzanci żydowscy, będąc członkami sowieckich oddziałów partyzanckich, realizowali zadania wynikające z ogólnej polityki Moskwy: rozpracowywanie i likwidacja działaczy polskiego i litewskiego podziemia niepodległościowego, a także akcje typowo pacyfikacyjne. Warto również pamiętać o stosunku Sowietów do kwestii zaopatrzenia. Instrukcje przysyłane z Moskwy nakazywały „zaopatrywanie się w lokalnych organizacjach komsomolskich”. Wobec kompletnego braku takowych, polecenia te zakrawały na farsę i de facto było daniem wolnej ręki w rabunku miejscowej ludności.

Maruderstwo i bandytyzm

Sowieccy partyzanci nie czuli się emocjonalnie związani z polskimi czy litewskimi chłopami. Traktowali ich równie brutalnie, co szczerze: jak ludność podbitą. O „akcjach zaopatrzeniowych” wobec miejscowej ludności można znaleźć dziesiątki relacji złożonych przez ich uczestników.

Jeden z nich Izrael Weiss wspominał w 1962 r.: „Stoi mi wyjątkowo jasno przed oczyma jedna taka akcja. Oddział w sile kompanii pod dowództwem Szlomo Branda wyruszył o zmroku tego zimowego dnia, aby zaopatrzyć się w prowizję w «bogatej» wiosce niedaleko miasteczka Ejszyszki. Do celu dotarliśmy około północy. Wystawiliśmy czujki po obu stronach wioski, a ja wraz ze swymi ludźmi wszedłem do pierwszego gospodarstwa. (...) Pracowaliśmy jak w gorączce przez całą noc, zbierając jedzenie i byliśmy gotowi do odwrotu, gdy zaświtał ranek. Szlomo i 20 jego ludzi zostało z tyłu, aby osłaniać nasz odwrót. My odjechaliśmy na saniach. (...) W żadnym wypadku nie był to jakiś wyjątek”.

Gdyby partyzantka sowiecka ograniczała się do konfiskat wyłącznie towarów potrzebnych do przeżycia i w umiarkowanych ilościach, tak by przeżyć mogli i miejscowi chłopi, problem byłby mniej dramatyczny. Ale brak dyscypliny i kompletne nieliczenie się z ludnością powodowały, że chłopi stawali się obiektem maruderstwa i pospolitego bandytyzmu. Rabowano odzież damską i obrączki ślubne, poszukiwano kobiet, pieniędzy i wódki. Litewski historyk Rimantas Zizas napisał: „Ze starostwa Dawciuny do Puszczy Rudnickiej co noc «idzie» 6 – 8 furmanek, skąd nigdy nie wracają wozy i konie «w porządku»: jeden koń wrócił siekierą pokaleczony. (…) W ciągu krótkiego czasu większość koni stała się niezdolna do pracy, wozy połamane, w okresie 1 – 1,5 miesiąca więcej niż połowa mieszkańców została bez obuwia i ubrań”.

Miejscowa ludność znajdowała się w coraz trudniejszej sytuacji. Dramatyzm sytuacji wzmacniał łatwy dostęp do broni i powszechne, wojenne zdziczenie. W niektórych wsiach zaczęto poważnie przemyśliwać o jakiejś formie obrony. Konflikt z sowieckimi partyzantami był więc nieuchronny.

Polska samoobrona

Wieś Koniuchy (przedwojenny powiat Lida) leży dziś na Litwie, niedaleko granicy z Białorusią. Wiosną 1943 roku w jej okolicy coraz częściej zaczęli pojawiać się partyzanci sowieccy z Puszczy Rudnickiej. Początkowo stosunki z miejscową ludnością nie były najgorsze. Problem pojawił się z czasem, kiedy „odwiedziny" stawały się coraz częstsze i coraz tragiczniejsze w skutkach.

Wedle ustaleń sowieckiej prokuratury z końca lat 40. podczas jednej z kolejnych „wizyt" mieszkańcy wsi Franciszek i Adolf Radzikowscy, „uzbroiwszy się w siekiery, nie wpuścili do swojego domu partyzantów Wojny Ojczyźnianej". Starosta gromady Koniuchy Stanisław Bobin poprosił o ochronę litewską policję. Bez efektu. Mieszkańcy wsi powołali więc własną samoobronę. Kierowana przez Władysława Woronisa, uzbrojona w mniej więcej 20 sztuk broni (karabiny, dubeltówki i pistolety), miała w nocy czuwać nad bezpieczeństwem mieszkańców wsi i odstraszać wyruszających wieczorem na na żer sowieckich maruderów.

Do obrony polskiej ludności zaangażowały się też oddziały Armii Krajowej, rozbijając mniejsze grupy partyzantów i rozstrzeliwując schwytanych maruderów. Jak informował Moskwę jeden z sowieckich komisarzy odpowiadający m.in. za rejon Koniuchów Genrik Zimanas, sytuacja sowieckiej konspiracji stawała się coraz trudniejsza: „Samoobrona panoszy się, «biali» [Polacy – P.G.] gdzie nie spojrzysz, wszędzie ślady, a kiedy wrócisz, oczekują, później trzeba kogoś grzebać lub wykreślać z ewidencji. (...) Gdzie mamy się podziać? Zaszyć się we wsiach – znaczy zniszczyć aktyw i wcale nie dlatego, że wieśniacy nas nienawidzą. Jeśli oderwać się od uzbrojonej siły, to nawet w «rejonie partyzanckim» przyjdzie kilku «chuliganów kułaków» z sąsiedniej wsi z samoobrony i zastrzelą, nawet policji nie wezwą. Na południu powiatu nie udało się założyć kwater – jesienią 1943 r. wysłaną słabo uzbrojoną grupę rozpędzili Polacy".

Sowieci potraktowali postawę miejscowej ludności jak zwykły bunt, który poważnie zagrażał wpływom komunistycznej konspiracji. Zapadła decyzja o ataku na Koniuchy, by rozbić tamtejszą „samoobronę", a innym niepokornym wsiom, także stawiającym opór, dać nauczkę.

Jeszcze w 1943 r. wieś otrzymała list od Sowietów: „Koniuchy! Przerwijcie walkę przeciwko partyzantom! Złóżcie broń. Jeśli będziecie kontynuować walkę, spalimy wieś i zniszczymy wszystkich mieszkańców". Koniuchy broni nie złożyły.

Nie darować życia nikomu

Wobec nieprzejednanej postawy chłopów kierownictwo sowieckiej konspiracji zbrojnej zaangażowało w akcję represyjną duże siły. Chaim Lazar napisał we wspomnieniach: „Sztab brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodzi Jaakow (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite, a wszelka własność spalona".

Wedle jednego z meldunków Polskiego Państwa Podziemnego: „W ostatnich dniach stycznia [1944 r.] wieś Koniuchy została otoczona przez bandę żydowską-bolszewicką w sile około 2 tys. Po otoczeniu wieś podpalono. Do uciekających mieszkańców strzelano. Ujętych, tak dorosłych, jak i dzieci żywcem rzucano do ognia. Wynik: 34 zabitych, 14 rannych, ilości osób spalonych żywcem nie ustalono. Z 50 budynków pozostało tylko cztery. Powodem był fakt, że wieś była częściowo uzbrojona przez Litwinów i do czasu opisanego wypadku opierała się grabieżom".

W licznych wspomnieniach i opracowaniach wydawanych po wojnie w USA i Izraelu akcja na Koniuchy urosła do rozmiarów dużej bitwy z Niemcami. Jeden z partyzantów nazwiskiem Gelpern napisał: „Otrzymawszy posiłki z kowieńskiego getta, zgrupowanie «Śmierć okupantom» miało możliwość uczestniczyć w dużej akcji wraz z innymi zgrupowaniami z Puszczy Rudnickiej. W wiosce Koniuchy, jakieś 30 kilometrów od bazy partyzanckiej, usadowił się niemiecki garnizon. Faszyści ścigali partyzantów; zastawiali na nich zasadzki na drogach. Kilka zgrupowań partyzanckich, a w tym «Śmierć okupantom» otrzymało więc rozkaz zniszczenia tej placówki bandytów. Na początku rozkazano Niemcom wstrzymać ich działalność i oddać broń. Gdy odmówili, ludowi mściciele zdecydowali działać według prawa: «Jeśli wróg się nie podda, wroga trzeba wyeliminować». (…) Niemcy zajmowali kilka domów i otworzyli ogień kulami dum-dum ze swych pistoletów maszynowych i karabinów maszynowych. Trzeba było szturmować każdy dom. Zastosowano kule zapalające, granaty ręczne oraz race świetlne, aby eksterminować Niemców".

Ale inni partyzanci nie ukrywali, że zaatakowano nie „niemiecki garnizon", tylko cywilną wioskę: „półnadzy ludzie skakali przez okna, próbując uciekać, ale nikt nie wymknął się z okrążenia. Niektórzy skakali wprost do rzeki, ale ich też zastrzelono".

Kontrowersje

W pochowaniu ofiar pacyfikacji polskiej ludności Koniuchów pomogli litewscy policjanci z posterunku w Rakiszkach. Los ocalałych był dramatyczny. W środku zimy ich gospodarstwa spłonęły wraz z ubraniami, żywnością, inwentarzem. Część mieszkańców wyjechała od razu, reszta przetrwała do wiosny w naprędce wykopanych ziemiankach. Niedługo potem wielu z nich repatriowało się do Polski i rozjechało po świecie. Tymi, którzy zostali na miejscu, zajęły się organa NKWD. Zidentyfikowani członkowie „samoobrony" zostali aresztowani w 1947 r. za „zwalczanie partyzantów Wojny Ojczyźnianej", a to oznaczało mniej więcej tyle, co kolaboracja z okupantem. Po jednodniowym procesie, w którym ich nawet nie przesłuchano (nie mówiąc już o możliwości skorzystania z obrońców), zostali skazani na dziesięć lat łagrów i konfiskatę mienia.

Po pacyfikacji Koniuchów Sowieci triumfowali. Do Moskwy wysłano depeszę o sprawnym przeprowadzeniu akcji. Po kilku miesiącach na te tereny wkroczyła już Armia Czerwona. Dowódca oddziału „Śmierć okupantom" Konstantin Rodionow ps. Smirnow był po wojnie funkcjonariuszem partyjnej nomenklatury na Litwie. Byli partyzanci trafili do milicji, wojska, oraz, jak Icchak Arad, do NKWD. Wielu z nich traktuje to jako powód do chluby, kontynuację walki z czasów wojny, udział w rozgromieniu faszyzmu. Ich opis tamtych wydarzeń wydaje się mocno uproszczony: Sowieci zwalczali „nazistów", a więc „nazistą i kolaborantem" jest każdy, kto walczył z Sowietami.

Ale w takim ujęciu nie ma problemu istoty komunistycznego totalitaryzmu ani próby zrozumienia niepodległościowych aspiracji Litwinów czy Polaków. A ci widzą historię inaczej. Piszą o prawdziwym obliczu sowieckiej partyzantki, o rabunkach, mordach i pacyfikacjach, zwalczaniu AK i litewskiej konspiracji zarówno w czasie wojny, jak i po 1944 r.

Czarno-biała, wyłącznie heroiczna wizja działalności partyzantów żydowskich na Kresach Wschodnich tkwi głęboko w świadomości Żydów. Była przecież jednym z mitów założycielskich Państwa Izrael. Zamiary naukowej rekonstrukcji skomplikowanej przeszłości czy też próby przesłuchania uczestników tych dramatycznych wydarzeń przyjmowane są, tak jak w wypadku prof. Arada, z oburzeniem jako przejaw antysemityzmu. O wspólnej wizji skomplikowanej historii na razie nie może być mowy. Co będzie w przyszłości, zobaczymy.

Autor jest historykiem, pracuje, w Biurze Lustracyjnym IPN

RZECZPOSPOLITA

20 września 2008

http://www.rp.pl/artykul/193336.html

Winni i tak nie przepraszają

Piotr Zychowicz 20-09-2008, ostatnia aktualizacja 20-09-2008 00:13

Z prof. Anthonym Polonskym rozmawia Piotr Zychowicz

…..

Polacy komuniści dokonali oczywiście wielu zbrodni. Wśród ubeków byli jednak i Żydzi.

Byli. I pytanie, jakie należy zadać – problem ten poruszył już swego czasu Stanisław Krajewski – brzmi: czy Żydzi w związku z tym powinni mieć jakieś poczucie winy. Pamiętam, jak Aleksander Kwaśniewski przepraszał za zbrodnię w Jedwabnem. Ale czy to Kwaśniewski wymordował tych ludzi? Winni i tak nigdy nie przepraszają. Zawsze robią to niewinni. Według mnie takie gesty nie mają większego sensu. Znacznie ważniejsze od przeprosin jest przyjęcie do wiadomości tego, co się stało. Żydzi powinni zaakceptować to, że ich rodacy także popełniali zbrodnie. Ja nie zamierzam przepraszać za Bermana, bo nie czuję się odpowiedzialny za to, co zrobił. Nie będę jednak udawał, że ten człowiek nie istniał. Że nie był Żydem albo że był niewiniątkiem. To samo dotyczy masakry w Koniuchach, pacyfikacji Naliboków i roli, jaką odegrali w nich żydowscy partyzanci. Nie mam żadnego problemu z tym, by powiedzieć, że ci ludzie robili również bardzo złe rzeczy.

A kto ma z tym problem? Historycy z Izraela uważający, że każdy Żyd, który przeżył wojnę w Europie, musi być nieskazitelnym bohaterem?

To trudne pytanie. Występuje tu chyba pewien brak wzajemnego zaufania na linii Polacy – Żydzi. Myślę, że gdy Żydzi zobaczą, iż Polacy zaczynają nieco bardziej krytycznie patrzeć na własną historię, wezmą z nich przykład. Na razie wszelkie próby demitologizacji wydarzeń wojennych napotykają opór żyjących jeszcze uczestników. Dla nich były to bowiem najpiękniejsze karty w życiu i powód do dumy. Nowe pokolenia budują zaś na tych wydarzeniach swoją tożsamość.

Mam wrażenie, że Żydzi i Polacy w podejściu do własnej historii są do siebie bardzo podobni.

To prawda, uprawiamy apologetykę! W imię zasady, że my nigdy nie zrobiliśmy nic złego – to zawsze inni byli winni. To jest jednak idiotyczne zarówno w przypadku Polaków, jak i Żydów.

Być może problemem są wielkie cierpienia obu narodów. W przypadku Żydów Holokaust, który przesłania wszystkie inne wydarzenia.

To prawda. Tu nawet nie chodzi o ocenę po latach, ale o motywy, jakimi kierowali się uczestnicy wydarzeń. Na przykład opisany niedawno przez „Rzeczpospolitą" Icchak Arad. Były szef Yad Vashem, który służył w sowieckiej partyzantce, a później był werbowany do NKWD. Ten człowiek działał, wiedząc, że cała jego rodzina została w bestialski sposób wymordowana. To musiało mieć wielki wpływ na jego wybory i postępowanie.

Jak w kontekście dziejów narodu żydowskiego ocenia pan profesor flirt części jego członków z komunizmem? Mało znaczący epizod czy może ważne doświadczenie?

Flirt ten był raczej elementem tragicznych dziejów Europy Środkowo-Wschodniej w XX wieku. Wieku dwóch ludobójczych totalitaryzmów, które zderzyły się, wywołując straszliwą katastrofę. To była wielka tragedia dla narodów zamieszkujących tę część świata. Polaków, Żydów, Niemców, Rosjan, Litwinów i innych. Wydarzenie na niespotykaną wcześniej skalę. Ludzie cierpieli i zadawali cierpienia. Błądzili i często podejmowali wyjątkowo trudne, tragiczne w skutkach decyzje. Elementem tej skomplikowanej mozaiki są żydowscy komuniści. Dziś nie powinniśmy mówić o przebaczeniu, bo to niczego nie da, ale skupić się na poznawaniu całej prawdy o tych tragicznych wydarzeniach.

Prof. Anthony Polonsky
Jest jednym z najwybitniejszych znawców historii polskich Żydów. Jest współzałożycielem Instytutu Studiów Polsko-Żydowskich na Uniwersytecie w Oksfordzie oraz Amerykańskiego Towarzystwa Studiów Polsko-Żydowskich. Zasiada w kolegium redakcyjnym periodyku „Polin", najważniejszego angielskojęzycznego pisma naukowego poświęconego dziejom polskich Żydów. Jest autorem wielu książek i artykułów. Obecnie wykłada na amerykańskim Brandeis University.

NASZ DZIENNIK

http://www.naszdziennik.pl/index.php?typ=my&dat=20090129&id=my11.txt

Czwartek, 29 stycznia 2009, Nr 24 (3345)

Dział: **Myśl jest bronią**

Zbrodnia w Koniuchach, 29 stycznia 1944 r.
Nie tylko Bielscy...

Leszek Żebrowski

Od zbrodni, popełnionej w Koniuchach przez "partyzantkę sowiecką" na polskiej ludności cywilnej, mija właśnie 65 lat. Śledztwo Instytutu Pamięci Narodowej, wszczęte w 2001 r. na wniosek Kongresu Polonii Kanadyjskiej, który załączył bardzo obszerną dokumentację, wskazującą na sprawców i przebieg zbrodni (zob. http://www.kpk-toronto.org/viewpoints/KONIUCHY_MASSACRE_rev.pdf), toczy się bardzo niemrawo i tylko okazjonalnie słyszymy ogólniki o jego niewielkich, jak dotąd, ustaleniach. Opinia publiczna nie jest na bieżąco informowana o nowych dowodach, przesłuchaniach i podejmowanych czynnościach. Jakże to odmienna sytuacja niż ta, z jaką mieliśmy do czynienia w przypadku Jedwabnego. Tam po niespełna dwóch latach śledztwo zakończono, ekshumację - która

powinna być niezbędna - nagle przerwano, świadków podzielono na dwie nierówne kategorie (wiarygodnych i niewiarygodnych), a całości towarzyszył niezwykły spektakl medialny. W sprawie Koniuchów - nie ma nic. Rok temu podano, że trwają ostatnie czynności i w ciągu półrocza śledztwo zostanie zakończone. Tak się jednak nie stało i nie wiemy, kiedy to może nastąpić.

Co wiemy

Co wiemy o tej zbrodni? Nie jest ona medialnie nagłośniona, na jej temat ukazało się zaledwie kilka artykułów. Z ciekawym wyjątkiem - 7 maja 2001 r. "Gazeta Wyborcza" podała, w ślad za komunikatem PAP: "Drewniany krzyż upamiętni ofiary masakry około 50 mieszkańców wsi Koniuchy na Litwie - poinformował sekretarz generalny Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa Andrzej Przewoźnik. 57 lat temu wieś została doszczętnie zniszczona przez oddział partyzantki sowieckiej. (...) Jak zapewnia Andrzej Przewoźnik, ofiary zbrodni zostaną upamiętnione jeszcze w tym roku. Obecnie przygotowywana jest dokumentacja techniczna. W Koniuchach ma stanąć drewniany krzyż z nazwiskami wszystkich zamordowanych, a w kościele parafialnym w Butrymowicach [powinno być: Butrymańcach - L.Ż.] zostanie wmurowana tablica".

Krzyż, i to nie drewniany, z nazwiskami znanych wówczas 34 ofiar stanął faktycznie w maju 2004 roku. I jest to chyba jedyny konkret w tej sprawie, choć wszystko wskazuje na to, że można było zrobić znacznie więcej.

Wiemy, że 29 stycznia 1944 r. nad ranem do niewielkiej polskiej wsi, położonej na zupełnym bezludziu, wkroczyła ok. 120-osobowa grupa sowieckich partyzantów z pobliskiej Puszczy Rudnickiej. Oddziały te nosiły bardzo "bojowe" i wzniosłe nazwy: "Śmierć Okupantom", "Śmierć Faszyzmowi", "Mściciel", "Walka," "Ku Zwycięstwu", "Piorun", "Margirio", "Oddział im. Adama Mickiewicza". Prawie połowę z nich stanowili sowieccy partyzanci narodowości żydowskiej. Atak na śpiącą, bezbronną wieś trwał około dwóch godzin i zakończył się bestialską rzezią cywilów: mężczyzn, kobiet i dzieci. Zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście było rannych, w tym kilka ciężko. (Ustaloną listę ofiar publikujemy obok.) Wieś została doszczętnie obrabowana i spalona, przestała istnieć.

Na ten temat zachowały się litewskie i żydowskie dokumenty (jak choćby kronika działalności jednego z oddziałów z Puszczy Rudnickiej), wspomnienia, relacje. Z grubsza można je podzielić na dwie części: jedna dotyczy sowieckich i żydowskich sprawców oraz okoliczności pacyfikacji wsi, wskazujących niewątpliwie na popełnienie zbrodni komunistycznej, niepodlegającej przedawnieniu. Druga zaś to świadectwa, jakie zostawili po sobie zbrodniarze, którzy przez dziesiątki lat chwalili się popełnioną zbrodnią, określając ją jako "zemstę" na niemieckich kolaborantach, którzy notorycznie odmawiali posłuszeństwa wobec działających na tym terenie sowieckich "otriadów" partyzanckich. Przy okazji - w niezwykły sposób wyolbrzymiali rozmiary straty ludności polskiej, zawyżając je wielokrotnie (nawet aż do 300 osób!) i czyniąc z krwawej pacyfikacji (w której napastnicy nie ponieśli żadnych strat!) wielkie zwycięstwo. Co więcej, Polska Ludowa w niezwykły sposób doceniła Henocha Zimana vel Genrikasa Zimanasa (jednego z dowódców partyzantki w Puszczy Rudnickiej) - Orderem Wojennym Virtuti Militari. Nikt go do dziś (nawet pośmiertnie) tego zaszczytu nie pozbawił. Dlaczego?

Komuniści i naziści przy wspólnej pracy

Ziemie polskie na Kresach Wschodnich od września 1939 r. przechodziły zmienne koleje losu. W wyniku sowiecko-niemieckich paktów z sierpnia i września 1939 r. Polska została podzielona między obu agresorów: III Rzeszę, w której panowała nazistowska ideologia "walki ras", oraz Związek Sowiecki, w którym obowiązywała komunistyczna ideologia "walki klas". Obu agresorów łączyło tak wiele podobieństw,

że nie było w tym nic dziwnego, iż udało im się zawrzeć ścisły sojusz, skierowany swym ostrzem w znienawidzony wolny świat. Niemcy, zabezpieczeni od wschodu przez "najlepszego sojusznika", mogli całkowicie poświęcić się nowym zdobyczom na zachodzie, północy i południu Europy. Sowieci, mając bezgraniczne poparcie Hitlera, mogli bezkarnie podbijać i wcielać kolejne kraje wzdłuż swych granic zachodnich. Tylko bohaterska Finlandia, wprawdzie całkowicie osamotniona, ale zdeterminowana w obronie swej wolności, zdołała stawić bohaterski, i - jak się okazało - całkiem skuteczny opór, tracąc tylko część terytorium, ale zachowując niepodległość.
Sojusz Hitlera ze Stalinem nie był jednak trwały. Wiadomo było, że wkrótce dojść może do nowej, największej w dziejach świata wojny, pytanie zatem brzmiało: kto kogo zaatakuje pierwszy. Zrobił to Hitler i dlatego przez dziesiątki lat uczyliśmy się, że wojna przeciwko Związkowi Sowieckiemu, jaką rozpętał 22 czerwca 1941 r., była "zdradziecka". Była taka w tym sensie, że doszło do niej między przyjaciółmi i najlepszymi sojusznikami. Miała ona ogromny wpływ na to, co się działo na polskich Kresach Wschodnich, które teraz przeszły pod panowanie Niemców, ale w bieżącym położeniu ludności, szczególnie polskiej, zmieniło się niewiele. Sowieci eksploatowali te tereny pośpiesznie, prowadząc akcję rabunkową. Eksterminowano warstwę przywódczą, setki tysięcy ludzi wywieziono na Syberię, skąd nie wszyscy przecież wrócili. Niemcy też dbali tylko o to, żeby zapewnić sobie jak największe dostawy żywności do Rzeszy i na front wschodni. Oporni i opieszali byli karani, pacyfikacje były bezwzględne i bardzo brutalne.
Ale pojawiło się dodatkowe, bardzo groźne zjawisko. Po inwazji niemieckiej w 1941 r. pozostało na tych ziemiach bardzo dużo rozbitków regularnej armii sowieckiej (tzw. okrużeńców), którzy nie poszli do niemieckiej niewoli. Ponadto nie wszyscy najeźdźcy (urzędnicy, enkawudziści, sowiecki aparat partyjny) zdążyli ratować się ucieczką w swą macierzystą stronę, na wschód. Znajdowali oni schronienie w olbrzymich kompleksach leśnych, m.in. w Puszczy Rudnickiej. Do tego napływali do lasów Żydzi, zbiegli z gett. Sowieci bardzo szybko zaczęli tworzyć konspiracyjne struktury partyjne oraz partyzanckie "otriady" jako ramię zbrojne niedawnej władzy. Ich istnienie nie było nastawione na walkę z Niemcami (z którymi w bezpośrednich starciach nie mieli większych szans). Ale były one widocznym znakiem sowieckiej władzy i miały przyczyniać się do takiego "czyszczenia terenu", aby powrót Związku Sowieckiego był jak najmniej problematyczny. Dlatego komunistyczna partyzantka miała działać tak, aby zastraszyć miejscową ludność polską, a opornych pacyfikować. Ponadto - bezwzględnie, przy pomocy najbardziej niegodziwych metod (z donosami do Niemców włącznie) zwalczać polską partyzantkę. Na tym szerokim tle należy rozpatrywać zbrodnię popełnioną w Koniuchach.

Świadectwa

W Polsce Ludowej nie było warunków, aby o tej zbrodni (i o wielu podobnych) można było głośno mówić. Wszak popełnili ją nasi "sojusznicy", którym zainstalowane przez nich władze w Polsce z góry wszystko wybaczały. Jednakże oni sami nie mieli takich skrupułów. Już w 1948 r. w wydanym w Moskwie pamiętniku członkowie "Brygady Kowieńskiej" (składającej się w znacznej części ze zbiegów z kowieńskiego getta) - Meir Jelin i Dmitrij Gelpern - opisali ją w sowieckiej publikacji jako... walkę z Niemcami: "Otrzymawszy posiłki z kowieńskiego getta, zgrupowanie 'Śmierć okupantom' miało możliwość uczestniczyć w dużej akcji wraz z innymi zgrupowaniami z Puszczy Rudnickiej.
W wiosce Koniuchy, jakieś 30 kilometrów od bazy partyzanckiej, usadowił się niemiecki garnizon. Faszyści ścigali partyzantów; zastawiali na nich zasadzki na drogach. Kilka zgrupowań partyzanckich, a w tym 'Śmierć okupantom' otrzymało więc rozkaz zniszczenia tej placówki bandytów.
Na początku rozkazano Niemcom wstrzymać ich działalność i oddać broń. Gdy odmówili, ludowi mściciele zdecydowali działać według prawa: 'Jeśli wróg się nie

podda, to trzeba go wyeliminować'.
Opuściwszy bazę wieczorem i przeprawiwszy się przez bagna i lasy, partyzanci doszli do skraju tej wioski nad ranem. Czerwona rakieta stanowiła sygnał do ataku. Dwudziestu partyzantów z grupy 'Śmierć Okupantom', pod dowództwem Michaiła Truszyna, wkroczyło do wioski. Niemcy zajmowali kilka domów i otworzyli ogień kulami dum-dum ze swych pistoletów maszynowych i karabinów maszynowych. Trzeba było szturmować każdy dom. Zastosowano kule zapalające, granaty ręczne oraz race świetlne, aby eksterminować Niemców. Kowieńscy partyzanci Dowid (Dawid) Teper, Jankł (Jakow) Ratner, Pejsach Folbe (Volbe), Lejzor Zodikow i inni zaatakowali wroga, nie zważając na ostrzał. Silny Lejb Zajac (Zajcew) zaatakował jeden z budynków, a zużywszy całą amunicję, wyrwał karabin z rąk Niemca i zaczął bić wroga kolbą od karabinu aż kolba pękła".
Takie kłamliwe przekazy na temat tej zbrodni obowiązywały następnie przez kilkadziesiąt lat, a utrwalali je byli żydowscy partyzanci w swych relacjach i publikacjach, dotyczących ich bojów z okupantem. Były one zamieszczane także w naukowych i quasi-naukowych publikacjach w języku angielskim. Na przykład Chaim Lazar, uczestnik zbrodni w Koniuchach, napisał:
"Sztab Brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite (...).
Sygnał dano tuż przed wschodem słońca. W ciągu kilku minut okrążono wieś z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, a jedyny most był w rękach partyzantów. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. (...) Słychać było huk eksplozji z wielu domów. (...) Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt" (Chaim Lazar, Destruction and Resistance, New York 1985, s. 174-175).
Warto zwrócić uwagę, że dla podkreślenia szczególnej wagi tak wielkiej "akcji" byli partyzanci żydowscy cały czas wyolbrzymiali liczbę ofiar i podkreślali stanowczo, że wieś była jakoby wspaniale ufortyfikowana i uzbrojona oraz stacjonował w niej garnizon niemiecki (!): "Koniuchy były wioską o zakurzonych drogach i osiadłych w ziemi, niepomalowanych domach. (...) Partyzanci - Rosjanie, Litwini i Żydzi - zaatakowali Koniuchy od strony pól, a słońce świeciło im w plecy. Odezwał się ogień z wież strażniczych. Partyzanci odpowiedzieli ogniem. Chłopi uciekli do swych domów. Partyzanci wrzucili granaty na dachy, a w domach wystrzeliły płomienie. Chłopi wybiegali drzwiami i biegli drogą. Partyzanci ich gonili, strzelając do mężczyzn, kobiet i dzieci. Większość chłopów biegła w stronę niemieckiego garnizonu, a więc przez cmentarz na skraju miasta. Komandir partyzantów przewidział to i dlatego nakazał kilku swoim ludziom schować się przy grobach. Gdy ci partyzanci otworzyli ogień, chłopi zawrócili i wpadli w ręce żołnierzy, którzy ścigali ich z drugiej strony. Setki chłopów zginęło złapanych w ogień krzyżowy" (Rich Cohen, The Avengers, New York 2000, s. 145).
Takich i podobnych przekazów ze strony uczestników okrutnej pacyfikacji Koniuchów znamy już kilkanaście. Można więc powiedzieć, że sami sprawcy najlepiej udokumentowali popełnioną zbrodnię, w dodatku w niezwykły sposób wyolbrzymili własną "odwagę" oraz zwielokrotnili liczbę ofiar - tak, jakby kilkadziesiąt zamordowanych osób (w tym kobiety i dzieci) to było zbyt małe, jak na ich możliwości - "osiągnięcie"...

Puszcza Rudnicka
W latach 1941-1944 Puszcza Rudnicka, położona na południe od Wilna, była terenem działania licznych oddziałów partyzantki sowieckiej i ukrywających się grup żydowskich. Terroryzowały one miejscową ludność polską, mieszkającą na skraju Puszczy, wyniszczając ją nieustannymi rabunkami i napadami, podczas których wielokrotnie dochodziło do zabójstw, co każdorazowo odnotowywano jako likwidację rzekomych "kolaborantów", "szpiegów" i "zdrajców". Szczególnie złą sławą cieszyły się grupy żydowskie, określane jako najbardziej bezwzględne. Zresztą uczestnicy takich "wypraw gospodarczych" nie wstydzili się tego w swych powojennych publikacjach. Oto typowy przykład: "Jednakże na zdobywanie prowizji składało się więcej niż tylko przekonanie niechętnych chłopów. Stoi mi wyjątkowo jasno przed oczyma jedna taka akcja. Oddział w sile kompanii pod dowództwem Szlomo Branda wyruszył o zmroku tego zimowego dnia, aby zaopatrzyć się w prowizje w 'bogatej' wiosce niedaleko miasteczka Ejszyszki. Do celu dotarliśmy około północy. Wystawiliśmy czujki po obu stronach wioski, a ja wraz ze swymi ludźmi wszedłem do pierwszego gospodarstwa. (...) Pracowaliśmy jak w gorączce przez całą noc, zbierając jedzenie, i byliśmy gotowi do odwrotu, gdy zaświtał ranek. Szlomo i 20 jego ludzi zostało z tyłu, aby osłaniać nasz odwrót. My odjechaliśmy na saniach. (...) W żadnym wypadku nie był to jakiś wyjątek" (Relacja Israela Weissa, w: Baruch Kaplinsky (red.), Pinkas Hrubieshov. Memorial to a Jewish Community in Poland, Tel Aviv 1962, s. XIII).
Polscy mieszkańcy tej okolicy zachowali o nich jak najgorsze wspomnienia. Witold Aładowicz ps. "Bogdaniec" (żołnierz VII Brygady Wileńskiej AK, wówczas mieszkaniec Rudnik) stwierdził: "Kiedy przyszła władza sowiecka [1939], Żydzi zostali jej sympatykami, wielu wstąpiło do partii komunistycznej. Podczas okupacji Żydzi zaczęli denuncjować ziemian, oficerów polskich do NKWD. Członkowie rodzin, którym udało się uciec, wiedzieli, kto ich wydawał. Nie jest tajemnicą, że wśród NKWD-zistów nie brakowało osób narodowości żydowskiej. Z tego powodu niechętnie przyjmowano ich do oddziałów polskiej partyzantki. Podczas okupacji niemieckiej w Puszczy Rudnickiej mieściła się baza sowieckiej partyzantki z Żydami, złodziejami, byli w niej Polacy - komsomolcy z Gaju. Na Długiej Wyspie działał oddział 'Za rodinu'. Tu znajdował się południowy obkom partii. Utrzymywali się głównie z rabunków, bardzo lubili złoto i zegarki (...)" (cyt. za: "Nasz Dziennik", 13-14 I 2001 r.).
Wspomniany wyżej Israel Weiss we wspomnieniach kilkanaście lat później napisał, że konflikty z ludnością polską miały charakter odwetowy, były to - jego zdaniem - karne ekspedycje: "Przedsięwzięto karne kroki wobec kolaborantów, a jedna z wiosek, która była notoryczna w swej wrogości do Żydów, została całkowicie spalona" (Relacja Israela Weissa, w: Baruch Kaplinsky (red.), Pinkas Hrubieshov. Memorial to a Jewish Community in Poland, Tel Aviv 1962, s. XIII). Tyle że nie były to karne najazdy na kolaborantów, a każdy, kto niszczył w tak okrutny sposób polskie wioski, obiektywnie działał na rzecz niemieckich okupantów. Było to bowiem zaplecze dla miejscowych oddziałów Armii Krajowej, które cały czas prowadziły walki z Niemcami.

Bestialstwo
Należy zwrócić szczególną uwagę na fakt, że zbrodnia w Koniuchach została popełniona na bezbronnej ludności polskiej ze szczególnym okrucieństwem, z elementami znęcania się nad ofiarami oraz wyjątkowo bestialskim bezczeszczeniem zwłok ofiar. Wiemy to z relacji bezpośrednich świadków: tych, którzy przeżyli masakrę, oraz tych, którzy jej dokonali.
"O świcie 29 stycznia [mieszkańcy] (...) zobaczyli partyzantów sowieckich mordujących ich sąsiadów, podpalających domy wraz z pozostającymi tam rannymi i dziećmi. Udało im się uciec lub schować i pozostać przy życiu, jak mówią, dzięki Opatrzności Bożej. Zginęło na miejscu 45 osób, 12 zostało rannych, z których część

zmarła w szpitalu w Bieniakoniach. Wśród zamordowanych byli dorośli i dzieci z rodzin: Parwickich, Tubiniów, Marcinkiewiczów, Woronisów, Bobinów, Wojsznisów, Wandalewiczów, Łaszakiewiczów, Pilżysów, Wojtkiewiczów, Molisów, Jankowskich. Spłonęła prawie cała wieś z dobytkiem wielu pokoleń. Zostały z 85 tylko 4 domy rodzin: Aleksandrowiczów, Wandalewiczów, Radzikowskich, Łaszakiewiczów" (Czesław Malewski, Masakra w Koniuchach, "Nasza Gazeta" (Wilno), 8-14 III 2001 r.).
Abraham Zeleznikow - członek Brygady Litewskiej - napisał, że akcja miała charakter odwetowy, albowiem mieszkańcy wsi jakoby napadali na sowieckich partyzantów. Przy okazji podał drastyczne szczegóły, jak ginęli mieszkańcy Koniuchów: "Wszystkich mieliśmy wybić. Zabroniono nam zabierać czegokolwiek z wioski. Partyzanci okrążyli wioskę, wszystko podpalono, każde zwierzę, każdego człowieka zabito. A jeden z moich kolegów, znajomych, partyzant, wziął kobietę, położył jej głowę na kamień, i zabił ją kamieniem".
Potwierdził to inny żydowski "bojec" - Paul (Pol) Bagriansky, w swej wstrząsającej relacji: "Gdy dotarłem do swego oddziału, zobaczyłem, jak jeden z naszych ludzi trzymał głowę kobiety w średnim wieku na dużym kamieniu i uderzał ją innym kamieniem. Za każdym walnięciem krzyczał: to za moją zamordowaną matkę, a to za mego zabitego ojca, a to za mego uśmierconego brata itd. Był to młody człowiek w wieku około 22 lat i byłem z nim przez cały czas w podziemiu. Był przyjacielskim i cichym człowiekiem. Nigdy nie spodziewałem się po nim, że zrobi coś takiego" (Paul Bagriansky, "Koniuchi", Pirsumim, Tel Aviv: Publications of the Museum of the Combatants and Partisans, nr 65-66 (grudzień 1988), s. 120-124).
To przecież powinna być zemsta na Niemcach, którzy zabili temu młodzieńcowi ojca i brata. Nawet wojenne wypaczenia charakterów nie mogą usprawiedliwiać zbrodniczych czynów w stosunku do niewinnych ofiar, a już tym bardziej, jak można się tym po latach chwalić?
Najbardziej przerażająca i makabryczna była jednak zabawa, jaką żydowscy partyzanci urządzili sobie w spacyfikowanej wsi. Posłużyły im do niej ciała zamordowanych kobiet i mężczyzn: "Gdy dotarłem do oddziału, aby przekazać nowe rozkazy, zobaczyłem straszny, przerażający obraz. (...) Na małej polance w lesie leżały półkolem ciała sześciu kobiet w różnym wieku i dwóch mężczyzn. Ciała były rozebrane i położone na plecach. Padało na nie światło księżyca. Jeden po drugim partyzanci strzelali trupom między nogi. Gdy kule dosięgały nerwów, trupy reagowały jak żywe. Drgały i wykrzywiały się przez kilka sekund. Trupy kobiet reagowały w bardziej gwałtowny sposób niż mężczyzn. Wszyscy partyzanci z tego oddziału brali udział w tej okrutnej zabawie, śmiejąc się w dzikim szaleństwie. Najpierw przestraszyłem się tym przedstawieniem, ale potem zaczęło mnie ono w chory sposób interesować. Stałem tak zafascynowany przez kilka minut, gdy dowódca oddziału podszedł do mnie i zapytał, czy nie chciałbym przyłączyć się do tych eksperymentów. Dopiero wtedy przypomniałem sobie, dlaczego przybyłem tam i powiedziałem mu, że jego ludzie muszą się bezzwłocznie przemieścić na nową pozycję. Im się nie spieszyło i dopiero jak trupy przestały reagować na kule, przemieścili się na nową pozycję".
Ten sam autor podaje, jak różne były reakcje uczestników pacyfikacji po popełnionym mordzie. Pojawiły się - obok nieskrywanej radości - również wyrzuty sumienia i poczucie winy: "Wioska Koniuchy stała się tylko wspomnieniem pełnym popiołów i trupów. Dostała nauczkę. Dowódca zebrał wszystkie oddziały, podziękował im za ich dobrze spełnione zadanie oraz rozkazał przygotować się do powrotu do bazy. Ludzie byli zmęczeni, ale z ich twarzy wyzierała satysfakcja i szczęście z wykonanego zadania. Tylko niewielu zdawało sobie sprawę, że popełniono straszliwy mord w ciągu godziny. Ci nieliczni wyglądali ponuro, smutno i mieli poczucie winy. (...)
Dotarliśmy do bazy późno w nocy. Byłem zmęczony i zmordowany, a więc zasnąłem

od razu, tak jak większość z naszego oddziału. Jak się dowiedzieliśmy następnego dnia, pozostałe oddziały zostały przywitane jak bohaterowie za zniszczenie Koniuchów. Pili, jedli i śpiewali całą noc. Sprawiło im przyjemność zabijanie i niszczenie, a najbardziej picie".
Wszystkie dostępne obecnie źródła: polskie, żydowskie, sowieckie, litewskie i niemieckie, jednoznacznie potwierdzają, że w Koniuchach popełniono zbrodnię na bezbronnej, polskiej ludności cywilnej. W mordzie wzięło udział nie tylko ok. 50 żydowskich partyzantów z tzw. Brygady Wileńskiej ("Litewskiej"), ale też wielu żydowskich członków "Brygady Kowieńskiej", a sprawcy - pomimo że byli częścią partyzantki sowieckiej - uważali się przede wszystkim za partyzantów żydowskich. (Listę ustalonych sprawców zbrodni publikujemy obok.)
Dowódcą żydowskich oddziałów w Puszczy Rudnickiej był Abba Kovner (Kowner). Obecnie jest on uważany za jednego z największych bohaterów żydowskiego ruchu oporu. W 1997 r. otrzymał w United States Holocaust Memorial Museum "Medal of Resistance".

"Dylematy moralne"?
W ubiegłym roku ukazała się książka Michael Bart i Laurel Corona, "Until Our Last Breath: A Holocaust Story of Love and Partisan Resistance" (New York: St. Martin's Press, 2008). Jest to biografia Leizera Barta (policjanta z getta wileńskiego) i jego żony Zeni (Kseni) Lewinson-Bart. Byli oni w żydowskiej partyzantce w Puszczy Rudnickiej. Ich syn Michael prezentuje nową "linię obrony": skoro nie wszyscy mieszkańcy spacyfikowanej wsi zginęli w tej makabrycznej akcji, to znaczy, że partyzanci ich wcześniej o tym ostrzegli i ze szlachetnej litości pozwalali im... uciec: "Każdemu w miasteczku, kto się poddał, pozwolono odejść, lecz ci, którzy opierali się lub nie usłuchali wezwań, aby się poddać, zostali zabici". Książka ma prezentować, według entuzjastycznych recenzji, "moralne dylematy członków żydowskiego ruchu oporu". Ale o takich dylematach odnośnie do Koniuchów wcześniej nikt nie słyszał. Dowiedziawszy się o śledztwie IPN, historyk Dov Levin (były członek oddziału "Śmierć Okupantom"), stwierdził, że poruszenie tej sprawy spowodowane jest "złośliwymi intencjami". W 2007 r. na Litwie też wszczęto śledztwo w sprawie mordu w Koniuchach i innych przestępstw żydowskich partyzantów. Reakcja środowiska żydowskiego była bardziej hałaśliwa i jednoznacznie to potępiono jako wybryk "antysemicki". Zarzucono mieszkańcom Koniuchów, iż to oni mordowali Żydów, więc był to w pełni uzasadniony odwet, ponieważ byli... niemieckimi "kolaborantami"! Twierdzono również, że bezbronnych cywilów nie tknięto. Śledztwo bardzo szybko zostało umorzone.
Śledztwo IPN toczy się już osiem lat. Dotychczas żaden ze sprawców, którzy potwierdzili swój udział w zbrodni, nie został przesłuchany. Małe są nadzieje, że kiedykolwiek to się stanie. Czas robi swoje - zaciera ślady, odchodzą sprawcy i niedoszłe ofiary. Pozostaje nam tylko pamięć o umęczonej ziemi wileńskiej i jej ofiarnych mieszkańcach. Czy to jednak nie za mało, czy nie można zrobić więcej? Tym bardziej że - jak pokazuje nam obecne doświadczenie z Nalibokami - za jakiś czas może powstać w Hollywood kolejna superprodukcja z jakimś amantem w roli głównej o bohaterskich "partizanach" w Puszczy Rudnickiej, gromiących niemieckie garnizony w pobliskich wsiach, w tym w Koniuchach... I znowu będziemy narzekać, że tak się dzieje?

---

29 stycznia 1944 roku zginęli w Koniuchach:

1. Bandalewicz Stanisław, ok. 45 lat; 2. Bandalewicz Józef, 54 lata; 3. Bandalewiczowa Stefania, ok. 48 lat; 4. Bandalewicz Mieczysław, 9 lat; 5. Bandalewicz Zygmunt, 8 lat; 6. Bobin Antoni, ok. 20 lat; 7. Bobinowa Wiktoria, ok.

45 lat; 8. Bobin Józef, ok. 50 lat; 9. Bobin Marian, 16 lat; 10. Bobinówna Jadwiga, ok. 10 lat; 11. Bogdan Edward, ok. 35 lat; 12. Jankowska Stanisława; 13. Jankowski Stanisław; 14. Łaszakiewicz Józefa; 15. Łaszakiewiczówna Genowefa; 16. Łaszakiewiczówna Janina; 17. Łaszakiewiczówna Anna; 18. Marcinkiewicz Wincenty, ok. 63 lat; 19. Marcinkiewiczowa N. (sparaliżowana, spaliła się); 20. Molis Stanisław, ok. 30 lat; 21. Molisowa N., ok. 30 lat; 22. Molisówna N., ok. 1,5 roku; 23. Pilżys Kazimierz; 24. Pilżysowa N.; 25. Pilżysówna Gienia; 26. Pilżysówna Teresa; 27. Parwicka Urszula, ok. 50 lat; 28. Parwicki Józef, lat 25; 29. Rouba Michał; 30. Tubin Iwaśka (?), ok. 45 lat; 31. Tubin Jan, ok. 30 lat; 32. Tubinówna Marysia, ok. 4 lat; 33. Wojsznis Ignacy, ok. 35 lat; 34. Wojtkiewicz Zofia, ok. 40 lat; 35. Woronisowa Anna, 40 lat; 36. Woronis Marian, 15 lat; 37. Woronisówna Walentyna, 20 lat; 38. Ściepura N. - krawiec z miejscowości Mikonty.

[Za: Czesław Malewski, Masakra w Koniuchach (II), "Nasza Gazeta" (Wilno), 29 III - 4 IV 2001 r.].

Sowieccy i żydowscy partyzanci, którzy brali udział w masakrze polskiej ludności cywilnej w Koniuchach

Z tzw. Brygady Kowieńskiej - oddział "Śmierć Okupantom":

1. Hilel Aronowicz; 2. Edvarda Bekker; Matwej (Mordechai) Brik; 3. Pela Chas; 4. Sara Hempel (Gempel); 5. B. Gelenina (Bejla Ganelina?); 6. S. Gilis; 7. Khoks (Chanan) Kagan; 8. Berel (Boris, Beka, Dov) Kot; 9. Fajga Kulbak (Kolbak, Kulbakaite); 10. Misza Mejerow (Meirow); 11. Lazar Mozas (Eliezer Mozes); 12. Icek (Izhak) Nemzer; 13. Perec Padison; 14. Ida Pilownik (Wilencok); 15. Jankl (Jakow) Ratner; 16. Michail Rubinson; 17. Mosze Szerman; 18. Dovid Teper; 19. Lita Teper; 20. Michail Truszin; 21. Pejsach Volbe (Folbe); 22. Lejb Zajcew; 23. Eliezer Zilber; 24. Leiser Zodikov (Codikow).

Z tzw. Brygady Wileńskiej (Litewskiej):

1. Pol (Paul) Bagriansky - "Za zwycięstwo"; 2. Leizer Bart - Drugi oddział strzelców; 3. Shlomo Brand - "Za zwycięstwo"; 4. Fania Jocheles (Brancowska) - "Mściciel"; 5. Shmuel Kaplinsky (Schmuel Kaplinski) - "Za zwycięstwo"; 6. Anatolij Michajlowicz Kockin - "Za Ojczyznę"; 7. Isaac Kowalski - Drugi oddział strzelców; 8. St. Kuozis - Oddział im. Margirisa; 9. Chaim Lazar-Litai - "Mściciel"; 10. Elhanan Magid - "Za zwycięstwo"; 11. Jacob Prenner (Jakow Prener) - "Za zwycięstwo"; 12. A. Udavinis - Oddział im. A. Mickiewicza; 13. Israel Weiss - "Za zwycięstwo"; 14. Zalman Wolozni (Wyłożny) - "Śmierć Faszyzmowi"; 15. Abraham Zeleznikow - "Walka"; 16. L. Zubikas - "Za Ojczyznę".

NASZ DZIENNIK

http://www.naszdziennik.pl/index.php?dat=20090723&typ=po&id=po51.txt

Czwartek, 23 lipca 2009, Nr 171 (3492)

W październiku finał śledztwa w sprawie sowieckiego mordu w Koniuchach
Czy IPN napisze akt oskarżenia

W październiku ma zakończyć się śledztwo w sprawie mordu na mieszkańcach Koniuch dokonanego przez

sowieckich partyzantów w 1944 roku. Takie zapewnienie składa naczelnik pionu śledczego łódzkiego oddziału Instytutu Pamięci Narodowej Anna Gałkiewicz. Prokurator podkreśla, że wszystkie czynności w śledztwie już zostały przeprowadzone. Czekamy jedynie na odpowiedź ze strony litewskiej, gdzie prowadzone jest analogiczne dochodzenie. Czy owocem trwającego od 2001 r. postępowania będzie akt oskarżenia, czy też - jak sugerują historycy - umorzenie? Na odpowiedź na to pytanie prokurator Gałkiewicz każe nam czekać do jesieni?

To nie pierwszy zapowiadany termin zakończenia śledztwa w sprawie mordu w Koniuchach. O takich planach pisaliśmy już ponad rok temu. Jednak jak podkreśla prowadząca śledztwo Anna Gałkiewicz, wszystkie czynności w śledztwie zostały już zakończone i pozostaje tylko wydanie decyzji końcowej. Ma ona zapaść we wrześniu lub raczej w październiku. Prokurator czeka jeszcze na odpowiedzi prokuratury litewskiej z Solecznik, która prowadzi analogiczne śledztwo. Jednak jak przyznała Gałkiewicz, pytania odnośnie do treści ustaleń strony litewskiej zostały wysłane jeszcze w zeszłym roku, a otrzymaną odpowiedź trzeba będzie jeszcze przetłumaczyć. Wobec tego, czy uda się dotrzymać zapowiadanego terminu zakończenia śledztwa? Nie wiadomo. Nie wiemy również, jak zakończy się postępowanie. Pytana, czy zostanie skierowany do sądu akt oskarżenia, czy też śledztwo zostanie umorzone - jak często się to dzieje w przypadku innych podobnych postępowań - prokurator nie chce udzielić informacji. Historycy zajmujący się tematyką Koniuch oceniają, że bardziej prawdopodobne jest umorzenie śledztwa. Zaniepokojenie brakiem efektów tego postępowania wyrażał już ponad rok temu Kongres Polonii Kanadyjskiej. Hanna Sokolska w imieniu Kongresu wskazywała, że "w sumie prokuratorzy niewiele istotnego ustalili, co nie byłoby już poprzednio znane. IPN nie opublikował żadnych dokumentów lub opracowań historyków na temat mordu w Koniuchach".

Historyk Leszek Żebrowski nie tak dawno na łamach "Naszego Dziennika" stwierdzał, że "dotychczas żaden ze sprawców, którzy potwierdzili swój udział w zbrodni, nie został przesłuchany. Małe są nadzieje, że kiedykolwiek to się stanie". Pytana o to Gałkiewicz, stwierdziła, że uzyskano pomoc prawną z Izraela i w śledztwie są także zeznania osób narodowości żydowskiej.

Według dotychczasowych ustaleń, wieś Koniuchy na Wileńszczyźnie została zaatakowana nad ranem 29 stycznia 1944 r. przez 120-150-osobową grupę partyzantów sowieckich. Pochodzili oni z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: "Śmierć Okupantowi", "Śmierć Faszyzmowi", "Piorun", "Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Dużą ich część, bo ok. 50 osób, stanowili partyzanci narodowości żydowskiej. W wyniku ataku, który trwał do 2 godzin, zginęło co najmniej 38 osób, a kilkanaście zostało rannych. Wśród zabitych byli nie tylko mężczyźni, lecz także kobiety i małe dzieci. Partyzanci podpalili wieś, dlatego część ofiar spaliła się w swoich domach, a resztę zastrzelono. Prokuratura przesłuchała świadków żyjących w kraju, a w drodze pomocy prawnej także mieszkających za granicą. Z Litwy uzyskano zeznania m.in. mieszkańców Koniuch, którzy byli naocznymi świadkami zbrodni. Zgromadzono również wiele materiałów archiwalnych, jak meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów sowieckich, w których są informacje o ich uczestnictwie w ataku, oraz kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów.
Zenon Baranowski

Obszerną dokumentację na temat zbrodni w Koniuchach (w formacie pdf) znaleźć można w internecie na portalu: http://www.glaukopis.pl/pdf/czytelnia/The MassacreAtKoniuchy_MarkPaul.pdf

---

GONIEC (Mississauga)
22-28 stycznia 2010

http://www.goniec.net/teksty.html#teksty
Kolejna 66. rocznica mordu w Koniuchach

NASZ DZIENNIK
29 stycznia 2010 – nr 24 (3650)

http://www.naszdziennik.pl/index.php?dat=20100129&typ=my&id=my11.txt

66 lat od mordu w Koniuchach
Nie widać końca śledztwa IPN

Hanna Sokolska

Gdy w lutym 2001 r. Kongres Polonii Kanadyjskiej zwrócił się do Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu przy Instytucie Pamięci Narodowej o podjęcie śledztwa w sprawie okrutnego mordu w Koniuchach, chyba nikt nie mógł przewidzieć, że potrwa ono dłużej niż 9 lat. Wbrew kilkukrotnym zapewnieniom ze strony IPN, iż śledztwo "wkrótce" zostanie zakończone, i mimo że od początku nie brakowało dowodów w tej sprawie, nic nie wskazuje na to, by faktycznie miało się ono ku końcowi.

W kuriozalnej wypowiedzi dla "Gazety Wyborczej" historycy związani z Centrum Badań nad Zagładą Żydów (przy Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk) sugerowali, że IPN dotąd nie zamknął śledztwa ze strachu przed niezadowoleniem zleceniodawców. Ciekawe, czy gdyby nawet Kongresowi Polonii Kanadyjskiej nie spodobał się wynik śledztwa, ktoś w ogóle opublikowałby nasz protest. "New York Times", "Gazeta Wyborcza" czy może rocznik "Zagłada Żydów"? Wszystkie te pisma milczą na temat tego mordu. Naturalnie IPN może się obawiać reakcji pewnych środowisk, co zresztą opisujemy dalej, lecz na pewno nie chodzi tu o środowiska polonijne.
Rozgłos mordowi w Koniuchach dokonanemu 29 stycznia 1944 r. nadali w rozlicznych publikacjach byli żydowscy partyzanci z Puszczy Rudnickiej. W pamiętnikach i relacjach chełpili się wręcz, że zniszczyli wieś położoną w pobliżu tej puszczy. Według Chaima Lazara, "Sztab Brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. (...) W ciągu kilku minut okrążono wieś z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, a jedyny most był w rękach partyzantów. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. Słychać było huk eksplozji z wielu domów, gdy składy broni [?] wyleciały w powietrze. Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt".

Dzisiejszy stan śledztwa
Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi w grudniu 2009 r. ujawniła doroczne sprawozdanie o stanie śledztwa, które niewiele różni się od poprzedniego.
"Jak wynika z dotychczasowych ustaleń wieś Koniuchy była dużą, polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300-tu mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Wyłącznie z tego powodu w Koniuchach utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. W nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. W dokumentach archiwalnych podaje się różną liczbę ofiar: 'zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko rannych', 'zabito 35 osób, rannych 13 w tym 10 ciężko

rannych', 'zabitych i rannych więcej niż 50 osób', '34 zabitych, 14 rannych, ilość osób żywcem spalonych nie ustalona'. Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ujawnionych ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Atak na Koniuchy przeprowadziła 120, 150-osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: 'Śmierć okupantowi', 'Śmierć faszyzmowi', 'Piorun', 'Margirio', oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe [informacja nieścisła - oddział "Śmierć faszyzmowi" był złożony z samych Żydów - przypis H.S.], należeli do nich m.in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Z kopii szyfrogramu z dnia 31.01.1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana), I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa wynika, że: '29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału 'Śmierć Okupantom', 'Margirio' i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy (...)'.
Śledztwo toczy się w sprawie. Nie przedstawiono dotychczas nikomu zarzutu popełnienia tej zbrodni. Genrikas Zimanas zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie. Znane są nazwiska dowódców oddziałów 'Śmierć okupantowi', 'Śmierć faszyzmowi', 'Piorun', 'Margirio', im. A. Mickiewicza, lecz zgromadzony materiał dowodowy nie pozwala na stwierdzenie w sposób jednoznaczny, że faktycznie oni dowodzili grupami partyzantów ze swych oddziałów, którzy uczestniczyli w ataku.
W toku śledztwa przesłuchano kilkudziesięciu świadków - byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pp Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych świadków zbrodni, krewnych ofiar, byłych partyzantów sowieckich. Zgromadzono obszerny materiał archiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej. Trudność w prowadzonym śledztwie, poza odległością czasową od daty popełnienia zbrodni, sprawia fakt, iż Koniuchy położone są na terytorium Republiki Litewskiej, zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Republiki Białoruś, stąd potrzeba korzystania w toku postępowania z zagranicznej pomocy prawnej. Wnioski o zagraniczną pomoc prawną skierowano do Federacji Rosyjskiej, Republiki Białorusi, Kanady, Izraela i trzykrotnie do Republiki Litewskiej".

Kto brał udział w tej akcji?
Gdy przed kilkoma laty prokuratura litewska zainteresowała się mordem w Koniuchach w toku śledztwa dotyczącego byłych sowieckiech partyzantów Yitzhaka Arada (Rudnickiego) oraz Fani Jocheles Brancowskiej, powstał międzynarodowy szum. Oskarżenia pod adresem Litwy posypały się lawinowo, mimo że udział Brancowskiej w napadzie na Koniuchy opisała jej przyjaciółka Rachel Margolis w wydanym w 2006 r. w Wilnie po rosyjsku pamiętniku pt. "Niemnogo swieta wo mrakie". Margolis wówczas wchodziła w skład żydowskiego oddziału partyzanckiego "Ku Zwycięstwu" pod dowództwem Szmuela Kaplinsky'ego, który był częścią tzw. Brygady Wileńskiej. Tak w swym pamiętniku Margolis wspominała akcję rzekomo skierowaną przeciwko nieistniejącemu garnizonowi w Koniuchach:
"We wsi Kaniuki [sic!] był garnizon faszystów, który obejmował drogę partyzantów do regionu i był dla nas bardzo niebezpieczny. Komenda brygady zadecydowała wszcząć bitwę z garnizonem i wysłać tam wszystkie swoje oddziały. Fania [Jocheles]

poszła na akcję z grupą [żydowskiego] oddziału "Mściciel". Poszli też i nasi [tzn. z oddziału "Ku Zwycięstwu"].
Wrócili po kilku dniach z rannymi. [Według sprawozdania sowieckiego nie było rannych po stronie sowieckiej - przypis H.S.]. Bitwa bardzo się przedłużała. Partyzanci okrążyli garnizon, lecz faszyści byli wyjątkowo dobrze uzbrojeni i odrzucili wszystkie ataki. Skrzydła żydowskich oddziałów zostały złamane, i partyzanci cofnęli się stromo. Wówczas [Elhanan] Magid skoczył na kamień i krzyknął: 'Jesteśmy Żydami. Pokażemy im, co potrafimy zrobić. Naprzód, towarzysze'.
Nasi chłopcy wytrzeźwieli, wrócili i zwyciężyli. [...] Wszyscy byli uniesieni radością: wrócili zwycięzcy, pomimo że wróg miał znaczną przewagę. Garnizon w Koniuchach już nie istniał.
Fania opowiadała o Magidzie, który mówił słabo po rosyjsku, w sposób bardzo śmieszny. Wyszło mu: 'Jesteśmy Żydami. Pokażemy im, co posiadamy'. Wszyscy ryczeliśmy ze śmiechu, i to powiedzenie zostało w naszych rozmowach".
Pomimo tego dość szczegółowego opisu, kiedy sprawa litewskiego śledztwa stała się głośna, Fania Jocheles Brancowska zaprzeczyła, jakoby brała udział w tej akcji. Natychmiast zmobilizowano międzynarodową kontrakcję. W sukurs przyszły ambasady amerykańska, brytyjska, austriacka i irlandzka w Wilnie, które zaczęły Brancowską fetować. Prezydent Niemiec przyznał jej nagrodę.
Zdobycie rzekomego garnizonu to pierwszy zaproponowany wariant na usprawiedliwienie akcji w Koniuchach. Ma on swoje źródło w wojennych meldunkach sowieckiej partyzantki. Jednak dzisiaj, kiedy fałszywa informacja o rzekomym garnizonie została zdemaskowana, nie za bardzo nadaje się on do akcji propagandowej czy obronnej. Żadnego garnizonu tam po prostu nie było.

"Winne" są ofiary

Na zapas wykreowano zatem jeszcze jeden wariant, by usprawiedliwić masakrę w Koniuchach. Według nowej wersji partyzanci mścili się na chłopach, którzy jakoby zostali dobrze uzbrojeni przez Niemców i zaczęli napadać na partyzantów. Powtórzyła ją ostatnio żydowska historyk Dina Porat w świeżo wydanej książce o Abbie Kovnerze, przetłumaczonej na angielski, pt. "The Fall of a Sparrow". Sam Kovner miał zwołać partyzantów po "udanej" akcji i pochwalić zwłaszcza tych, którzy odznaczyli się w walce. Jeden z uczestników - Senka Nisanelewicz, wspominał, że partyzanci byli niezadowoleni z przemowy Kovnera, który im jednak tłumaczył, iż żydowscy partyzanci nie powinni zachowywać się tak jak Niemcy. Po latach Nisanelewicz przyznał mu rację: "Byliśmy młodzi i zapalczywi, wszystko straciliśmy i paliliśmy się do zemsty. (...) Jednak miał rację: za daleko się posunęliśmy".
Występując w imieniu Stowarzyszenia Litewskich Żydów w Izraelu, Abe Lawre połączył oba warianty:
"Koniuchy to żadna niewinna wieś, lecz ufortyfikowana pozycja niemieckich oddziałów antypartyzanckich i ich miejscowych kolaborantów. Włóczyli się po okolicznych terenach, polując na partyzantów i Żydów, i zabili każdego napotykanego. Gdyby garnizon w Koniuchach wygrał bitwę, żaden partyzant lub Żyd nie uniknąłby tortur i okrutnej śmierci z rąk miejscowej ludności".
Niestety, żaden z wariantów podanych przez stronę żydowską nie nadaje się do afirmacji według metodologii Jana T. Grossa, słusznie odrzuconej przez historyków tej miary, co Samuel Gringauz, Raul Hilberg czy Christopher Browning.
Przypomnijmy dla porównania przebieg niezwykle intensywnego śledztwa w sprawie mordu w Jedwabnem. Przeprowadzono go w ciągu półtora roku, a już w 2002 r. wydana została ogromna dwutomowa "biała księga", licząca ponad 1500 stron i zawierająca podstawowe dokumenty oraz analizy historyczne, socjologiczne i prawne.

Autorka jest rzecznikiem prasowym Kongresu Polonii Kanadyjskiej - Okręg Toronto.

NASZ DZIENNIK

http://www.naszdziennik.pl/index.php?dat=20110129&typ=my&id=my10.txt

29-30 stycznia 2011, Nr 23 (3953)

"Oczyścimy wszystkie nasze rejony z tego paskudnego [polskiego] śmiecia" (z meldunku komisarza brygady im. Woroszyłowa płk. Fiodora Markowa do szefa Centralnego Sztabu Ruchu Partyzanckiego Pantalejmona Ponomarenki - 15 X 1943 r.)

Nie tylko Koniuchy...

Kazimierz Krajewski

67 lat temu, 29 stycznia 1944 r., sowiecka partyzantka spacyfikowała wioskę Koniuchy (pow. Lida, woj. nowogródzkie), położoną na południowo-wschodnim skraju Puszczy Rudnickiej. Dziś nazwa tej miejscowości, oprócz Naliboków, stała się symbolem martyrologii mieszkańców polskich przedwojennych Kresów. Wydawało się, że przez lata tragedia w Koniuchach znana była tylko wąskiemu gronu kresowiaków. Nic bardziej błędnego - okazało się bowiem, że uczestnicy zbrodni, Żydzi służący w partyzantce sowieckiej, opisali ją w licznych wspomnieniach i pamiętnikach, publikowanych w USA lub w Izraelu.

Niedostępność tej "literatury historycznej" sprawiała, iż nie mieliśmy pojęcia, że bolszewiccy mordercy z czerwoną gwiazdą na czapkach przedstawili masakrę cywilnej ludności jako "operację bojową", z udziału w której są wręcz dumni. Przypomnijmy, jak doszło do zagłady tej kresowej wioski.
Sowiecka partyzantka na polskich Kresach, choć bardzo liczna, była tworem obcym. Składała się z Rosjan i przedstawicieli różnych narodów Związku Sowieckiego, którzy nie zdołali uciec wraz z Armią Czerwoną w 1941 r., tzw. okrążeńców i wastoczników (ludzi nasłanych podczas pierwwszej okupacji sowieckiej ze Wschodu). Zasilali ją także dezerterzy z niemieckich rosyjskojęzycznych formacji kolaboranckich oraz spadochroniarze i uczestnicy grup rajdowych przechodzących ze Wschodu, z głębi Białoruskiej SRS. Partyzantka sowiecka realizowała na polskich Kresach sowieckie cele polityczne, przy nader ograniczonej akcji antyniemieckiej. Jej działalność była swego rodzaju przedłużeniem działań sowieckich organów bezpieczeństwa, była ukierunkowana na przygotowanie Kresów do ponownej okupacji - tym razem już trwałej aneksji. Początkowo bolszewicy maskowali swą antypolską działalność, jednak w drugiej połowie 1943 r. (po zerwaniu stosunków dyplomatycznych z rządem polskim na emigracji), na wyraźny rozkaz najwyższych władz politycznych ZSRS, podjęli jawną walkę z Armią Krajową oraz akcje represyjne wobec całej społeczności polskiej. Według niepełnych danych sowiecka partyzantka tylko w woj. nowogródzkim zamordowała około dwóch tysięcy osób podejrzanych o sprzyjanie Armii Krajowej. Kolejnych kilka tysięcy znalazło się na listach SOE - tzw. socjalno opastnowo elementu (społecznie niepożądanego elementu), sporządzanych przez wywiad czerwonej partyzantki w celu dokonania aresztowań po ponownym wejściu armii sowieckiej.

Czerwona partyzantka
Miejscowych w sowieckiej partyzantce było bardzo mało, jako że lata 1939-1941 ukazały ludności prawdziwe oblicze "czerwonego raju". Wyjątkiem byli Żydzi chroniący się przed zagładą z rąk Niemców. Opowiedziawszy się po stronie okupanta

sowieckiego i współpracując z nim, zbudowali mur pomiędzy sobą a polskimi i białoruskimi sąsiadami. Wbrew twierdzeniom niektórych publicystów i historyków nie tworzyli oni żadnej odrębnej, samodzielnej żydowskiej partyzantki, lecz stanowili integralną część partyzantki sowieckiej - z dowództwem wyznaczanym przez Rosjan, komisarzami, agendami NKWD, komórkami partii komunistycznej i Komsomołu. Grupy żydowskie nie miały praktycznie poważniejszej wartości bojowej. W ramach brygad i oddziałów sowieckich Żydzi wykonywali zazwyczaj zadania pomocnicze - m.in. polegające na zdobywaniu i gromadzeniu zaopatrzenia. Ich stosunek do ludności miejscowej był dokładnie taki sam jak stosunek całej partyzantki sowieckiej - pełni pogardy i agresji traktowali ją jak mieszkańców terytorium podbitego i wrogiego. Stale obecni podczas wypraw aprowizacyjnych - stanowiących w rzeczywistości brutalne rabunki, gorliwie wysługujący się swym sowieckim protektorom jako przewodnicy i opiniodawcy w stosunku do ludności, w uzasadniony sposób potwierdzali stereotyp "żydokomuny".
W Puszczy Rudnickiej prócz paruset rosyjskich "okrążeńców" i spadochroniarzy podstawowy zrąb czerwonej partyzantki stanowili Żydzi (ich liczebność była tu szacowana na blisko 2 tys. osób przebywających w leśnych obozowiskach). Okolice puszczy były słabo zaludnione, wioski bardzo ubogie. Wyżywienie kilku tysięcy bolszewików przebywających w Puszczy Rudnickiej spadło na barki mieszkańców - zabiedzonych wojną, okupacją i niemieckimi kontyngentami. Czerwoni - Rosjanie i Żydzi, nie liczyli się z ludnością miejscową. Podczas wypraw rekwizycyjnych rabowano dosłownie wszystko, nie tylko inwentarz, żywność i ubrania, przedmioty wartościowe - obrączki, zegarki, ale nawet firanki i ubranka dziecięce (wszystko, co można było zamienić na wódkę). Owe "rekwizycje" odbywały się w atmosferze terroru, chłopów bito, poniżano, dochodziło do gwałtów na kobietach. Stawiających opór Rosjanie i Żydzi mordowali na miejscu. Czerwoni partyzanci określali owe wyprawy nader charakterystycznie - "bambioszki" (chodziło o to, by chłopów "rozbombić" - rozgrabić). Początkowo miejscowi cierpliwie znosili ekscesy bolszewickie, traktowali je jako stan przejściowy. Niekiedy interweniowały oddziały AK - nie zawsze jednak znajdowały się w pobliżu - musiały być w nieustannym ruchu, operowały na rozległych terenach, stale tropione przez Niemców. Chłopi często byli zdani na własne siły. W takiej to sytuacji znajdowali się także mieszkańcy wioski Koniuchy.

Liczby spalonych żywcem nie ustalono
W drugiej połowie 1943 r. chłopi z Koniuchów po raz pierwszy dali odpór czerwonym bandytom - po raz pierwszy dwaj mieszkańcy chwycili za siekiery i przepędzili grupkę przybyłą na "bambioszkę". Miejscowy wójt zwrócił się z prośbą o pomoc do litewskiej administracji (wieś znajdowała się na terenie włączonym do Komisariatu Litwy). Litwini odmówili jednak pomocy i nie wydali zgody na zorganizowanie lokalnej samoobrony ("samoachowy"). Wiedzieli, że na terenie sąsiedniego Komisariatu Białorusi ta organizacja przechodziła często pod kontrolę polskiej AK i zaopatrywała ją w broń i amunicję. Należy odnotować, iż niektóre źródła podają, że ostatecznie lokalne władze litewskie przekazały wsi kilka starych karabinów. Jakkolwiek by nie było, nie zmieniło to w zasadniczy sposób położenia mieszkańców. Chłopi, zdani na własne siły, zorganizowali obronę. Zaczęli pełnić nocne warty, stworzyli system alarmowy. Działania te były skuteczne tylko w przypadku mniejszych grupek bolszewickich - mieszkańcy byli bowiem niemal bezbronni. Ich "arsenał" to kilkanaście starych strzelb oraz tzw. obrzynów, zardzewiałych karabinów i pistoletów z ograniczonym zapasem amunicji. Kilka razy oddane na oślep, w nocnych ciemnościach strzały przepędzały jednak amatorów "bambioszek". Koniuchy nie były jedyną wioską, której mieszkańcy sami zorganizowali się w obronie życia i mienia. Podobne samoobrony powstały w kilku wsiach na obrzeżu Puszczy Rudnickiej. W innych powołano konspiracyjne placówki Armii Krajowej, również chroniące ludnośc

przed nieproszonymi nocnymi "gośćmi".
Dowództwo czerwonej partyzantki w Puszczy Rudnickiej potraktowało tę sytuację jako jawny bunt przeciwko "władzy sowieckiej". Koniuchy zostały wybrane do wymierzenia "kary", która miała zastraszyć innych. 29 stycznia 1944 r. wieś została zaatakowana przez bolszewików z oddziału "Smiert´ okupantam" (śmierć okupantom) dowodzonego przez Konstantego Rodionowa "Smirnowa". Tak przebieg wydarzeń opisuje jeden z meldunków struktur Polskiego Państwa Podziemnego:
"W ostatnich dniach stycznia [1944 r.] wieś Koniuchy została otoczona przez bandę żydowsko-bolszewicką w sile około 2 tys[ięcy] [zawyżone]. Po otoczeniu wieś podpalono. Do uciekających mieszkańców strzelano. Ujętych, tak dorosłych, jak i dzieci, żywcem rzucano do ognia. Wynik: 34 zabitych, 14 rannych, ilości osób spalonych żywcem nie ustalono. Z 50 budynków pozostało tylko 4".
Dowództwo sowieckiej partyzantki z Puszczy Rudnickiej potraktowało "akcję" w Koniuchach jako olbrzymi sukces i wysłało do Moskwy triumfalny meldunek.

Wszystkich zastrzelono
Masakra wsi, jak już wspomniano, została opisana przez licznych pamiętnikarzy żydowskich. Osiągnęli oni szczyty zakłamania i absurdu. Na przykład żydowski partyzant Gelpern opisał pacyfikację Koniuchów jako... uderzenie na niemiecki garnizon, który po zaciętej walce został zniszczony (we wsi nie było nie tylko ani jednego Niemca, ale nawet litewskiego policjanta)!
Z kolei Chaim Lazar potwierdzał pacyfikacyjny charakter "operacji", ale przedstawił Koniuchy jako ufortyfikowaną twierdzę bronioną przez silną, świetnie uzbrojoną załogę. Świadomie kłamał także na temat przyczyn "akcji" bolszewików. Napisał m.in.:
"(...) Od pewnego czasu wiedziano, że wieś Koniuchy jest gniazdem band i centrum antypartyzanckich intryg. Jej mieszkańcy znani z niegodziwości organizowali okoliczną ludność, rozprowadzając broń uzyskaną od Niemców i prowadząc akcję przeciw partyzantom. Wieś była dobrze ufortyfikowana, każdy dom miał pozycję strategiczną i okopany był rowami obronnymi. Po obu stronach były wieżyczki obserwacyjne. Właśnie to miejsce wybrano, aby przeprowadzić akcję zastraszającą. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów uzbrojonych w najlepszą broń ruszyło ku wsi. Było pomiędzy nimi 50 Żydów pod dowództwem Yakowa Prennera. O północy znaleźli się w sąsiedztwie wsi. Rozkazano nie zostawiać przy życiu nikogo, łącznie z inwentarzem, a zabudowania spalić. Zaraz po północy we wsi redukowano liczbę wart, ponieważ sądzono, że partyzanci nie zaatakują tak późno - nie zdążyliby wrócić do lasu przed świtem. Nie wyobrażano sobie, że partyzanci mogliby wrócić do lasu za dnia jako zwycięzcy.
Tuż przed świtem wieś została otoczona. (...) Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci zapalili domy i zabudowania. Słychać było huk eksplozji z wielu domów. Półnadzy ludzie skakali z okien próbując uciekać - tych dosięgły kule. Wielu skoczyło do rzeki, tych też zastrzelono. Akcja zakończyła się wkrótce. 60 domów zostało zniszczonych, z 300 mieszkańców nie uratował się nikt (...)".
Ocaleni mieszkańcy Koniuchów, pozbawieni środków do życia, ulegli rozproszeniu. Władze sowieckie tropiły ich przez długie lata jako "polskich faszystów" i "współpracowników niemieckiego okupanta".

Kresy w ogniu
Miejscowości takich jak Koniuchy było na ziemi Mickiewicza wiele. 24 kwietnia 1943 r. sowiecka brygada im. Żukowa spaliła część miasteczka Derewno w pow. Stołpce (zniszczeniu uległy 92 domy). 8 maja 1943 Brygada im. Stalina spacyfikowała miasteczko Naliboki, mordując 129 zamieszkałych tam Polaków ("operacja" odbyła się z udziałem czerwonej grupy żydowskiej). Wczesną jesienią 1943 r., po zlikwidowaniu oddziału AK ppor. Antoniego Burzyńskiego "Kmicica" (zabito 80

akowców), bolszewicy podczas "oczyszczania" terenu zamordowali kilkudziesięciu chłopów należących do siatki terenowej AK lub podejrzanych o jej wspieranie. Podobnie było po zlikwidowaniu Batalionu Stołpeckiego AK w grudniu 1943 r. - zabito kilkadziesiąt osób spośród mieszkańców puszczańskich wiosek (i znów "czerwoni" Żydzi w akcji). 26 lutego 1944 r. sowiecka brygada "Wpieriod" i oddział im. Czapajewa uderzyły na polskie wsie: Izabelin, Kaczewo, Babińsk i Ługomowicze; miejscowości te zostały spalone, zginęło kilkudziesięciu mieszkańców (w obronie pacyfikowanych osad wystąpiły placówki AK, które stoczyły krwawą walkę z bolszewikami). 5 marca 1944 r. pododdziały sowieckiej Brygady im. Kirowa (m.in. oddział im. Ordżonikidze - znów Żydzi) spacyfikowały chutory i osady w rejonie Dokudowa, których mieszkańcy zostali oskarżeni o sprzyjanie polskiej partyzantce (zginęło 47 osób, głównie z rodzin, których synowie służyli w AK). W nocy z 8 na 9 kwietnia 1944 r. bolszewicy zniszczyli polską wieś Szczepki w pow. Stołpce (spalono żywcem kilkudziesięciu mieszkańców). Wieśniacy podejrzani o związek z polskim ruchem niepodległościowym ginęli z rąk Sowietów także w Kulu i Kulczycach (pow. Stołpce). 14 maja 1944 r. podczas napadu na oddziały AK, kwaterujące w miejscowości Kamień (pow. Stołpce), oddziały sowieckie spaliły 80 proc. wspomnianej miejscowości i wymordowały ponad 20 mieszkańców (w czasie obrony 21 żołnierzy 78. pp AK zostało zabitych, wielu odniosło rany). 13 czerwca 1944 r. sowieckie brygady partyzanckie spacyfikowały położone nad Niemnem białoruskie wioski - Kupisk Lubczański, Kupisk Pierwszy i Kupisk Kazionny. "Operację" przeprowadzono pod pretekstem rozprawy z dziesięcioosobowym punktem białoruskiej samoachowy (samoobrony) ochraniającym most, spalono blisko 500 gospodarstw i zabito nieustaloną liczbę mieszkańców (do białoruskich wieśniaków, w tym kobiet i dzieci - bolszewicy strzelali jak do kaczek).
Tę listę zbrodni można by długo mnożyć. Powinniśmy pamiętać o naszych poległych - zwłaszcza teraz, gdy przeróżne "autorytety" próbują sprawić, byśmy zapomnieli, kto w tamtych latach był bohaterem walki o Polskę, a kto zdrajcą i zbrodniarzem.

Autor jest pracownikiem Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Warszawie.

Uważam Rze Historia
numer czerwiec z dnia 14.06.2012

Żydzi z czerwoną Gwiazdą

Piotr Gontarczyk

Grupy uciekinierów z gett rabowały chłopów, pacyfikowały wsie i współpracowały z Sowietami

Działalność żydowskiej partyzantki na Nowogródczyźnie budzi liczne kontrowersje. W książkach i filmach jej członkowie przedstawiani są jako bohaterowie. Okoliczna ludność zapamiętała ich zaś jednak jako brutalnych, pozbawionych skrupułów bandytów.

Mord w Koniuchach

Jeden z żydowskich partyzantów wspominał: „Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów wyruszyło w stronę wsi. Między innymi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow (Jakub) Prenner. [...] Mieli rozkaz nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały zostać wybite, a wszelka własność spalona”.

Atak na polską wieś Koniuchy nastąpił w nocy 29 stycznia 1944 r. Nikt nie stawiał oporu. Zginęło kilkadziesiąt osób, a z zabudowań pozostały tylko zgliszcza. Główną przewiną mieszkańców był opór stawiany w czasie rekwizycji prowadzonych przez sowiecką partyzantkę. Ta, początkowo słaba, stopniowo rosła w siłę zasilana przez wywodzących się z terenów ZSRS żołnierzy niemieckich formacji

pomocniczych i rozmaitych zbiegów. W latach 1942–1943 do lasu trafiła też duża grupa żydowskich uciekinierów z kowieńskiego getta.

Ponieważ zdobywanie żywności u Niemców było trudne oraz ryzykowne, zarówno żydowscy, jak i sowieccy partyzanci poszli dużo łatwiejszą drogą. Żyli głównie na koszt miejscowej ludności – polskie, białoruskie i litewskie wsie były dosłownie pustoszone przez ekipy „zaopatrzeniowe". Jeden z partyzantów, Izrael Weiss, wspominał: „Oddział w sile kompanii pod dowództwem Szlomo Branda wyruszył o zmroku tego zimowego dnia, aby zaopatrzyć się w prowizję w bogatej wiosce niedaleko miasteczka Ejszyszki. Do celu dotarliśmy około północy. Wystawiliśmy czujki po obu stronach wioski, a ja wraz ze swymi ludźmi wszedłem do pierwszego gospodarstwa. [...] Pracowaliśmy jak w gorączce, przez całą noc zbierając jedzenie i byliśmy gotowi do odwrotu, gdy zaświtał ranek. Szlomo i 20 jego ludzi zostało z tyłu, aby osłaniać nasz odwrót. My jechaliśmy na saniach. W żadnym wypadku nie był to jakiś wyjątek".

Chłopom zabierano wszystko: ubrania, żywność i zwierzęta gospodarskie bez oglądania się, czy wieś będzie w stanie przeżyć najbliższą zimę. Bezwzględny rabunek prowadziły zorganizowane „grupy zaopatrzeniowe" luźne kupy maruderów szukających lepszego jedzenia i wódki. Bezmyślnie niszczono chłopski dobytek, rozbijano siekierami drzwi, wyłamywano okna. Litewski historyk Rimantas Zizas napisał: „Do Puszczy Rudnickiej idzie co noc sześć–osiem furmanek, skąd nigdy nie wracają wozy i konie »w porządku«: jeden koń wrócił siekierą porąbany (pokaleczony). Z lasu, skąd wieśniacy jadą po drzewo, wracają, płacząc, bosi i bez siermięgi. W ciągu krótkiego czasu większość koni stała się niezdolna do pracy, wozy połamane, w okresie 1–1,5 miesiąca więcej niż połowa mieszkańców pozostała bez ubrań i butów".

Sieć niemieckich i litewskich posterunków była słaba. Chłopi zaczęli więc zbierać broń i tworzyć oddziały samoobrony. Ale takie działania Sowieci odbierali jako wrogie i mścili się za stawianie oporu. Właśnie w ramach takich represji zniszczono wieś Koniuchy.

Cała sprawa jak w soczewce skupia problem konfliktu między chłopami a żydowską i sowiecką partyzantką. Jedni i drudzy chcieli przeżyć, uwikłani w dramatyczne wydarzenia wojenne i ponoszący skutki ludobójczej – wobec Żydów – polityki niemieckiego okupanta. Do dziś sprawa Koniuchów jest interpretowana odmiennie. Żydowscy partyzanci chwalą się udziałem w brutalnej pacyfikacji wsi, której nazwa jest symbolem zbrodni dla wielu Polaków.

Tuwja Bielski

Ale sprawa Koniuchów to tylko wierzchołek góry lodowej. Poważne kontrowersje dotyczą także innych żydowskich oddziałów partyzanckich z Nowogródczyzny. Kilka lat temu jeden z nich stał się słynny za sprawą hollywoodzkiej produkcji pt. „Opór". W rolę jego dowódcy – Tuwji Bielskiego – wcielił się Daniel Craig znany m.in. z kolejnych części przygód Jamesa Bonda. Kłopot jednak w tym, że heroiczna kinowa epopeja zawierająca widowiskowe sceny bitew z Niemcami to historyczna mistyfikacja.

Kilkusetosobowe zgrupowanie Tuwji Bielskiego było tzw. oddziałem rodzinnym: w znacznej części składał się on z kobiet, dzieci, starców, którzy schronili się w lesie w czasie Holocaustu. Choć oddział posiadał broń, nie podejmował działań przeciwko Niemcom, ograniczając się do „konfiskat" u okolicznej ludności. Samo funkcjonowanie obozu i stosunki w nim panujące dalekie były od martyrologicznych schematów. Dochodziło tu do brutalnych aktów przemocy i zabójstw, panowały ogromne dysproporcje pomiędzy wynędzniałą masą uciekinierów a wystawnym dworem samego Bielskiego, dysponującego dużą ilością złota, obcych walut i obwieszonym klejnotami haremem.

Kiedy w okolicy pojawiły się duże oddziały partyzanckie Sowietów, ponad 100 młodych mężczyzn z obozu Bielskiego wcielili w swoje szeregi. Ci jednak nie kwapili się do walki, masowo uciekając do swojego obozu. W końcu Sowieci zaakceptowali sytuację, w której żydowski obóz był wykorzystywany wyłącznie do celów pomocniczych: na rzecz sowieckiej partyzantki pracowały tam zakłady krawieckie, warsztaty, rzeźnie, piekarnie. Około 60 uzbrojonych ludzi zajmowało się „akcjami zaopatrzeniowymi". Sam Bielski nazywał je potem po prostu „rabunkiem". Ich skala daleko przekraczała typowe konfiskaty niezbędne do przeżycia obozu. Żydowscy partyzanci nie przestrzegali elementarnych zasad umiaru, które respektowali nawet – znani z rozmaitych ekscesów – Sowieci. Brutalnie rabowano wsie, które wcześniej poniosły duże ofiary na rzecz partyzantki, i te spacyfikowane przez Niemców. Cwi (Henryk) Issler, lekarz z grupy Bielskiego, wspominał po latach: „Rozpoczęły się konflikty z okolicznymi rosyjskimi oddziałami partyzanckimi oraz z naczelnym dowództwem ruchu partyzanckiego, które twierdziło, i słusznie, że ludność okoliczna staje się wroga wobec partyzantów z powodu zbyt dużych konfiskat żywności. Tym bardziej że byli między nami tacy, którzy nadużywali i zabierali u wieśniaków nawet przyjaźnie ustosunkowanych artykuły zbytku, jak kury, masło, miód, pomimo wyraźnego rozkazu, że artykuły tego rodzaju konfiskować wolno tylko w wioskach odległych, wrogich, położonych blisko miast i będących na

usługach policji białoruskiej. Rodzinna grupa Bielskiego stawała się powoli problemem dla ruchu partyzanckiego”.

Ostrzej opisywały sytuację meldunki AK: „Do band dołączają się Żydzi, którzy są bezwzględni i mściwi. W rejonie Nowogródka mają miejsce częste napady rabunkowe, szczególnie band żydowskich, które są bardzo okrutne i bezwzględne”.

W lutym 1944 r. oddział Bielskiego został nawet rozbrojony przez sowieckich partyzantów z brygady „Wpieriod”, a jego członków pobito za znęcanie się nad okoliczną ludnością. Podobne kłopoty były z innym słynnym żydowskim obozem rodzinnym, którym dowodził Symcha Zorin. Jako alkoholik i rzezimieszek cieszył się on jak najgorszą opinią ludności.

Długie ręce Moskwy

W bogatej literaturze wspomnieniowej i opracowaniach naukowych wydanych na Zachodzie żydowska partyzantka z Wileńszczyzny i Nowogródczyzny często opisywana jest jako zjawisko działające niemal niezależnie od Sowietów. Podkreśla się jej żydowski charakter i realizowanie własnych, innych niż sowieckie celów.

Rzecz wygląda nieco inaczej już na prezentowanych w tych samych książkach fotografiach. Pełno na nich ludzi w sowieckich mundurach z „pepeszami” w rękach. Na czapkach widnieją czerwone gwiazdy, a na piersiach sowieckie ordery. Zdjęcia uzupełniają prezentowane dokumenty: legitymacje sowieckiej partii komunistycznej (partbiliety), zaświadczenia o członkostwie w Komsomole.

Ta ikonografia dokumentuje fakt zupełnie oczywisty: grupy żydowskie nie były bytem samodzielnym, tylko częścią sowieckiego systemu partyzanckiego. Operujące na tych terenach silne liczebnie sowieckie brygady partyzanckie doprowadziły do podporządkowania rozmaitych „luźnych” grup pozostającemu za linią frontu Litewskiemu Sztabowi Partyzanckiemu. Dowództwa oddziałów wyznaczane były przez struktury partyjne, wewnątrz oddziałów funkcjonowały jaczejki partii komunistycznej i organizacji młodzieżowej – Komsomołu. Wewnątrz oddziałów istniały rozmaite komórki specjalne podporządkowane NKWD. Całość generalnie reprezentowała interesy sowieckie i wykonywała polecenia Moskwy.

Głównym zadaniem stawianym przez sowiecką centralę na tyłach była dezorganizacja niemieckich linii zaopatrzeniowych. Wobec niezdolności podkomendnych Bielskiego i Zorina do walki z Niemcami sowieckie dowództwo wyznaczało im inne zadania, sprowadzające się do działań pomocniczych: „wyciskania" zaopatrzenia z okolicznej ludności oraz do akcji typowo pacyfikacyjnych.

Drugim ważnym celem Moskwy było rozszerzanie sowieckich wpływów na ziemiach anektowanych przez ZSRS na skutek paktu Ribbentrop-Mołotow. Z tego punktu widzenia wrogiem numer jeden dla struktur NKWD uplasowanych w sowieckiej partyzantce były polskie i litewskie organizacje niepodległościowe. Sporządzano stosowne listy proskrypcyjne „wrogiego” elementu, przeznaczonego do likwidacji po powrocie sowieckiej władzy. Przeprowadzano zabójstwa, trwały pacyfikacje dokonywane przez sowiecką partyzantkę. Spalono Derewno, spacyfikowano wioski: Koniuchy, Szczepki, Prowżały, Kamień, Niewoniańce, Izabelin, Kaczewo, Babińsk i Ługowicze. Najdramatyczniejszy przebieg miała akcja na Naliboki, w których także działała polska samoobrona. W maju 1943 r. miasteczko zostało spacyfikowane przez duże siły sowieckich i żydowskich partyzantów z Brygady im. Stalina. Zamordowano ponad 100 osób.

Warto pamiętać, że po wkroczeniu Sowietów część partyzantów trafiła do aparatu partyjno-państwowego sowieckiej Litwy i Białorusi, do Armii Czerwonej i NKWD, kontynuując zwalczanie polskich oraz litewskich antykomunistów.

Rola, jaką odegrała żydowska partyzantka na Nowogródczyźnie, jest więc skomplikowana. Mieszkańcy tych ziem zmagali się z dwoma zbrodniczymi totalitaryzmami: komunizmem i narodowym-socjalizmem; walczyli o niepodległość z dwoma okupantami. Ze względu na odrębność losów i skomplikowane uwarunkowania wojenne żydowscy partyzanci działali po stronie komunizmu oraz sowieckich okupantów.

Historia i pamięć

Trzeba pamiętać, że Żydzi nie dokonywali tu jakichś samodzielnych wyborów. To hitlerowska polityka eksterminacyjna zapędziła ich do partyzantki w nadziei na przetrwanie. Bez względu na kontrowersje związane z metodami działania Symchy Zorina czy Tuwji Bielskiego setkom ich podkomendnych udało się przetrwać w lesie do czasu ponownego wkroczenia na te tereny Armii Czerwonej. Z tego punktu widzenia bez wątpienia byli oni bohaterami. Ale pozostaje problem zaangażowania partyzantów żydowskich w sowieckie działania przeciwko Polakom i Litwinom, udział w pacyfikacjach. Jest i problem oceny ich

stosunku do miejscowej ludności. Czy nie można było próbować jakoś rekompensować ludności strat za pomocą pieniędzy i mienia zdobywanych u Niemców? Czego jak czego, ale akurat złota i obcych walut zabranych współrodakom Bielskiemu nie brakowało. Czy nie należało poszukać tu jakiegoś modus vivendi zamiast traktować chłopów z taką brutalnością? Przecież okoliczni wieśniacy często byli biedni, nadto obciążeni kontyngentami nałożonymi przez Niemców. Regularne łupienie ich żywności i dobytku oznaczało dla nich śmierć głodową.

Izraelski historyk Dov Lewin, który w czasie wojny sam był partyzantem na tych terenach, wskazywał na liczne anomalie zachowań swoich współtowarzyszy, spowodowane dramatycznymi przeżyciami. Zaliczał do nich m.in. brak szacunku dla ludzkiego życia, zaburzenia psychiczne, mordowanie jeńców niemieckich i nienawiść do miejscowej ludności. Ta wojna była niesłychanie brutalna. Trudno wymagać przestrzegania zasad społecznych przez ludzi, którym otaczający system hitlerowskiego bezprawia odmawiał elementarnego prawa do życia. Ale tak skomplikowany obraz sytuacji, w której znaleźli się na tych terenach Polacy i Żydzi pod hitlerowską okupacją, w USA czy Izraelu w ogóle nie jest znany. Żydowscy partyzanci Bielskiego czy Zorina są traktowani tu jako niekwestionowani bohaterowie. Nie ma w tym nic dziwnego, zważywszy na fakt, że niemal wyłącznie oni sami byli twórcami opisu swojej działalności. W opowieściach tych roi się od wielkich bitew stoczonych z Niemcami i regularnie wysadzanych pociągów. Opowieści te to głównie literacka fikcja.

Co więcej, z braku jakichkolwiek poważniejszych dokonań w walce z Niemcami byli partyzanci na wielkie bitwy przerabiają historie... pacyfikacji polskich wsi. Isaac Kowalski napisał: „Wieśniacy i mały garnizon niemiecki [sic!] odpowiedzieli ciężkim ogniem, ale po dwóch godzinach walki wioska wraz z ufortyfikowanymi pozycjami została zniszczona”. Inny partyzant nazwiskiem Geplern napisał: „W wiosce Koniuchy, jakieś 30 km od bazy partyzanckiej, usadowił się niemiecki garnizon. Faszyści ścigali partyzantów, zastawiali na nich zasadzki na drogach. Kilka zgrupowań partyzanckich [...] otrzymało więc rozkaz zniszczenia placówki bandytów. Na początku rozkazano Niemcom wstrzymać ich działalność i oddać broń. [...] Niemcy zajmowali kilka domów i otworzyli ogień kulami dum-dum ze swych pistoletów maszynowych. Trzeba było szturmować każdy dom. Zastosowano kule zapalające, granaty ręczne, race świetlne, aby eksterminować Niemców. Kowieńscy partyzanci Dawid Tepper, Jankiel Ratner, Pejsach Folbe, Lejzor Zodikow i inni zaatakowali wroga, nie zważając na ostrzał. Silny Lejb Zając zaatakował jeden z budynków, a zużywszy całą amunicję, wyrwał karabin z rąk Niemca i zaczął bić wroga kolbą od karabinu, aż pękła”.

Żaden czytelnik z USA czy Izraela nie będzie wiedział, że w taki sposób Kowalski opisał pacyfikację Koniuchów. Co prawda inni partyzanci pisali wprost, że to jednak nie hitlerowskie garnizony, tylko rozprawa z okolicznymi wsiami, ale jest bardzo wątpliwie, by w kimkolwiek wywoływało to jakąś głębszą refleksję czy też współczucie. Bo jak można przeczytać w partyzanckich wspomnieniach, ci chłopi „wspierali faszystowskie AK”, a nawet opierali się „akcjom rekwizycyjnym” partyzantów. Nic też dziwnego, że trzeba było ich pacyfikować. W prostym, jednowymiarowym świecie opisanym przez bohaterskich żydowskich partyzantów nie ma miejsca na kontrowersje czy wątpliwości...

Politolog, historyk i publicysta, znawca najnowszej historii politycznej Polski. Pełnił znaczące funkcje w Instytucie Pamięci Narodowej. Współautor książki „SB a Lech Wałęsa. Przyczynek do biografii”.

Gazeta Polska Codziennie

Numer 356 – 08.11. 2012

Masakra w Koniuchach

Grzegorz Makus

W dobie odgórnie wmuszanego nam polsko-rosyjskiego „pojednania”, którego ponurym symbolem jest próba przywrócenia na dawne miejsce, odnowionego za pieniądze polskiego podatnika, pomnika sowieckich okupantów na warszawskiej Pradze, nazwa wsi Koniuchy z pewnością nic nie mówi przeciętnemu Polakowi.
Ta niewielka, położona na skraju Puszczy Rudnickiej miejscowość, obok Naliboków jest najbardziej wymownym symbolem tragedii polskich Kresów. To tam 68 lat temu, 29 stycznia 1944 r., Sowieci

dokonali potwornej pacyfikacji, mordując 38 niewinnych mieszkańców, w tym kobiety i dzieci.

Partyzantka po sowiecku
Działalność sowieckiej partyzantki na polskich Kresach od początku była przedłużeniem polityki organów bezpieczeństwa ZSRS, które przygotowywały te tereny do ponownej okupacji i w rezultacie ich trwałej aneksji. Początkowo bolszewicy maskowali swoją antypolską działalność, jednak po zerwaniu stosunków dyplomatycznych z rządem polskim na emigracji w drugiej połowie 1943 r. podjęli otwartą walkę z Armią Krajową oraz zaczęli stosować represje wobec polskiej ludności cywilnej. Wątpliwości co do przyszłości stosunków polsko-sowieckich nie pozostawiał fragment meldunku z 15 października 1943 r. do szefa Centralnego Sztabu Ruchu Partyzanckiego Pantalejmona Ponomarienki, w którym komisarz Brygady im. Woroszyłowa płk Fiodor Markow pisał: „Oczyścimy wszystkie nasze rejony z tego paskudnego [polskiego] śmiecia". Według niepełnych danych tylko w woj. nowogródzkim zamordowano ok. 2 tys. osób podejrzanych o sprzyjanie AK, a kilka tysięcy znalazło się na listach „społecznie niepożądanego elementu", sporządzanych przez wywiad czerwonej partyzantki do wykorzystania po ponownym wkroczeniu Armii Czerwonej.
Sowieckie oddziały partyzanckie pojawiły się w okolicach Koniuchów wiosną 1943 r. W ich skład wchodzili głównie Rosjanie i Litwini, natomiast oddział „Śmierć okupantom" tworzyli przede wszystkim Żydzi i zbiegli z obozów jenieckich żołnierze Armii Czerwonej. Miejscowych w sowieckiej partyzantce było niewielu, jako że większość zdążyła już „za pierwszego Sowieta" poznać „dobrodziejstwa" władzy radzieckiej. Wyjątkiem byli Żydzi, chroniący się przed zagładą z rąk Niemców. Nie tworzyli oni samodzielnej partyzantki, lecz stanowili integralną część oddziałów sowieckich, których dowództwo wyznaczali Rosjanie. Grupy te nie miały żadnej wartości bojowej i wykonywały zazwyczaj zadania pomocnicze, a podczas wypraw zaopatrzeniowych pełniły funkcje przewodników i opiniodawców w stosunku do miejscowej ludności. Początkowo źródłem zaopatrzenia były nie tylko gospodarstwa chłopskie, ale i majątki ziemskie, które jednak dość szybko wyniszczono. Bardzo często w żywność i odzież Sowieci zaopatrywali się na drodze rabunku, czemu nierzadko towarzyszyły pijaństwo, gwałty i zabójstwa.

Bandycki napad
Przez jakiś czas cierpliwie znoszono ekscesy bolszewickie, w końcu jednak mieszkańcy niektórych wsi, m.in. Koniuchów, zaczęli poważnie myśleć o jakiejś formie obrony. W drugiej połowie 1943 r. chłopi z Koniuchów po raz pierwszy stawili opór czerwonym bandytom, kiedy to dwaj mieszkańcy z siekierami przepędzili grupkę przybyłą na rabunek. Miejscowy wójt zwrócił się do litewskiej administracji z prośbą o pomoc, której jednak mu odmówiono. W tej sytuacji zdani na własne siły mieszkańcy zorganizowali samoobronę. Koniuchy nie były jedyną taką wioską; podobnie zorganizowało się kilka innych miejscowości na obrzeżach Puszczy Rudnickiej.
Dowództwo czerwonej partyzantki uznało taką sytuację za jawny bunt przeciwko „władzy sowieckiej", a Koniuchy zostały wybrane jako obiekt przykładnego wymierzenia kary. Chodziło nie tylko o złamanie oporu jej mieszkańców, lecz także zastraszenie innych niepokornych wsi. 29 stycznia 1944 r. Koniuchy zostały otoczone przez ok. 150-osobowy oddział „Śmierć okupantom" dowodzony przez Konstantego Rodionowa „Smirnowa". Atak nastąpił o świcie, kiedy wieś była praktycznie bezbronna, zdjęto już nocne warty, a członkowie samoobrony przebywali w domach. Sowieci podpalili zabudowania, a następnie otworzyli ogień do uciekających z nich mężczyzn, kobiet i dzieci. Z zeznań świadków wynika, że część ofiar, zwłaszcza osoby stare i schorowane, zginęła spalona żywcem we własnych domach.

Świadectwa
Jeden z ocalałych mieszkańców wioski, Józef Bondalewicz, wspominał: „Ze snu wybudziła nas strzelanina i łuna pożaru w oknach. Było jasno jak w dzień, dookoła roiło się od partyzantów, którzy strzelali do każdego, kto wydostawał się z domu. Szum ognia i trzaski rozpadających się budynków przypominał burzę z piorunami. Z różnych stron słychać było rozpaczliwe jęki palących się w domach ludzi, ryk zwierząt zamkniętych w chlewach. Gdy wybiegłem ze swego domu, zobaczyłem, jak z sąsiedniego domu Wójtkiewiczów wybiegła matka z niemowlęciem na rękach. Dwie kobiety – poznałem je po głosie, na pewno Żydówki, bo w oddziałach sowieckich kobiet nie było – zwaliły ją serią z automatu. Jedna z nich podbiegła do konającej, wyrwała dziecko i wrzuciła je do płonącej chaty. Przerażenie i niesamowity żar zmuszały każdego, kto wydostawał się z budynku, do niezwłocznej ucieczki".
W podobnym tonie przebieg wydarzeń opisywał jeden z meldunków struktur Polskiego Państwa Podziemnego: „W ostatnich dniach stycznia [1944 r.] wieś Koniuchy została otoczona przez bandę żydowsko-bolszewicką w sile ok. 2 tys. [zawyżone]. Po otoczeniu wieś podpalono. Do uciekających

mieszkańców strzelano. Ujętych, tak dorosłych, jak i dzieci, żywcem rzucano do ognia. Wynik: 34 zabitych, 14 rannych, ilości osób spalonych żywcem nie ustalono. Z 50 budynków pozostało tylko 4".

Zbrodnia bez kary
Dowództwo sowieckiej partyzantki z Puszczy Rudnickiej potraktowało rzeź w Koniuchach jako olbrzymi sukces i wysłało do Moskwy triumfalny meldunek. Pacyfikacja wsi została opisana także przez licznych pamiętnikarzy żydowskich, którzy przedstawiali ją jako uderzenie na „ufortyfikowaną twierdzę bronioną przez silną, świetnie uzbrojoną załogę" lub „na niemiecki garnizon, który po zaciętej walce został zniszczony". Po wojnie zbrodniarze z sowiecko-żydowskiej partyzantki zostali bohaterami, pełnili wysokie funkcje na wszelkich szczeblach sowieckich władz.
Z nielicznych relacji świadków wyłania się obraz przerażającej zbrodni popełnionej na niewinnych ludziach, w której wyniku zginęło co najmniej 38 osób, a kilkanaście zostało rannych. Wieś praktycznie przestała istnieć. Ocaleli mieszkańcy Koniuchów, pozbawieni środków do życia, ulegli rozproszeniu. Władze sowieckie tropiły ich przez długie lata jako „koniuchowskich bandytów", „polskich faszystów" i „współpracowników niemieckiego okupanta". Trzech członków samoobrony skazano na 10 lat łagrów. Dziś w Koniuchach stoi krzyż upamiętniający ofiary sowieckich mordów. Warto jednak wspomnieć, że tragedie, jakie spotkały Koniuchy czy Naliboki, na polskich Kresach dotknęły dziesiątki innych miejscowości, o których w dobie „pojednania" jakoś niewielu chce pamiętać.

Autor jest historykiem, twórcą strony internetowej „Żołnierze Wyklęci – Zapomniani Bohaterowie" (http://podziemiezbrojne.blox.pl)

Uważam Rze Historia
numer styczeń z dnia 24.01.2013
Internet: http://www.historia.uwazamrze.pl/artykul/972315-Masakra-w-Koniuchach.html

Masakra w Koniuchach

Hanna Sokolska 23-01-2013

Sowieccy i żydowscy partyzanci wymordowali polską wieś. W przeciwieństwie do Jedwabnego zbrodnia nie wywołuje zainteresowania mediów

Do czerwca 1941 roku Kresy były łupem Związku Sowieckiego. Tam też, po bardzo szybkim przejściu frontu, pozostały całe jednostki Armii Czerwonej, które szczególnie na Kresach Północno-Wschodnich znalazły schronienie w olbrzymich kompleksach leśnych. Bardzo szybko zostały one „zagospodarowane" przez lokalne struktury partii bolszewickiej, które odbudowały się w konspiracji i które poddano kontroli NKWD. Z „okrużeńców" i rozbitków organizowano sowieckie brygady partyzanckie, liczne i bardzo dobrze uzbrojone. Ich działalność antyniemiecka nie nabrała nigdy rozmiarów adekwatnych do ich liczebności i siły ognia, oddziały były jednak widomym znakiem sowieckiego panowania i miały trzymać miejscową ludność w ryzach. Miejscowi działalność sowieckich „otriadów" zwali drugą okupacją – albowiem były one nie mniej, a czasem nawet bardziej uciążliwe od karnych ekspedycji niemieckich.

Młot na „biało-Polaków"

Sowiecka partyzantka łupiła niemiłosiernie ludność cywilną, zabierając żywność, ubrania, sprzęty domowego użytku, słowem wszystko, co miało jakąkolwiek wartość. Kobiety, nawet małe dziewczynki, były okrutnie gwałcone. Symptomatyczne są powojenne wspomnienia i relacje tychże partyzantów. Jeden z nich napisał wprost, że nigdy przedtem i później nie jadł tak dobrze jak podczas okupacji! W opanowanych przez Sowietów puszczach istniały nie tylko ich rozbudowane siedziby, ale także lotniska. Samoloty przywoziły sprzęt, bibułę propagandową (tego przecież nie mogło zabraknąć) oraz kadrę instruktorską i polityczną. W drogę powrotną zabierały tony zdobytej żywności...

Na tych samych terenach działała również polska konspiracja, polityczna (struktury Delegatury Rządu na Kraj) oraz wojskowa, czyli Armia Krajowa. Była ona dość liczna, ale w żaden sposób nie mogła konkurować z Sowietami, którzy mieli znakomite wyposażenie i doborową kadrę oficerską. Polska ludność, ogołocona eksterminacją i wywózkami, pozbawiona była w znacznym stopniu miejscowych elit, zaś oficer, który przetrwał pierwszą, czyli sowiecką okupację, był niezwykłą rzadkością.

Do kwietnia 1943 roku, czyli do ujawnienia sprawy Katynia, obie strony – polską i sowiecką – obowiązywała względna neutralność, choć była ona iluzoryczna. Sowieci nie ukrywali bowiem, że ziemie

te, już zdobyte przez nich we wrześniu 1939 roku, nie będą Polsce oddane. Strona polska liczyła jednak nie tylko na korzystne rozstrzygnięcie wojny (zwycięstwo aliantów zachodnich), ale też na umowy międzynarodowe, które pozwolą przywrócić suwerenność II RP. Po zerwaniu stosunków dyplomatycznych strona sowiecka przestała się już czymkolwiek krępować, idąc na otwartą wojnę z „biało-Polakami".

W lasach i puszczach przebywały ponadto liczne zgrupowania ukrywającej się ludności żydowskiej, stale zasilane zbiegami z gett. Tworzyły one tzw. obozy siemiejnyje (rodzinne), szybko objęte sowieckim nadzorem. Z mężczyzn formowano grupy bojowe (przeznaczone przede wszystkim do rajdów zaopatrzeniowych po bliższej i dalszej okolicy), kobiety i dzieci pozostawały w leśnych obozach, które cieszyły się dość dużą autonomią religijną i narodowościową.

Dowódca żydowskich oddziałów w Puszczy Rudnickiej Abba Kovner uważany jest za jednego z największych bohaterów żydowskiego ruchu oporu. Jego żona, Vitka Kempner, wprost stwierdziła, że Żydzi, którzy walczyli w Puszczy Rudnickiej, uważali się za partyzantów żydowskich, nie sowieckich: „Jestem dumna z tego, że dane mi było walczyć jako Żydówce, członkini żydowskiego oddziału bojowego, pod rozkazami żydowskich dowódców, w którym mówiło się i wydawało rozkazy w jidysz" („Newsletter. United States Holocaust Memorial Museum", luty/marzec 2001 roku).

Rajdy zaopatrzeniowe, wykonywane były przez oddziały sowieckie i żydowskie z Puszczy Rudnickiej na ogół bardzo brutalnie, dochodziło bowiem do gwałtów, wymuszeń i zabójstw „opornych" chłopów. Budziło to sprzeciw miejscowej ludności, jednakże opór nie miał żadnego sensu. Sowieckie „otriady" liczyły kilkaset osób, Żydów (wraz z kobietami) było około tysiąca, przeważnie zbiegłych z gett wileńskiego i kowieńskiego. Miejscowe grupy polskiej samoobrony, pozbawione dobrego uzbrojenia, niewspomagane przez nieliczne oddziały AK (których było za mało do tego typu działań), traktowane były przez napastników bardzo surowo, jako kolaboranci władzy niemieckiej. Coraz częściej dochodziło więc do krwawych konfliktów i pacyfikacji polskich wsi.

Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna...

Jedna z takich akcji sowieckich, przeprowadzona 29 stycznia 1944 roku jako karna represja na ludności cywilnej we wsi Koniuchy, ze względu na wyjątkową brutalność i skalę ofiar doczekała się licznych opisów w literaturze naukowej i publicystyce. Mamy do czynienia z dwojakim podejściem: z wersją sowiecką, która każdy opór miejscowej ludności traktuje jako przejaw kolaboracji z Niemcami, a represje wobec niej jako przejaw wojennej sprawiedliwości, oraz z wersją polską, która wykazuje złożoność stosunków na Kresach i pacyfikacje ludności polskiej ukazuje jako zbrodnie wojenne, popełniane na cywilach.

Historiografia żydowska praktycznie w całości skłania się ku wersji sowieckiej, a z uwagi na fakt, że pacyfikację w Koniuchach przeprowadzili głównie Żydzi z oddziałów żydowskich i mieszanych, ukazuje ją nawet jako przykład chwalebnych – bodajże największych – czynów bojowych, wieś zaś opisywana jest jako... niemiecka fortyfikacja.

Zachowały się na ten temat na tyle liczne i obfite źródła (w tym opisy sporządzone przez napastników), że możemy dość wiernie odtworzyć przebieg wydarzeń i listę ofiar.

Przykładowo Isaac Kowalski twierdził, że „komandir naszej bazy dał rozkaz, aby wszyscy zdolni do noszenia broni mężczyźni przygotowali się do wyruszenia na akcję w ciągu godziny. [...] Gdy zbliżyliśmy się do naszego celu, zauważyłem, że partyzanci nadciągają ze wszystkich stron z rozmaitych oddziałów. [...] Nasz oddział otrzymał rozkaz, aby zniszczyć wszystko, co się rusza, i zamienić wieś w popioły. Dokładnie o ustalonej godzinie i minucie wszyscy partyzanci z czterech stron wsi otworzyli ogień z karabinów ręcznych i maszynowych, strzelając kulami zapalającymi w zabudowania wioski. Tym sposobem dachy gospodarstw zaczęły się palić. Wieśniacy i mały garnizonowy oddział niemiecki odpowiedział ciężkim ogniem, ale po dwóch godzinach wioska wraz z pozycjami ufortyfikowanymi została zniszczona"(Isaac Kowalski, „A Secret Press in Nazi Europe. The Story of a Jewish United Partisan Organization", Nowy Jork 1969, s. 333–334).

Inny partyzant żydowski Chaim Lazar rozbudował swą opowieść następująco: „Sztab Brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite [...]. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. [...] Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale

zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt" (Chaim Lazar, „Destruction and Resistance", Nowy Jork 1985, s. 174–175).

W wielu innych relacjach i wspomnieniach żydowskich także rozpowszechniane były fałszywe informacje o niemieckim garnizonie (w niewielkiej wsi!) i doskonałych fortyfikacjach. Żadne źródła historyczne nie potwierdzają jednak tej fantastycznej wersji. W dodatku napastnicy nie ponieśli żadnych strat, nikt nie został nawet draśnięty. Udział partyzantów żydowskich w tej zbrodni podkreśla „Dziennik operacyjny partyzantów żydowskich z Puszczy Rudnickiej" [„Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest, 1943–1944", w: Yitzhak Arad, Yisrael Gutman i Abraham Margoliot (red.), „Documents of the Holocaust. Selected Sources on the Destruction of the Jews of Germany and Austria, Poland, and the Soviet Union", Jerozolima 1981, s. 463–471].

Nie przepuścili nikomu...

W 2001 roku Kongres Polonii Kanadyjskiej (KPK) przekazał dostępne materiały historyczne do IPN, którego pion śledczy wszczął w tej sprawie śledztwo. Po nagłośnieniu sprawy w prasie polskiej (oraz polonijnej, także w Wilnie) zaczęły ukazywać się liczne relacje naocznych świadków zbrodni, zawierające istotne szczegóły: „O świcie 29 stycznia [mieszkańcy] usłyszeli strzały ze wszystkich stron i zobaczyli ogień palących się zabudowań. Wyskoczyli z domu, zobaczyli partyzantów sowieckich mordujących ich sąsiadów, podpalających domy wraz z pozostającymi tam rannymi i dziećmi. Udało im się uciec lub schować i pozostać przy życiu, jak mówią, dzięki Opatrzności Bożej. Zginęło na miejscu 45 osób, 12 zostało rannych, z których część zmarła w szpitalu w Bieniakoniach. Wśród zamordowanych byli dorośli i dzieci z rodzin: Parwickich, Tubinów, Marcinkiewiczów, Woronisów, Bobinów, Wojsznisów, Bandalewiczów, Łaszakiewiczów, Pilżysów, Wojtkiewiczów, Molisów, Jankowskich. Spłonęła prawie cała wieś z dobytkiem wielu pokoleń. Zostały z 85 tylko 4 domy rodzin: Aleksandrowiczów, Bandalewiczów, Radzikowskich, Łaszkiewiczów" [Czesław Malewski, „Masakra w Koniuchach", „Nasza Gazeta" (Wilno), 8–14 marca 2001 roku]. Następnie ustalono imienną – lecz niepełną – listę 38 ofiar, w tym kobiet i małych dzieci.

Wszystkie dostępne źródła: polskie, żydowskie, sowieckie, litewskie i niemieckie potwierdzają, że w Koniuchach doszło do masakry bezbronnej polskiej ludności cywilnej. W jej trakcie napastnicy wykazali się niezwykłym okrucieństwem i bestialstwem, co utrwaliło się w pamięci dzieci, które to wówczas przeżyły.

Na przykład Edward Tubin, wówczas 13-letni mieszkaniec wsi, tak to zapamiętał: „Nie było różnicy, kogo złapali, to wszystkich bili. Nawet kobietę jedną, uciekała tam w las ku cmentarzu, to nie strzelali, ale kamieniem zabili, kamieniem w głowę. Jak mamę zabili, to może z 8 kul po piersiach puścili [...]. Wojtkiewicza żona była w ciąży i chłopak był, nie miał nawet 2 latka. Zabili ją, a chłopak został żywy. Przynieśli słomę, na nią rzucili, zapalili. Temu chłopaczkowi nogi poopalało – paluszki jemu odpadły. Przeżył pod tą matką. Jak zapalili, to tylko nogi mu się spaliły. Było strasznie, było strasznie, nie przepuścili nikomu" [„Nie przepuścili nikomu. Z naocznym świadkiem pacyfikacji wsi Koniuchy rozmawia Andrzej Kumor", „Gazeta" (Toronto), 4–6 maja 2001 roku]. Nie ma tu mowy o koloryzowaniu zbrodni, albowiem potwierdzili to także byli partyzanci, m.in. Abraham Zeleznikow (członek tzw. Brygady Litewskiej): „Wszystkich mieliśmy wybić. Zabroniono nam zabierać czegokolwiek z wioski. Partyzanci okrążyli wioskę, wszystko podpalono, każde zwierzę, każdego człowieka zabito. A jeden z moich kolegów, znajomych, partyzant, wziął kobietę, położył jej głowę na kamień, i zabił ją kamieniem". Tak samo napisał Paul Bagriansky: „Gdy dotarłem do swego oddziału, zobaczyłem, jak jeden z naszych ludzi trzymał głowę kobiety w średnim wieku na dużym kamieniu i uderzał ją innym kamieniem".

Śmiech w dzikim szaleństwie

Dzięki staraniom i badaniom KPK ustalono listę około 40 uczestników masakry w Koniuchach, byłych partyzantów żydowskich ze zgrupowań w Puszczy Rudnickiej, wymienianych imiennie w publikacjach i dokumentach, którą przekazano IPN.

Wszystkich mieliśmy wybić. Partyzanci okrążyli wioskę, wszystko podpalono, każde zwierzę, każdego człowieka zabito. Jeden z moich kolegów wziął kobietę, położył jej głowę na kamień i zabił ją kamieniem

Sprawą tej masakry zajęło się również litewskie Centrum Ludobójstwa i Oporu (Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras) w Wilnie, które w czasopiśmie „Genocidas ir rezistencija" [nr 1

(11) 2002] opublikowało bardzo obszerny i bogato udokumentowany raport historyka Rimantasa Zizasa, poziomem i objętością przewyższający wszystko, co w tej sprawie ustalił polski IPN.

Mimo skali popełnionej zbrodni i niezwykłego okrucieństwa, z jakim ją popełniono, ta sprawa nie stała się jednak przedmiotem takich roztrząsań naukowych, publicystycznych i moralnych, jak inne zbrodnie, nawet nieudokumentowane do końca. Jej sprawcy nie zostali objęci ściganiem, co więcej, cały czas są pod ochroną tych uczonych i publicystów, którzy wiernie trzymają się oficjalnej wersji sowieckiej, jakoby masakra była uzasadnionym aktem odwetu na kolaborantach.

A przecież naoczny świadek i uczestnik masakry Paul Bagriansky zapamiętał: „Gdy dotarłem do oddziału, aby przekazać nowe rozkazy, zobaczyłem straszny, przerażający obraz. [...] Na małej polance w lesie leżały półkolem ciała sześciu kobiet w różnym wieku i dwóch mężczyzn. Ciała były rozebrane i położone na plecach. Padało na nie światło księżyca. Jeden po drugim partyzanci strzelali trupom między nogi. Gdy kule dosięgały nerwów, trupy reagowały jak żywe. Drgały i wykrzywiały się przez kilka sekund. Trupy kobiet reagowały w bardziej gwałtowny sposób niż mężczyzn. Wszyscy partyzanci z tego oddziału brali udział w tej okrutnej zabawie, śmiejąc się w dzikim szaleństwie. Najpierw przestraszyłem się tym przedstawieniem, ale potem zaczęło mnie ono w chory sposób interesować. [...] Im się nie spieszyło i dopiero jak trupy przestały reagować na kule, przemieścili się na nową pozycję".

Dzięki relacji Bagriansky'ego wiemy, że jednak różne były reakcje uczestników pacyfikacji po popełnionym mordzie. Obok niczym nieskrywanej radości pojawiały się nieliczne wyrzuty sumienia i poczucie winy: „Wioska Koniuchy stała się tylko wspomnieniem pełnym popiołów i trupów. Dostała nauczkę. Dowódca zebrał wszystkie oddziały, podziękował im za ich dobrze spełnione zadanie oraz rozkazał przygotować się do powrotu do bazy. Ludzie byli zmęczeni, ale z ich twarzy wyzierała satysfakcja i szczęście z wykonanego zadania. Tylko niewielu zdawało sobie sprawę, że popełniono straszliwy mord w ciągu godziny. Ci nieliczni wyglądali ponuro, smutno i mieli poczucie winy. [...] Dotarliśmy do bazy późno w nocy. Byłem zmęczony i zmordowany, a więc zasnąłem od razu, tak jak większość z naszego oddziału. Jak się dowiedzieliśmy następnego dnia, pozostałe oddziały zostały przywitane jak bohaterowie za zniszczenie Koniuchów. Pili, jedli i śpiewali całą noc. Sprawiło im przyjemność zabijanie i niszczenie, a najbardziej picie. Trzy tygodnie później otrzymaliśmy wiadomość od Sztabu Partyzanckiego w Moskwie z reprymendą dla ludzi, którzy zainicjowali i kierowali zniszczeniem wsi Koniuchy" [Paul Bagriansky, „Koniuchi", „Pirsumim. Publications of the Museum of the Combatants and Partisans", Tel Awiw, nr 65–66 (grudzień 1988 roku), s. 120–124].

Virtuti dla mordercy

Dziś już nie bardzo jest kogo ścigać, zresztą przez ponad dekadę nie zdołano nawet przesłuchać żadnego ze sprawców. Genrikas Zimanas (Henoch Ziman), wówczas I sekretarz Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy, a jednocześnie dowódca tzw. Południowej Brygady Partyzanckiej (zmarły w 1985 roku), otrzymał od władz PRL Krzyż Wojenny Orderu Virtuti Militari. Także za tę zbrodnię... Wielu uczestników masakry, byłych partyzantów, zajmowało się nią po wojnie jako historycy i zasłużeni kombatanci, pokazując ją jako ważną akcję bojową, którą można i należy się publicznie chwalić.

Dziś na miejscu zbrodni stoi tylko krzyż, reszta zaciera się w ludzkiej pamięci. Koniuchy nie stały się przedmiotem publicznego, poważnego dyskursu, bogactwo jednoznacznych źródeł historycznych nie ma w tym przypadku, jak widać, żadnego znaczenia.

Autorka jest przewodniczącą Komitetu Obrony i Propagowania Dobrego Imienia Polaka i Polski przy Kongresie Polonii Kanadyjskiej.

---

http://www.pch24.pl/pamietajmy-o-koniuchach,11985,i.html

Pamiętajmy o Koniuchach

Data publikacji: 2013-01-29

Leszek Żebrowski

Mija kolejna, tym razem już 69. rocznica potwornej zbrodni, popełnionej 29 stycznia 1944 r. na bezbronnych mieszkańcach polskiej wsi Koniuchy na Wileńszczyźnie. Niemrawe śledztwo prowadzi w tej sprawie pion śledczy IPN od ponad dekady, jednakże w sprawie nic konkretnego się nie dzieje.

O ile na odcinek „Jedwabne” rzucono wielkie siły, aby wyjaśnić to i owo (w rezultacie przerywając nagle ekshumację już na samym początku i nie udostępniając podstawowych dokumentów ze śledztwa, wyjaśniono więc tak naprawdę niewiele), to w sprawie masakry w Koniuchach mieliśmy podejście zupełnie inne.

Inna też była rola mediów – tam wielkie zainteresowanie i wszelkie „autorytety” i autoryteciki z różnych dziedzin poczuły się wielce zobowiązane, aby dać posłuszny i jednoznaczny głos potępienia lokalnej polskiej społeczności (i Polaków w ogóle), tu mamy natomiast jednoznaczną i zastanawiającą zmowę milczenia. Jaka jest tego przyczyna? Śmierć, zadana w sposób niezwykle okrutny kilkudziesięciu osobom, w tym kobietom i maleńkim dzieciom nie zasługuje na uwagę? A mamy do czynienia ze zbrodnią, która jest niezwykle bogato udokumentowana, zachowały się bowiem dokumenty niemieckie, sowieckie (sowieckiej partyzantki), żydowskie, litewskie (litewskiej policji). Liczni bezpośredni świadkowie złożyli relacje i napisali wspomnienia.

W sprawie tej nie ma żadnych wątpliwości, zarówno co do sprawców, jak i ofiar. Wśród sprawców Kongres Polonii Kanadyjskiej, który złożył oficjalne zawiadomienie do IPN, ustalił (po imieniu i nazwisku!) co najmniej czterdziestu uczestników zbrodni – członków sowieckich „brygad” i „oddziałów partyzanckich”. Złożyli oni relacje i wspomnienia, zamieścili informacje o swym uczestnictwie w publikacjach i ankietach personalnych. Ofiarą zbrodni padło co najmniej 38 osób cywilnych narodowości polskiej…

Oficjalna wersja sprawców jest taka: wieś Koniuchy była silnie ufortyfikowana, chroniły ją jakieś „wieże” i umocnienia, stacjonował w niej silny garnizon niemiecki (byłby to ewenement na skalę okupowanej przez Niemców Europy). Akcja zbrojna sowieckich oddziałów partyzanckich, złożonych głównie przez „bojców” narodowości żydowskiej, wymierzona była wyłącznie przeciw okupantom i dyspozycyjnych wobec nich kolaborantów z tej wsi. Gdyby faktycznie doszło do jakiejkolwiek walki, to przecież „bojcy”, atakując ufortyfikowany i doskonale uzbrojony niemiecki garnizon, musieliby ponieść ogromne straty a ich sukces nie miałby w ogóle miejsca! Zginęła wyłącznie miejscowa ludność wiejska z napastnicy nie zdobyli żadnej broni…

W powojennych opisach owej bohaterskiej „akcji zbrojnej”, lub nawet… „bitwy”, śmierć miało ponieść aż 300 mieszkańców wsi, choć wszystkich tam było zaledwie kilkudziesięciu. Opisy wielkich walk pojawiły się w żydowskiej literaturze naukowej i wspomnieniowej, mającej na celu wyeksponowanie szczególnego bohaterstwa niezłomnych „partyzantów”. Cały czas podtrzymywana jest absurdalna wersja o istniejących tam fortyfikacjach i niemieckim garnizonie, o uzasadnionym odwecie (ale za co?), a wszystko po to, aby zniwelować wrażenie o niesłychanej zbrodni. Instytucje państwowe, powołane do wyjaśniania takich spraw i ścigania sprawców, działały tu wyjątkowo nieudolnie. Jakże bowiem wytłumaczyć fakt, że przez ponad dekadę nie udało się dotrzeć do sprawców i choćby ich przesłuchać? Podobno wrażliwa na takie wydarzenia pewna gazeta nie zdobyła się po dziś dzień nawet na jeden artykuł. Dzięki Kongresowi Polonii Kanadyjskiej i staraniom śp. Andrzeja Przewoźnika na miejscu stanął krzyż, upamiętniający ofiary. Dziś nawet to z pewnością byłoby nie do osiągnięcia.

Mamy zatem do czynienia z polityką historyczną, która jest niezwykle wybiórcza i ślepa na jedno oko. Nie powstanie więc film, sugestywnie oddający realia. A tu nie trzeba konfabulować, jak w osławionym już „Pokłosiu”, czy publikacjach pewnej nadwrażliwej dziennikarki, która całe lata poświęciła na zaciemnianie sprawy Jedwabnego. Wystarczy rzetelnie przedstawiać oczywiste fakty.

Nie łudźmy się - w obecnej sytuacji nic takiego nie będzie mieć miejsca. Mamy do czynienia z osobami i środowiskami „wrażliwymi inaczej”, które wyszukają (bądź nawet specjalnie umieszczą) źdźbło w naszym oku, nie widząc belki w oku własnym.

Jak okrutna potrafiła być wojna i okupacja, jaką gehennę przeżywały polskie wsie, świadczyć mogą wspomnienia żydowskiego „partyzanta”, uczestnika masakry w Koniuchach.

Zamieszczamy poniżej ich fragment, żeby pokazać, ze zbrodnia i wynaturzenia nie mają narodowości – wszyscy do tego byli zdolni. Ale też – to musimy wyraźnie przyznać – nie wszyscy to robili…

Z poniższej relacji wiemy, że „akcja”, która kosztowała życie co najmniej 38 ofiar, trwała zaledwie godzinę, sprawcy zabawiali się później z ciałami zabitych, lub tylko ciężko rannych kobiet w sposób niezwykle bestialski. I choć nie wszyscy podzielali radość uczestników owej „zabawy”, nikt ich w tym nie powstrzymał i nie rozliczył. Przeciwnie, zostali powitani w swej bazie jak bohaterowie. Bohaterstwo, jak widać, może przybierać różne oblicza.

***

Pol Bagriansky *Koniuchi*, „Pirsumim. Publications of the Museum of the Combatants and Partisans", Tel Aviv, nr 65-66 (grudzień 1988):

Gdy dotarłem do oddziału, aby przekazać nowe rozkazy, zobaczyłem straszny, przerażający obraz. [...] *Na małej polance w lesie leżały półkolem ciała sześciu kobiet w różnym wieku i dwóch mężczyzn. Ciała były rozebrane i położone na plecach. Padało na nie światło księżyca. Jeden po drugim partyzanci strzelali trupom między nogi. Gdy kule dosięgały nerwów, trupy reagowały jak żywe. Drgały i wykrzywiały się przez kilka sekund. Trupy kobiet reagowały w bardziej gwałtowny sposób niż mężczyzn. Wszyscy partyzanci z tego oddziału brali udział w tej okrutnej zabawie, śmiejąc się w dzikim szaleństwie. Najpierw przestraszyłem się tym przedstawieniem, ale potem zaczęło mnie ono w chory sposób interesować. […] Im się nie spieszyło i dopiero jak trupy przestały reagować na kule, przemieścili się na nową pozycję.* […]

Ludzie byli zmęczeni, ale z ich twarzy wyzierała satysfakcja i szczęście z wykonanego zadania. Tylko niewielu zdawało sobie sprawę, że popełniono straszliwy mord w ciągu godziny. Ci nieliczni wyglądali ponuro, smutno i mieli poczucie winy. [...]

Dotarliśmy do bazy późno w nocy. Byłem zmęczony i zmordowany, a więc zasnąłem od razu, tak jak większość z naszego oddziału. Jak się dowiedzieliśmy następnego dnia, pozostałe oddziały zostały przywitane jak bohaterowie za zniszczenie Koniuchów. Pili, jedli i śpiewali całą noc. Sprawiło im przyjemność zabijanie i niszczenie, a najbardziej picie.

Nasz Dziennik
Środa, 29 stycznia 2014, Nr 23 (4865)

Zbrodnia umorzona

Zenon Baranowski

W lutym ma zostać umorzone śledztwo w sprawie mordu na mieszkańcach Koniuch dokonanego przez sowieckich partyzantów w 1944 roku.

– Czynności w śledztwie zostały zakończone w zeszłym roku, a w tej chwili jest sporządzana decyzja końcowa, będzie to umorzenie postępowania wobec śmierci części sprawców i niewykrycia pozostałych – mówi „Naszemu Dziennikowi" prok. Anna Gałkiewicz, naczelnik pionu śledczego łódzkiego oddziału IPN.

Na potwierdzenie śmierci części sprawców śledczy posiadają akty zgonu, ale w przypadku pozostałych nie udało się ustalić tożsamości. W tej chwili postanowienie jest przygotowywane i zostanie wydane w lutym.

Gałkiewicz podkreśla, że w śledztwie korzystano z pomocy prawnej kierowanej do kilku krajów, jak Białoruś, Rosja czy Izrael. Prokuratura przesłuchała świadków żyjących w kraju, a w drodze pomocy prawnej także mieszkających za granicą. Z Litwy uzyskano zeznania m.in. mieszkańców Koniuch, którzy byli naocznymi świadkami zbrodni. Zgromadzono również wiele materiałów archiwalnych, jak meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie ich akt osobowych, w których są informacje o ich uczestnictwie w ataku, oraz kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów.

– W śledztwie przesłuchano 63 świadków zamieszkałych w Polsce, Republice Litewskiej, Republice Białorusi, Izraelu. Większość zgromadzonego materiału dowodowego to dokumenty archiwalne – zaznacza prokurator.

Przez pewien czas był problem z uzyskaniem pomocy z Litwy, ale ostatecznie udało się to w 2012 roku. – Za zgodą prokuratury litewskiej w prokuraturze obwodowej rejonu Soleczniki byli prokuratorzy komisji i tam zapoznawali się z aktami prowadzonego przez stronę litewską śledztwa, przywieźli część nowych dokumentów – mówi Gałkiewicz.

Pozyskane dowody nie zmieniały głównych ustaleń śledztwa, z których wynika, że zbrodni dokonały wielonarodowe oddziały partyzantki sowieckiej. – Sprawcy byli partyzantami różnych narodowości, wśród nich byli także partyzanci narodowości żydowskiej – wskazuje naczelnik łódzkiego pionu śledczego.

Wieś Koniuchy na Wileńszczyźnie została zaatakowana nad ranem 29 stycznia 1944 r. przez 120-150-osobową grupę partyzantów sowieckich. Pochodzili oni z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć Okupantowi", „Śmierć Faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Oddziały były wielonarodowościowe. Dużą ich część, bo ok. 50 osób, stanowili partyzanci narodowości żydowskiej. W wyniku ataku, który trwał około 2 godzin, zginęło co najmniej 38 osób, a kilkanaście zostało rannych. Wśród zabitych byli nie tylko mężczyźni, lecz także kobiety i małe dzieci. Partyzanci podpalili wieś, dlatego część ofiar spaliła się w swoich domach, a resztę zastrzelono. Wcześniej partyzantka sowiecka wielokrotnie napadała na wsie, dokonując rabunku żywności i odzieży. W reakcji na to we wsi powstał oddział samoobrony.

Polscy świadkowie zwracają uwagę, że całością akcji dowodził Genrikas Zimanas (Henoch Ziman), który po wojnie został odznaczony przez władze PRL Orderem Virtuti Militari. Do dzisiaj nikt mu go nie odebrał.

Nasz Dziennik
Środa, 29 stycznia 2014, Nr 23 (4865)

Niechciane śledztwo

Hanna Sokolska

Przed siedemdziesięciu laty, 29 stycznia 1944 r., „partyzanci" sowieccy stacjonujący w Puszczy Rudnickiej otoczyli niewielką polską wieś Koniuchy na Wileńszczyźnie. Pod zarzutem kolaboracji z okupantem niemieckim dokonali na mieszkańcach strasznego mordu i puścili z dymem wszystkie zabudowania.

W rzeczywistości owa „kolaboracja" polegała na mało skutecznej próbie przeciwdziałania nieustannym rabunkom dokonywanym przez sowieckich „partyzantów".

Chaim Lazar, jeden z licznych „partyzantów" żydowskich biorących udział w tej „akcji", wspominał: „Nasz oddział otrzymał rozkaz, aby zniszczyć wszystko, co się rusza, i zamienić wieś w popioły". Tak się też stało. W ciągu jednej nocy życie straciło 36 osób, a 14 zostało ciężko rannych. Prawdopodobnie były dalsze zgony. Zginęło co najmniej 40 Polaków, w tym kobiety i dzieci.

Rozmiary tej tragedii dorównują więc pogromowi kieleckiemu. Ale w odróżnieniu od jego sprawców Genrikas Zimanas vel Gienrich (Henoch) Ziman ps. „Jurgis", który dowodził całością „akcji", został po wojnie odznaczony w PRL Orderem Virtuti Militari! „Partyzanci", którzy popełnili tę zbrodnię – przeważnie uciekinierzy z getta wileńskiego – po wojnie przenieśli się do Polski Ludowej, gdzie byli bezkarni.

Gdy w lutym 2001 r. Kongres Polonii Kanadyjskiej zwrócił się do Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – Instytut Pamięci Narodowej o podjęcie śledztwa w sprawie okrutnego mordu w Koniuchach, nie mogliśmy przewidzieć, że potrwa ono aż do dzisiaj – czyli 13 lat. Nic nie wskazuje na to, by faktycznie miało się ono ku końcowi.

Zaznaczyć należy, iż od samego początku nie brakowało dowodów w tej sprawie. Powstały liczne relacje sprawców opisujące przebieg „akcji" i dokonanej rzezi. Część sprawców jest znana z imienia i nazwiska. Dostarczono z archiwów wileńskich obszerną dokumentację sowiecką dotyczącą tej „akcji" oraz kartoteki „partyzantów" sowieckich. Obszerny pakiet informacyjny umieściliśmy na portalu internetowym Kongresu Polonii Kanadyjskiej oraz na portalu krajowym.

Zanosi się na to, że 70. rocznica masakry w Koniuchach minie bez większego echa i bez zainteresowania ze strony IPN oraz władz polskich. Od ujawnienia masakry w 2001 roku nie ukazała się ani jedna publikacja poświęcona tej zbrodni, nie odbyła się żadna konferencja naukowa, nie podano do wiadomości informacji o oficjalnych obchodach 70. rocznicy.

Nie pozostało nam więc – w tym naszym ostatnim wystąpieniu w tej sprawie – nic oprócz przypomnienia niektórych wymownych świadectw niedoszłych ofiar i samych sprawców.

Antoni Gikiewicz: „…okrążyli całą wieś i wszystkich po kolei mordowali".

Stanisława Woronis: „…kogo tylko Sowieci znaleźli w krzakach czy w jamie – zabijali”.

Stanisław Wojtkiewicz: „…nie oszczędzali nawet kobiet w ciąży”.

Edward Tubin, wówczas 13-letni mieszkaniec wsi, tak to zapamiętał: „Nie było różnicy, kogo złapali, to wszystkich bili. Nawet kobietę jedną, uciekała tam w las ku cmentarzu, to nie strzelali, ale kamieniem zabili, kamieniem w głowę. Jak mamę zabili, to może z 8 kul po piersiach puścili (…). Wojtkiewicza żona była w ciąży i chłopak był, nie miał nawet 2 latka. Zabili ją, a chłopak został żywy. Przynieśli słomę, na nią rzucili, zapalili. Temu chłopaczkowi nogi poopalało – paluszki jemu odpadły. Przeżył pod tą matką. Jak zapalili, to tylko nogi mu się spaliły. Było strasznie, było strasznie, nie przepuścili nikomu”.

Chaim Lazar, „partyzant”: „Sztab Brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów [z tzw. Brygady Wileńskiej – oprócz tego Żydzi z tzw. Brygady Litewskiej także uczestniczyli w tej akcji], którymi dowodził Jaakow (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite (…). Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. (…) Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt”.

Isaac Kowalski, „partyzant”: „Dokładnie o ustalonej godzinie i minucie wszyscy partyzanci z czterech stron wsi otworzyli ogień z karabinów ręcznych i maszynowych, strzelając kulami zapalającymi w zabudowania wioski. Tym sposobem dachy gospodarstw zaczęły się palić. (…) po dwóch godzinach wioska (…) została zniszczona”.

Abraham Zeleznikow, „partyzant” z tzw. Brygady Litewskiej: „Wszystkich mieliśmy wybić. Zabroniono nam zabierać czegokolwiek z wioski. Partyzanci okrążyli wioskę, wszystko podpalono, każde zwierzę, każdego człowieka zabito. A jeden z moich kolegów, znajomych, partyzant, wziął kobietę, położył jej głowę na kamień, i zabił ją kamieniem”.

Paul Bagriansky, „partyzant” z tzw. Brygady Litewskiej: „Gdy dotarłem do oddziału, aby przekazać nowe rozkazy, zobaczyłem straszny, przerażający obraz. (…) Na małej polance w lesie leżały półkolem ciała sześciu kobiet w różnym wieku i dwóch mężczyzn. Ciała były rozebrane i położone na plecach. Padało na nie światło księżyca. Jeden po drugim partyzanci strzelali trupom między nogi. Gdy kule dosięgały nerwów, trupy reagowały jak żywe. Drgały i wykrzywiały się przez kilka sekund. Trupy kobiet reagowały w bardziej gwałtowny sposób niż mężczyzn. Wszyscy partyzanci z tego oddziału brali udział w tej okrutnej zabawie, śmiejąc się w dzikim szaleństwie. Najpierw przestraszyłem się tym przedstawieniem, ale potem zaczęło mnie ono w chory sposób interesować. (…) Im się nie spieszyło. I dopiero jak trupy przestały reagować na kule, przemieścili się na nową pozycję”.

Nasz Dziennik
Środa, 29 stycznia 2014, Nr 23 (4865)

Mordowali bezbronnych

Leszek Żebrowski

Od zbrodni popełnionej przez sowieckich i żydowskich „partyzantów” w Koniuchach, na obrzeżu Puszczy Rudnickiej, mija właśnie 70 lat. Śledztwo w tej sprawie, po interwencjach Kongresu Polonii Kanadyjskiej i załączeniu licznych dowodów, toczy się już prawie 13 lat.

Co dotychczas zrobiono, co ustalono? Pion śledczy IPN co roku publikuje lakoniczny komunikat, którego treść praktycznie nie zmienia się, choć mijają lata, które powinny być poświęcone na dokonanie szeregu ustaleń i intensywne informowanie opinii publicznej. Wystarczy przypomnieć sprawę Jedwabnego – tam „wszystko” zrobiono przez rok, aby na okrągłą, 60. rocznicę praktycznie zamknąć sprawę. Dziś już mało kto pamięta, że było to umorzenie postępowania,

pozostało w nim mnóstwo niewyjaśnionych i niedokończonych wątków, a wątpliwości pozostało nie mniej niż na początku śledztwa. A może nawet więcej.

W sprawie Koniuch jest inaczej. Po latach gromadzenia informacji przez badaczy i publicystów (które na bieżąco otrzymywali śledczy lub z których mogli bez przeszkód korzystać, ponieważ były natychmiast publikowane) dysponujemy częściowymi listami zarówno ofiar dokonanej tam 29 stycznia 1944 r. masakry, jak też jej sprawców.

Okazuje się jednak, że zbrodnia zbrodni nierówna. W sprawie Jedwabnego można było sprawstwo przypisać Polakom, i to jeszcze przed solidnymi badaniami sprawy. W Koniuchach taki zabieg jest jednak niemożliwy, zatem milczą na ten temat czołowe media, a samozwańcze autorytety moralne, które zawsze mają usta pełne frazesów, w tej sprawie wymownie nie zabierają głosu. „Gazeta Wyborcza" wymieniła tę miejscowość bodajże raz: 7 maja 2001 r. podała (za komunikatem PAP): „Drewniany krzyż upamiętni ofiary masakry około 50 mieszkańców wsi Koniuchy na Litwie". Tylko tyle.

Nikogo nie oszczędzili

Co wiemy o tej zbrodni? Zachowały się liczne dokumenty wytworzone przez „partyzantkę" sowiecką i żydowską, niemiecki i litewski aparat okupacyjny, Armię Krajową. W okresie powojennym powstały wspomnienia, pamiętniki i relacje. Niektóre z nich są bardzo szczegółowe i zawierają drastyczne opisy bestialstwa, przywołane przez samych uczestników. Powstały opracowania szczegółowo dokumentujące zbrodnię, jej przebieg i skutki. Nie ma więc żadnych wątpliwości, kto, gdzie i kiedy dokonał masakry oraz kim były ofiary – tu przypomnijmy: kilkoro dzieci (najmłodsze miało zaledwie 1,5 roku), kobiety i mężczyźni, wszystko polscy cywile. Przez kilkadziesiąt powojennych lat głównie uczestnicy rozpowszechniali zakłamaną wersję, jakoby był to uzasadniony atak bohaterskich partyzantów na silnie umocniony garnizon niemiecki!

29 stycznia 1944 r. nad ranem na małą polską wieś (położoną z dala od innych siedzib ludzkich) napadła 120-osobowa grupa sowieckich „partyzantów" z pobliskiej Puszczy Rudnickiej. Oddziały te nosiły bardzo wzniosłe nazwy: „Śmierć Okupantom", „Śmierć Faszyzmowi", „Mściciel", „Walka", „Ku Zwycięstwu", „Piorun", „Margirio", „Oddział im. Adama Mickiewicza". Prawie połowę z nich stanowili sowieccy „partyzanci" narodowości żydowskiej. Nie ma na ich temat rzetelnej literatury historycznej z prawdziwym opisem czynów bojowych, bo tych było niewiele. Istotą ich działania było trwanie i pilnowanie sowieckiego porządku w kraju okupowanym do 1941 r. przez Sowietów, a później przez Niemców. „Akcji" w Koniuchach również nie da się zaliczyć do czynów bojowych, tym bardziej że skierowana była wyłącznie przeciwko bezbronnej ludności cywilnej, a jej celem miało być skuteczne zastraszenie okolicy. Makabryczna rzeź połączona z wyjątkowym bestialstwem trwała około godziny. Zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście było rannych, w tym kilka bardzo ciężko. Wieś została doszczętnie obrabowana i spalona, przestała istnieć.

Terror i rabunek

Po tragicznej w skutkach okupacji sowieckiej trwającej do 22 czerwca 1941 r., podczas której dziesiątki tysięcy Polaków straciło życie, a setki tysięcy wywieziono na Syberię, nowy okupant, tym razem niemiecki, stosował podobne metody podboju i utrzymania Kresów w swoim władaniu. Ale w terenie pozostały całe masy tzw. okrużeńców, czyli rozbitków z Armii Czerwonej. Nie wszyscy enkawudziści i przedstawiciele sowieckich władz komunistycznych i państwowych zdołali się ewakuować. W ciągu kilku miesięcy stworzyli oni liczną konspirację i z czasem zaczęli tworzyć własne oddziały „partyzanckie". Nie miały one takiego charakteru jak Armia Krajowa – nastawiały się głównie na przetrwanie i manifestowanie istnienia władzy sowieckiej. Ale wobec wszelkich przeciwników (przede wszystkim AK) występowały zdecydowanie wrogo, także nikczemnie denuncjując ich nawet Niemcom. Coraz licznej przyłączali się do nich zbiegowie z gett, w tej okolicy przede wszystkim z pobliskiego Kowna. Ich ostoją była potężna i niedostępna Puszcza Rudnicka, w której sowieckie oddziały czuły się bezpiecznie. Mogły zatem bezkarnie terroryzować okoliczną ludność, nękać ją conocnymi napadami, rabować.

Mieszkaniec Rudnik i żołnierz VII Brygady Wileńskiej AK Witold Aładowicz „Bogdaniec" wspominał: „Kiedy przyszła władza sowiecka [1939], Żydzi zostali jej sympatykami, wielu wstąpiło do partii komunistycznej. Podczas okupacji Żydzi zaczęli denuncjować ziemian, oficerów polskich do NKWD. Członkowie rodzin, którym udało się uciec, wiedzieli, kto ich wydawał. Nie jest tajemnicą, że wśród NKWD-zistów nie brakowało osób narodowości żydowskiej. Z tego powodu niechętnie przyjmowano ich do oddziałów polskiej partyzantki. Podczas okupacji niemieckiej w

Puszczy Rudnickiej mieściła się baza sowieckiej partyzantki z Żydami, złodziejami, byli w niej Polacy – komsomolcy z Gaju. Na Długiej Wyspie działał oddział 'Za rodinu'. Tu znajdował się południowy obkom partii. Utrzymywali się głównie z rabunków, bardzo lubili złoto i zegarki (…)".

Jeden z uczestników, Israel Weiss, kilkanaście lat później napisał w swych wspomnieniach, że konflikty z ludnością polską miały charakter wyłącznie odwetowy i były to ekspedycje karne: „Przedsięwzięto karne kroki wobec kolaborantów, a jedna z wiosek, która była notoryczna w swej wrogości do Żydów, została całkowicie spalona" (Relacja Israela Weissa, w: Baruch Kaplinsky (red.), Pinkas Hrubieshov. Memorial to a Jewish Community in Poland, Tel Aviv 1962, s. XIII). Jednak każdy, kto niszczył w tak okrutny sposób polskie wioski, obiektywnie działał przecież na rzecz niemieckich okupantów. Było to bowiem zaplecze dla miejscowych oddziałów AK, które w przeciwieństwie do sowieckich „partyzantów" cały czas prowadziły walki z Niemcami.

Pili i śpiewali

Nawet wśród sprawców pojawiły się – nieliczne wprawdzie – wyrzuty sumienia, co tym bardziej warto odnotować: „Wioska Koniuchy stała się tylko wspomnieniem pełnym popiołów i trupów. Dostała nauczkę. Dowódca zebrał wszystkie oddziały, podziękował im za ich dobrze spełnione zadanie oraz rozkazał przygotować się do powrotu do bazy. Ludzie byli zmęczeni, ale z ich twarzy wyzierała satysfakcja i szczęście z wykonanego zadania. Tylko niewielu zdawało sobie sprawę, że popełniono straszliwy mord w ciągu godziny. Ci nieliczni wyglądali ponuro, smutno i mieli poczucie winy. (…)

Dotarliśmy do bazy późno w nocy. Byłem zmęczony i zmordowany, a więc zasnąłem od razu, tak jak większość z naszego oddziału. Jak się dowiedzieliśmy następnego dnia, pozostałe oddziały zostały przywitane jak bohaterowie za zniszczenie Koniuchów. Pili, jedli i śpiewali całą noc. Sprawiło im przyjemność zabijanie i niszczenie, a najbardziej picie" (Paul Bagriansky, „Koniuchi", Pirsumim, Tel Aviv: Publications of the Museum of the Combatants and Partisans, nr 65-66 (grudzień 1988), s. 120-124).

Po latach jednak w coraz liczniej publikowanych wspomnieniach i relacjach żydowscy uczestnicy zbrodni licytowali się nawet liczbą ofiar, podnosząc ją i do trzystu osób. Sami jednak strat nie ponieśli żadnych, mimo że atakowali przecież silnie ufortyfikowany „garnizon niemiecki".

Taktyka zaprzeczania

Gdy sprawa została nagłośniona po wszczęciu śledztwa przez IPN, zaczęły pojawiać się publikacje innego rodzaju, negujące istotę wydarzeń.

Historyk izraelski Dov Levin (były członek oddziału „Śmierć Okupantom") stwierdził, że poruszenie tej sprawy spowodowane jest „złośliwymi intencjami". Ale w 2007 r. litewski wymiar sprawiedliwości też wszczął podobne śledztwo. Reakcja środowiska żydowskiego była jednoznaczna – potępiono to jako „wybryk antysemicki". Mieszkańcom Koniuch zarzucono natomiast, że mordowali Żydów, więc był to w pełni uzasadniony odwet, ponieważ byli… niemieckimi „kolaborantami"! Już nie padały argumenty, że stacjonował tam niemiecki garnizon. Ich rolę przejęli zatem… Polacy. Twierdzono również, że bezbronnych cywilów nie tknięto. Śledztwo bardzo szybko zostało umorzone.

Zaczęły się też ukazywać publikacje dzieci sprawców, w których przyjęto dodatkową linię obrony, ocierającą się o absurd dla osób jako tako znających ówczesne realia. Ale dla anglosaskiej opinii publicznej może to być przekonujące, bo skąd mają znać zawiłości okupacji w Europie Środkowo-Wschodniej, w tym i w Polsce?

Na przykład w 2008 r. ukazała się książka Michaela Barta i Laurel Corony „Until Our Last Breath: A Holocaust Story of Love and Partisan Resistance" (New York: St. Martin's Press, 2008). Jest to biografia Leizera Barta (policjanta z getta wileńskiego) i jego żony Zeni (Kseni) Lewinson-Bart, którzy byli w żydowskiej „partyzantce" w Puszczy Rudnickiej. Ich syn Michael napisał, że skoro nie wszyscy mieszkańcy spacyfikowanej wsi zginęli w tej makabrycznej akcji (to prawda, że nielicznym udało się zbiec i ocalić życie), to oznacza, iż „partyzanci" ich wcześniej o tym ostrzegli i ze szlachetnej litości pozwolili im… uciec: „Każdemu w miasteczku, kto się poddał, pozwolono odejść, lecz ci, którzy opierali się lub nie usłuchali wezwań, aby się poddać, zostali zabici".

Książka zebrała entuzjastyczne recenzje, ponieważ jakoby ukazała „moralne dylematy członków żydowskiego ruchu oporu". Przypomnijmy więc, że nie było to miasteczko, tylko głucha wieś.

Mieszkańców nikt nie ostrzegł, przeciwnie – sprawcy zrobili wszystko, aby nikt nie uszedł z życiem, na szczęście nie do końca skutecznie. Polacy nie mogli się poddać, bo przecież i tak byli bezbronni, a sprawcy przystąpili do rzezi natychmiast.

Bez litości

Świadkowie nawet po kilkudziesięciu latach wspominali te wydarzenia ze zgrozą, jak np. Stanisława Woronis: „Partyzanci sowieccy często zaglądali do nas przedtem. Zwykle zjawiali się ze stanowczym rozkazem lub rewolwerem w ręku, byśmy dali kury, świniaka lub inną żywność. Potem dokonywali wręcz grabieżczych napadów, niczym bandyci. Nasi mężczyźni zbuntowali się. Nie mieliśmy czym karmić własne dzieci. U niektórych bieda aż piszczała. Kiedy zorganizowano samoobronę, rozprawiono się z nami w sposób bestialski, stosując mord i ogień. Mogłabym zrozumieć męskie porachunki, ale mordowania niewinnych ludzi, nigdy! To było gorsze niż wojna. Na wojnie ucieka się przed kulą. Tych, kogo w Koniuchach kula nie trafiła, lub tylko raniła, dobito żywcem. (…)

Strach i świst kul poza plecami będę pamiętać do końca dni. Tak, jak płonącą wieś, daremnie błagającą o litość.

Wróciliśmy do Koniuch nie od razu. Partyzanci sowieccy czuwali i nie daj Boże, jak kogoś znaleźli. Tego krwawego dnia zginęła też bliska rodzina mego męża. Dwudziestoletnia Ania Woronis słynęła na całą okolicę ze swej urody… Tak bardzo szkoda mi chłopaczka Antka Bobina. Młody, piękny, pracowity. Nie mieszkał tu, służył u gospodarzy gdzie indziej. Ale akurat odwiedził wieś rodzinną. Ojciec jego był w szpitalu w Bieniakoniach. A Antek tak niewinnie zginął… Podobnie było z rodziną Pilżysów, która przyjechała z Wilna, gdyż nabyła tu dom… Nie utrzymywaliśmy z nimi bliższych kontaktów, gdyż mieszkali dalej, za rzeką. Wiem jednak, że mieli dzieci… Czym zawiniły dzieci?… Molisowa np. miała córeczkę w wieku 1,5 roku. Trzymała ją na ręku, uciekając. Obie padły od kul…” („Nasza Gazeta” (Wilno) 29 III – 4 IV 2001 r.).

Rozkazy w jidysz

Dowódcą żydowskich oddziałów w Puszczy Rudnickiej był Abba Kovner. Jest on uważany za jednego z największych bohaterów żydowskiego ruchu oporu w Europie. W 1997 r. otrzymał w United States Holocaust Memorial Museum (założonym przez Miles Lerman Centre for Jewish Resistance) „Medal of Resistance”, a w 2001 r. jego żona Vitka Kempner Kovner otrzymała nagrodę specjalną „Certificate of Honor” za bohaterstwo i waleczne czyny. Podczas uroczystej ceremonii w Izraelu Vitka Kovner podkreśliła, że Żydzi walczący w Puszczy Rudnickiej sami uważali się za partyzantów żydowskich, nie sowieckich: „Jestem dumna z tego, że dane mi było walczyć jako Żydówce, członkini żydowskiego oddziału bojowego, pod rozkazami żydowskich dowódców, w którym mówiło się i wydawało rozkazy w jidisz” („United States Holocaust Memorial Museum”, Newsletter, February/March 2001). Wyróżniali się jednak nie tylko językiem, ale też wyglądem zewnętrznym.

Informację o tym, jak wyglądali „partyzanci sowieccy” z Puszczy Rudnickiej pod koniec okupacji niemieckiej (w lipcu 1944 r.), zawarł w swych wspomnieniach prof. Czesław Zgorzelski („Przywołane z pamięci”, Lublin 1996). Gdy przedzierał się z grupą innych osób z Wilna w stronę Lidy, postanowił zatrzymać się na niewielkim folwarczku w Bojkach: „Już zbliżaliśmy się do zabudowań, gdy zza ogrodzenia wyłonił się (…) pan Edward, (…) ostrzegł, że w pobliżu krąży banda (rzekomo partyzantów sowieckich) z Puszczy Rudnickiej: dziwacznie poprzebierani – w łachmanach, ale i w futrach, niektórzy z kolczykami w uszach, uzbrojeni w pistolety, nie wyglądali wcale na partyzanckie wojsko sowieckie. Przeszli tędy właśnie przed godziną”. Sowieci poddani byli bardzo surowej dyscyplinie wojskowej. Byli wprawdzie kompletnie zdemoralizowani, słynęli z gwałtów i rabunków, jednak nie chodzili po lesie w lipcu (!) w futrach i z kolczykami w uszach. Można więc być pewnym, o kogo chodziło.

Miles Lerman w referacie wygłoszonym na Uniwersytecie DePaul w Chicago w 1998 r. (był wówczas przewodniczącym Rady Muzeum Holokaustu w USA) stwierdził: „Żydowscy partyzanci byli zwykle pierwszymi ochotnikami w najbardziej niebezpiecznych akcjach. Fakty dowodzą, że Żydzi odgrywali pierwszoplanową rolę w partyzantce i walczyli odważnie w większości partyzanckich grup w całej Europie”. Jeśli tak, to akcja w Koniuchach (a wcześniej w Drzewicy, Nalibokach, Świńskiej Woli i wielu innych miejscach) chluby im nie przyniosła.

W Polsce Ludowej oczywiście nie można było takich spraw badać, a nawet ich przypominać. Ale nie do końca – Henoch Ziman vel Genrikas Zimanas, który był jednym z dowódców sowieckiej „partyzantki" w Puszczy Rudnickiej, został odznaczony… Orderem Wojennym Virtuti Militari. Mimo że sprawa znana jest od kilkunastu lat, kapituła Orderu dotychczas go tego zaszczytu nie pozbawiła. Dlaczego?

Dlaczego też „Gazeta Wyborcza", tak czuła na wszelkie odchylenia od „oficjalnych" ustaleń, nie przeprowadzi własnego śledztwa dotyczącego tej zbrodni? W sprawie masakry z 8 maja 1943 r. w Nalibokach (w której zginęły 132 osoby, w tym wiele kobiet i dzieci) podjęła przecież taki trud. Piotr Głuchowski i Marcin Kowalski zatytułowali swą książę tak: „Odwet. Prawdziwa historia braci Bielskich" (Biblioteka „Gazety Wyborczej", Warszawa 2009). Co prawda, ich ustalenia zakończyły się katastrofą i obietnicą wydania nowej wersji, bo „prawdziwa historia" okazała się ocieraniem o plagiat i nieudolną kompilacją (redakcja zaznaczyła, że chodziło tylko o „braki i uchybienia"). Piotr Głuchowski zapowiedział, że „w drugim wydaniu książki błędów nie będzie". Ponieważ do dziś drugiego wydania jednak nie ma, autorzy tego wiekopomnego dzieła mogą być nadal zajęci retuszem tamtej książki i być może nie mają czasu na badanie innej sprawy. A jeśli sprawę Naliboków już zarzucili (o czym może świadczyć znaczny upływ czasu), mogą się wziąć za sprawę Koniuch. Materiałów będą mieli aż nadto. I mogą wyprzedzić znacznie organa śledcze…

Internet:
http://l24.lt/pl/historia/item/26511-w-koniuchach-uczczono-ofiary-pacyfikacji-wsi-sprzed-70-lat

W Koniuchach uczczono ofiary pacyfikacji wsi sprzed 70 lat
2014-02-02

Irena Kołosowska

Przed 70. laty, 29 stycznia 1944 r., nieduża wieś Koniuchy została zaatakowana przez ok. 150-osobową grupę partyzantów sowieckich, stacjonujących w Puszczy Rudnickiej. Pod zarzutem kolaboracji z okupantem niemieckim dokonali na mieszkańcach strasznego mordu i puścili z dymem wszystkie zabudowania.

Dzisiaj, 2 lutego, w Koniuchach uczczono ofiary pacyfikacji wsi sprzed 70 lat. W kierunku pomnika, upamiętniającego pomordowanych, zmierzali mieszkańcy wsi oraz liczni goście. Wśród licznie zgromadzonych uczestników spotkania znaleźli się mer rejonu solecznickiego Zdzisław Palewicz, poseł na Sejm RL Leonard Talmont, kierownik Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Wilnie Stanisław Cygnarowski, dyrektor administracji samorządu rejonu solecznickiego Bolesław Daszkiewicz, zastępca dyrektora administracji samorządu Józef Rybak, ksiądz proboszcz parafii butrymańskiej Szymon Wikło.

- Stoimy przed krzyżem, który został wzniesiony dla uczczenia ofiar największej na naszych terenach zbrodni na osobach cywilnych podczas II wojny światowej. Partyzantka sowiecka otoczyła wieś, wymordowując ludzi niewinnych tylko za to, że bronili swoich zagród i swoich rodzin. W ciągu długich 60 lat panowała zmowa milczenia o Koniuchach. Tylko ten las, stary cmentarz i pamięć ludzka mówiły o tym, co się stało tu w styczniu 1944 roku. Niczym ładunek wybuchowy było przerwanie milczenia w 60. rocznicę zbrodni, kiedy to z inicjatywy Solecznickiego Rejonowego Oddziału ZPL i samorządu rejonu solecznickiego, a także przy wsparciu finansowym Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Koniuchach odsłonięto pomnik pomordowanym. Wówczas podjęto śledztwo w tej sprawie, zaczęto o tym pisać w prasie. Dzisiaj, w 70. rocznicę zbrodni chcemy wiedzieć całą prawdę o Koniuchach, prawdę, która musi nas budować i stanie się częścią naszej narodowej świadomości. Pamięć jest naszym obowiązkiem i zbiorowym wyrazem hołdu dla tych, co niewinnie zginęli. Cześć Ich pamięci i niech spoczywają w pokoju! – powiedział podczas uroczystości w Koniuchach mer rejonu solecznickiego Zdzisław Palewicz.

Podczas apelu przy pomniku pomordowanym mieszkańcom wsi Koniuchy odczytano imiona 38 poległych, odmówiono modlitwę, zapalono znicze i złożono wieńce. W kościele w Butrymańcach

została odprawiona msza święta w intencji pomordowanych. Uczniowie Gimnazjum im. Jana Śniadeckiego w Solecznickiach oraz Gimnazjum im. Anny Krepsztul w Butrymańcach, a także schola parafialna z kościoła Świętego Ducha w Wilnie uczcili pamięć mieszkańców wsi Koniuchy pieśniami i przedstawieniem literackim.

Mord na mieszkańcach wsi Koniuchy w 1944 r. sowieccy partyzanci dokonali pod zarzutem kolaboracji z okupantem niemieckim. W rzeczywistości owa „kolaboracja" polegała na mało skutecznej próbie przeciwdziałania nieustannym rabunkom dokonywanym przez sowieckich partyzantów. W wyniku ataku, który trwał około 2 godzin, życie straciło 38 osób, a 14 zostało ciężko rannych. Prawdopodobnie były dalsze zgony. Wśród zabitych byli nie tylko mężczyźni, lecz także kobiety i małe dzieci.

W lutym 2001 r. Kongres Polonii Kanadyjskiej zwrócił się do Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu o podjęcie śledztwa w sprawie okrutnego mordu w Koniuchach. Nikt nie mógł przewidzieć, że potrwa ono aż do dzisiaj, a sprawcy najwyraźniej nie poniosą należnej im kary. Ze względu na śmierć części sprawców i niewykrycia pozostałych w lutym br. śledztwo w tej sprawie ma być umorzone.

O tych wydarzeniach milczy i historiografia. Dziś nadal niewielu ludzi wie o wydarzeniach w Koniuchach. Nie ma żadnych informacji na ten temat w podręcznikach szkolnych i akademickich. Jest to, niestety, dziedzictwo Związku Sowieckiego z jego przekłamaniami, cenzurą, przemilczaniem niewygodnych tematów, napiętnowaniem i prześladowaniami bohaterów i wielu niewinnych osób. Takie działania odcisnęły swoje piętno na współczesnej świadomości narodowej mieszkańców naszego rejonu i na ich wiedzy o własnej historii.

Samorząd rejonu solecznickiego stara się propagować wiedzę o dziejach tej miejscowości i jej mieszkańcach. Staraniami władz na skraju wsi został ustawiony krzyż pamięci pomordowanym mieszkańcom wraz z wypisanymi na nim imionami poległych. Przed rokiem przy drodze wjazdowej do Koniuch został ustawiony kierunkowskaz do miejsca upamiętniającego niewinnie pomordowanych. Teraz każdy, komu nie jest obojętna historia i losy jego ziomków, może tu przyjść, aby oddać należny hołd pomordowanym.

Tygodnik Wileńszczyzny
6 - 12 lutego 2014 nr 6 (wydanie internetowe nr 699)

Ku pamięci pomordowanych w Koniuchach

Andrzej Kołosowski

29 stycznia 1944 roku sowieccy partyzanci dokonali bestialskiego mordu na mieszkańcach wsi Koniuchy. W ciągu jednej nocy życie straciło 36 osób a 14 zostało ciężko rannych. Uroczystość upamiętnienia niewinnych ofiar wojny odbyła się w Koniuchach 2 lutego br.

Na przeciągu długich dziesięcioleci temat masakry w Koniuchach był zakazany. Historycy radzieccy przedstawiali bowiem czerwonych partyzantów jedynie w roli szlachetnych bohaterów, walczących z okupantem niemieckim, broniących ludność cywilną od hitlerowskiej machiny represyjnej. Świadkowie zbrodni, którym udało się przeżyć, w obawie o życie własne i swoich rodzin musieli zapomnieć o strasznych wydarzeniach z lat wojennych. Dla mieszkańców położonej na skraju Puszczy Rudnickiej wsi sowiecka partyzantka okazała się najstraszniejszym wrogiem, nie znającym litości nawet nad dziećmi, kobietami i starcami. W czasie wojny wieś była często nawiedzana przez partyzantów, domagających się odzieży i żywności. Urodzaju z piaszczystych gleb wieśniakom ledwo wystarczało na własne potrzeby. Toteż ciągłe najścia nieproszonych gości, często z bronią w ręku, zmusiły mieszkańców do podjęcia kroków w celu obrony swego mienia i bezpieczeństwa.

Tak jak i w wielu innych wsiach, w latach wojny, we wsi powstał oddział samoobrony. Uzbrojeni wieśniacy kilkakrotnie stanowczo odmówili składania prowiantu partyzantom radzieckim. Nie

czując się obywatelami ZSRR, nie traktowali ich bowiem jako swoich obrońców. Dla partyzantów każdy oddział samoobrony wiejskiej, w których powstawaniu byli zainteresowani też Niemcy, był takim samym wrogiem jak garnizon niemiecki, tyle że łatwiejszy do pokonania. Posiadająca oddział samoobrony wieś była piętnowana mianem zdrajców i kolaborantów. Zgodnie z prawem wojny, zdrajcom i kolaborantom należała się kara, dlatego 29 stycznia 1944 roku oddział partyzancki „Śmierć faszystom" pod dowództwem Jacoba Prennera ruszył w stronę Koniuch. Śpiąca wieś została okrążona z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, przez którą jedyny most był w ręku partyzantki.

– Mąż obudził mnie gwałtownym szarpnięciem za ramię i krzyknął, że musimy uciekać. Przez okno biło światło, słychać było hałas. Nie rozumiejąc, co się dzieje, chwyciłam trzyletnią córeczkę i w nocnej koszuli wyskoczyłam z domu. Widziałam, jak płonęły sąsiedzkie zagrody, ryczało bydło, od kul padali moi znajomi... – tak zapamiętała tę straszną noc mieszkanka Koniuch Stanisława Woronis z domu Bandalewiczówna.

Według sprawozdania litewskiej policji, owego ranka w Koniuchach zginęło 36 osób a 14 zostało ciężko rannych. Mieszkańcy, którzy przeżyli masakrę, ułożyli listę zamordowanych, złożoną z 38 nazwisk. Nikt nie może być pewny, czy jest ona pełna. Władza radziecka ze zrozumianych powodów ukrywała sprawę mordu w Koniuchach. Zupełnie inaczej potraktowali zbrodnię jej sprawcy, którzy po zakończeniu II wojny światowej osiedlili się na stałe w USA i Izraelu. W licznych publikacjach uczestnicy napaści mówią o liczbie 300 zabitych, szczegółowo opisując swój „bohaterski czyn". Chaim Lazar w wydanej w roku 1985 w Nowym Jorku książce „Destruction and Resistance" pisał: „Sztab brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby udzielić nauczki innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Wśród nich było około 50 Żydów, którymi dowodził Jacob (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolice wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i trzoda miały być wybite. Sygnał dano tuż przed wschodem słońca. W ciągu kilku minut okrążono wieś z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, a jedyny most znajdował się w rękach partyzantów. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. Z wielu domów słychać było huk eksplozji. Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt".

Mord w Koniuchach jest także opisany w książce Richa Cohena „The Avengers" („Mściciele"), wydanej w Nowym Jorku w 2000 r.: „Koniuchy były wioską o zakurzonych drogach i zapadłych w ziemię, niepomalowanych domach. Partyzanci – Rosjanie, Litwini i Żydzi – zaatakowali Koniuchy od strony pól, a słońce świeciło im w plecy. Odezwał się ogień z wież strażniczych. Partyzanci odpowiedzieli ogniem. Chłopi uciekli do swych domów. Partyzanci obrzucili dachy granatami, a domy zajęły się płomieniem. Chłopi wybiegali drzwiami i uciekali drogą. Partyzanci ich gonili, strzelając do mężczyzn, kobiet i dzieci. Większość chłopów biegło w stronę niemieckiego garnizonu, a więc przez znajdujący się na skraju osiedla cmentarz. Dowódca partyzantów przewidział to i dlatego nakazał kilku swoim ludziom schować się przy grobach. Gdy ci partyzanci otworzyli ogień, chłopi zawrócili i wpadli w ręce żołnierzy, ścigających ich z przeciwnej strony. Setki chłopów zginęło trafiwszy w ogień krzyżowy".

Potwierdzenie mordu w Koniuchach można znaleźć także w dzienniku partyzantów żydowskich pt. „Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest". Podano tam, że napad miał miejsce w styczniu 1944 r. i wzięli w nim udział partyzanci z oddziałów Jacoba Prennera („Śmierć faszystom") i Shmuela Kaplinskyego („Ku zwycięstwu") tzw. Litewskiej Brygady.

Według relacji policji litewskiej mówi się, że „z 40 gospodarstw spaliło się 39 zabudowań i łaźnia, 50 krów, 16 koni, 50 świń, 100 owiec, 400 kur i inny majątek". Zamordowanych koniuszan pochowano na wiejskim cmentarzyku pod krzyżem, ustawionym przez młodzież jeszcze przed wojną dla upamiętnienia swoich katolickich korzeni. Jakby w przeczuciu wielkiego nieszczęścia.

Przez prawie pół wieku ci, którzy stracili rodziny, znajomych, musieli cierpieć i pamiętać w milczeniu. Do Koniuch nie przyjeżdżały wycieczki, jak do nieodległych Pirciupi, wsi spalonej przez faszystów, na ich przykładzie nie uczono młodego pokolenia historii. Nielicznymi świadkami tragicznych wydarzeń pozostały jedynie stary las, cztery ocalałe domy i stary spróchniały krzyż na cmentarzu. Nowy krzyż z wypisanymi na nim nazwiskami wszystkich ofiar pojawił się w Koniuchach na początku już naszego wieku, w 60. rocznicę tego strasznego wydarzenia.

– Stoimy przed krzyżem, który został wzniesiony dla uczczenia ofiar największej na naszych terenach zbrodni na osobach cywilnych podczas II wojny światowej. Partyzantka sowiecka otoczyła wieś, wymordowując ludzi niewinnych tylko za to, że bronili swoich zagród i swoich rodzin. W ciągu długich 60 lat panowała zmowa milczenia o Koniuchach. Tylko ten las, stary cmentarz i pamięć ludzka mówiły o tym, co się stało tu w styczniu 1944 roku. Niczym ładunek wybuchowy było przerwanie milczenia w 60. rocznicę zbrodni, kiedy to z inicjatywy Solecznickiego Oddziału Rejonowego ZPL i samorządu rejonu solecznickiego, a także przy wsparciu finansowym Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Koniuchach odsłonięto pomnik pomordowanym. Wówczas podjęto śledztwo w tej sprawie, zaczęto o tym pisać w prasie. Dzisiaj, w 70. rocznicę zbrodni chcemy wiedzieć całą prawdę o Koniuchach, prawdę, która musi nas budować i stanie się częścią naszej narodowej świadomości. Pamięć jest naszym obowiązkiem i zbiorowym wyrazem hołdu dla tych, co niewinnie zginęli. Cześć Ich pamięci i niech spoczywają w pokoju! – powiedział podczas uroczystości w Koniuchach mer rejonu solecznickiego Zdzisław Palewicz.

Kurier Wileński (Vilnius/Wilno)

7 lutego 2014

Ze skautami litewskimi w Koniuchach
Ks. Hm. Dariusz Stańczyk

Harcerze WHM wspólnie ze skautami litewskimi odbyli swoje skromne uroczystości ku czci pomordowanych mieszkańców wsi Koniuchy. 70. rocznica tej wielkiej tragedii, jaka przypadła 29 stycznia (1944), była dla młodzieży wyzwaniem do zorganizowania się. Sobota to dobry czas na wypady harcerskie.

Stąd w bardzo mroźny dzień 1 lutego doszło do serdecznego spotkania pod pomnikiem tragedii w Koniuchach. Nim zaczęły się wspólne modlitwy, w ciszy i w zadumie serc wiary, harcerze otoczyli tragiczne miejsce: z flagami polskimi i litewskimi, z symbolem „Wileńskiego Marszu Wolności", z relikwiarzem św. Rafała Kalinowskiego. Mieszkaniec Koniuch był pełen wzruszenia, gdy zobaczył godnie zachowującą się młodzież i z jakim nastawieniem idą przez wieś, modlą się i składają znicze. Obcy ludzie dla nich, a jednak patriotyzm to dar duszy, nieograniczony zasięg miłości do człowieka i Ojczyzny. Modlitwy na przemian, w języku polskim i litewskim, odśpiewanie hymnów skautowych, to także swoiste wzajemne wzbogacanie się duchowe i autentyczne wyrażenie idei „za naszą i waszą wolność". Skauci litewscy z Solecznik pięknie się prezentowali i dobitnie potrafili się modlić, co wywarło na nas dobre wrażenie. I to jest zachętą na przyszłość, aby się spotykać w duchu braterstwa, zgody i wzajemnego poszanowania. A osobom pomordowanym przez partyzantkę sowiecką i NKWD w Koniuchach i w innych miejscowościach: „Cześć ich pamięci".

Najwyższy CZAS!
Nr 6 (1238) – 8 lutego 2014

W SIEDEMDZIESIĄTĄ ROCZNICĘ ZAPOMNIANEJ ZBRODNI
ŻYDOKOMUNISTYCZNEJ PARTYZANTKI NA POLAKACH

Umorzyć Koniuchy

Czy zbrodni w Koniuchach na Nowogródczyźnie dokonało żydowskie społeczeństwo? Czy podczas rocznicy mordu prezydent Izraela przeprasza Polaków za Koniuchy?

TADEUSZ M. PŁUŻAŃSKI

Co na to premier i szacowne grono rabinów? Odpowiedzi na te pytania pozostaną bez odpowiedzi. W siedemdziesiątą rocznicę mordu Instytut Pamięci Narodowej zapowiedział, że umorzy trwające wiele lat postępowanie „wobec śmierci części sprawców i niewykrycia pozostałych". A stacja TVN, zapewne przez przypadek, pokazała film „Opór" o bohaterskich braciach Bielskich.
Śledztwo trwało, bagatela, od 13 lat. 27 lutego 2001 r. do Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi, za pośrednictwem Głównej Komisji, wpłynęło pismo Kongresu Polonii Kanadyjskiej zawierające informację o zbrodni popełnionej przez partyzantów sowieckich w pierwszej połowie 1944 r. na mieszkańcach Koniuch na Nowogródczyźnie, obecnie Litwa.

Śledztwo IPN
Przytoczmy materiały IPN (23 kwietnia 2001 r.): „Wieś Koniuchy położona była na skraju Puszczy Rudnickiej, w której swoje bazy posiadały liczne oddziały partyzantów sowieckich. Członkowie tych oddziałów dokonywali częstych napadów na okoliczne wsie i kolonie, w tym i na Koniuchy. Celem napadów był zabór mienia miejscowej ludności, głównie ubrań, butów, bydła, zapasów mąki. W czasie napadów stosowano przemoc wobec właścicieli rabowanego mienia. Mieszkańcy Koniuch zorganizowali samoobronę. Miejscowi chłopi pilnowali wsi, uniemożliwiając tym samym dalsze grabieże. Z tego powodu, najprawdopodobniej w dniu 29 stycznia 1944 r. (choć padają również daty kwiecień-maj 1944 r.), grupa partyzantów sowieckich z Puszczy Rudnickiej nocą okrążyła wieś. Nad ranem, przy użyciu pocisków zapalających, niszczono zabudowania wiejskie i rozstrzeliwano wybiegających z nich mieszkańców – mężczyzn, kobiety i dzieci. Łącznie spłonęła większość domów (co najmniej 60)".
W śledztwie IPN ustalono, że mord miał miejsce w nocy z 28 na 29 stycznia 1944 r., kiedy wieś zaatakowała ok. stuosobowa grupa partyzantów sowieckich, w której skład wchodziło ok. 50 Żydów. Zginęło co najmniej 38 polskich mieszkańców (mężczyzn, kobiet i dzieci; najmłodsze miało dwa lata). Kilku osobom udało się uniknąć rzezi. W maju 2004 r. w Koniuchach odsłonięto pomnik pamięci ofiar, na którym znajdują się 34 ustalone nazwiska ofiar.

Zrównać Koniuchy z ziemią
Inaczej niż w Jedwabnem, nie znalazła się żadna ocalała ofiara mordu – taki polski Szmul Wasersztajn (jak się potem okazało, po 1945 r. wieloletni pracownik UB), który nie będąc naocznym świadkiem jedwabieńskiej zbrodni, wszystko widział i słyszał. Łatwiej jest natomiast ustalić katów. Nie musieliśmy – jak to zrobił J. T. Gross – ustalać nazwisk na podstawie siłą rzeczy subiektywnych relacji ofiar, jak również ubeckich akt śledczych i procesowych, ale bez cienia wątpliwości znaliśmy personalia kilku sprawców. Co najbardziej bulwersujące: owi „partyzanci" nie tylko bez żenady przyznawali się do popełnienia brutalnego mordu, ale nawet byli z niego dumni. Jeden z nich, „partyzant" Chaim Lazar, w wydanej w 1985 r. w Nowym Jorku książce „Destruction and Resistance" („Zniszczenie i opór") napisał:
„Sztab brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite. (...) Sygnał dano tuż przed wschodem słońca. W ciągu kilku minut okrążono wieś z trzech stron. Z czwartej strony była rzeka, a jedyny most był w rękach partyzantów. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. (...) Słychać było huk eksplozji z wielu domów. (...) Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie

uratował się nikt”.

Złapani w krzyżowy ogień

Inna relacja pochodzi z wydanej (również w Nowym Jorku) książki Richa Cohena o symptomatycznym tytule „The Avengers” („Mściciele”):

„Koniuchy były wioską o zakurzonych drogach i osiadłych w ziemi, niepomalowanych domach. (...) Partyzanci: Rosjanie, Litwini i Żydzi zaatakowali Koniuchy od strony pól, a słońce świeciło im w plecy [wymarzona pogoda dla bohaterskich bojowników – T.M.P.]. Odezwał się ogień z wież strażniczych. Partyzanci odpowiedzieli ogniem. Chłopi uciekli do swych domów. Partyzanci wrzucili granaty na dachy, a w domach wystrzeliły płomienie. Chłopi wybiegali drzwiami i biegli drogą. Partyzanci ich gonili, strzelając do mężczyzn, kobiet i dzieci. Większość chłopów biegła w stronę niemieckiego garnizonu, a więc przez cmentarz na skraju miasta. *Komandir* partyzantów przewidział to i dlatego nakazał kilku swoim ludziom schować się przy grobach. Gdy ci partyzanci otworzyli ogień, chłopi zawrócili i wpadli w ręce żołnierzy, którzy ścigali ich z drugiej strony. Setki chłopów zginęło złapanych w ogień krzyżowy”.

Za fantastyczne należy uznać twierdzenie, że wstępu do Koniuch broniły wieże strażnicze. Biednej wioski (jak wynika z początku relacji) nie stać było na ich postawienie. Gdyby faktycznie w Koniuchach były wieże strażnicze, przebieg wydarzeń byłby z pewnością inny, chłopi nie byliby bezbronni – zamiast uciekać w popłochu, stawiliby opór.

Kim byli napastnicy określani w co drugim zdaniu mianem „partyzantów”? W pierwszej cytowanej relacji jest mowa, że pochodzili z różnych „obozów” (czytaj: leśnych). Operujące na tym terenie (Puszcza Rudnicka) grupy podlegały Głównemu Sztabowi Ruchu Partyzanckiego w Moskwie (w relacji mówi się o „sztabie brygady”). Była to zatem tzw. Partyzantka sowiecka. Morderców bezbronnej ludności (w tym kobiet i dzieci) nazywa się również „żołnierzami”. Ale czy każdy mężczyzna, który weźmie do ręki broń, choćby najlepszą, staje się od razu żołnierzem, a nie jest np. zwykłym bandytą? Charakter tych grup nie zmienia jednak faktu, iż ich głównym celem było zwalczanie polskiej państwowości i ludzi z nią związanych.

„Śmierć faszystom”

Jakie konkretnie grupy spacyfikowały Koniuchy? Udział w mordzie wymienionej już grupy Jakuba Prennera, określanej pieszczotliwą nazwą „Śmierć faszystom” potwierdza dziennik „partyzantów” żydowskich pt. „Operations Diary of a Jewish Partisan Unit in Rudniki Forest” (czyli we wspomnianej Puszczy Rudnickiej). Jest tu mowa również o tzw. Litewskiej Brygadzie Shmuela Kaplinsky’ego, nazywanej „Ku Zwycięstwu”.

Dlaczego owi „partyzanci” „mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia”?

Prokurator Anna Gałkiewicz z Okręgowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi mówiła, że na obecnym etapie śledztwa nie może dać jednoznacznej odpowiedzi. Przywoływała opinię Kazimierza Krajewskiego z jego książki „Na Ziemi Nowogródzkiej. »Nów« Nowogródzki Okręg Armii Krajowej”, wydanej w Warszawie w 1997 r.: „Jedyną »winą« mieszkańców Koniuch było to, że mieli już dosyć codziennych rabunków oraz gwałtów i chcieli zorganizować samoobronę. Bolszewicy z Puszczy Rudnickiej postanowili zrównać wieś z ziemią, tak by zastraszyć ludność innych wiosek”. Możliwe również, że chłopi byli związani z polskim podziemiem niepodległościowym.

O Koniuchach wybiórczo

I tym razem „Gazeta Wyborcza” pokazała, że wybiórczo podchodzi do rzeczywistości. Sprawę brutalnego mordu na polskich mieszkańcach wsi Koniuchy dostrzegła dopiero po kilku miesiącach od jej nagłośnienia. Ale co tu się dziwić – na Koniuchach nie da się zrobić geszeftu tak jak na Jedwabnem. Artykuły na temat Jedwabnego z bijącymi po oczach tytułami o winie Polaków „Wyborcza” zamieszczała na pierwszych stronach, środek numeru zapełniając sążnistymi polemikami. Krótka informacja o Koniuchach znalazła się na stronie 15 („GW”, 7 maja 2001).

W dokumentach IPN można było przeczytać: „Uznając, iż zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia zbrodni komunistycznej będącej jednocześnie zbrodnią przeciwko ludzkości, której karalność nie ulega przedawnieniu, w sprawie tej w dniu 8 marca 2001 r. wszczęto śledztwo”. Dwa miesiące opóźnienia w informowaniu opinii publicznej to chyba dużo jak na największy dziennik w Polsce. Oczywiście w przypadku Koniuch nie ma mowy o żadnych wypowiedziach

autorytetów moralnych, żadnych polemikach. Najwyraźniej „Wyborcza” uznała, że sprawa – jako marginalna – nie jest tego godna. Dlaczego? Mordu dokonali nie Polacy na Żydach, ale Żydzi na Polakach. Biorąc za przykład przedstawianie sprawy Jedwabnego przez „GW” i związanego z nią prof. J. T. Grossa, można by nawet powiedzieć, że autorem zbrodni w Koniuchach było żydowskie społeczeństwo, żydowscy „sąsiedzi”. Żeby jednak nie stosować podobnego, nieprawdziwego uogólnienia (kiedy zapomina się o niemieckim planie jedwabieńskiej zbrodni), trzeba stwierdzić, że mordercami w Koniuchach nie byli wyłącznie Żydzi.
Dla „Wyborczej” są to jednak przede wszystkim „partyzanci”. Udział Żydów w mordzie „Wyborcza” załatwia tak: „Według Lazara »w akcji bojowej « wzięło udział 120 partyzantów, w tym 50-osobowy oddział partyzantki żydowskiej, którzy zabili 300 mieszkańców Koniuch. Fakt ataku na wieś potwierdzają również wspomnienia drugiego partyzanta Israela Weissa i autor opracowania o udziale Żydów w partyzantce sowieckiej w lasach rudnickich Rick Cohen”.

„Akt skruchy”
Pozostaje sprawa liczby ofiar. Czy rzeczywiście zamordowano 300 polskich mieszkańców wsi – jak chwali się „partyzant” Lazar? Zdaniem IPN „zabito co najmniej 45 osób (liczba 300 ofiar była zawyżona), część mieszkańców została ranna. Ci, którzy ocaleli, uciekli do pobliskich wsi”. Podobne ustalenia uczyniła Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, której pracownicy pod koniec kwietnia 2001 r. przeprowadzili wizję lokalną w Koniuchach. Zdaniem Rady, zginęło ok. 50 osób, a z 85 domów ocalały cztery. Ciała zamordowanych chowano w Bieniakoniach i Butrymowicach [Butrymańcach].
Co na to „Wyborcza”? Z jednej strony pisała, że „na razie informacje o tym, co się tam wydarzyło, są niejasne”, ale z łatwością przyjmowała mniejszą liczbę ofiar – ok. 50. W przypadku Jedwabnego „GW” przyjęła diametralnie inną strategię. Z trudem była w stanie przyznać, że osób spalonych w stodole było mniej, niż to podaje prof. Gross, czyli 1600, mimo iż wszystkie inne informacje wskazywały, że jest to liczba znacznie zawyżona.
Ks. prymas Józef Glemp mówił, że za zbrodnię w Jedwabnem Polacy muszą „połączyć się z Żydami we wspólnej żałobie” i „wyrazić akt żalu”. Czy podobnie nie powinni zachować się Żydzi w przypadku Koniuch? Powstaje pytanie, czy przebaczenie ma obejmować tylko jedną stronę „dialogu polsko-żydowskiego”? Ponadto Koniuchy nie są jedynym przykładem zbrodni dokonanych przez Żydów na ludności polskiej. Polacy nie mają jednak takiego *lobby*, żeby wymóc „akt skruchy” (określenie Piotra Pacewicza z „Wyborczej”) jeszcze przed zbadaniem tych mordów.

Do Rzeczy
Nr 7/055 10-16 lutego 2014

Zbrodnia niepoprawna politycznie

Piotr Zychowicz

Zupełnie niezauważona minęła 70. rocznica pogromu we wsi Koniuchy. W wyniku napadu uzbrojonych po zęby partyzantów nad ranem 29 lutego 1944 r. zamordowano co najmniej 38 osób. W tym wiele kobiet i dzieci. Ludzie ci zostali zastrzeleni, zatłuczeni kolbami lub zarżnięci nożami. Ich dobytek rozgrabiono, a domostwa puszczonon z dymem.
„Nie było różnicy, kogo złapali, to wszystkich bili – wspominał jeden z ocalałych. – Nawet kobietę jedną, uciekała tam w las ku cmentarzu, to nie strzelali, ale kamieniem zabili, kamieniem w głowę. Jak mamę zabili, to może z 8 kul po piersiach puścili. [Inna kobieta] była w ciąży i chłopak był, nie miał nawet 2 latka. Zabili ją, a chłopak został żywy. Przynieśli słomę, na nią rzucili, zapalili. Temu chłopaczkowi nogi poopalało – paluszki jemu odpadły.”
Jak to możliwe, że rocznicą tak dramatycznego wydarzenia nikt się nie interesuje? Ano dlatego, że to nie był pogrom Żydów, którego dokonali Polacy – wtedy pisano by o nim na pierwszych stronach gazet oraz wzywano by nas do kajania się i przeprosin – ale odwrotnie. Położone przy Ruszczy Rudnickiej Koniuchy zamieszkane były przez Polaków, a spacyfikował je sowiecki oddział partyzancki złożony w dużej części z Żydów.
Przypominanie o tej zbrodni jest więc niepoprawne politycznie. Co gorsza, wygląda na to, że ostatni zabójcy umrą bezkarnie. Instutut Pamięci Narodowej ma w najbliższych dniach umorzyć

prowadzone w sprawie masakry w Koniuchach śledztwo. Jak napisał mi niedawno mój kanadyjski znajomy – śledztwo wszczęto 13 lat temu pod naciskiem Kongresu Polonii Kanadyjskiej – IPN „nie wywiązał się ze swojego obowiązku". Przykro to pisać, ale ma rację.

Kombatant
Biuletyn Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych

Nr 1(277) styczeń 2014

Zbrodnia w Koniuchach
Katarzyna Zientara-Majewski

Koniuchy, polska wieś położona na skraju Puszczy Rudnickiej, w 1944 r. liczyły 300 mieszkańców i niewiele ponad 60 zabudowań. Świtem 29 stycznia 1944 r., oddziały partyzantki sowieckiej zaatakowały ją z czterech stron, doszczętnie paląc większość domów. Podczas brutalnej pacyfikacji zamordowano ok. 40 osób. Nie oszczędzono kobiet, dzieci i starców.

Jedyną winą mieszkańców Koniuchów była chęć samoobrony przed powtarzającymi się gwałtami i grabieżami sowieckich partyzantów, którzy zabierali wszystko – od ubrań i żywności po trzodę chlewną. Zorganizowało ją trzech mieszkańców wsi: Marian Woronis, Józef Bobin i Jan Godzis. Nie mieli uzbrojenia koniecznego do skutecznej obrony, dysponowali zaledwie kilkoma sztukami broni. – *Mieli parę takich karabinków. Jak Ruskie byli u nas, wojsko, i uciekali, to oni rzucali to i ludzie nabrali. Mieli takie karabiny, obrzynane lufy, takie krótkie, odrażanki wołali na nie. Strasznie strzał był wielki z nich* – wspominał Ed ward Tubin, wówczas 13-letni mieszkaniec Koniuchów.
Głównym motywem zbrodni była zemsta oraz chęć zastraszenia mie szkańców Koniuchów i okolicznych wiosek. Oskarżano ich o współpracę z Niemcami, ukrywanie broni oraz niechęć do sowieckiej partyzantki. – *Niemcy dostarczyli wieśniakom karabiny ręczne i maszynowe. Utworzono stałą straż, której zadaniem było strzec wioskę dzień i noc. Sprawy miały się tak źle, że nawet większe grupy partyzanckie nie mogły bezpiecznie przechodzić przez tą wieś po drodze na ważne akcje. Zawsze ponosiliśmy straty.* (…) *Sztab brygady zdecydował się usunąć raka, który wyrósł na ciele partyzanckim* – pisał po latach Isaac Kowalski, jeden ze sprawców brutalnej pacyfikacji. Zgodnie z jego relacją dowódca oddziału wydał rozkaz, by „zniszczyć wszystko, co się rusza", a wieś zamienić w popioły.
Sprawcy przekonują, że wieś była dobrze ufortyfikowana, a każdy dom otoczony rowami strzeleckimi. – *To nieprawda. Wieś nie była obunkrowana, pomimo tego że od dłuższego czasu nękali ją Żydzi i bolszewicy* – twierdzi płk Tadeusz Bieńkowicz z 77. pp. Armii Krajowej. – *Mieli na tej samoobronie karabinki, a wsi pilnowali do 5 rano. Partyzanci podobno byli częściowo ubrani w polskie mundury po to, by uśpić ich czujność. Dlatego byli zaskoczeni nagłym atakiem. Nasze dowództwo proponowało samoobronie pluton do osłony pod warunkiem oddania nam broni. To było jesienią 1943 roku. Nie zgodzili się.*

Zaatakowali nad ranem
W założeniu sowieckich partyzantów wieś miała być zrównana z ziemią. Pacyfikacji dokonało ok. 150 Rosjan i Litwinów, w tym kilkudziesięciu Żydów – w większości uciekinierów z getta wileńskiego i kowieńskiego. Atak przeprowadziły wspólnie oddziały: „Śmierć okupantowi", „Piorun", oddział im. Adama Mickiewicza, „Śmierć faszyzmowi" i „Margirio". Akcją dowodził Genrikas Zimanas, I sekretarz Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy. Dwa ostatnie oddziały należały do Brygady Wileńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego. Oddział „Śmierć okupantowi" wchodził w skład Brygady Kowieńskiej.
Była mroźna noc 29 stycznia 1944 r. Większość mieszkańców Koniuchów spała w swoich chatach, nie przeczuwając zbliżającego się ataku. Partyzanci otoczyli wieś. – *Dokładnie o ustalonej godzinie i minucie wszyscy partyzanci z czterech stron wsi otworzyli ogień z karabinów ręcznych i maszynowych, strzelając kulami zapalającymi w zabudowania wioski. Tym sposobem dachy gospodarstw zaczęły się palić* – wspominał Isaac Kowalski.
Józef Bondalewicz, świadek masakry, wyznał, że ze snu wybudziła mieszkańców strzelanina i łuna pożaru. Było jasno jak w dzień. Do około roiło się od partyzantów, którzy strzelali do każdego, kto wy dostał się z domu. Trzaski ognia i huk rozpadających się budynków przypominały burzę z piorunami. Z różnych stron słychać było rozpaczliwe jęki palących się w domach ludzi, ryk zwierząt zamkniętych w chlewach.

– Gdy wybiegłem ze swego domu, zobaczyłem, jak z sąsiedniego domu Wójtkiewiczów wybiegła matka z niemowlęciem na rękach. Dwie kobiety – poznałem je po głosie, na pewno Żydówki, bo w oddziałach sowieckich kobiet nie było – zwaliły ją serią z automatu. Jedna z nich podbiegła do konającej, wyrwała dziecko i wrzuciła je do płonącej chaty. Przerażenie i niesamowity żar zmuszały każdego, kto wydostawał się z budynku, do niezwłocznej ucieczki. Bez tchu dopadłem do przyjaznych zarośli, skąd przedostałem się do wsi Kuże. Byłem uratowany.

Spaleni żywcem

Pacyfikacja trwała około dwóch godzin. Bezbronne, obudzone w środku nocy ofiary – ginęły od strzałów z broni palnej lub płonęły żywcem. O krwawej masakrze po latach opowiadał Edward Tubin: – *Podeszli. Siostra siedziała blisko z córeczką. Puścili po siostrze z automata… Siostra mogła mieć… nie była stara. Mogła mieć koło 30 lat. Miała dziewczynkę, cztery latka, na ręku. Strzelili w dziewczynkę, na ręku, zabili… Siedziała ta moja siostra, a drugi zobaczył i mówi, że ona jeszcze żyje i wziął karabin. Drugi facet mówi „ostaw kobietu"… Strzelił w siostrę. Ona siedziała, a on tak na ukos – w głowę strzelił siostrze, akurat w policzek przez szczękę, kula porwała jej zęby, szczękę. Siostra upadła. Tak, że kula szła przez szczękę i koło piersi tak wyrwało… A brat zaraz blisko w krzaki uciekał, tak jego spotkali i z automata puścili mu po głowie. To znaczy głowa na pół się rozleciała.*

Chaim Lazar, jeden ze sprawców zbrodni, po latach opisał akcję w książce „Destruction and Resistance", określając ją jako wyjątkowo udaną. Przyznał, że sztab brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać nauczkę innym. – *Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Wśród nich było około 50 Żydów, którymi dowodził Jacob (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolice wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i trzoda miały być wybite. W ciągu kilku minut okrążono wieś. Przygotowanymi zawczasu pochodniami partyzanci palili domy, stajnie, magazyny, gęsto ostrzeliwując siedliska ludzkie. Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski.* Lazar wspomina, że wielu chłopów wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich podobny los. Za danie wykonano w krótkim czasie. – *Sześć dziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt* – pisał.

Tragiczne wydarzenia w Koniuchach oraz to, co działo się potem, gdy partyzanci po zrównaniu wsi z ziemią opuścili pogorzelisko, na trwałe zapisały się w pamięci świadków. Paul Bagriansky, uczestnik zbrodni, bez cienia zażenowania wspominał: – *Gdy dotarłem do oddziału, aby przekazać nowe rozkazy, zobaczyłem straszny, przerażający obraz.* (…) *Na małej polance w lesie leżały półkolem ciała sześciu kobiet w różnym wieku i dwóch mężczyzn. Ciała były rozebrane i położone na plecach. Padało na nie światło księżyca. Jeden po drugim partyzanci strzelali trupom między nogi. Gdy kule dosięgały nerwów, trupy reagowały jak żywe. Drgały i wykrzywiały się przez kilka sekund. Trupy kobiet reagowały w bardziej gwałtowny sposób niż mężczyzn. Wszyscy partyzanci z tego oddziału brali udział w tej okrutnej zabawie, śmiejąc się w dzikim szaleństwie. Najpierw przestraszyłem się tym przedstawieniem, ale potem zaczęło mnie ono w chory sposób interesować.* (…) *Im się nie spieszyło i dopiero jak trupy przestały reagować na kule, przemieścili się na nową pozycję.*

Różne liczby

Dzień później, 30 stycznia, do wsi przybyli ludzie z pobliskich miejscowości. To, co ukazało się ich oczom, było przerażające. Nad Koniuchami unosił się zapach spalenizny i swąd zwęglonych ciał. Spalone domy jeszcze się tliły, wo kół leżały zmasakrowane ciała zabitych.

Ocalała z rzezi Stanisława Woronis zeznała, że mieszkańcy, którym udało się przeżyć, bali się szybkiego powrotu do Koniuchów.

Po wojnie władze sowieckie próbowały wyciszyć sprawę. „Dla wyjaśnienia wypadków" zabrali męża pani Stanisławy i osadzili na Łukiszkach. Stał się wrogiem ludu. Z czasem wywieziono go w głąb Związku Sowieckiego. Wrócił, ale z dożywotnim zakazem opuszczania wsi. Sprawa Koniuchów ciągnęła się za nim do śmierci.

Dziś, po wielu latach, trudno jest ustalić ostateczną liczbę zamordowanych. Zresztą relacje ofiar i sprawców są rozbieżne. Ocaleli z tragedii mieszkańcy Koniuchów ułożyli 38-osobową listę zamordowanych. Jej sprawcy, chełpiąc się po latach swoim okrucieństwem – pisali o znacznie większej liczbie, 300 osób.

W sprawozdaniu policji litewskiej za okres od 26 stycznia do 1 lu tego 1944 r. odnotowano, że – *29 stycznia około 200 bandytów rosyjskich napadło na wieś Koniuchy i całkowicie ją zniszczyło. Zginęło 36 osób i 14 zostało ciężko rannych. Mieszkańcy tej wsi kilkakrotnie sprzeciwili się zbrojnie bandytom.*

W odwecie zniszczyli wioskę. Takie same dane podaje tajny meldunek Oddziału Operacyjnego dowództwa Wehrmachtu – Ostland, sporządzony 5 lutego 1944 r. w Rydze, z którego wynika, iż w Koniuchach pojawiła się: – *średniej wielkości banda Żydów i Rosjan.* (...) *Zastrzelono 36 mieszkańców, 14 rannych, a miejscowość w przeważającej części została obrócona w perzynę.*
Zamordowanych pochowano na miejscowym cmentarzu oraz w Butrymowicach [Butrymańcach] i Bieniakoniach. Zrozpaczonym rodzinom w pochówku pomogli wojskowi Litwini, stacjonujący w Rakliszkach, ok. 6 km od Koniuchów.

Zbrodniarzy nie ukarano
Sprawców zbrodni dotychczas nie ukarano, a dowódcę akcji – Genrikasa Zimanasa – władze tzw. Polski Ludowej odznaczyły za czyny bojowe w okresie II wojny światowej Krzyżem Złotym Orderu Virtuti Militari. Zimanas już nie żyje, zmarł w 1985 r.
Śledztwo „W sprawie pacyfikacji przez partyzantów sowieckich w dniu 29 stycznia 1944 r. we wsi Koniuchy, gmina Lida, woj. Nowogródzkie i zabójstwa kilkudziesięciu mieszkańców tej wsi" – prowadzi Instytut Pamięci Narodowej. Doniesienie w sprawie zbrodni złożył Kongres Polonii Kanadyjskiej. Postępowanie wszczęto w marcu 2001 r.
Znane są nazwiska zarówno ofiar, jak i sprawców, a relacje obu stron są ogólnie dostępne i dobrze udokumentowane. Niemniej – według prokurator Anny Gałkiewicz z łódzkiego oddziału IPN – trudność w prowadzeniu śledztwa, poza odległością czasową od daty popełnienia zbrodni, sprawia fakt, iż Koniuchy położone są na terytorium Republiki Litewskiej, zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Białorusi. Stąd potrzeba korzystania w toku postępowania z zagranicznej pomocy prawnej. – *W śledztwie wykonano już wszystkie czynności, ustalono liczbę ofiar na co najmniej 38 osób, przesłuchano w charakterze świadków: byłych mieszkańców wsi Koniuchy – naocznych świadków zbrodni; ustalonych bliskich osób zabitych w ataku; byłych partyzantów sowieckich z oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej. Zgromadzono obszerny materiał archiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich oraz kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej* – poinformowała nas prokurator Gałkiewicz.
Obecnie sporządzana jest decyzja kończąca postępowanie w sprawie. W śledztwie nikomu nie przedstawiono zarzutów. Postanowienie o j go umorzeniu powinno zostać sporządzone w styczniu bądź lutym bieżącego roku.

RZECZPOSPOLITA
7 marca 2015
Internet: http://www.rp.pl/artykul/1184351-Mordercy-z-czerwona-gwiazda-na-czapkach.html

Mordercy z czerwoną gwiazdą na czapkach
Marek Kozubal

- Oddział otrzymał rozkaz, aby zniszczyć wszystko, co się rusza, i zamienić wieś w popioły – relacjonował Isaac Kowalski, uczestnik mordu na polskiej ludności w Koniuchach.
Pion śledczy IPN w Łodzi kończy właśnie śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez sowieckich partyzantów na mieszkańcach wsi Koniuchy koło Lidy na Nowogrodczyźnie. W styczniu 1944 roku bandyci z czerwonymi gwiazdami na czapkach zamordowali kilkudziesięciu, bezbronnych mieszkańców tej miejscowości.
Śledztwo zostało wszczęte w oparciu o materiały przekazane do IPN w 2001 roku przez Kongres Polonii Kanadyjskiej. To właśnie m.in. dzięki badaniom przedstawicieli Kongresu ustalona została lista około 40 uczestników masakry w Koniuchach, byłych partyzantów sowieckich, wśród których byli Żydzi i Litwini ze zgrupowań w Puszczy Rudnickiej.

Tylko samoobrona
W czasie wojny Koniuchy były dużą, polską wsią, liczyły ok. 60 zabudowań i ponad 300 mieszkańców. Wieś usytuowana była na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Tylko z tego powodu w Koniuchach, utworzony został oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek.

Jak ustalili śledczy IPN w nocy z 28 na 29 stycznia 1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. godz. 5 rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych.
Jak zaznaczają śledczy, w dokumentach archiwalnych podaje się różną liczbę ofiar: „zostało zabitych 36 osób ze wsi oraz 14 osób ciężko rannych"; „zabito 35 osób, rannych 13 w tym 10 ciężko rannych"; „zabitych i rannych więcej niż 50 osób"; „34 zabitych, 14 rannych, ilość osób żywcem spalonych nie ustalona". Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej.
Jak ustalił pion śledczy łódzkiego IPN wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów.

Rozkaz : zabić nawet bydło
Szczęśliwie zachowały się na liczne źródła na temat tej okrutnej zbrodni (w tym opisy sporządzone przez samych napastników).
Przykładowo Isaac Kowalski we wspomnieniach „A Secret Press in Nazi Europe. The Story of a Jewish United Partisan Organization" (wydanej w Nowym Jorku w 1969) tak opisywał przebieg zdarzeń : „Nasz oddział otrzymał rozkaz, aby zniszczyć wszystko, co się rusza, i zamienić wieś w popioły. Dokładnie o ustalonej godzinie i minucie wszyscy partyzanci z czterech stron wsi otworzyli ogień z karabinów ręcznych i maszynowych, strzelając kulami zapalającymi w zabudowania wioski. Tym sposobem dachy gospodarstw zaczęły się palić. Wieśniacy i mały garnizonowy oddział niemiecki odpowiedział ciężkim ogniem, ale po dwóch godzinach wioska wraz z pozycjami ufortyfikowanymi została zniszczona".
We wspomnieniach rozpowszechniane były fałszywe informacje o niemieckim garnizonie, który podobno miał stacjonować we wsi. W rzeczywistości działała tam jedynie polska samoobrona.
Inny uczestnik masakry Chaim Lazar wspominał po latach („Destruction and Resistance", Nowy Jork 1985) : „Sztab Brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite. (...) Półnadzy chłopi wyskakiwali przez okna i usiłowali uciekać. Ale zewsząd czekały ich śmiertelne pociski. Wielu z nich wskoczyło do rzeki, aby przepłynąć na drugą stronę, ale tam też spotkał ich taki sam los. Zadanie wykonano w krótkim czasie. Sześćdziesiąt gospodarstw chłopskich, w których mieszkało około 300 osób, zniszczono. Nie uratował się nikt."
Jak relacjonował Czesław Malewski w wileńskiej „Naszej Gazecie" w 2001 r. : „o świcie 29 stycznia usłyszeli strzały ze wszystkich stron i zobaczyli ogień palących się zabudowań. Wyskoczyli z domu, zobaczyli partyzantów sowieckich mordujących ich sąsiadów, podpalających domy wraz z pozostającymi tam rannymi i dziećmi. Udało im się uciec lub schować i pozostać przy życiu, jak mówią, dzięki Opatrzności Bożej. Zginęło na miejscu 45 osób, 12 zostało rannych, z których część zmarła w szpitalu w Bieniakoniach. Wśród zamordowanych byli dorośli i dzieci z rodzin: Parwickich, Tubinów, Marcinkiewiczów, Woronisów, Bobinów, Wojsznisów, Bandalewiczów, Łaszakiewiczów, Pilżysów, Wojtkiewiczów, Molisów, Jankowskich. Zostały z 85 tylko 4 domy rodzin: Aleksandrowiczów, Bandalewiczów, Radzikowskich, Łaszkiewiczów".
Edward Tubin, wówczas 13-letni mieszkaniec wsi, tak opisywał napad sowieckich partyzantów: „Kobietę jedną, (która) uciekała w las ku cmentarzu, to nie strzelali, ale kamieniem zabili, kamieniem w głowę. Jak mamę zabili, to może z 8 kul po piersiach puścili. Wojtkiewicza żona była w ciąży i chłopak był, nie miał nawet 2 latka. Zabili ją, a chłopak został żywy. Przynieśli słomę, na nią rzucili, zapalili. Temu chłopaczkowi nogi poopalało – paluszki jemu odpadły".

... a po masakrze zabawa i picie
Paul Bagriansky (Pirsumim. Publications of the Museum of the Combatants and Partisans, Tel Awiw, 1988 r.), uczestnik masakry po latach opisał okrucieństwo swoich towarzyszy broni : „Gdy dotarłem do swego oddziału, zobaczyłem, jak jeden z naszych ludzi trzymał głowę kobiety w średnim wieku na dużym kamieniu i uderzał ją innym kamieniem. (...) Na małej polance w lesie leżały półkolem ciała sześciu kobiet w różnym wieku i dwóch mężczyzn. Ciała były rozebrane i położone na plecach. Padało na nie światło księżyca. Jeden po drugim partyzanci strzelali trupom między nogi. Gdy kule dosięgały nerwów, trupy reagowały jak żywe. Drgały i wykrzywiały się przez kilka sekund. Trupy kobiet reagowały w bardziej gwałtowny sposób niż mężczyzn. Wszyscy partyzanci z tego oddziału brali udział w tej okrutnej zabawie, śmiejąc się w dzikim szaleństwie".

„Wioska Koniuchy stała się tylko wspomnieniem pełnym popiołów i trupów. Dostała nauczkę – opisywał Bagriansky. „Dowódca zebrał wszystkie oddziały, podziękował im za ich dobrze spełnione zadanie oraz rozkazał przygotować się do powrotu do bazy. Ludzie byli zmęczeni, ale z ich twarzy wyzierała satysfakcja i szczęście z wykonanego zadania. Tylko niewielu zdawało sobie sprawę, że popełniono straszliwy mord w ciągu godziny. (...) Jak się dowiedzieliśmy następnego dnia, pozostałe oddziały zostały przywitane jak bohaterowie za zniszczenie Koniuchów. Pili, jedli i śpiewali całą noc. Sprawiło im przyjemność zabijanie i niszczenie, a najbardziej picie. Trzy tygodnie później otrzymaliśmy wiadomość od Sztabu Partyzanckiego w Moskwie z reprymendą dla ludzi, którzy zainicjowali i kierowali zniszczeniem wsi Koniuchy".

Sowiecki piorun

Jak utrzymują śledczy z IPN atak na Koniuchy przeprowadziła 120-150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej, takich jak: „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", oddział im. Adama Mickiewicza. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe, należeli do nich m. in. partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie.

IPN dysponuje kopią szyfrogramu z 31 stycznia 1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana) I Sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu Komunistycznej Partii Litwy, a jednocześnie dowódcy Południowej Brygady Partyzanckiej do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa. Czytamy w nim : „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału „Śmierć Okupantom", „Margirio" i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy". Jak przypomina prokurator IPN Generikas Zimanas zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie.

Znane są nazwiska dowódców oddziałów „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", im. A. Mickiewicza. W czasie śledztwa przesłuchanych zostało kilkudziesięciu świadków m.in. byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pułku piechoty Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych świadków zbrodni, krewnych ofiar, byłych partyzantów sowieckich. W aktach sprawy są m.in. meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów sowieckich, w których są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopie wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej.

Trudność w prowadzonym śledztwie, poza odległością czasową, sprawiał fakt, iż Koniuchy położone są na terytorium Litwy zaś siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie na terenie Białorusi, dlatego śledczy musieli korzystać z zagranicznej pomocy prawnej.

NASZ DZIENNIK
27 stycznia 2017
Nr 22 (5775)

Koniuchy. Zbrodnia, która ma być zapomniana?

Zastanawiająca niemoc IPN w sprawie zbrodni w Koniuchach

Leszek Żebrowski

Od prawie 17 lat toczy się w IPN formalne śledztwo w sprawie zbrodni popełnionej przez sowiecko-żydowską partyzantkę na Wileńszczyźnie 29 stycznia 1944 roku. Materiały jej dotyczące, czyli podstawowe dokumenty oraz dane kilkudziesięciu sprawców (z których bardzo wielu jeszcze wówczas żyło), zebrał i przekazał do IPN Kongres Polonii Kanayjskiej. Wydawało się, że nic nie stało na przeszkodzie, aby podjęte zostały energiczne działania śledcze, prowadzające do aktu oskarżenia. Tak jak było np. w sprawie Jedwabnego.

Lakonicznie i bez efektów

Ofiarą zbrodni popełnionej z niezwykłym okrucieństwem (porównywalnym ze zbrodniami UPA) padło co najmniej 38 osób (według niektórych ustaleń nawet 45). Najmłodsza ofiara miała zaledwie dwa lata.

Niestety, co roku mamy lakoniczny, praktycznie taki sam komunikat pionu śledczego IPN, z którego wynika, że trwają różne czynności „w sprawie”, ale końca sprawy nie widać i możliwości symbolicznego choćby ukarania sprawców zmniejszają się do zera.

Oto fragment komunikatu IPN: „[...] Jak wynika z poczynionych ustaleń, w nocy z 28 na 29.01.1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5-tej rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5-2 godziny. Pochodniami podpalono słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających mieszkańców strzelano na oślep. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety o małe dzieci. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. [...]

W toku śledztwa przesłuchano już świadków mieszkających w kraju, zakończono również poszukiwania dokumentów w polskich archiwach. Zwrócono się z odezwami o zagraniczną pomoc prawną do organów ścigania Republiki Białoruś, dwukrotnie do Republiki Litewskiej, do Federacji Rosyjskiej. Uzyskano obszerny materiał dowodowy w postaci zeznań mieszkańców Koniuch, naocznych świadków zbrodni i dokumentów archiwalnych (meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w atakach, kopie dzienników bojowych sowieckich oddiałów partyzanckich). Ostatnio skierowano odezwę o pomoc prawną do organów ścigania Izraela”.

Wydaje się, że jedynym efektem tego śledztwa ma być coroczny, lakoniczny komunikat, a w tym czasie żyjący jeszcze sprawcy mają mieć po prostu spokój. Gdzie jest świat zawodowych moralizatorów, rzekomo wrażliwych na wszelkie krzywdy? Gdzie jest w tym wszystkim elementarna sprawiedliwość, niepozwalająca pewnej kategorii sprawców ujawniać i piętnować zgodnie z prawodawstwem „demokratycznego państwa prawnego”?

Żydowski cynizm

W historiografii izraelskiej – o szerzej, żydowskiej – w całym świecie Kpniuchy były wspaniałym osiągnięciem partyzantki żydowskiej. Mieliśmy do czynienia z buńczucznym przechwalaniem się, że polskich ofiar było wielokrotnie więcej, bo nawet trzysta. I z przechwalaniem się, jak mordowano bezbronne ofiary i jak zabawiano się z ich zwłokami.

Cyniczne pochwalanie zbrodni i sposobu jej dokonania podprowadziły do ujawnienia w powojenncyh relacjach co najmniej kilkudziesięciu nazwisk sprawców. Innych można puszukać w wykazach „żydowskiego ruchu oporu” w Puszczy Rudnickiej, prowadzonych w Miles Lerman Center for the Study of Jewish Resistance (Center for Advanced Holocaust Studies przy United States Holocaust Memorial Museum w Waszyngtonie). Dalsze tego typu dane mogłyby ujawnić rzeczowe kwerendy w postsowieckich archiwach, gdzie przechowywane są ankiety osobowe owych „partyzantów”, zawierające również drastyczne opisy ich bojowych dokonań.

Ale i tak sporo wiemy o makabrycznych scenach z ogólnie dostępnych publikacji i wspomnień. Najbardziej przerażające są opisy zabawy, jaką żydowscy partyzanci urządzili sobie w spacyfikowanej wsi. Jak to szczegółowo opisał jeden z uczestników, Użyli do tego ciał zamordowanych kobiet i mężczyzn (a może tylko ciężko rannych?):

„Gdy dotarłem do oddziału, aby przekazać mowe rozkazy, zobaczyłem straszny, przerażający obraz. [...] Na małej polance w lesie leżały półkolem ciała sześciu kobiet w różnym wieku i dwóch mężczyzn. Ciała były rozebrane i położone na plecach. Padało na nie światło księżyca. Jeden po drugim partyzanci strzelali trupom między nogi. Gdy kule dosięgły nerwów, trupy reagowały jak żywe. Drgały i wykrzywiały się przez kilka sekund. Trupy kobiet reagowały w bardziej gwałtowny sposób niż mężczyzn. Wszyscy partyzanci z tego oddziału brali udział w tej okrutnej zabawie, śmiejąc się w dzikim szaleństwie. Najpierw przestraszyłem się tym przedstawieniem, ale potem zaczęło mnie w chory sposób interesować. [...] Im się nie spoeszyło i dopiero jak trupy przestały reagować na kule, przemieścili się na nową pozycję" (Pol Bagriansky, Koniuchi, „Pirsumim. Publications of the Museum of the Combatants and Partisans", Tel Aviv, nr 65-66 [grudzień 1988]).

Po powrocie do swych obozowisk „partyzanci" uczcili swe dzieło zabawami i powszechnym pojaństwem.

NASZ DZIENNIK
Środa, 31 stycznia 2018
Nr 25 (6079)

Stracone lata
Zbrodnia w Koniuchach badana jest bardzo powoli
Leszek Żebrowski

Czy siedemnaście lat (!) poświęconych przez IPN na śledztwo w sprawie barbarzyńskiego mordu polskiej ludności w Koniuchach to dużo czy mało?

Przypomnijmy – sprawę Jedwabnego załatwiono pośpiesznie w zaledwie dwa lata (choć po ogłoszeniu jego „wyników" formalnie jeszcze jakiś czas trwało). Przy porównaniu obu wydarzeń mamy do czynienia z licznymi podobieństwami i różnicami. W Jedwabnem i Koniuchach niewątpliwie doszło do zbrodni, tego nikt nie neguje. Miały one miejsce podczas niemieckiej okupacji. Są jednak istotne różnice. W sprawie pierwszej – Jedwabnego – instytucje polskiego państwa do tego powołane działały w niezwykłym pośpiechu. A pośpiech, jak wiadomo, jest konieczny, ale nie wtedy, gdy trzeba dokładnie wyjaśnić wszelkie okoliczności. W śledztwach tego typu, zgodnie z polskim (i nie tylko) prawem, należy jak najstaranniej wyjaśnić następujące okoliczności: kto popełnił zbrodnię, jaka jest liczba ofiar, w jaki sposób ofiary zostały pozbawione życia.

Śledztwo w martwym punkcie

Co w obu sprawach zrobiono? Pozostańmy przy Koniuchach, ponieważ 29 stycznia bieżącego roku minęła 74. rocznica popełnienia zbrodni. Dlaczego śledztwo trwa tak długo i co tak naprawdę do dziś zrobiono, aby w miarę możliwości wszystko wyjaśnić?

Najpierw jednak przypomnienie. Śledztwo zostało wszczęte nie z inicjatywy własnej strony polskiej, ale na skutek formalnego zawiadomienia i na wniosek Kongresu Polonii Kanadyjskiej w 2001 roku. Zawiadomienie zostało zaopatrzone w bardzo obszerną dokumentację i załączniki. Są to dokumenty wytworzone podczas okupacji – przez sprawców, ale też niemieckie i litewskie siły bezpieczeństwa, tzw. partyzantkę sowiecką, Armię Krajową i Delegaturę Rządu. Kongresowi Polonii Kanadyjskiej udało się ustalić listę kilkudziesięciu (!) uczestników tej zbrodni i wskazać miejsca, gdzie można szukać następnych. Dziś trzeba pisać już w czasie przeszłym: „można było", bo upływ czasu zrobił swoje, zbrodniarze doczekali swego kresu, nikt ich nie niepokoił.

Dlaczego tak jest, dlaczego nie możemy, nie chcemy ścigać niektórych ludobójców, choć wobec prawa wszyscy są przecież równi? Przyczyna (lub jedna z przyczyn) tkwi w narodowości sprawców. Dlatego w „Gazecie Wyborczej" (7 maja 2001 r.) ukazała się zaledwie jedna wzmianka

(w ślad za komunikatem Polskiej Agencji Prasowej). Była to notka o następującej treści: „Drewniany krzyż upamiętni ofiary masakry około 50 mieszkańców wsi Koniuchy na Litwie – poinformował sekretarz generalny Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa Andrzej Przewoźnik. 57 lat temu wieś została doszczętnie zniszczona przez oddział partyzantki sowieckiej. [...] Jak zapewnia Andrzej Przewoźnik, ofiary zbrodni zostaną upamiętnione jeszcze w tym roku. Obecnie przygotowywana jest dokumentacja techniczna. W Koniuchach ma stanąć drewniany krzyż z nazwiskami wszystkich zamordowanych, a w kościele parafialnym w Butrymowicach [powinno być: Butrymańcach – L.Ż.] zostanie wmurowana tablica."

Taki krzyż faktycznie tam stanął w 2004 r. i inskrypcja zawiera nazwiska znanych wówczas z nazwiska 34 ofiar. I jest to chyba jedyny konkret w tej sprawie, choć wszystko wskazuje na to, że można było zrobić znacznie więcej.

Dwie godziny morderczej orgii

Był świt 29 stycznia 1944 r., gdy na leżącą na skraju Puszczy Rudnickiej niewielką polską osadę uderzyły oddziały sowieckiej partyzantki. Było ich kilka, nosiły bardzo bojowe nazwy, choć poważnych akcji przeciwko niemieckim okupantom w zasadzie nie prowadziły: „Śmierć okupantom", „Śmierć Faszyzmowi", „Mściciel", „Walka", „Ku Zwycięstwu", „Piorun", „Margirio", „Oddział im. Adama Mickiewicza". Ich rolą było przede wszystkim zaznaczać, że te tereny przypadły w latach 1939-1941 Związkowi Sowieckiemu jako łup i wkrótce do niego wrócą. Specyfika działających tam sowieckich oddziałów polegała na tym, że znaczną część ich składów osobowych stanowiły osoby pochodzenia żydowskiego. Tak samo było w Koniuchach, gdzie Żydzi nie byli znikomą mniejszością wśród Sowietów, ale była to prawie połowa napastników.

W ciągu zaledwie dwóch godzin wieś została wymordowana – zginęło co najmniej 38 osób (tyle jest znanych z nazwiska, w tym kobiety i bardzo małe dzieci). Ponadto co najmniej kilkanaście osób odniosło ciężkie obrażenia. Uratowali się tylko ci, którzy zdołali uciec lub ciężko poranieni nie dawali znaku życia i przetrwali w pogorzeliskach domów. Wieś została doszczętnie obrabowana, bo napastnicy brali wszystko, co miało jakąkolwiek wartość.

Nawet w liczeniu ofiar nie mieli umiaru

Niezależnie od formalnych dokumentów niemieckich, litewskich i sowieckich dysponujemy niezwykłymi świadectwami. Są to wspomnienia i relacje żydowskich uczestników zbrodni, którzy przez kilkadziesiąt powojennych lat szczycili się swą „bojową" działalnością, nie mając na koncie innej. Są to świadectwa zbrodniarzy. Oto jedno z nich:

„Niemcy zajmowali kilka domów i otworzyli ogień kulami dum-dum ze swych pistoletów maszynowych i karabinów maszynowych. Trzeba było szturmować każdy dom. Zastosowano kulę zapalające, granaty ręczne, oraz race świetlne aby eksterminować Niemców. Kowieńscy partyzanci Dowid (Dawid) Teper, Jankł (Jakow) Ratner, Pejsach Folbe (Volbe), Lejzor Zodikow i inni zaatakowali wroga, nie zważając na ostrzał. Silny Lejb Zajac (Zajcew) zaatakował jeden z budynków, a zużywszy całą amunicję, wyrwał karabin z rąk Niemca i zaczął bić wroga kolbą od karabinu aż kolba pękła."

Zbrodnia popełniona w Koniuchach nosi wszelkie cechy ludobójstwa – jej celem było pozbawienie życia polskich mieszkańców wsi wyłącznie z powodu ich pochodzenia, ale sprawvy usiłowali ukryć ten wątek, choć niezbyt starannie. Posali zatem o rzekomej zemście na „niemieckich kolaborantach", wymyślając dla niej usprawiedliwienie. W ich przekazach, wieś miała być doskonale ... ufortyfikowana i uzbrojona, zatem owo dzieło żydowskich partyzantów (którzy nie ponieśli żadnych strat! – bo i któż mógłby im je zadać?) było wielkim i chwalebnym zwycięstwem. Aby je szczególnie podkreślić, prawie osiem razy zawyżono liczbę ofiar, podnosząc ją aż do trzystu! Zbrodniarze nawet w tym nie mieli umiaru. Nie było tam jednak ani jednego Niemca.

Virtuti Militari za sadystyczną „zabawę"

Niezwykle skandaliczną sprawą jest najwyższe polskie odznaczenie wojskowe – Order Wojenny Virtuti Militari przyznany jednemu z żydowskich dowódców przez władze PRL – Henochowi Zimanowi (vel Genrikasowi Zimanasowi). Pomimo starań różnych środowisk zbrodniarz nie został go pozbawiony do dziś, mimo że przez kilkanaście lat zmieniały się ekipy rządowe i lokatorzy Pałacu Prezydenckiego.

Rzeczą zrozumiałą było to, że w Polsce Ludowej nie było wolno o tym mówić. Sowieci byli wszak naszymi „sojusznikami", a ci przecież nie popełniali zbrodni, tylko dzielnie walczyli o wyzwolenie polityczne i społeczne spod ucisku „pańskiej" Polski. Ale sprawcy od początku wielokrotnie zabierali głos, często podając niezwykle drastyczne szczegóły. Opis specyficznej „zabawy", polegającej na układaniu ciał (a być może jedynie rannych ofiar, głównie kobiet) w „gwiazdy" i strzelanie im w krocza. Jak wspomniał jeden z uczestników: „Ciała były rozebrane i położone na plecach. Padało na nie światło księżyca. Jeden po drugim partyzanci strzelali trupom między nogi. Gdy kule dosięgały nerwów, trupy reagowały jak żywe. Drgały i wykrzywiały się przez kilka sekund. Trupy kobiet reagowały w bardziej gwałtowny sposób niż mężczyzn. Wszyscy partyzanci z tego oddziału brali udział w tej okrutnej zabawie, śmiejąc się w dzikim szaleństwie".

Dowódcą żydowskich oddziałów w Puszczy Rudnickiej był Abba Kovner (Kowner). Obecnie jest on uważany za jednego z największych bohaterów „żydowskiego ruchu oporu". W 1977 r. otrzymał w United States Holocaust Memorial Museum szczególne wyróżnienie: „Medal of Resistance". I jako żydowski bohater przeszedł do światowej historii, natomiast o zbrodniach, takich jak w Koniuchach, nie ma mowy.

DO RZECZY

https://dorzeczy.pl/kraj/56267/IPN-umarza-sledztwo-w-sprawie-masakry-w-Koniuchach.html

dodano 16 lutego 2018

Wojciech Wybranowski

IPN umarza śledztwo w sprawie masakry w Koniuchach

Kilka dni po 74 rocznicy bestialskiego mordu na mieszkańcach wsi Koniuchy IPN zdecydował o umorzeniu śledztwa w tej sprawie – dowiedział się tygodnik "Do Rzeczy". Decyzji do tej pory nie podano do publicznej wiadomości. Pod koniec stycznia 1944 r. członkowie radzieckich oddziałów składających się z Żydów, Rosjan i Litwinów zamordowali co najmniej 38 Polaków, w tym kobiety i dzieci.

– Śledztwo dotyczące zbrodni w Koniuchach zostanie w najbliższym czasie, w tym miesiącu, zakończone – poinformował „Do Rzeczy" Jacek Kozłowski, naczelnik Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciw Narodowi Polskiemu IPN w Łodzi.

Masakra w Koniuchach była największa z szeregu zbrodni na cywilnych mieszkańcach polskich wsi i osad znajdujących się w Puszczy Rudnickiej. Śledztwo w sprawie tej zbrodni toczyło się od 2001 r. z licznymi przeszkodami. Część historyków i publicystów badających sprawę twierdziła, że postępowanie praktycznie stoi w miejscu, a Instytut Pamięci Narodowej od lat cyklicznie powtarza te same komunikaty o wnioskach o pomoc zagraniczną. Nieoficjalnie mówiono też o problemach w udzieleniu przez państwo Izrael pomocy w dotarciu do dokumentów i informacji dotyczących żyjących członków oddziałów, które brały udział w zbrodni w Koniuchach. Większość członków grup pacyfikujących Koniuchy (a także Naliboki) było Żydami – uciekinierami z gett w Kownie i Wilnie.

– Prokurator prowadzący tą sprawę wydał postanowienie o zamknięciu śledztwa w dniu 7 lutego 2018 r. i obecnie przygotowuje postanowienie o umorzeniu tego postępowania. Wszystkie zaplanowane czynności procesowe zostały zakończone do dnia wydania postanowienia

o zamknięciu śledztwa – twierdzi Jacek Kozłowski, naczelnik Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciw Narodowi Polskiemu IPN w Łodzi.

Jak się nieoficjalnie dowiedzieliśmy, śledczy IPN nie byli w stanie ponad wszelką wątpliwość ustalić, czy żyje jeszcze któryś ze sprawców zbrodni w Koniuchach, nikomu też nie postawiono zarzutów. Decyzji o umorzeniu postępowania IPN do dnia dzisiejszego nie podał do wiadomości publicznej. „Do Rzeczy" informuje o tym jako pierwsze.

Do zbrodni w Koniuchach (obecnie terytorium Litwy), liczącej ponad 300 osób wiosce zamieszkałej niemal wyłącznie przez Polaków, doszło w nocy z 28 na 29 stycznia 1944 r. Powód? Mieszkańcy wsi utworzyli oddział samoobrony, który miał chronić ich przed powtarzającymi się napadami rabunkowymi, jakich na okolicznej ludności dopuszczali się członkowie oddziałów radzieckiej partyzantki. Jak pisał w lipcu 2008 r. na łamach „Rzeczpospolitej" Piotr Gontarczyk, „jeszcze w 1943 r. wieś otrzymała list od Sowietów: «Koniuchy! Przerwijcie walkę przeciwko partyzantom! Złóżcie broń. Jeśli będziecie kontynuować walkę, spalimy wieś i zniszczymy wszystkich mieszkańców».Polacy odmówili złożenia broni".
Krótko po północy 29 stycznia 1944 r. wieś została otoczona przez bojowników radzieckich grup używających nazw: „Śmierć Okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio". Ich dowódcami byli Jakub Penner i Samuel Kaplinsky, a członkowie tych grup rekrutowali się w większości z Żydów oraz Litwinów i Rosjan – uciekinierów z obozów jenieckich.
Tuż przed godziną 5:00 napastnicy przystąpili do ataku. Podpalono dachy domów, strzelano do uciekających mieszkańców, mordowano ich nożami i siekierami. W wydanych już po wojnie wspomnieniach Chaim Lazar, żydowski partyzant, pisał: „ Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow (Jakub) Prenner. O północy dotarli w okolicę wioski i zajęli pozycje wyjściowe. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite, a wszelka własność spalona".

W toku śledztwa ustalono, że w trakcie napadu zamordowano co najmniej 38 Polaków (niektóre źródła mówią o znacznie większej liczbie), w tym wiele kobiet i dzieci. Najmłodsza ofiara masakry w Koniuchach miała tylko 2 lata.

Już po masakrze na polskiej ludności, 31 stycznia 1944 r., Henoch Ziman, I Sekretarz Południowego Obwodowego Komitetu KP Litwy i jednocześnie dowódca Południowej Brygady Partyzanckiej, tryumfował w szyfrogramie do Naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa, pisząc: „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału «Śmierć Okupantom», »Margiris« i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy[...]".
W toku śledztwa przesłuchano kilkudziesięciu świadków – byłych żołnierzy z 5 batalionu 77 pp Armii Krajowej, którzy stacjonowali w pobliżu wsi, naocznych świadków zbrodni, krewnych ofiar, byłych partyzantów sowieckich. Zgromadzono obszerny materiał archiwalny w postaci meldunków policji litewskiej, szyfrogramów partyzantów sowieckich, kopii akt osobowych partyzantów sowieckich, w których to aktach są adnotacje, że uczestniczyli oni w ataku, kopii dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich, kopii wspomnień partyzantów z Puszczy Rudnickiej.

---

http://www.zplsoleczniki.lt/aktualnosci/obchody-75-rocznicy-mordu-mieszkancow-wsi-koniuchy,40.html

Obchody 75-rocznicy mordu mieszkańców wsi Koniuchy

Ks. J. Aszkiełowicz w dzisiejszej mszy Świetej ogłosił kazanie w intencji zamordowanych ofiar w Koniuchach, o dar Nieba dla nich. Nawoływał o modlitwę i miłosierdzie za słabości i grzechy ludzkie, aby umieli przezwyciężyć to, co jest słabe i grzeszne. Aby ludzie byli oddani Bogu, honoru i Ojczyźnie.

Mer samorządu rejonu Solecznickiego pan Zdzisław Palewicz zwracając się do czcigodnego ks. proboszcza, do konsula Marcina Zieniewicza, do młodzieży i wszystkich zebranych w Koniuchach, podkreślił, że każdy mieszkaniec rejonu i nie tylko, o zbrodni w Koniuchach pamięta i dzisiaj jest razem. Jest w modlitwie, jest w pamięci, jest we wspomnieniach.

W 2005 roku z inicjatywy samorządu rejonu solecznickiego i przy wsparciu Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa przy miejscowym cmentarzu ustawiono krzyż z wypisanymi na nim nazwiskami pomordowanych. Co roku w tym dniu przy krzyżu pamięci spotyka się społeczność wsi, władze rejonu, goście, aby dać świadectwo, że pamiętamy o tragedii 29 stycznia. Jak przed 75 laty mieszkańcy wsi stanęli do obrony swej wolności, tak dzisiaj należy stanąć do obrony styczniowej tragedii przed zapomnieniem, gdyż mimo wszczętego śledztwa w sprawie ludobójstwa sprawa została umorzona.

We wtorek, w kościele w Butrymańcach odprawiono mszę świętą w intencji pomordowanych mieszkańców wsi Koniuchy. Następnie przy pomniku przedstawiciele samorządu rejonu solecznickiego na czele z merem Zdzisławem Palewiczem, społeczność Gimnazjum im. A. Krepsztul w Butrymańcach, harcerze z Solecznik, mieszkańcy Koniuch złożyli wieńce i zapalili znicze. Po południu miejsce pamięci odwiedziła też delegacja Zgromadzenia Parlamentarnego Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, w skład której weszli posłowie Małgorzata Gosiewska, Tadeusz Aziewicz, Wojciech Zubowski, Andrzej Czerwiński.

NASZ DZIENNIK
Środa, 29 stycznia 2020
Nr 23 (6681)

Anna Kołakowska

Zbrodnia w Koniuchach

Znane są nazwiska ponad 50 żydowskich uczestników pacyfikacji

Nad ranem 29 stycznia 1944 r. na uśpioną polską wieś Koniuchy w powiecie oszmiań- skim uderzył oddział partyzantów sowieckich, wśród których połowę stanowili Żydzi. Była to typowo pacyfikacyjna akcja, po której z 60 zabudowań zostały zaledwie cztery – reszta doszczętnie spłonęła, ale przede wszystkim zamordowanych zostało co najmniej 40 mieszkańców, w tym kobiety i dzieci. Gdyby nie ucieczka do lasu, ofiar byłoby znacznie więcej.
Jeden ze sprawców pacyfikacji, Żyd Chaim Lazar wspominał „Sztab brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow Prenner. Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia”.
Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej na Kresach pozostało wielu maruderów z Armii Czerwonej. Łączyli się w bandy, aby przetrwać w terenie, a z czasem, po nawiązaniu kontaktów z Moskwą, powstały z nich oddziały partyzanckie. Źródłem ich utrzymania były rabunki dokonywane na polskiej ludności, która z powodu niemieckich kontyngentów sama ledwo wiązała koniec z końcem. Szczególnie dotkliwe dla kresowych wsi i miasteczek było sąsiedztwo żydowskich band, tzw. obozów siemiejnych, czyli rodzinnych, bytujących pod skrzydłami sowieckiej partyzantki w Puszczy Nalibockiej i Rudnickiej. Tworzyli je głównie uciekinierzy z getta w Wilnie i Kownie. Dokonywali wyjątkowo brutalnych rekwizycji i to nie tylko żywności, ale wszystkiego, co dało się zabrać.
Również delegat rządu z Okręgu Nowogródzkiego raportował do Londynu: „Akcja band bolszewickich jest tak ściśle związana z działalnością band rabunkowych i ma tyle wspólnych z nimi cech, że trudno jest nieraz je odróżnić”.

Żydzi i Sowieci

Na Kresach późnym latem i jesienią 1943 r. tworzą się zawiązki oddziałów partyzanckich Armii Krajowej. Niektóre z nich muszą stawiać czoła nie tylko Niemcom i litewskim szaulisom czy białoruskiej policji, ale też, liczącej kilkanaście tysięcy bojców, sowieckiej partyzantce.

Przykładem może być rozbicie w grudniu 1943 r. oddziału por. Kacpra Miklaszewskiego „Lewara" i wywiezienie dowódcy do Moskwy na Łubiankę. Podobnie było na Wileńszczyźnie, gdzie 23 sierpnia 1943 r. Sowieci podstępnie zamordowali por. Antoniego Burzyńskiego „Kmicica" i oficerów jego oddziału, a partyzantów siłą wcielili do swojej brygady. Trzeba jednak zaznaczyć, że sowiecka partyzantka nie przejawiała aktywności bojowej w stosunku do Niemców.
W drugiej połowie 1943 r. do lasów trafiło kilkuset Żydów, którzy znacząco zasilili sowiecką partyzantkę w Puszczy Nalibockiej i Rudnickiej. Tak samo jak Sowieci realizowali rozkazy płynące z Moskwy, a więc rozpracowywanie i likwidacja działaczy polskiego podziemia niepodległościowego, przygotowywanie list proskrypcyjnych, zbieranie informacji o nastrojach i stosunku do ZSRS w polskim społeczeństwie, a także organizowali akcje typowo pacyfikacyjne. Jedną z nich wspominał Izrael Wais: „Oddział w sile kompanii pod dowództwem Szlomo Branda wyruszył o zmroku tego zimowego dnia, aby zaopatrzyć się w prowizję w »bogatej« wiosce niedaleko miasteczka Ejszyszki. Do celu dotarliśmy około północy. Wystawiliśmy czujki po obu stronach wioski, a ja wraz ze swymi ludźmi wszedłem do pierwszego gospodarstwa. […] Pracowaliśmy jak w gorączce przez całą noc, zbierając jedzenie i byliśmy gotowi do odwrotu, gdy zaświtał ranek. Szlomo i 20 jego ludzi zostało z tyłu, aby osłaniać nasz odwrót. My odjechaliśmy na saniach" i dodawał: „W żadnym wypadku nie był to jakiś wyjątek".

„Zamienić wieś w popioły"

Niektóre wsie, aby chronić się przed napadami, podjęły organizację samoobrony. Tak było m.in. we wsi Koniuchy, którą już wielokrotnie ograbiono. Na czele samoobrony stanął Władysław Woronis. Uzbrojeni w 20 sztuk starej broni mieszkańcy wsi na noc wystawiali warty, które miały w razie zagrożenia wszcząć alarm. Po wielu latach żona Władysława Woronisa, Stanisława, wspominała „wizyty" sowiecko-żydowskich partyzantów: „Zwykle zjawiali się ze stanowczym rozkazem lub rewolwerem w ręku, byśmy dali kury, świniaka lub inną żywność. Potem dokonywali wręcz grabieżczych napadów, niczym bandyci. Nasi mężczyźni zbuntowali się. Nie mieliśmy, czym karmić własnych dzieci. U niektórych bieda aż piszczała. Kiedy zorganizowano samoobronę, rozprawiono się z nami w sposób bestialski, stosując mord i ogień. Mogłabym zrozumieć męskie porachunki, ale mordowania niewinnych ludzi, nigdy! To było gorsze niż wojna".
29 stycznia 1944 r. w nocy około 120 bojców, dobrze uzbrojonych i wybranych z okolicznych sowieckich oddziałów partyzanckich pod dowództwem Jakowa Prennera i Shmuela Kaplińskiego uderzyło na wieś. Jak ustalił pion śledczy Instytutu Pamięci Narodowej, znaczną część tych oddziałów stanowili Żydzi. Znane są nazwiska ponad 50 żydowskich uczestników pacyfikacji wsi Koniuchy, ale są to tylko ci, którzy sami o tym pisali, najczęściej jako o swojej zasłudze bojowej. Atak z broni maszynowej oraz pociskami zapalającymi nastąpił z kilku stron, ogień natychmiast objął drewniane zabudowania. Isaac Kowalski po wojnie napisał: „Nasz oddział otrzymał rozkaz, aby zniszczyć wszystko, co się rusza i zamienić wieś w popioły". Rozbudzeni ze snu mieszkańcy wsi ratowali się ucieczką, wyskakując przez okna z płonących domów. Kobiety, dzieci, starcy próbowali ukryć się w pobliskim lesie, ale dosięgały ich kule napastników. Edward Tubin, który miał wówczas 13 lat, wspominał: „Nie było różnicy, kogo złapali, to wszystkich bili. Nawet kobietę jedną, uciekała tam w las ku cmentarzu, to nie strzelali, ale kamieniem zabili, kamieniem w głowę. Jak mamę zabili, to może z 8 kul po piersiach puścili […]. Wojtkiewicza żona była w ciąży i chłopak był, nie miał nawet 2 latka. Zabili ją, a chłopak został żywy. Przynieśli słomę, na nią rzucili, zapalili. Temu chłopaczkowi nogi poopalało – paluszki jemu odpadły. Przeżył pod tą matką. Było strasznie, nie przepuścili nikomu".
Zamordowano ponad 40 osób, w tym kobiety i małe dzieci, a 14 odniosło rany. Część ofiar spłonęła żywcem. Napastnikom nie udało się w pełni wykonać zadania, bo zgładzeni mieli zostać wszyscy mieszkańcy wsi Koniuchy. Oprawcy jednak byli przekonani, że nikt nie ocalał, o czym pisali z dumą po wojnie.
Nie była to pierwsza pacyfikacja polskiej wsi, bo wcześniej ofiarą podobnej zbrodni padły Naliboki. Nie było też końca żydowskim kłamstwom o bohaterskiej walce z „uzbrojoną przez Niemców i współpracującą z nimi wsią" oraz dumy z należenia do partyzantki, w której, jak wspominała Vitka Kempner Kovner, żona dowódcy oddziałów żydowskich w Puszczy Rudnickiej, „rozkazy wydawano w jidysz".

RZECZPOSPOLITA

29 czerwca 2020
Internet: https://www.rp.pl/Historia/306299915-Tajemnice-zbrodni-w-Koniuchach.html

Marek Kozubal

Tajemnice zbrodni w Koniuchach

Pion śledczy IPN zakończył dochodzenie w sprawie zbrodni dokonanej na Polakach we wsi Koniuchy. Sprawcami pacyfikacji byli sowieccy i żydowscy partyzanci.
– Oddział otrzymał rozkaz, aby zniszczyć wszystko, co się rusza, i zamienić wieś w popioły – relacjonował Isaac Kowalski, uczestnik mordu na polskiej ludności w Koniuchach.
Pion śledczy IPN w Łodzi umorzył właśnie śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez sowieckich partyzantów na mieszkańcach wsi Koniuchy koło Lidy na Nowogródczyźnie. Prokurator stwierdził, że osoby kierujące masakrą nie żyją.
Śledztwo zostało wszczęte w oparciu o materiały przekazane do IPN w 2001 roku przez Kongres Polonii Kanadyjskiej. To m.in. dzięki badaniom przedstawicieli Kongresu ustalona została lista około 40 uczestników masakry, byłych partyzantów sowieckich, w tym Żydów i Litwinów.
W czasie wojny Koniuchy liczyły ok. 60 zabudowań i ponad 300 mieszkańców. Wieś usytuowana była na skraju puszczy, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Ci w czasie powtarzających się napadów rabowali mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Z tego powodu w Koniuchach utworzona została polska samoobrona.
Jak ustalili śledczy IPN, w nocy z 28 na 29 stycznia 1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. godz. 5 rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5–2 godziny. Podpalano słomiane dachy domów, do obudzonych, uciekających mieszkańców strzelano. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. Jednak jak zaznaczają śledczy, w dokumentach archiwalnych podaje się różną liczbę ofiar od 34 do 50. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Najstarsza z ofiar miała 57 lat, najmłodsze dziecko 2 lata. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów.
Zachowały się liczne źródła, w tym opisy sporządzone przez samych napastników. Isaac Kowalski we wspomnieniach „A Secret Press in Nazi Europe. The Story of a Jewish United Partisan Organization" (wyd. Nowy Jork w 1969) tak opisywał pacyfikację: „Nasz oddział otrzymał rozkaz, aby zniszczyć wszystko, co się rusza, i zamienić wieś w popioły. Dokładnie o ustalonej godzinie i minucie wszyscy partyzanci z czterech stron wsi otworzyli ogień z karabinów ręcznych i maszynowych, strzelając kulami zapalającymi w zabudowania wioski. (...) Wieśniacy i mały garnizonowy oddział niemiecki odpowiedział ciężkim ogniem, ale po dwóch godzinach wioska wraz z pozycjami ufortyfikowanymi została zniszczona".
We wspomnieniach rozpowszechniane były informacje o niemieckim garnizonie, ale w rzeczywistości działała tam jedynie polska samoobrona.
Inny uczestnik masakry, Chaim Lazar, wspominał („Destruction and Resistance", Nowy Jork 1985): „Sztab Brygady zdecydował zrównać Koniuchy z ziemią, aby dać przykład innym. Pewnego wieczoru 120 najlepszych partyzantów ze wszystkich obozów, uzbrojonych w najlepszą broń, wyruszyło w stronę tej wsi. Między nimi było około 50 Żydów, którymi dowodził Jaakow Prenner. (...) Mieli rozkaz, aby nie darować nikomu życia. Nawet bydło i nierogacizna miały być wybite".
Edward Tubin, wówczas 13-letni mieszkaniec wsi, tak opisywał napad: „Kobietę jedną, (która) uciekała w las ku cmentarzu, to nie strzelali, ale kamieniem zabili, kamieniem w głowę. Jak mamę zabili, to może z 8 kul po piersiach puścili".
Paul Bagriansky (Pirsumim. Publications of the Museum of the Combatants and Partisans, Tel Awiw, 1988 r.) tak opisał okrucieństwo towarzyszy: „Gdy dotarłem do swego oddziału, zobaczyłem, jak jeden z naszych ludzi trzymał głowę kobiety w średnim wieku na dużym kamieniu i uderzał ją innym kamieniem. (...) Na małej polance w lesie leżały półkolem ciała sześciu kobiet w różnym wieku i dwóch mężczyzn. Ciała były rozebrane i położone na plecach".
„Wioska Koniuchy stała się tylko wspomnieniem pełnym popiołów i trupów. Dostała nauczkę – dodał Bagriansky. (...) Trzy tygodnie później otrzymaliśmy wiadomość od Sztabu Partyzanckiego w Moskwie z reprymendą dla ludzi, którzy zainicjowali i kierowali zniszczeniem wsi".
Śledczy ustalił, że atak przeprowadziła 120–150 osobowa grupa partyzantów sowieckich pochodzących z różnych oddziałów stacjonujących w Puszczy Rudnickiej. Były to oddziały wielonarodowościowe, m.in. żydowscy uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie.

IPN dysponuje kopią szyfrogramu z 31 stycznia 1944 r. autorstwa Genrikasa Zimanasa (Henocha Zimana), I sekretarza Południowego Obwodowego Komitetu Komunistycznej Partii Litwy, a jednocześnie dowódcy brygady partyzanckiej, do naczelnika Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego w Moskwie Antanasa Šnieckusa. „29 stycznia połączona grupa oddziałów wileńskich, oddziału »Śmierć Okupantom«, »Margirio« i grupy specjalnej Sztabu Generalnego całkowicie spaliły najbardziej zagorzałą w samoobronie wieś powiatu Ejszyskiego Koniuchy" – pisał Zimanas, który zmarł 15 lipca 1985 r. w Wilnie. Ale znane są nazwiska dowódców oddziałów „Śmierć okupantowi", „Śmierć faszyzmowi", „Piorun", „Margirio", im. A. Mickiewicza.
Trudność w prowadzonym śledztwie sprawiał fakt, że Koniuchy znajdują się teraz na Litwie, a siedziba ówczesnej gminy Bieniakonie – na Białorusi. Dlatego śledczy występowali o pomoc prawną do organów ścigania Białorusi, Litwy, Rosji, a także Izraela.

---

(27) FOR MORE INFORMATION ABOUT *THE STORY OF TWO SHTETLS* AND RELATED TOPICS SEE:

***A Tangled Web: Polish-Jewish Relations in Wartime Northeastern Poland* by Mark Paul**
PEFINA Press, Toronto, 2018
Posted online in three parts (PDF format):
http://www.kpk-toronto.org/obrona-dobrego-imienia/

Also posted at:
http://www.glaukopis.pl/images/artykuly-obcojezyczne/TangledWeb1.pdf
http://www.glaukopis.pl/images/artykuly-obcojezyczne/TangledWeb2.pdf
http://www.glaukopis.pl/images/artykuly-obcojezyczne/TangledWeb3.pdf

(RESPONSE TO YAFFA ELIACH'S CLAIM ABOUT A POGROM IN EJSZYSZKI [EISHYSHOK] AND OUTLINE OF THE THE GENESIS OF POLISH-JEWISH CONFLICT IN NORTHEASTERN POLAND, INCLUDING THE MASSACRE OF POLISH PARTISANS NEAR LAKE NAROCZ AND IN NALIBOKI FOREST IN SUMMER AND FALL 1943)

http://kpk-toronto.org/wp-content/uploads/The-Bransk-Story.html
(RESPONSE TO MARIAN MARZYNSKI'S DOCUMENTARY "SHTETL")

The Story of Two Shtetls, Brańsk and Ejszyszki
The Polish Educational Foundation in North America has recently published *The Story of Two Shtetls*, an important book which deals with Polish-Jewish relations in the eastern part of Poland during World War II. The book contains contributions by scholars and publicists, both Poles and Jews, from various countries.
The first part of *The Story of Two Shtetls*, consisting of 190 pages, is a balanced response to Marian Marzynski's highly controversial "documentary" film Shtetl, which first aired on PBS Frontline in April 1996. It contains an in-depth interview with Zbigniew Romaniuk, the young Polish historian who featured prominently in Shtetl, and historical writings by Romaniuk about his hometown of Bransk. Various authors provide penetrating critiques of Shtetl.
The second part of *The Story of Two Shtetls*, consisting of 244 pages, takes a critical look at the widely publicized claims made by Yaffa Eliach about an alleged pogrom that occurred in the town of Ejszyszki in October 1944. The events in question are examined in a scholarly and well-documented work that looks at the activities of Polish, Jewish and Soviet partisans in light of recently released Soviet archival documents. There is also an extensive treatment of Jewish-Polish relations and Jewish collaboration during the Soviet occupation of eastern Poland in 1939-41, which draws on numerous Polish and Jewish sources. Both parts contain maps.

The Story of Two Shtetls is available from:

CPC/Toronto (Obrona)
206 Beverley Street
Toronto, Ontario
M5T 1Z3
Canada

The cost for Canadian orders, postpaid, is $25 CDN.
The cost for U.S. orders, postpaid, is $30 US (by surface mail).
The cost for foreign orders outside the United States, postpaid, is $35 US (by surface mail).

KONIUCHY IN POETRY AND MUSIC

Koniuchy, Eastern Poland, 1944

Perhaps there are real angels who assist
the ghosts of martyrs to the other side,
since what is left behind cannot resist
the flames of hell? A family of three died
slowly at the hands of hateful men,
and Yaakov Prenner, holding match and gas,
looks at the residue of pain: a ten
inch block of wood lodged in the father's ass,
skin peeled from the mother's neck and back,
brain matter from the infant on the floor.
He knows the enemy will soon attack,
and that if caught he won't survive the war.
In Yiddish he commands his men to pour,
to strike, and like Lot, never to look back.

Leo Yankevich

"You Who Live and Hear"
Leo Yankevich

http://www.newformalist.com/ebooks/yankevich2.html

* * * * * * * * *

Masakra w Koniuchach : bolesna data

Zbigniew Radosław Szymański

http://www.gazeta.razem.pl/index.php?id=2&t=1&page=21341

Sąsiedzi

Pamięci zamordowanych 29 stycznia 1944 r. przez zbrojny oddział sowiecko-żydowski mieszkańców polskiej wsi Koniuchy*

Tego pola już nie obsieję,
Wiatr wiosenny uczyni to za mnie.
Rozrzucając me prochy z nadzieją,
Że się płodnym okażą ziarnem.

Pod Twym krzyżem nie zapalę świeczki,
By dziękować Panu za urodzaj.
Na tym krzyżu oprawcy Cię wlekli,
Boże, byś siłę uświęcił ognia.

Nie dosypię wam w stajni obroku,
Przyjaciele codziennego trudu.

W tej wędrówce od świtu do zmroku,
Bat was oprawców pogania z Bundu**.

Nie zaczerpnę już twej wody rzeko,
By ochłodzić się podczas orki.
Na twych kamieniach ,drogo, nie staną
Moje strudzone wędrówką stopy.

A ty Chaimie Lazarze czy żagwie
Wciąż płonące pod chaty podkładasz?
Strzelasz do cieni skaczących z okien
Chełpiąc, że zabiłeś sąsiada?

Tego pola już nie obsieję,
Nieuprawiane zarośnie chwastem.
Przy tym płocie już nie wychylimy
Chaimie, szklaneczki za zdrowie nasze.

* * *

Koniec stycznia. Jeszcze rok do śmierci wojny,
Która dziś zakończy się dla wsi Koniuchy.
Puszcza Rudnicka jak do komunii strojna,
Drzew batalion w białym szynelu puchu.

Wtem ruszyły. Tyralierą idą drzewa.
Pochylone, jakby mroźną nocy taflę
Chciały rozbić, by się rzucić w świtu odmęt.
Język ognia liże uśpioną chatę.
Huk wybuchu, po nim drugi i następne.
Sen się rozprysł na płonące żagwie jawy.
Czy zdążymy? Ja już biegnę- biegnij prędzej!
Nie zdążyli. Samael*** świt rozkrwawił.

Widzę, ginie Jankowska od kuli
Wystrzelonej przez Chaima Lazara,
Synka do martwej piersi swej tuląc.
Wujku!- dziecko wyciąga rączki,
Lecz ten przeżyć mu nie pozwala.
Chwyta dziecko- w płonący snop siana
Rzuca- rozkaz z nieludzkim krzykiem
Powtarzając: *Nic, co się rusza,*
Ani nikt nie ma prawa ujść z życiem!

Biegnie Parwicka w kierunku lasu.
Tam ją Jakub Prenner wypatrzył,
Głowę kamieniem w miazgę zmieniając.
Żyd oszczędny: *Kul dla wszystkich nie starczy!*

Dopalają się ostatnie chaty.
Ślady rzezi łuna słońca oświetla.
Trup przy trupie z odzieży obdarty,
Żyd pijany między nogi im strzela.
Trwa zabawa: *Patrzcie jak podrygują*
Polaczkowie przy każdym wystrzale !
Dusze ich nieostygłe się snują
W dans macabre. Trwa upiorny balet.

Krąży pijana krwią, samogonem,
Gwałtem , banda żydowskich złodziei,
Spośród popiołów wygrzebując
Wszystko, co blaskiem złota się mieni.
Dobrze wiedzą, kto złoto posiadał-
Wielu-mieszkańcy wsi ukrywali,
Przed Niemcami broniąc sąsiada.
Taką za to zapłatę dostali.

Nieprzytomna leżę do wieczora
W rowie, gdzie mnie znaleźli krewni.
Opowiadać? - Czy ktoś pojąć zdoła?
Nie, świat woli o zbrodni nie wiedzieć.
Skoro zbrodniarz Gernikas Zimanas*
Nosi polski najwyższy order,
Virtuti Militari plugawiąc,
Kto uwierzy w tak potworną zbrodnię?

Świat nie wierzy, że można ofiarą
Być i katem jak Chaim Lazar,
Że „wybitną operacją bojową”*
Można nazwać zabójstwo sąsiada.

* * *

Nie siądziemy już Chaimie pospołu
W karczmie, żartem słodząc życia dramat.
Wtedy dzielił nas tylko blat stołu,
Teraz pamięć - niezabliźniona rana.

*- Koniuchy, wieś w rejonie solecznikowskim, dzisiaj Litwa dawniej II RP., która została 29 stycznia 1944 r. zrównana z ziemią przez oddział partyzantów sowieckich składający się z Żydów, uratowanych z getta kowieńskiego. Wieś została otoczona a następnie spalona zaś mieszkańcy w bestialski sposób wymordowani. Jedyną „winą" mieszkańców wioski było to, ,że mieli dość codziennych rabunków oraz gwałtów dokonywanych przez rozbestwione żydowskie i sowieckie bojówki i zaczęli organizować samoobronę. Podczas zbrodniczej akcji zamordowano około 50. mieszkańców wioski, mężczyzn, kobiety, starców i niemowlęta. Z 85. domów uratowały się tylko cztery. Akcją dowodzili Jakub Prenner i Samuel Kaplinsky. Gernikas Zimanas, dowódca Południowej Brygady Partyzanckiej, który miał nadzór nad zbrodnią w Koniuchach został przez komunistyczne władze Polski Ludowej odznaczony orderem Virtuti Militari. Chaim Lazar, uczestnik pacyfikacji wsi w swojej książce „Destruction and Resistance" wydanej w Nowym Jorku w 1985 roku nazwał zbrodnię w Koniuchach: *wybitną operacją bojową* Warto, byśmy w przededniu rocznicy tej zbrodni zastanowili się nad słowami Tomasza Grossa: *czy można być równocześnie prześladowcą i ofiarą ?*

** Bund-lewicowa organizacja żydowska współpracująca w czasie II wojny światowej z sowieckim okupantem.

*** Samael- w tradycji żydowskiej anioł śmierci.

* * * * * * * * * *

Jason Pestana
Koniuchy (2009) – (trios: flute, marimba, cello)

For flute, marimba and cello, the work is developed around a set of eight cluster chords, maintaining an ambiguous tonality.

World premiere – Kammerklang 2009 – Sydney Australia – May 28, 2009
http://www.australianmusiccentre.com.au/event/kammerklang-2009